evgen barbv

CAIETELE PRINCEPELVI

volvmvl 3

EDITVRA EMINESCV
MCMLXXIII

eugen barbu

CAIETELE PRINCEPELUI

jurnalul unor romane
volumul 3

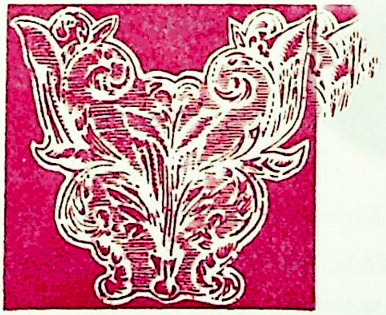

EDITURA EMINESCU
MCMLXXIII
BUCUREȘTI

CAIETELE *PRINCEPELUI*
DEFĂIMAREA *PRINCEPELUI*
PROCESUL *PRINCEPELUI*
PAGINI REGĂSITE *(JURNALE)*
ROMANUL ROMANULUI *JANUS*
ADDENDA LA *JURNALUL ÎN CHINA*
ISTORIA PLAGIATULUI
ADDENDA LA *MĂŞTILE LUI GOETHE*
FRICA, UN ROMAN CARE NU SE MAI NAŞTE
MAGIE, MITOLOGIE, POEZIE
ROMANE RATATE
CONDIŢIA POEZIEI
MIJLOACELE LITERATURII
MISTERUL CAPODOPEREI
SĂPTĂMÎNA NEBUNILOR, CA ROMAN CU CHEIE

Se întîmplă un lucru ciudat. Acest *Jurnal* nu corespunde realității timpului. Uneori el anticipează unele cărți pe care le-am scris sau am de gînd să le scriu, alteori paginile trebue să ajungă din urmă cărțile tipărite, să le completeze fictiv, pentru că, de pildă, *Princepele* este încheiat, a apărut şi a treia ediție, şi documentarea pentru el continuă. Faptul poate părea ciudat, dar nu este : volume care vor arăta o parte a feței necunoscute a lunii, dar vor rămîne şi nişte sateliți născuți din cartea încheiată, motiv şi sugestie pentru altele. Cred că fac ceea ce ar fi trebuit să fac dacă timpul mi-ar fi îngăduit.

Roadele şi sugestiile unor lecturi ivite *post festum* trebue luate ca atare : posibile capitole nescrise. Iată exemplul cel mai edificator : găsesc într-o revistă un eseu al lui André Pieyre de Mandiargues, *Monştrii din Bomarzo*, apărut în ’57, la *Grasset,* şi un altul, pe acelaşi subiect, de Gustav René Hocke, *Die Welt als Labyrinth,* apărut în acelaşi an, ambele ignorate în timpul elaborării *Princepelui.* La o lectură atentă, ceea ce credeam eu că este o invenție (capitolul grădinii Meitani) se suprapune cu o realitate de care habar nu aveam : grădina din Bomarzo, din jurul melancolicului castel Orsini, plină de monştri giganți şi de animale fabuloase, pe care revista *Secolul 20* îi şi reproduce. Sugestia grădinii Meitani din *Princepele* venea secret din începutul *Ghepardului* şi din nebunia poetică a palatului Pallagonia, văzut de Goethe în Italia. Fantezia jocurilor gigantești de la Bomarzo nu face decît să confirme o coincidență de gusturi. Asta nu înseamnă că refuz integrarea acestor sublime deliruri în documentarea chiar fictivă a *Princepelui*. Să ne înțelegem : puțin cîte puțin, colectarea aceasta deznădăjduită de date, ținînd să epuizeze o problemă, aceea a ezoterismului, tinde să devină o operă independentă, un manual profesional. Mai pot cita în acest sens și alte lucruri care ar ține foarte bine ca anexe la *Caietele* alcătuite în atîția ani, la început haotic, pe urmă organizat, vertebrat cît de cît. Iată *Faustul* lui Marlowe ce s-ar integra foarte bine în documentarea *Princepelui,* ca fond aluziv, sau *Creanga de aur* a lui Sadoveanu, ca să nu mai pomenesc despre *Seraphita* lui Balzac și *Sulamita* lui Kuprin. În sfera acestor preocupări s-ar integra, desigur, și multe opere fantastice sau suprarealiste, dar, pentru că nu vreau să-l lipsesc pe cititor de plăcerea de a descoperi cum se fac asociațiile cele mai năstrușnice, să lăsăm aventura lecturilor să continue chiar în formele cele mai naive și mai hazardate, dacă e să socotim că există o intenție bine supravegheată...

Jurnal de la Poiana

În 1967, ceea ce era un fel de cabană neagră așezată pe colina Zamorei a trecut în proprietatea mea. Cîteva terenuri din jur au fost achiziționate, de asemenea, pentru a se realiza o oarecare securitate în ce privește liniștea. S-au pus pomi, casa a fost reparată, creîndu-se un loc pentru bibliotecă la parter și un dormitor pentru oaspeți. Mobila de brad, fabricată în localitate, avea să dea aerul unei reședințe de țară. Pereții au fost acoperiți cu icoane pe sticlă (luate de la soția dr. B., foste în colecția Avakian, cunoscut colecționar), plus o colecție de icoane de ceramică, operă a cunoscutului Ogrezeanu de la Slătioara. Adăugați și o colecție de farfurii, unele necoapte, altele pline de un smalț patetic. Ogrezeanu susține că mai ales icoanele le toarnă la miezul nopții, cînd lumina cuptorului trebue să aibă ceva magic în ea, o anumită culoare și funcțiune. Multe se sparg, nu rezistă flăcărilor, dar rezultatele sunt remarcabile : Sfîntul Gheorghe arată ca un zmeu cu multe aripi, are ceva persian în el, mi-aduce aminte de smalțurile de la Muzeul Pergamon din Berlin. Temele sunt tratate laic, Iisus pare un țăran mare în cămeșoaie, crucea are aspectul unor pari de plop, veșmintele simple amintesc Oltul cu ale lui. Flori nebune cresc pînă sub brațele crucificatului. Culorile rămîn forța lui Ogrezeanu. Cît despre farfurii, ele nu seamănă una cu alta, asta e mîndria celor ce le vînd. Și așa mai departe. Masa la care scriu este și ea de brad, așezată pe niște cărămizi. O sobă uriașă domină încăperea de primire. Geamurile care dau spre munții din față au ceva modern, nu corespund unei concepții țărănești de construcție : pelicule deschise spre afară. În stînga, un cimitir și o pădure, în dreapta, case de odihnă, în spate, un loc de pășunat aflat deasupra unei conducte de gaz. În față, rîul Prahova, murdar, plin de gunoaie și de resturi de la fabrica din Bușteni, dar tot pur în lumina amurgului. Bat mari vînturi care fac ca clopotele mele luate de la Heidelberg și de la San Francisco, în afara celor de la Rucăr, smulse de la gîtul unor oi locale, să scoată sunete frumoase la furtuni. Iernile sunt cumplite, pline de zăpadă, dar e atîta liniște în jur, dezolarea imensă care cuprinde locurile mi se pare rodnică și fără egal. Aici am terminat cîteva cărți ce nu mai cunoșteau ieșire : *Șoseaua Nordului, Princepele* și volumul de nuvele *Martiriul Sfîntului Sebastian.* Este frumos la sfîrșitul lui iunie, cînd se cosește fînul, și aerul se umple de un miros albastru, cum cred eu că are culoarea ierbii tăiate. În '69 au fost aduse cinci statui de Apostu, oferite de acesta, și răsturnate în iarbă după știința sculptorului. Este în special o femeie culcată la capătul unei peluze de iarbă care totdeauna mă emoționează, sau, la mijlocul scărilor, o culegătoare de struguri te întîmpină odată cu cățelul Gică (ajuns la exemplarul doi, pentru că, în '70, primul a evadat din singurătatea de aici sau a fost furat). Pe iarbă mai stau încă un tron pentru Împăratul Vîntului, cum l-am botezat eu, o femeie care priveghează o cruce și o stelă funerară. Totul din piatră albă, coaptă în soarele violent de la amiază, sau devenind gri cînd plouă insistent, cum plouă adesea aici. Mai sunt scoarțele, lăzile de zestre, dulapul făcut în stilul fluturist rural, ceasul cu cuc, adus de M. din Germania Federală, care sună orele și jumătățile după un timp al lui, pe urmă păunii, doi băieți care se bat (acum în '71) pentru păunița adusă după trei ani de la același vînzător, căruia i-au murit familiile ținute sus pe deal, deasupra rîului anemic, fără nume. Un cîine deci, trei păuni, și cam atît, o mică moșie de țară care are în ea o pace potențială și unde mă regăsesc mai ales acum, cînd o încercare a cordului mă silește să-mi încep cea de-a patra vacanță mai devreme la Poiana. Evenimente : înmormîntările din zilele fără istorie, convoaie tăcute, nesolemne, sus, în spatele pădurii, trăsnetele care cad pe copaci, certurile dintre vecini pe mici palme de pămînt, discuțiile mele cu Costea paznicul, figură pitorească pentru care lenea este cel mai frumos lucru din lume, lene turburată de cerințele mele modeste de a se curăța grădina de ierburi sălbatice sau de a se da aleii de pietriș o față cît de cît neinvadată de necruțătoarele buruieni. Viața de aici se împarte în falii bine fixate. Deșteptarea la 9 sau la 10, trecut la masa de scris pe muzica *pick-up*-ului adus de la București, masa de prînz, plajă și lectură pe terasa largă care dă spre pădure, o scurtă plimbare de două ceasuri pînă jos în oraș sau pînă la Bușteni, revenirea sus și reluarea lecturii, întreruptă numai de programul Televiziunii care mă scutește de multă vreme pierdută, pentru că e iremediabil prost. Cina, adesea frugală, și iar lecturi pînă la 1 sau 2 noaptea... Monoton, exasperant poate pentru unii, dar atît de util după viața mea risipită atît prin Bucureștiul acela dement. Anii decisivi ai oricărui scriitor pe care nu am dreptul să-i pierd...

Patristica nu putea lipsi din modelele de stil. Eventual pentru reapariția lui Ioan Valahul în *Săptămîna*. Sfîntul Justin Martirul în dialog cu iudeul Trifon. Întrebare :

— După unii filosofi, numiți platonicieni, sufletul este într-adevăr nenăscut și nemuritor ?

— Poate că zici că și lumea este nenăscută ?

. . . .

— Prin urmare, sufletele nu sunt nemuritoare ?

— Nu, fiindcă am văzut că și lumea este nenăscută.

Și, mai departe, spune Sfîntul Justin : Puțin îmi pasă și de Platon și de Pythagoras, pentru că adevărul ăsta e : sau sufletul este viață, sau el are viață. Dacă este viață, atunci el ar trebui să facă pe altcineva să trăiască, iar nu pe sine însuși, după cum mișcarea face să se miște un alt lucru, iar nu pe sine însăși.

Valoarea de scară de incendiu a gamei cromatice, despre care vorbea un compozitor (pentru *Janus*).

Burckhardt, care atrage atenția asupra viciului fundamental al omului Renașterii (care a fost de fapt și condiția măreției sale) : individualismul dezvoltat... Ilustrat de afirmația lui Antonio Beccadelli : *majus bonum est mea vita, quam universorum...*

Schlegel delimitează frumosul de adevăr și morală. El vorbește despre *necesitatea poetică a haosului*, despre excentric și monstruos, ca premise de originalitate...

Cuvințele : va face slujbă cu cal nouă și urmașilor noștri ; sau : *a sluji cu credință și den inimă ;* sau : *seimeni de dreapta și credincioasa lor slujbă ;* sau : *le-am pierdut în vremea vicleniei sale (Viața feudală).* În *Cronicarii munteni : hiclean care au furat din averea răposatului Basarab 30 000 de aspri ;* sau : *au tuns oi pe moșia domnească fără știrea domniei-mele și fără știrea nici unui domn.* Ca enumerare : *agonisita lui și averile să fie domnești, cu ocină, scule și case, cu dobitoace...*

Într-o *Schelă* a *Mitologiei*, produsă de un voiaj în Grecia, găsesc pentru mine acum enigmatice însemnări : Echipajul regesc al argonauților ; Somnul ca pedeapsă la zei ; Amoralitatea zeilor (vezi Hera) ; Gelozia zeilor (Midas-Apollo) ; Prolificitatea zeilor ; Narcis care se îneacă contemplîndu-se (pentru *Fizica amorului mitologic).*

Omul ăsta conferențiază, nu vorbește (Stendhal), pentru un personaj din *Janus.*

Stilul biblic : *Cu înfrînarea să ne sîrguim toți a smeri trupul nostru ;* sau : *Greșit-am ție, mîntuiește-ne ca odinioară pe niniveteni, Christoase, împărate, și ne fă părtași împărăției cerești mult îndurate, curățindu-ne cu ploile pocăinței* (pentru *Prăvălia cu scară*).

Flautele care au cucerit cetatea Sybaris. Cavaleria cetății coruptă de sunete. Ce lucru delicat...

Un *dicasteriu* pentru judecarea divorțurilor (tribunal religios).

Hesperus: Luceafărul de seară, un poem, singur, cuvîntul.

„C'est de ta peur que j'ai peur“ (Shakespeare), pentru *Frica*.

În Sfîntul Justin Martirul : *Mormintele văruite care par frumoase pe dinafară, iar pe dinăuntru sunt pline cu oase moarte.*

Cărturarilor : *Vai vouă, cărturarilor, că aveți cheile, dar nu intrați, ci împiedicați și pe cei ce vor să intre : conducători orbi !*

Ca imagine colosală : *Dacă vei deschide cerul, munții vor lua spaimă de la tine și se vor topi cum se topește ceara de foc.*

Portret : *Cine este acesta care a venit din Edom și a cărui purpură de pe veșmintele lui este din Bosfor ? Acesta este frumos în îmbrăcămintea lui, ridicîndu-se năprasnic cu putere ! Eu vorbesc însă de dreptate și de judecata mîntuitoare...*

Sau : *Tot trupul este iarbă și toată slava omului ca o floare de iarbă. Iarba s-a uscat și floarea ei a căzut, dar cuvîntul Domnului rămîne în veac...*

Sau : *Cine a măsurat apa cu mîna, cerul cu șchioapa și tot pămîntul cu pumnul ? Cine a pus munții cu cîntarul și văile cu balanța ?*

Ca stil colosal : *Mai înaintea tuturor munților, Domnul mă naște pe mine. A făcut pămîntul, care nu e locuit, și marginile lui locuite de sub cer. Cînd a pregătit cerul, eram alături de el, și cînd a așezat în chip deosebit tronul lui pe vînturi, cînd a făcut puternici nourii de sus și cînd a făcut sigure izvoarele abisului, cînd a făcut puternice temeliile pămîntului și atunci am fost lîngă el, potrivind totul.*

În alt loc : *Dumnezeu vorbește în stîlp de foc.*

Stilul profetic în același Justin Martirul : *Cerurile povestesc slava lui Dumnezeu, iar firmamentul vestește făptura mîinilor lui. Ziua rîgîie cuvîntul zilei, iar noaptea vestește conștiința nopții. Nu sunt graiuri, nici cuvinte ale căror glasuri să nu se audă. În tot pămîntul au ieșit sunetul lor și la marginile lumii cuvintele lor. El a pus cortul lui în soare și ca un mire pornind din camera de nuntă a lui se va înveseli întocmai ca un gigant pentru a alerga în cale. De la marginile cerului ieșirea lui, și punctul de ajungere a lui pînă la marginile cerului, și nu va fi nimeni care să se ascundă de căldura lui.*

Geografia muzicală din *Janus*: game diatonice, game cromatice, esență coloristică, vechile game grecești din muzica medievală, ca aluzie a unui amator încercînd să trișeze cu cunoștințele eroinei care e pianistă *(Cheshire cat)*.

Friedrich, care semnalează tristețea ca motiv mai vechi în poezie.

Socotită ca un păcat de teologi, ea este însoţită de rudele sale mai nobile : melancolia şi durerea cosmică *(Weltschmerz)*. E evocat Chateaubriand care descoperă chiar o *ştiinţă a tristeţii* şi *a spaimelor*. De unde mai tîrziu conceptul de *neant*, morbid, criminal, descoperit de Nerval în *Vers dorés* (1845) cu celebrul vers : *Teme-te de privirea ce te iscodeşte din orbul zid !* Hugo va teoretiza şi el în *Les Contemplations : Cuvîntul e o fiinţă vie, e mai puternic decît cel care-l mînuieşte ; apărut din întuneric, creează sensul pe care-l vrea ; însuşi cuvîntul este ceea ce aşteaptă din afară cugetul, văzul, simţirea şi chiar mai mult : e culoare, noapte, bucurie, vis, amărăciune, ocean, infinit, logosul lui Dumnezeu*, într-un cuvînt.

Princepele ar putea fi în spirit un *Condotier*, un *Capitano di ventura*, un *Realizator* sau *Omul-campion*. În discuţiile lui cu Messerul, acesta îl evocă pe Caesare Borgia luptîndu-se cu taurii în Piaţa Navona sau în Piaţa Sfîntul Petru...

Mitologie : Diana, pe care o ştiam cu toţii o fiinţă delicată, era de fapt o ucigaşă — omorîse pe fiii lui Niobe şi pe Orion.

Cum se poate să locuieşti în palatul unui mare senior fără să cunoşti fraza ducelui de Castries asupra lui D'Alembert şi Rousseau : „Oamenii aceştia vor să discute despre orice şi n-au nici o mie de scuzi venit...".

Cuvinţele : au vîndut a sa dreaptă moşie ; au împresurat satele şi au pus în ţeapă pe protivnici ; cîmpul pentru hrană, plin de boi şi ialoviţe ; cine va săra cu corabie ? sau : *adus de la o povară cu cal*. Invitaţie : *iar cui a părea ceva cu strîmbul să vie de faţă aici înaintea domnieimele (Cronicarii munteni).*

Mozaicul zăpezii pentru un dezgheţ pardosit cu iarbă care stă să răsară, în munte...

Pentru *Prăvălia cu scară* (lamentaţia beţivului) : *„Doamne şi stăpînul vieţii mele, duhul trîndăvirii, al grijii de multe, al iubirii de stăpînire şi al gurii în deşert nu mi-l da mie. Însumi eu păcatului m-am făcut rob, însumi eu mi-am deschis uşa poftelor... Să se umple gura mea de lauda Ta, Doamne".*

Colosala domnişoară Aurica (model din familie, prima mea familie) — fată bătrînă, ciudată, complexată — este augmentată de expresii ca : Am cumpărat, coană mare, din Matache (piaţă), nişte cartofi, să mă scuze copila asta, pardon, cît pumnul ! Sau : Trenurile la gară erau, să mă ierte domnu' Dumitru, aici de faţă, goale ! Avea vecina o pălărie, să mă scuzaţi de expresie, mare cît roata carului !

Poveştile lui N.

Bilaiseala. Sos, un ardelean, strînge ani de zile parale pentru zile negre, cu nevastă-sa, pentru

cumpărarea unei case. Dă de Zinca sau de Parasca (nume ţigăneşti) în gara Caracal, care-i promite să-i înmulţească banii strînşi. Îl aduce la ea acasă, îi arată o pungă de muşama în care sunt vîrîte bucăţi de hîrtie velină de mărimea sutelor, pe masă are o sticlă cu un lichid colorat, adus din Germania (susţine) sau din America, care trebue plătit dinainte. Se simulează ceva mistic. La sfîrşit se cere jurămînt că victima nu va pîrî la miliţie. Se pare că totul merge bine, dar în tren apar nişte miliţieni, oameni ai ţiganilor, care se prefac a face o percheziţie, ridicînd pe Parasca. Sos rămîne cu buza umflată. Sau i se arată în vecini nişte cai care, chipurile, au fost cumpăraţi pe banii înmulţiţi şi care stau acolo de frica miliţiei, dar sunt ai lui doar peste două zile. Credulul... crede. I se aduc la urmă nişte hîţe. Explicaţie : au slăbit de nemîncare. Metode de escrocherie în lumea rurală.

Sophokles dansînd gol la 16 ani în cinstea lui Dionysos...

Roma a creat legislaţia, Grecia, geometria...

Melancolia crescînd într-un personaj ca mucegaiul pe ziduri...

Sudoarea care s-a implantat în zidurile cinematografului *Marconi*, in atîtea duminici cu ordonanţe şi servitoare, şi mirosul de praf din cortina aceea veche, *vis à vis* de balcoane aurite, decorurile din curtea de piatră, actorii beţi care improvizează, seminţele scuipate de la balcon, ora 8 seara a negustorilor care merg la local pe Griviţa, cerşetorii de pe scări şi Zavaidoc care cîntă lîngă podul Basarab. Dumitru Domnişor, care îşi închiriază propriul pod al casei pentru cei fără mijloace, pentru a mai scoate ceva. O lume infernală pentru *Calea negustorilor* (roman ratat o dată sub numele de *Strada)*.

Musica mundana, armonii ale sferelor, cu sunet diafan. *Sistemul planetar al notelor* (sistem sonor), parcă în Hindemith.

Aclamaţii la Bizanţ : *Gloria purpurei, bucuria luminii !*

Evanghelina din *Princepele* poate fi foarte credincioasă şi fericită augustă basilisă care iubeşte pe Christos...

Pentru *Frica*

Din *Fizica amorului* de Remy de Gourmont :

— Efemerele se nasc seara (femela se ouă în timpul nopții), dimineața sunt moarte. Ele sunt destinate doar amorului, nu au gură și nu beau, nici nu mănîncă.

— La albinele solitare, masculii dau tîrcoale femelelor înainte ca ele să se nască. Imediat ce acestea apar, sunt fecundate, cunoscînd în același timp viața și procrearea. *Osmia,* altă specie de albine, e fecundată imediat, iar masculul moare, femela mai are timp să facă adăpost, să ducă ouăle și hrana (miere) și apoi moare și ea. (Care e scopul, dacă există scop aici : numai conservarea unei apariții fragile deasupra florilor ? De ce aceste mici insecte sunt necesare ? Există o lege a necesității în natură ? Desigur, dar aici care e necesitatea ? N.)

— La fluturii *palingenia,* femela n-a fost văzută niciodată, pentru că ea e fecundată înainte de a ieși din corsetul ei de nimfă și moare cu ochii închiși, totodată mamă și copil în scutec.

— La *păianjenul-căpușă,* femelele sunt fecundate pentru mai multe generații, nasc femele și apoi, cînd crede natura, nu se știe după ce principii, se nasc deodată femele și masculi, din a căror împreunare se nasc femele cu facultatea partenogenezei. Uneori ouăle nefecundate se comportă la fel ca ouăle fecundate. Și la păduchii de lemn o împreunare fecundează mai multe generații.

— *Bonellia* femelă este un fel de vierme marin în formă de sac cu corn, lung de 15 centimetri. Masculul e de 1 000 de ori mai mic. Fiecare femelă hrănește pînă la 20 de masculi, aceștia trăiesc mai întîi în esofagul ei, apoi coboară în oviduct, unde fecundează ouăle.

— În natură, mai ales printre speciile inferioare, domnește feminismul.

— La *bilharzie* (vierme parazit al splinei sau al ficatului), femela trăiește ca o simplă lamă în stomacul scobit al masculului. De aici, amoruri fără de sfîrșit.

— Femelele scarabeilor sunt proaste amante. Tot așa și *calicodomelele,* și *tarantulele,* și *călugărițele* cele crude. Masculul la insecte e elementul plăpînd, blînd și elegant, născut să iubească.

— O viespe *tachita* are noroc de un mascul foarte înflăcărat ca amant, bine utilat pentru amor. După fecundare, tachita face cuib unde îngrămădește pe dușmanca ei de moarte, pe călugăriță. Știind dinainte ce fel de progenitură va avea : mascul sau femelă, ea își pregătește proviziile din vreme în acest sens, masculii beneficiind de o hrană mai redusă, microscopică chiar.

— Furnicile se împart în trei sexe. Fecundarea lor se produce în aer. Neutrii n-au aripi. Masculii mor după împreunare.

— Regina termitelor are un pîntec mai mare de 1 500 de ori decît restul corpului. Ea se ouă cu o iuțeală de un ou pe secundă.

— La țînțarii americani și la tăuni, numai femelele înțeapă și sug sînge. Masculii trăiesc pe flori și urmăresc femelele.

— La greiere, numai masculul zbîrnîie și numai femela are organ auditiv aşezat la picioarele anterioare.

— La *caradaşcă*, o uriaşă coleopteră, masculul a păstrat coarne, gheare şi platoşă înspăimîntătoare, dar este vegetarian, astfel încît toate armele nu-i folosesc la nimic, nici nu ştie să le întrebuinţeze la luptă. Graţie lor, femelele îi cad în braţe, iar el le culege cu un gest de fanfaron.

— Grangurul galben, dichisit, are ca amantă o vrăbiuţă modestă, îmbrăcată în negru, verde şi cenuşiu.

— La tigri, dimorfismul sexual e neevident, în timp ce la lei, masculii se deosebesc net de femele.

— La urangutan şi gorilă, masculii posedă doi saci vocali cu aer, care le atîrnă pe piept şi se prelungesc pînă la subsuori, un fel de cimpoaie, datorită cărora ei pot urla ore întregi şi foarte puternic. Este felul lor de a se manifesta, nu putem să le reproşăm nimic, destul că femelele respective găsesc pe gustul lor muzica scandalagiilor şi cad învinse în braţele vînjoase.

— O ipoteză : dimorfismul sexual s-ar datora alimentaţiei — supraalimentaţia tinde să distrugă la plante vitaminele, sau schimbă petalele în frunze şi bobocii în muguri. Bogăţia vitală, buna stare distrug sexul, însă ultimul atins e cel feminin care, ascuns, va dăinui în planta sexuată pînă va fi din nou cazul să se manifeste. Deci separarea în două sexe nu e decît un mijloc pentru uşurarea misiunii fiinţei totale. Elementul mascul creşte sau descreşte după lipsa sau belşugul hranei, la animale şi chiar la om. Masculul are centralizat în el cea mai mare parte din activităţile independente de motorul sexual. El singur e capabil să desfăşoare o muncă dezinteresată. Se imaginează o societate în care masculii să fecundeze la un secol o dată o generaţie de regine care vor procrea pentru mai multe generaţii. Întocmai cum un geniu fecundează generaţii de creatori.

— Totdeauna ordinea e mai probabilă decît dezordinea în lumea animală.

— Liliacul se aseamănă în chip bizar cu omul şi în special cu primatele : cinci degete la membrele anterioare, printre care şi degetul mare, cinci degete la membrele posterioare, mamele pectorale, menstruaţie, penis liber. E o caricatură redusă a omului.

— *Pachidermele* (de la *pahys* = *gros* şi *derma* = *piele*) se împart în : *proboscidiene* (elefantul), *artiodactile* (hipopotamul, calul, rinocerul) şi *perisodactile.*

— Buzele mari care limitează orificiul vulvei există numai la femelă şi rudimentare la mascul (urangutan). La rozătoare, vulva e circulară şi numai la hienă e transversală. *Quadrumanele* şi liliecii au menstruaţie, celelalte fiinţe, nu.

— Batracienii nu cunosc copulaţia, deşi contactul e foarte strîns.

— Spre deosebire de majoritatea peştilor, rechinii, calcanii, peştii osoşi şi lampreta cunosc copulaţia.

— Păsări care posedă un penis sau o tuberculă erectilă şi retractilă : struţul, cazuarul, răţoiul, lebăda, gînsacul, dropioiul ; femelele lor au organ clitoridian.

— Răţoiul e foarte libidinos.

— Animalele nu amestecă onestitatea în treburile amorului. Ce oare e normal, ce e natural? Natura nu cunoaşte acest adjectiv scos din sînul ei. Amorul numit de Lucretius *more bestiarum* nu are nimic jignitor pentru speța umană şi e foarte recomandat de antici (care se pricepeau la toate) ca fiind foarte prielnic fecundației.

— Foarte lungă la cîine, împreunarea durează numai o clipă la taur şi la berbec. Taurul nu face altceva decît să intre şi să iasă, deci nu voluptatea îl călăuzeşte, ci o forță exterioară individului, măcar că ea e inclusă în organismul său.

— Legea e jumătatea faptului plus unul. Orice lege e la discreția unui accident.

— Ovulul primeşte doar un singur spermatozoid din cei mulți, fără a se şti dacă e o alegere fiziologică sau una mecanică.

— Acuplarea la broaştele țestoase durează cincisprezece zile, în care timp masculul rămîne cățărat pe spinarea femelei.

— Caducelul lui Mercur reprezintă de fapt doi şerpi împreunați. *Ofidienii* (şerpii) îşi împletesc corpurile şi se privesc fix în ochi, multă vreme...

— Calcanul naşte pui vii.

— Vrăbioiul repetă actul sexual de douăzeci de ori pe zi, cu aceeaşi mulțumire întipărită pe chip. Femela e cea care oboseşte şi se plictiseşte mai întîi.

— La *anurii*, masculul ține în brațe femela o lună sau două, îi presează flancurile, o stoarce de ouă, pe care, pe măsură ce ies, le fecundează fără a mai sta pe gînduri.

— Batracienii, îndeobşte placizi, în perioada împreunării devin pătimaşi şi înfierbîntați. Odată suiți pe femelă, nu renunță pentru nimic în lume şi rămîn dîrzi la postul lor, chiar dacă li se taie picioarele sau jumătatea inferioară a trupului.

— Anuriile sunt batracieni fără coadă. Ei fecundează ouăle, care ies din parteneră, în serii de cîte zece. Broscoiul aranjează ouăle frumos într-o grămadă bine ticluită, apoi ejaculează asupra lor cu multă plăcere.

— La peşti, obiectul dorinței nu este femela, ci ouăle. Ei sunt un fel de dementi sexuali conduşi de practici fetişiste. Adeseori formează cupluri foarte discrete : femela merge înainte şi masculul o urmăreşte, zărind-o ca prin ceață şi imitîndu-i mişcările fără ca ea să ştie...

— La somoni se face schimb de experiență. După ce femela depune ouăle, un mascul bătrîn îşi varsă lapții deasupra, pîndit de alți masculi tineri, cu ochii ieşiți din orbite. După ce bătrînul se retrage, tinerii se năpustesc cu entuziasm şi fecundează aceleaşi ouă.

— Multă vreme nu s-a cunoscut masculul *argonautului*. El are un buzunar în care strînge sperma, în pungi mici. Apoi, cînd ajunge la maturitate, argonautul le ia cu un braț care se lungeşte şi se rupe, se apropie de femelă cu pungile spermatofore, i se lipeşte de pîntece şi varsă sămînța în organele unde se va întîlni cu ovulele. Organul mascul pare aici un individ temporar, un al treilea agent.

— Peştii sunt singurele animale la care se întîlneşte *hermafroditismul* normal sau accidental. La stridii şi la *ascidii* glanda genitală funcționează mai întîi ca testicul şi apoi ca ovar. Formele cele mai complicate de hermafroditism se întîlnesc la moluşte şi la gasteropode.

Din septembrie pînă în mai, stridiile sunt masculi, au testicule ; din iunie pînă în august, înmuguresc ovarele, se umplu de ouă, sunt femele, nu sunt comestibile. Fecundaţia se face în acest moment cu spermatozoizii născuţi în perioada precedentă.

— Voluptatea este un rezultat şi nu un scop. La cele mai multe din specii, coitul nu e decît preludiul morţii şi, adeseori, voluptatea şi moartea se împletesc în aceeaşi clipă. *Copulaţia insectelor este o sinucidere.*

— Voluptatea a doi melci pe o frunză de viţă-de-vie. Melcii sunt bisexuaţi, fiecare posedă şi penis şi vagin. Ei mai au un al treilea organ, o vargă, care pătrunde în vagin, un organ excitator. Copulaţia e reciprocă.

— La alte specii bisexuate, copularea reciprocă nu e posibilă din cauza poziţiei organelor specializate, dar se întîmplă să intervină în acelaşi moment mai mulţi parteneri, şi atunci masculul poate fi femela altui bărbat care e femela unui al patrulea şi aşa mai departe. Totul se practică cu inocenţă.

— Lipitorile practică, de asemenea, fecundaţia reciprocă, însă, din cauza membrului care e un fel de por aproape de gură, în timp ce oviductul e la capătul celălalt, fecundaţia se face cap la coadă, precum cifrele din numărul 69, ventuza bucală coincizînd cu ventuza anală.

— Păianjenul de grădină, cu o cruce albă pe spinare, are o înfăţişare episcopală. Femela devorează masculul imediat după copulaţie. Nu se ştie de ce, se crede că e distrată şi nu sesizează cu ce intenţii a venit musafirul.

— Călugăriţa, care e foarte feroce, face tot felul de fartiţii cînd vine dumnealui cu scopuri ; se alintă, se pipăie, apoi, cînd dînsul şi-a făcut datoria, ea îl devoră chiar pe locul de nuntă. De multe ori nu are răbdare să aştepte nici măcar sfîrşitul actului şi-l cronţăie înainte.

— Păianjenul de apă îşi construieşte un clopot lîngă cel al femelei şi, profitînd de o clipă de neatenţie, sparge peretele despărţitor, profită de sărmana inocentă şi o ia la fugă „rîzînd“, pentru a nu fi mîncat.

— Masculul de tarantulă este un leneş şi un voluptos. El nu munceşte, nu-şi ţese pînză. Îi plac preludiile amoroase, jocurile copilăreşti, mîngîierile fine, salturile graţioase. La momentul oportun, masculul se aşază pe spate, cum crede el că e mai bine, şi îi introduce cu ajutorul palpelor sperma pe care o scoate din abdomen. Apoi se retrage cu o săritură bruscă pentru a scăpa cu viaţă.

— Păianjenii săritori iubesc idilele. Adeseori, cuplurile se lasă în voia vîntului, spînzurate de un fir. Femela nu îi face nici un rău după împreunare.

— Viaţa e făcută din viaţă. Totul vieţuieşte în paguba vieţii. La lăcuste, masculul, după fecundare, moare chiar dacă nu-l mănîncă consoarta ; deci, de ce nu l-ar mînca ? Şi masculul păianjen şi cel al călugăriţei se lasă devoraţi cu stoicism. Nu e o crimă sau un accident, ci un rit.

— Femelele mamiferelor, după ce nasc, mănîncă placenta.

— Masculul călugăriței continuă fecundarea chiar după ce partenera sa i-a ros capul.

— Timidul iepure de casă e un amant impetuos, tiranic și gelos. Femela trebue să-i cedeze la prima chemare, altfel se supără. Iepuroaica e foarte lascivă, nici nu-i trece prin gînd să se opună ; nici gestația nu o face mai reticentă. Iepurele de cîmp e foarte ferm în problemele sexuale ; se bate pînă la sînge cu concurenții săi. El este și foarte bine înzestrat pentru amor ; e în stare să alerge nopți întregi pînă la draga sa, care nu-l refuză niciodată.

— Dansul cocoșilor sălbatici : se adună douăzeci la un loc și încep să danseze nebunește. Își întind aripile, sar, înaintează unul către altul și fac un tur de vals, trec la alt partener și așa mai departe.

— Alți masculi construiesc niște căsuțe în care își îmbie femela. E vorba de *amblyornisul,* o pasăre, care după ce clădește căsuța, „amenajează" pajiști frumoase și plantează flori. *(Originea artei în sexualitate.)* Faptul util explică animalitatea ; cel inutil, umanitatea ! ! Dar, după cum se vede, faptul inutil nu este specific numai omului.

— Durata sarcinei : iapa : 11 luni ; măgărița : 12 ; vaca și ciuta : 9 ; oaia, capra, lupoaica, vulpea : 5 ; scroafa : 4 ; cățeaua : 2 ; pisica : 6 săptămîni ; iepuroaica : o lună. Căprioara fecundată în august nu naște decît șapte luni și jumătate mai tîrziu, embrionul se oprește din creștere pentru a continua la venirea primăverii. La lilieci, ovulația are loc la sfîrșitul iernii ; în timpul hibernării femelele au vaginul umflat de o spermă inertă.

— Cînd o porumbiță credincioasă s-a plictisit de iubitul ei, își ia zborul și formează cu altul un nou cuplu.

— Se crede că liliacul mascul își alăptează singur puii. Și anume doar pe unul din cei doi pui care se nasc în mod regulat din orice cuplu.

— Porumbelul mascul are tendință către infidelitate, chiar poligamie. Adeseori își înșală tovarășa chiar în prezența acesteia. El tiranizează pe cele două soții, le robește și le bate.

— Lupul își ajută femela la hrănirea puilor, dar nu-i cunoaște și-i devoră imediat ce îi întîlnește.

— Urangutanii sunt temporar monogami.

— La țînțari, din 10 femele 9 mor fecioare. Acestea sunt cele mai feroce și sug sîngele.

— Sborșul, un pește mic, face un cuib și invită femela să ouă. Apoi invită altă femelă și alta. Cînd i se pare lui că s-a strîns o cantitate suficientă, fecundează ouăle și apoi are grijă de pui. Cînd sborșul va putea să raționeze, adică să devină absurd, el se va întreba : dar mamele n-au nici o obligație ? Numai pe noi să cadă toate greutățile ?...

— La albine există 600—700 de masculi la o femelă. Acuplarea se poate face numai după un zbor îndelungat, în timpul căruia se umplu cu aer niște pungi care permit organului sexual al masculului să iasă afară. Vaginul femelei poate depozita douăzeci de milioane de spermatozoizi, destinați să fecundeze ouăle timp de mai mulți ani. După împreunare, masculul vrea să iasă, dar nu mai poate, el se smulge, lăsînd înăuntru penisul și toate organele ce țin de el. Moare, în timp

ce regina, întoarsă în stup, se curăță minuțios ajutată de numeroase cameriste.

— Rățoiul practică sodomia, dar el e scuzat, fiindcă la rațe e un orificiu unic pentru toate treburile.

— Instinct = inteligență.

— Albinele lucrătoare manifestă o frenezie a construcției chiar cînd nu mai e nevoie.

— *Sphexul* paralizează cu trei înțepături centrul nervos al greierelui pe care-l hărăzește drept hrană larvelor sale. Dacă l-ar omorî, larvele ar muri și ele din cauză că greierele ar putrezi. De unde atîta știință a chirurgiei ?

— Animalul este un sistem nervos slujit de organe.

— Se pare că mîinile omului nu adaugă nimic inteligenței lui.

OMUL CĂRUIA ÎI ERA FRICĂ

Îi era frică. Frică de orice. Nu era o frică oarecare, obișnuită, ca frica de a nu-și putea plăti telefonul sau de a arde pe un rug, era frica cea mare : frica de a fi acolo. Se privea adesea în geamurile vreunui bistrou și-și spunea pălind : sunt acolo. Își zicea atunci că cea mai bună soluție pentru a scăpa de această frică bolnăvicioasă era să încerce pur şi simplu să nu mai fie acolo. În consecinţă, el trebuia să fie aiurea. Dar unde ?

Întîlni un cîine şi-i ceru sfatul.

Cîinele îi răspunse : „Poţi oricînd să te reincarnezi şi să devii un cîine ca mine“.

Această idee, deşi desperată din anumite puncte de vedere, îl cuceri dintr-o dată. Îşi întrebă cîinele ce trebuia să facă pentru ca metamorfoza să se producă. „E de ajuns să lingi trotuarul sau să rozi un os“, îi spuse animalul.

Omul se lăsă la pămînt, îngenunche, coborî capul şi se puse pe lins trotuarul.

Se transformă în cîine de îndată.

Se puse pe lătrat, pe alergat, cu totul fericit, simţindu-se, în sfîrşit, liber.

Dar în curînd îşi dădu seama că-i era încă frică. Îi era acum frică de oameni şi de ceilalţi cîini care, cu toţii, şi unii şi ceilalţi, îl priveau cu ochii încărcaţi de ură, ca şi cum el n-ar fi făcut parte din lumea lor.

Era, aşadar, într-un fel, un eşec.

Ce să facă acum ?

Întîlni un os şi-i ceru sfatul.

Răspunsul osului fu asemănător cu acela al cîinelui.

Se transformă în os.

Îi era încă frică.

În piatră.

Mereu frică.

Se dezintegră.

Întîlni alt atom şi-i ceru sfatul.

„Nu mai ai nimic de făcut“, îi răspunse atomul.

Julien Parent (pentru romanul *Frica*)

Stilul biblic în Sfîntul Justin Martirul :

Deci dacă sunteţi de acord cu adevărat şi dacă cuvîntul zice : „Neamul lui cine-l va povesti ?“, nu trebue oare să înţelegeţi că el nu este sămînţa neamului omenesc ?

Sau : *O, Trifon, dacă şi profeţia pe care a zis-o Isaiia nu ar spune către casa lui David : „Iată, Fecioara va lua în pîntece !“*

Sau : *El va veni şi ne va mîntui pe noi. Atunci se vor deschide ochii orbilor, şi urechile surzilor vor auzi. Atunci ologul va alerga întocmai ca o căprioară, iar limba bîlbîiţilor va fi curată, că în pustiu a ţîşnit apa şi torentul din pămîntul însetat, şi pămîntul însetat şi pămîntul neudat va fi ca un heleşteu, şi în pămîntul însetat va fi fîntînă de apă.*

Sau : *Spuneţi că Domnul a împărăţit de pe lemn. Veselească-se cerurile şi să se bucure pămîntul, cutremure-se marea şi toată plinirea ei, veselească-se cîmpiile !*

Sau : *Moise zice că-şi va spăla îmbrăcămintea în sîngele strugurelui.*

Sau : *Isaiia numindu-l pe Dumnezeu înger de mare sfat.*

Blestem : *Duceţi-vă întru întunericul cel mai dinafară pe care l-a pregătit Tatăl lui Satan şi îngerilor lui !*

Ca figură de stil : *Pierduţi de mai înainte* (necredincioşii).

Sau : *Taurii graşi m-au cuprins de jur împrejur...*

Sau : *Deschis-au gura lor asupra mea, întocmai ca un leu răcnitor* (poate fi folosit pentru o şedinţă la Academia grecească cînd a fost desfiinţat un scrib de altul).

Superbă rugă : *Smulge din sabie sufletul meu şi din laba cîinilor pe* *cea una născută a mea! Mîntuieşte-mă din gura leului şi din coarnele rinocerilor!*

Sau: *Şi femeia lui va fi ca o vie îmbelşugată.*

Sau: *Voi vedea cerurile, lucrurile degetelor tale.*

Sau: *A plouat Domnul foc de la Domnul din cer...*

Jurnal de la Poiana

Ţipătul de nuntă al păunilor, seara, în iunie, cînd parcă îmi intră un lup în casă şi totul se scufundă într-o ameninţătoare, searbădă tăgadă a lucrurilor ce dispar în magma nopţii. Trec trenuri, jos, în vale, şerpi luminoşi cu universurile lor repetate, familii, femei şi bărbaţi care iau masa, mergînd spre destinaţii fixe şi, aici, indiferenţa munţilor severi care veghează din neantul întunericului. Doar vîntul mai culcă florile sălbatice şi în brazii mei pitici se strecoară spiriduşii nopţii care-mi ascund lucrurile şi le readuc prin colţuri după ce s-au amuzat. Totul seamănă cu ceva din Wagner de care nu-mi dau încă seama. Rîul, dimineaţa, strălucind în soare, îmi aminteşte de ultima femeie iubită căreia i-am spus în englezeşte că sunt pentru ea ultimul ţărm. Dar ea nu a îmbătrînit încă, are curajul de a rezista, de a mai părea tînără şi îşi ia adio frenetic de la tinereţe, fără milă, fără pudoare...

Muzica se naşte din mişcare, din conlucrarea a cel puţin două sunete. Opunerea simultană a acuităţilor sonore creează armonia. Intervalul e elementul de construcţie muzicală propriu-zis, cuplarea a două sunete... (pentru *Janus*); dintr-un compozitor...

Seniorul Mantovei, Francesco Gonzaga, a vrut să taie intrarea flotei milaneze de pe rîul Pô înspre domeniile sale, dînd ordin să se construiască un pod cu întărituri. Seniorul Milanului, Galeazzo Visconti, construi alt pod în faţa celui al rivalului său pentru a devia apele afluentului Mincio care trecea prin Mantova. Astfel se uscau lagunele din faţa oraşului şi se otrăvea aerul de malarie (vezi Messerul care poate spune asta Principelui în legătură cu lucrarea hidraulică).

Schlegel vorbeşte în aforismele sale despre *spirit* şi *ironie,* propunînd concepte ca haos, agilitate, fragmentarism, bufonerie transcendentală. (Şi nu există, într-adevăr, o bufonerie transcendentală ? Există.) Grotescul, scrie Friedrich, care comentează acest pasaj, a apărut întîi în pictură (bizarul, hazliul burlesc, diformul, straniul). Urîtul e adus în literatură de Hugo care vorbeşte despre *disarmonia fragmentelor.* Grotescul ne eliberează de frumuseţe şi înlătură, cu voce stridentă, monotonia ei. Precursorii modernismului, după Friedrich, ar fi: poeziile arlechineşti ale lui Verlaine, *grimasele* lui Rimbaud, poeziile negre ale lui Tristan Corbière, umorul sinistru al suprarealiştilor şi, în sfîrşit, absurdul modern. Baudelaire a făcut din lirica franceză un fapt european. El vorbea despre *salvarea prin forme* (sau *colacul de salvare al formelor,* după J. Guillén). Mai se pronunţă ceva în legătură cu *inciziile de limbaj*. Baudelaire lăuda astfel la Daumier capacitatea de a reprezenta josnicul, trivialul, abjectul, cu o claritate exactă... şi definea progresul ca *descreşterea progresivă a sufletului, dominaţia progresivă a materiei.* Pomenea de o *atrofiere a sufletului,* de *infinita silă de afişe, ziare,* scîrba faţă de *fluxul în creştere al democraţiei care nivelează totul* (spuseseră asta şi Stendhal, Tocqueville, Flaubert). Există deci un *negativ ca fascinaţie.* Se vorbeşte despre fosforescenţa gunoaielor, despre viciul banalităţii, despre *respingătorul* care se înnobilează cu nobleţea sufletului, dînd ca exemplu faimosul *frisson galvanique* pe care Baudelaire îl elogiază la Poe. Se naşte o *estetică a urîtului :* ferestre prăfuite, faţade spălăcite, un verde veninos, metalic, aurora sordidă ca un somn blestemat de tîrfă, omnibuze scrîşnind, bătrîne decrepite, muzica fanfarelor, ochi injectaţi de fiere, parfumuri sleite, stătute (aparatul expresionist). Se naşte o aromă a straniului, de unde legea că frumuseţea trebue să fie bizară. Pur şi bizar (Baudelaire). Apar echivocul, urîtul ca echivalent al misterului, împletirea oribilului cu bufonescul, iritarea împotriva banalului şi a tradiţionalului (de unde bufoneria transcendentală la Schlegel) ; sau : grotescul şi arabescul resping chipul omenesc (Baudelaire) ; apoi o metafizică a comicului absolut, de unde : suferinţa se exprimă prin rîs. Sau : *există o plăcere aristocratică de a displăcea.* Şi nevoia de a scăpa de limitele realului : poezia lui Baudelaire apare astfel *ca un produs al urii,* conştiinţa ca un arsenal inepuizabil al instrumentelor de tortură. Trebue numai cuvîntul care să traducă obsesia. Se îmbină astfel sublimul cu oroarea : *oximoron* (măreţia murdară, descompusul şi fermecătorul laolaltă, o groază îmbietoare, negru şi luminos combinat). Omul e hiperbolic, mereu încordat spre înalt, într-o febră spirituală, un *homo duplex,* care trece prin polul satanic ca să ajungă la cel ceresc. (Teologii creştini credeau că *cerul suprem* e adevărata transcendenţă, cerul de foc, *empireul, feu clair,* la Baudelaire.) La acelaşi poet se constată dezgustul de realitate, o melancolie molatică sau un vis sclipitor, misterios, de o perfecţiune cristalină. Novalis spunea : *rocile şi substanţele sunt supreme, omul e adevăratul haos !* Baudelaire credea că actul artistic începe prin descompunere şi distrucţie. A descompune şi a disocia realul ! Tot el : *Arabescul este cel mai spiritual dintre desene.* Novalis, Gautier, Poe apropiaseră grotescul şi arabescul, ei vorbeau despre mişcarea sinuoasă a cuvîntului. Cum zicea J. Rivière : *Misiunea lui Rimbaud a fost de fapt să ne dezorienteze...* Acesta (R.) întreprinsese un atac asupra miturilor. Se vorbeşte astfel despre bacante ale periferiei, Venus dă muncitorilor rachiu, într-o metropolă fictivă, cerbii sug din ţîţele Dianei. Hugo împrumutase din „drôleriile“ medievale, Daumier îi inspirase un sonet intitulat *Vénus Anadyomène.* Aceasta iese dintr-o cadă verde de tablă. Venus fiind o femeie grasă pe coapsele căreia scrie : *Clara Venus...*

Are un ulcer într-un loc anatomic bine definit. În poemul *Ce qu'on dit au poète à propos de fleurs* se cîntă tutunul, bumbacul, boala cartofilor, imaginile sunt ale unui ev de fier, vegetația e lînoasă, poemele negre, rima ca o rază de sodiu, ca un cauciuc care se revarsă ; lira acestei Venus : stîlpii de telegraf și propovăduiește marea iubire, ea, *hoața sumbrelor indulgențe*. Și mai departe : apare orașul oniric al lui Baudelaire, supradimensionat. La Rimbaud, în *Nocturne vulgaire* : *un suflu deschide breșe în pereți, împrăștie limitele căminelor.*

Din *Viața feudală* (poate blestemul lui Ioan Valahul) :

„Amar celui ce se socotește el însuși îndeosebi, iar pre alt nimeni nu întreabă de sfat, că acela nu este de nici o treabă și se pierde el însuși și se va chema nebun pentru semeție“.

Stilul biblic în *Catehezele mistagogice* ale Sfîntului Chiril al Ierusalimului :

Se face bucurie în cer pentru un păcătos care se pocăiește...

Sau : *Ștergeți-vă răutățile din sufletele voastre !*

Sau : *Prin credință dobîndiți arvuna Duhului sfînt !*

Sau : *Dintru început diavolul păcătuiește.*

Domnul spune în *Evanghelii* : *Vedeam pe Satana ca un fulger căzînd din cer.*

Sau : *Cenușă cu pîine am mîncat și în fiecare noapte așternutul meu au fost lacrimile mele.*

Sau colosala imagine a lui *Navudoconosor* în recluziune : *Navudoconosor s-a sălbăticit, locuia în pustie, se biciuia ca să se mîntuie, avea unghii de leu, căci răpise cele sfinte, avea păr de leu, căci ca un leu răpia și urla. Mînca iarbă ca boii, căci era o vită ce nu cunoștea pe cel ce-i dăduse împărăția. Trupul lui s-a vopsit cu rouă pentru că, deși a văzut mai înainte că focul a fost stins cu rouă, totuși n-a crezut.*

Cifra mistică : *Cei șapte ochi ai Domnului privesc peste tot pămîntul și toate picăturile ploilor sunt numărate de El...*

Sau : *Manes care între elini s-a vestit nebun pentru că în loc să-și zică pe persienește Cuvricos și-a zis Manes* (Cuvîntare).

Sau : *Dumnezeul veacului acestuia a orbit gîndurile celor necredincioși ca să nu lumineze lumina* Evangheliei.

Un paradox : *Celui ce are i se va da ; iar de la care nu are se va lua și ceea ce i se pare că are...*

Stilul gigantesc : *De vei deschide cerurile, se vor cutremura de tine munții și se vor topi...*

Sau : *Eu sunt Dumnezeul care a făcut lumina și a zidit întunericul...*

Stilul metaforic biblic : *Stelele sunt semne pentru timpuri și pentru ani.*

Sau : *Cine este tatăl ploii ? Cine a născut picăturile de rouă ? Dumnezeu cunoaște cîte feluri de nori sunt, el a aplecat cerul la pămînt. E cel ce numără norii cu înțelepciune și nu s-a rupt norul sub el* (asta e cam simplist, în sfîrșit).

Există întrebarea : *Din al cui pîntece iese gheața ?*

Pentru lucrarea hidraulică : robii care au săpat canalul de Corinth pe vremea lui Nero *(Principele).*

N-ai înțeles veacul în care trăiești, îi spunea prințul Coresov : Trebue să faci totdeauna exact invers decît așteaptă ceilalți să faci ! (Stendhal).

Moment ratat în romanul *Calea negustorilor :* înmormîntarea lui Domnișor cel bătrîn. În casa acestei familii de cîrciumari, totul e sumbru, spectaculos pentru ceilalți. Se întorc de la cimitir, de la Sfînta Vineri. E luni, ieri a fost duminică, ziua înmormîntării, totul e neatins, rufele sunt murdare în stoc, bucătăria e murdară, în casă nu s-a măturat pentru că mortul ia după el pe cel care pune mîna pe mătură, se varsă sarea din solniță, semn de ceartă în familie, plouă, ceva mai mult : prăvălia e goală. Domnica vede un perete igrasios, o pisică care se strecoară pe acoperișul vecin, podelele trebue spălate cu cîrpa și apă fierbinte, miroase rînced, a lucru vechi. Dumitru, care doarme mult pentru că bea, are și defectul de a-i asuda mîinile. Apare fratele lui, Vasile, sănătos, egoist, antipatic, dar bărbat. Brutal, folosește buchetul de liliac pe care nu i l-a mai trimis amantei ca să curețe o masă de resturi de pîine. Acest fapt brutal o fascinează pe Domnica...

Diehl pune întrebarea turburătoare : Arta bizantină era monotonă, hieratică ?

Cuvințele : au abătut năpăști asupra satelor ; birul de lună ; galbinul de fum ; curtea măruntă a Domnului (superb pentru curtea domestică) ; *mîncau unghii de cal ; și-au stins țara.* Pe urmă o vorbă a lui Ureche ce poate fi folosită spunîndu-se ceva despre Principe : *Domnul este însuși județ, însuși pîrăște, însuși împle legea* (o poate zice Ioan Valahul).

Geografia muzicală în *Janus.* Termeni curenți : structura construcției muzicale, timbruri, scriitură, registru, tuburi labiale, inventarierea sunetului, iscodirea lui afundă, sunetul beneficiar al dublării, sunetele fundamentale, trisonul minor, aparate electronice fonogene, sunete combinatorii, coloane tubulare, culoare sonoră (și, de ce nu, acest superb) *hegemonia* cvartei (eu aș spune la un moment dat *hemoragia) ;* apoi : secunda mare defectuoasă, agonia componistică, forma anarmonică a intervalului, triton, octavă, flancul stîng al seriei în firida ei solitară... (Hindemith, se pare). Pentru mine, cuvinte misterioase, poetice, încărcate de sens metaforic, de culoare.

Jurnal de la Poiana

Constat că Gică doi, Churchil, urăşte păsările. A omorît vreo două vrăbii imprudente care au fost înhăţate din aer de dinţii lui brutali. Explicaţia : Gică stă mult în lanţ şi asta îl irită, se învîrte în jurul cozii, îşi muşcă lanţul pe care e furios, a ros două sau trei curele de piele care-l ţin legat. Dar ce au păsările cu Gică ? Îi fură din mîncare. El nu foloseşte pîinea din castron decît la mare ananghie, dar ele, vrăbiile, i-o împuţinează şi îl lasă flămînd. Logic : le urăşte. Latră numai la cei ce nu-i aduc de mîncare. E un cîine bun ?

Stilul biblic în *Catehezele mistagogice* ale Sfîntului Chiril al Ierusalimului :

El n-a făcut păcat, nici nu s-a găsit viclenie în gura lui (personificarea vicleniei este grandioasă aici).

Sau : *Veniţi şi băgăm lemn în pîinea lui !*

Sau : *Şi voi preface sărbătorile voastre în jale...*

Sau : *Iubitul meu avea o vie pe un loc gras.*

Sau : *Cu moarte veţi muri !*

Sau : *Dumnezeu a certat vînturile şi marea, şi linişte s-a făcut...*

Sau : *Cel ce zideşte în cer suirea lui.*

Sau : *Suitu-s-a Domnul întru strigare.*

Sau : *Profetul Malahia spune despre Domnul că dacă zideşte cineva pe temelia aceasta aur, argint, pietre scumpe, lemne, fîn, trestie, lucrul fiecăruia se va face cunoscut, căci ziua îl va vădi pentru că se va descoperi în foc.*

Sau, profetic : *Soarele se va preface întru întuneric şi luna în sînge !*

Feeric : *Va înflori migdalul, se va îngrăşa lăcusta şi va risipi chiparisul !*

Formidabil : *Atunci va sări ologul ca cerbul.*

Surprinzător : *Toiagul lui Aaron care era tăiat şi uscat a odrăslit fără să aibă reveneala apei.*

Sau : *I-a făcut lui pat pe stîlpi de argint.*

Sau : *Avem către Domnul.*

Şi aşa mai departe...

Addenda la *Goethe :* Goethe e ultimul om care s-a bucurat de perfecţiunea Europei (Valéry).

Finalul dragostei între Messer şi Princepe nu poate fi decît tragic. În Justinian găsesc această teribilă pedeapsă pe care Princepele o aplică băieţilor necredincioşi : vîrîrea în anusul trădătorilor a unui peşte viu care, la extragere, rupe sfincterele celui pedepsit. După care se aplică în acelaşi loc un hrean iute pentru a spori durerile... Ca răzbunare pentru că Messerul afirmase în tîrg că el este femeia şi nu talianul.

Ca delir sexual : tatuajele la cuplările tinerilor şi penele înfipte în anus...

Pentru a prevesti moartea (una din morţile Messerului, pentru că în *Princepele* există sugestia celor *nouă morți*, și anume sunt descrise două : una reală, executarea cu peștele a Messerului, și a doua — una din celelalte opt *posibile* — execuția în biserică de către oamenii Princepelui, înjunghierea Messerului), se povestește ceea ce am văzut la Mogoșoaia într-o vară : o livadă de piersici invadată și ucisă de omizi. Cum se carbonizează copacii într-o simplă după-amiază, care are și simbolul stingerii dragostei lor sau al morții tinereții...

Ca remușcare a Princepelui : Pîrvu Mutu este invitat să picteze biserica ridicată în cinstea lui Ottaviano în acest fel : pe ziduri — Dumnezeu, Iisus, Sfînta Fecioară, diavolul, apostolii, sfinții, toți trebue să aibă chipul Messerului ; chiar balaurul din lupta cu Sfîntul Gheorghe, fecioarele neprihănite și așa mai departe, într-o obsesie demențială. Totul este de fapt primul semn de nebunie al Princepelui și izvorul satisfacției cînd este executat : murise de mult, odată cu dragostea lui ucisă, pentru Ottaviano...

Tot în Justinian găsesc aceste informații : el pedepsea pe pederaștii pasivi. Prima pedeapsă : zdrobirea testiculelor ; a doua : tăierea membrului nefolositor ; a treia : moartea.

Și o sugestie din Bosch : acesta, în *Viziunile* sale (după unii autori), picta simboluri homosexuale : vezi acele guri pictate pe burți care amușină fundurile partenerilor. Pîrvu Mutu, fără să știe de asta, pictează aceste grozăvii ca să-și rîdă de Princepe (dacă nu e prea teribilist).

Tot în relațiile Messer-Princepe se invocă relațiile dintre Caesar și regele Menelac (politicieni care practicau prostituția civică, în vederea obținerii de avantaje politice). (Vezi A. Armand : *Curtezani și curtezane.*)

De unde ar veni luxura Princepelui ? Poate de la natura fără saț, de la edenismul incipient, de la curțile orientale. Totul se prolifează aici, e un belșug de materie care generează, există o poftă insațiabilă de tot : natura e leneșă, luxuriantă, felurile de mîncare — piperate, grase, pline de sos. Petrecerea de la Mogoșoaia vrea să evoce silvanii, faunii, satirii, nimfele, cu răcnetele lor bestiale, cu grohăiala și saliva lor nefrenată, cu urletele de posesiune și rîsul satisfăcut al pătrunderii în partener... E poate prea grecesc pentru ortodoxia noastră, dar interesant ca luxurie împrumutată. Posibilă...

Teoria muzicii se află într-o continuă dispută cu *diabolus in musica* (pentru *Janus).*

Un apartament numit *Carian,* făcut din marmură albă de Preconesia (în Diehl), sau o sală *Mousikos* (a armoniei), apoi apartamentul Iubirii și Purpurii, de unde copiii născuți aici vor fi : *porfirogeneți...*

Din *Ceremonii şi obiceiuri care se observă astăzi la evrei* de Leon de Modena, rabin al Veneţiei, 1674 :

— Legile după care se conduc evreii :

1. *Legi scrise* — preceptele înscrise în cele cinci cărţi ale lui Moise, unde găsim 248 precepte afirmative, 365 negative, total 613, numite *Mizvod de oraita,* adică *Poruncile legii.*
2. *Legi orale* — glosele asupra *Pentateucului,* datorate rabinilor şi doctorilor, precum şi asupra unui mare număr de constituţiuni şi reguli. Acestea se numesc *Mizvod de rabanan* sau *Poruncile doctorilor,* care sunt strînse într-un mare volum numit *Talmud.*
3. Lucruri permise în diferite timpuri şi locuri şi care au fost permise din nou, numite *Minhaghim,* adică *Obiceiuri.* Primele două care sunt primite de Moise chiar din gura lui Dumnezeu, sau care decurg direct din ele sunt admise de evreii din toată lumea ; celelalte diferă.

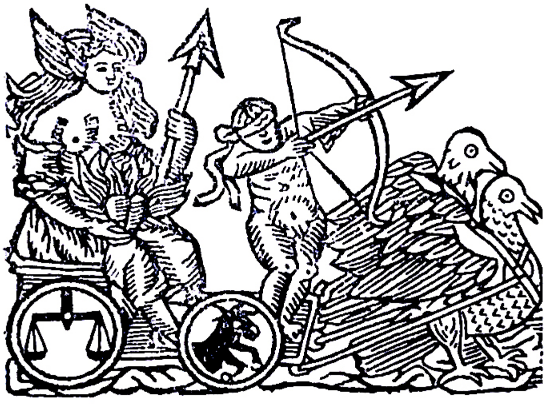

Diverse reguli :

— Dacă un evreu clădeşte o casă, el trebue să lase o parte neterminată — în amintirea Ierusalimului distrus — sau măcar să lase o porţiune patrată neacoperită de tencuială sau de var, pe care să scrie cuvintele psalmului 137 *(Dacă te voi uita, Ierusalime, să mi se usuce dreapta)* sau aceste două cuvinte : *Zecher le chorban,* care înseamnă *memoria dezolării.*

— *Mezuza* este un tub în care e băgat un pergament pe care scrie : *Ascultă, Israel, Domnul nostru Dumnezeu e unul. Şi mai departe le vei scrie pe stîlpii casei tale şi pe porţi — şi el va veni dacă tu asculţi cu adevărat de poruncile mele,* iar la capătul tubului sau al pergamentului se scrie *Sciaddai* — unul din numele pe care evreii i-l dau lui Dumnezeu.

— Să nu te acoperi, spune *Leviticul,* cu pînză ţesută din două materii diferite.

— E interzis bărbaţilor să se travestească în femei, şi invers ; e interzis bărbaţilor să se bărbierească cu briciul de la tîmple de-a lungul obrajilor (perciuni) şi chiar toată barba.

— Femeile în ziua nunţii lor îşi acoperă părul cu o perucă şi se feresc să lase să se vadă propriul lor păr.

— Alte reguli la evrei sunt cele reunite sub numele de *preceptele hahamilor,* adică ale *înţelepţilor.*

— Evreii sunt obligaţi să spună cel puţin 100 de binecuvîntări pe zi ; cum acestea se spun în majoritate la rugăciunea de dimineaţă, ei numesc aceste binecuvîntări *mea ba-*

racod, ceea ce înseamnă *100 de binecuvîntări*.

— În fiecare sinagogă la răsărit se găseşte o arcă numită de ei *Aaron*, aceasta în amintirea *arcăi alianţei* care se găsea în templu. În acea arcă sunt închise cele cinci cărţi ale lui Moise, scrise de mînă pe hîrtie velină, cu cerneală făcută special pentru aceasta, cu caractere *quarrez*, pe care ei le numesc *merubaad*, patrate, copiate cu extremă exactitate şi circumspecţie, de pe originalul scris de mîna lui Esdras, din care se spune că există un exemplar la Cairo, pe care Esdras l-a făcut după scrierea lui Moise, aşa cum se spune în cartea a doua a lui Esdras, la capitolul opt. Cartea astfel scrisă e rulată pe două bastonaşe de lemn, numite *hez haim* — *lemnul vieţii*; nu e vorba de o hîrtie, ci de o piele de viţel cusută cap la cap, nu cu aţă, ci cu nervii animalului. Cartea rulată pe bastonaşe se acoperă cu o ţesătură de in sau de mătase, lucrată cu artă de femei, apoi cu o altă pînză care e ca un fel de husă. Deseori se acoperă extremităţile bastonaşelor cu o lucrătură de argint, cu portocale şi clopoţei şi deasupra se pune o coroană întreagă sau pe jumătate, numită *hatara* sau *cheder tora* — *coroana legii*. În arcă sunt mai mult de 20 de astfel de cărţi numite *sefer tora* — *cărţile legii*.

— În sinagogă este un loc al femeilor de unde acestea asistă la slujbă, dar nu pot fi văzute de bărbaţi.

— E un om stabilit pentru a intona rugăciunile, numit *cazan* — *lector* (poate de aici *Cazaniile*).

— Timpul rugăciunii de dimineaţă se numeşte *sciacrid*; a doua rugăciune se ţine pe la prînz şi se numeşte *mincha - none*; şi a treia, seara, *vespres* (vecernie) se numeşte *haruid*.

— *Teffilinul*, în limba caldeeană sau în ebraica rabinilor, este un obiect care serveşte la rugăciune. Sunt rugăciuni scrise pe pergament, băgate în tocuri de piele care se leagă de braţul stîng *(teffila scel jad* — *teffila de mînă)*; altă cutie cu rugăciuni se pune la cap *(teffila scel rosc* — *teffila de cap)*.

— În sinagogă unele rugăciuni se repetă în caldeeană.

— Înainte toţi sacrificatorii trebuiau să fie din neamul lui Aaron, cum se scrie în *Exod* şi în alte cărţi.

— Sacrificatorului i se dădeau umărul, pieptul şi maxilarele animalelor sacrificate. El avea dreptul la primul născut al animalelor sau la ceea ce i se dădea în schimbul primului născut al femeii : lîna oilor, alte resturi din animalele sacrificate, a cincea parte din seceriş şi fructe, o bucată de pască de pîine şi tot ceea ce este scris în *Scriptură*. Oficiul sau slujba leviţilor era de a cînta la anumite date în templu. Ei aveau dijmă din recolta pe care mergeau să o adune de pe cîmp.

— Mulţi evrei păstrează şi azi titlul de *cohanim* sau *sacrificator*, deşi nu mai există templul ; astfel că titlul de *cohanim* nu mai e decît un titlu de onoare iar nu denumirea sacrificatorului.

— E interzis evreilor să semene două seminţe diferite, precum grîu şi orz, şi să semene şi altceva împreună cu strugurii. Nu au voie să altoiască pomii. Nu pot acupla două animale de specii diferite, nici să le înhame la acelaşi atelaj.

— Limba sfîntă sau *lascion acodesc* în care sunt scrise cele 24 de cărți ale *Vechiului Testament*. Evreii de azi nu mai cunosc parafrazele caldeene, interpretările caldeene numite şi *Targum*.

— *Cabala* e teologia secretă a *Scripturii*. Cea obişnuită este *Ghemara* sau *Talmudul*. *Ghemara* înseamnă *perfecțiune ;* e ca un supliment la *Misna*, care serveşte de text, din care *Ghemara* este *Glosa*.

— Fundamentul tuturor ceremoniilor, preceptelor şi obiceiurilor evreieşti vine din *Talmud*.

— Cît timp templul a subzistat, evreii nu au putut nota în scris ceea ce se numea legea orală sau de gură, fiindcă ea se învăța numai prin viu grai, prin tradiție. Dar după circa 70 de ani de la distrugerea templului, rabinul Juda, numit de evrei *rabenu acados* sau *sfîntul nostru maestru*, bun amic al împăratului Antonin Piul, văzînd că evreii se împrăştie, scrise toate *sentimentele*, *constituțiile* şi *tradițiile* rabinilor pînă în timpul său. El făcu aceasta într-o culegere destul de prescurtată pe care o numi *Misna* — e ceea ce perşii au numit *Deuterosis*, adică *repetiția legii* — şi serveşte de text *Talmudului*. Dar fiindcă această carte era prea succintă, rabinii Ravena şi Ravasce din Babylon culeseră toate discuțiile, expozițiile făcute, pînă la ei *Misnei*, la care adăugară multe povestiri, sentințe, vorbe notabile, care ajunseseră la cunoştința lor, şi au format cartea numită *Talmud bauli* sau *Ghemara*. (*Talmudul* din Babylon împărțit în 60 de părți numite *Massactod*.) Alți rabini au scos lucrări asemănătoare : *Talmudul* din Ierusalim.

— Au existat papi care au apărat *Talmudul* şi alții care l-au tolerat, în prezent el e interzis în special în Italia, unde nu e nici citit, nici văzut.

— *Haham* înseamnă *înțelept*. Aşa se numesc cei ce sunt experți în cunoaşterea legii orale în Orient. În Germania se numesc *Caver de Rau*, adică *însoțitori ai Maestrului* celor tineri, sau *Morenu*, sau *Rau* — *perceptor*, sau *Maestrul celor mai bătrîni şi mai docți*.

— Aceştia pot excomunica pe un membru al comunității, după asta nici un alt membru al comunității nu mai poate vorbi cu cel excomunicat. Cu această ocazie se aprind în sinagogă torțe negre, apoi, în sunetele unui corn, se pronunță cuvinte solemne, iar asistența răspunde *Amen*. (De unde vine Amen, Amin ? Nu cumva de la Amon ?... N.)

— Legea orală interzice, ca şi legile lui Moise, să înşeli pe cineva şi mai ales pe un evreu. Maestrul rabin Bachii a scris un tratat în cartea sa *Cad achema*, tratat numit *Ghimel Ghezela*, care spune că e mai mare păcat să înşeli pe cineva care nu e evreu fiindcă scandalul e mai mare. Această acțiune se numeşte *chilul ascem*, adică a profana numele lui Dumnezeu.

— De la strein vei lua camătă, spune legea, dar de la fratele tău nu vei lua deloc. Dar azi se consideră că din moment ce majoritatea se poartă față de ei nu ca nişte frați ci ca nişte streini, evreii pot lua camătă. Teoretic nu sunt considerate streine decît şapte popoare, printre care heteenii, amorheenii, jubuseenii etc., pe care Dumnezeu ar fi poruncit să le treacă prin ascuțișul sabiei.

— Ei nu au voie să mănînce carnea unui animal cu patru picioare care nu are unghia despicată în două, care nu rumegă ca vaca și oaia, deci ei nu mănîncă pește fără solzi sau aripioare, nici păsări de pradă, nici reptile, cum e scris în *Levitic*, capitolul 11. Pentru același motiv, ei nu mănîncă nimic care să fie gătit de alte persoane decît evrei, sau din tacîmuri aparținînd unor persoane de altă naționalitate, pentru ca aceste tacîmuri să nu fie impregnate cu sucurile cărnurilor care le sunt lor interzise.

Ei nu mănîncă grăsime de bou, de miel, de capră (cf. *Levitic*, capitolul 3). Nu mănîncă nervul coapsei (cf. *Geneza*, capitolul 32). În Germania ei nu mănîncă partea de dinapoi din cauza nervului și a grăsimii care se găsesc acolo.

— Ei nu consumă sînge de animale cu patru picioare, nici de pasăre, nici ouă în care apare cea mai mică picătură de sînge. Le este oprit să mănînce vreun animal terestru dacă acesta nu a fost înjunghiat pentru a i se scurge sîngele.

— Nu au voie să înjunghie în aceeași zi vaca și vițelul ei, sau oaia, capra și puii lor în același timp, în cazul cînd îi cunosc.

— Nu pot mînca în aceeași zi carnea și brînza sau laptele animalului, conform legii : tu nu vei fierbe căpriorul în laptele mamei sale.

— Evreii cred că sufletele damnate și cele care se află în purgatoriu nu suferă în timpul *Sabatului*, și de aceea ei prelungesc cît mai mult *Sabatul* ca să vină în ajutorul celor morți.

— *Sanedrinul* era epoca judecătorilor din Ierusalim (vezi *Biblia* în cartea *Numerii*) ; în această zi se făcea un nou sacrificiu.

— Numele lunilor la evrei : *tisri, hassuan, chisleu, teved, scevat, adar, nisam, jiar, sivan, tamus, au, elul ; tisri,* cu care se începe număratul, corespunde lunii septembrie.

— Ziua de 15 a lunii *nisam*, care corespunde adesea cu luna aprilie, e prima zi a sărbătorii Paștelui, numită *Pesach*. Ea comemorează ieșirea din Egipt. (Înseamnă *trecere*.)

— În timpul Paștelui e interzis să se mănînce — opt zile — pîine dospită ; nu se mănîncă decît pîine nedospită, azimă. Aceasta, pentru a nu amesteca vechea recoltă cu cea nouă, fiindcă se presupune că dospeala se face din făina veche. Pentru a nu exista nici o legătură între noua și vechea recoltă, ei fac o cercetare scrupuloasă în toată casa pentru a înlătura orice urmă de pîine sau alte alimente fermentate, fac o curățenie în toate colțurile și, după ce mătură casa, o văruiesc și pun mobilă și mese și ustensile noi. De aici, obiceiul scuturării de Paști și văruitul.

— Azima e numită de evrei *mazzod*.

— În ajunul Paștelui, adică în ziua 14 *nisam*, primii născuți dintr-o femeie au obiceiul de a posti, în amintirea faptului că, în noaptea respectivă, Dumnezeu a lovit pe toți primii născuți evrei aflați în Egipt.

— În seara Paștelui se recită *Hagada*, rugăciune în care se arată toate nenorocirile suferite de strămoșii evreilor în Egipt și minunile pe care le-a făcut Dumnezeu pentru a-i salva. Apoi citesc psalmul 113 şi următorii pe care ei îi numesc *Hallel* — este vorba de psalmii care încep cu *Aleluia*.

— Literele *L* şi *G* în ebraică formează cifra *33*.

— În ziua numită *Sciauvod*, care se sărbătoreşte în a şaptea săptămînă după Paşte, numită şi ziua *premiţiilor fructelor*, se ornează sinagogile şi locurile unde se citeşte cu trandafiri, cu roze şi coroniţe. Asemănare cu Rusaliile.

— În primele două zile ale lunii *tisri*, adică septembrie, se sărbătoreşte *Ros asana*, adică *capul anului*, potrivit *Leviticului*. În aceste zile munca şi afacerile sunt suspendate. Acum unii obişnuiesc să facă penitenţă şi să-şi administreze 39 de lovituri de bici — penitenţă pe care ei o numesc *malcud*.

— În a 10-a zi a lunii *tisri* e postul iertării ; ziua se numeşte *jom achipur* — *ziua iertării* (cf. *Levitic*, capitolul 23 : într-a zecea din această a şaptea lună vă veţi pocăi).

— În a 15-a zi a lunii *tisri* e *sărbătoarea corturilor* sau a *tabernacolelor* sau a *cabanelor* (colibelor), în amintirea felului cum au locuit în deşert după ieşirea din Egipt.

— Sărbătoarea *Osaanna Rabba*, adică *a scutura cu putere*.

— La sfîrşitul anului se aleg doi oameni în fiecare sinagogă, care se numesc *soţii legii* sau *soţii lui Berescid*, adică *ai începutului legii*, deoarece legea începe cu cuvîntul *Berescid* ; unul din ei, care se numeşte *cazan tora*, citeşte *sfîrşitul legii*, celălalt reîncepe citirea imediat.

— În ziua de 17 *tamus*, adică iulie, evreii postesc în amintirea primelor table ale legii pe care Moise le-a rupt din cauza viţelului de aur.

— În ziua de 13 *adar*, adică martie, se ţine postul numit *Purim*, în amintirea lui Esther care, fiind izgonită, posti ; cf. *Biblia : Purim* înseamnă *soartă* sau *destin*. Esther a împiedicat ca în acea zi poporul lui Israel să fie exterminat prin conjuraţia lui Aman, care a fost spînzurat împreună cu toţi copiii lui. Numele de *Purim* a fost dat fiindcă în ultimul capitol din Esther se citeşte : „pentru aceasta ele vor fi numite zilele *Purim*“ (durează două zile).

— Evreii nu cunosc un păcat mai grav decît acela de a te culca cu o femeie măritată, chiar dacă ea nu e decît logodită. Copiii care s-ar naşte sunt *mamzerim*, adică *bastarzi*, şi nu sunt primiţi în congregaţiune.

— Toţi evreii trebue să se căsătorească, şi rabinii au stabilit că vîrsta va fi de 18 ani. După ce ai născut o fiică şi un fiu, preceptul „creşteţi şi vă înmulţiţi“ e considerat îndeplinit.

— Soţii schimbă inele şi beau din acelaşi pahar vin. Apoi paharul e aruncat de soţ şi se sparge pentru a se amesteca în atmosfera de bucurie şi o idee de moarte, de distrugere, care să ne facă smeriţi. Toţi cei de faţă strigă *mazal tou !* — *noroc !*, apoi se retrag.

— Văduva este în puterea fratelui mortului, acesta o poate reţine sau o poate elibera, ca să se mărite cu altcineva. A lua o văduvă se numeşte *ibum*, adică a te căsători cu cumnata.

— Dacă văduva e lăsată liberă, se face următoarea ceremonie : văduva se descalţă şi scuipă înaintea pantofului zicînd : „aşa oi face omului care nu clădeşte deloc casa fratelui său şi el va fi numit în Israel *casa piciorului gol*".

— Cînd o femeie trebue să nască, se pun bilețele prin colțurile camerei pe care scrie : *Adam şi Eva, Lilith, afară de-aici !*

— Lilith a fost prima soție a lui Adam şi a vrut să facă pe stăpîna ; refuzînd să se supună lui Adam, a zburat în aer printr-un secret de magie. E luată drept un spectru al nopții, duşman al naşterilor şi al copiilor nou-născuți — latinii numeau acest spirit *striges lamia.*

— Pentru circumciziune se aleg un naş şi o naşă care să-l ducă la biserică ; de obicei, se aleg bunicii. Titlul de circumcizor e un titlu de cinste. La începutul ceremoniei el vine cu briciul şi cu soluțiile astringente precum şi cu o strachină cu nisip unde se va pune prepuțul tăiat. Cînd naşa dă copilul naşului, toată lumea strigă : *baruch aba ! — bine venit să fii !* Naşul ține copilul pe genunchi, operatorul apucă prepuțul cu o pensetă, taie cu briciul pielea mai groasă, apoi cu unghiile deşiră c altă pieliță mai delicată, care rămîne. Se fac rugăciuni şi urări. Cel care circumcide suge de două sau trei ori sîngele care curge şi îl depune într-o ceaşcă plină cu vin. Apoi pune pe tăietură o pudră de coral şi alte substanțe pentru a închide rana, apoi pune comprese cu ulei şi bandajează. După asta ia o ceaşcă cu vin, o binecuvîntează şi dă numele dorit de părinți, pronunțînd cuvintele din Ézéchiel, 16 : *Şi eu am zis : trăieşte în sîngele tău !*

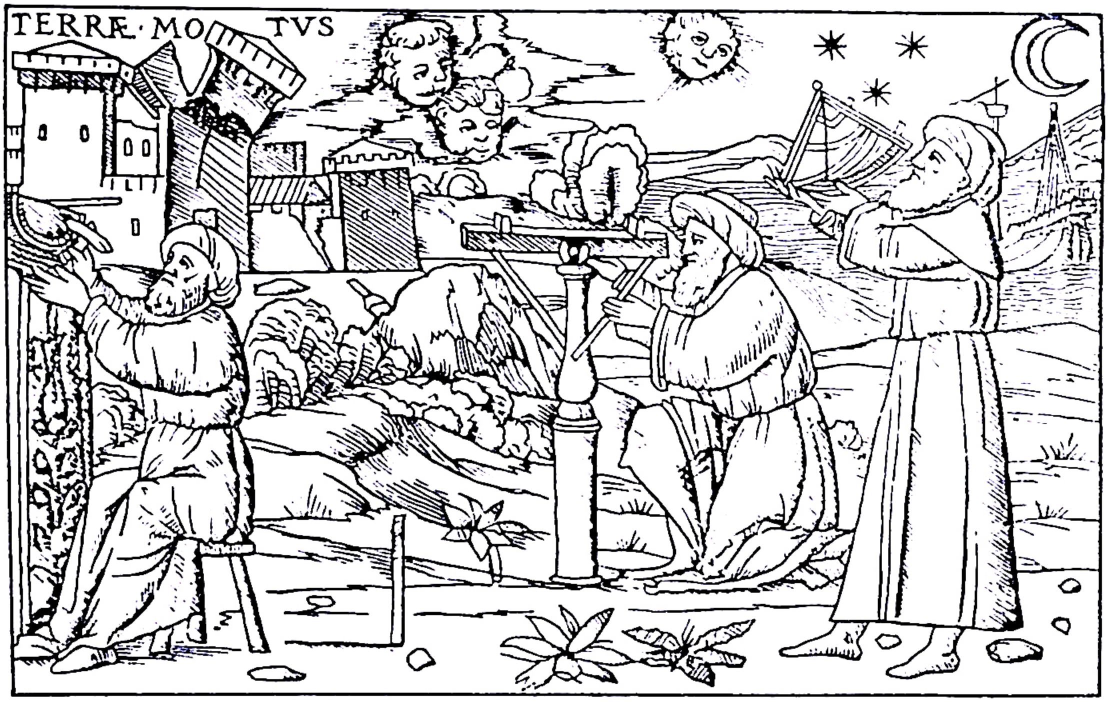

Apoi împărtăşeşte pe copil cu vinul amestecat cu sîngele scurs la circumciziune, spune rugăciuni şi urări ca să asiste la nunta copilului. De obicei copilul se vindecă în 24 de ore. Dacă un copil moare înainte de a fi circumcis, el va fi totuşi circumcis înainte de a fi îngropat.

— Primii născuţi se răscumpără de la sacrificatori sau de la leviţi ; dacă sunt din acelaşi trib cu aceştia, atunci nu trebue să-şi răscumpere copiii.

— De îndată ce un copil începe să vorbească, e învăţat să citească. Cînd împlineşte 13 ani, e dator să observe preceptele legii.

— *Minian hammitseut* — numărul preceptelor pe care un evreu e dator să le respecte.

— Două erezii au dăinuit : caraimii şi samaritenii. Primii acceptă numai *Pentateucul* şi resping interpretările rabinilor. Evreii nu vor să stea de vorbă cu caraimii.

— Evreii au renunţat la sclavi, ei n-au mai cumpărat, dacă au avut, i-au eliberat sau i-au vîndut, iar dacă sclavii au vrut să se facă evrei, i-au circumcis şi i-au eliberat.

— Cel care se află într-o cameră în care moare cineva îşi rupe într-o parte haina. Mortul e întins, cu obrazul acoperit şi cu o lumînare aprinsă la cap.

— Cimitirul e numit *bet achaim* — *casa celor vii*, considerînd pe morţi drept vii, din cauza sufletelor lor.

— După ce se întorc de la mort se spală pe mîini.

— Evreii cred că există un Paradis pe care ei îl numesc *Ganhedem*, adică *grădina plăcerii*. Infernul este numit *Gheinam* — aşa se pronunţă în caldeeană, în timp ce în ebraică se zice *Gehinnom* — adică *valea copiilor lui Hinnom*, a cărui istorie e cunoscută din *Biblie*. De aici a venit cuvîntul *gehena* (*ge*, în greceşte, e pămînt).

— Ei cred în reînvierea morţilor cînd Dumnezeu va face o judecată universală a tuturor oamenilor, suflete şi corpuri, după cum e scris în profetul Daniel.

— Rabinul Moses Ben Maimod — Maimonides sau Ramdam — un savant în teologie, a sintetizat în 13 articole ale credinţei toate principiile : „Există un Dumnezeu, creator al tuturor lucrurilor, primul principiu al tuturor fiinţelor, care poate subzista fără nici o parte din univers, dar fără de care nimic în univers nu poate exista ; Dumnezeu e unul şi indivizibil, dar de o unitate diferită tuturor altor unităţi ; Dumnezeu e incorporal şi n-are nici o calitate corporală posibilă sau care ar putea fi imaginată ; Dumnezeu e dintotdeauna, şi tot ceea ce există, în afară de el, a avut un început în timp“ etc.

Creanga de aur a lui Sadoveanu este o bună povestire bizantină de cronică, probabil undeva autentică, bine studiată, avînd acel aer *iniţiatic* pe care ar trebui să-l aibă şi *Princepele*. O lume feerică, mişcîndu-se ritual, o taină pe care o pricep, un stil sobru ; ciudat, acest coloristic de limbă, care a fost marele scriitor, nu şi-a dat drumul aici. Totul e economic, spus puţin, ca în *Baltagul*. Lipsesc leşinătura limbii moldoveneşti care a coborît atît proza lui în unele cazuri, precum şi acţiunea din alte locuri. Kesarion Breb, Teosva, *polemarhii* bizantini în dispută, evocarea palatului *Augusteon*, precum şi *muţii*, şi *hadîmbii, patricii* şi cuvintele vrăjite ce-mi spun mie atît : *policandelon* şi *triclinion, nepotul Copronimului, zilele dezmierdate* din acel oraş al smochinilor, bătut de *soldaţi cu gambiere de fier, maglaviţii, varangiii şi sholarii, siglele, sala păunilor de la Dafne*, mînăstiroaiele de refugiu, totul mă hrăneşte. Teosva nu aduce cu Evanghelina din *Princepele* prin firea-i bărbată ?

Teogonia ca ştiinţă sfîntă a numerelor, ştiinţa verbului sacru la egipteni...

Amicul meu X căruia trebue să-i găsesc un nume, cel care aduce bani de la palatul Princepelui pentru a-i împărţi grămăticilor de la Sfîntul Sava. Vine şi s-aşază cu curul pe sacul de parale, se şterge de năduşeală şi prohodeşte, văitîndu-se că i s-a dat numai mărunţiş şi cei ce-l ocolesc şi-l tîrcolesc ştiu că minte şi tare-l mai laudă, şi e un fel de smereală şi cădere ca la o icoană. Îl găsesc frumos, sănătos, plin de spirit numai pentru o părăluţă, acolo, ca să mai intre încă o zi în cele crîşme pline de băuturi bune...

Prăvălioara *Macy* din New York — cea mai mare prăvălie din lume : *the greatest of the world* — ca paradis unic al femeilor care visează să se îmbrace aici, pentru *Janus*.

Quevedo în *Don Pablo Buscon :* hoţia ca o artă mecanică, nu una liberală.

Titlu de carte pentru cărturarul din *Săptămîna nebunilor : Dialogul morţilor* de Lucian de Samosata.

Astarteea ca divinitate hermafrodită, cu ambele sexe, ca statuie, dacă e vorba de a fi evocată în grădina Meitani. Încă de reflectat, dacă nu ar fi o aluzie prea directă.

Păduri păzite de prostituate sacre, ca poem posibil...

Sau ceva demn de Valéry : Pasiphaë, soţia regelui Minos, care s-a culcat cu un taur alb, născînd pe *Minos tauro* (jumate om, jumate taur) închis în Labyrinth.

Ca erudiţie muzicală în *Janus :* intercalarea unui tetracord întregitor *(synemmenon)* în seria celor obişnuite. La modurile bisericeşti transformarea lui *B rotundum* în *B quadratum*... Sau formula *Mi* contra *Fa*...

Pentru *Săptămîna*, dacă ar fi să-i fac portretul iubitului meu erudit, nu l-aş putea compara decît cu patriarhul Fotius care, în al său *Myriobiblion*, a analizat 280 de manuscrise de autori clasici din biblioteca sa, tot atît de vestită ca aceea a cardinalului Bessarion (alcătuită din 500 de manuscrise). Ca biblioteci celebre mai pot fi invocate cele din Patmos, sau Sfîntul Nicolae din Casole. Ca scriitori pot fi amintiți : Suidas, din secolul al X-lea, Psellos, în al XI-lea, Tzetzes, în al XII-lea, Theodor Metochitul, în al XIV-lea. O Ana Comnena citise pe toți clasicii greci. Manuel Comnenul ceru lui Tzetzes să comenteze pentru ea *Iliada* și *Odiseea*, și era numită „doamna foarte îndrăgostită de Homer“...

Scriitorii bizantini imitau pe cei vechi : Procopius pe Herodotos și Thukydides ; Agathias, retor, se inspiră din poeții vechi ; Theophylact caută modele în literatura alexandrină. Nichiphor Bryenne ia pe Xenophon ca model, Ana Comnena se întrece cu Thukydides și Polybias ; în secolul al XV-lea un Chalcocondydas, un Critobul se apropie de Thukydides și Herodotos. Alte lecturi posibile ale eruditului meu : Leontius din Bizanț, Maxim Confesorul, Sfîntul Ioan Damaschinul, Theodor din Stoudion, Palamas, Grigore Scholarios și Bessarion. Existau *Comentariile Scripturilor sfinte*, literatura mistică de la mînăstirile Stoudion și Athos, cursuri de elocvență religioasă și o literatură hagiografică, a căror substanță a fost rezumată în secolul al X-lea de Simion Metaphrastul. După cum exista o poezie religioasă creată în secolul al VI-lea de Romanos, *prințul melozilor*. Epopeea bizantină a fost scrisă în secolul al XI-lea de Dighenis Akritis. Constantin Porfirogenetul cu cărțile sale *Despre Ceremonii* și *Administrația Imperiului* mai poate figura în biblioteca sa. Cum pot fi găsite acolo *poemele* lui Glykas și Teodor Prodromul (pline de o vervă vulgară), *Cronica din Moreea*, *Cronica* lui Malalas, lucrările Sfîntului Vasile și ale Sfîntului Atanase, ale lui Ioan Damaschinul, extrase din Sfîntul Ioan Chrysostomul. Țarul Simion al Bulgariei pusese să fie traduse toate acestea și era numit de lingușitori : *albina harnică care culege sucul din toate florile pentru a-l răspîndi printre boerii săi !* La Kiev se proceda la fel. Mai pot fi citate ca manuscrise rare : *Geneza* din Viena, *Evanghelia* lui Rossano, *Topografia creștină* a lui Cosma sau *Ruloul* lui Josua. Alte manuscrise frumos împodobite : *Psaltirea* din Biblioteca Națională (Paris), manuscrise ca ale lui Grigore din Nazians sau *Monologul vasilian* de la Vatican. Alte lucrări : *Cronografia* lui Psellos (aflată în Biblioteca Națională din Paris), *Tratatul fiscal din secolul al X-lea*, aflat la Marciana din Veneția, amintirile pitorești cu titlul : *Strategikon* ale lui Cecaumenos (de la Laurențiana din Florența). Ceva faimos al acelui timp ar fi fost și discursul lui Nicolae Cabasilas către mijlocul secolului al XIV-lea la Thessalonic în timpul revoluției zeloților. Actele imperiale, actele patriarhale, *typica*, actele de întemeiere de mînăstiri, actele de donație, deciziile guvernatorilor provinciali, *Culegerea de scrisori* de Nichiphor Gregoras, *Culegerea de scrisori* de Demetrius Cydoneanul, *Viața lui Porphir din Gaza* de diaconul Marcu, *Alexiada* Anei Comnena, *Memoriile* lui Ioan Cantacuzino, *Opera minoră* a lui Psellos, *Sylloge tacticorum* (aflate la Paris) — tratat de tactică —, Dölger cu *Regestele*, cronologie a actelor împăraților bizantini. Schlumberger va publica mai tîrziu *Sigilografia bizantină,* bazat pe aceste acte... (Diehl).

Tot în Diehl, evocarea *palatului lui Botaniat* (celebru paviment de mozaic) ca sugestie a palatelor ruinate în *Princepele*... Sau de cercetat pe undeva cartea lui Runciman : *Civilizaţia bizantină,* cum nu ar strica găsirea cărţii *Costumele orientale la Curtea din Bizanţ* de Kondakof.

Sărbătoarea nebunilor la Bizanţ — pentru *Săptămîna nebunilor* (travestiurile şi celelalte), ca eveniment al desfrînărilor — venită din *Sărbătoarea măgarului* din Evul Mediu sau *Sărbătoarea notarilor* despre care pomeneşte Theodor Balsamon, care scrie că după *Conciliul* din 692 chiar clericii se costumau, intrau cu spada în biserică în costume militare sau umblau în patru labe ca animalele. Clericii se fardau, pocneau din degete ca vizitiii, lucrau ţesături de femei, făceau necuviinţe ca să amuze lumea. Ar mai fi de evocat cartea lui Oeconomos despre *Viaţa religioasă în Bizanţ pe vremea Comnenilor şi Anghelilor...*

Lucreţia Borgia, care moare la 39 de ani într-o mînăstire din Ferrara, pînă la 22 de ani se logodise de trei ori...

Paulienii, care pretindeau că vor aduce creştinismul la simplitatea *Evangheliei (Janus).*

Ca fast oriental : orgile de aur, platanii cu frunze de aur, leii de aur, grifonii de aur şi păsările mecanice care zburau în jurul tronului împăratului Teofil al Bizanţului...

Sau Quevedo venind din pînzele lui Bosch şi Bruegel (ca viziune) : *Extragerea pietrei nebuniei, Cele 7 păcate capitale, Grădina deliciilor* sau *Carul cu fîn.* Ferocele relaţii metamorfice ale umanului cu animalul, a obiectelor neînsufleţite cu fiinţele din *Ispitirea Sfîntului Anton (à propos,* ar trebui căutată şi cartea *Ispitirea Sfîntului Anton* a lui Flaubert), din *Prăbuşirea magicianului* sau din *Prăbuşirea îngerilor răzvrătiţi* de Bruegel, opere atroce, alienate. Sau proverbele flamande ale aceluiaşi. Cornel Mihai Ionescu într-o prefaţă la Quevedo atrage atenţia asupra *drolaticului* din Bruegel (o specie a grotescului în care diavoleria constituie esenţialul asupra viziunii despre lume). În *Discorso de todos los diablos o infierno emmendado* se găsesc reminiscenţe din Dante *(Infernul, XX),* gustul pentru parodie, desacralizare la Bosch (de căutat şi confruntat).

Pentru *Săptămîna,* un portret în maniera celui al licenţiatului Cabra (Quevedo), un cleric plămădit cu un cornet acustic, lat numai în şale, cu un cap mititel, acoperit de păr roşcat. Privit de la brîu, părea o furculiţă sau un compas cu două picioare lungi şi descărnate *(El Buscon).*

Şi o vorbă : Înțelept este acela care trăieşte în fiecare zi ca şi cum în fiecare zi şi în fiecare ceas ar putea să moară *(El mundo par de dentro).*

Tot în Quevedo, citat Psellos cu cartea sa despre demoni — *Algualzii* răi se împart în : *Ai Focului, Ai Văzduhurilor, Ai Pămîntului, Ai Apelor, Ai Adîncurilor, Lucifugii,* demonii care fug de lumină. Cei *Ai Focului* sunt criminalii care prigonesc pe oameni cu sînge şi foc ; cei *Ai Văzduhurilor* iscă vînturile ; cei *Ai Apelor* sunt uşieri care iau totul pentru ei, fără să țină seama că apa se scurge fără să lase urme, sunt bețivi şi veninoşi ; cei *Ai Pămîntului* sunt jandarmi care nimicesc pămîntul prin sechestre ; cei *Ai Adîncurilor* sunt iscoadele vieților, procurorii onoarei şi aducătorii de mărturii mincinoase care scot învinuirile din fundul pămîntului, dezgropînd morții şi îngropînd pe cei vii...

Potrivit unor credințe străvechi, diamantele nu se puteau prelucra decît cu ajutorul altor diamante şi cu sînge cald de capră...

Jurisdicția Inchiziției obliga pe cei acuzați să poarte o lungă tunică roşie, împodobită cu o enormă cruce galbenă a Sfîntului Andrei, care le acoperea pieptul şi spatele. Pe cap li se aşeza o mitră episcopală de carton.

În *Busconul* lui Quevedo iată o *Prematică împotriva poeților gănoşi şi searbezi, goi de conținut, fazi şi banali,* pe care ar putea-o rosti un om al Messerului la Academia grecească împotriva colegilor (vezi *Nopțile din iunie) :*

„Ținînd seama de faptul că soiul de jivine care se cheamă poeți sunt aproapele nostru şi creştini, cu toate că, răi-creştini, în tot timpul anului adoră sprîncene, dinți, danteluțe şi pantofiori, săvîrşind încă păcate şi mai nemaipomenite, poruncim ca de Săptămîna Sfîntă să fie adunați toți poeții publici şi rătăcitori, aşa cum se face cu femeile stricate, ca să fie lămuriți asupra greşelilor ce le săvîrşesc şi să se încerce a-i da pe brazdă ; în acest scop se cere să fie îndrumați spre case de pocăință.

Item, ținînd seama de zăpuşelile grozave din strofele caniculare şi niciodată întunecate ale poeților solari (care sunt aidoma unor stafide din pricina atîtor sori şi stele consumate în timp ce le compun), îi osîndim să treacă perpetuu sub tăcere lucrurile cereşti, hotărînd luni oprite pentru muze, aşa cum se face cu vînătoarea şi cu pescuitul, pentru ca nu cumva corpurile cereşti să fie cu totul mistuite din pricină că sunt atît de des folosite. *Item,* socotind că această infernală sectă de oameni osîndiți la căutarea veşnică a conceptelor, fărîmițători ai cuvintelor şi răsucitori ai frazelor, a molipsit de molima poeziei pînă şi femeile, declarăm că le socotim dezlegate, prin răul ce le-am făcut noi acuma, de răul pe care ni l-au făcut ele la începutul lumii. Şi pentru că lumea e săracă şi nevoiaşă, poruncim ca strofele poeților să fie arse ca nişte zdrențe vechi, ca să se scoată din ele aurul, argintul şi perlele, pentru că în cea mai mare parte a versurilor toţi îşi plămădesc iubitele din fel de fel de metale".

Prostituţia ospitalieră, evocată de Messer Princepelui... sau Baal cu un *phallus* imens şi Moloch cu un pîntece monstruos, plin de foc, în care adoratorii aruncau de vii copii sau sămînţă, la originea orgiilor preoţeşti. De aici evocarea grădinilor suspendate de la Babylon, cu cultul Milithei (o variantă a zeiţei Venus). După legea lui Nemrod, regele vînător (vezi grădina Meitani) care întemeiase o cetate, orice femeie trebuia să se prostitueze măcar o dată în viaţă.

Ceva şi mai întunecat : luntraşii de pe Nil care duceau cadavrele în Libia, profanîndu-le. De unde moneda în gura mortului...

Isis (luna), reconstituind cadavrul lui Osiris (soarele), în afară de sex. De aici pornesc *misterele* pline de simboluri *phallice*, triunghiuri mistice, furci mistice, pîinişoare în formă de organe sexuale, toate purtate la procesiunile lui Isis. Fiica lui Keops, care s-a prostituat pentru o bucată de piatră destinată piramidei acestuia, purtînd-o ea singură pînă în vîrf...

Pentru *Janus :* Armonia şi melodia sunt principii contrare. Nici una din ele nu este îndeajuns de independentă pentru a putea trăi singură. Melodia pune în mişcare masele armonice statice, nici o înlănţuire armonică nu se poate realiza decît pe cale melodică prin parcurgerea intervalelor. Armonia, la rîndul ei, strînge şi încheagă valurile melodice divergente (Hindemith).

Messerul care poate evoca palatul *Magnaur* sugerîndu-i Evanghelinei ideea de a deveni o basilisă care stă în gineceul ei, plin de taine. Stă în palatul ei de paiantă şi visează la mesele împodobite cu perle şi la flaşnetele mecanice care cîntau la Bizanţ.

Paranimful, tînărul amic al ginerelui care aduce mireasa la nuntă în Bizanţ... Poate fi poetul tînăr de la Academia grecească, iubitul cu care se sărută pe gură, cîntătorul cascadelor şi al apelor vijelioase...

Titlul din Rimbaud care ne duce la Ionescu (sau invers) : *Comédie de la soif* (tuturor fiinţelor, porumbeilor, vînatului, peştilor, celor din urmă fluturi le este sete, dar cine s-ar putea topi acolo unde se topeşte norul fără călăuză !). Alt volum : *Fêtes de la faim* (să mănînci roci, cărbuni, fier, pietre, sub zdrenţe de aer negru şi sub azurul care răsună). Sau versul : *Setea bolnăvicioasă îmi întunecă venele...*

„La mine tabloul e suma unor distrugeri" (Picasso).

Cuvinţele : se vor da pedepse pentru cei care, nesocotind poronca

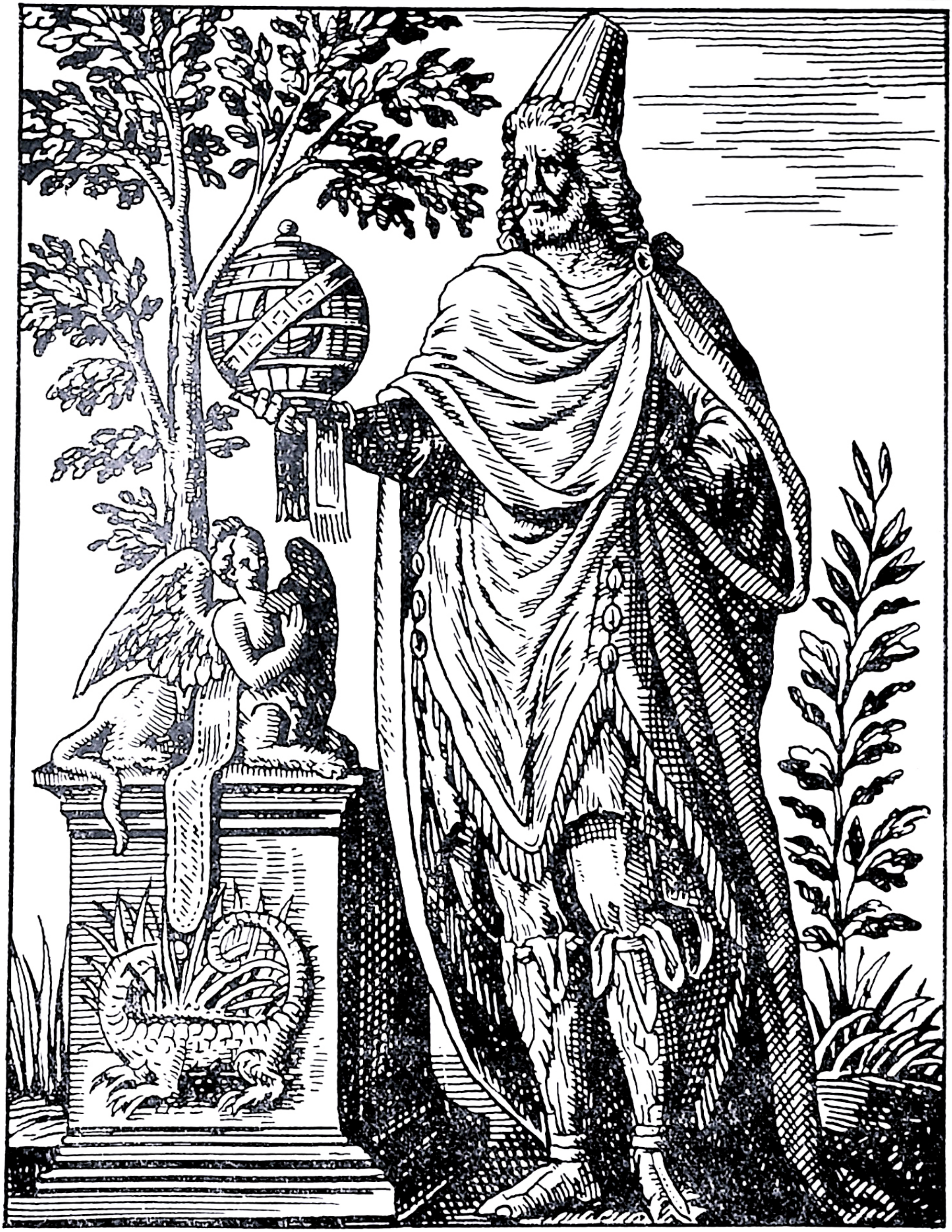

domnească, ară şi cosesc în tărie (superb !) ; *nu plăteau gloabele ; cu toţi, boerii m-au rugat să-i iert capul ; se împreună unul cu altul fără lege ; gloaba pîntecului ; sperjurul de patru ori ars cu fierul roşu pe faţă* (pentru un trădător) ; *sudalma mare* (pentru denunţ şi calomnie) ; sau această imprecaţie : *Vai de ţara aceea pe care o stăpînesc mulţi !*

„Politeismul n-a îngăduit fanatismul la greci“ (Ducici).

Polipragmosyna — obiceiul de a te ocupa de mai multe probleme deodată...

Platon spune că Plutarch vindea untdelemn prin Egipt, iar Demosthenes avea un fel de fabrică de armament...

Biscuitul străzii, azur mucos, pavilion de carne sîngerîndă (Rimbaud).

Cuvinţele pentru *Janus* : sonoritatea echivocă a tritonului, gamele diatonice, muzică pentru instrumente netemperate, coruri, cvartete de coarde, piese orchestrale, *ambitusul* Ninei Cassian, autonomia sonoră ; războiul sunetelor, povîrniş armonic, sensibila tritonului.

În Iorga, negustorii marani — falşii convertiţi la creştinism de la care se poate împrumuta Princepele la ananghie...

„*Spleen*-ul e făcut totdeauna din orgoliu“ (Gide).

Lorenzo de Medici — *Il Magnifico* — care umbla pe jos în Florenţa pentru a fi adorat...

A se căuta în Plinius rîndurile despre statuia Laokoon...

Cantemir în *Descriptio Moldaviae* spune că grîul dă de 24 de ori sămînţa lui...

Cuvinţele, tot pe acolo : *tîrgul făinii ; om rău şi ucigaş ; am mers de am căzut la picioarele sfinţilor şi m-am dat lor slugă ; cine să-i scoată din foamete ? ; să-şi caute jurători, pîrîtori, zapise de iertare, martori plătiţi să facă jurăminte strîmbe ; cu multă năimeală şi pîră au giurat mincinos ; cartea oamenilor slobozi ; martorii lui se aflau mincinoşi ; cu strîmbul au fost giuraţi ; din luminata poroncă a Măriei-Sale vă facem ştire pentru că s-au auzit pentru neastîmpărarea voastră ce o aveţi de-a pururea zicînd şi acum că vă veţi strămuta umblînd din loc în loc...*

Jurnal de la Poiana

Totul a fost liniştit pînă a venit păuniţa care arată ca o gîscă vînătă, fără splendoarea penelor celor doi păuni care au trăit în pace de trei ani încoace. Cu o lună înainte de a veni Doamna, s-au bătut din nu ştiu ce pricină. De atunci. unul dintre ei vine la scara mea, părăsindu-l pe general (vecinul meu), unde avea pace şi lipsă de vînt. Stă ca un căţel şi ţipă (e iunie). Odată cu venirea Doamnei, conflictul este şi mai acut. A cîştigat-o cel de 3 ani, păunul de 5 ani (ciudat că nu le-am dat nume !) s-a retras bătut (pentru că s-au ciocnit mereu de la venirea păuniţei). Merg ca în familie la general în curte, primele zile păunul de 3 ani nu a părăsit deloc cuşca ca să arate că el este soţul, celălalt a dormit prin fagii vecini, trăgînd ţipete de şobolan sau de pisică rănită (nu ştiu cu ce să compar aceste strigăte). Se duşmănesc, dar Doamna e nepăsătoare, vine la troaca cîinelui şi ciuguleşte resturi de pîine şi supă cu vrăbiile, şi celălalt, amantul, se înfoaie, se arată, dar numai atît, pentru că ea trece nepăsătoare. Dealtfel, N. îmi spune că au o copulaţie dificilă prin atingerea sexelor şi că ouatul se face greu şi pe ascuns. Trebue căutate ouăle pe care păuniţa le ascunde, pentru că sunt expuse furtului şi frigului. De unde griji suplimentare : se pun braţe de fîn în cuşca lor, grăunţe şi aşa mai departe. Vremea e cam ticăloasă şi toată lumea e îngrijorată că nu vom avea puii scontaţi. Ce-o da Dumnezeu...

Alhimia cuvîntului (cum zice Friedrich) : o creastă de munte *bătătorită de toate asasinatele* (Rimbaud).

Ce trebuia să aibă o basilisă după Ioan din Ephesos : dragoste de putere *(to filargon)*, spirit viril *(to arrenopon)*, înălţime de suflet *(to krataiofron)*. Între ele, Irina Bizanţului scoate ochii fiului său...

În visul Evanghelinei ar fi vederea *Pentapyrgionului*, dulapul de aur în care se ţineau şi se expuneau bijuteriile coroanei bizantine...

...*Musiciènne du silence* (Mallarmé).

...Zborul de seară al îngerului (acelaşi).

Din *Histoire inconnue des hommes* de Robert Charroux :

— *Biblia* arată de la început care a fost evoluţia pămîntului după datele stricte ale geologiei şi se presupune că omul a decăzut fiindcă a cultivat cunoaşterea ştiinţifică.

— În 1937 s-au descoperit în peşterile din Lussac numeroase *grafitti*, vechi de 15 000 de ani, în care sunt reprezentaţi oameni-bărbaţi, femei, copii, îmbrăcaţi aproape la fel ca în zilele noastre. În muzee sunt expuse numai pietrele cele mai lipsite de importanţă. Cele care nu zdruncină prea mult teoriile clasice...

— În 1937, în palatul Topkapi din Istanbul, se găseau hărţile căpitanului turc Piri Reiss, care, după ce fusese corsar, comanda flota musulmană. Hărţile erau întocmite în jurul anului 1500 după datele a 20 de hărţi şi după o hartă desenată de Cristofor Columb. Sunt la fel de exacte ca hărțile actuale. Piri Reiss citea harta cu ajutorul unei grile pe care a distrus-o înainte de a fi executat din ordinul împăratului Soliman, pentru că a renunțat la asediul Gibraltarului în schimbul unei sume de bani. Hărțile, după ce a fost reconstituită grila, reprezentau cele două Americi și Antarctica, nu numai în detaliile care priveau coasta, dar și în detaliile de interior. În Antarctica indica niște șiruri de munți care nu au fost descoperiți decît în 1952. Piri Reiss a întocmit hărțile după hărți vechi din timpul lui Alexandru Macedon. După părerea unor astronomi, hărțile ar fi existat cu 5 000 de ani î.e.n., după glaciologi, cu 10 000 de ani î.e.n. După Departamentul hidrografic al U.R.S.S., se pare că ar fi vorba de releveuri aeriene ! !

— În *Muzeul Omului* din Piața Trocadero (Paris), există un monolit, de forma unei porți, numit *Poarta soarelui din Tiahuanaco* (Bolivia). Nu are vîrstă. Nimeni n-a cunoscut acest oraș decît în ruine. Sunt săpate în piatră siluete omenești îmbrăcate la fel ca astronauții din zilele noastre. Autorul deduce din datele expuse pînă acum că trebue să fi fost o conjurație a inițiaților care își transmiteau date științifice și adevărata istorie a strămoșilor, care însă trebuia să rămînă ascunsă poporului de rînd.

— În curtea templului din Delhi, în India, se găsește *coloana Kutub*, veche de 4 000 de ani, formată din piese de fier sudate și care nu prezintă nici un semn de alterare sau rugină.

— Parabola păcatului originar și teama ancestrală cultivată de toate religiile trebue puse în legătură cu un accident cu consecințe dezastruoase pentru omenire, cum ar fi un incendiu sau o explozie nucleară, sau un cataclism, în legătură cu fierul și cu focul. Vezi și legendele lui Lucifer și Prometheus. Autorul emite ipoteza unei civilizații superioare adusă de extratereștri, iar omul, folosind neștiințific instrumentele respective, ar fi provocat cataclismul care a impresionat atît de mult omenirea la începuturile ei și a făcut să se nască legenda alungării din Paradis.

— După experiența de la Bikini, printre alte animale care au supraviețuit, dar s-au reprodus cu mutații teratologice, a fost și un porc (nr. 311) care n-a pățit nimic, iar urmașii săi au fost cît se poate de normali.

— O legendă evident chineză povestește că Dumnezeu a făcut pe om din lut și l-a băgat în cuptor unde l-a ținut nouă zile. A ieșit cam negru. Dumnezeu a făcut o altă păpușă și a ținut-o în foc opt zile, a ieșit o statuie roșie ; următoarea păpușă a fost ținută șase zile și a ieșit albă, abia coaptă. Ultima a ținut-o șapte zile și a ieșit omul perfect, de culoare galbenă. (Deci e ceva în legătură cu focul, cu căldura ; cuptorul poate fi soarele care determină analiza pigmenților în piele.)

— *Civilizația Tiahuanaco.* După arheologul francez Wiener, știința dovedește că civilizația preincașă de la Tiahuanaco e cu multe mii de ani mai veche decît aceea a egiptenilor, a caldeenilor, a brahmanilor.

— Teoria Atlantidei și a originei extraplanetare a atlanților, susținută printre alții și de arheologul și scriitorul René Gau, pare să fi găsit o confirmare în tăblițele găsite de Wooley în 1927, cu ocazia săpăturilor efectuate în orașul antic (biblic). Din tăblițe reieșea că bijuteriile, ce fuseseră găsite în aceeași lădiță, proveneau de la atlanți care le dețineau de la așa-zișii *frați veniți din stele*. După Gau, foile de aur confirmau venirea ființelor umane în Atlantida acum circa 15 000 de ani, ființe ce veneau din ceruri.

— Tiahuanaco, cel mai vechi oraș din lume, a fost descoperit în 1958 de jurnalistul Roger Delorme, la 4 000 de metri înălțime. *Poarta soarelui* e un monolit spart în două, probabil de un fulger. Are numeroase petroglife. În jurul lui erau personaje monolitice de gresie, cu urechile mari, cu mîini cu patru degete. Cel mai vechi popor al Anzilor, *aymaras*, spune că cetatea este a primilor oameni de pe pămînt și ea a fost creată de zeul Vira Cocha, chiar înainte de nașterea soarelui și a stelelor.

— În Bolivia trăiește un biolog, Beltran García, descendent direct din Garcilaso de la Vega, marele istoric al Cuceririi. García deține de la strămoșul său documente inedite relative la tradițiile andine. După el, scrierile pictografice de pe *Poarta soarelui* arată că, în era tapirilor giganți, ființe umane, foarte evoluate, palmate, și cu un sînge diferit de al nostru, venind de pe o altă planetă, găsiră pe plac cel mai înalt lac al pămîntului. Ei aruncară aici excrementele lor, adică deșeurile, fără să aterizeze, și dădură lacului forma unui om culcat pe spate. Mai departe, documentele lui García relatează că, în era terțiară, acum circa 5 000 000 de ani, o aeronavă ateriză pe lacul Titicaca *(caca,* în cele mai multe limbi, înseamnă *excrement).* Din ea coborî o femeie asemănătoare cu cele de azi, dar cu capul în formă de con, cu urechile lungi, cu mîini palmate cu patru degete, pe care documentele o înregistrează sub numele de *Orejona* (urechi lungi). Orejona venea de pe planeta Venus. Ea avea intenția să creeze umanitatea și avu relații cu un tapir, după care născu mai mulți copii. Avea mamele, dar organele reproducătoare erau precum ale tapirului. După asta, Orejona se urcă în aeronavă și se întoarse pe Venus. Din urmașii Orejonei, unii au semănat mai mult cu tapirul, alții și-au dezvoltat inteligența și au constituit punctul de plecare pentru civilizațiile preincașe. Aceasta e scris pe frontonul *Porții soarelui* din Tiahuanaco. (Urechile mari formau o castă în America de Sud care se răspîndi pînă în Insulele Paștelui unde statuile au urechi mari. De asemenea, statuile lui Buddha.)

— Printre petroglifele de pe *Poarta soarelui* se găsesc desenați scafandri autonomi, mașini cu motor misterioase, mașini siderale. Desenele sunt foarte clare, s-ar părea că au fost fortificate cu un preparat pe bază de siliconiu, pentru a asigura conservarea mesajului. Ruinele fac să se ghicească o mare cetate cu case și străzi. În nisip se găsesc și statui rudimentare, ca și cum ar fi conviețuit două rase : una foarte civilizată și alta primitivă.

— Despre Tiahuanaco a scris și Manuel de Gonzales de la Rosa în 1909 : *Cele două Tiahuanaco*. Acesta a tradus citirea făcută de Catari, un *quippocamayo*, adică un cititor de scriere *quippu*, care, retras la Cochabamba, traducea pentru iezuiți limbajul *cordelettelor* cu noduri. După el, Tiahuanaco era o cetate subterană și se numea la început *Chucara*. Mai mulți savanți din secolul trecut au văzut intrările în această cetate. Cetatea subterană a fost clădită pentru ca ocupanții ei să poată suporta mai bine clima (se deduce că erau extratereștri). *Chucara* înseamnă *Casa soarelui*. Primul domn se numea *Huyustus*, el împărțise lumea în mai multe regate. Ultimii locuitori nu erau *aymaras*, ci *checas*, iar pe insulele de pe lac trăia o rasă albă și bărboasă.

— *Despre oamenii albaștri*. Ipoteza a apărut în U.R.S.S. și se referă la așa-zișii oameni cu sînge albastru, care din cele mai vechi timpuri constituiau un fel de elită. Se spune că după unele tradiții primii șefi egipteni ar fi fost atlanți. Iată în ce culori pictau egiptenii pe zeii lor : *Osiris* — *verde* (era zeu al vegetației) ; *Toth* — fie *verde*, fie *albastru pal* ; *Ammon* și *Shou* — *albaștri*. Se conchide că acești zei erau descendenții unui popor cu pielea albastră sau considerat astfel. Din cauza soarelui, egiptenii au căpătat pielea măslinie (reprezentată de ei cu verde), adică albastru plus galben.

— Noțiunea de sînge albastru, ca semn al unei rase nobile, e pusă în legătură cu șederea vandalilor în Peninsula Iberică. Autorul presupune că indienii din Anzi aveau o culoare măslinie, adică albastru cu galben, din cauza lipsei de oxigen în sînge. Guanșii, populație dispărută din Insulele Canare, aveau pielea măslinie. De asemenea, la sud de Agadin, în împrejurimile Goulemimei. Picții din Scoția aveau obiceiul să se vopsească cu albastru. (Ca și agatirșii noștri sau celții.) (N.)

— După Castor Rhodianul, planeta Venus, care avea mai mulți sateliți, și-a schimbat culoarea, mărimea, aspectul și itinerariul. Aceasta, în timpul lui Ogyges — fapt comunicat și de Atrastus, Cyzicenus și Dion, nobili matematicieni din Neapole. În mitologia greacă, Ogyges era fiul lui Neptun și al Oceaniei, era considerat cel mai vechi rege al Atticei, și domnia sa fu remarcată printr-un potop, la o epocă foarte incertă, deoarece numele său înseamnă : *fabulos*, precedînd orice cunoștință istorică, și se leagă, de asemenea, de ideea de cataclism antic. Ogyges ar fi fost fondatorul Thebei și existența sa e atestată de cea mai mare parte a tradițiilor lumii vechi și noi. În etimologia sanscrită, Ogyges *(augaga)* înseamnă : *născut în timpul potopului*.

— La Tiahuanaco s-au descoperit cinci civilizații succesive distruse de cataclisme. Cheiurile portului din Tiahuanaco sunt la 30—100 de metri mai sus de nivelul lacului Titicaca, pe linia sedimentelor.

— Se emite ipoteza că rasa andină a extratereștrilor ar fi dispărut neputînd să procreeze și degenerînd. Cei care au emigrat în Egipt și în alte părți au rezistat și mai puțin la atmosfera toridă de acolo. Se pare că ei s-au oprit în Munții Caucaz, de unde vine legenda lui Prometheus înlănțuit, și unde este o altitudine egală cu a cetății părăsite Tiahuanaco.

— După istoricul arab Abu-Zeid-el Balky, inscripția gravată pe piramide a fost tradusă în arabă și comunica data construcției, timpul cînd Lyra se găsea în semnul *Cancerului*. Calculînd, se constată o vechime de cca 73 000 de ani.

— Herodotos declară că preoții din Theba i-au arătat 341 de statui de lemn reprezentînd succesiunea din tată în fiu a marilor preoți, ceea ce urcă la 11 000 de ani vechimea sanctuarului (pe vremea lui Herodotos). Autorul spune că cea mai veche piramidă, cea din Sacchara, în Djezer, era cu șase trepte, conform sistemului bitrinitar atlantean (!).

— După o tradiție coptă piramida fu construită cu 300 de ani înaintea potopului, ceea ce ar face 8 — 11 000 ani î.e.n.

— Nici un stat din zilele noastre nu s-ar putea aventura la construirea unei piramide, cu toate mijloacele moderne pe care le avem. Piramida lui Keops cîntărește 6 milioane de tone. Bonaparte a calculat că cu pietrele celor trei edificii ar putea înconjura Franța cu un zid înalt de 1,5 metri și lat de un metru. În Egipt și Nubia există mai mult de 180 de piramide. Se presupune că egiptenii cunoșteau forțe antigravitaționale și ultrasunetul.

— După tradiție și diverse palimpseste, preoții egipteni trebuiau să aibă vocea clară, puternică și frumoasă. Pronunțînd un singur cuvînt, ei deschideau uși. Se bănuiește existența unor mecanisme sensibile la sunet. Vorba : „Sesame, deschide-te !“ nu e o invenție gratuită : grăunțele de susan se află într-o capsulă care explodează singură cînd capsula e coaptă. Dar și un sunet grav provoacă deschiderea capsulei. (Se trece la considerații ezoterice cu privire la puterea cuvîntului și la ideea că „la început era cuvîntul“, exprimată în diferite religii. De aici Dumnezeu și Jupiter *tonans*. Se presupune că la început omenirea era mută. Așa se explică respectul pentru cuvînt atunci cînd vorbirea a fost deprinsă.)

— Se subliniază faptul că piramida cea mai veche din Sacchara, în Djezer, la 30 de kilometri de Cairo, ne amintește de numele vechi al orașului Tiahuanaco — Chucara.

— Piramidele au fost construite și în scopul de a atrage ploaia. Ele erau acoperite de un metal alb, probabil argint sau un aliaj. Poate și prin emitere de ultrasunete, așa cum se procedează astăzi pe aerodromurile americane pentru a risipi ceața.

— Papii erau în posesia prezicerilor Fatimei, făcute în ziua de 13 mai 1917 celor trei copii ai unui anume D'Aljustrell (Spania). Fatima spune : războiul merge spre sfîrșit, dar sub Pius al XI-lea va începe un altul mai rău, acesta va fi cînd se va vedea o noapte sfîșiată de o lumină necunoscută (în noaptea de 24—25 ianuarie 1938 a fost o astfel de lumină, zisă aurora boreală).

— Autorul presupune existența unei *Cărți* a marilor secrete din care ar decurge *Biblia, Talmudul, Vedele* și revelațiile inițiaților : Moise, Pythagoras, Platon, Numa, Iisus, Ézéchiel.

— În Babylon s-au descoperit acumulatori electrici asemănători celor de azi, vechi de 3—4 000 de ani.

— Ézéchiel, rabin francez, foarte erudit, pe vremea lui Ludovic cel Sfînt, cunoștea secretul unei lămpi electrice care se aprindea singură fără ulei. Rabinul atingea un cui în perete, și lampa se aprindea. Cînd mulțimea ostilă a încercat să atace casa și a atins ciocănelul de la ușă, a fost curentată, și rabinul a fost lăsat în pace.

— Grotele de la Montignac-Lascaux sunt o veritabilă expoziție de pictură rupestră. Nu se știe cum au lucrat pictorii, deoarece nu se găsește nici o urmă de foc sau de torțe, iar culorile sunt nuanțate, desenul clar. S-a găsit o lampă cu cărbune, dar aceasta nu lămurește misterul. Autorul presupune existența unor lămpi electrice, dar noi nu-l credem.

— Arca alianței a lui Moise a fost comandată după niște dimensiuni precise de Dumnezeu și construită sub ordinele lui Moise. Ea era făcută din lemn de Setin, dublat cu aur înăuntru și în afară (principiul condensatorilor electrici : doi conductori separați printr-un izolant) ; o coroană de aur o înconjura. Arca rămînea într-o regiune uscată în care cîmpul natural magnetic atingea în mod normal 5—600 volți pe metru vertical. Poate conținea pile electrice, și coroana de aur ar fi folosit la încărcarea pilelor și a condensatorului. Garda era încredințată leviților care, singuri, aveau drept să o atingă. Pentru a o deplasa, ei treceau două bastoane placate cu aur în niște inele, astfel încît de la coroană pînă la sol conducția se făcea cu priză naturală la pămînt. Condensatorul sau pila se descărca astfel fără pericol pentru purtători. Izolată, din arcă ieșeau flăcărui, și dacă cineva o atingea se curenta. Se comporta exact ca o butelie de Leyda. Odată arca era să cadă, și Oza a pus mîna să o ferească de cădere ; a căzut fulgerat.

— S-au găsit în Valea regilor, sudate pe maxilarele unor mumii, poduri asemănătoare celor din care se confecționează proteze dentare moderne.

— Tablele brahmanice asigură că din planeta Venus a venit primul vas spațial la anul 18 617 841 î.e.n. Tradițiile Tibetului și Indiei sunt pline de mașini zburătoare. Tablele lui Assurbanipal de asemenea conțin secrete, dar ele nu au fost traduse toate și au fost uitate. Templul lui Solomon cuprindea multe din cuceririle științei, dar a fost distrus de Nabucodonosor, apoi de Crassus, apoi de Titus. *Scripturile* relatează că Solomon plasase înaintea porții două coloane de lemn născute din *arborele științei* care creștea în Paradis ; a treia piesă din același lemn servea de fronton. Coloanele erau acoperite cu plăci de bronz, ele reprezentau bărbatul și femeia și se numeau *Joachim* și *Boaz (cel puternic* și *cel slab)*, constituind astfel un veritabil hieroglif.

— Teorema lui Pythagoras era cunoscută de sumerieni.

— Eratosthenes în anul 250 î.e.n. a calculat înclinația axei și meridianul terestru cu exactitate.

— Eupalinos din Samos a dirijat lucrările de străpungere din Samos, lungi de 900 de metri, iar echipele care atacaseră lucrarea de la ambele capete s-au întîlnit foarte exact. Tunelul era rectiliniu. Cît despre Eupalinos, se zice că n-a avut nici măcar busolă.

— Aristoteles folosea o peniță din metal topit. Platon a construit o clepsidră — ceas deșteptător. Nero avea în palatul său un ascensor care deservea etajele pînă la 40 de metri înălțime. Sticla incasabilă era cunoscută de romani. Tiberius a distrus fabrica de teamă ca aceasta să nu diminueze valoarea aurului și a argintului

— *Calendarul Anzilor*. Un fel de trident, lung de circa 500 de metri, săpat în nisipul ocru și violet al unei coline înalte, în golful Pisco. Tăiat în tranșee, în nisip, el a fost remarcat de conchistadori în secolul al XVI-lea și considerat semnul lui Christos, pentru a justifica cel mai mare genocid și pentru a sanctifica cucerirea Indiilor Occidentale. Se pare că era un calculator al mareelor și al seismelor. Arheologii îl ignoră și n-au căutat nici o explicație.

— În timpul lui Ludovic al XV-lea, un francez, anume Dupré, a făcut experiențe cu un foc devastator, pe care Ludovic le-a interzis, deși purta un război cu englezii și această armă ar fi fost în favoarea lui. El a motivat că interzice experiențele în interesul umanității.

— *Papirusul magic Henry* pretinde că în vechime pămîntul s-a răsturnat și sudul a devenit nord. Idem, papirusurile *Ermitage* și *Ipuwer*.

— Țara hiperboreenilor — o insulă de gheață, înconjurată de munți și populată de oameni semitransparenți. Navigatorii greci și babilonieni (mincinoșii lumii) declară că au văzut-o ; se pare că un pasaj secret o unea cu Germania de Sud. Femeile hiperboreene erau de o frumusețe indicibilă, iar cele ce erau a cincea fată născută într-o familie aveau daruri de divinație și clarviziune.

— Pherekydes de Scyros, inițiatorul lui Pythagoras, ar fi fost un hiperboreu.

— Expedițiile efectuate în regiunea Insulelor Heligoland în 1953 și 1961 nu au dus la nici un rezultat.

— *Țara Mu* — în Oceanul Pacific, aproape în totalitatea oceanului. Existența sa nu se întemeiază decît pe spusele rău susținute și pe tabletele colonelului James Curchward, pe care nimeni nu le-a văzut. Aflîndu-se în India, într-un templu, a văzut tabletele scrise de *Maacali* — *Frații Sfinți*, redactate chiar în țara-mamă dispărută, numită de ei *Mu*. Tăblițele conțineau povestea creației lumii și a scufundării continentului Mu cu 12 000 de ani î.e.n. Colonelul pretinse că, grație codului folosit la descifrarea tabletelor hinduse, a reușit să descifreze și celebrele texte mayașe : *Codex Cortesianus* și *manuscrisul Troano*, semnele fiind identice. Colonelul și-a cheltuit toată averea în cercetări ulterioare. După el, poporul care coloniza țara Mu se numea *uighur*, iar capitala era în Asia, sub ruinele orașului *Kara-Khota*, unde profesorul Koslov a descoperit un mormînt pictat, vechi de 18 000 de ani. Sarcofagul conținea însemnele țării Mu (după colonel). Un manuscris descoperit într-un vechi templu budist, în Lhassa, povestește de asemenea despre scufundarea continentului Mu, iar semnele descoperite la Glozel, în Franța, ar reproduce scriitura uighură. Colonelul nu a adus niciodată dovada existenței tabletelor hinduse. Teoria lui incoerentă acum optzeci de ani e puternic întărită de descoperirile de la Tiahuanaco și Glozel.

— La Vatican, la Escurial, în Franța există biblioteci secrete.

— Zimbabwe descoperită în 1869 în Rhodezia, e o cetate ciclopeană a cărei construcție e veche din secolul al XVI-lea, sau din timpuri preistorice după alții. Cetatea a fost identificată cu misteriosul Ophir, de unde Hiram și Solomon aduceau aurul despre care vorbește *Biblia*. În ruine se găsesc turnuri în formă de coarne, cu intrarea pe sus, deși nu există scări, ca și cum oamenii ar fi avut facultatea să zboare. Așa s-a găsit și la Machu Pichu. Deci oameni zburători, oameni inițiați într-o știință a levitației, astăzi dispărută. Se presupune că Zimbabwe ar fi fost construită de egipteni sau, mai precis, de atlanți, adică de oameni emigrați din cetatea din Tiahuanaco.

— Tehnicienii de la Observatorul din Palomar admit erori de 100—200% în calculele lor privind universul. De exemplu : galaxia noastră poate să aibă 60 mii de ani-lumină sau 60 milioane de ani-lumină.

— Zidurile descoperite sub apă în arhipelagul Insulelor Bahamas — Atlantida ?

— Julius Caesar poartă vina primei incendieri a bibliotecii din Alexandria, unde Ptolomeu Sôtêr adunase 700 000 de volume, cuprinzînd toată tradiția și știința omenească. În 641, biblioteca a mai ars o dată din ordinul califului Omar. Prețioasele manuscrise serviră timp de mai multe luni la încălzirea cazanelor băilor din Alexandria.

— În anul 240 î.e.n., împăratul chinez Tsin Che Hoang puse să fie distruse toate cărțile de astronomie și de filosofie.

— În secolul al III-lea, Diocletianus puse să fie distruse toate cărțile ce conțineau formulele de fabricare a aurului pe motiv că arta transmutației putea permite oricui să cumpere imperii.

— Sfîntul Pavel reuni la Ephesos toate cărțile care tratau despre lucruri curioase și le arse în mod public.

— Călugării din Irlanda puseră pe foc 10 000 de manuscrise runice pe scoarță de mesteacăn, conținînd toate tradițiile și toate analele rasei celtice (după Jacques Weiss, un scriitor ezoteric).

— Tot Weiss scrie în *La Synarchie* că, în portul egiptean Uardan, un porumbar plin cu papirusuri cu caractere magice, cumpărate de călugări copți și schismatici, fu ars și în locul lui instalată o cruce.

— În secolul al XVI-lea episcopii spanioli au pus pe foc multe manuscrise ale Yucatanului (Mexic) și nu cruțară decît foarte puține, la intervenția călugărului franciscan francez Jacques de Testera. Cu această ocazie, cuceritorii au comis cele mai abominabile crime asupra poporului indienilor.

— Vice-regele Perului, Francesco Toledo, scrie în 1566 despre stofe incașe și tablete privitoare la istorie, științe, profeție pe care a pus să le arunce în foc. Cu greutate papii și iezuiții salvară o parte din patrimoniul tradițional.

— Cărțile lui Garcilaso de la Vega și altele privind mitologia au fost de asemenea arse, dar biblioteca Vaticanului și urmașul lui Garcilaso, García Beltran, dețin manuscrise inedite cuprinzînd esențialul.

— În localitatea Bamiyan, la nord-est de Kabul, numită în vechime Giulgiul sau Theba Orientului, s-au găsit statui, una înaltă de 53 de metri, alta de 35, a treia de 10 metri, zice-se moștenire de la atlanți. Călugării budiști au mutilat figurile și le-au acoperit cu gips ca să pară a fi statuile lui Buddha. Se presupune că ar fi imagini ale unor oameni veniți de pe planeta Venus, fiindcă, într-o grotă din Kohistan, s-a găsit o schemă astronomică în care Venus era legată de Pămînt ca printr-o cale de comunicație aeriană.

— Autorul povestește, dar nu spune pe ce se întemeiază, că, acum 10 000 de ani, Asia era colonizată de oameni negri veniți din Europa. Aici rasa albă era sub conducerea druideselor care oficiau în Insulele Sein. Celții s-au revoltat și atunci acestea au introdus sacrificiile umane ale conducătorilor. Rama a fost și el condamnat, dar, pentru a-și salva rasa (celtică, spune autorul), a emigrat spre est, lăsînd în istorie numeroase urme: Hiram, Ram, Iran, *Ramayana*. (De ce nu *Arimi, Arimateea, Aramei, Romani, Romi?)* Vîrsta de aur a lui Rama în Asia dură 3 500 de ani.

— Buddha și Iisus au fost considerați ca profanatori ai secretelor, deoarece ei au făcut publice unele mituri.

— Trebue să reținem aventura lui Schliemann care, pornind de la epopeile homerice, a descoperit Troia.

— *Misterul Agarthei.* O curioasă legendă spune că Lhassa este *polul alb* al lumii, în timp ce *polul negru* e undeva în Insulele Paștelui.

— Agartha ar fi un sanctuar ascuns sub lanțul Munților Himalaia, în care ar oficia stăpînii lumii, marea universalitate inițiatică a lumii, şi şeful ei, Mahatma, joacă rolul de suveran pontif universal. Agartha a fost revelată de Saint-Yves d'Alveydra, René Guenon şi F. Ossendowski. Înainte de Ram, centrul Agarthei era la Ayodhya, oraşul solar, apoi altundeva şi, în 1800 î.e.n., se fixa în Himalaia, într-un loc cunoscut de milioane de asiatici. Dar nici unul dintre ei nu a trădat locul. Teritoriul Agarthei are 20 de milioane de locuitori, milioane de *djiwas* — de două ori născuţi, de *yogi* — născuţi din Dumnezeu ; 5 000 de *pundits* — savanţi ; 365 de *bagwadas* — cardinali ; apoi cei *12 membri ai iniţierii supreme.* Însuşi autorul spune că totul pare un vis al lui Saint-Yves d'Alveydra sau povestea vreunui fachir mitoman.

În 1947 un aventurier care îşi dădea numele de Prinţul Cherenzii Lind, *Maha Choan* (mare şef) şi suprem regent al regatului Agarthei, a venit în Franţa să întîlnească pe fratele Michael Ivanoff, mare maestru al fraternităţii albe universale din Sèvres. Pretindea că este *Kut Humi,* care în secolul trecut întemeiase *societatea teosofică* — o reincarnare a acestuia.

— Cărţi secrete : *Enchiridion,* cartea care conţine cele mai frumoase gîndiri şi cele mai mari secrete ale *Cabalei,* scrisă se zice de Papa Leon al III-lea, care a dat-o lui Carol cel Mare. După Eliphas Levi, cel care ştia să se servească de carte putea deveni stăpînul lumii. Din păcate, împăratul nu ştia să citească.

— Insolitul pe pămînt — *lucruri neobişnuite pe pămînt :*

1. *Grafitti* din pivniţele din Kohistan — India, vechi de 14 000 de ani, reprezentînd pe Venus şi Terra unite printr-un drum astronautic.

2. Rasa necunoscută din Glozel — Franţa, care cunoştea scriitura şi fabricarea sticlei. Peşterile din Glozel care par a reproduce capete de cosmonauţi şi o farfurie zburătoare.

3. *Orihalcul* atlanţilor.

4. *Gigantul* de 6 metri din frescele din Tasiili care poartă un scafandru.

5. Desenele de maşini ciudate de la Tiahuanaco, presupuse spaţiale. *Calendarul venusian* de pe *Poarta soarelui,* oamenii cu patru degete de la Tiahuanaco (pictografie).

6. Maşinile cilindrice zburătoare, urcătoare la cer, gravate la Yuan pe piramide ieşite din ape. În aceste regiuni şi în lacul Kunming s-au găsit vestigiile unei civilizaţii necunoscute şi înaintate, veche de cca 45 000 de ani, după profesorul Tchi-Pen-Lac.

7. Relatările de războaie atomice în *Mahabharata* şi folosirea mercurului în maşinile aeriene din textele sanscrite.

8. Pilele electrice din Baddad, vechi de cîteva mii de ani.

9. Clădirile pentru oamenii zburători în Africa şi America.

10. Descrierea cu precizie a celor doi sateliţi ai lui Marte, făcută de Swift cu 150 de ani înainte de descoperirea lor.

11. Fierul inalterabil de la coloana din Delhi.

12. *Calendarul Anzilor,* din golful Pisco.

13. Obiectul aerian de magneziu 100% care a explodat pe plaja de la Ubatuba din Brazilia în 1957.

14. Inelul de metal de 1 000 de picioare circumferință, din vîrful unui munte înalt, din Suedia, unde crește o vegetație necunoscută.

15. Hărțile lui Piri Reiss.

— Pietrele piramidei Keops sunt colosale ; cele mai multe cîntăresc 15—100 de tone și sunt ajustate la 1‰ de deget, în timp ce, în construcții moderne, pietre de trei sute de ori mai ușoare sunt ajustate la 10‰ de deget. Obeliscul care împodobește *Place de la Concorde* e destul de ușor față de greutatea piramidelor, dar, în 1835, la Luxor, cînd a fost încărcat, au trebuit două luni de muncă asiduă, și inginerul Lebas a trebuit să inventeze tot felul de mijloace de transport. Dar pietrele piramidelor sunt mici, comparate cu pietrele peruviene de la Sachsahuaman, Machu Pichu şi Ollantaytambo, pietre ajustate, uneori lungi de 6 metri, groase de 3, şi asamblate fără mortar şi crampoane, cu o precizie supraomenească. Intr-o carieră de la Baalbek sunt pietre de 750 000 de kilograme. Cea mai mare, numită *Hadjar el Gouble* — piatra Sudului, cîntăreşte 2 milioane de kilograme.

— In 1850, colonelul W. Walker a descoperit în Nicaragua mai multe oraşe în ruine despre care nici indigenii nu ştiau să spună nimic.

— Inaintea erei creştine, *Yogasutea* indiană enumera deja minunile *(aicvarya)* pe care omul le putea înfăptui : reducerea sau mărirea corpului ; levitaţia ; atingerea lunii *(prâote) ;* pătrunderea în pămînt ca în apă *(prâkâmya) ;* stăpînirea producerii, dispariţiei şi transformării lucrurilor *(îcitrtva) ;* intrarea în spiritul sau în corpul altuia ; invizibilitatea. Aceste puteri se obţineau prin asceză şi prin plante.

— La Gargayan, în provincia de nord a Filipinelor, s-a găsit scheletul unui gigant de 5,18 metri. Incisivii săi aveau 7,5 centimetri lungime şi 5 centimetri lăţime. In China s-au descoperit oseminte omeneşti de 3 metri. Doctorul Pei Wen Chung, paleontologist de renume mondial, afirmă că sunt vechi de 300 000 de ani. In provincia Agadir s-au descoperit unelte vechi de trei mii de secole, care, după greutate, par a fi aparţinut unei rase de 4 metri înălţime.

— Din 1950 porumbeii nu-şi mai găsesc drumul. Se pare că anumite instincte dispar. In 1961, din 8 000 de porumbei 7 950 nu au mai revenit la bază. Se presupune că undele radio, hertziene distrug instinctele păsărilor. Aşa se poate să fi dispărut şi alte facultăţi ale omului cum ar fi levitaţia, presupune autorul. Nordul magnetic este cel care îi conduce pe porumbei. In sensul opus ei nu-şi regăsesc drumul. Sau în alt sens.

— Se vorbeşte de corpul lui Tsong Kaba, sfîntul reformator tibetan, care, mumificat, a stat secole în stare de levitaţie la cîţiva centimetri deasupra pămîntului. Misionarii lazarişti Huc şi Gabet povestesc şi de alte corpuri în stare de levitaţie timp de secole, dar nu le-au verificat.

— Enormele blocuri ale piramidelor, de 600 000 de kilograme, sunt uşor convexe pe anumite feţe, pentru a se îmbina perfect. S-ar părea că au fost transportate şi montate precis cu ajutorul levitaţiei.

— La altitudine egală, greutatea e mai mare pe pămînt decît pe apă.

— In biserica Sfîntul Dominic din Neapole se arată locul unde Sfîntul Thomas d'Aquino a stat în extaz la trei picioare deasupra pămîntului, în faţa unui crucifix. Şi Sfînta Tereza, în Spania, avea crize de levitaţie, ba, la un moment dat, spun cărţile sfinte, făcea partide de levitaţie şi extaz cu Sfîntul Jean al Crucii. Sfîntul Joseph de Copertino căra bagaje şi oameni cu ajutorul levitaţiei ; denunţat Inchiziţiei, a fost declarat nevinovat, dar a fost transferat în altă mînăstire. Se pare că martor la aceste prodigii a fost însuşi ducele Frederic de Brunswik-Lüneburg — alt isteric ! Franciscanul Osino s-a înălţat pînă la 3 metri şi a luat statuia lui Iisus în brațe plimbînd-o prin biserică. Au depus ca martori în cazuri de levitație : ducele Frederic, infanta Maria de Savoia și regele Cazimir al Poloniei. Idem, Papa Benoît al XVI-lea, Elisabeta de Bavaria, Sfînta Margareta a Ungariei, Sfîntul Bernard, Sfîntul François Xavier, Pierre d'Alcantara, franciscanul Juan de Jasus, iezuitul Ignațiu de Azevedo făceau levitație. Sfîntul Dominic de Jasus s-a ridicat de la pămînt în fața regelui Filip al II-lea.

— După Strabon, postul dădea *capnobaților* din Thracia Orientală posibilitatea de a se ridica în aer.

— În 1709, Inchiziția interzise prima mașină zburătoare construită de iezuitul Gusmao. Bartolomeo Lourenço de Gusmao vine din America de Sud la Lisabona cu niște planuri, probabil secrete, relevate de știința incașilor. El ceru mai întîi aprobarea regelui Joa al II-lea. Mașina construită semăna cu o pasăre. Se vorbește de magneți și de baloane umplute cu aer. La 5 august, aparatul se ridică la 20 de palme de pămînt, dar luă foc. La 30 octombrie, o nouă încercare : aparatul se urcă destul de mult și coborî încet. Invenția se numi : *la passarola* sau gondola zburătoare și Gusmao fu numit academician și supranumit *El Voador*. Inchiziția îl obligă să distrugă primul avion și să ardă planurile. Gusmao se execută.

— Cîte carcase de fier se plimbă prin spațiu în jurul pămîntului ?... Presa din Statele Unite vorbește de o rachetă lansată în 1961, la 17 mai, cu 5 bărbați și o femeie care au dispărut în spațiu. După autor, e aproape sigur că rușii au trimis și ei oameni pe Lună și chiar pe Venus.

— Un an după primul sputnic, în 1958, a apărut în jurul pămîntului un satelit misterios numit *Cavalerul negru* zice autorul, care ar reveni periodic la bază.

— De ce publicul nu e informat de convorbirea extratereștrilor și despre muntele cu centură metalică de 1 003 picioare din Suedia ?

— Autorul — un dulce copil — presupune că extratereștrii nu ar avea probleme cu spațiul prea îndepărtat, deoarece ei s-ar deplasa instantaneu datorită dezintegrării și reintegrării.

— Steaua cea mai apropiată de noi e Alfa Centauri, e la 4,5 ani - lumină, ceea ce, cu viteza de 36 000 kilometri/oră, înseamnă un voiaj de 130 000 de ani sau 2 600 de ani cu 1 800 000 kilometri/oră. Mai avem puțin și gata. Dar autorul speră că odată și odată spațiul și timpul vor fi învinse.

— E și mai greu să atingi viteza zero sau valori inferioare lui zero. Atenție, problemă interesantă ! Depășind viteza luminii, obuzul se va întoarce în trecut. Viteza gîndului fiind mai mare decît viteza luminii, dar reprezentînd valori apropiate, devine zero.

— Pentru Dumnezeu toate timpurile sunt prezente. Nu se poate admite eternitatea dacă i se fixează un început și un sfîrșit sau un trecut și un viitor. (Speculații asupra vitezei zero.) (Energia vidului și agravitațiunea.)

— Autorul presupune că țiganii au simțuri speciale, că ei pleacă din țările unde presimt că va fi război, lucrează fierul şi se consacră divinaţiunii, în special femeile. Sunt numiţi fiii vîntului şi par a avea puteri misterioase. Prinţul Ionel Rotaru care se pretinde şeful comunităţii mondiale a poporului gitan e în relaţii cu guvernămîntul francez, pentru a crea un stat precum evreii în Israel. În timpurile noastre se pare că gitanii au pierdut simţul pericolului şi al rătăcirii şi devin sedentari. Nu se ştie de unde sunt originari ţiganii din Egipt. După Martine Beauvais, ar fi originari din India, de unde au fost goniţi în urma unui sacrilegiu monstruos despre care brahmanii nu vorbesc. Pe tot globul cei ce lucrau fierul au avut un tratament prost ; să fi dat naştere la vreo explozie atomică ? Autorul lasă să se bănuiască că ţiganii ar fi un fel de ingineri ai antichităţii şi, provocînd explozii atomice, au fost izgoniţi din societatea celorlalţi. După Jacques Weiss, ar fi fost expulzaţi din Agartha, iar numele lor de *bohemieni* ar veni de la radicalul *bohami ! = retrage-te de la mine !* E o etimologie formidabilă !

— Părintele Melbach, preot catolic de origine gitană, a profetizat că sfîrşitul lumii a venit. El se întemeiază pe cutremurele de pămînt.

— După cutremurele de pămînt şi inundaţiile din Chile, din anul 1960, o tînără fată fu jertfită pentru a potoli mînia zeilor. A scris în toată presa. Cataclismul s-a oprit.

— O culegere magică din anul 1256 numită *Picatrix* devine *Biblia* vrăjitorilor. Din textele ce se dau pentru a distruge un oraş sau un inamic, reiese că sunt nişte prostii şi lucruri ridicole.

— După vrăjitori, mandragorele se pot transforma în homunculi. Albert cel Mare, un alhimist, ar fi făcut un android pe care Sfîntul Thomas d'Aquino l-ar fi zdrobit cu ciomagul său sfînt, cu borcan cu tot, deoarece nu putea rivaliza cu el în ceea ce priveşte dialectica.

— În 1773, marele senior austriac, contele Jean Ferdinand de Kuefstein, francmason, rosicrucian, necromancian, a petrecut în Calabria pe abatele Geloni în laboratorul căruia a stat cinci săptămîni şi a fabricat homunculi şi spirite : un călăreţ, un călugăr, un arhitect, un miner, un serafim, o călugăriţă, un spirit albastru, un spirit roşu, pe care i-a închis în recipiente de sticlă. Apoi Kuefstein se fixează la Viena unde îşi expune homunculii.

— În 1600, Nicolas Remy, judecător în Lorrena, după ce condamnase la rug peste 800 de vrăjitori, cuprins de un delir de autoacuzare, se autodenunţă şi fu ars la Nancy.

— Jean Cardan, magician, se sinucise fiindcă îşi prezisese singur ziua morţii şi nu voia să mintă astrologia. Schroepfer, necromancian, îşi zbură creierii în 1774 la Leipzig pentru a merge să vadă ce se petrece dincolo.

— În 1948, Mirin Dajo, în Elveţia, îşi străpunge pieptul şi pîntecele cu săbii lungi, scobite, prin care făcea să treacă apa. Într-o zi-două, rănile se vindecau. Apoi a înghiţit un ac de 35 de centimetri şi au trebuit să-l opereze. La Paris, în 1958, un fachir îşi tăia limba în fiecare seară şi apoi o cosea la loc.

— *Piatra filosofală.* În *Cartea regalităţii* scrisă de Geber se dezvăluie secretul pietrei filosofale. Procedeul trebue ținut secret, precizează Geber ; Platon, Aristoteles, Jean Preotul, Demokritos, Cleopatra, Herakleitos treceau a fi posedînd secretul transmutației aurului. Albert cel Mare poseda, zice-se, piatra filosofală. Van Helmont, medic celebru, care a descoperit pe la 1600 sucul gastric, declară că a văzut cu ochii această piatră care transforma metalele în aur. (Chimia și fizica se apropiau mult de supranormal.)

— Alte găselnițe : căldura rece, aurul potabil.

— Explozia unei bombe atomice în subteranele din Sierra Nevada a creat diamante și rubine.

— Niciodată un clarvăzător nu a putut să indice un număr cîștigător la loterie.

— García Beltran atrage atenția : adesea papii au un braț paralizat, iar confesorii lor, un picior invalid. Poate că se merge pe linia Sfîntului Ignațiu de Loyola, care era șchiop și care, cînd era tînăr, crăpa ochii canarilor pentru ca aceștia, orbi, să cînte mai frumos. După el, cei ce se reincarnează se recunosc după un semn fizic. Papa Pius al XII-lea avea un braț paralizat, Napoleon avea un braț bolnav pe care îl ținea la piept, Wilhelm al II-lea avea un braț atrofiat, Stalin și Ciu-En-Lai la fel. Toți președinții Statelor Unite sunt marcați cu semnul indian. Cînd Tashi Lama moare, budiștii caută un urmaș după mai multe semne, cel mai important fiind o pată vînătă în jurul inimii.

— În 1953, o fetiță de 10 ani declară că ea era soția reincarnată a unui negustor numit Lugdit, de 54 de ani. Ea identifică imediat soțul dintr-un grup și povesti o serie de intimități ; recunoscu pe amicii soțului. Negustorul declară că e într-adevăr soția lui după amănuntele pe care le știe.

— *Gtum-mo* — dulcea și calda manta a zeilor ; elevii tibetani într-o anumită perioadă de inițiere se așază goi pe zăpadă și li se pun pe spate prosoape ude care se schimbă pe măsură ce se usucă. E stadiul cel mai ridicat al inițierii care se practică numai noaptea.

— Doamna Janette Hitchamm vede cu ochii liberi sateliții lui Jupiter la 628 milioane de kilometri. La o milă discerne trăsăturile nepoatei sale, la 3 metri citește litere microscopice.

— *Belingo* — otravă administrată de vrăjitorii africani. Un negru avu imprudența de a se culca cu o femeie din altă rasă. Apoi el a început să slăbească și toată lumea știa că suferă de *belingo,* că a fost otrăvit și nu mai are nici o scăpare. Curînd a murit. Rectific : înainte de a muri, stăpînul plantației a intervenit pe lîngă un bătrîn, și acesta i-a promis că vinovatul va fi iertat. Tînărul a venit la lucru slăbit, dar nu mai avea nici un semn de boală.

— Femeia care vede cu picioarele — Roza Kuleșova, născută în 1941 la Nijni Taghit, în Urali ; mai multe rude fiind oarbe, ea învăță alfabetul *Braille.* Ea vede cu ochii legați, cu vîrful limbii și al nasului, cu degetele de la picioare. Știe și ce culori au paginile, avînd ochii legați. Într-un spital din Bangkok tinerii orbi din naștere sunt învățați sub hipnoză să distingă conturul obiectelor, după lumină.

— Insuccese ale ocultismului : caută aur de 2 000 de ani, dar nu l-a găsit ; savanții din zilele noastre fabrică aur și diamante după procedee științifice ; ocultiștii caută panacee și n-au făcut nimic în materie de cancer, tuberculoză, poliomelită, infarct. Nu ei sunt cei care au inventat avionul, motorul cu explozie, fotografia, radioul, televizorul, becul electric, imprimeria. Ei ghicesc că cifra 24 357 e înscrisă într-o hîrtie pusă în trei plicuri. Știința experimentală nu le datorește nimic : Montgolfier, Papin, Niepce, Daguerre, Marconi, Branly, Pasteur nu erau magicieni.

— Mahatma Gandhi cînd făcea greva foamei se dopa cu anumite ceaiuri ; personaj sfînt, dar care dădu naștere la doi copii, unul deveni nebun, iar celălalt se sinucise din cauza alcoolismului.

— Pega-Palo e un drog afrodisiac, comercializat de oamenii lui Trujillo și intrat clandestin în America.

— *Yageul*, un psihodrog de origine vegetală, e o liană ; cel care bea decoctul capătă facultăți extraordinare, trece toate obstacolele, pleacă imediat în misiune. Devine inconstant, invizibil, imponderabil, corpul său astral aduce imediat toate informațiile cerute. Un subiect a spus ce documente erau într-un tezaur de bancă aflat la o oarecare distanță.

— Recrutarea cosmonauților e foarte severă. Cine are un intestin gros mai lung de 1,11 metri este eliminat, căci s-a stabilit că oamenii de acțiune au un intestin gros la 62 de kilograme greutate, mai mic de 1,11 metri. Misticii au avut întotdeauna un intestin anormal de lung. (Amintiți-vă de Buddha și Confucius care au murit intoxicați cu carne de vacă și de porc.)

— Drogurile farmacodinamice s-au folosit de cînd lumea. Eroii *Iliadei*, înainte de a se lua la bătaie, se insultau. Primul război mondial a fost cîștigat de băutorii de vin și gniole contra băutorilor de bere. *Voluntarii morții* japonezi *(kamikadze)* erau drogați și îmbătați cu alcool de orez, înainte de a fi trimiși la moarte.

— Autorul susține că cosmonauții sunt drogați.

— Un nou gaz LSD 25 dă naștere la frică în sufletele luptătorilor. În S.U.A. s-au făcut în 1960 experiențe cu gaze-drog pe 1 800 de oameni împărțiți în trei grupe : soldați selecționați dintre cei mai duri, curățitori de tranșee, *les joyeux* — primul grup a rămas în stare de prostrație, cel de-al doilea a fost cuprins de o frică colectivă, iar cel de-al treilea a fost cuprins de o temeritate fără margini. (Desigur că de fiecare dată era vorba de un alt drog ținut secret.)

— Cinci mumii incașe transportate prin mulțimea care se arunca în genunchi fiindcă recunoștea pe foștii regi.

— În ce fabrică și după ce planuri sunt construite ființele ? Numai întîmplarea să fie aici ? Dumnezeul care palpită în lumina nemuritoare a microscoapelor electronice n-a trimis niciodată profeții lumii vechi. Dealtfel, profeții nu au făcut decît să ascundă pe adevăratul zeu și au prezentat imaginea falsă, virtuală, a unui zeu ce putea fi conceput de oameni.

— Orice sămînță trebue supravegheată ca să crească și să se dezvolte potrivit speciei sale. *Erodionul* e o plantă care își poartă grăunțele în vîrf. La un anumit timp se apleacă şi perforează pămîntul, apoi însămînțează, se veştejeşte şi moare. E cazul să căutăm un nou Dumnezeu în această inteligență a lucrurilor?

— Autorul bănuieşte că Iisus şi apostolii săi erau extratereştri veniți în misiune pe pămînt. Enoch povesteşte despre amorurile îngerilor cu fiicele pămîntului. Altă idee: şi marii inițiați evrei ar fi fost tot extratereştri!! Moise ar fi dat oamenilor un zeu după imaginea şefului extratereştrilor.

— *Misterul rozei (trandafirului):* Cînd roza îşi închide corola este ora morții sale. Cele mai multe societăți secrete: Sfînta Vehmă, templierii, francmasoneria şi fraternitatea *Rose-Croix,* în care şefii, fără să se ignore, nu se întîlnesc niciodată. Numele lor e legat de simbolul ermetic al lui Christos. Roza a fost onorată din cea mai adîncă antichitate de zei şi de eroi; ea orna scutul lui Achilles, casca lui Hector şi a lui Aeneas, scutul vitejilor cavaleri din Evul Mediu.

— Se pare că cu zece ani înainte de Columb piloții regelui Juan al II-lea al portughezilor aduceau aur din Brazilia.

— Rabinul Eliphas Levi spune că exterminatorii au purtat întotdeauna în Franța numele de Jacques. Sau aşa au fost numiți. (Dar Jacques Bonhomme?) Aceasta, în urma uciderii lui Jacques de Molay de către Filip cel Frumos. În timpul lui Ludovic al XVI-lea cîțiva necunoscuți au organizat un masacru. Şeful lor striga: „Iată, pentru albigenzi, pentru *vaudois,* pentru templieri, pentru Sfîntul Bartolomeu, pentru proscrişii din Cévennes!“. Apoi se urcă pe eşafodul lui Ludovic al XVI-lea şi, luînd sîngele victimei în mîini, spuse: „Popor francez, te botez în numele lui Jacques şi al libertății“ (de verificat şi alte elemente privind Jacqueria).

— Cavalerii teutoni au adus în Europa ştiința secretă, magia sectarilor lui Ahriman. Napoleon ar fi fost vrăjit cînd a stat 9 săptămîni în castelul Schlobitten-Dohna, şi armata sa nu a mai rezistat împotriva armatei invizibile a nemiloşilor iuncheri (boernaşi).

— Se pare că urmaşi ai hitleriştilor s-ar fi grupat într-o asociație, *Forța Neagră,* cu sediul la Gratz şi Koenigsberg, localități consacrate de cavalerii teutoni.

— Foştii maquisarzi comunişti s-ar fi regrupat în cluburi nautice sub numele de *Cavaleri ai lui Poseidon.*

— În partea de apus a Insulelor Azore exista încă în secolul al XVI-lea o statuie ecvestră a Cavalerului Negru care privea spre America.

— Se pare că în 1942 oamenii-broască germani şi japonezi au suferit voluntar intervenții chirurgicale. În 1937—1938 s-au făcut experiențe pe SS atleți care au acceptat să fie castrați şi să sufere intervenții pe inimă, creier, glande, pentru a prepara noua rasă de arieni. Documentele şi dosarele sunt proprietatea profesorului Lecerf, eminent expert grafolog din Isle sur Tarn.

— *Gremlinii* ar fi un fel de elfe descoperite de numeroşi savanți în legătură cu zborurile cosmice. Poate sunt nişte ciuperci. Nu se ştie ce sunt cu exactitate; poate particule *trans alfa.*

— Doctor Zamenof Stephan face cercetări pentru crearea supraomului, îmbunătățirea șeptelului uman.

— Doamna Massera din Geneva pretinde că a devenit un robot al savanților. Ea transcrie după ordine misterioase formule clasice concepute savant ; cunoștințele transmise de ea nu aparțin științelor noastre și depășesc înalta matematică.

— Mărul furat trebue restituit. Fuziunea atomică închide porțile timpului.

J. Rivière : Măreția lui Rimbaud este de a fi transpus haosul.

Eudes de Deuil despre Constantinopol : *Graecorum gloria, fama dives et rebus ditior* (faima sa e strălucită, e superioară chiar renumelui). Ca *bon mot*...

Tot istoricul mai sus citat : Aici sunt tot atîția hoți cîți săraci sunt...

Pentru *Janus* : Adevărata operă de artă nu cunoaște necesitatea de a-și învălui înfățișarea cu mistere : căci împlinirea adevăratei concepții creatoare constă tocmai în claritatea fără rezerve a efortului tehnic respectiv — și lucrul acesta constituie, în fond, caracteristica unei arte cu adevărat mari (Hindemith).

Cuvințele : s-au spart satele ; erau înveliți în obraze ; obiceiul țării (egal cu luarea dijmei) ; *tot omul căsnea ;* ca nume : *moșia Dulcești* (pentru nuvelele de epocă) ; *îi căznea și le lua tot ; nespuse jăcmăneli, răutăți, pradă și stricăciunea țării au făcut, muncindu-i în tot chipul și pricini găsindu-le ; au trăsnit clopotnița ; au curățit casele domnești de la Tîrgoviște ; au făcut multe amestecături țării ; într-alt chip premenindu-se vremile și țara la domni streini și la greci căzînd acești răi pămînteni ; fecior de poște ; zicînd nespuse răutăți ; multe pîri făcîndu-se ; necum că nemica inemii și-au izbîndit ; cînd Dumnezeu nu dă nimic, truda și osteneala nu pot isprăvi ; cu tot feliu de viclețuguri ale lor umblate știindu ; la împărătească urgie au căzut ; fapte spurcate ; rumânii, care arși și căzniți au murit ; acele lacrimi și suspinuri ale creștinilor pre ei ca aceia i-au adus ; lăsînd multă sărăcime ; cunoscut-au călcări și jafuri ale ticăloasei țări ; Domnul au scos cal frumos, înșeuat, cu toate podoabele gătindu-l ; după obiceiul cel păgînesc ce un neam silnic ce iaste și nestăpînit și se mînie ; înțeleptul să socotească ce poate mintea sau putința omenească să cuprindă ale lor învîrtituri și sucite poronci...*

Decorul livresc în *Săptămîna nebunilor* : acel erudit care cîntă la violă în capătul scării, primindu-și teatral musafirii, ar fi putut citi *Patrologia* teologului luteran Johannes Gerhard din 1653. *(Patrologia* fiind studiul sfintei tradiții. Este similară ca termen *patristicii.)* El ar discuta cu apropiații despre Origen și Tertullian, despre Fericitul Augustin, despre luptele doctrinale în jurul Sfintei Treimi, despre problema mariologică, antropologică, hristologică, despre har, despre Sfîntul Ioan Damaschinul și Isidor de Sevilla. Ar putea sugera unui emul că ar trebui să accepte ideea părinților bisericii că există părinți și fii, cum spune Sfîntul Irineu (*Adversus haeres*). S-ar putea aminti aici despre Fericitul Ieronim (*De viris illustribus*), Lactantius, Eusebios al Cezareei, Rufin, Teodor de Mopsuestia, ca părinți ai bisericii. Evocarea după aceea a hrismaticilor, didascalilor (clerici și laici). Angajamente verbale în jurul *Învățăturii celor 12 apostoli* și *Apologiei I* a Sfîntului Justin Martirul sau a *Stromatelor* lui Clément Alexandrinul. S-ar recomanda cunoașterea primilor didascali creștini : Aristide, Justin, Atenagora, Tațian, Teofil al Antiochiei, școlile păgîne. O altă discuție ar angaja autenticitatea scrierilor părinților bisericii care nu prea scriau, erau retori (de pildă : autenticitatea scrisorii atribuite lui Barnaba, a *Învățăturii celor 12 apostoli* sau a *Scrisorii către Diognet*).

Bomarzo în viziunea lui Mandiargues și a lui Gustav René Hocke : locul — Italia, regiunea — Orte, provincia — Viterbo, lîngă Roma. Loc înconjurat de vechi cavouri funerare, anterioare epocii romane. Viterbo este celebru prin frumusețea femeilor și a fîntînilor. Locul e dominat de un palat melancolic cu 400 de camere aparținînd cîndva familiei Orsini, de unde numele : cînd *vila Orsini*, cînd *Meraviglia*, după numele ultimului proprietar. Cronicile secolului al XVI-lea vorbesc despre castelul Bomarzo. Se pare că planurile castelului sunt semnate de Vignola, pe cheltuiala ducelui Pierro Francisco Orsini, castel construit în memoria soției sale, Giulia, fiica lui Galeazzo Farnese, celebră ca frumusețe, despre care se spune că a fost îndrăgostit Papa Alexandru al VI-lea. Parcul este decorat cu monștri, cu un mic altar antic, se disting trei capete de cîini (Cerber) care duc gîndul la paza Infernului. Pe urmă, cum scrie Mandiargues, este statuia unei *Uriașe* (ca în Baudelaire) pe care poți urca desculț. Sirene și nimfe uriașe, de asemenea, cu aripi de fluture, o jardinieră de agave, un animal mitologic în grîul din apropiere, probabil o leoaică care aduce acum cu o oaie. Terase, pavilioane, un elefant ducînd un castel pe spinare, căpcăuni, un Neptun cu mutră bestială, dragoni fabuloși cu aripi cu steme, sfincși culcați pe labe, grote, broaște

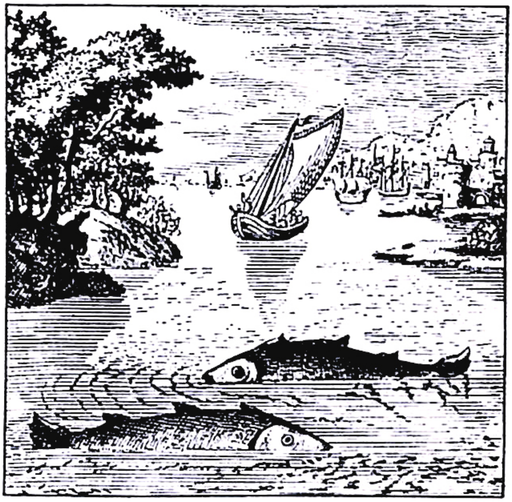

țestoase enorme, statui în stilul *khmer*, ducîndu-te cu gîndul la maimuțele împăraților chinezi, monștri marini pe care au crescut mușchi, un Hercule de 9 metri înălțime, acoperit de arbori, în față o tînără pe măsura lui, răsturnată sub el. Sexul este nedefinit, poate fi o fată sau un adolescent. Pare un zeu nebun (atacatorul), senzual, pe urmă o harpie decapitată, urși ridicați pe labele dinapoi...

Hocke vorbește despre o *pădure sacră*, despre o *Arcadie a groazei*, plină de idei obsesive, care te trimite la acea *follia* pe care Giordano Bruno, în dialogul său anticlasic : *Degli eroici furori* (1585), o recomandă ca o rețetă de propulsare a artei și a poeziei. Parcul acesta se înrudește cu *odăile miraculoase* din Praga lui Rudolf al II-lea. În acest *sacro bosco* totul seamănă cu picturile lui Chagall. Totul e o metaforă sumbră, arhitectura, natura și cosmogonia sunt denaturate conștient. Este o atmosferă satanică, demonică, amintind într-un fel de *orașele-junglă* ale suprarealiștilor. Totul te trimite la giganții paranoici ai lui Dali. Patria acestor giganți de la Bomarzo trebue căutată în Africa și India, dacă nu în Michelangelo. Te mai trimit acești giganți la Dinokrates și Stasikrates care au vrut să facă dintr-un munte statuia lui Alexandru. E vorba de o influență etruscă ? O altă trimitere se face la Zuccari, la *intrarea măștilor* din grădina germană *Herziana* din *Palazzo Zuccari* din Roma, vecină cu sala *Goethe*. Se pot invoca și aluziile astrologice ale lui Agrippa von Netesheim *(analogiile saturniene)*, ca și *șaradele gigantomahice* extrase din romanul oniric, criptic : *Hypnerotomachia Poliphili*. Monștrii amintesc de desenele lui Leonardo. Se bănuiește că autorul acestor giganți este Bartolomeo Ammanati. În 1560, Bernardo Tasso, părintele lui Torquato, a publicat epopeea în versuri *Amadigi*. Acolo e pomenită o *pădure vrăjită* în care sunt diferiți monștri care trebue să întîmpine pînă se ajunge la un *templu al gloriei*. Și în *Ierusalimul eliberat* se vorbește despre o *pădure vrăjită*, populată cu fantasme înșelătoare și monștri uriași, de femei care se schimbă ca în vis. Ca asociații, autorul trimite și la *graiul adamic* căutat de Jakob Böhme. Locul e un amestec de *spleen* nobiliar și *dandysm*, de *magie ontologică* și concentrație a *manierismului* european. O natură-idee, un *labirint anamorfic* (cu trimiteri la *labirintul* lui Ariosto, la *grota* lui Merlin, la *cetatea* lui Atlas)...

PAGINI REGĂSITE

Jurnal iugoslav (1967, iulie)

Sîmbătă, 8 iulie : Plecare de la Poiana Țapului. Șoferul I. este afectat că nu merge și el în această excursie pe care i-o promisesem, dar nu s-a putut, și plecăm cu altul mai antipatic, mai agresiv. Avem o Volgă neagră, încăpătoare, plină de brînzeturi, salamuri și sticle, amicul T. fiind un om prevăzător la drum și încercat în excursii. Pînă la Timișoara, trenul gol, de acolo cu mașina. Comentăm ultimele ședințe ale U.S. Amicii mei nu au reușit încă să mă trimită la plimbare, dar nici mult nu mai au. Prea le-am fost ostil, prea ne contrazicem, ei văd în această asociație ceva de unde trebue numai să iei, nu să și dai. E prea cald pentru o excursie și, la drept vorbind, nu aș fi plecat, dar la vilă este prea mult zgomot, prea mulți zidari, pietrari, hoțul ăla ipocrit și bătrîn, cu ochii lui albaștri, care zîmbește și-mi cere bani, ca și cînd aș fi cretin și n-aș înțelege că trage de sume, că face socoteli abisale. Dar motivul adevărat este că eu fug cu adevărat de ceva și tot nu mă înțeleg pe mine însumi. La graniță, grănicerii politicoși, numele le spune ceva, m-au citit, schimb de complimente. Suntem însoțiți, în afară de șofer, și de C., un *băiat bun,* cum le spun eu unor băieți, care ne relatează niște legende cu iradierea lui D. și cum L. voia numai el să cîștige la biliard și vîna pe munți ca un grof. T. nu se lasă nici el mai prejos și-i dă cu amintiri despre G., alt om ilustru, cu care a fost multă vreme în contact.

După o cîmpie care aduce cu cea ardeleană, o pustă mai curînd, după lanuri de porumb, iată Belgradul, Sava și Dunărea, ca un panoramic la Cernavodă... Cazare la hotel *Metropol*, zgomotos și el ca toate hotelurile din lume la ora asta. După un somn de trei ceasuri, plimbare cu poetul P., taciturn, sobru, cum sunt slavii în general. Panorama de seară a Belgradului aducînd cu Budapesta. Orașul are o stradă comercială care seamănă cu aceea din Viena, una ce-mi face dor de Ploiești, un centru rusesc (Casa Sindicatelor), un parc ca la Cracovia. Ieri seară s-a dansat în piețe, a fost *Ziua partizanilor,* jocuri primitive după cum văd, ceva *de-a vulturii.* Restaurant și bar pînă la 2,30. Program ca pentru Orient, cu un *strip tease* domolit, cîntă o romancă afinată, în turneu pe aici, femei drăguțe, dar ceva decent, cum nu există la noi, unde se dau poalele peste cap fără ezitare de la mai multe pahare în sus. În bagaje, șapte pamflete anonime, ca stil aducînd cu poetul P., deși în conținut sunt prea imbecile și individul nu e prost. *Duminică, 9 iulie:* Belgrad. Sosit grupul celorlalți scriitori. O să ne suportăm unii pe alții pentru că nu avem ce face. După-amiază, vizită la *Muzeul de artă modernă* unde sunt expuse desene de Picasso. Toate remarcabile, niște *Mitologii* viclene, posesiuni de satiri și nimfe, totul vulcanic și pasionat. Omul are geniu, cu toate prejudecățile, și ale mele. Asta am văzut încă de la Paris în *Muzeul de artă modernă.* După aceea statuia lui Mestrovici *(Danubiu,* la confluența Dunării cu Sava) mi se pare atît de cuminte și de clasică ! Se merge pe muntele Avala unde tot Mestrovici are 8 *koree* admirabile (țărănci în granit negru înconjurînd *Mormîntul Eroului Necunoscut).* Totul e stricat de niște facle de sticlă givrată, de un prost gust remarcabil. Cenotaf înalt, trepte masive, ciupite și ele de bombele altui război (de ce credem că odată cu statuile nu vom mai avea războaie ?). Frumoși erau licuricii (se făcuse noapte), luminînd ei mai frumos monumentul, prin salturile și desimea lor. Mii de licurici, întregind senzația de funebru. Poetul P. îmi vorbește entuziasmat despre posibilitatea nașterii unei *lite-*

raturi balcanice, cu specificul ei: adică acea lene orientală, pasta nemaipomenită şi în general panorama şi tămîia spectacolului din acest colţ de lume. Citise *Praznic domnesc* şi găsea că de aici poate începe ceva (ştia româneşte). Pe urmă o localitate balneară la 180 de kilometri de Belgrad, la poalele munţilor. A fost cald, peisajul monoton. Luăm masa la un fel de han cu cantină într-un parc. Numele locului de popas: Banja Kovilacia, deseară vom fi la Sarajevo, loc de amintire a unor romanţioase lecturi. *Orele 21, Sarajevo:* După un drum plin de peripeţii, iată-ne aici în mijlocul munţilor, între oameni mai aspri, mai puţin confortabili. Aşezare superbă. Am pierdut două ore şi jumătate la o alunecare de şosea. Impresie de război şi de gospodărie ca la noi, mai lasă-mă să te las. Vinovaţii eram noi pentru că am vrut să scurtăm şi am apucat pe un drum în reparaţie. Lipseau de pildă marcajele, şoselele aveau sens unic, erau înguste; peisajul o minune! Un fel de Bucovină pe 180 de kilometri. A plouat tot timpul. Am trimis în aceeaşi seară corespondenţa pentru revista mea. Discuţie la masă cu N., cam dus de pe lume, practicînd o beţie melancolică, venită cam repede, fără efuziuni şi fără stridenţe, numai ceva pierdut, omul a suferit mult şi-mi reproşează că l-am scos de la revistă. Între noi, şi două femei care îşi joacă partitura. Una este mai agresivă, alta simulează o modestie pe care o cunosc de mult, dar care nu a iertat pe nimeni. Ce ne facem cînd vom coborî spre mare unde sîngele circulă mai repede? Între alţii şi Y., un fel de pederast nemărturisit, cu o voce de femeie, jucînd şi el pe fetiţa, preocupat adînc de problemele mari ale sufletului omenesc. A scris numai schiţişoare pînă acum şi e îngrijorat de opera sa care descrie drumul unui băiat pînă la uşă. Cine să-l priceapă? Cine o să-i facă exegezele visate? Ah, amiciţia în literatură, pe cîţi i-a nenorocit! Are ochi: vărsătură de venin, ceva incert şi secat. Se arată numai din profil şi a cerut să doarmă singur. Ca să nu bănuim noi ceva. Noi nu bănuim, noi ştim. *Luni, 10 iulie:* A plouat tot timpul. Plimbare, seara, pe bură. Oraşul acesta îmi place mai mult ca Belgradul. Are un *caché,* care lipsea dincolo. De dimineaţă, prin labirintul străzilor mici, turceşti, pietruite cu bolovani de rîu, ceea ce îi împrumută un farmec deosebit. Splendid cimitir cu iarbă şi pietre tombale ca la Istanbul, cu senzaţie de părăsire, pe care o dă de departe. O locuinţă turcească superbă, cu curte interioară, cu cerdace, cu scoarţe orientale, cu filigene şi accesorii de harem parcă, frumoase vase de făcut cafea în nisip, băi, interioare joase, cu tavane de lemn, cu taină, totul voluptos... La orele 14 suntem la Mostar, un Toledo oriental, după un drum de 140 de kilometri. Rîurile Rama şi Iablaniţa, formînd un fel de lacuri alpine, verzi, sub munţi albi de calcar (Alpii Dinarici). Poduri suspendate, şosea excelentă, dar ploaia asta interminabilă omoară totul. În autocar trebue să fie o tragedie din pricina serpentinelor. Oraşul are farmec, e mic, înghesuit. Vorbele excursiei: *mormînt dulce,* cum a zis A. poetului gomos, şi *M-me la misère* (ghidul nostru, doamna M.). O altă jucărie: *Zefir dulce cu căldură* (Conachi evocat de B. cînd acesta îl elogia [Conachi] pe Mihalache Sturdza). *Marţi, 11 iulie:* Dubrovnik. Sosit aseară după un drum superb de la Mostar. Un canion de 120 de kilometri, jos, insulele Adriaticei, apoi litoralul, o autostradă superbă făcută de americani. Marea verde, şi pinii, apoi leandrul alb şi roz, mirosul de mirt, funerar, al Mediteranei, cerul senin, oraşul vechi, alb, de piatră. Noaptea ne-am culcat tîrziu din pricina carnavalului. Mii de oameni asistă la un formidabil joc de artificii. Un concert şi de zgomote şi de lumini, cerul, o erupţie de constelaţii verzi, roşii şi galbene, albe şi albastre. Galaxii şi cozi de păuni, arteziene luminoase vorbind în lumina lor sublimă. Acum trec vaporaşe spre locuri necunoscute, păcănind din motoare. Lumina are o dulceaţă indescriptibilă. Totul este verde-galben. Într-o astfel de zi se poate muri cu un adînc regret faţă de viaţă. Cred că cea mai mare victorie a anahoretului este aceea asupra plăcerii. Distrugeţi-o şi o să aveţi sfinţi! Marea are aici, ca şi în Grecia, culoarea aceea de albastru electric pe care nu am uitat-o. Există multă sălbăticiune şi o lipsă de construcţie care mă liniştesc. Civilizaţia a început să mă îngrozească. Claxoane, benzină, înghesuială... Ce rămîne puternic? Aceşti ciprii, stîlpii funerari ai Templului Mediteranei, şi insulele, necropolele de piatră ale lui Ducici, tăcute, reculese, de culoare roz, morminte uriaşe cu pietre sacre, cu bănuite plecări şi mitologii nescrise. Pe aici au trăit zei necunoscuţi cărora încă nu li s-a povestit biografia. Un vînt fierbinte şterge urmele apei pe drumurile sălbatice. Ce spunea Ducici despre Ragusa? *Miercuri, 12 iulie:* Ieri, cetatea veche. Totul alb, înghesuit, pitoresc. Un muzeu al farmacopeei medievale, un *patio* care aducea cu curtea muzeului din Pisa, unde şi acolo era o farmacie medievală (aici la proporţii reduse), picturi mediocre. Au apărut palmierul, măslinul şi smochinul. Linişte şi lene, plecare. Se povestesc lucrurile văzute în barul *Labyrint.* Decepţie colectivă, ipocrită. Femeia care se dezbracă era o cehoslovacă blondă, care e recunoscută pe stradă de bravii bărbaţi care o zăresc acum numai în *short* sau în *minijupe*. Pasabilă, rece. Ghidul care ne conduce, o blondă şi ea, leşioasă, spune banalităţi. N-o ascult. În general, istoria locurilor este cam aceeaşi. *Orele 13,30:* Makarska, pe malul mării; sub palmieri, hotelul *Park.* Drumul a fost din nou mirobolant, munte şi ape, pe şosele, cehi pînă la refuz. Ei călătoresc pretutindeni. Corturi colorate. Toată lumea a plecat parcă de acasă şi stă pe cîmp, pe lîngă mări şi munţi într-o ţigăneală infinită. Lipseşte briza deasupra mării şi totul pare stătut. În schimb, mirosuri nemaipomenite de răşină. Ne însoţeşte ţipătul unei păsări-ferăstrău care ne taie timpanele. Dealuri galbene şi buchete, tufişuri imense de leandru roz. O Dobroge mai aspră. Stîncă şi cer albastru, pustiu. Vîslit de păsări. *Orele 16,30:* Split, hotel *Marjan.* După Dubrovnik, iată un fel de Constanţa, oraş vast, marea placidă. Vase în larg, un far. Se anunţă un *Muzeu Mestrovici*. Duș, puțină lectură. Marea pare un bazin de ștrand și, cum înot puțin, nu mă duc la baie. Ceilalți jubilează în costume. T., serviabil, bun companion, plin de glume, splendid camarad de plictis. *Joi, 13 iulie:* Aseară, plimbare prin oraș. Ceva neîncheiat parcă. Palatul lui Dioclețianus, munții în spate, dar ceva balnear evident care mă deranjează. Îmi amintesc de San Sebastian unde eram anul trecut. Acolo exista însă o arșiță parcă, să fi fost spaniolii

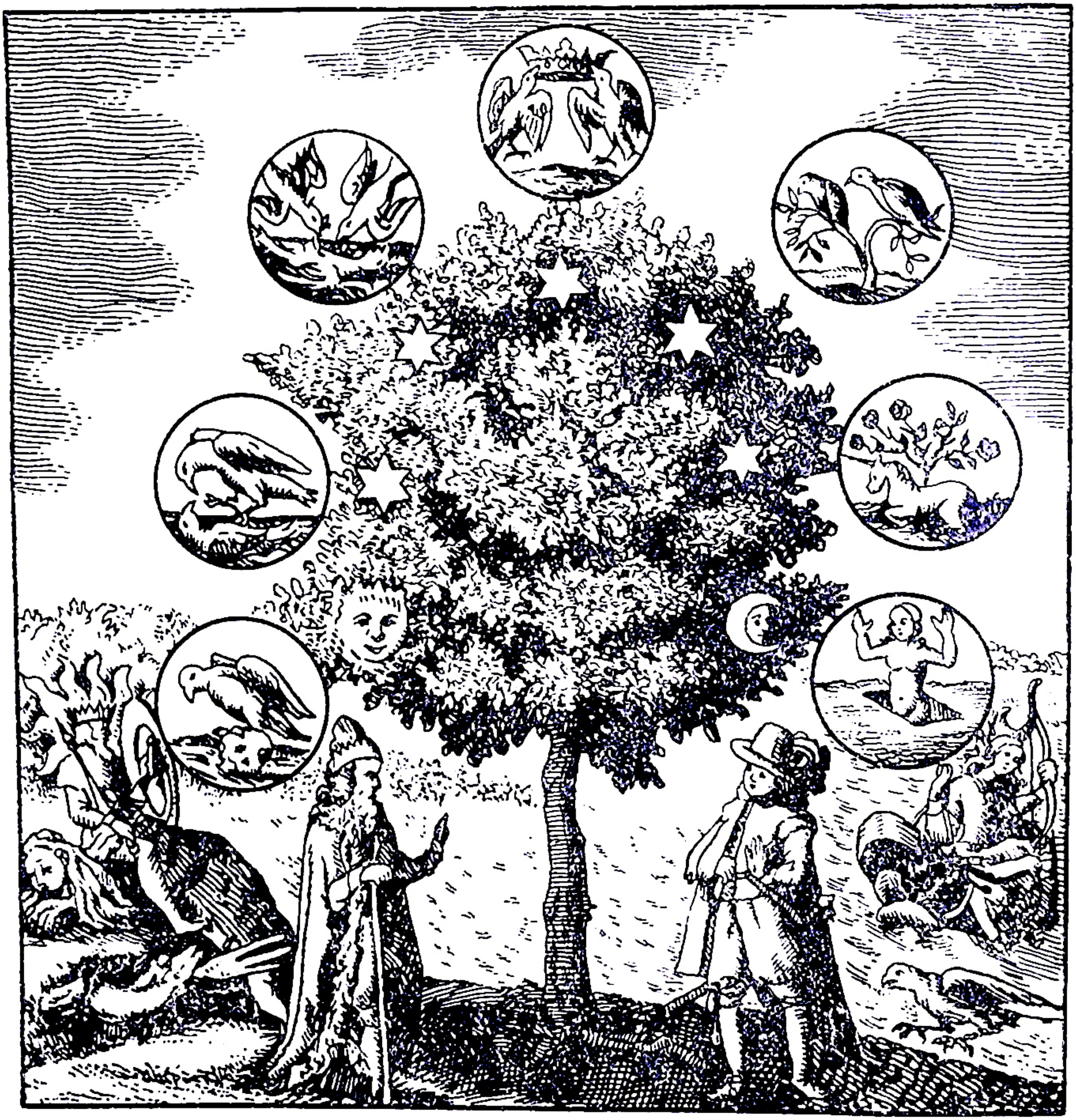

de vină? Pe chei, o piață în care se vinde vin în damigene de nuiele. Vinul e adus cu bărcile de cine știe unde. Miroase a pește prăjit și în aer frunza viței de pe dealurile din jur parfumează totul. La palatul Diocletianus, splendidă basilică făcută de Frantz Iosef pe ruinele unei biserici grecești. Totul de o mare migală bizantină parcă, stricată însă de mizeria barocului, catolic pe deasupra. În față, un promontoriu pe care seara se joacă *Aida*, în fața unor sfincși mutilați, dincolo de care stau la mese tipi dezabuzați în cafenele cu mese pe trotuar. Piatră verde și luminări, „beatnici“ pletoși, fete frumoase și lungi, cu părul acela nemaipomenit, lins și galben ca ceara. Expoziții pe trotuare sau, direct, în stradă. Apoi ruinele de la Salina, așezare romană, totul cam neglijat; superbi rămîn ciprii, pretutindeni unde îi întîlnesc. Poate pentru că sunt misterioși, negri, neclintiți. Una din fetele noastre bea de stinge, înjură birjărește, dar e încă suportabilă. Unul din poeți meditează grav, *poseur*, cu carnetul în mînă. Urăsc s-o fac pe deșteptul, dacă pot, ascund tot ce ține de meseria noastră. Vreau să fiu crezut un prost oarecare. Aseară *strip tease* în barul hotelului *Marjan*, nimeni în local în afară de trei curve care au năvălit pe trei tineri italieni fără apărare. Femeia care ne arăta farmecele sale avea ceva gimnast, departe de cerințele genului. Azi am văzut doi Mestrovici: un *Ioan Botezătorul*, care e un Iisus de aur, de tot ruinat, cu același patetism care-l caracterizează pe sculptor, care patetism e mai mult al epocii decît al său. Al doilea Mestrovici: *Ioan de Ravenna*, tip patetic care predică orașului de sub un chiparos, cu o carte în mînă și cu degetul spre răsărit. Pe urmă, la vila Mestrovici, sus, deasupra mării. Loc recules între ciprii. După-masă vizitarea muzeului. *Vineri, 14 iulie:* Înaintea plecării. Ieri la vila și bisericuța lui Mestrovici. Locul dacă ar avea briză ar fi divin. În spate, un munte alb, de calcar, în față, marea. Un tăpșan plin de pini, ciprii și leandri, bisericuța e plină de sculpturi în lemn povestind *Calvarul* și *Răstignirea*. Domină un Iisus înalt, scheletic, cu picioarele încrucișate. Maria Magdalena conversează într-un costum transparent, la fîntînă, în stil teatral. Pictura meșterului aduce limpede cu El Greco, adică chipuri și trupuri prelungi, plîngînd pe cruce. Sculptura e mai bună. Jov e dramatic, la modul bun, țipîndu-și sărăcia și groaza. Grădina plină de rozmarin e dominată de un *Ciclop*, aruncînd o piatră spre infinit sau către un adversar nevăzut. E mult Rodin pe aici, mult creștinism expresionist, dar totul place încă. Ar mai fi de notat cele două cariatide ale largului cămin de marmură, tot două țăranci, zîmbitoare. Și mai ales un *Moise* din *patio* al bisericuței care stă cu spatele la mare. Atît. *Orele 12:* Zadar, după un drum infernal pe căldură. Ținutul se schimbă. Se sălbăticește. Piatră, vii, și iar piatră. Un promontoriu în fața hotelului *Zagreb*. Mări închise între munți, vase pescărești, mereu motoare care păcănesc la infinit. Toată lumea a moțăit pe drum. *Sîmbătă, 15 iulie:* După un drum neașteptat, printr-un deșert de piatră, la 2 000 de metri înălțime. Drum periculos, dar de mare spectacol. Serpentine brușe, biserici părăsite, copii cerșind țigări, iată-ne la Plidvidze. Minunată oază de lacuri, brazi și aer pur, rece. În autocar s-au produs primele certuri. Căldura și celelalte. Omul la drum se cunoaște... Plecăm și de aici. Greșim drumul, 30 de kilometri inutili, întoarcere. Prînzul se ia la Karlowatz, localitate fără altceva decît o gîrlă curgătoare și fete provinciale, cam agresive. *Orele 18 :* Fiume (Rijeka), apoi Opatija, hotelul *Ambasador.* Am vrut să plecăm la Trieste, dar e prea obositor. T. a răcit zdravăn de la curentul din mașină. Coniacul abia a stins ce era de stins. Orașul italian, vile de vară. Nu e înghesuială. Occidentalii îl budează din pricina războiului din Israel. Ușoară melancolie la gîndul că de patru ani nu mai merg la mare. De ce ? Nu o mai iubesc ? Asta e explicația ? *Nu mai am marea mea de atunci...* Patru luni la Constanța pe an, și asta, trei ani la rînd. Drumul cu autobuzul la Mamaia, cîrciumile acelea mici, pline de clienți săraci și bere, casele particulare din orașul plin de văpăi, o altă femeie pe care am iubit-o nebunește, serile la *Cazinou...* Era tinerețea pe care o îngropam frenetic. Sunt aproape 10 ani de atunci. Totul este încheiat, mort, etichetat. Un eșec, dar un eșec frumos. Nu iubeam de fapt marea cum credeam, *iubeam marea legată de iubirea pentru o anumită femeie.* Adriatica nu-mi spune nimic în seara asta. Alături, undeva, este scumpa Veneție care trebue să fie plină de indivizi agresivi și zgomotoși. Aici e o liniște binecuvîntată de provincie, și eu parcă am murit de mult și trăiesc viața altuia... *Duminică, 16 iulie :* De dimineață, spre Trieste, la Socerb. Un castel pe o colină de unde se vede Italia toată în ceața dimineții. La Opatija totul e italian. Vitrine, grădini, curți cu palmieri și obloane. Lipsesc zgomotul și limba aceea plină de vocale. Populația de aici e placidă, dansau cîteva perechi molcom ca la Slatina, seara, în parcul public. De la Socerb la Postojna, pe o autostradă excelentă. Primire excepțională. Oamenii au dansat și s-au simțit bine, poate și vinul oferit a fost de vină. Eu nu beau în călătorii pentru că asta mă ostenește și din pricina necomunicabilității devin antipatic. Vizitarea celebrei peșteri (8 milioane de vizitatori anual). Stau afară. M-am săturat de stalagmite și stalactite. Un grup de americane frumoase, văzute și în alt oraș, mă distrează mai mult. E o școală de stenodactilografe din Louisiana venită în voiaj. Poeții sunt detestabili la drum, cer mereu vin, și bietul T. le arată cifrele de afaceri, nu poate să plătească el. Unul cere numai stridii, ca și cînd la el acasă numai asta a mîncat. A plătit (nu se gîndește cît ?), vrea să trăiască ca un pașă, dar sumele sunt limitate. Reflecții amare la atîta lăcomie. *Orele 18 :* Ljubljana. Un Brașov mai de cîmpie după un drum care aduce cu acela de la Timiș. Hotel *Leu.* 11 etaje. Femei necunoscute, *groomi,* săli de mese, odăi luxoase. În urmă cu 20 de ani aș fi fost atît de fericit să călătoresc. Acum mă domină un scepticism fără leac. E vară, vremea celui de-al doilea fîn. Ceva a pierit, iar în urmă duc o regretabilă povară de încercări de ieşire din banal. Ce ruine, ce decepţii şi totul sub un surîs pe care nu-l ghiceşte nimeni ! Invidiez inconştienţa agresivă a celor din jur. Lecturi. Dürrenmatt şi Ionescu. Ultimul are teze enorme, tratate umoristic şi suprarealist *(Setea şi foamea, Cîntăreaţa cheală* şi *Lecţia*, văzute toate la Paris, la lectură, evident, mai puţin decît pe scenă, dar piese mari). Tragedia *Fizicienii* a lui Dürrenmatt este enormă, dar autorului îi lipseşte geniul celuilalt. *Romulus cel Mare* este monstruos în concepţie, dar nu are aripi. Şi apoi ideea mi se pare cretină : Omul, nu patria ! Asta va ucide popoarele mici şi sentimentale ! *Luni, 17 iulie :* Dimineaţa, tur al oraşului. Un ghid, cu o franceză mai bună. Delir la femeile mai în vîrstă ale expediţiei, care se vor curtate. Un fel de castel-închisoare, de sus. Tirolul în zare, în stînga Italia. Oraşul nu are ceva special. După-masă, la Bled, lîngă graniţa austriacă. Un lac, castel, toată recuzita turistică de pretutindeni. Insulă şi biserici, plus nemţi. Frumos, cam carte poştală, dar merge. Reclame şi agitaţie. *Marţi, 18 iulie :* Plecare spre Zagreb. Terminat *Teatrul* lui Giraudoux : *Electra, Ondine, Război cu Troia nu se face, Completare la călătoria lui Cook, Amphitryon 38.* Ce fleacuri ! Ce glumiţe, o mitologie luată în răspăr. Autor de adolescenţi cu ţîfne intelectuale. După-masă, vizitarea oraşului vechi. Superb ! Ca la Praga. Catedrală veche cu două sculpturi de Mestrovici. La fel de simple, dar voit dramatice. Un fel de *Pietà* cu ţărănci *(Maica Domnului)* şi o *Coborîre de pe cruce.* Restul : o piaţă medievală bine conservată, apoi străzile înguste şi vechiul palat regal. Oprire la o expoziţie : Chagall, Miro, Bracque. Seara, filmul *Goldfinger,* o stupizenie. *Miercuri, 19 iulie :* N. ne arată un ziar unguresc care anunţă moartea lui Arghezi ! După Călinescu, este poate cel mai mare scriitor român al acestui veac. Plecare spre Belgrad. 400 de kilometri pe o căldură infernală. Cîmpie, atît. *Joi, 20 iulie :* La sediul U.S. Ceva provincial la persoanele care ne primesc. Ofer (unuia care ştie româneşte) *Groapa.* Seara, bar ca să ne mai treacă stenahoria. *Strip tease*-ul, normal şi decăzut pe aici ; grasa cîntăreaţă aflată în turneu, ceva ce mişcă în jur. Plecare spre Timişoara. De la şoferi aflu că *madame* D., care e şefa insurecţiei de la U.S., îmi cere capul în presă. Prea i-am luat peste picior. A, dacă aş fi fost eu mai înţelept, *ajungeam departe.* Dar cine vrea să ajungă departe ? Asta înseamnă să te ratezi... *Vineri, 21 iulie :* Aseară masă de adio la Timişoara. Bunăvoinţă. Poeţii locali care fac declaraţii de fidelitate şi strîngeri de mînă. Nu sunt un tip electoral. Mă jenează laudele şi linguşirile.

La Dodona, freamătul stejarilor prezicea destinul...

Mallarmé : „Versurile nu se fac cu idei, ci cu cuvinte...“.

Do ut des (Dă ca să ţi se dea). Nu pot...

O basilisă care era *sirena elocvenței*... Asta lingușire !

Cronicarii munteni : netîrnosită fiindu, atunci o au tîrnosit-o și au sfințit-o... ; împreună cu cinstite și mari obraze o au trimis-o ; după săvîrșitul nunții ; tirăneștile poronci ; că încă iarbă nu era și vita foarte slabă... ; multă lăcomie ce avea a sorbi tocma din sîngele săracilor ; pe vremuri rele și ploioase ; Dumnezeu la osîndă i-au dus ; aveau o moarte ocărîtă ; spurcatului trup aruncat în uliță ; să vie să fie sub ascultarea Măriei-Sale ; de va pofti Domnul să-i ție în leafă ; că-i va omorî de nu-i va sparge ; a năvăli pînă la moarte ; fiind țara băjenită și fugită ; jalbele celor săraci nu să ascultă la cei mari stăpînitori, căutînd ca niște lupi rătăcitori numai să-și plinească ale lor cîte le trebuia, ci numai la Dumnezeu le era nădejdea ; țara se pustiește și nevoile se îngreuiază ; Domnul înconjurîndu-se cu războaie ; de au venit Măria-Sa la scaonul Bucurescilor...

Iată și *Le Satanisme* de Jules Bois : anafora se fură pentru actele de execrație și pentru filtre, la ceremoniile infernale. *Luciferienii* se deosebesc de *satanici* (o observație pe care o poate face Messerul). *Paladiștii* (luciferienii) egal *francmasonii,* care au un antipapă, un colegiu de cardinali, în batjocura Curții Vaticanului. Există și un Sfînt Părinte Negru. Luciferienii combat catolicismul și vor instalarea lui Antichrist. *Paladiștii* îl cred pe Lucifer zeul luminii. Știu că este un arhanghel proscris, dar îl adoră. Cornelius Agrippa a scris adevărata *Liturghie a ceremoniilor infernale*. În latină ar fi existat a IV-a carte din *Liturghia ocultă*. După credința acestora, orice secret care e divulgat se pierde. *Satan* este *voluptatea, mama dezastrelor,* ferment de lene și violență, plictiseală tenace, coborîrea în hoțomanie și furie, prostia vorace, fără ochi, are obraz de porcină, e calomniatorul, mincinosul. Satan-Tatăl e *Satan al profanărilor,* al meselor negre, al vrăjitorilor, al dragostei rușinoase, domnul larvelor otrăvite, al preoților infami, al triștilor vicioși. Există cai care nu vor să ducă mortul la groapă pentru că a fost omul lui Satan, ei simt asta. Există silabe fatale, morminte păgîne. Pe morminte se străpung capete de copii cu un ac lung. Cadavrele vechi se fierb cu cadavrele de copii și ia naștere o gelatină bună de leac. *Pamfilia din Apuleia* era o pomadă care făcea să crească pe trupuri pene și puf. Creștea nasul, și unghiile deveneau gheare. Puteai să devii bufniță. Se spune că Paracelsus ar fi inventat argintul viu. Exista o fascinație care putea face rău obiectelor însuflețite și neînsuflețite. Dacă vrăjitorul privea un copil, acesta căpăta lingoare, se prăbușea o casă. Inchizitorul spunea că satanicul nu poate vărsa decît trei lacrimi din ochiul drept. Satanicii erau aduși la judecată cu spatele întors spre judecători ca să nu-i privească și să-i corupă. Erau malefici. Interiorul locuit de un magician : sală înaltă, fără ornamentații, boiserii austere ; în dreapta — un cuptor alhimic, borcane, pocale, două coloane ale șemineului : *Ratio et ex-*

perimentum. O fîntînă pentru ca trupul să fie pur ; în stînga — altarul, o carte mare. O lumină slabă atîrnă din baldachin, cu o cruce. Pe stofa baldachinului scrie : *Nu vorbi de Dumnezeu fără lumină*. Sub altar, în pliurile mătăsii, se află un craniu învelit ; o cădelniță care fumegă (rugăciune simbolică), o masă, la mijloc, o oglindă magică, lupă, cuțit, o balanță, o călimară, o pană, instrumente de muzică — liră, vioară, mandolină — care alungă spiritele rele, sentințe ebraice și latine pe mobila monastică. Pe bîrnele plafonului scrie : *Fără suflul divin nimeni nu e mare !* Pe un vas de cărbuni scrie : *Umilință*. Oul filosofic era maturația. Un pat jos, se recomandă vigilență chiar cînd ora de somn a sunat. Fotoliul, unic în încăpere. Nu se primesc deci vizite. Nici un portret, nici un tablou. Aerul trece printr-un ochi circular din plafon. Totul e pur, femeia nu e primită pentru că are miere pe buze și arsenic în inimă (Kunrath). Tristețea e un păcat, se spune. După autor, și Agrippa și Paracelsus erau șarlatani, bețivi, sceptici și venali, otrăvitori. Raymond Lulle fusese cureur, doctor, poet, alhimist, martir. A iubit pe Ambrosia care avea cancer la sîn. I-a scris poeme, s-a arătat sfînt. Se pare că deținea secretul pietrei filosofale. A fost lapidat de africani. Genovezii l-au vîndut bucată cu bucată ca sfînt. Se crede că de fapt a murit pe vasul său *Sepulcru*. A căutat mereu moartea (24 de ani) și mereu scăpa. Lui Jean Dee i-au fost tăiate urechile pentru falsuri. (Interiorul Messerului, dacă ar fi așa, ar fi teatral.)

CAIETELE PRINCEPELUI
(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *Le Livre des secrets trahis* de Robert Charroux :

— Pînă în prezent știința a acceptat multe din postulatele biblice, iar istoria omenirii este privită parcă prin prisma poporului evreu. Dar scrierile alfabetiforme de la Glozel, Alvao, Bautzen și Tartaria arată că au existat popoare civilizate cu mult înaintea epocilor istorice cunoscute. Autorul spune că istoria nu începe la Sumer, ci mult mai înainte.

— Solomon este constructorul Palmyrei, dar a construit acest oraș pe ruinele altuia mai vechi. Vechea cetate Copae, în Grecia, a fost distrusă de Herakles ; în fundul lacului Copais, numit azi Lividia, se distingeau încă în secolul trecut vestigiile unei cetăți care acum 5 000 de ani trebue să fi fost la 50 de metri deasupra apelor.

— Autorul presupune că și sub deșertul egiptean ar fi existat un regat secret, subpămîntean, în genul legendarei Agartha din Tibet.

— La 60 de metri sub Sfinx, Mariette a descoperit niște construcții ciclopice și un magnific templu cu un vast ansamblu de camere și galerii, în granit și în alabastru, fără nici o inscripție — acest lucru e menționat în *Marele dicționar universal* al secolului al XIX-lea (tom IV, p. 268, col. 2).

— Se spune că și celții ar fi avut un refugiu secret lîngă localitatea Néant în Morbihan, la intrarea în pădurea Broceliande, în locul numit Pertuis Néanti — un refugiu în genul Agarthei.

— Noe al caldeenilor se numea regele Xisutrus şi, cînd corabia lui a atins uscatul, el a dispărut împreună cu pilotul, soţia şi fiica sa.

— După apocrife, Noe ar fi luat în corabie cea mai veche carte a lumii, cartea lui Enoch, şi cîţiva iniţiaţi. Enoch şi Matusala şi-au găsit refugiul undeva în afara pămîntului.

— În *Vede* şi în *Ramayana,* Brahma dă legendarului rege Manu sarcina de a repopula pămîntul ; în *Baghavâta Purana,* această sarcină e încredinţată regelui Drawida.

— În Egipt, prevăzînd diluviul, Hermes Trismegistos a scris pe stele, în hieroglife, cele mai importante cunoştinţe umane ; aceste coloane au fost plasate în ţara siriadică (?).

— După o tradiţie ebraică, patriarhul Seth ridică două coloane : una de cărămidă, alta de piatră, pe care a pus să se graveze toate cunoştinţele importante din vremea sa.

— Grecii vorbesc de potopul lui Ogyges, cel mai vechi, şi de cel al lui Deucalion, fiul lui Prometheus, întîmplat, pare-se, acum 3 500 de ani.

— Platon, comunicînd informaţiile date de preoţii egipteni, spune că Atlantida a fost înghiţită în urma unui cutremur şi a unei inundaţii provocate de căderea lui Phaeton, în realitate a unei planete.

— Lituanienii credeau că după potop nu a scăpat decît Mannus, un reprezentant al poporului arian, al cărui nume se aseamănă cu cel al lui Manu, indian, cu Minos, grec, cu Menw, kymric, şi Menes, egiptean.

— După *Biblie,* tot universul este concentrat în jurul Ierusalimului.

— Itinerariile iniţiatice adoptă traiectul de la matrice către interior, către uter, pentru a simboliza drumul în sens invers, ducînd prin moarte către o viaţă supraterestră într-un univers paralel. (În general se indică reintrarea în viscerele materne, pe o cale sau pe alta ; e, desigur, un drum care duce la dispariţie, la neexistenţă, dar ar fi interesant să ştim cum s-a ajuns la formula asta.) (N.)

— *Popol Vuh,* cartea sfîntă a Mayasilor-Quichis, e mai veche decît *Biblia, Vede* sau *Zend-Avesta.* După *Popol Vuh,* au fost cinci vîrste ale pămîntului, după cinci sori : *Soarele Tigrului, Soarele Marelui Vînt, Soarele Focului din Cer, Soarele Potopului* şi *Soarele Actual* care va dura pînă la sfîrşitul lumii.

— Mexicanii, în legendele lor, fac ca maimuţa să coboare din om, ea fiind un om care s-a degradat (ca urmare a iradiaţiilor ?).

— Quetzalcóatl, după ce şi-a terminat misiunea pe pămînt, a plecat spre est şi a dispărut într-un mare foc — ceea ce ar putea să însemne că a plecat cu o rachetă cosmică sau că şi-a dat foc pe un rug, ritual folosit în preistorie la înmormîntări, mai les de regi, care, în felul acesta, prin foc, deveneau zei.

— Oseminte din calul preistoric *hyparion* au fost descoperite în Statele Unite ; deci calul nu era necunoscut pe continentul american.

— Autorul se întreabă dacă nu cumva *stăpînul lumii* despre care se spune că trăieşte în Mongolia influenţează destinul întregii omeniri. Acest stăpîn al lumii s-ar numi Djebtsung şi ar fi un om în care sălăşluieşte Amitabha, zeul apusului şi spirit milos, care locuieşte în cele patru lanţuri de munţi ce înconjoară oraşul sfînt Ulan Bator — altădată

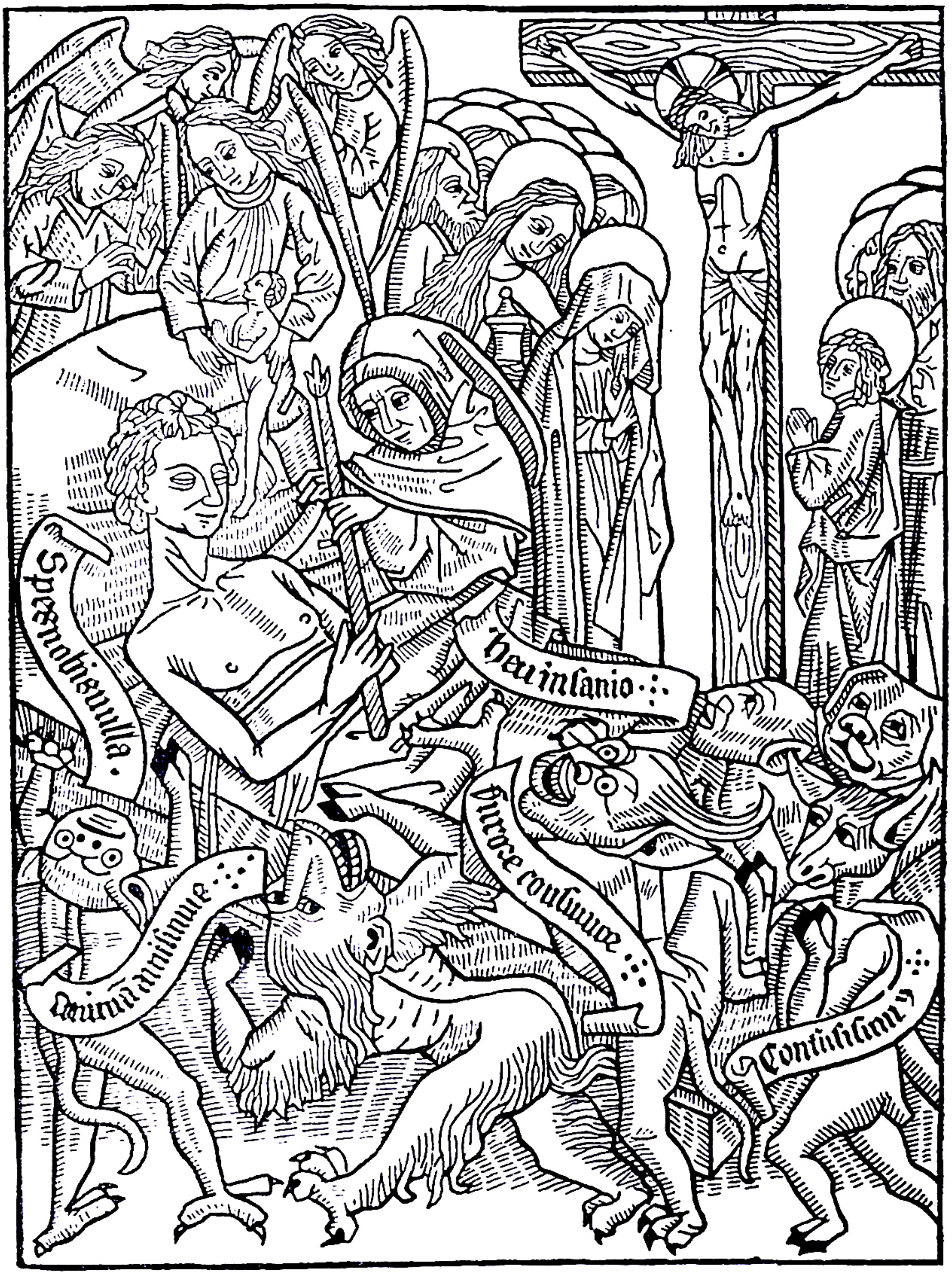
Spes nobis nulla.
Heu insanio
Furore consumor
Animam amisimus
Confusi sumus

Urga. E un fel de papă al lamaiştilor.

— Secretul dominaţiei lumii este scris în cărţile sfinte ale mongolilor, păstrate de călugării shabinari : sunt 226 de volume din *Panjur* şi 108 volume din *Ganjur*. Tot ei păstrează rubinul gravat cu crucea încîrligată, montat pe un inel, care a fost purtat de Gengis Han şi de urmaşul său Kubilay.

— Aviatorii sovietici au fotografiat, survolind deşertul Gobi, ruinele multor cetăţi importante antice. Numele mongol al deşertului Gobi este Chamô, asemănător cu al zeului Chamos care, după *Talmud*, era adorat sub forma unei stele negre.

— Ţiganii se consideră singurul popor ales, deoarece au rămas singurii rătăcitori de cînd s-a înfiinţat statul Israel ; dar şi ei tind să devină sedentari sau să părăsească Europa, presimţind că aici va avea loc o viitoare conflagraţie.

— Este imposibil să concepi neantul precedînd creaţia.

— Punctul zero al timpului, care e identificat cu Dumnezeu, admite coexistenţa timpului şi a antitimpului. Ceea ce nu a fost încă creat există în inexistent, care conţine planul preconceput al creaţiei. Se exprimă astfel trecerea de la idee la realizare, de la imaterial la material.

— *Legea lui Bode :* în sistemul nostru solar, distanţele de la planete la soare corespund unei progresii geometrice cu raţia 2, adică 1—2—4—8—16—32—64, cel puţin pînă la planeta Uranus. Cu două excepţii : progresia nu începe cu soarele, ci cu Mercur, iar de la Uranus încolo depărtarea nu se mai dublează, ci rămîne constantă.

— Dacă răneşti o plantă, ea se curbează şi se răsuceşte ca un animal rănit. La microscop se vede un adevărat spasm în regiunea de unde ai smuls o frunză sau o floare. Planta simte durerea !

— Aristoteles spunea : un stejar, e adevărat, nu vorbeşte, dar asta nu înseamnă că nu gîndeşte.

— Singurul lucru interesant din *Biblie* sunt versetele 1—7 din *Geneză*, adică 31 de rînduri, restul sunt nişte povestioare morale perimate şi anecdote care n-au nici o importanţă pentru chinezi, australieni, eschimoşi, americani şi chiar pentru popoarele moderne.

— Omul modern reţine din *Biblie* trei lucruri : 1. Imediat după creaţia lumii, copiii lui Dumnezeu au venit pe pămînt pentru a se căsători cu fiicele pămîntenilor. 2. În urma unor evenimente despre care nu se povesteşte, Dumnezeu s-a mîniat. 3. Dumnezeu se căieşte şi distruge propria sa operă. Îngerii erau extratereştri ? În *Cartea parabolelor* ei sînt numiţi : *Obrazuri* sau *Feţe (Umilinţe)*.

— Conform *Bibliei,* capitolul al VII-lea, îndată după crearea lor, Adam şi Eva au dat naştere primei umanităţi compusă din fiice. În versetul 4 se spune că existau giganţi născuţi din fiii lui Dumnezeu şi fiicele terestre.

— În textul apocrif intitulat *Lupta dintre Adam şi Eva,* se spune că îngerii au coborît din cer şi s-au unit cu fiicele lui Cain şi din ei s-au născut giganţii. Îngerii după căderea în păcat au devenit negri.

— Cartea lui Enoch a fost adusă din Abisinia în trei exemplare de marele erudit Jacques Bruce, pe la 1772, a fost copiată după un original în limba ebraică, caldeeană sau arameeană, şi traducătorii consideră că aceasta este cel mai vechi manuscris din lume.

— În dorinţa lor de a acredita ideea existenţei lui Iisus, călugării au trunchiat sau au distrus orice document susceptibil de a lăsa vreo îndoială asupra acestui lucru. Aceeaşi acţiune de falsificare a fost întreprinsă şi de preoţii celorlalte religii ; numai manuscrisele de la Marea Moartă par irefutabile.

— Enoch, după tradiţie, era originar din Mesopotamia de Sus sau Armenia, căci e numit *iniţiator* sau *părinte al legendarului rege Kaiu Marath* sau *Kaiomers, regele pământului şi al Azerbaidjanului*. În manuscrisele musulmane se scrie că Kaiomers a învăţat cunoaşterea adevăratului Dumnezeu din cărţile profetului Edriss (numele arab pentru Enoch).

— Moise vorbeşte de mai multe ori de texte mai vechi decît *Pentateucul*, de texte mai vechi decît *Biblia*. El pare a fi rezumat aceste cărţi în primele 12 capitole ale *Bibliei*.

— Legătura dintre Enoch şi ţara Armeniei e interesantă prin aceea că aici se va naşte prima civilizaţie indo-europeană.

— Kaiomers a fost cel care a introdus ceremonia numită *pabus*, adică sărutarea picioarelor.

— Enoch precizează în cartea lui că îngerii erau de rasă străină de a noastră, Samiaza era şeful lor, ei erau în număr de două sute şi au descins pe locul Aradis, în apropiere de muntele Armon (aceste nume nu se găsesc în *Biblie*) ; se atrage atenţia că în limba arameeană planeta Venus se numeşte Arazeal sau Aruseak.

— Enoch dă numele şefilor extratereştrilor (îngerilor) : Samiaza, Urakabarameel, Tamiel, Ramuel, Daniel, Azkeel, Sarakamyal, Asael, Armers, Batraal, Anane, Savebe, Samsaveel, Ertael, Turel, Yomyael, Arazeal.

— Ei coabitară cu femei pe care le învăţară vrăjitorii, descîntece şi proprietăţile rădăcinilor şi arborilor.

— Azazyel învăţă pe oameni să facă săbii, cuţite, scuturi, cuirase şi oglinzi ; îi învăţă să fabrice brăţări şi ornamente, să folosească pictura, arta de a-şi picta sprîncenele, de a purta pietre preţioase şi orice fel de vopseluri, şi în felul acesta toată lumea deveni coruptă.

— Înainte de a-şi termina misiunea, Enoch a fost răpit în cer şi nimeni nu ştie unde a dispărut. Ca şi Ilie, a dispărut pe un car de foc.

— Vorbind despre alţi îngeri : numele celui de-al treilea este Gadrel ; el este cel care i-a învăţat pe fiii oamenilor mijloacele de a-şi da singuri moartea. El a sedus pe Eva.

— În Uzbekistan arheologul sovietic Ghiorghi Chatski a găsit desene rupeste de cosmonauţi, oameni cu căşti, ce au fost desenate în paleolitic.

— După *Biblia* gnosticilor, Noe a fost răpit de viu în cer pentru a scăpa de potop.

— În *Zohar*, care este relaţia cea mai veche a *Cabalei*, cartea lui Enoch este de mai multe ori menţionată ca lucrare păstrată de-a lungul generaţiilor şi transmisă cu pioşenie.

— Tradiţia spune că cartea lui Enoch a fost salvată de Noe care a luat-o cu el în corabie pentru a o scăpa de potop. Acest text al lui

Enoch, apocrif, e considerat de mulți ca adevărata *Biblie* a omenirii.

— Din potopul lui Noe au scăpat opt oameni care au ancorat în Armenia cu sarcina de a repopula lumea. Deci ar fi inițial o singură rasă pe pămînt.

— În cartea lui Enoch se spune : „Și, după un timp, fiul meu Mathusalem a luat pentru fiul său Lamech o femeie, și ea dădu naștere unui fiu. Și carnea sa era albă ca zăpada și roșie ca floarea trandafirului ; și perii capului și ai bărbii erau albi ca lîna, și ochii săi erau frumoși. Atunci Lamech se spovedește tatălui său : am adus pe lume un copil cu totul diferit de ceilalți ; nu e ca oamenii, dar seamănă cu un copil al îngerilor din cer". (Lamech era tatăl lui Noe, iar copilul despre care este vorba e chiar Noe.) În sulul numit *Apocrif al Genezei,* femeia lui Lamech se jură că Lamech e tatăl, iar nu un veghetor (inițiat) sau vreun fiu al cerului.

— Portretul făcut de Enoch lui Noe evocă pe hiperboreeni și nu seamănă cu chipurile semenilor săi evrei.

— După unele teorii, Iisus ar fi fost el însuși fiul unui extraplanetar.

— Cetățile noastre, invențiile, catedralele sunt exaltații magnifice ale unei gîndiri născute în spiritul vreunui păstor evreu sărac.

— Circumciziunea e de origine tipic egipteană.

— Ca și Sargon, regele Agadei, Moise a fost pus într-un coș de răchită, bine lipit, și încredințat apelor ; Moise înseamnă *salvat din apă* (în ebraică = *mosche*).

— După Charroux, existența reală a lui Moise e departe de a fi dovedită. E imposibil să ne închipuim că o mamă egipteană ar fi dat unui copil găsit un nume evreiesc. Dar în egipteană cuvîntul Moise înseamnă *copil,* etimologie ce pare mai rațională. Moise fu instruit în înțelepciunea preoților egipteni, comandă armatele faraonului, făcu război Etiopiei. Era un foarte mare personaj care avu un destin grandios și muri în condiții suspecte.

— Numele lui Melchisedec e pomenit o singură dată în *Biblie,* în *Geneza, XIV, 18—19—30* ; Melchisedec, rege al Salemului, oferi pîine și vin, fiindcă el era preot al celui Prea Înalt și binecuvîntă pe Abraham... Atunci Abraham îi dădu dijmă din tot ce luase cu el.

— În cartea secretelor lui Enoch — text slav — se vorbește de Melchisedec mai mult ; numele înseamnă în ebraică *rege al justiției.* Se spune : Sophonim, soția lui Nir, era sterilă și totuși într-o zi se pomeni însărcinată, dar muri fără să nască. Copilul ieși din cadavrul ei și începu imediat să vorbească pentru a lăuda pe Domnul. Nir și Noe îl numiră Melchisedec. Domnul îl răpi de pe pămînt cu ajutorul Sfîntului Mihail și îl plasă în rai ca să scape de potop. Mai tîrziu fu așezat în fruntea preoților de rasa sa și, cînd omenirea va fi perfectă, el va fi regele lumii (stăpînul lumii).

— După unii, Melchisedec era fiul lui Noe ; părinții bisericii îl numesc figură a lui Iisus și pontif veșnic. A fost și o sectă a melchisedeenilor care susținea că Melchisedec nu a fost o ființă omenească, ci o virtute cerească, superioară chiar lui Iisus, un mijlocitor între Dumnezeu și îngeri. În unele medii ezoterice se pretinde că descendența lui Melchisedec s-ar fi perpetuat în anumite sanctuare pînă în zilele noastre, în paza unor rabini inițiați. Tot așa se spune de Buddha tibetan. Cînd va veni timpul, Melchisedec se va face cunoscut ca stăpîn al lumii, ca Messia al evreilor.

— După alții, Melchisedec era însuși Enoch, mediator între comandoul din Armenia, răzvrătit, și extraplanetarii din Hyperboreea — adică între îngeri și Dumnezeu. Don Calmet vede în el unul din regii magi care urmăreau steaua din Bethleem : Enoch, Melchisedec și Ilie. Toți trei au fost răpiți în ceruri pe un car de foc, după ce au realizat miracole mai mari decît cele făcute de Iisus. După Don Calmet (1705), Ilie provoca tunetul, învia morții, aprindea un rug de la distanță, ardea prin foc de la distanță pe soldații inamici, despica apele Iordanului pentru a trece rîul cu piciorul.

— Toți trei : Enoch, Noe și puternicul Melchisedec s-au născut din părinți necunoscuți și au o poveste cu îngeri la origine. Toți au fost răpiți de vii de pe pămînt pe un car de foc. După un text apocrif, și Moise a fost răpit în cer. În orice caz, nici corpul, nici mormîntul nu au fost descoperite de acoliții săi.

— În 366 *Conciliul* din Laodiceea a interzis ca îngerii să fie invocați pe nume.

— În mormîntul lui Senmut, arhitectul reginei Hatshepsut, s-au găsit două hărți ale cerului : una cu punctele cardinale plasate normal, alta cu punctele cardinale inversate ; s-ar părea că a existat o epocă în care doi poli au fost intervertiți. În sprijinul acestei afirmații vin descoperirile arheologice ale unor lave în care cîmpul magnetic e polarizat în sens invers.

— *Tabelele din Tirvalur.* În secolul al XVIII-lea, Jean-Baptiste Joseph Gentil aduse în Franța tabelele astronomice hinduse atestînd vechimea științei hinduse. Printre aceste documente sunt și tabelele din Tirvalur, plasate în depozitele Marinei, provenind din epoca numită Caliugam, care a început la 16 februarie 3102 î.e.n. Indienii, susține astronomul Jean Silvain Bailly, au spus că în perioada Caliugam a avut loc o conjuncție a tuturor planetelor, și tabelele lor, ca și ale noastre, menționează că această conjuncție e posibil să fi avut loc. Bailly a fost surprins să nu găsească planeta Venus în tabelele din Tirvalur. El deduce că această planetă se găsea în spatele soarelui la data conjuncției. Dar e greu de crezut că planeta Venus, cea mai strălucitoare și cea mai vizibilă. ar fi putut fi uitată ; mai curînd ea nu se afla pe atunci în sistemul nostru solar.

— Autorul spune că civilizația egipteană este anterioară cu mai multe milenii celei a Sumerului ; de asemenea, civilizația indiană este mai veche decît a Sumerului. Tabelele din Tirvalur arată o cultură veche de cel puțin 7 000 de ani. Egiptenii au calendarul lui Sothis (Sirius), vechi de 6 000 de ani, ceea ce face să urce la 6—7 000 de ani civilizația egipteană. Dar sistemul istoric actual nu ia în seamă aceste elemente și pretinde că civilizația cea mai veche e a Sumerului.

— Război atomic : Atlantida contra continentului Mu.

— Venusienii aterizează în Armenia. Cartierul general e în Hyperboreea ; Evreii contra hiperboreenilor (evreii au dat drept ai lor pe toți descendenții hiperboreenilor : Enoch, Moise, Noe, Melchisedec, Iisus).

— Evreii nu-l considerau pe Iisus de-al lor. Imaginea ce ni s-a transmis despre Iisus ni-l arată ca un om mare, blond, de un tip mai mult nordic decît ebraic ; Noe avea cam aceleași trăsături, cu piele albă ca zăpada și părul blond.

— Cabaliștii au observat și un al doilea satelit al pămîntului pe care l-au numit Lilith.

— Ipoteza autorului : piramidele ar fi putut fi niște puncte de reper pentru generațiile viitoare. Acolo au fost îngropate secretele începutului, mijlocului și sfîrșitului.

— Ipoteza că primele ființe umane au fost hermafrodite e o ipoteză clasică.

— Se citează cazul unei tinere, Therese din Vichy, care a dat naștere unui copil conceput cu o maimuță ; ființa era un monstru, pe jumătate om, pe jumătate maimuță, și a fost ucisă printr-o injecție de către medici ; deci hibridația om-animal este posibilă.

— Propontidele se prostituau cu primul venit și provocau rut cu animalele, cum era cazul cu frumoasele armeniene și lidiene care se consacrau cultului impudic al zeiței Anaitis. În grotele magdaliene s-au găsit desene de oameni cu cap de cîine. (Tot pe tema hibridației.)

— Nu se știe dacă caldeenii erau de aceeași rasă cu evreii, mai curînd nu, dar ei pretindeau că se trag dintr-un strămoș *Oannes*, care era și zeu, și om, și animal, și era considerat civilizator al popoarelor din Babylon. *Oannes, Oan* = *Ogen, Okean, Okeanos* = *Oceanos*. Este același Janus înțelept și inițiat al romanilor, sau Prometheus al grecilor. Oannes era reprezentat ca jumătate om, jumătate pește.

— În siriană, *Oannes* înseamnă *strein :* poate doar veșmintele lui Oannes îi dădeau acea asemănare cu peștii.

— S-ar putea presupune că anumiți monștri : *sfincși, minotauri, giganți, dragoni* sau creaturi satanice ar putea perpetua amintirea unui antic flagel, cînd ar fi avut loc mutații biologice.

— *Fiara lui Gevaudan* nu era un lup, ci o mare pisică sau lup-cerb ; alți monștri : *Ciclopi, Titani, Minotauri, Gorgone, Fauni, Îngeri, Ogres, Hidre, Leviathan, Behemoth.*

— Doctorul american Velikowsky a dovedit că potopul datează aproximativ din anul 1500 î.e.n.

— Într-o grotă din Alguetca, lîngă Magliss, în U.R.S.S., schelete de oameni de 2,80—3 metri înălțime — cu ocazia unor săpături din Caucaz în 1964.

— *Biblia* vorbește mult de giganți și în special de ultimul dintre ei, regele din Basan, Og. care pieri în lupta împotriva lui Moise. Acest Og a avut descendenți, deoarece au mai fost și alte lupte.

— *Sumotorii* din Japonia — luptători de *sumo* — sunt foarte înalți, pot atinge o înălțime de 2,40 metri și o greutate de 200 de kilograme. La început, sumotorii se recrutau printre giganții *aino*, cu pielea albă, după istoricul Pierre Darcourt. Ainoșii sunt albi, protocaucazieni, și au emigrat de-a curmezișul Siberiei.

Zeul lor Kamu înglobează soarele, vîntul, oceanul şi ursul într-o singură divinitate.

— *Biblia* pomeneşte de giganţi în *Geneza*.

— Faraonul Amenhotep proclamă o reformă religioasă cu un zeu unic, Athon. El îşi schimbă numele în Akenathon, deveni preotul noului cult. Oficia în castelul obeliscului şi compunea el însuşi rugăciuni, precum : *O, tu, Dumnezeu unic, alături de care nici un alt zeu nu mai este*. Această religie a fost îmbrăţişată mai tîrziu de evrei ; era interzis de a sculpta sau de a desena efigii ale lui Athon : el putea fi reprezentat ca un disc solar roşu ale cărui raze se terminau cu mîini. Noua religie interzicea magia, vrăjitoria şi se pare că a transmis *Bibliei* cele mai esenţiale comandamente ale legii. Deci Moise a fost inspirat din reforma lui Amenhotep.

— Akenathon o adora pe frumoasa sa soţie Nefertiti, originară se pare din Siria. E posibil ca Nefertiti să fi adus germenele noii religii monoteiste. Evreii, pe atunci, erau devotaţi vechilor zei şi, după căderea cultului lui Athon, au revenit la vechii lor zei. Şi tatăl lui Akenathon, Amenophis III, avea o certă înclinare către zeul Athon, fiindcă el numea *splendoarea lui Athon* barca în care îşi plimba pe lac soţia (Tiy).

— Nefertiti nu radiază, ea e fascinantă. E fină, subtilă, inteligentă, dar orgolioasă şi încăpăţînată. Feminitatea sa are ceva excesiv, implacabil, aberant.

— Deci la baza cultului lui Athon se află Nefertiti — Egeria, Akenathon, prinţul nefericit, şi Moise, realizatorul, care va deveni liberatorul şi legislatorul poporului evreu. Moise visa să devină succesorul lui Akenathon la tron şi la mîna Nefertitei ? Sau a fost un credincios fanatic ?

— Exodul sau fuga din Egipt, după calculele lui Freud, a antrenat circa un milion de oameni şi a avut loc între 1358 şi 1350 după moartea lui Akenathon şi cu un secol înainte de datele adoptate de biserică. Cu preţul unor enorme dificultăţi, Moise reuşi să impună hoardei barbare pe care o conducea pe zeul Jahve, în loc de Adonai ; evenimentul se produse fără îndoială în bogata oază Meribat Quades, iar nu pe muntele Sinai.

— Şi iată-i pe evrei cu o religie egipteană, dată de un iniţiator egiptean, iar legămîntul dintre ei şi noul Dumnezeu, circumciziunea, e tipic egiptean (s-a observat la mumii). Cifra de un milion de emigranţi i se pare exagerată autorului nostru, el crede că au fost doar cîteva sute sau cîteva mii şi doreşte să fie crezut pe cuvînt.

— Herodotos spune că egiptenii au adoptat circumciziunea din motive de igienă. Ei aveau oroare de porc, fiindcă Seth, sub chipul acestui animal, îl rănise pe Horus. Ei se considerau cu orgoliu poporul cel mai înalt, cel mai cultivat, cel mai aproape de Dumnezeu.

— Israel deveni un adevărat popor cînd se amestecară triburile plecate din Egipt cu cele din deşert, iar religia mozaică luă forma sa definitivă pe la anul 550 î.e.n., cînd rabinii redactară *Biblia*. Moise era mort de opt secole, asasinat de evrei, după cum spun unii istorici, cînd rabinii scriseseră cuvintele sale şi istoria sa.

— Singurul document despre care se afirmă că e contemporan cu Christos și în care figurează numele de Christos, într-un text ce se referă la *Evanghelii*, este *papirusul Egerton*.

— Credința creștină a văzut în *Graal* imaginea rănii făcute lui Iisus pe cruce. Alți inițiați văd imaginea Pămîntului-Mamă, pe rînd sursă de inițiere și trecere spre o altă lume.

— Castelul del Monte (Italia), construit în anul 1240 de Frederic al II-lea de Hohenstaufen, trebuia să fie sanctuarul Stăpînului Lumii (imperator), ales de opt ordine ale cavaleriei. Aici împăratul alhimist a visat la hegemonie, a fabricat aurul filosofal și a ascuns, se zice, o comoară fabuloasă. Măsurile castelului del Monte sunt cele ale templului lui Solomon.

— Într-un apocrif tradus din etiopiană, *Lupta dintre Adam și Eva*, se spune că urmașii lui Adam s-au împărțit în două ramuri : cainiții și sethiții ; cei ieșiți din Cain erau consacrați lui Satan, plăcerilor cărnii și imoralității ; locuiau într-o regiune fertilă, dar îndepărtată de Eden ; ceilalți, urmașii lui Seth, locuiau în munții din apropierea Paradisului și rămăseseră fideli legii, dar pînă la urmă se amestecară cu urmașii lui Cain și născură copii, numiți *garani*, adică *giganți*.

— *Lupta dintre Adam și Eva* povestește apoi o întîmplare ciudată în care Domnul îi ordonă lui Adam să locuiască într-o cavernă ce se deschidea într-o stîncă deasupra grădinii Paradisului. Aici el trebuia să aducă comoara sa, adică obiectele luate din Paradis, pe care îngerii i le oferiseră înainte de a păcătui. În această cavernă a fost îngropat Adam, căci el nu a fost blestemat de Dumnezeu. Cînd Noe construi arca, duse în ea și corpul primului om.

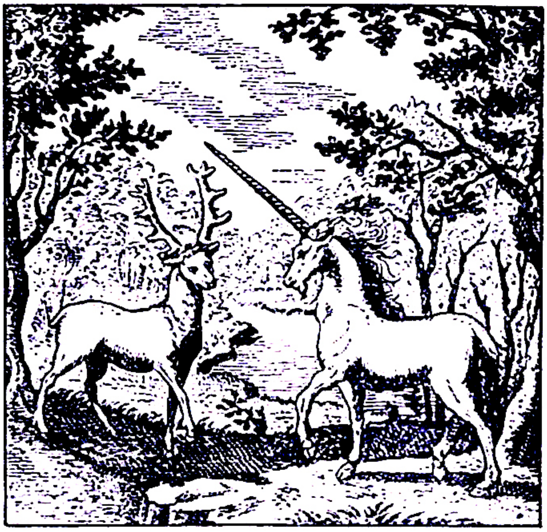

— Mathusalem îi spuse lui Noe că, atunci cînd va muri, să recomande urmașilor lui, Sem și Melchisedec, care erau preoți ai zeului Prea Înalt, să ia din arcă corpul lui Adam și să-l îngroape, iar Melchisedec să rămînă pe acel munte unde va fi mormîntul, să celebreze serviciul divin pînă la sfîrșitul lumii.

— Ioana d'Arc și-a ales ca tovarăș de arme pe un vrăjitor care sacrifica copii diavolului : Gilles de Rais, care a fost executat la Nantes, în 1440, ca eretic, magician negru și asasin. Ioana d'Arc avea o sabie magică dezgropată la *Sainte-Catherine de Fierebois* în departamentul *Indre et Loire*. De asemenea, Ioana purta asupra ei *bellatorul*, cea mai groasă bucată din crucea lui Iisus cunoscută, adusă din mînăstirea Charroux.

— Cinci ani după executarea Ioanei d'Arc, fratele ei, Jean de Lys, răspîndea vestea că e vie. Ea apăru în carne şi oase şi fu recunoscută de familie şi de bravul La Hire, căpitanul armatelor sale.

— Într-o apocrifă se spune că Adam şi Seth au ascuns într-o cavernă, în Caverna comorilor, aurul, smirna şi tămîia pe care magii trebuiau să o ducă în dar Mîntuitorului la Bethleem. Creştinii situează această cavernă sub Golgotha.

— Se vorbeşte de o scrisoare pe care Iisus ar fi scris-o ca răspuns la un mesaj al lui Abghar, regele Edessei, în Armenia ; aceasta e înscrisă în cartea lui Eusebios, episcop de Cezareea : *Istoria ecleziastică*. De ea vorbeşte şi Nicephore şi Procopius. Acest rege suferea de gută şi probabil de lepră (Edessa e azi Urfa, în Turcia) şi îl ruga pe Iisus să vină să-l vindece. Iisus n-a acceptat invitaţia dar i-a trimis o scrisoare talismanică : *Eşti fericit, Abghar, de a fi crezut în mine fără a mă fi văzut. Căci este scris de mine că cei ce mă vor vedea nu mă vor crede, în timp ce cei ce nu mă văd vor crede şi vor fi salvaţi. Cu privire la ceea ce mă rogi, de a veni să te întîlnesc, trebue să îndeplinesc mai întîi cele pentru care am fost trimis şi după asta mă voi întoarce la cel care m-a trimis. Cînd mă voi fi întors, voi trimite pe unul din discipolii mei care te va vindeca şi care îţi va da viaţă, ţie şi tuturor alor tăi.* Se zice că regele Abghar s-a vindecat, ceea ce era de aşteptat. În caz contrar, nu s-ar mai fi povestit acest episod. (Basme.)

— Se spune că Edessa nu putea fi cucerită de barbari fiindcă locuitorii afişaseră scrisoarea lui Christos pe porţile oraşului. Originalul misivei, scrie istoricul grec George Cedrene (secolul al XII-lea), era venerat încă la Constantinopol în anul 1035 sub domnia împăratului Mihail Paphlagonianul.

— *Biblia* ne este cunoscută după cea de-a 1200—1800-a copie, originalul fiind pierdut sau sechestrat.

— Scrisoarea lui Iisus către Abghar n-a fost găsită decît în secolul al IV-lea. Biserica o clasifică printre apocrife. Sfîntul Ieremia nu crede în autenticitatea ei.

— După unele tradiţii, se pare că mesagerul trimis de Christos (care înseamnă uns) era pictor şi, neputînd convinge pe Christos să vină personal la Edessa, i-a făcut portretul. Nu reuşea însă, şi atunci Iisus şi-a spălat faţa şi s-a şters cu un ştergar pe care l-a dat mai apoi pictorului. Pe ştergar era întipărit chipul Mîntuitorului. Portretul fu adus la Constantinopol în 944 cu mare pompă.

— Legendarul *Graal*. Potirul *Graal* era, în credinţele Evului Mediu, vasul din care Iisus a mîncat pasca cu discipolii săi şi totodată cupa de smarald în care Iosif din Arimateea a cules sîngele Crucificatului. Iniţiaţii îi dau şi alte semnificaţii : mit literar oriental transpus în Occident, căutarea pietrei filosofale, arhetip al cunoaşterii supranormale, simbol al cavaleriei universale, graţia sau virtutea dumnezeească, prezenţa divină, vie şi nemuritoare, căldăruşa magică a celţilor şi a regelui Arthur.

— *Graalul* intră în literatura arthuriană către anul 1200, începînd cu secolul al XI-lea în Ţara Galilor şi pe la 1135 în Franţa cu *Perceval sau povestea Graalului* de Chrétien de Troyes. Scriitorul german Wolfram von Eschenbach, pe la 1200, integrează *Graalul* în romanele sale : *Parzival, Wilhelm, Titurel,* împrumutînd documentația de la poetul angevin Guyot, care el însuși o deținea de la un necromant arab din Toledo. În opera lui Eschenbach, templierii sunt eroii miraculoaselor aventuri, cel puțin după spusele eremitului Trevirzent din *Parzival.* După el, *Graalul* era păstrat de templieri la Montsalvage. Cupa ar fi fost făcută dintr-o . piatră pură : *lapsît exilis.*

— După o altă legendă, *Graalul* ar fi fost o cupă tăiată în smaraldul căzut de pe fruntea lui Lucifer ; aici se face o apropiere cu piatra filosofală și cu toate pietrele dotate cu puteri magice.

— În cartea *L'Islam et le Graal,* Pierre de Ponsoie scrie : Cupa cavaleriei — aici cu simbolismul băuturilor inițiatice : vin, psihism, fapte, legi revelate, miere = înțelepciune, apa = știință absolută, iar elementele *Graalului,* complexe, urcînd spre adevărurile primordiale, privesc direct simbolismul centrelor spirituale, și pentru aceasta corespondentul său islamic este *piatra neagră, Kaaba.*

— *Graalul* e un obiect magic asemănător cu căldărușa zeului celt Dagde și are același scop : să dea o hrană inepuizabilă tuturor oamenilor de pe pămînt.

— Sensul ezoteric al *Graalului* e mai subtil, căci conținutul potirului este cunoașterea secretelor ascunse (inițierea) și un potențial electric, un magnetism, analog iradierii prin curente telurice. (Autorul devine confuz și cretinoid.) Cît despre *Graal,* el este cupa, matricea unde s-a născut umanitatea, și căutarea lui este în realitate o întoarcere la surse, în țara natală a vechilor strămoși.

— Regele Arthur a reușit să îl cucerească într-o țară de dincolo de ocean, spre apus, unde locuiau hiperboreenii, pe care celții îi considerau un fel de îngeri, al căror cap era aureolat de o lumină iradiantă.

— Templierii dotară stindardul lor *Beaucéant* cu privilegii magice atribuite *Graalului :* cine îl vedea ziua era sigur că nu pierdea în luptă, cine îl vedea în cursul săptămînii putea fi rănit, dar nu mortal. Această corelație este revelatoare în ceea ce privește misiunea secretă a cavalerilor Mesei Rotunde și a templierilor ; cavalerii Mesei Rotunde erau niște viteji : Lancelot du Lac, Galaad, fiul său, Perceval, Artus, Gauvain. Toți aveau ambiția de a merge să caute, în castelul regelui pescar, *Graalul,* fiindcă locul liber de pe masa regelui Arthur ofensa privirile vitejilor cavaleri ; castelul regelui pescar, rănit grav, se afla într-o altă lume, și reală și ireală, dar la care ducea un drum deschis, aflat la apus, dincolo de ocean. În afara *Graalului,* cavalerii Mesei Rotunde trebuiau să povestească isprăvile lor.

— Caesar relatează că galii se considerau a fi ieșiți toți dintr-un strămoș comun, *Dis Pater — Teuattes,* regele *Celeilalte Lumi,* de unde vin sufletele și unde ele se reincarnează : așa învățau druizii *(daruvid = foarte văzător, foarte savant).*

— *Merele de aur* par a fi fost portocalele sau lămîile.

— Referindu-se la ideea unor tărîmuri deosebite de cele cunoscute, autorul citează o lucrare a lui M. E. Falinski : *Parapsihologia pangeometrică*, în care se presupune existența unor universuri paralele.

— Obiectele miraculoase legate de încercările pe care trebuiau să le treacă cei ce doreau să devină cavaleri ai Mesei Rotunde erau în număr de opt : Cupa miraculoasă, Piatra suveranității, Coşul miraculos, Cornul din care se bea, Spada, Lancea, Blidul inepuizabil, Căldăruşa abundenței. Cifra opt era simbolică la templieri şi semn al infinitului, adică simbol al dominației universale. Primele două obiecte, cupa şi piatra, pot fi legate de piatra filosofală, de semnele — şi +, de Eva ocultă, de smarald, de piatra neagră pe care Lucifer ar fi adus-o de pe planeta Venus.

— Întrebările ce se puneau postulanților care voiau să plece în căutarea *Graalului* erau : *Cui serveşte? De ce lancea sîngerează?* A doua întrebare se referea la lovitura laşă care a rănit pe regele *Celeilalte Lumi* şi la rana Mîntuitorului, iar a treia, la faptul că *Graalul* serveşte de hrană divină şi păzitoare a virtuților.

— Încercările erau următoarele : 1. A petrece noaptea într-o capelă lîngă corpul unui cavaler defunct. Noapte de apocalips, cu tunete, fulgere, făclii, spectre. 2. Încercarea patului, un pat care se învîrteşte, iar ocupantul e supus unui adevărat bombardament de lovituri ucigătoare. 3. Jocul mortal al capului tăiat, un duel în care învinsului i se tăia capul. 4. Post de mai multe zile în pădurea fermecată. Dacă postulantul ieşea învingător din aceste încercări, atunci avea drept să se mîndrească cu strămoşii săi şi primea un nume. Deci rolul era de a pregăti o elită pentru o misiune politică care nu putea fi alta decît cucerirea lumii de către rasa albă, descendentă directă, spune Charroux, din strămoşii superiori ai Hyperboreei.

— Unii istorici sunt de acord în a acorda titlul de *stăpîn al lumii, stăpîn universal*, lui Charlemagne, lui Frederic al II-lea de Hohenstaufen, lui Carol Quintul şi lui Napoleon. Ceea ce e sigur e că Frederic al II-lea de Hohenstaufen a nutrit această himeră. El era împăratul Germaniei, rege al Siciliei, rege al Ierusalimului şi nu se jena să declare că Moise, Iisus şi Mahomed n-au fost decît nişte impostori. El studiase legenda regelui Arthur şi a Mesei Rotunde, *numărul de aur*, era entuziasmat de poveştile cu Merlin Vrăjitorul, tovarăşul regelui Arthur şi profet inspirat. Grație profeților lui Merlin, două secole mai tîrziu, Ioana d'Arc putu să-şi îndeplinească misiunea cu mai multă uşurință, deoarece *Cartea lui Merlin* anunța războiul atunci cînd *Fecioara* va coborî pe spatele *Săgetătorului*. (Ar fi interesant de citit *Cartea lui Merlin.*) Frederic al II-lea de Hohenstaufen, deşi excomunicat, prezidă în 1228, la Sainte-Jeanne d'Acra, Masa Rotundă a cavalerilor templieri, hospitalieri, teutoni, *fâtas* sarazini, turci, Baryniah *(assasini* sau *hassaniți)*, rabiți din Spania etc., toți asociați în *Pactio Secreta* în scopul de a stabili religia universală pe un glob supus Marelui Maestru al ordinelor reunite.

— Nu se știe dacă Frederic a fost ales împărat la Sainte-Jeanne d'Acra. El a construit un castel în Italia de Sud, la jumătatea drumului dintre Ierusalim, Insula Avalon și Saint-Jacques de Compostell, un sanctuar al templierilor alhimiști, bazat pe cifra opt, simbol al infinitului vertical, orizontal și al stăpînirii lumii. E vorba de așa-numitul *Castel del Monte*, în Alpii italieni, comuna Adria. Acest castel era considerat ca o minune unică. Planul era împrumutat după datele templului lui Solomon. Era compus din două octogonuri concentrice împărțite în opt săli în trapez. Fiecare unghi al edificiului avea un turn octogonal. O singură poartă de intrare. Curtea rectangulară centrală era numită *camera Maestrului*. Aici se adunau șefii celor opt mari ordine monahale. Nu existau camere cu caracter utilitar (bucătării, dormitoare etc.), etajul prim era copiat după parter, se spune că aici existau mai înainte un templu și statuia unui zeu antic, de marmură, cu capul aureolat de un cerc de bronz ; în metal erau scrise cuvintele : *La calendele lui mai, cînd soarele va răsări, voi avea un cap de aur.* În 1073, un sarazin descoperi ghicitoarea, săpă la 1 mai, în locul unde se proiecta umbra capului, și găsi o comoară care servi la construirea primului castel. Deci Frederic construi castelul octogonal pe ruinele unui alt castel vechi. La intrare sunt armele teutonilor și leii casei de Șvabia, iar alături un cap de marmură încununat cu raze, simbol al stăpînului necunoscut sau în amintirea capului de zeu lîngă care s-a descoperit comoara.

— În secolul al XIII-lea, cînd înfloriră cavaleria și mitul Sfîntului Graal, castelul octogonal răspundea unei triple mistici care făcu din el un *Athanor* — focar alhimic unde se caută piatra filosofală sau se fabrică aur de către Mihail Scott, alhimistul lui Frederic.

— *Castel del Monte* avu ca arhitect pe Philippe Chinard. Împăratul se închise aici cu alhimiștii săi, dar nu reușiră să fabrice aur sau piatra filosofală. De aceea împăratul îi abandonă. Azi e un muzeu.

— În 1307 Papa Clement și Filip cel Frumos ruinară și distruseră Ordinul templierilor. Dar *Pactio Secreta*, înnoit, a inspirat revoluția de la 1789. În ezoterism acest pact se numește *Soarele de aur*. Și alte ordine secrete, de pildă teutonii, avură un plan numit *Soarele negru*, născut probabil din imaginația lui Frederic la *Castel del Monte ;* toate urmăreau dominația lumii — un vechi vis al germanilor.

— Capitala hiperboreenilor era considerată Thule, situată de navigatorii Evului Mediu în Insulele Shetland.

— *Balada regelui din Thule*, scrisă de Goethe și tradusă de Gérard de Nerval, are un sens ezoteric. În ea se face aluzie la potirul Sfîntului Graal.

— *Ghilgameș* înseamnă *cel care a descoperit izvorul* sau *cel care a văzut totul*. După o lună și jumătate de navigare pe ocean, el ajunge în paradisul lui *Utnapiștim* = *cel care a găsit viața*.

— Edenul celtic, care reamintește de țara fermecată a hiperboreenilor, corespunde în mitologia Marii Britanii *Avalonului — insula merilor,* unde se odihnesc oasele regilor şi ale eroilor.

— Mărul în mitologie : mărul din pomul cunoaşterii, mărul din grădina Hesperidelor (cele trei mere de aur), mărul lui Paris, n-ar putea fi, după autor, un simbol al erotismului ; căutarea merelor fermecate e în legătură cu oceanul. Hesperos, stăpînul grădinii, era fiul lui Venus şi al lui Atlas, fratele lui Phosphoros (alt nume al lui Lucifer).

— Prometheus era fiul Oceanidei cu picioare frumoase şi al titanului Iapet. Prometheus a avut trei frați : printre care Atlas.

— Cristofor Columb nu era un inițiat, dar avea o monstruoasă sete de aur, era foarte documentat asupra Americii şi ştia că portughezii aduceau deja aurul în secret din Brazilia încă din anul 1480. E posibil ca templierii să-l fi încurajat pe Columb, dar aceasta e o altă afirmație gratuită, una din numeroasele afirmații gratuite pe care autorul le face cu o superbă inconştiență sau cu o superbă necinste.

— După M. Duchinski cuvîntul *arya* înseamnă *nobil, ilustru* şi, prin extensiune, *proprietar*. Țara de origine, platoul Iran.

— Zvastica este simbolul rotației în jurul polului a stelelor, al evoluției, al creației focului la hinduşi ; e un simbol universal, se găseşte şi pe pietrele de la Glozel.

— Hitleriştii au copiat anumite rituri de la evrei pentru a semăna confuzia, poate. Ei au avut la bază grupul Thule, din care au făcut parte şi Hitler şi magul Hanussen, care îl influența foarte mult. Acest mag se numea în realitate Herschel Steinschneider, evreu născut la Viena, la 2 iunie 1889 ; după ce a lăsat gravidă pe nepoata rabinului, lucrînd ca înghițitor de săbii, clovn şi ghicitor, după 1918, revine la Viena sub numele de Eric Jan van Hanussen, gentilom danez. Devine mag al înaltei societăți austriece. În trei luni dobîndeşte mai mult de trei sute de metrese care au fost găsite înscrise într-un carnețel, cu zilele rezervate în cursul unei luni. E membru al partidului nazist, cîştigă bani mulți, apare în spectacolul de iluzionism al circului, înființează reviste de ocultism, apoi e denunțat ca evreu (chiar el declarase la congresul sionist din 1931 că e evreu, fusese căsătorit de trei ori cu soții evreice). Hanussen se converteşte la protestantism, dar Hitler suferă şi spune că ar fi preferat să piardă trei bătălii decît să-l piardă pe Hanussen, totuşi nu se iau măsuri imediate. Hanussen bravează şi la o serată anunță incendierea Reichstagului de către comuniştii ; patru zile mai tîrziu, profeția se realizează ; peste cinci zile corpul său e găsit într-o pădure, legat cu fir de oțel şi străpuns cu cinci gloanțe — era un spion care voia să-l saboteze pe Hitler, aşa se zice acum, după declarațiile lui Bruno Frei, un jurnalist comunist, după declarațiile tardive ale lui John S. Goldsmith, agent al *Intelligence Service*-ului, şi ale lui Pierre D., ex agent al Biroului 2 francez (nici nu se dă numele complet, iar agentul englez e suspectat de *parti pris).*

— Ordenwburger sunt nişte universități secrete unde au fost instruiți noii cavaleri ai *Graalului,* viitorii membri ai grupului Thule, în perioada dintre cele două războaie mondiale.

— Un alt ordin, zis teutonic, de inspirație germană modernă, îl formează *Cavalerii lui Poseidon* care funcționează în Spania, Portugalia și în Țările de Jos și reprezintă puterea temporală a armatei germane, în timp ce *grupul Thule* reprezintă puterea spirituală.

— În anume referiri la inițierea *sonderkomandourilor* se vorbește de Don Alois Mager, alias Hitler, care ar fi mediumul lui Satan.

— Deci Hitler și grupul Thule ar fi o expresie a mitului hiperboreenilor și a rasei blonde, în timp ce mitul Agarthei, descris de un mag și taumaturg, un aventurier rus, Gheorghi Ivanovici Gurdijeff, care a înființat grupul Chigatzé, ar fi o expresie a rasei necunoscute, adică a tibetanilor.

— *Viziunea lui Ézéchiel.* Ézéchiel — în ebraică Kirkiel, *cel pe care Dumnezeu îl întărește* — e al treilea și cel mai ciudat dintre marii profeți. El a trăit în secolul al VI-lea î.e.n., și pe timpul captivității sale în Babylon a primit de la Dumnezeu darul profeției. El descrie întîlnirea cu niște extratereștri, veniți cu o mașină zburătoare. El spune : *Și recunoscui că erau heruvimi.* Heruvimii erau un fel de animale care aveau cam aceleași funcțiuni ca sfincșii, ca *ankas* ai arabilor sau ca *simurgii* persanilor. Pe jumătate oameni, pe jumătate animale, ei aveau sarcina de a păzi Paradisul și, la greci, de a veghea asupra merelor de aur din grădina Hesperidelor. În *Cartea exodului* și *Cartea regilor* se spune că heruvimii aveau cap și mîini de om.

— Ézéchiel descrie astfel pe heruvimi : forma feței lor era următoarea : aveau toți patru o față de om înainte, o față de leu la dreapta, o față de taur la stînga, o față de vultur înapoi.

— *Cabala* — de la ebraicul *kabbalah =primire, tradiție* — ar fi fost, din ordinul lui Dumnezeu, învățată de Aziel, îngerul misterelor lui Adam, cînd acesta a fost gonit din paradisul terestru.

— La origine, *Cabala* se împarte în două : *Maasseh bereschit — Istoria genezei* (rezumată în *Sepher Jesirah)* și *Maasseh merkabad — Istoria carului celest* (rezumată în *Zohar).*

— *Istoria carului celest* (sau *Zohar)* a fost scrisă după unii sau imaginată în secolul al XIII-lea de rabinul Moise de Leon. Manuscrisele originale ale *Cabalei, Talmudului, Bibliei* nu mai există sau n-au existat niciodată, noi avem transcripții de a doua sau a treia mînă.

— *Istoria carului celest* a fost considerată ca cea mai sfîntă și cea mai importantă parte a *Cabalei.* Se transmitea verbal numai marilor inițiați evrei, și aceștia nu puteau vorbi de ea decît la ureche. Nimic scris.

— *Zoharul* e și *codul universal* al *Cabalei* și al *Bibliei,* care n-ar putea fi interpretate fără el. Iar pentru a înțelege *Zoharul,* trebue să te luminezi cu povestirile ermetice sau cu *claviculele* (micile chei), din care cele mai celebre și mai puțin comprehensibile sunt *Claviculele lui Solomon.* Și aceasta nu e totul. Explicarea *Zoharului* nu se poate face decît folosind un joc de chei inițiatice numite : *temurah = permutația ; no-*

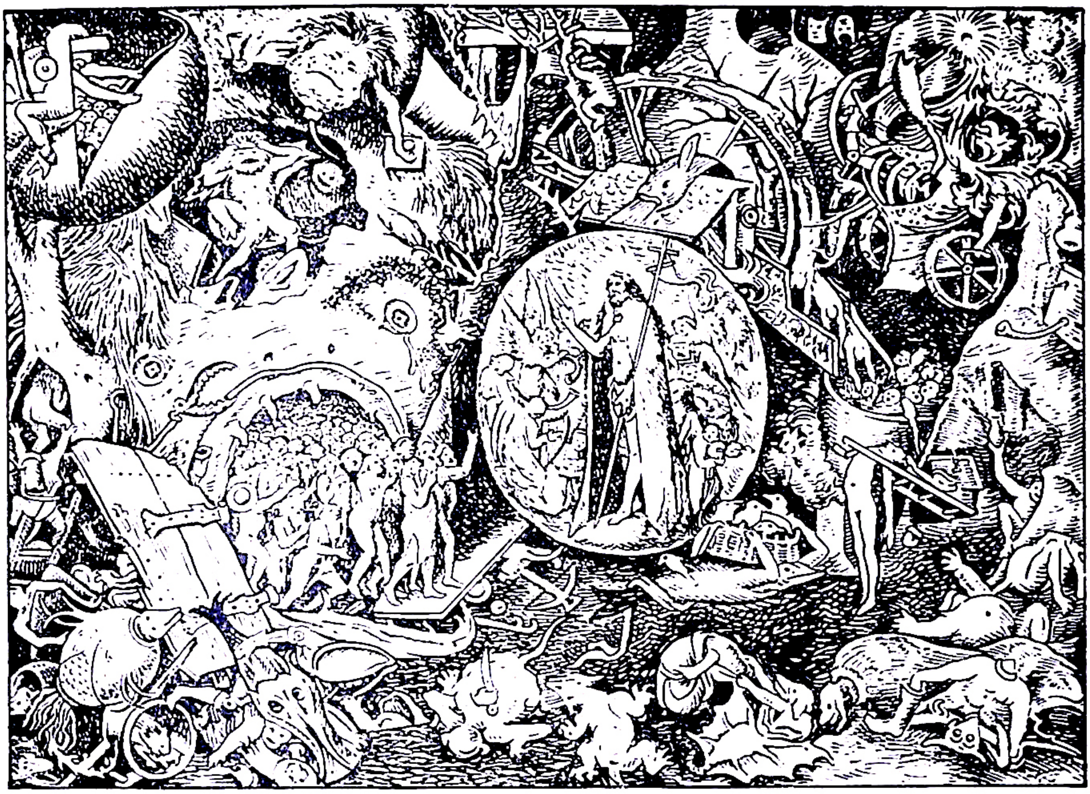

tarikon = *semnul* ; *gematira* = = *geometria*. Ceea ce, practic, se descompune în trei operațiuni : 1. A schimba valoarea cuvintelor schimbînd prima literă cu ultima *(temurah)*. 2. A studia fiecare literă separat, cuvîntul întreg fiind considerat ca o sentință ; a lua prima și ultima literă a fiecărui cuvînt dintr-un verset pentru a forma un cuvînt nou care revelă sensul mistic *(notarikon)*. 3. A căuta sensul fiecărui cuvînt substituind literele din care e format cu numerele care corespund în numerotația ebraică *(gematira)*.

— Trei postulate guvernează metafizica *Zoharului* : 1. Oricine are un nume mistic ; la pronunțarea lui purtătorul trebue să asculte. 2. E imposibil de a concepe pe Dumnezeu, care e incomensurabil, nelimitat, nelocalizat și nici nu e localizabil. 3. Există un alt univers, cu dimensiuni multiple, necunoscut universului nostru, vizibil, populat de forțe superioare, și unde, sub cortina sau vălul cosmic, se ascund imaginile tuturor lucrurilor preexistente (prototipurile platoniciene ?).

— Și aici se evidențiază credința în puterea cuvîntului, pe care o găsim și la egipteni și la hinduși.

— Pentru cabalist, cel care cunoaște magia numelor poate face apel la forțele invizibilului. Cel care posedă cheile se numeşte *baal ha sod = stăpîn al misterelor*.

— În capitolul al XLIV-lea sunt două versete sibiline care revin asupra *Genezei*: „Existau *Enphilim, Ha-Nephilim*, giganţii *Barts* pe pămînt. Aceşti giganţi sunt *Ghza, Auza, Ghzal, Auzeal*, care erau pe pămînt, fiii lui Elohim nu erau pe pămînt. Şi aceasta este o *arcană* şi toate aceste lucruri au fost spuse". (Adică sunt adevărate.)

— Conjuraţiile cabalistice, favorizînd pe alhimişti, încep toate cu numele sacru *Agla*, compus din literele iniţiale a patru cuvinte ebraice: *Athab, Gabor, Leolam, Adonai = tu eşti puternic şi etern, Doamne!*

— În *Cabală* se găseşte menţionată *Cartea lui Enoch* ca sursă primă a oricărei revelaţii.

— Eva este femeia iniţiată sau *cunoscătoarea*, care, ascultînd de şarpe, a ales liberul-arbitru şi care e un fel de revoltă inteligentă contra rigorilor determinismului.

— În *Cabală* doi îngeri simbolizau revolta materiei contra spiritului, dar şi a poporului împotriva arbitrarului: *Samael alb, înger al pedepsei*, şi *Samael negru, înger al catastrofei*.

— Erorile sunt scoarţe care învelesc carnea adevărului.

— În tradiţie, *Orion (urină*, în greceşte) e născut din urinele amestecate ale lui Jupiter, Neptun şi Mercur. Eroul este un gigant care a primit de la Neptun darul de a putea merge pe apă.

— *Ordre de la Jarretière* ar fi un cult păgîn născut din magia neagră. În 1348, Eduard al II-lea ridică jartiera partenerei sale, poate contesa de Sallysburry, pentru a arăta că aparţine cultului adoratorilor lui Janus. Acest zeu, cu dublu obraz şi cu picioare de ţap, era de origine etruscă şi nordică. Lozinca spusă atunci nu era în legătură cu cei ce s-ar fi ruşinat la vederea unei jartiere femeieşti, ci împotriva celor ce murmurau contra acelui cult păgîn.

— În 1920 a luat fiinţă o societate secretă, *Golden Dawn*, a femeilor roşii, bazată pe practici dezgustătoare.

— Numele cîtorva din cei ce se pretindeau stăpînii lumii: Gurdijeff, Meher Baba, Maha Cohan, suprem regent al Agarthei, şi Paul Gregor, care veni la Paris în 1964 şi scrise o carte: *Jurnalul unui vrăjitor*, în care spunea că cei ce doresc să devină vrăjitori să se înscrie la institutul Macumba. El propunea schimbarea ritmului sexual ca în tantrismul hindus, în preceptele lui Havelock Elis, în disciplinele secrete ale vrăjitorilor brazilieni.

— Azi chiar, ca împinşi de o putere misterioasă, zeci şi sute de mii de oameni părăsesc casele, se urcă în automobile, avioane etc., pentru a plăti tributul de sînge către un Moloch necunoscut care poate fi numit civilizaţie. Holocaustul anual e de 35 000 de victime — 200 000 de litri de sînge.

— Tezaurul templierilor este situat de unii în castelul d'Arginy, pe Rhône. Dar nu există nici un indiciu în sprijinul acestei păreri.

— *Apa pură* — moartea; ea e — după autor — mai nocivă decît orice acid corosiv şi ar putea dezintegra corpurile. În Franţa nu există apă pură decît la Institut şi, fiindcă ea distruge sticla, a trebuit să i se facă un recipient din material plastic. Această putere mortală era cunoscută în vechime de către inițiați.

— Xavier Guichard, în cartea sa *Eleusis — Alesia,* încearcă să dovedească că cetățile sacre au fost situate (construite) pe linii astronomice imuabile, determinate mai întîi în cer, apoi reportate pe pămînt la intervale regulate, egale fiecare cu a 360-a parte din glob. Guichard împarte mapamondul cu o rețea de linii geodezice aleziene și linii de direcție. Pe linia transversală franceză Calais-Eze el situează : Olizy, Elise, Alaise, Eyzins, Aussois ; pe linia Alsenburg—Ales găsim : Aisey, Lisey, Alaise, Letar, Laiziat.

— Eleusis, de asemenea, se afla pe o importantă diagonală de cetăți sacre. Toate sunt lîngă o apă cu proprietăți minerale și adesea lîngă localități preistorice.

— *Cuvîntul magic.* Zeul Toth crea datorită cuvîntului exprimat. Maspero spune : Creația este opera cuvîntului articulat.

— Pentru hinduși *sabda Brahma =cuvîntul lui Brahma* e o meditație asupra monosilabei sfinte și misterioase *Om* sau *Um* care este însuși *Brahma.* Acest cuvînt cuprinde trei litere care nu fac decît unul în scriere : *O = Brahma, U = Vishnu, M = Shiva.* (Greșit, fiindcă numai în limba franceză *Um* se scrie *Oum,* deci e un joc copilăresc și chiar prostesc această explicație.) Caracterul *U* care reprezintă *Um* este un semicerc cu un punct în mijloc, numit *Biudu,* simbol al ființei pure spirituale.

— În fundul craterului făcut de un meteor în Alaska acum cîteva mii de ani, savanții au descoperit două metale necunoscute pe glob : *stishovitul* și *coezita.*

— Un oarecare ins din Franța, care nu a voit să-și dea numele, zice că este folosit ca intermediar de oameni din Proxima Centauri, numiți *bâavi,* care au venit pe planeta noastră ca să ne cunoască. *Bâavi* au venit în farfurii zburătoare numite *vaidorges ;* au o bază secretă în Insulele Maldive în Oceanul Indian. (Se descrie poporul și civilizația *bâavilor.* Anonimul care semnează cu M.N.Y. descrie și fauna de pe Marte unde s-ar găsi animale cu blana albă și crustacee. *Bâavi* au avut raporturi sexuale cu micile marțiene care au pielea galbenă.)

Pentru *Săptămîna,* discuții la *Academia grecească* despre *Istoria bisericească (Prologus)* a lui Eusebios, izvorul principal al istoriei literare ieronimiene (vezi Fericitul Ieronim : *De viris illustribus — Despre oamenii iluștri,* scrisă în anul 392 la Bethleem) ; cuprinde autori care au trăit de la moartea Mîntuitorului pînă în al 14-lea an al domniei împăratului Teodosie (392). Scopul lucrării era apologetic. Trebuia răspuns obiecției păgîne că biserica nu ar avea oameni învățați. Titlul e luat din Suetonius pe care prefectul Dexter al Bethleemului îl recomandase ca model Fericitului Ieronim. Lucrarea lui Ieronim cuprinde 135 de capitole care încep cu scrierile *Noului Testament* și isprăvesc cu cele ale autorului. Aceste capitole se ocupă cu viața și activitatea literară a scriitorilor bisericești. Alături de aceștia apar și eretici ca Tațian, Bardesanes, Novațian, Photin, Luciu, Eunomiu, iudei ca Philon Alexandrinul, Iosif Flaviu, Justus de Tiberiada şi păgînul Seneca (vezi şi *Istoria plagiatului).*

Halliluiah! din *Mesiah* de Haendel; cascadele sonore ale corului cu vocile care se aleargă...

À propos de *Princepele:* cum spunea Fielding în *Tom Jones:* „A împrumuta din clasici chiar fără a recunoaşte este absolut legitim pentru realizarea obiectivelor unei lucrări cu adevărat originale...".

Jurnal de la Poiana

Noaptea, de la fereastra-peliculă a salonului de lucru, luminile de jos, de pe şosea, îmi aduc aminte de panorama Pireului, pe puntea *Transilvaniei.* Casa asta-cabană, cu bîrne negre, este o corabie ancorată lîngă munţi, în fundul unui lac, este o *Arcă...*

Gottfried Benn: Puterea neantului de a-şi revendica forma...

Protospătarii care purtau sabia împăratului la Bizanţ... (ca evocare pentru Evanghelina).

Termeni muzicali pentru *Janus:* figuraţia acordică sau eflorescenţa armonică. Dar acest *cantus firmi?*

Ca invitaţie la grandoare în gura Messerului: la inaugurarea templului din Ierusalim, regele Solomon porunceşte 200 000 de trîmbiţe şi 40 000 de instrumente de aur şi de argint pentru a se acompania *Psalmii* lui David.

Cuvinţele: o mînăstire mare şi cuvioasă; Mînăstirea Mamulot-Vîlcea cu hramul părintelui nostru Nicolae Mirlichiisichii, făcătoriul de minuni, mînăstire făcută de un lemnu şi să trăgea despre Buzeşti; apă bună şi îndestulată; gătirea oştilor; o veste amară; care vestire, rupere de inemă au fostu; să apuce cetatea să o bată; au ieşit înainte ca să-i zăticnească; pînă la oraşul ce se chiamă; Domnul trufaşilor stă împotrivă; cu care şi dobitoace veniţi; au dat slavă lui Dumnezeu; veni veste veselitoare de stingerea păgînului (la moartea unui padişah); Mînăstirea Măriei-Sale a Hurezilor; ajuns-au în septembrie 18 dni, dînd slavă lui Dumnezeu, la Bistriţa şi bucurîndu-se; toate s-au petrecut în trecătoarea vară, acolo, la Ţarigrad, ca să-i fie mîngîiere întristăciunii ce avea de la fiica Măriei-Sale; şi-au dat cu tunurile după obiceiu; acele vremi cumplite de iarnă; au venit grele poronci: cară, boi, salahori; un cap mai mare şi poroncitor în frunte; în ziua de Sfeti Dumitri; adecă fiindu la mînăstire, unde erau astrucate oasele pomenitei maici a Măriei-Sale (divină limbă!).

Yama, zeul morţii, într-o legendă, e cîine...

„Sunt lucruri care nu se scriu", strigase Napoleon (*Roşu şi negru*, Stendhal).

PAGINI REGĂSITE

Jurnal din a doua Germanie (1967, octombrie)

6 octombrie : La München, hotel *Splendid ;* în piaţa *Maximilian,* cu cei doi însoţitori ai mei, unul cu care sunt certat, al doilea, un fel de amic taciturn, misterios, cam conformist, cît îl ştiu. Ne întîmpină doi reprezentanţi ai *Institutului Sud-Est European,* un bărbat tînăr, bătînd din călcîie, şi un sas din Sibiu, destul de vorbăreţ, fost ziarist, Hönnig. Primul, Schumach, o rupe pe franţuzeşte, e blond, are 23 de ani. De la legaţie, un alt tînăr, S., tot de prin Ardeal, de la Sighişoara. Cină la hotel cu tineri politicieni. Banalităţi prudente. Se face programul. Suntem invitaţi pe trei săptămîni. Vom face călătorii în toată Federala, mai puţin Berlinul. *7 octombrie :* Plecare la 11 în Bavaria. A apărut şi o domnişoară, A., 25 de ani, potabilă. A locuit la Sibiu şi Bucureşti. Vorbeşte, bineînţeles, perfect româneşte. S-a ocupat de *Lexiconul german* (unde se află şi *Groapa).* Pentru a mă convinge, vorbeşte repede în argou şi asta îi stă bine, chiar prea bine. Cu un fel de microbuz ne îndreptăm spre Mittenwald (la graniţa austriacă, cu 120 de kilometri la oră). Peisaj dulce ca în jurul Tuşnadului, lacuri alpine, hoteluri bine îngrijite, o iarbă patetică. Masa, la o pensiune cu o chelneriţă cam capie. N. cere carne de căprioară şi brînză Camembert, cu vin roşu, pentru a arăta cît de bine e crescut. Vrea să mi-l amintească pe P., dar ăla era boer de la mă-sa, nu a mers cu oile. Surîdem. Căprioară nu mai e. Refuză atunci alt fel, masa se prelungeşte cu o jumătate de oră. Bănuiam că vrea să ne arate cine este. Deocamdată, ca spectacol, e interesant. Plecăm spre Mînăstirea Ettal, monument baroc, cu mult aur suflat, cu o pictură de tot realistă care nu mi-a plăcut niciodată. Totul e patetic, splendid, ordonat, invadat de flori, superb, dar lipseşte ceva : poate puţină căldură omenească. 340 de kilometri de şosea, lacurile Murnau, Amersee, apoi Münfeldul cu iolele sale tresărind la vîntul de amurg, undeva se află Starnbelgersee, locul unde s-a înecat Ludovic al II-lea, regele nebun. La venirea serii, Münchenul. Seara, la *Operă,* local baroc, cu mătăsărie roz, aur şi lume pusă la punct : rochii lungi şi smoching. Se cîntă *Falstaff* într-o scenografie realistă, dură, cu flori implantate în podiumul scenei, cu îmbrîncituri de un haz gros, ca la Marna, pe vremuri. Se aplaudă în delir după gustul local, *Falstaff*-ul e bun, muzică fără personalitate, după nebuniile lui Shakespeare, de ce să nu-l ierţi şi pe Verdi ? La ieşire mergem la o locantă studenţească, o pivniţă gen Viena, igrasioasă şi veche, cu vin bun. Trecem pe lîngă berăria din balconul căreia Hitler îi agita pe aceşti münchenezi. Lume de panopticum, o veselie dură, halbe lovite bărbăteşte, cîntec în cor, legănare pe scaune după obiceiul german. În urmă cu şapte ani, în

Berlinul comunist era cam la fel. Apare lumea de noapte : fete ochioase în rochii roşii, blonde, pulpoase, agresive. Ghicesc o disperare de a contrazice ordinea germană. Există cu siguranță aici o prosperitate ce va duce la invidii colective fatale. Dealtfel, aceste invidii ale popoarelor tind tot spre confort. Este omenesc şi nu putem frîna tendințele. Nici o agenție nu e în stare să-mi furnizeze rezultatul meciului Ungaria-România de la Budapesta, unde omul meu T. face iar o experiență cretină cu oameni care abia învață fotbalul. Fata noastră e însoțită pînă acasă de un diplomat. Stă la 16 kilometri de oraş într-un fel de Buftea, cu vile şi blocuri negre. Toată ziua s-a silit să fie plăcută şi odihnitoare. E bine alcătuită, cochetează cu toată lumea, cum stă bine unei gazde, şi are ceva stenic, cum sunt aceste germane moderne. *8 octombrie :* Clopote de dimineață, se pleacă la Stuttgart la 14,30. Tocmeli de dimineață cu N. care se scoală tîrziu. Tot nu am aflat rezultatul de la Budapesta (peste un sfert de ceas : 6—0 pentru unguri, dezastru, al doilea mare dezastru al Piticului). Dimineața de la 11 la 15 la *Pinacotecă*. Clădire veche, bombardată, refăcută, din cărămidă, scări monumentale, pe culoare cele mai valoroase piese : italieni, Goya şi puțini francezi (relatarea, într-o corespondență specială pentru revistă [L] ; Rubens în cantități exasperante m-a vindecat definitiv de pictură). O mitologie plină de bere şi de şuncă mai ales. Dezgustător. Rubens ca şi El Greco e teatral, făcut. Murillo, melodramatic la rîndul său, de un gust îndoielnic. Cinci tablouri. Copii cu zaruri, copii mîncînd struguri. Mai interesant mi se pare Calufio Coello, sobru, masiv, fără farafastîcuri. Augsburg. Plecare din München la 15,30. Popas la Fuggerai, un fel de orăşel al bătrînilor pensionari. Case galbene, flori, o uliță de piatră, o fîntînă, totul părăsit ca în orice duminică peste tot în lume. Am ajuns la Ulm pe întuneric. Oprire la catedrală ; superbă ! Turnul înalt de 145 de metri, stil neogotic, multe podoabe de piatră, dar ce grandoare ! Aduce pe partea laterală cu Domul din Milano. Înăuntru a căzut o bombă în cursul ultimului război, se reface încă. La 20,45, hotel *Wartburg* din

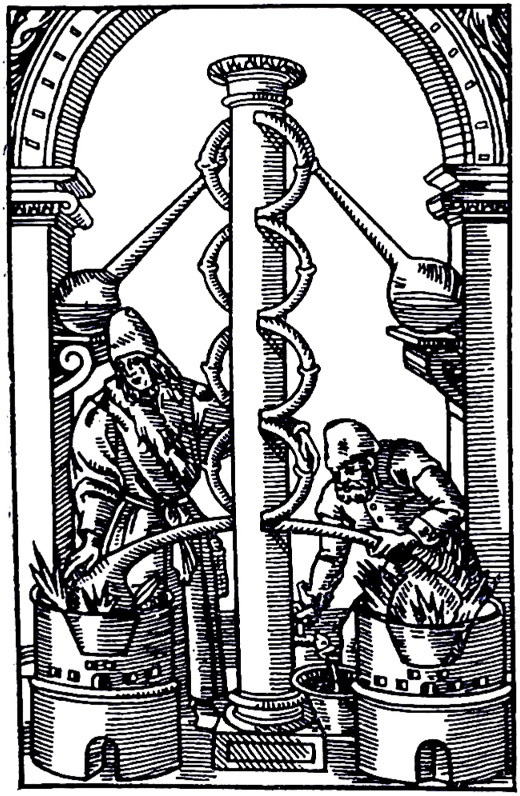

Stuttgart, hotel de protestanţi, pe o stradă cam la margine. foarte liniştită. N., în continuare iritat, nemulţumit de program. Ciudat, dar talentul lui mă face să-l iert. Poate să fie imposibil, dar cartea lui mare îl scuteşte de orice. În odaie, ostenit după duş, Liszt, la radio. *10 octombrie :* Ieri, vizitat turnul de televiziune (ce gust !). Restaurant, terasă, 7 sinucigaşi au plătit bir civilizaţiei. Apoi mergem la *Institutul Sud-Est European*. Ne întîmpină un dr. R., personaj închipuit, care ne ţine la uşă 5 minute, şi asta numai pentru că N. a întîrziat şi l-am aşteptat 20 de minute. Discuţii vagi, nimic interesant. După-masă, lecturi ; apoi, plimbare cu S. care se tîrăşte în baston (a avut un accident cu Br., cu maşina). Seara, la o berărie. Vizită azi la *Deutschland Verlag*. Un funcţionar, schimb de amabilităţi, aflăm de fapt ce bine stăm cu scriitorii la noi : poeţii tipăresc aici volumele în 800 de exemplare, iar romanele au 7 000 tiraj, la început. Succesele merg de la 60 000 la 100 000 de exemplare. Plecare la Hohenzollern pe un timp divin. N. stă în hotel. Vii, ferme, păstori care coboară din *Mercedes*-uri. Mîncăm într-un sat. Restaurant curat. Castelul aminteşte de Sinaia, porţile castelului închise. Murise prinţesa Kira la Paris. Oprire la Tübingen, oraş care nu mai are prea multe lucruri studenţeşti. Fleacuri, vitrine, Neckarul înghesuit. turnul galben în care a locuit Hölderlin mulţi ani, nebun. Totul înghiţit de civilizaţie, uniformizat. Şi aici încă există ceva german personal, dar vai, unde vom ajunge ? *11 octombrie :* Orele 15, *Waldhotel* la Hecht, Darmstadt, într-o pădure. Sosire după un drum de trei ore pe autostradă pe ruta Stuttgart, Karlsruhe, Heidelberg (unde am stat un ceas). Mi-a rămas în minte oraşul vechi studenţesc, cu localurile sale întunecate, cu mese mari de lemn şi cu nume scrijelite pe bănci, cu lămpile lui şi castelele negre-roşii de pe Neckar. Mi-am cumpărat clopote, am trimis cartoline. Mulţi cîini şi copii. Mîine s-ar putea să-l văd pe P. la tîrgul de cărţi, dacă o veni, dar cum e mîndru o să absenteze. Timpul, o minune. N. întîrzie în continuare ostentativ. L-a speriat şi pe şoferul nostru (avem acum un *Mercedes,* la cererea mea, condus de un student tînăr care cîştigă în felul acesta bani pentru studii). Suntem lîngă Darmstadt. Seara am ajuns la Frankfurt. Pe şosele, înghesuială de nedescris, ajunşi cu întîrziere (bineînţeles din pricina lui N. care ţine să ne scoată din sărite) la Buchmesse (deschiderea tîrgului de carte). O sală imensă, reflectoare, televiziune, peste o mie de oameni. Vorbesc trei oratori. Unul, polonez, făcînd istoria interpretării textelor, ceva plicticos de moarte. A sosit A., fata noastră. E timidă în realitate, fată de condiţie, bine crescută, la orice aluzie mai directă roşeşte, şi S. face destule, cu o agresivitate ardelenească pe care caut s-o temperez, fără mari şanse. Cunoaşte pictură, muzică şi literatură. După ceremonia la care P. bineînţeles nu a apărut (pentru că trebuia să ne arate unde locuieşte şi el nu vrea asta, din orgoliu), mergem la o crîşmă pe strada principală, un fel de han, cu troace şi vase pe pereţi, de gust. Trei ore N. face teoria lui preferată : că ar fi vrut ca fata să fie nu ştiu ce şi, cînd află că nu e, e dezolat. De unde apare teoria vinei germanilor. Fata declară că nu face politică, el o tiranizează cu răspunderea germană. Discuţia se mai potoleşte. N. nu e rău, e un copil ce nu trebue contrazis. Are o părere rea despre mine, dar asta o să-i treacă. *12 octombrie :* Dimineaţa la tîrgul de carte. O babilonie. Lume multă, afaceri, scriitori, femei care sunt trimise de editori pentru contracte, mă amuz, pavilionul nostru destul de bine, grafic. P. nu a apărut nici azi. Cei de la pavilion vorbesc despre interesul pentru *Groapa* manifestat de Fischer şi de o editură cehoslovacă, despre un oarecare Seymoor din S.U.A.

Aseară, N., după ce a stat cu noi la masă, a plecat şi ne-a lăsat pe noi cu fata şi şoferul. Pe urmă (deşi nu-l costase nimic) a reproşat fetii că nu ne-a dus la un restaurant mai ieftin. Amănunt amuzant : la München, A. îi arată un fotoliu din loja în care a stat regina Angliei cînd a trecut pe aici ; amuzat, N. se aşază în fotoliul alăturat, al prinţului consort, ca şi cînd ar fi vrut să se afle o clipă măcar în situaţia acestuia. Surîd. E tare simpatic în fond... Deci plimbare, ignorarea editorilor, plimbare în vechiul oraş, ca să vedem Primăria în care a fost încoronat Rudolf, chestiunea descrisă în *Măştile lui Goethe*, apoi o expoziţie de pictură : un rus — Alexei Jawenski —, ceva între Van Gogh, Kandinsky, Miro, Picasso etc., totul laolaltă, ceea ce era cam mult. Mi-au plăcut două-trei lucruri. A., bine pregătită, are replică la toate. Îmi face o impresie din ce în ce mai bună. În maşină îmi arată *Kindlers Literatur Lexikon*, apărut la München şi la Zürich, în care se află o coloană despre *Groapa*. Îi dau lui A. *Goethe*-le meu. Întoarcere devreme la hotelul aflat într-o pădure, conduşi de o franţuzoaică şi de un bărbat neamţ, rotofei, gospodar. Sălile sunt pline de copii, şi S. îi face discret curte femeii, ca orice român care se află în excursie. *13 octombrie :* Plecare de dimineaţă la castelul ducesei Amalia de Darmstadt (vezi *Goethe*). Un turn, tablouri exasperante, săli lustruite, palatele de lemn ale vechii nobilimi. Masă pe drum, întoarcere la Frankfurt. P. nu a apărut. Fischer, ni se comunică, nu face totuşi *Groapa*. Ne întîmpină O., ambasadorul, care e foarte simpatic, volubil, vesel, ne invită la o locantă italiană. *14 octombrie :* Plecare la Hamburg, la 12. Sosire la orele 20. Drumul extrem de dur pe autobahn. Înghesuială de maşini, în faţă şi în spate. Aseară hangiţa de la *Waldhotel* s-a văitat de pofta de somn a soţului neamţ, şi S. s-a angajat să rezolve el chestiunea asta. Nu l-am întrebat azi nimic, sunt bine crescut. Are un aer pişicher totuşi. Dimineaţa cei doi soţi nu păreau deloc ultragiaţi. În semn de simpatie s-a spart o farfurie în cinstea lui S., semn de preţuire (a femeii, probabil). Se pleacă din localitate pe *Monteverdi*, cum spune fata, mare amatoare de muzică, pe care N. o retează mereu de la radio, stînd pe locul mortului. *15 octombrie :* Hamburg, ploaie mare, rece. Oraşul şi portul au ceva scandinav. Plimbare cu un vas prin docuri timp de un ceas şi jumătate. Interesant ca aglomerare de energie. Seara filmul *Blow-Up*, o capodoperă. Scena finală a mimării unui joc de tenis este tot ce am văzut mai bun în film în ultimii ani. Apoi cartierul curvelor hamburgheze. Ceva înspăimîntător pe o uliță, vechile căzături, în vitrine spectrale. La *Erotic Center* (modern), restaurante, odăi curate, o piațetă, alegerea se face la lumina felinarelor cu neon, senzație de greață pentru civilizația care poate să ajungă aici. Eșuat cu toții la o crîșmă cu discuri la tonomat. *16 octombrie :* Vizită la *Der Spiegel,* unde apare și *Stern*-ul (revistele cele mai controversate din Germania). Revista îmi amintește *L'Express*-ul. Primire politicoasă, conversație lejeră două ore. Fleacuri. Masa la restaurantul *Kopenhaga* cu un redactor de la o editură. La *Der Spiegel,* în subsol, ni se arată fișele de scriitori. După-masă, somn, apoi la cinema : Frankenstein. Delicios în tîmpenia lui : iguane, morți, monstrul salvează omenirea. Plecare la un mic restaurant cu *eisbein* și bere. A. lipsește pentru că trebue să se reculeagă în urma unei convorbiri cam particulare. *17 octombrie :* Plecare din Hamburg. Orașul mi-a plăcut ca orice port, ori pentru că are ceva din Londra anului trecut. Sosire la 15,30 la Hanovra. *Parck Hotel.* O cale ferată, vînt și deșert. Nu am mers la Bremen din pricina unei furtuni de care fetii i-a fost frică. Ne-a povestit că pe o asemenea vreme mașinile zboară de pe șosele și apele acoperă asfaltul. Cerul era dramatic. Are impresia că va muri pe autobahn. De aceea stă în odaia ei, și noi o lăsăm să se reculeagă încă. *18 octombrie :* Ziua fetii : 25 de ani, mici atenții. S., sentimental, eu mai cinic, N., rău de tot, nu o înghite pentru că se ocupă mai mult de noi. Citesc Trakl : *„O, voi cruciade și aprinse mucenicii ale cărnii. O, voi munți sălbatici, sublimul doliu al vulturilor“ (Furtuna).* Mai tîrziu găsesc în Jakob van Huddis aceste superbe versuri :

> *„Furtună. Marea sare din orbită*
> *Spărgînd zăgazuri de nezdruncinat*
> *Și multă lume e gutunărită*
> *Și trenurile de pe poduri cad...“*

Dimineața a fost concurs băiețesc de trandafiri în cinstea lui A. Placidă de obicei, fata se emoționează. Plecăm în tîrg fără N., care a fost seara la *Pigalle* din Hanovra. Francesco, șoferul, ni-l vinde. Și-a cumpărat ochelari de un fel care-l avantajează. Omul mă amuză. Ne-am oprit pe urmă la *Schloss Herrenhausen,* un fel de grădină *Mirabelle* de la Salzburg, cu un *Garten Theater,* plin de statui aurite, a Sophiei de Hanovra, cu alei ticluite și tonsuri horticole. Statui cam vulgare vegheau dezordinea. Frig, rece stupid. În ziare, cifrele morților de pe autobahn. A. a avut dreptate, în astfel de zile se moare. Masă la un birt studențesc, după care un film cu James Bond : *Trăiește de două ori.* Fata e tristă și are îndoieli sentimentale, va veni la un rachiu de brad. Noroc de hotelul ăsta bine încălzit. *19 octombrie :* Drum de la Hanovra la Düsseldorf prin Essen. Peisaj frumos, blînd. Hotel *Savoy* la Düsseldorf. Oraș bogat, cu buildinguri noi. Locuim în cartierul băncilor. N. o persecută pe A. în continuare, de data asta nu-i place odaia. Are un mod fascinant de a-i persecuta pe ceilalți. *20 octombrie :* Bad Godesberg. *Insel Hotel.* Orele 18. Plecare din Düsseldorf la prînz. Aseară un

Wienerwald cu pui fripți, țigani unguresști și vin bun. S., melancolic. Dimineață, plimbare pe lîngă apa Düssel, fluviu mort, limpede. Platani și soare. A. arată extraordinar. Stăm la zece kilometri de Bonn, oraș snob. Bem cafea cu o sută de babe care se plictisesc și se privesc, într-o cofetărie de lume mare (marea burghezie germană care așteaptă revoluția de *dincolo*). La ora 15 totul se încuie într-o ordine sinistră. *21 octombrie :* Scris un mic poem pentru A. Am mers la o berărie pe străzile cartierului aristocratic. Orășelul e frumos, mai ales noaptea, cînd mă însoțește A. și *codittoraiul* de jos nu mai e plin de babe, de pălării și de lume afectată. Citit *Pămîntul oamenilor* al lui Exupéry. De la *Vol de nuit* nu-l mai regăseam. Ce căldură, ce pasiune, ce dragoste pentru om ! Povestea căderii lui Mermoz în Anzi sau căderea sa în Sahara, o mare literatură. Am plîns cu acea invidie cinstită și nobilă în fața marelui talent. La Bonn, vizitat Parlamentul, ascultat bancuri nemțești de rigoare cu politicieni. Apoi pe Rhin, cu mașina și pe jos. Am fost la Brühl, la un castel *Renaissance*, destul de comun. Plimbări prin grădină. Fata noastră, melancolică, gata să plîngă la cea mai mică răutate a lui N. căruia nu-i place Bonnul, dar Rhinul, da (pe care-l găsește cam ca la Vadul Oii plus benzina și gazele, plus circulația nebună). Köln, apoi. Vizită la celebra catedrală plină de popi cu pușculițe și turiști agresivi. (Simplă, imensă, măreață.) Cea din Milano e mai elansată, mai mare parcă, nu are superbele vitrouri ale celei din Chartres, Notre-Dame de Paris e o colivie pe lîngă catedrala din Köln. Aseară versuri din T.S. Eliot cu A. *„Sorbim din viață, cum sorbim din ceai, cu lingurița..."* Vorbe apoi despre Petrarca. Început *Harfa de iarbă* a lui Truman Capote, ceva calofil în stil Salinger sau invers, livresc, ușor pueril. *22 octombrie :* Plimbare pe valea Rhinului pînă la stînca *Loreley*. Oprire la Linz, oraș miniatural, cu o veche biserică sătească, cu un cimitir pe iarbă, ca în filmele copilăriei. Castele, apă, șosele, mașini, totul obositor după 5 ore. La *Opera* din Köln : *Tînărul Lord* de Henze (amestec de Stravinski, Honegger și Gershwin, partitura negresei, operă burlescă în stil german). Seara, masă cu soții Cullen, reprezentantul societății care ne-a invitat. A., toată ziua, chinuită de foen. Parcă, pe undeva, disprețuitoare după ce nu a fost chiar așa la Bad Godesberg. S., melancolic, trece pe vin. N. nu a mers la *Operă*. *23 octombrie :* Köln. Superbă expoziție Chagall. Lucrări din prima tinerețe, mai ales strigătele formale de violet, inimaginabile flori, îngeri și lăutari, evrei ruși, ceva demențial, coloristic, cum aș fi pictat eu dacă aș fi avut acest talent. Pe urmă imprimări la radio. O cafea cu cineva de la Radio-Köln. Plecare la Bad Godesberg. S. e cam bolnav. Fata ne-a consumat și se pregătește să ne abandoneze sportiv. Cerem cu toții viza ambasadei pentru Franța, cum am stabilit la plecare. Formalități imense. *24 octombrie :* Plouă exasperant. Bat clopotele din Bad Godesberg. Clopote și babe. După-masă, la hotel *Dreessen* pe Rhin. Ne-am mutat pe neașteptate, ceea ce pentru mine e un calvar. E superb, terase, frunze galbene, Rhinul melancolic, orașul Bonn, amorțit, somnolează în ceață. Citit ieri reportajul despre împușcarea de către căpitanul Prado a lui Che Guevara, drept în inimă. O durere teribilă la gîndul că se poate trăi în paralel în hoteluri de lux în timp ce alții se bat în munții Boliviei pentru o idee. Che va produce o mare turburare în conștiința Americii Latine. Acolo era nevoie de mituri și el a devenit un mit. Ieri, la Köln, biserica *Pantaleone,* orgă, simplitate, sfințenie neprefăcută. Mormîntul împărătesei Teofana. Simplu, acoperit de marmură albă. Azi, la prînz, A. : nemții, se spune, au o seriozitate animalică ! Citesc în Carola Gideon Welker : Brâncuși detesta piramida, credea că e fatală, în timp ce spirala *semper eadem resurgo* (mereu reînvie din ea). *25 octombrie :* O iarbă ironică, Exupéry, nu ? Drum la Gummesbach, un loc excepțional, între munți, pe un drum de neuitat. Ceva din Tirol, cu ape, mori, case, totul dulce, plăcut. După-masă, drum zdrobitor pînă la Reutlingen, patru ore, lîngă Stuttgart, 400 de kilometri. Orășelul mic, hotel bun, somn de la orele 22. *26 octombrie* : douăzeci de zile de la plecare. Viza pentru Paris nu s-a obținut. Plecare la Freiburg. Oprire la Rottweile, o capelă barocă, Saint Lorenzo, cu sculpturi vechi, dar nimic special. Freiburgul foarte stins, un fel de Salzburg, plin de studenți. Dealuri, brazi, rîuri ca în ilustrate. O vreme dulce, totul liric. Seara la un *Wienerwald* cu tînărul Akerm care a luat locul lui A. pînă la München. E un băiat îngrijit și atent. Îmi place. *27 octombrie :* Plecare la Nürnberg. S. a rămas la un doctor la Tübingen. Îl luăm din drum. Drum la Schwäbisch Hall, cu o admirabilă catedrală, oraș în drumul sărarilor, primărie veche, casele-minune. Oprire la Rothenburg despre care fata noastră spunea că e cel mai frumos oraș din Germania. Și era. Un Toledo german, porți, insigne de breslă, un zid circular, poduri, turnuri, o admirabilă catedrală, un altar sculptat de un meșter vestit care pe mine mă omoară cu realismul lui trivial, un hotel, al *Pălăriei de fier,* excelent, intim. Aici să stai și să scrii un an de zile, totul înghesuit, cu gust, plin de farmec, ca în filmul *Anul trecut la Marienbad.* Fîntîni și străzi în pantă, totul seamănă ciudat cu Veneția. Ajungem la 18,30 la Nürnberg, oraș oarecare la prima vedere. Mai puțin vechea cetate. *28 octombrie :* Soare în Nürnberg, oraș de gresie neagră, oraș al cavalerilor, cu ceva de basm german, oraș al orologiilor. *29 octombrie :* De aseară, la München. O vinărie pînă tîrziu cu micul Akerm, cu fete germane care cochetează din ochi. S. face pe hipnotizatorul lor, de unde cît pe-aci să ne încăierăm cu niște studenți geloși. Dimineața, drum la Neuschwanstein, castelul lui Ludovic al II-lea al Bavariei. Lacuri și poieni, un relief dulce. A nins în munți, aer pur, limpede. Vizele pentru Franța nu au venit. Domnul și doamna Hartl ne-au însoțit pe ultima parte a călătoriei. N. iar a exagerat. Seara, telefon de la A. Voce melancolică, mimînd tragedia unui sentiment neîmpărtășit. Duce tratative cu o editură din Hamburg, dar eu aș fi vrut s-o revăd. Seara, plimbare prin München. Abandonat vinul. *30 octombrie :* Pentru că vizele pentru Franța nu mai vin și pentru că procedeul mă supără, iau un bilet de avion şi mă întorc singur la Bucureşti. Colegii mei vor veni cu trenul. Îi priveşte.

Solemnităţi la curtea bizantină. *Sărbătoarea Brumaliei,* veche reminiscenţă a unei sărbători păgîne în *apartamentul de purpură,* unde împărăteasa dădea femeilor de la curte stofe bogate şi unde, seara, în vastele saloane oficiale, cîntăreţii de la *Sfînta Sofia* şi de la *Sfinţii Apostoli* executau poeme compuse în cinstea augustei, comedianţii şi bufonii făcînd restul. Înalţii demnitari ai statului dansau la urmă în faţa augustei un dans cu făclii, grav şi domol.

Mallarmé : Fulgerele primare ale logicii...

Tot el : Fragmentele sunt semnele nupţiale ale ideii...

Gamele greceşti, joase, pentru *Janus :* hipo-dorian, ionian, hipo-frigian, hipo-eolian, hipo-lidian...

A revendica o frică funciară, numai a ta, necoruptă, ca o femeie virgină, a păstra prospeţimea fricii tale...

Asta, da, titlu : *Eulalii.* Spune tot, cîntă, te îmbată, te duce în grădini...

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie—Mitologie—Poezie)

Din *Le Rameau d'Or* de James George Frazer :

— *Regele Pădurii.* În Peninsula Italică se găseşte orăşelul modern Nemi, cu Dumbrava Sfîntă şi Sanctuarul Dianei, Diana pădurii. În boschet se găsea un arbore sfînt care în vechime era apărat zi şi noapte de preotul Dianei, cu sabia în mînă. Cel care dorea să fie preot în locul lui trebuia să-l omoare şi aceasta se putea face oricînd. Doar un sclav fugar putea să provoace pe preot rupînd o ramură din copac. După unii, ramura fatidică era ramura de aur pe care Aeneas, din ordinul Sybillei, a cules-o înainte de a face periculosul voiaj în ţara umbrelor. Caligula, voind să scape de preotul din Nemi, a angajat un scelerat cu braţ puternic să-l omoare. Se pare că obiceiul dăinuia încă pe vremea lui Antonius.

— Diana a pădurilor din Nemi se mai numea şi Vesta, ceea ce înseamnă că un foc veşnic era întreţinut lîngă altarul zeiţei de către vestale.

— Tot în Dumbrava din Nemi domnea şi nimfa Egeria care ajuta femeilor să nască ; această nimfă, după legendă, a fost soţia sau concubina regelui legendar Numa Pompilius, şi ea i-a inspirat legile pe care acesta le-a lăsat poporului roman.

— Un alt personaj din Dumbrava de la Nemi este Virbius, favoritul Dianei, în care e incarnat personajul Hippolytos, un tînăr erou pe care centaurul Chiron l-ar fi învăţat arta vînătoarei ; dar Neptun l-ar fi speriat, făcînd să iasă din mare doi tauri fioroşi. Caii s-au speriat şi l-au trîntit pe sărmanul Hippolytos omorîndu-l în floarea vieţii. Disperată, Diana l-a rugat pe Esculap să-l reînvie. Hippolytos domni ca rege şi avu un fiu numit Virbius, care a luptat împotriva lui Aeneas şi a troienilor. Sfîntul Hippolytos în calendarul catolic a fost plasat în ziua de 13 august, ziua de altădată consacrată Dianei, şi despre acest sfînt se spune că ar fi fost omorît de propriii săi cai.

— Moştenirea prin omor a demnităţii de preot în Aricia (Nemi) legată de imaginile lui Virbius, Oreste şi Hippolytos, duce la ipoteza că Dianei îi plăceau sacrificiile umane.

— Iniţial, Diana a fost o zeiţă a fertilităţii şi i s-a dat de tovarăş pe Virbius. Preoţii regi ocupau pe lîngă zeiţă rolul de soţ, pe care l-a avut Virbius, şi deci trebuiau să moară ca şi el. Dealtfel, obiceiul căsătoriei rituale cu un arbore a durat multă vreme, chiar în timpurile istorice. Atîta timp cît arborele nu era atins, el era apărat de orice atac.

— La Roma, în antichitate, exista un rege al sacrificiilor, iar soţia lui purta numele de regină a riturilor sacre.

— În Grecia antică, după ce s-au făcut riturile funerare pentru un individ considerat mort, dacă acesta revenea, se făceau toate ceremoniile de la naştere, era trecut printre genunchii unei femei, era înfăşat, alăptat şi abia după asta avea voie să convieţuiască cu ceilalţi.

— În Ruthenia hoţii îşi fabricau fluiere din oasele tibia ale unui cadavru şi fluierau cu ele în scopul de a adormi vigilenţa celor pe care voiau să-i jefuiască. Indienii din Mexic, în acelaşi scop, se serveau de antebraţul unei femei moarte la naştere (vezi *Ciuma).*

— În Europa exista aşa-zisa *mîna gloriei (main de gloire)* pe care aş traduce-o cu *mînă de barabaftă* — adică de mare noroc —, mîna unui spînzurat care a fost uscată şi pusă în saramură. Cu grăsimea de la un alt criminal spînzurat se făcea o candelă care se aprindea în faţa *mîinii de barabaftă,* crezîndu-se că prin aceasta persoanele ce trebuiau jefuite cădeau într-o imobilitate completă. Adeseori se dădea foc chiar mîinii de mort ; dacă un deget rămînea neaprins, însemna că unul din casă nu amorţea. De asemenea, în candelă trebuia introdus un deget de nou-născut. Numai laptele putea să stingă aceste flăcări malefice.

— În Grecia se credea că, dacă mănînci carne de privighetoare — pasăre care îşi petrece noaptea trează —, capeţi o insomnie totală.

— Ametistul are culoarea vinului, numele său se traduce cu „nebeat" ; se considera că piatra îl ajută pe cel care o poartă să fie sobru şi cumpătat.

— Cînd două persoane doreau să trăiască unite, purtau la ele cîte un magnet.

— La slavi, o tînără fată ia pămîntul în care paşii iubitului său au lăsat urme şi îl pune într-o glastră în care plantează o gălbinea, plantă despre care se zice că nu se fanează niciodată.

— În India există un dicton : Universul întreg e supus zeilor, zeii toţi sunt supuşi farmecelor, farmecele, brahmanilor — brahmanii sunt deci zeii noştri.

— Vrăjitorii în Evul Mediu oficiau liturghia neagră sau a Sfîntului Secaire în biserici părăsite și ruinate, pline de bufnițe și lilieci, biserici în care țiganii rătăcitori își fac noaptea sălaș. Falsul preot vine aici cu amanta lui care joacă rol de dascăl, iar slujba liturghiei se face invers. Cel care e blestemat moare topindu-se pe picioare și nimeni nu-l poate ajuta cu nimic.

— Vîrstei magiei i-a precedat vîrsta religiei și se pune întrebarea : ce l-a făcut pe om să renunțe la magie ? Desigur constatarea ineficacității magiei în cele mai multe cazuri și concluzia că oamenii nu pot manevra după dorință anumite forțe naturale. Deci e o convingere că acestea se manifestă după niște legi și după o voință diferită de a oamenilor.

— Ideea pe care magicianul și-o făcea despre cauzalitatea fenomenelor azi pare absurdă, dar în acele vremuri era chestie de viață și de moarte. Un singur flagrant delict de eroare îl costa pe magician viața,

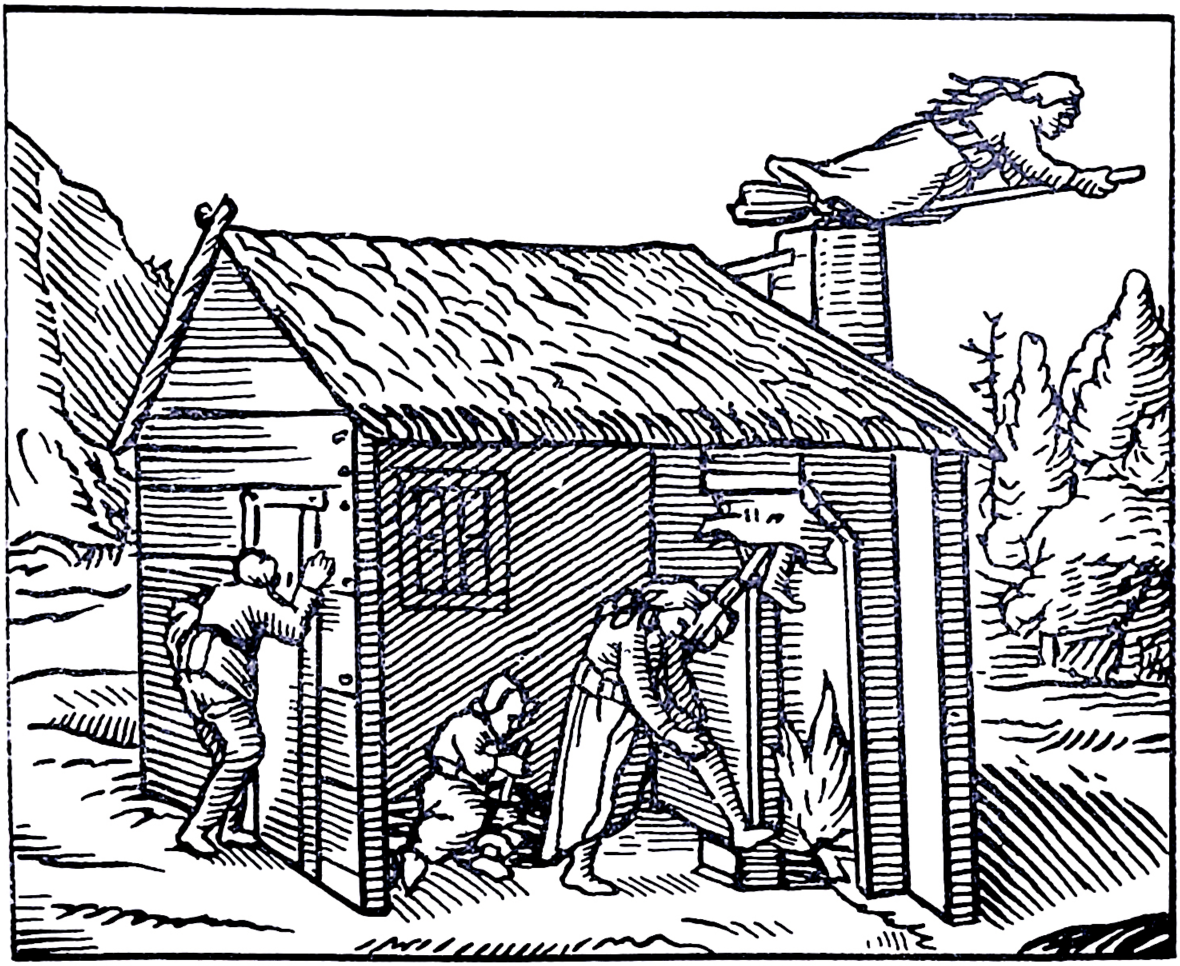

avea deci un interes puternic să raționeze exact sau să găsească explicații plauzibile, suficiente.

— În Thessalia și Macedonia, cînd era secetă, se făcea o procesiune de copii, în fruntea căreia mergea o fată împodobită cu flori ; se făcea înconjurul fîntînilor și al izvoarelor din vecinătate, iar fata recita o invocație către zeița Perperia. În aceeași situație, sîrbii denudau completamente o fecioară și o împodobeau din cap pînă în picioare cu flori și ierburi. Fata era numită Dodola și făcea înconjurul satului însoțită de un cîrd de alte fete, dansau, și stăpîna casei vărsa peste Dodola apă — ca la paparude.

— În Kursk (U.R.S.S.), cînd e secetă, femeile prind cîte un trecător și îl aruncă în rîu sau îl udă din cap pînă în picioare cu apă.

— În Transilvania, cînd e secetă, fete goale, conduse de o babă, fură o grapă, o aruncă într-un rîu, apoi o pescuiesc și aprind timp de o oră la fiecare colț cîte o lumînare. Mai înainte de a arunca grapa în rîu, o tîrăsc peste tot cîmpul ca să menească a ploaie. În India e un obicei asemănător : femei goale tîrăsc pe cîmp o căruță, în timpul nopții, în timp ce bărbații se țin departe, prezența lor ar rupe farmecul.

— La sfîrșitul anului 1893, în Sicilia, bîntuia o mare secetă ; toate florile se fanau, iarba se uscase, poporul se frămînta cuprins de teroare. S-au făcut procesiuni sfinte în zadar, și în zadar lumînări binecuvîntate, groase, ardeau în fața altarelor. La Nicosia, oamenii scoaseră afară din biserică un crucifix mare cît toate zilele și îl cărară pe străzi, în picioarele goale și flagelîndu-se unii pe alții. Nici Sfîntul Francisc de Padua, care era responsabil cu ploaia, nu mai avea nici o putere ! Slujbele și acatistele nu mai conteneau. Pînă la urmă, țăranii se supărară și exilară toți sfinții. Pe Sfîntul Iosif îl aruncară într-o grădină, în bătaia soarelui, ca să simtă pe pielea lui arșița. Alți sfinți fură întorși cu fața la perete și li se tăiară rația de lumînări și tămîie. Arhanghelului Mihail i se smulse aripile de aur și-i puseră unele de carton, iar în locul mantiei de purpură îl înveliră cu un preș găurit. Pe Sfîntul Angelo îl lăsară, pur și simplu, în pielea goală, situație insuportabilă pentru orice față bisericească. Ba unii voiau să-l înece, alții să-l spînzure. Și strigau : ori ne dă ploaie, ori îl beregățim !

— A existat credința pînă nu de mult că regii aveau puteri supranaturale. În *Codul de legi* al lui Manu sunt lăudați regii buni și nehrăpăreți care ar da fertilitate solului și prosperitate supușilor. În Grecia homerică se vorbea de regi ca de personaje sfinte sau divine, casele și carele lor de luptă inspirau venerație. În Danemarca Evului Mediu, mamele prezentau pe noii-născuți regelui Waldemar pentru ca acesta să-i atingă și, în acest fel, să le asigure o creștere viguroasă. Adeseori regele însuși trăgea o brazdă. Regii Angliei puteau printr-o simplă atingere să vindece de scrofule, boala era, dealtfel, cunoscută sub numele de *boala regelui*. În 1633, Carol I vindecă la repezeală o sută de pacienți în capela din Holyrood ; urmașului său, Carol al II-lea, i se atribuie peste o sută de mii de vindecați ; Wilhelm al III-lea, un om imposibil, refuză să se preteze la astfel de — zicea el — farse. O singură dată acceptă să binecuvînteze pe un bolnav spunînd : *Dumnezeu să-ți dea o sănătate bună și mai mult bun simț !* Jacques al II-lea și fiica lui, Ana, continuară să vindece. Regii Franței moșteniră darul de a vindeca de la Clovis sau de la Sfîntul Louis, iar regii Angliei de la Eduard Confesorul.

— Credința în incarnarea temporară a zeilor în cei ce oficiază e răspîndită pe tot globul. În templul lui Apollo Diratiotos, la Argos, se sacrifica o dată pe lună un miel, noaptea. O femeie care respectase regulile de castitate gusta din sînge și devenea inspirată. La Egira, în Alcaia, preoteasa bea din sîngele unui taur, înainte de a coborî în cavernă pentru a prezice viitorul. Preotesele lui Apollo mîncau de obicei din laurul sfînt și suportau fumigațiuni. Bacantele mîncau iederă care are, se pare, proprietăți intoxicante. În Uganda preotul fumează pînă la delir, apoi profețește.

— În Grecia s-a cunoscut zeificarea unor oameni în viață. De exemplu, Empedokles se adresează astfel concetățenilor săi : „O, prieteni, în această cetate a Agrigentei, care se înaltă pe marginile de aur ale orașului, voi, care țintiți către frumoase sarcini (care aspirați la mărețe funcțiuni), voi, care vă propuneți un scop nobil, voi, care oferiți străinilor un adăpost liniștit și frumos, salut ! Printre voi, eu trec cu mare demnitate. Cu ghirlande înflorite voi încununați ilustra mea frunte ! Eu nu mai sunt un om muritor ; sunt o divinitate nemuritoare ! La orice pas al meu, poporul face roată în jur, îmi arată dovezile adorației sale. Și mii și mii de discipoli mă urmează, încercînd să învețe calea cea mai bună. Unii imploră să le arăt o viziune a viitorului, alții, sub povara unei dureri violente, ar dori să audă vorbe de îmbărbătare și să nu mai sufere din cauza nenorocirilor".

— Empedokles afirma că el poate învăța pe discipoli arta de a stîrni sau de a potoli vîntul, de a face să plouă, de a înlătura bătrînețea și bolile, de a învia morții.

— Cînd Demetrios Poliorcetul restaura democrația ateniană, în anul 307 î.e.n., atenienii le decernară prin decret, lui și tatălui său, Antigonos, titlul de *zei salvatori* și onoruri divine. Li se ridicară altare și fu numit un preot cu întreținerea cultului lor. Mulțimea cînta pe uliți că Demetrios este singurul zeu, deoarece ceilalți dormeau, erau departe sau nu existau.

— La geți, pînă la începutul erei noastre, era un preot care incarna zeul și care era numit chiar *zeu.* El locuia pe un munte sacru, și regele îl considera consilier al său.

— *Legile* lui Manu spun că un rege-copil nu trebue contrazis cînd afirmă că e zeu, căci, de fapt, e o mare divinitate sub o formă umană.

— În India se pretinde că *maharajas* — șefi spirituali — sunt incarnări ale zeului Krishna.

— Nici creștinismul nu a fost scutit de astfel de aberații : În secolul al II-lea, Montan frigianul pretindea că el e trinitatea incarnată. La Carthagina discipolii Sfîntului Columba îl adorau pe acesta ca fiind incarnația lui Christos. La albigenzi adorația reciprocă era un obicei, lucru ce se găsește menționat de sute de ori în rapoartele Inchiziției.

— Este un fapt dovedit cultul arborilor la marile familii indo-europene ale rasei ariene. *Cultul stejarului* la celți și druizi și numele vechi pe care-l dădeau ei sanctuarului par a fi de origine identică cu latinul *nemus* = *pădure* sau *luminiș,* care supraviețuiește în *Nemi.* Germanii pedepseau groaznic pe cei care jupuiau scoarța unui copac : îi tăiau buricul și-l obligau să se învîrtească în jurul copaoului pînă îi ieșeau intestinele afară. În Forum, la romani, se adora pînă în perioada Imperiului smochinul sacru al lui Romulus, și, cînd arborele începu să se usuce, toată lumea fu consternată.

— Latona, cînd a fost însărcinată, a luat în brațe doi pomi, un palmier și un măslin, sau doi lauri, nu se mai știe precis, și a dat naștere celor doi gemeni divini, Apollo și Diana ; de aici credința că unii arbori au puterea de a facilita nașterea (și în cultele cretane ale marii zeițe, femeile nășteau în genunchi ținîndu-se cu miinile de un copac).

— Orgiile ce urmau unor sărbători nu erau născute dintr-o pornire de luxură care ar fi inerentă genului uman, ci se căuta prin aceasta să se sporească fertilitatea solului și a animalelor.

— În Amboina, cînd se așteaptă ca recolta să nu fie prea bună, bărbații se strecoară noaptea, goi, pe plantații, și încearcă să fertilizeze copacii, așa cum ar proceda cu o femeie.

— Cînd se nasc gemeni în Africa Centrală, la tribul Bagandas, pentru a trece bananierilor puterea fertilă a mamei, aceasta se culcă pe spate în iarbă și își pune între picioare o floare de bananier, pe care bărbatul trebue să o indepărteze cu ajutorul membrului viril. În acest timp rudele femeii fertile dansează în grădinile amicilor pentru a le fertiliza și pe ele.

— În Ucraina, la 23 aprilie, de Sfîntul Gheorghe, cuplurile de tineri căsătoriți se culcă pe pămîntul semănat și se rostogolesc, alteori chiar preotul este cel rostogolit de femei, in ideea de a transmite țarinei facultăți generatrice. În Germania, la fel, bărbați și femei se rostogolesc in țarină, desigur rămășiță a unui cult grosier, cînd semănătorii se dedau chiar la acuplări, în scopul de a fertiliza solul. Dealtfel, în Java semănătorii și astăzi practică actul sexual în scopul realizării unei recolte bogate.

— Instinctul propagării speciei este subordonat instinctului conservării vieții.

— O veche lege romană atribuită lui Tullius Hostius prevedea că, dacă s-a comis un incest, să se ofere un sacrificiu expiratoriu Dianei, care era considerată în antichitate ca zeița fertilității, aceasta deoarece se credea că incestul poate atrage după sine o perioadă de foamete.

— La Babylon era sanctuarul lui Bel-Ba-bel, Ba-bilon, Basaraba — ar putea avea vreo legătură cu inferențele lui Hasdeu din *M. Et. Rom.?*

— La Theba, în Egipt, o femeie dormea în templul lui Amon ca soție a zeului și, ca soție umană a lui Bel la Babylon, se spunea că ea nu avea comerț cu nici un bărbat.

în textele egiptene era numită soție divină și avea un rang egal cu cel al reginei.

— La Eleusis se celebra unirea lui Zeus cu Demeter, iar hierofantul și marea preoteasă jucau rolul zeului și al zeiței. Dar uniunea era simbolică, deoarece hierofantul se priva de virilitatea sa, temporar, prin aplicarea unui balsam pe bază de cucută. După ce perechea se retrăgea, după puțin timp apărea hierofantul cu un spic de grîu în mînă și spunea : Regina Brimo a dat naștere unui băiat sfînt, Brimos ! Această revelație a grîului părea a fi fost actul esențial al misterelor.

— Legenda spune că regele Numa era inspirat de nimfa Egeria, care sălășluia și dansa în Dumbrava de la Nemi (Aricia), iar Plutarch afirmă că Egeria se identifică cu Diana, stăpînă a acelor locuri și a pădurilor ; în fond, Egeria era nimfa stejarilor, iar Diana era zîna pădurilor în general, în special a celor de stejar, cele mai importante fiind cele de la Nemi. Recent s-au descoperit două nave scufundate în lacul Nemi, construite în secolul I al erei noastre, sub Caligula, care aveau niște platforme turnante și păreau a fi fost un fel de altare plutitoare.

— Legenda unirii regelui Numa cu zîna Egeria e o amintire a ritualului mai vechi despre unirea sfîntă a regelui Romei cu zeița vegetației, ceremonie care se înfăptuia în fiecare an. În această ceremonie rolul zeiței putea fi jucat de o imagine sau de o femeie, probabil chiar de regină. Se poate presupune că regii n-au domnit inițial în virtutea dreptului lor moștenit, ci în virtutea divinității lor presupuse, ca reprezentanți sau incarnări ale zeului, parteneri ai zeiței vegetației. Se presupune că regele personifica o divinitate care nu era alta decît Jupiter însuși.

— Pînă în epoca imperială, generalii victorioși își celebrau triumfurile, iar magistrații, la jocurile de circ, se îmbrăcau în costumul lui Jupiter, pe care îl împrumutau din marele templu de pe Capitoliu. Obrazul lor era vopsit cu roșu și purtau o coroană din foi de stejar. Stejarul era *pomul lui Jupiter ;* se zice că Romulus ridicase templul lui Jupiter pe Capitoliu lîngă un stejar, venerat de ciobani, de care regele atîrna trofeele cucerite în luptă.

— Analele romane vorbesc de un rege al Albei numit Romulus, Remulus sau Amulius Silvius, care se dădea drept zeu și pusese să se construiască o mașină ce imita sunetul. Castelul său a fost înghițit de apele lacului Alba în urma unei inundații ; un istoric antic spune că atunci cînd apele sunt limpezi se pot vedea ruinele palatului în adîncuri ; acum probabil că s-a distrus cu totul.

— La Athena, regina era căsătorită în fiecare an cu zeul vinului, Dionysos. La Roma, cu ocazia diferitelor serbări, Jupiter și Junona erau reprezentați chiar de către rege și regină. Căsătoria reginei cu un stejar, la romani, sau cu Dionysos, la greci, avea drept scop să stimuleze fertilitatea vegetalelor printr-o magie homeopatică.

— E interesant faptul că dintre regii Romei nici unul nu a moștenit tronul ca urmaș în linie directă a regelui precedent.

— Primul rege al Romei, Romulus, a fost descendent al casei regale din Alba, unde regalitatea era ereditară în linie masculină. Dar nici el, nici regii următori nu lăsară descendenți în linie directă ; unul descindea dintr-un rege anterior prin mama, nu prin tatăl său, și trei : Tatius, Tarquinius Priscus și Servius Tullius avură ca succesori pe ginerii lor, toți streini de origine. Acest fapt sugerează ideea că dreptul de regalitate se transmitea în linie directă și că el era realmente exersat de streini care se căsătoreau cu prințese regale. Pare a fi o rămășiță a exogamiei.

— Rezultă că tații regilor latini erau necunoscuți, deci se poate presupune o oarecare libertate în moravuri, libertate din care au rezultat *Saturnaliile*.

— Servius Tullius era considerat iubitul zeiței Fortuna și născut din foc ; drept care i se celebra de către plebei și sclavi o sărbătoare a bucuriei și a beției, cam la Sfîntul Ion.

— La Athena, de asemenea, doi dintre cei mai vechi regi, Cecrops și Amphyction, au ajuns regi căsătorindu-se cu fiicele predecesorilor lor. Deci și la Athena filiația în linie feminină preceda pe cea în linie masculină.

— În legendele scandinave găsim obiceiuri analoge : gineri care primesc o parte din regat, chiar dacă regele avea un fiu — deci acest mod de a moșteni, în linie maternă, era un obicei arian general pînă la o anumită epocă.

— Legenda spune că Pelops cuceri mîna Hippodamiei la o cursă de care ; el a moștenit și tronul. Se presupune că primele jocuri olimpice aveau ca scop obținerea tronului. Ele au fost înființate de Endymion care și-a pus fiii să se întreacă într-o probă de alergare, cîștigătorul urmînd să dobîndească tronul. De atunci mormîntul său era luat ca punct de plecare în cursele de alergare.

— Dreptul de a lua în căsătorie o tînără fată sau o prințesă deseori a fost prețul unei lupte atletice. La Roma se alegeau regele și regina din mai, iar dreptul de a juca rolul soțului era stabilit în urma unei lupte. Vechiul obicei voia prin această luptă să verifice calitățile candidatului la căsătorie. Alegînd pe cel mai puternic se considera că și facultățile sale generatoare sunt mai bune și deci vor influența favorabil recolta, în cazul ceremoniilor care urmăreau acest scop. Pentru același motiv, preotul Dianei din Aricia era obligat să-și apere drepturile de soț divin cu prețul vieții ; zeița care reprezenta recolta avea nevoie de un partener viguros pentru ca vegetația să fie abundentă.

— Se pare că obiceiul sălbatic ca vechiul rege să fie suprimat de cel nou a dăinuit sub o formă sau alta și pe timpul regilor Romei. Regele Albei, care se dădea drept Jupiter, a fost fulgerat ; Romulus se spune că a dispărut în mod misterios, ca și Aeneas, sau a fost sfîșiat de patricienii pe care îi ofensase. Iar ziua de 7 iulie, cînd a pierit, era dedicată unei sărbători asemănătoare *Saturnaliilor*. Alt rege roman care muri de moarte violentă, Tatius, coleg sabin al lui Romulus, și anume la Lavinium, în timp ce oferea un sacrificiu, a fost asasinat cu pumnale rituale de un grup de oameni — s-ar părea deci că această ucidere a fost mai curînd un sacrificiu decît un asasinat. Tullius Hostius a murit fulgerat, dar după alții, el ar fi fost sugrumat la instigația succesorului său Ancus Martius.

— Putem deduce că aceste morți violente sunt rezultatul succesiunii la tron ca urmare a unei lupte sau a unei întreceri mortale ; dealtfel, un popor înrudit cu romanii, ombrienii, supunea toate diferendele particulare judecății prin ordalie, iar cel care își omora adversarul era considerat că a avut dreptate.

— *Cultul stejarului* Poate cel mai vechi sanctuar al Greciei era cel de la Dodona, unde Zeus era adorat sub forma unui stejar oracular. Zeus era zeul ploii și al tunetului ; la Olympia îl adorau sub numele de *fulger ;* la Athena era un altar dedicat lui *Zeus fulgerul*. Grecii înconjurau cu un țarc locurile atinse de fulger ; acestea erau considerate sfinte. Aceste țarcuri erau dedicate lui *Zeus Kataibates* — lui Zeus care cobora pe pămînt sub formă de fulger.

— Cuceritorii celți care s-au stabilit în Asia Mică aduseseră cu ei cultul stejarului, căci senatul se aduna într-un loc numit *Drynemetum,* adică *pădurea sfîntă de stejar* — denumire celtă. Chiar numele druizilor se pare că vine de la stejar, însemnînd *oameni ai stejarului.*

— Vechii germani venerau, de asemenea, pe zeul tunetului, *Donar* sau *Thunar*, la norvegieni — *Thor.*

— Ziua de joi — numită în englezește *Thursday* — e o traducere din latină : *Dies Jovi* — ziua lui Jupiter. Deci zeul teutonic al tunetului era identificat cu Jupiter. (Dar și zeul dacilor era un zeu al tunetelor și al fulgerelor, deci concepții religioase strîns înrudite.) Iar etimologia poate stabili multe apropieri între cuvîntul românesc *tunet* și *Thunar* sau *Donar* — mă întreb mai departe de ce Dunărea noastră nu ar purta un nume după acest zeu sau după cuvîntul indoeuropean care indică tunetul ? (N.).

— Principala divinitate lituaniană prezintă multe asemănări cu Zeus sau Jupiter, deoarece este un zeu al stejarului, al tunetului și al ploii.

— Focurile perpetue ale arienilor se pare că au fost aprinse și întreținute cu lemn de stejar ; și chiar la Roma, la o distanță mică de Nemi, focul vestal era întreținut cu lemn de stejar.

— După Vergilius, Aeneas a tăiat creanga de aur dintr-un stejar verde ; iar regele pădurii juca rolul de zeu al stejarului.

— *Referitor la numele citorva zei importanți :* Se știe că partenera lui Jupiter era Junona, iar nu Diana — deși atît Jupiter cît și Diana protejau și aveau ca simbol stejarul. Totuși Diana avea un soț divin, numit Dianus ; avem deci *Dianus* și *Diana* sau *Janus* și *Jana,* dublete al lui *Jupiter* și ale *Junonei,* numele și funcțiunile celor două cupluri fiind identice ca substanță și origine. Într-adevăr, cele patru nume derivă de la aceeași rădăcină ariană *Di,* care înseamnă *răspînditor de lumină și strălucire,* rădăcină care apare în numele zeităților grecești corespondente : *Zeus* și vechea sa soție *Diona. Ju-*

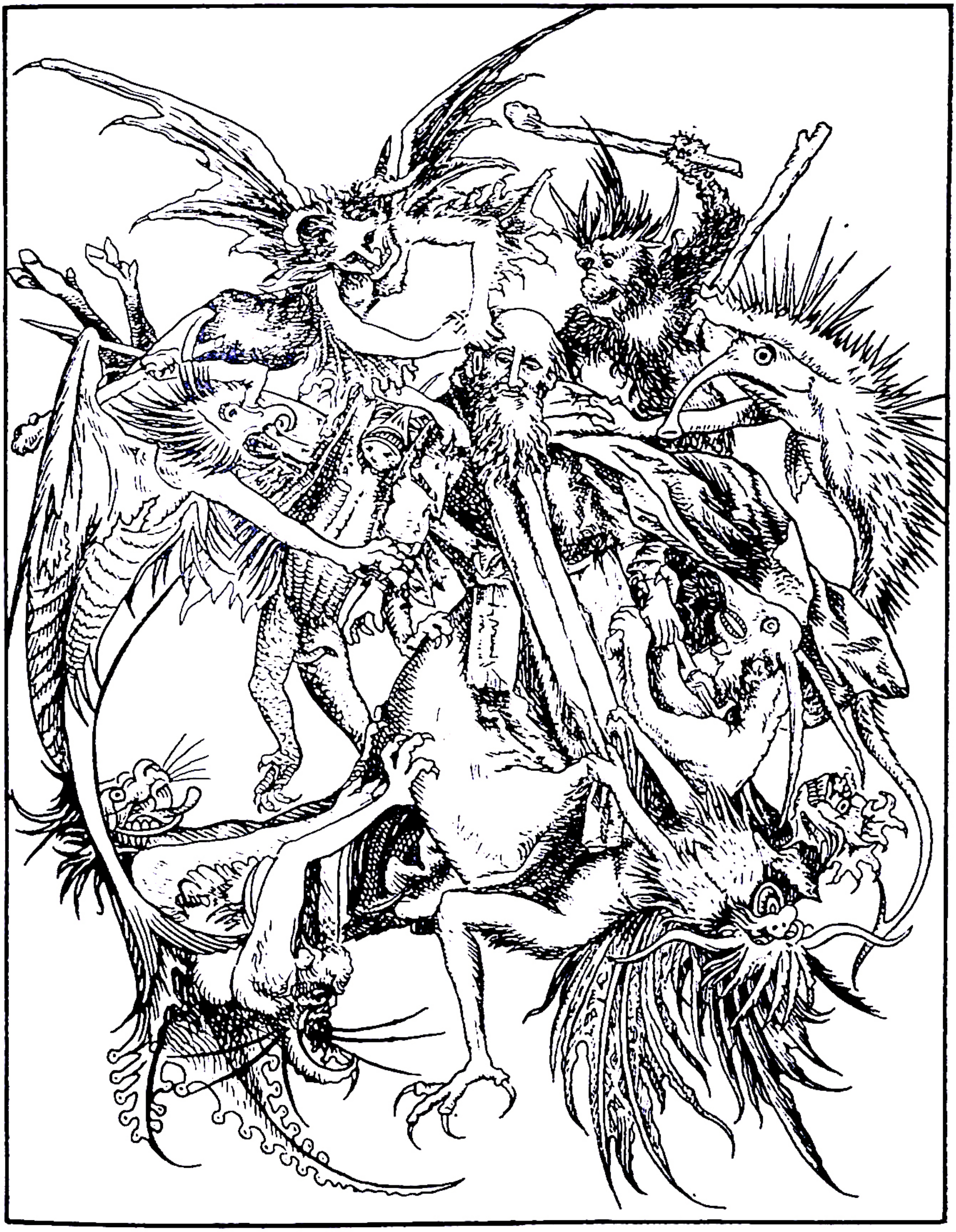

nona ca şi *Diana* erau zeiţe ale fecundităţii şi ale naşterilor şi au fost identificate mai devreme sau mai tîrziu cu *Luna*.

— După Varro, *Janus* era zeu al cerului, nu numai din cauza identităţii etimologice cu numele de *Jupiter*, dar şi după rudenia ce i se stabilise cu cele două soţii ale lui Jupiter : *Juno* şi *Juthurna*. Căci epitetul de *junonian*, legat de *Janus*, înseamnă *uniune* matrimonială între cele două divinităţi, iar alt autor îl prezintă pe *Janus* ca soţ al nimfei *Juthurna*, nimfă a undelor, care după cum se ştie din legende fusese iubita lui *Jupiter*. În afară de asta, *Janus* şi *Jupiter* erau invocaţi cu numele de *tată*. *Janus* avea pădurea de stejari pe *Janicules*, colina de pe malul drept al Tibrului, unde *Janus* ar fi fost rege în epocile cele mai vechi ale istoriei italiene.

— *Janus era venerat de romani* ca *părinte al părinţilor, zeu al zeilor* şi *părinte al poporului roman*. Obiceiul de a dubla zeităţile e o rezultantă a fuzionării unor triburi.

— Latinii numeau *poarta casei* cu numele de *janua* sau *foris*. Dar numele de *janua* vine de la *Janus*, iar nu invers cum s-a presupus de unii. În nici o limbă indo-europeană nu se găseşte cuvîntul *poartă* cu sunet apropiat de *janua*. În sanscrită — *dur;* în greacă — *thura;* în germană — *Tor;* în engleză — *door;* în vechea irlandeză — *doris*, iar în latină — *foris*. Se deduce că numele de *janua* dat de latini porţii vine de la *Janus*, mai ales că se spunea şi *foris januane;* de aici *obrazul dublu* al lui *Janus*, care trebuia să păzească locuinţa privind în acelaşi timp în ambele părţi ale drumului. Se exprimă astfel vigilenţa zeului păzitor.

— Deci se poate spune că preotul zeiţei Diana din Dumbrava de la Nemi reprezenta pe *Janus*, zeul arian al stejarului, care se acupla cu zeiţa stejarului, *Egeria* sau *Diana*, în scopul fecundităţii vegetaţiei.

— Invocaţie a spiritelor la sălbatici :

Arunc săgeata, o pierd, şi luna se acoperă de nori.
Arunc încă o dată, şi soarele se stinge.
A treia oară stelele se cufundă în întuneric.
Dar eu nu am tras asupra lunii, soarelui şi stelelor,
Ci asupra inimii acestui fiu al congregaţiei (tribului).
Pentru el e săgeata mea.
Glu-glu, suflete al lui, vino, îndreaptă-te către mine,
Stai lîngă mine,
Vino să dormi şi să împarţi cu mine acelaşi căpătîi !
Glu-glu, suflete !

(E clar că este un descîntec de dragoste.)

— Altă incantaţie de dragoste :

Ţi-aduc să mesteci o foaie de betel,
Deasupra aruncă var, crudule prinţ,
Pentru ca Aceea, ştii tu, fiica prinţului Nebunie să o mestece.
Şi ca Aceea, ştii tu, la răsăritul soarelui să fie nebună de dragoste pentru mine,
Şi tot ea, cînd soarele apune, să fie nebună de dragoste pentru mine.
Aşa cum îţi aminteşti de părinţii tăi, aminteşte-ţi de mine.
Aşa cum îţi aminteşti de casa ta şi de scara care duce la culcuş, să-ţi aminteşti de mine.

Cînd tunetul se va zbuciuma în cer,
amintește-ți de mine.
Cînd vîntul va bate, amintește-ți de mine.
Cînd ploaia va cădea, amintește-ți de
mine.
Cînd cocoșul va cînta printre colibe,
amintește-ți de mine.
Cînd pasărea din cer își va spune
povestea ei, amintește-ți de mine.
Cînd vei ridica ochii către bolta cerească,
atunci să-ți aduci aminte de mine.
Cînd vei privi către lună, amintește-ți,
o, amintește-ți de mine.
Eu voi fi acolo, în lună, pentru tine.
Glu-glu, suflet al Aceleia, vino aici, vino
către mine,
Nu vreau să te las să-mi furi sufletul,
Dar lasă-l pe-al tău să se apropie binișor
de mine.

— Nici un instrument de fier nu s-a folosit de evrei pentru clădirea templului din Ierusalim și nici pentru clădirea altarelor.

— Vechiul pod din Roma — *Pons-Sublicius* — considerat sfînt, era construit și trebuia reparat fără a folosi fier sau bronz. Legea specifica în mod expres că templul lui Jupiter Liber de la Furfo putea fi reparat cu unelte de fier. Camera de consiliu la Cyzic era construită din lemn fără nici un cui de fier și avea grinzile demontabile.

— Orice egiptean primea două nume, unul bun sau mare și altul rău sau mic. Cel rău era considerat cel adevărat și era ascuns, era ținut secret. Obicei asemănător la brahmani ; de numele secret se serveau numai cu ocazia unor ceremonii, de exemplu la căsătorie.

— Zeii negri au pielea neagră și nasul plat — omul primitiv a creat pe zei după chipul și înfățișarea sa. Zeii Thraciei au pielea roșcată și ochii albaștri.

— Zeii egipteni îmbătrîneau și mureau ; se putea vedea mumia lui Osiris la Mendes ; a lui Anhuri la Thinis ; a lui Tumu la Heliopolis. Zeii babilonieni, deși apăreau adoratorilor doar în vise, aveau forme corporale, aveau pasiuni și destine umane, luptau, iubeau, mureau.

— La poporul shilukilor, pe Nilul Alb, cînd regele, care avea mai multe soții, dădea semne de oboseală sexuală, femeile anunțau pe șefi. Aceștia puneau pe fața regelui, în timp ce dormea, o pînză albă (și una pe genunchi). Era avertismentul morții. Apoi se clădea o colibă, și regele era instalat în ea cu capul pe pieptul unei fecioare nubile ; intrarea se zidea ; mai tîrziu regele era gîtuit. Acest obicei era în legătură cu cultul fertilității ; un rege slab putea atrage epidemii și recolte proaste — fertilitatea și sănătatea tribului.

— În Angola este un rege numit Matiamvo care trebue să moară întotdeauna de moarte violentă. Cînd se consideră că a trăit prea mult, se organizează un război în care regele trebue să moară ; dacă nu moare, ceilalți îl părăsesc în fața inamicului pe el și familia lui. Atunci Matiamvo își cheamă familia și decapitează pe toți membrii ei, începînd cu mama. După asta, un funcționar trimis de șefii unui trib vecin se apropie și-i taie pe rînd brațele, picioarele, capul. Apoi e decapitat călăul, iar cadavrul lui Matiamvo e răscumpărat și îngropat, în timp ce bunurile lui trec în stăpînirea noului Matiamvo.

— La tribul Eyeos din Dahomey, cînd poporul e nemulțumit de rege, i se trimite acestuia o delegație, care îi aduce în dar ouă de papagal, îi spune că pare obosit de greutățile guvernării și-l roagă să se odihnească. Regele mulțumește pentru grija ce i se poartă și se duce să se culce. În apartamente e sugrumat de fiul său care devine rege pînă cînd poporul îi trimite și lui în dar ouă de papagal.

— La indieni, în provincia Quialcar, după doisprezece ani, regele trebue să se sinucidă dîndu-și foc pe un altar de lemn, după ce mai întîi și-a tăiat cu un cuțit nasul, urechile, buzele, membrele și cîtă carne a putut. După ce pierde o cantitate de sînge și e gata să leșine, își taie beregata. Cel care vrea să devină rege trebue să asiste la acest spectacol : e numit rege pe loc.

— Tradițiile suedeze lasă să se înțeleagă că vechii regi suedezi nu domneau decît o perioadă de nouă ani, după care erau dați morții sau trebuiau să găsească unul care să moară în locul lor. Regelui On sau Aun oracolul îi spusese că va trăi atîția ani cîți copii va jertfi din nouă în nouă ani. Deci la fiecare nouă ani regele jertfea pe cîte unul din fiii săi ; în felul acesta au murit nouă fii și ar fi sacrificat și pe cel de-al zecelea dacă poporul nu l-ar fi împiedicat.

— E posibil ca și domnia anumitor regi greci să fi fost limitată în timp. La fiecare opt ani, la Sparta, eroii trebuiau să se întrunească într-o noapte senină, fără lună și, dacă vedeau un meteor sau o stea căzătoare, deduceau că regele a comis vreun păcat și îl suspendau din funcțiuni pînă ce oracolul de la Delphi sau de la Olympia îl reinstala. Termenul de opt ani este ales fiindcă în acest răstimp luna plină coincide cu cea mai lungă sau cea mai scurtă zi a anului.

— Regele Minos, regele Cnossosului din Creta, a domnit mai multe perioade de opt ani. La sfîrșitul fiecărei perioade, se retrăgea într-o cavernă, pe muntele Ida, unde dădea socoteală lui Zeus de administrația sa. Tributul de șapte tineri și șapte tinere pe care atenienii îl dădeau din opt în opt ani lui Minos pare a fi în legătură cu această reînnoire a puterii de guvernămînt. Tinerii erau închiși în Labyrinth pentru a fi devorați de Minotaur sau pentru a rămîne acolo toată viața. Poate erau prăjiți de vii în pîntecele unui taur de bronz, pentru a întări vigoarea regelui și a soarelui pe care regele îl reprezenta. Legenda vorbește de un om de bronz care strîngea pe oameni în brațe și sărea cu ei în foc ; se zice că Zeus l-a dat în dar Europei sau că Hephaistos l-a dat lui Minos pentru a apăra insula Creta pe care el o parcurgea de trei ori pe zi. După o tradiție, era un taur, după alta, un om ; probabil o efigie de om cu cap de taur.

— În Babylon regii ocupau tronul, teoretic, pentru un an, în practică, pentru toată viața, dar erau obligați să reînnoiască în fiecare an domnia în cadrul unei ceremonii în care erau datori să strîngă mîinile statuii zeului Marduk. Unii regi găseau dezagreabilă această ceremonie și se mulțumeau cu titlul de guvernatori. Se pare că, înainte, regii sacrificau nu numai mîndria sau coroana zeului Marduk, dar şi viaţa. Exista o sărbătoare a *Saceelor,* în a 16-a zi a lunii Lus, cînd servitorii schimbau locul cu stăpînii ; îmbrăcau în veşminte regale condamnatul la moarte, îl puneau pe tron, şi acesta putea da ordine ; se putea distra, putea folosi concubinele regelui ; el purta titlul de *Zoganes.* In cele din urmă, falsul rege era dat morţii ; se presupune că era omorît în locul regelui şi, pentru ca substituirea să fie perfectă, el se bucura de toate drepturile. În alte părţi, cînd regele trebuia să moară, abdica, şi în locul lui era numit un inocent, poate un membru al familiei, care murea în locul regelui ; după care acesta îşi reocupa tronul ; apoi a fost ales un condamnat la moarte.

— În Congo, există regula ca regele să fie ucis chiar în noaptea încoronării sale ; de aceea tronul tribului respectiv e vacant în permanenţă.

— Cînd Xerxes trecu cu trupele prin cetatea Alos din Thessalia, i se povesti că regele ţării, Athamas, s-a căsătorit cu o femeie numită Nephele şi a avut un fiu, Phrixus, şi o fiică, Helle. Apoi regele luă o nouă nevastă, Ino, cu care avu doi fii : Learchus şi Melicertes. Mama vitregă sfătui femeile să prăjească grînele înainte de a le semăna şi avu loc o foamete. Apoi corupse oracolele, şi acestea profeţiră că foametea nu va înceta decît dacă Phrixus şi Helle vor fi jertfiţi lui Zeus. Cei doi copii se găseau cu oile, şi un berbec începu să vorbească avertizîndu-i. Ei se urcară pe berbec şi zburară deasupra mării, dar Helle căzu şi se înecă. Phrixus ajunse în Colchida unde se căsători cu fiica regelui de acolo, fiul soarelui. El avu un fiu pe care-l numi Cytisor. Apoi jertfi berbecul care avea lîna de aur lui Zeus, zeul fugii ; după alţii, lui Zeus Laphysthianul. Lîna de aur o dădu socrului său care o bătu în cuie pe un stejar, păzit de un balaur, mereu treaz, în grădina lui Ares. Puţin după asta, un oracol ceru ca însuşi regele Athamas să fie sacrificat ca victimă expiatorie pentru toată ţara. Cînd era condus la altar, nepotul său Cytisor sau, după alţii, Herakles, îl salvă aducînd ştirea că Phrixus e în viaţă (nume care se aseamănă cu numele Frigiei). Athamas fu salvat, dar înnebuni şi-şi omorî fiul, pe Learchus. Ino şi Melicertes se refugiară pe un munte unde fură transformaţi în pietre. Altă variantă : Ino şi Melicertes se aruncară de pe o stîncă în valuri unde fură transformaţi în zeităţi marine. Athamas fu sortit să locuiască în vizuina unui lup. Se hotărî ca vlăstarul cel mai mare al acestei familii să fie sacrificat dacă va intra în pritaneu unde membrii familiei lui Athamas depuneau ofrande lui Zeus Laphysthianul. Se spune cu membrii familiei lui Athamas au emigrat, dar cei ce veneau pe furiş să depună ofrande erau sacrificaţi. Platon citează sacrificiile de pe muntele Liceos ale descendenţilor familiei lui Athamas.

— La Orchomene, în Beoţia, era o familie de sînge regal în care bărbaţii se numeau *psoloeis — negri de mătase,* iar femeile *oleies — distrugătoarele.* În fiecare an preotul lui Dionysos putea urmări femeile şi, dacă prindea vreuna, o putea omorî cu o sabie. Se zice că Minyas, vechi rege al orchomenilor, avea trei fiice care dispreţuiau pe celelalte femei, deoarece acestea trăiau într-o stare de beţie, aducînd ofrande lui Dionysos. Dar într-o zi ele fură cuprinse de furia divină şi, nebune, traseră la sorţi pe al cărui copil să-l mănînce. Norocul căzu pe Hipasse, fiul lui Leucippe. Din aceste femei rătăcite se născură femeile *oleies* şi bărbaţii *psoloeis*, ultimii numiţi aşa din cauza hainelor de doliu purtate. Se spunea că Athamas însuşi domnise în Orchomene înaintea lui Minyas şi muntele Laphysthian era în apropiere. Reminiscenţe de rituri de jertfire a fiilor regali în situaţii grele pentru poporul respectiv.

— În privinţa *regelui pădurii*, se conchide că acel care voia să succeadă preotului Dianei trebuia să fie un sclav fugar, în amintirea fugii lui Orestes, tradiţionalul întemeietor al cultului. Regii pădurii sunt descrişi cu braţe puternice şi picioare agile. E posibil să se fi lăsat vechiului rege avantajul de a se putea salva prin fugă. Primul rege, Hippolytos sau Virbius, omorît de cai, a fost reînviat de Esculap.

— Numele de Adonis vine de la semiticul *adon* = *domn* — titlu pe care adoratorii i-l dădeau ; adevăratul nume al zeului era Tamuz.

— Lamentaţii la moartea lui Tamuz :

În timp ce el dispare, ea se tînguie,
„O, copilul meu !" cînd el dispare, ea geme,
„Damu al meu !" cînd el dispare, ea se vaită,
„Încîntătorul şi ghidul meu, unde eşti ?" cînd el dispare, ea scoate un strigăt,
Sub cedrul argintat, la umbra întinselor sale ramuri,
În Ranna, peste munţi şi văi, ea scoate un strigăt.
Ca plîngerea pe care o murmură o familie fără tată, aşa e geamătul ei.
Precum plînsul ce se ridică dintr-un oraş fără conducător, aşa e geamătul ei.
Ea strigă pe iarba fără rădăcini de deasupra mormîntului.
Ea plînge pe grîul fără spice.
Casa ei a rămas fără bucurie.
E o femeie obosită, un copil părăsit, veştejit în floarea vîrstei.
Ea plînge marele fluviu pe malul căruia nici o salcie nu mai creşte.
Ea plînge cîmpia în care nici grîul, nici iarba nu mai răsar.
Ea plînge heleşteul din care peştii au dispărut.
Ea plînge luminişul despuiat de trestii.
Ea plînge cîmpul în care nici un chiparos nu mai creşte.
Ea plînge grădina umbrită fără stupi şi viţă-de-vie.
Ea plînge cîmpiile despodobite de flori.
Ea plînge palatul din care viaţa a zburat.

— Ultimul rege din Babylon purta anticul nume de Cinyras şi a fost decapitat de Pompei cel Mare fiindcă era tiran. Cinyras era numele tatălui lui Adonis. Mitul lui Adonis era în special celebrat la Byblos şi la Paphos. Peste aceste două oraşe domnea Cinyras. Byblos era cel mai vechi dintre ele. Locuitorii lui se mîndreau că aparţin celei mai vechi cetăţi a Feniciei, întemeiată de zeul *El*, pe care grecii şi romanii îl identificară cu Cronos şi Saturn. În antichitate era socotit un oraş sfînt ; rîul numit astăzi Nahr Ibrahim, care trecea pe la sudul oraşului, se numea în cea mai adîncă antichitate rîul sau fluviul Adonis.

Practica prostituției rituale a fost instituită, zice-se, la Paphos de către regele Cinyras, şi a fost prestată şi de fiicele sale, surorile lui Adonis. Despre Cinyras, străbun al preoților regi, se spunea că a zămislit pe Adonis într-o legătură incestuoasă cu fiica sa Myrrha, în cursul unei sărbători a zeiței Ceres. Sunt mai multe poveşti despre regi-preoți care au comis incesturi cu fiicele lor, dar nu trebue să le punem în seama unor pasiuni anormale, ci mai curînd a unor rațiuni rituale ; în multe părți regele nu ocupa tronul decît ca urmare a unei căsătorii rituale cu prințesa moştenitoare, care rămînea suverana supremă. Întrucît regele nu domnea decît în virtutea căsătoriei sale, pare normal ca la moartea soției el să se căsătorească cu fiica sa.

— Legenda lui Pygmalion, rege legendar al Ciprului. Se spunea că el s-a îndrăgostit de o imagine a zeiței Aphrodite, cu care se culca în pat. Pygmalion era socrul lui Cinyras (Pygmalion era regele fenician al Ciprului). Toți trei : Pygmalion, Cinyras şi Adonis au fost iubiții Aphroditei — deci regii respectivi aveau calitatea oficială de a reprezenta pe amantul zeiței. Se zice că însuşi Adonis a domnit în insula Cipru şi numele lui a devenit un titlu pentru toți urmaşii săi (cu atît mai mult cu cît numele nu însemna altceva decît *domn*). Povestea lui Pygmalion face aluzie la o căsătorie sacră între Pygmalion şi imaginea Aphroditei sau mai bine zis a Astarteei. Numele de Pygmalion se dădea în general regilor semitici şi în special celor din Cipru. Pygmalion s-a numit şi celebrul rege al Tyrului care a gonit pe sora sa, Didona. Numele fenician este *Pumiiaton* — grecii l-au transformat în Pygmalion.

— Regele semit Cinyras era, ca şi David, cîntăreț la harfă — *cinyra = liră* (grec.), de la semiticul *kinnos = harfă*. Muzica făcea parte din serviciul religios, şi emoția produsă de muzică, întocmai precum influența vinului, era atribuită inspirației directe a divinității. La Ierusalim profeții se acompaniau din liră (însuşi ritmul în care sunt scrise versetele biblice indică faptul că nu era vorba de un discurs pur şi simplu, ci de o melopee). Se pare că recitatorii aveau nevoie de muzică pentru a se transpune într-o stare de extaz care trecea drept o comunicare directă cu divinitatea.

— Moartea lui Adonis era primită cu plînsete, credincioşii îşi rădeau capetele, femeile care nu se

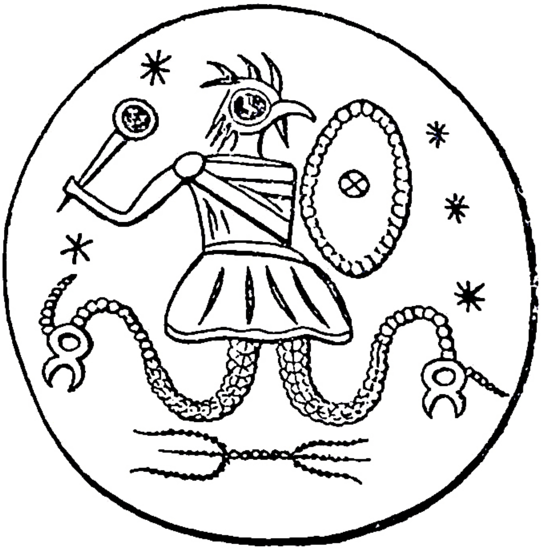

puteau hotărî să-şi sacrifice pletele trebuiau să se ofere streinilor şi să dea zeiţei banii încasaţi din prostituarea lor. Această sărbătoare pare să se fi ţinut toamna, căci data sa era determinată de schimbarea culorii rîului Adonis. La această epocă, şi azi, rîul vine din munte colorat în roşu din cauza argilelor topite de ploi. Se credea că e sîngele lui Adonis rănit de moarte de un mistreţ în munţii Liban. Se zicea că din sîngele lui Adonis înflorea anemona roşie. Numele de *anemonă* vine de la *naaman* = *iubit,* unul din epitetele date lui Adonis. Arabii numesc anemona — *rana lui Naaman.* Aphrodite, căutîndu-şi iubitul, ar fi mers printr-un mărăciniş de trandafiri albi ai căror spini ar fi rănit pielea delicată a sublimelor ei picioare ; şi, în fine, trandafirii albi au devenit roşii. Ceremoniile lui Adonis se aseamănă cu ceremoniile din restul Europei şi din India, precum şi cu cele din Alexandria. Mama lui Adonis — Myrrha — s-ar fi transformat în smirnă după ce l-a născut. Folosirea smirnei, ca tămîie, a putut pleca de aici. Se ardea tămîie şi în Babylon de către evreii păgîni în cinstea reginei cerului care nu era alta decît Astarteea.

— La populaţiile de agricultori de pe malul Mediteranei, spiritul grîului era reprezentat anual prin victime umane care se sacrificau pe cîmpul recoltelor.

Cultul morţilor asociat cultului fertilităţii recoltelor a putut da naştere atît noţiunii de *mani* = *strămoşi,* cît şi celei de *mana,* esenţa unor produse sau recolte, *principiul vital.*

— *Grădinile lui Adonis* — coşuri sau oale cu pămînt în care se semăna grîu, orz, legume, flori. Erau îngrijite opt zile pînă încolţeau, apoi cînd începeau să se veştejească erau aruncate în mare sau în apa izvoarelor împreună cu statuete ale lui Adonis.

— *Sfîntul Ieronim* spune că la Bethleem, pe locul unde s-a născut Iisus, era un boschet aparţinînd unui rege sirian mult mai vechi decît Adonis şi că acolo unde copilul Iisus vărsa lacrimi, fusese plîns iubitul lui Venus. Bethleem înseamnă *casa pîinii,* deci Adonis era adorat ca zeul pîinii acolo cu mult înaintea lui Iisus, care, de asemenea, spunea despre el însuşi : *eu sunt pîinea vieţii !*

— Atys era în Frigia ceea ce Adonis era în Siria ; el era iubitul sau fiul zeiţei Cybele, mama zeilor, marea zeiţă asiatică a fertilităţii. Atys se născuse dintr-o fecioară, Nana, care l-ar fi conceput punînd în sîn o amandă sau o rodie coaptă. În cosmogonia frigiană, o amandă reprezenta pe tatăl tuturor creaturilor — poate fiindcă floarea delicată este una din primele flori ale primăverii.

— Povestirile despre o mamă-fecioară sunt reminiscenţe dintr-o epocă în care oamenii nu înţeleseseră încă naşterea ca o consecinţă a relaţiilor dintre sexe. Atys ar fi fost ucis de un mistreţ, ca şi Adonis, sau el însuşi se mutilase sub un pin, tăindu-şi membrul viril. Încercau în felul acesta să-şi explice mutilarea pe care ei înşişi şi-o impuneau ; iar povestea că a fost mutilat de un mistreţ s-a născut fiindcă adoratorii lui Atys, mai ales locuitorii din Pessinonte, se abțineau de la consumarea cărnii de porc. Ca și adoratorii lui Adonis. După moarte, Atys fu transformat într-un pin. În 204 î.e.n., romanii, după terminarea războiului cu Hannibal, adoptară cultul Mamei zeilor din Frigia, deoarece, cînd fuseseră descurajați de insuccesele avute în luptele cu Hannibal, o profeție extrasă din *Cărțile sibiline* (pe care autorul le numește o adunătură de prostii) spunea că invadatorul punic va fi gonit dacă se aduce la Roma marea zeiță din Orient. Ambasadorii romani se duseră la Pessinonte, orașul sfînt al frigienilor, și se întoarseră la Roma cu o piatră neagră care reprezenta zeița. Piatra fu primită cu mare respect și instalată în templul Victoriei, pe Muntele Palatin. Înainte de sfîrșitul Republicii, romanii îi cunoșteau pe *gali,* așa se numeau preoții castrați ai lui Atys (e o simplă potrivire de nume, n-au nimic comun cu poporul galilor, fiindcă e greu de crezut că ar fi renunțat la bărbăția lor cu atîta ușurință). La ziua sîngelui novicii se operau singuri și aruncau membrul pe statuia zeiței. Apoi părțile respective erau îngropate cu respect, fiindcă atrăgeau fertilitatea solului. Această ipoteză este confirmată de povestea nașterii lui Atys ; mama sa și-a pus în sîn o rodie provenind din organele genitale tăiate ale monstrului Agdestis, un fel de dublu al lui Atys.

— La Ephesos, zeița Artemis și, la Hierapolis, Astarteea erau servite de preoți eunuci.

— La Hierapolis, cu ocazia marii sărbători anuale de la începutul primăverii, preoții eunuci se tăiau cu cuțitele. În furia și extazul insuflat de muzică, mulți se repezeau la săbii și se automutilau, deși veniseră la serbare doar cu gînd să se distreze ; apoi plecau pe străzi și aruncau organele însîngerate în vreo casă. Familia, care era astfel onorată, le dădea haine și podoabe de femeie pe care aceștia le purtau pînă la sfîrșitul vieții. De cele mai multe ori sacrificiul era urmat de regrete.

— Marsyas era un satir sau un silen din Frigia, după alții, un cioban care cînta cu talent din fluier. Locuitorii din Celenes îi atribuiau cîntecele compuse în cinstea Cybelei, în special *Aria Mamei.* Prieten al Cybelei, el rătăcea prin țară cu zeița pentru a o consola de pierderea lui Atys. Orgolios, el îl provocă pe Apollo la un concurs, urmînd să cînte din fluier, iar celălalt din liră. Marsyas, învins, fu legat de un pin și jupuit de Apollo sau de un sclav scit. Apoi îi tăiară membrele. În epoca istorică se arată încă pielea lui la Celenes. Ea atîrna la piciorul citadelei, într-o cavernă, de unde fluviul Marsyas țîșnea cu zgomot pentru a se uni cu Meandrul. Așa că fluviul Adonis se varsă în prăpastiile Libanului. Spînzurat în cavernă, nefericitul Marsyas auzea zgomotele rîului ; se zice că la sunetul melodiilor frigiene ale țării sale, pielea de satir tresărea, iar cînd se cînta un cîntec în onoarea lui Apollo, răposatul lăudăros rămînea surd și imobil. Se poate presupune că, pe vremuri, preotul care juca rolul lui Atys era de obicei spînzurat sau jupuit sub arborele sfînt :

Eu știu că am fost spînzurat de un
arbore bătut de vînt

Timp de nouă nopți, lungi și nesfîrșite,
Apoi, rănit de lance, am fost consacrat lui Odin.
Eu însumi consacrat mie însumi.

— În Grecia, zeița Artemis era spînzurată în fiecare an în pădurea sa sacră Condyleea, în munții Arcadiei, unde era numită *Spînzurata*. În Ephesos era un rit similar privitor la Hecate. La Rhodos frumoasa Helena era adorată sub numele de *Helena a arborelui*, fiindcă regina ar fi ordonat servitoarelor deghizate în furii să o spînzure de un arbore. Pe monedele din Ilion se vede că grecii din Asia sacrificau boi sau vaci prin spînzurătoare, în timp ce un om le împlînta cuțitul. La Hierapolis victimele erau spînzurate de un arbore înainte de a fi arse. Se poate presupune că în Frigia era spînzurat în fiecare an un om de arborele sacru.

— Religia lui Mithra a fost pentru creștinism un rival puternic. Crăciunul este împrumutat *talequale* din această religie. În Calendarul Iulian 25 decembrie era considerat solstițiul de iarnă și nașterea soarelui, fiindcă zilele începeau să se lungească. În Siria și Egipt ritualul nativității era astfel : credincioșii se retrăgeau în sanctuare secrete de unde ieșeau la miezul nopții cu un strigăt strident : *Fecioara a născut ! Lumina crește !* Egiptenii reprezentau soarele printr-un copil nou-născut pe care-l aduceau în această zi în fața credincioșilor. Zeița care năștea era *marea zeiță orientală*, pe care semiții o numeau *fecioara celestă* sau *zeița celestă*, un fel de Astartee. Iar Mithra era *soarele, soarele neînvins* — nașterea sa cădea la 25 decembrie. *Evangheliile* nu spun nimic despre ziua de naștere a lui Christos, iar biserica primitivă nu o sărbătorea. Mai tîrziu se alese ziua de 6 ianuarie ca zi de naștere a lui Christos, dată care prin secolul al IV-lea părea definitiv stabilită în Orient. Dar biserica din Occident, care nu recunoscuse data de 6 ianuarie, stabili ca dată a nașterii 25 decembrie, și ceilalți îi urmară. Ultima care adoptă data fu biserica din Antiochia, la 375 e.n. Schimbarea s-a făcut pentru a fi de acord cu vechile sărbători păgîne foarte îndrăgite de credincioși. Deci nativitatea se sărbători la 25 decembrie, iar epifania la 6 ianuarie, și se făcură două sărbători în loc de una.

— Moartea și învierea lui Atys se serbau la 24—25 martie, or, după o veche legendă, Christos urcase calvarul la 25 martie și, după un vechi obicei, crucificarea se sărbătorea la această dată fără a se mai ține seama de fazele lunare. Aceste considerente astronomice dovedesc că nu există o bază istorică ; patimile lui Christos au fost arbitrar fixate pentru a coincide cu o antică serbare a echinocțiului de primăvară.

— După savantul monsenior Duchesne, moartea Domnului se plasa chiar în ziua în care, după o credință foarte răspîndită, fusese creată lumea ; dar în aceeași zi se sărbătoarea învierea lui Atys care întrunea, în persoana lui, caracterele Tatălui și ale Fiului.

— Alte sărbători creștine suprapuse unor sărbători păgîne : Sfîntul Gheorghe în aprilie înlocuia sărbătoarea *Parilia ;* Sfîntul Ioan Botezătorul în iunie înlocuia sărbătoarea păgînă a apei ; înălțarea la cer a Fecioarei Maria a înlocuit sărbătoarea Dianei (în august) ; toți sfinții din noiembrie reprezintă o continuare a serbării pàgîne a morților. (O mare influență, deci, a religiei frigiene.)

— Înaintea lui Osiris, egiptenii au fost canibali. Dar Isis a descoperit grîul și orzul, iar Osiris a introdus cultura acestor plante în regatul său.

— Cele de mai sus sunt relatate de Plutarch care continuă (o precizare importantă mai întîi : Frazer scrie că povestea lui Plutarch a fost confirmată și, într-o oarecare măsură, lărgită în epoca modernă prin probele oferite de monumentele descoperite) : Dornic de a comunica oamenilor binefacerile descoperite, Osiris încredință frînele conducerii soției sale Isis și colindă în lumea întreagă răspîndind rezultatele civilizației și ale agriculturii. Uciderea lui Osiris de către fratele său Seth (pe care grecii îl numeau Typhon) s-a produs în a 17-a zi a lunii *Athyr*, cînd soarele este în semnul *Scorpionului*, și în al 28-lea an de viață al lui Osiris.

— Osiris a fost sfîșiat în bucăți, după cum se știe. O listă (inscripție), găsită în templul de la Dendereh, arată unde se găsesc mormintele unde a fost îngropată fiecare din părțile corpului lui Osiris și unde se păstrau ca relicve sfinte. Inima, la Atribis, coloana vertebrală, la Busiris, gîtul, la Letopolis, capul, la Memphis. Cum se întîmplă, aceste relicve s-au înmulțit cu timpul nejustificat de mult : de exemplu, capul se găsea și la Memphis, dar și la Abydos, iar membrele ar fi fost suficiente pentru a echipa trei sau patru oameni. Recordul în această privință îl deține Sfîntul Denis, căruia i se numără nu mai puțin de șapte capete, toate autentice ; de asemenea prepuțul lui Christos, adică prepuțurile, care sunt în număr de 13.

— La serbările lui Osiris, cînd venea Nilul mare, era un vechi obicei să se arunce în apă o fecioară, ca mireasă a Nilului, pentru ca fluviul să dea fertilitate. Deci Nilul era conceput ca o putere masculină și i se dădea o femeie pentru a-l fertiliza.

— Crucea încîrligată era simbolul egiptean al vieții.

— În riturile lui Demeter la Eleusis, misterul central al religiei era de a arăta adoratorilor un spic de grîu secerat.

— După Manethon, vechii egipteni ardeau oamenii cu părul roșu și răspîndeau cenușa pe cîmp sau pe mormîntul lui Osiris pentru a da fertilitate solului. Osiris murea în fiecare an, dar e posibil ca, în vremuri preistorice, regii înșiși să fi jucat rolul zeului, și în această calitate erau uciși și tăiați în bucăți.

— După o legendă, Romulus, primul rege al Romei, a fost tăiat în bucăți de un grup de senatori. Părțile au fost îngropate în locuri diferite ; la 7 iulie, ziua tradițională a celebrării morții sale, se practicau niște ceremonii curioase, amintind de riturile fertilizării smochinului. Legende grecești povestesc că Pentheus, regele Thebei, și Lycurgos, regele edenienilor din Thracia, care se ridicaseră împotriva zeului Dionysos, au fost sfîșiați în bucăți, unul de bacante, altul de cai. La Chios se tăia un om în bucăți cu ocazia sacrificiilor făcute în cinstea lui Dionysos. Orfeu al Thraciei a fost de asemenea sfîşiat în bucăți de bacante. Lycurgos a fost sfîşiat pentru ca pămîntul, care devenise steril, să-şi recapete fertilitatea. De asemenea, un rege norvegian, Halfdan cel Negru, a fost tăiat în bucăți şi îngropat în locuri diferite pentru a asigura fertilitatea pămîntului. (Se înecase la 40 de ani, se rupsese gheața sub el.)

— În Egipt, nu numai oamenii roşii (cu părul roşu) se sacrificau pentru a da fertilitate cîmpului, dar şi boii trebuiau să fie roşii, un singur fir de păr negru îi descalifica. Aceasta, fiindcă victimele cu păr roşu erau mai apropiate de imaginea spiritului grîului.

— Cultul extatic al lui Dionysos era caracterizat prin dansuri sălbatice, muzică îmbătătoare, exces de vin, misticismul doctrinelor şi extravaganța riturilor. E o mare asemănare între ceremoniile lui Osiris şi cele ale lui Dionysos, ceea ce a făcut pe mulți istorici să susțină că Dionysos nu era decît un Osiris travestit, importat direct din Egipt. Dar cea mai mare parte a mărturiilor dovedesc că originea cultului era în Thracia, şi asemănarea dintre cele două culte era fondată.

— Printre arborii care îi erau consacrați lui Dionysos trebue să cităm pinul — ca şi în religia lui Atys. (Atys fiind zeu frigian şi deci înrudit cu tracii, se pare că acest pom avea o mare importanță pentru cele două popoare frățeşti. Dar această importanță nu o are decît dacă, în țările respective sau în țara de origine comună, pinul este un fel de pom național. Deci e vorba de o țară muntoasă în care poate creşte pinul.)

— În țara bisalților (trib trac) se înălța un mare sanctuar al lui Dionysos. Unul din simbolurile sale era coşul de vînturat grîul ; se zicea că la naştere i-a fost dat ca leagăn.

— După poetul Nonnos, zeul sub formă de şarpe o vizită pe Persephone şi dădu naştere lui Zagreus, adică lui Dionysos, sugaci cu coarne. Urcat pe tronul tatălui său, se juca cu fulgerul. Titanii cu obrajii mînjiți de cretă (var) îl atacară cu cuțitele în timp ce el se privea într-o oglindă. Scăpă luînd mai multe forme : Zeus, Cronos, un adolescent, un leu, un cal şi un şarpe, apoi, cînd luă forma unui taur, fu înjunghiat şi tăiat în bucățele.

— După un mit cretan transmis de Firmicus Maternus, era fiul bastard al lui Zeus, un rege al Cretei, care, trebuind să lipsească, încredință sceptrul tînărului Dionysos. Titanii, puşi la cale de Hera, atacară copilul, îl tăiară şi îl mîncară. Zeus făcu ca titanii să fie ucişi prin tortură, ridică un templu lui Dionysos şi păstră inima lui, care fusese salvată de Athena, într-o efigie.

— Gărzile care trebuiau să-l păzească pe Dionysos erau cureții ; ei dansau în jurul copilului un dans războinic, dar au fost corupți de Hera.

— Interesant este, spune Frazer, că ambele mituri notează că Dionysos ar fi domnit pe tronul lui Zeus ; iar Proklos spune că el a fost ultimul zeu pus de Zeus pe tronul zeilor, făcîndu-l regele tuturor zeilor din lume. Aceste tradiții arată că exista un timp cînd se investea un fiu al regelui cu puteri regale, temporar, înainte de a-l sacrifica în locul tatălui.

— Un alt mit spune că Zeus înghiți inima lui Dionysos și-l zămisli a doua oară ca fiu al Semelei, care, în legenda obișnuită, figurează ca mama lui Dionysos. Sau că inima lui Dionysos ar fi fost dată Semelei pentru ca ea să-l zămislească.

— Zeul coborî în Infern trecînd peste lacul Alcyoneus.

— Adeseori era conceput sub formă animală sau cel puțin avînd coarne de taur. (Poate că de aici poartă Satan coarne.) Bacantele din Thracia purtau coarne pentru a-l imita pe zeu. După legendă, sub formă de taur fusese sfîșiat de titani ; cretanii, cînd celebrau suferințele lui, sfîșiau cu dinții un taur viu. (Probabil că de aici vine corida, care în antichitate era la mare cinste la cretani, o practicau și femeile.)

— Dionysos lua și formă de țap sau de căprior cu pielea neagră. Pentru a-l salva de furia Herei, Zeus îl transformase în căprior, iar cînd zeii fugiră în Egipt pentru a scăpa de furia lui Tiphon, tînărul zeu fu transformat în țap.

— Adoratorii săi sfîșiau în bucăți un țap viu. (Aici se leagă cumva de ritul țapului ispășitor.) Deci era obiceiul de a ucide un zeu sub forma unui animal. Iar în unele locuri un om era victima : în Chios și la Tenedos, în Beoția, la Orchomene, victima se alegea dintre femeile unei vechi familii regale.

— În 1902, Clarke a furat statuia lui Demeter de la Eleusis ; ea a fost donată Universității din Cambridge unde se află și astăzi. Faptul e relatat de călătorul englez Dodwell care a văzut-o la primul voiaj în toată splendoarea ei, plasată într-o piață înconjurată de ruinele templului.

— În Polonia, ultima jerbă de grîu se numește *baba*, adică *femeie bătrînă* (de verificat dacă acest cuvînt are aceeași semnificație în polonă ca și în română — vezi Ovid Densusianu). În Lituania ultima jerbă de grîu se numește *boba* = *femeie bătrînă*. Bulgarii fac cu ultima jerbă o păpușă pe care o numesc *regina grîului*. (E ciudat că Frazer nu dă nici un obicei din țara noastră, doar cîteva din Transilvania, de fapt obiceiuri nemțești sau slave. Înseamnă că nu cunoștea istoria și preistoria acestor locuri, fiindcă noi nu ne-am învrednicit să scriem lucrări despre originea noastră, în ultima vreme.) (N.)

— Semnele ritualelor primitive sunt : 1. Pot fi îndeplinite de oricine ; nu există o clasă specială a preoților. 2. Nu se folosesc locuri speciale, nu sunt temple. 3. Se recunosc spiritele, nu zeii. Spiritele sunt limitate în operațiunile pe care le fac ; apelativele lor sunt termeni generali, iar nu nume proprii ; atributele lor sunt generice.

— Persephone a unui an devine Demeter a anului viitor. După păpușile care se făceau din ultima recoltă rezulta chipul viitoarelor statui înfățișînd *Korele* și apoi al statuilor lui Demeter și Persephone.

— Isis era vechiul spirit al grîului, iar Osiris, tovarășul ei, a preluat cu timpul atributele agricole ale zeiței. Din această înlănțuire și înrudire a recoltelor rezultă faptul că Osiris era considerat tată, soț și fiu al lui Isis. O reprezentare matriarhală a spiritului grîului (Isis) a fost

dublată și apoi înlocuită de o reprezentare patriarhală a aceluiași spirit de îndată ce societatea omenească și-a schimbat structura și bărbații au avut supremația.

— Grecii dădeau numele de *maneros* cîntecelor și strigătelor plîngătoare ale secerătorilor egipteni ; se pare că e vorba de o interpretare eronată a formulei *mâa-ne-rha !* = *vino în casă !*, care a fost descoperită în multe scrieri, de exemplu în cîntecul funebru al lui Isis din *Cartea morților.* Putem conchide că strigătul de *mâa-ne-rha !* era un fel de lamentație în legătură cu moartea spiritului grîului (Isis sau Osiris), dar și o rugăciune pentru reîntoarcerea lui. Întrucît acest strigăt era scos la primele spice tăiate, exista desigur ideea că spiritul grîului sălășluia chiar în aceste premiții.

— Strigătul scos de fenicieni la culesul viilor, numit de greci *linus* sau *ailinus*, era o lamentație pentru un tînăr numit *Linus*, mort de tînăr, dar, ca și în cazul lui *maneros*, acest nume pare a avea originea într-un contrasens, și nu e nici o îndoială că vine de la strigătul *ai lanu* = *nenorocire nouă*, cu care fenicienii îl plîngeau pe Adonis ; Sapho vorbește de Linus și de Adonis ca și cum ar fi una și aceeași zeitate. (E interesant că ulucul pe care se scurge zeama strugurilor tescuiți se numește în românește *lin*.)

— În Frigia, cîntecul secerișului și al treieratului grîului se numea *lityerses ;* Lityerses ar fi fost un bastard al lui Midas, regele Frigiei, și locuia la Celenes. Cînd un strein intra în cîmp sau trecea pe alături, Lityerses îi dădea să mănînce și să bea după pofta inimii, apoi îl ducea pe cîmp, pe malul rîului Meandru, îl obliga să secere împreună cu el, apoi îl împodobea cu ghirlande și îi tăia capul cu coasa. După aceea îi arunca corpul în fluviu. După alte versiuni, Lityerses provoca pe streini să secere mai repede ca el ; dacă cîștiga îi omora ; în cele din urmă Herakles i-a venit de hac și l-a ucis în același mod în care îi omora el pe streini.

— Adoratorii lui Atys nu mîncau carne de porc : pentru ei Atys era încarnat în porc ; de aici şi legenda că Atys ar fi fost ucis de un porc mistreț. Frigienii strigau *hies Atys !* ceea ce ar putea însemna *porcul Atys* — *hies* ar fi un cuvînt frigian apropiat de grecescul *hys* care înseamnă tot *porc*. Şi Dionysos era prezentat sub chipul unui țap, iar Demeter sub cel al unui porc, şi se crede că și-au pierdut viața din cauza acestor animale. Se poate deci stabili că în general animalul despre care se spunea că a provocat moartea unui zeu era la origine chiar acel zeu.

— Atitudinea evreilor față de porc era ambiguă : nu se ştia dacă îl detestau sau îl adorau. Pe de o parte le era interzis să-l mănînce, pe de altă parte le era interzis să-l ucidă. Se presupune că, la origine, evreii venerau porcul ; dealtfel, pînă în epoca lui Isaiia, unii evrei se adunau în secret în grădini pentru a mînca carne de porc şi de şoareci, ca rit religios. Aceasta e fără îndoială o ceremonie foarte veche, din epoca cînd porcul şi şoarecele erau considerați divinități, iar carnea lor se mînca în semn de legămînt sau de consfințire, ea reprezentînd carnea şi sîngele zeului.

— Şi mai departe se poate afirma că toate animalele aşa-zise impure au fost la origine animale sacre ; rațiunea pentru care nu erau mîncate, decît cu ocazia anumitor rituri, era tocmai faptul că erau considerate sfinte.

— Grecii susțin că egiptenii respingeau porcul fiindcă acesta este un animal murdar şi dezgustător. Dacă cineva atingea numai un porc se arunca în rîu îmbrăcat ; laptele de scroafă se zicea că provoacă lepra. Porcarii nu aveau voie să intre în nici un templu. Nimeni nu-şi căsătorea fiicele cu un porcar ; aceştia se căsătoreau între ei. O dată pe an, totuşi, se sacrifica porcul în onoarea lui Osiris şi a lunei şi îi mîncau carnea. Deci porcul era la origine un animal sfînt.

— Chiar obiceiul de a se spăla după ce au atins un porc e o dovadă că animalul era considerat sfînt. Evreii se spală pe mîini după ce au citit cărțile sfinte ; şi alte popoare practică diverse abluțiuni după ce s-au atins de obiecte de cult. La greci preotul şi sacrificatorul trebuiau să se spele după ritual.

— După ce Nilul se retrăgea, egiptenii dădeau drumul la turme de porci pentru a înfunda semințele în pămîntul umed. Deci era un animal util agriculturii.

— Mai tîrziu, din aceste două tendințe a rămas cea care privea porcul ca un animal impur. El e considerat ca o incarnare a lui *Seth* (de unde vine numele de *Satan* — numit și *Tiphon*, diavolul egiptean şi duşmanul lui Osiris). Sub chipul unui porc negru, Tiphon răni pe zeul Horus. Acesta îl arse şi institui sacrificiul porcului în onoarea zeului Ra, declarînd animalul abominabil. De aici şi legenda că Tiphon a descoperit, în timp ce vîna un porc sălbatic, pe Osiris adormit, pe care l-a ucis şi l-a mutilat. Adonis şi Atys au fost, de asemenea, uciși de un porc sălbatic. De aici sacrificiile ce li se aduceau, victime fiind aceste animale.

— Se presupune că, la origine, porcul a fost considerat zeu şi a fost numit la egipteni Osiris, la ceilalți, Adonis sau Atys.

— Alți zei mai puțin importanți au fost uciși de cai : Virbius sau Phaeton.

— Romanii numeau *maniae* pîinile mici făcute în formă de om. Or *mania* era și numele *Mamei* sau al *Mamei cea mare a spiritelor*, căreia i se dedicau, cu ocazia sărbătorii numite *Compidalia*, *efigii* făcute din lînă și reprezentînd chipuri de bărbați și femei.

— Deci popoarele care au atins stadiul agricol aveau obiceiul de a ucide un zeu ; acesta reprezenta spiritul grîului, sau al altei plante cultivate, imaginat sub chip de om sau animal, iar în unele locuri era obiceiul de a se sacrifica în fiecare an reprezentantul uman sau animal al spiritului grîului. Intenția cu care se făcea sacrificiul era de a apăra spiritul grîului împotriva declinului bătrîneții, făcîndu-l să treacă, încă viguros, în persoana înlocuitorului, succesorului tînăr și robust. Dealtfel, moartea spiritului grîului era socotită inevitabilă sub seceri și coase și deci adoratorii se vedeau constrînși la această măsură, necesitate penibilă. Mai exista obiceiul de a-l mînca pe zeu, om sau animal, sub formă de colac, aceasta ținînd loc de legămînt între om și divinitate. Se considera că astfel se dobîndesc calitățile victimei, omul primitiv credea deci că absoarbe o cantitate de substanță divină. Existau credințe referitoare la însușirea de către om a unor calități sau vicii simbolizate de animale, chiar dacă animalele mîncate nu erau considerate divine. Această doctrină face parte din sistemul de magie simpatică, destul de larg ramificată.

— Spectrele au părăsit ultima lor cetate din cer, a cărei boltă argintată nu mai servește, poate doar pentru copii, de văl care să ascundă în ochii muritorilor splendorile lumii celeste.

— În templul lunei, locuitorii din Caucazul oriental păstrau un mare număr de sclavi sfinți, din care mulți erau inspirați și profetizau.

— Cînd un popor parcurge oarecari trepte de civilizație, dacă nu renunță la sacrificiile umane, nu mai alege nevinovați, ci preferă să ucidă pe cei condamnați la moarte, pe criminali.

— *Țapul ispășitor la Roma.* În fiecare an, la 14 martie, se plimba pe străzi un om îmbrăcat în piei, care era bătut cu bastoane și gonit din cetate ; acesta era numit *Mars Veterius* = *Marte cel Bătrîn ;* or Marte era, la origine, nu un zeu al războiului, ci un zeu al vegetației. Lui i se aduceau jertfe pentru bogăția recoltei, pentru prosperitate, iar lui *Mars Silvanus* = *Marte al Pădurilor* i se aduceau jertfe pentru protejarea animalelor. De aici faptul că animalele domestice erau sub patronajul zeilor arborilor. Din acest motiv se gonea vechiul Marte la începutul primăverii ; apoi unele popoare, cum sunt slavii, au văzut în cel alungat pe vechiul an, și nu pe vechiul zeu al vegetației. (Anul nou și anul vechi la noi.) Vechii greci obișnuiau să trimită un țap ispășitor sub forma unui om. Ceremonia se numea *gonirea foamei.* Se lovea un sclav cu vergi de *agnus castus* și îl goneau cu vorbele : *fugi, foame, să vină sănătatea și bogăția.*

— Atenienii întrețineau pe cheltuiala cetății un număr oarecare de creaturi degradate și inutile și, cînd se abăteau calamități asupra cetății, sacrificau doi dintre aceşti declasați : un bărbat şi o femeie. Se pare că în fiecare an, cu ocazia sărbătorii *Targeliilor,* în mai, două din aceste ființe, un bărbat şi o femeie, erau scoşi din oraş şi omorîți cu pietre. Locuitorii din Leukas aruncau în fiecare an în mare un criminal ca țap ispăşitor.

— *Țapul ispăşitor,* sacrificat în perioadele de secetă sau foamete, era lovit peste organele de reproducere pentru a risipi eventualele farmece şi pentru a stimula forța generatoare. De aici obiceiul de a flagela pe *Mars Veterius* cu *agnus castus* sau, la Babylon, obiceiul de a flagela pe cineva înainte de a fi crucificat. Aceasta nu pentru a spori torturile martirului (divin, căci el îl reprezenta pe zeu uneori), ci pentru a-l feri de farmece şi pentru ca forțele sale să fie treze în momentul sacrificiului. (Se poate deduce că jertfa lui Christos, aşa cum ne este descrisă, în vremea noii recolte ar fi jertfa unui țap ispăşitor şi în acelaşi timp a unui zeu al recoltei.)

— Soldații romani *Durostorum* trăgeau la sorți pe unul dintre ei cu 30 de zile înaintea sărbătorii lui Saturn ; acesta, un tînăr frumos, îmbrăcat în veşminte regeşti, se bucura de cea mai deplină libertate, dar era obligat ca în ziua sărbătorii să-şi taie beregata pe altarul zeului pe care-l reprezenta. Soldatul creştin Dasius refuză să se supună sacrificiului şi fu decapitat şi apoi sanctificat sub numele de Sfîntul Dasius. E vorba de o celebrare sîngeroasă a *Saturnaliilor,* care, desigur, se practicau şi în alte regiuni din Imperiul roman.

— *Episcopul nebuniei* de mai tîrziu s-a născut probabil din acest rege al *Saturnaliilor.* Dealtfel, era un obicei universal, peste tot unde Saturn era adorat, să se caute un om care să-l personifice ; acesta se bucura de libertăți o vreme, dar trebuia să piară de propria sa mînă sau de a altuia, de cuțit, de foc sau spînzurătoare, pentru a reprezenta pe zeul binefăcător care şi-a dat viața pentru toată lumea. De aici personajul burlesc *Carnaval,* care personifică sezonul sărbătorilor de primăvară ; este ucis public prin împuşcare sau ardere în bocetele simulate ale mulțimii (o păpuşă).

— Saturn era altădată zeul semințelor semănate care germinau.

— În *Istoria naturală* a lui Plinius, pericolele pe care le atrage după sine o femeie în *menstris* formează o listă mai mare decît toate celelalte primejdii.

— În cazul zeului vegetației există o rațiune specială ca el să moară prin foc ; căldura şi lumina sunt condiții necesare unei bune recolte. Zeul e ars într-un foc care reprezintă soarele, deci căldură din abundență.

— Celții păstrau pe criminalii condamnați pentru a-i sacrifica unei mari divinități. Cu cît erau mai multe victime, cu atît se asigura o fertilitate mai mare vegetației. Unii erau omorîți cu săgeți, alții erau împăiați, iar alții erau arşi de vii — se construiau imagini uriaşe de lemn sau de ierburi, înăuntru se băgau oameni, animale, de diferite specii, apoi druizii le dădeau foc. Se pare că cei condamnați a fi arşi de vii de către celți erau considerați vrăjitori, iar moartea prin foc a fost privită totdeauna ca cea mai distrugătoare pentru farmece. (Probabil că și Inchiziția tot din acest motiv a adoptat-o.) (N.)

— Druizii considerau că planta cea mai sfîntă este vîscul ; de asemenea, arborele pe care acesta crește, cu condiția ca el să fie un stejar. Cuvîntul *druid* poate fi considerat ca un apelativ de origine grecească derivat din cultul celților pentru stejar. (Subliniez aici că acest cult este o trăsătură specifică popoarelor indo-europene.) (N.) Ei nu îndeplineau nici o ceremonie sacră fără a se servi de foi de stejar. Arborele sacru al arienilor fiind stejarul, e evident că țara lor de origine a fost o regiune în care stejarul creștea din abundență, o țară acoperită de păduri foarte asemănătoare cu cele ce creșteau odată în țara noastră.

— Focul veșnic la Roma era întreținut de vestale, cu lemn de stejar. Și tot sub un stejar era păstrat focul veșnic al lituanienilor.

— Se sacrifica zeul : în focul veșnic, făcut din lemn de stejar, se ardea un om sau efigia lui reprezentînd tot pe *zeul arborelui*, în speță al stejarului.

— Concepția care face din vîsc sediul vieții stejarului era sugerată de ideea că stejarul are frunze pieritoare, pe cînd ale vîscului sunt perene, totdeauna verzi.

— Cînd Meleagros avea șapte zile, Parcele prorociră că va trăi atîta timp cît va dura fitilul care arde în foc. Mama lui a scos fitilul și l-a păstrat ; dar mai tîrziu, supărîndu-se pe el, l-a aruncat în foc, și Meleagros a murit în chinuri ca și cum ar fi fost ars el însuși.

— Nisus, regele Megarei, avea un fir de păr de aur în creștetul capului, de care era legată viața sa ; cînd Megara fu asediată, Scylla, fiica sa, îndrăgostindu-se de Minos, regele cretanilor asediatori, îi smulse firul de păr, și Nisus muri. (Vezi și Samson și Dalila.)

— În Evul Mediu, înainte de a fi încredințate călăului, era obiceiul de a se rade tot corpul persoanelor acuzate de vrăjitorie, tot din credința că puterile răufăcătoare rezidă în părul vrăjitorilor. Se pare că după operația raderii părului, cele mai multe din victime recunoșteau faptele imputate. (Idee pentru Marele Inchizitor — omul intratabil, în realitate violator cu gîndul.) (N.)

— Cercetînd pe Vergilius, autorul conchide : *creanga de aur* era chiar *creanga de vîsc ;* regele pădurii din Aricia era preotul unui stejar, adică arborele pe care trebuia să-l păzească era un stejar. Deci *regele pădurii* trebuia să fie o personificare a zeului stejarului ; el asigura vigoarea vegetației atîta timp cît era viguros ; cînd slăbea, trebuia să moară și să lase locul altuia.

— Vîscul se culege fie la solstițiul de vară, fie la cel de iarnă ; deci vechii arieni aprindeau focuri în aceste perioade pentru a risipi orice sortilegii și pentru a da ajutor soarelui să lumineze mai departe. Și cum focul se naștea de cele mai multe ori prin frecarea unor lemne de stejar, se presupunea că germenele focului era închis în lemnul de stejar. Dar dacă viața stejarului rezidă în vîsc, vîscul închide în el însuși germenele focului ; astfel, în loc să se spună că vîscul era o emanație a soarelui se considera soarele ca fiind o emanație a vîscului.

— Vergilius îl face pe Aeneas să poarte în călătoria sa în Infern o ramură de vîsc care îi luminează calea. Cînd paznicul îi refuză trecerea peste Styx, el scoate *creanga de aur*, şi paznicul se arată mai serviabil.

— Chiar într-o epocă mai recentă, vîscul a fost considerat ca o pavăză contra vrăjitorilor şi a gnomilor.

— Grecii şi romanii identificau zeul lor suprem ca zeu al stejarului şi al fulgerului ; locurile lovite de fulger le înţărcuiau.

— Dacă arienii au rătăcit prin stepele Rusiei şi Asiei Centrale înainte de a se înfunda în pădurile Europei, ei au adorat poate un zeu noros al cerului senin, înainte de a-l asocia stejarului lovit de fulger, în noua lor patrie.

— Vîscul era numit *mătură a fulgerului ;* poate se credea că e adus de fulger. *Regele pădurii* personifica deci chiar pe Jupiter.

Jurnal de la Poiana

Vecinii : Pare ciudat dar i-am crezut pe oamenii aceştia mai naivi, necorupţi. Cel puţin aşa arătau acum patru ani cînd am poposit aici, cereau puţin, şedeau cu uşile şi ferestrele deschise. Pe urmă s-a ivit posibilitatea de a se face turism, atunci lăcomia lor a crescut, se tocmesc, cer preţuri imposibile, fără ruşine, ştiu că nu ai cu cine să te ajuţi, au scumpit laptele, într-un cuvînt, se comportă ca orice speculant. În dreapta casei am avut la început un vecin, un fel de funcţionar superior, care se pensionase. A cumpărat *Cuibul nostru*, un fel de vilă de paiantă, pe o sumă modică, a stat o vară şi-o iarnă în ea şi-a vîndut-o unui general. Preţ dublu. A luat-o generalul care a stat şi el un an de zile în ea. Nu ştiu dacă vara asta mai stă, se pare că a vîndut-o şi el, oricum se fac reparaţii, molozul este aruncat în curte şi se pare că va fi revîndută. De unde ideea că se cumpără case şi locuri pentru speculă. De la Enache, un vecin, am luat 5 000 de metri cu doi meri pe ei, pentru spaţiul vital. Acum cere discret diferenţe de bani, deşi l-am plătit bine, fără să mă tocmesc. În spate, la ridicarea gardului, cel care s-a îngrijit de afacerile vilei a intrat puţin în spaţiul doamnei K., cu rude în străinătate, luîndu-se dincolo de gard doi pomi superbi (fagi, se pare). La patru ani de la această acţiune a apărut un avocat, Dragomirescu, care a revendicat locul ciupit (30—40 de centimetri) pe o linie de circa o sută de metri ; a calculat : 3 600 de lei. I-am plătit fără să clipesc, era dreptul lui (a muta gardul costa mai mult). Dealtfel, doresc şi restul de 10 000 de metri din spate pentru realizarea unui vechi proiect al meu : ridicarea unei fundaţii — spaţiul pe care-l am, deşi numără peste 15 000 de metri, nu e suficient de lat şi nu oferă ancadramentul respectiv. Aştept consimţămîntul celui aflat în Italia pentru a putea porni lucrările. Despre Costea, omul care păzeşte locul şi casa, ce să spun ? Munceşte ca ochiul mortului, numai cînd îi cer ceva, şi asta cu pauze mari, ca şi cînd ar fi tare bolnav. Are o soţie minunată care trage excepţional de bine şi repede (ne face curăţenie, femeia mea de la Bucureşti nu vrea să vină pînă aici de cînd e sfîntă şi căzută la secta penticostalilor). Cere şi Costea mereu bani înainte, în general e cinstit, dar a ridicat şi el preţurile. Mai mă ajut cu un fiu al lui, Cornel, care îmi aduce de jos ziarele, are grijă de electrică (mereu în pană) şi de instalaţiile sanitare. La capătul uliţei, familia Corneanu, sau aşa ceva, vechii noştri furnizori de lapte, care ne-au abandonat. Pentru că au luat locul Kreţulescu ca păşune, pe care îl închiriasem eu doi ani la rînd pentru linişte, nu mai dau nici lapte şi au o rivalitate surdă faţă de noi. Ei l-au adus pe avocat şi l-au sfătuit, ceea ce e un lucru drept, dar mi-au furat sîrma ghimpată de la primul gard de împrejmuire cu care cinic şi-au înconjurat păşunea şi care poate fi recunoscută de Costea uşor. Deci primele incidente s-au ivit, sunt răi, vorbesc mult şi aiurea, dar nu am chef de intrigi aici. Restul ? Oraşul are o frizerie cu neon, o cofetărie, o librărie, o poştă, plină anul acesta de fete, un restaurant renovat, care are şi separeuri, un aprozar, s-ar zice că e totul. Lumea iese la 6 după-masă pe calea principală şi se uită la maşinile de pe şosea. Se iau ziare de la un chioşc vegheat de o fată bătrînă, mereu îmbrăcată în negru. Mai sunt nişte şoferi, o cantină. Sus, pe deal, s-au aciuat de trei ani nişte ţigani (anul acesta au dispărut cu toţii după ce au bătut uşile casei lor modeste, două de fapt, de chirpici şi lemn, în cuie, ducîndu-se dracu ştie unde, mînaţi de dorul de vagabondaj). Astă-iarnă au furat clanţe şi uşi din vecini. Au fost aduşi de fostul primar-adjunct, ţigan şi el, responsabil de restaurant după ce a fost prins cu ocaua mică. Primăria lasă de dorit. De cînd sunt aici, străzile s-au degradat, au fost scoase pietrele pentru o canalizare nefericită şi apa curge peste stradă, aiurea, la infinit, şoseaua care urcă la mine e roasă şi gata să se prăbuşească. Mai ar fi de pomenit vila văduvei Pandrea, mereu închisă, cu obloanele cafenii lăsate, fiul ei nevenind decît rar.

Cîteva curiozităţi : sus, pe deal, doctorul C. are o vilă făcută anul trecut. Şi-a făcut o baie extraordinară, imensă, cu marmură albă şi multe bibiluri, dar apă nu a tras. Nu dă nici mia de lei pentru instalarea electricii pe stradă. La el, la consultaţie, dacă te duci fără 2 000 de lei în plic eşti pierdut. Aici pare zgîrcit, deşi pus pe lux. Şi-a construit vila, ciudat, cu faţa spre Sinaia, în loc s-o orienteze spre muntele cu cruce care domină peisajul. Pe urmă, dîndu-şi seama de eroare, a construit în plus o terasă cu faţa spre cruce, dar se pare că urcarea pînă acolo se face exterior. Ciudăţenii. Ar mai fi *Castelul pălărierului,* clădirea ciudată a unui profesor din Piatra-Neamţ, care şi-a ridicat de ani de zile o casă cu două nivele, rămasă la roşu, adăugîndu-i anul acesta şi un acoperiş (anul trecut, mai precis). Munceşte în fiecare vară cu nevastă-sa încontinuu, ca în filmul *Colina,* croind alei mici, pline de flori, loc pentru garaj şi şosea pentru maşină (pe care nu o vor avea probabil niciodată pentru că sunt tare săraci). Pe urmă, ideea asta ciudată : să vină de la Munţii Neamţului în Bucegi, de la munte la munte, înţeleg să fi făcut toate astea la mare. Stă la lampă seara şi ci-

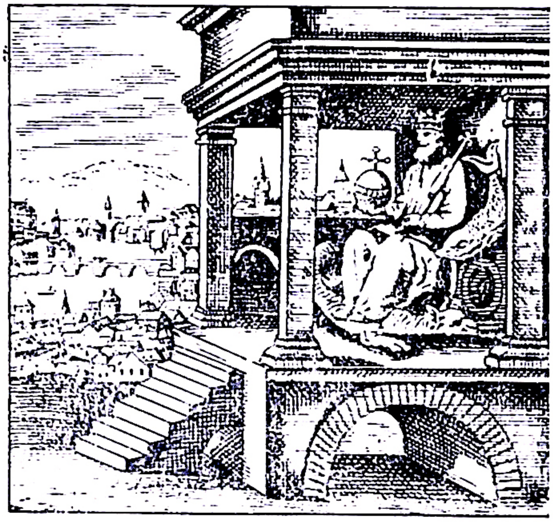

tește. Dimineața de tot inventă mari lucrări pentru ziua în curs. Pe urmă ar mai fi studentele care vin din iulie pînă în septembrie la vila *Ialomița* și care se trezesc că mă cunosc și cer autografe (și asta, ghinion, exact în perioadele în care sunt însoțit aici). Anul acesta, compoziția vilei s-a schimbat : familiști sindicaliști cu copii, ceea ce e mult mai plat. Ar mai fi zidarul Gigi care cere pielea de pe om pentru reparațiile lui. Să mai amintesc că acum patru ani am avut nebunia de a face o grădină care m-a costat 16 000 de lei (brazi, terase, flori — care s-au topit în iernile astea rele —, alei cu pietriș alb). Un gard de sîrmă de 26 000 de lei, reparațiile 186 000 de lei, plus costul inițial al vilei, 115 000, plus mobila care a cerut peste 45 000 de lei. Plus locurile, o dată 14 000, o dată 7 500, o dată 5 600. Și restul... Viață de mic moșier pe care unii o comentează (după vizionarea unui film la T.V., cu televizor, cu cățel, cu păuni și icoane pe sticlă).

— Lasă, domnule, să mai fie și din ăștia !

Din nefericire, totul este plătit cu sînge...

Pentru *Săptămîna* ar mai fi o *De viris illustribus* a lui Ghenadie. Ar exista și o versiune a lui Isidor de Sevilla (compilație despre care se susține că are și 12 capitole autentice). În sfîrșit, *De viris illustribus* a lui Ildefons de Toledo. În răsărit, în *Patrologie,* ar fi patriarhul Fotie cu a sa *Myriobiblon* sau *Biblioteca* care tratează 280 de opere păgîne și creștine. S-ar mai putea cita *Lexiconul* lui Suidas, publicat către jumătatea secolului al X-lea, cu referiri la Sfinții Părinți. Ar mai fi de amintit Sigebert de Gembloux cu al său *De viris illustribus,* apoi Anonymus Mellicensis cu *De scriptoribus ecclesiasticis,* Honorius Augostodunensis cu *De luminaribus ecclesiae* (1112). O altă *De viris illustribus* atribuită pe nedrept lui Enrich de Gand. Apoi *De scriptoribus ecclesiasticis* a lui Ioan Trithemius.

În 1618 începu să funcționeze faimoasa *Congregație a Maurinilor* înființată de Sfîntul Maurus pentru cercetarea documentelor patristice...

Mallarmé : Poezia, un zbor tăcut în abstracțiune..., un concert tăcut, un poem tăcut, numai în alb. Sau cum spunea, în final : Opera mea e un impas..., cerînd să fie lăsat să mai introducă puțină obscuritate în poemele sale.

Moartea la 1185, la 63 de ani, a lui Andronic Comnenul, basileu desfrînat care cade pradă revoluției. Este luat de mulțime, i se taie brațul, i se scoate un ochi, e purtat prin tîrg și murdărit, opărit, dat cu scîrne, dus la Hipodrom. I se bagă sabia pe gît, moare în spasme, dar demn, după ce, la prindere, încercase elocința cea mai mare, cu soția și amanta. Ca evocare a morții la Messer ca să-l înfricoșeze pe Principe...

Numele notelor după coardele lirei (pentru *Janus*) :

mi-net
re-paranet
do-trit
si-parames
la-mes
sol-lișanos
fa-parhipat
mi-hipat

Cuvințele : să facă începerea, citind molitva ; de toată zidirea ei ce-au trebuit ; dea Domnului mergere din Tîrgoviște la Bucuresci ; prea iscusite și frumoase case care au făcut ; vrăjmași ai adevărului ; ridicători de zarve ; Dumnezeu la osîndă și la pedepse i-au adus ; de s-ar fi potrivit Domnul faptelor lor, de viață i-ar fi lipsit ; deschizîndu-și vorbele către dînsul ; pre cei mari vorbile lor i-au plecat ; s-au făcut întristare domniei și țării ; s-au curățit țara de tirani și s-au dus toți, cineși la casa și la moșia lui ; făcîndu-se lucruri necuviincioase ; cu frumoase cuvinte și căzute au zis ; să meargă la casile și la pămîntul lor ; dat-au cu pușcile întru sănătatea Domnului ; să fie treaba vînătorii ; o bisearică fără turnu și întunecată ; să frîneze nebunia și starea împotrivă ; deci schimbîndu-se obrazile la Poartă ; pe Măria-Sa, găsindu-l o boală grea, în orînduială, alai făcîndu, de trei ori cîte patru tunuri au dat ; ca un lacom trufaș ce era ; stricătorii țării ; mucarelul (pentru mucarer) ; zicînd precum au nevoitu ; pentru cusur de haraci ; găsind lucrurile turburate ; socotind Măria-Sa că ananghion lucru iaste *(Cronicarii munteni).*

Două sfidări adresate timpului și societății : Rastignac : *Și-acum între noi !* și acest decepționat : *Numai eu știu ce aș fi fost în stare să fac !* al lui Julien Sorel din *Roșu și negru.*

Neantul e adevărul (Mallarmé).

O știință a dragostei, cu legi, reguli inviolabile pentru inițiați, la Bizanț...

Perșii care notau notele pe un portativ format din nouă linii, fiecare de altă culoare...

Poem ratat pentru tîrfa *courturilor*, iubitoare de tenis și de călătorii goale, dar de ce nu se leagă cuvintele ? Pentru că mînia nu naște poezie și apoi este atît de demult de cînd m-am supărat pe mine însumi...

Vers din *Cimitirul marin* despre mare :
Chienne splendide...

Nietzsche : Omul e un animal bolnav...

Cercopii — ființele rătăcitoare și înșelătoare...

Jurnal de la Poiana

Gigi, pietrarul, care a dezgropat o moartă, clientă de-a lui, pentru a-i lua o măsea de aur pe care a vîndut-o. Altfel pare cumsecade. N-a pățit nimic pentru că rudele au retras plîngerea... De vină este o amantă de la Moreni care-i cere mereu bani...

Statele pier atunci cînd nu sunt în stare să deosebească pe cei buni de cei răi (Antisthenes).

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *Cîntecele populare* de A. I. Odobescu :

— La egipteni cîntecele de doliu se numeau *maneros* sau *linos* (linul); e o mare apropiere între aceste cîntece și o tradiție a *maiandinilor,* o populație de origine frigiană de pe malul Mării Negre, din Brusa, în care se plînge răpirea tînărului Bormos de către nimfe. Erau strigăte răspîndite la toate popoarele. Și Narcis era plîns pentru că a murit privindu-se în apa izvoarelor ; în legile lui Manu, un brahman nu avea voie să-și privească chipul în apă, deoarece apa era considerată ca avînd un farmec ce pricinuia moartea.

— Ciclopul lui Theokritos își scuipă de trei ori în sîn ca să nu se deoache.

— Linos era fiul Uraniei și a murit din cauza geloziei lui Apollo, fiindcă lui îi fusese dat să cînte mai cu dulceață. Grecii îl slăvesc pe Linos printre acei poeți legendari ai Thraciei care au introdus cultul lui Apollo și al *Muzelor* pe poalele muntelui Olympos, împreună cu Orfeu, cu Muzeu, cu Eumolpos.

— La poalele Olympului se afla *Liberta,* închinată muzelor, și în preajma ei se înălța o columnă funerară cu o urnă, presupus mormînt al lui Orfeu.

— În orașul Argos avea loc serbarea *Arneis* = *a mieilor,* în care era plîns Linos, fiul lui Apollo și al nimfei Psamathe, sfîșiat de cîini. Se înjunghiau cîini și miei.

— Litera *l* are darul de a exprima sentimente de bucurie sau durere : femeile egiptene strigau *lululu* cînd se văitau și *lilili* cînd se veseleau. *Lelecat* zic slavii de la Dunăre cînd se jelesc și *lele* sau *lalo* sunt exclamații de întristare în cîntecele sîrbești. Bascii au un cîntec păstrat din timpul războaielor cu romanii în care se vaită cu cuvîntul *lelo* — *Lelo* fiind un june mort prin trădare. Elinii strigau *alalo* pe cîmpurile de izbîndă, iar ca văitări : *ai line, ololi, eleleu !* — de aici românescul *aoleu* și *olieoleo* sau *alelei* și *elelei*.

— Mioriță *laie* — *laie* e un cuvînt necunoscut în limba noastră. Se zice doar *țigan de laie*. Românii din Macedonia zic *laiu* și *laie* în loc de *negru*. Deci *țigani de laie* ar fi *țigani negri*, iar *Miorița laie* ar fi *Miorița neagră*. Acest cuvînt precum și ideea din *Miorița* ne duc pe plaiurile clasice ale poeziei eline, pe poalele septentrionale ale Olympului, locuite astăzi de românii macedoneni. Deci balada s-ar trage din mediul păstoresc, din munții Thessaliei, iar legenda lui Linos ar fi fost strămutată în balada *Mioriței*. În afară de *laie* mai e cuvîntul *ortoman*, provenit de la românii din Thessalia.

— La anul 293 un simplu păstor de vite din satul Romulianum în Dacia Rîureană (Dacia Ripensis) se urcă pe tronul Caesarilor și păstrează pe lîngă numele împărătesc de Galeriu și pe acela de Armentarius, adică Păstorul ; apoi, la 527—555, Justinian se mîndrește cu Dacia Mediterană numind-o *scumpa* lui *patrie*.

— Thessalia a fost numită Vlahia Mare sau Blahia de Sus, și Theodor Ducas, socrul lui Guy de la Roche, care stăpînea Thessalia, e numit duce al Vlahiei.

— Împăratul Andronic Paleologul a strămutat în Anatolia o mare parte din românii din Thessalia.

— Românii din Thessalia s-au răsculat în 1332, peste zece ani s-au supus lui Ion Cantacuzinul și apoi au suferit cotropirea catalanilor.

— Mircea cel Bătrîn se intitula domn al amînduror laturile Dunării, pînă la Marea Neagră, și al cetății Dîrstoriul (Silistra) stăpînitor.

— Grecii nu au alt nume în prezent pentru ciobani decît acela de *vlahi* (de verificat).

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Dintr-o carte despre antichitate :

— Phidias este considerat descoperitorul, *primus inventor*, al artei sculpturii. Polykleitos stabilește canonul statuii, iar Miron, Pythagoras și Lisip aduc arta la perfecțiune.

— Vechii sciți se închinau la iatagane ; grecii înălțau pari de lemn sau stîlpi de piatră denumiți *xoane*, fiindcă erau șlefuiți ; cînd acestor *xoane* le-au dat forme omenești le-au numit *brete*, de la *brotoi* = *oameni*.

— Cei din vechime numesc statuile *xoana daidala, daidalo* — în grecește — *a lucra artistic*. *Xoana* vine de la *xeo* = *a lustrui*.

— Statuile dinaintea vremii lui Dedal erau sculptate fără brațe, picioare și ochi. Dedal a trăit în timpul lui Oedipus la Theba.

— *Titluri* (de tablouri) : *Ore de marmură albă*.

— Duel de sculptură între Phidias și Alkamenes ; primul a sculptat pe Athena după proporțiile unui corp frumos, dar n-a ținut seama de înălțime ; Phidias și-a dat seama că din cauza înălțimii la care trebuia expusă statuia, formele se vor vedea denaturate și a făcut o statuie care la sol părea urîtă, dar ridicată pe înălțime s-a dovedit a fi frumoasă. La început, lumea îl lua în rîs pe Phidias și era să fie bătut cu pietre, apoi batjocura s-a întors împotriva lui Alkamenes.

— *Titluri : Tineri goi jucînd arșice* = *astragalizontes.*

— Polykleitos a sculptat două statui : una după regulile artei, cealaltă, după părerile mulțimii ; cînd le-a expus, prima a fost lăudată, iar cea care a ținut seamă de toate sugestiile a fost luată în rîs. Polykleitos le-a spus : prima a fost sculptată de mine, cealaltă, de voi.

— Statuia Laokoon a fost sculptată dintr-un singur bloc de către Hagesander, Polidoros și Athenodoros, într-un perfect acord.

— Amphikrates e renumit pentru statuia *Leoaica*, o curtezană, cîntăreață la liră, prietena tiranilor Harmodius și Aristogiton, care a murit în cazne fără să-i trădeze. Faptul că era o curtezană era o piedică, dar atenienii au pus să se sculpteze animalul al cărui nume îl purta ea și l-au reprezentat fără limbă, acesta fiind supliciul pe care l-a suferit curtezana respectivă.

— *Titluri : O femeie în quadrigă, Jertfitorul de boi, Sclav care arde parfumuri, Copil sugrumînd o gîscă, Femeia uimită, Omul care numără pe degete, Statui de atleți, Jertfe la lumina lămpilor, Nimeni să nu-l laude pe Perillus.* (Perillus a făcut un bou de fier și i-a promis tiranului Falaris că, dacă ar vrea să audă și mugete, să închidă un om înăuntru și să pună foc sub statuie. Primul care a fost închis în boul de fier a fost chiar sculptorul.)

— Callimach era propriul detractor al lucrărilor sale, om de o exigență fără limită, poreclit *catatexitnenos* — cel care nu e niciodată mulțumit de lucrul lui.

— *Titluri : Statui învelite în togă, Nuduri cu lance, Statui de efebi, Statui cu platoșă.*

— Colosul din Rhodos — *colosul soarelui* —, lucrat de Khares din Lindos, elevul lui Lisip ; Nero a pus pe Zenodor de i-a construit un colos cu chipul său, înalt de 110 picioare ; colosul a fost consacrat soarelui după înfierarea împăratului.

— *Symplegma*, în greacă, *îmbrățișare.*

— *Titluri : Nimfe în luptă cu satiri, Satiri violînd hermafrodiți, Satiri și bacante, Amazonomahie, Bătrîna beată, Replici tîrzii, Familia de gali care se sinucid, Copilul cu gîsca...*

— *Eicon = portret.*

— Tabloul pictorului Bularhos, reprezentînd bătălia cu magnezienii, a fost cîntărit cu aur de Candaulos, ultimul rege Heraclid al Lidiei, numit și Mirsilos. Candaulos a murit în timpul Olimpiadei 22 sau, după alții, în același an cu Romulus.

— Zeuxis a dobîndit mari averi cu pictura, încît de la un timp a început să nu mai ia bani pe tablouri, ci să le dăruiască spunînd că nu se poate găsi nici un preț bun pentru ele. Putea fi mai ușor ponegrit decît imitat. Avînd de pictat un tablou pentru agrigentini, a pus să treacă prin fața lui fecioare goale și a ales cinci pentru ca în pictură să redea ce e mai remarcabil la fiecare din ele. S-a întrecut cu Parrhasios, prezentînd o pînză pe care erau pictați niște struguri atît de reușiți, încît păsările au năpădit scena. Parrhasios a venit cu pictura unei pînze, iar cînd Zeuxis, indus în eroare, a cerut să îndepărteze pînza, ca să poată vedea ce e pictat, a reieșit că luase drept pînză adevărată pînza pictată. După asta a conferit victoria lui Parrhasios, zicînd că el a păcălit doar niște păsări în timp ce adversarul său l-a păcălit pe marele Zeuxis. Pictînd un copil cu struguri și păsările venind asupra tabloului, Zeuxis s-a supărat zicînd :

am pictat mai bine strugurii decît copilul, căci altfel păsările ar fi trebuit să se teamă.

— Parrhasios a pictat un alergător care pare că asudă şi unul care pare că gîfîie cînd aleargă. A fost vanitos, a cerut să fie proslăvit în versuri, pretindea că se trage din Apollo, dar a pictat şi lucrări minore, obscene, cu o vădită plăcere.

— Sclavii nu aveau voie să picteze, numai oamenii liberi şi cei de neam.

— Alexandru cel Mare avea atîta preţuire pentru Apelles, încît i-a permis să o picteze goală pe Pancaspe, aceasta fiind favorita sa cea mai apreciată.

— *Titluri : Portrete de muribunzi, Diana într-un cor de fecioare.*

— La un concurs de cai pictaţi, caii naturali au nechezat numai la vederea cailor lui Apelles.

— Protogenes, pe cînd picta, se hrănea numai cu iarba-lupului muiată în apă, pentru a nu-şi îngreuna spiritul în timpul lucrului.

— *Titluri : Personaj care pocneşte din limbă, Satirul aflat în tihnă.*

— Oraşul fiind atacat de Demetrios, Protogenes şi-a văzut de treabă mai departe, iar cînd tiranul l-a întrebat dacă nu se teme, i-a răspuns că, după cîte ştie, regele e în război cu rodienii, nu cu arta ; atunci tiranul i-a dat gărzi să-l păzească.

— *Titluri : Răpirea Proserpinei, Bacante urmărite pe furiş de satiri, Prăvălii cu bărbieri.*

— *Pictura encaustică* — cu ceară fierbinte, amestecată cu culori.

— *Titluri : Ulysses prefăcîndu-se nebun, Personaje îmbrăcate în pallium de vînătoare, Achilles travestit în haine femeieşti, Scillos tăind ancorele flotei persane, Danae admirată de tîlhari, Porticurile Octaviei, Aruncător de disc.*

— Împăratul Nero a poruncit să i se facă pe pînză un portret de 120 de picioare (40 de metri).

— La indieni, *cinabru* provenea din seva de şarpe strivit de căderea unui elefant muribund, amestecată cu sîngele ambelor animale. Aceasta este singura substanţă care redă cu precizie culoarea sîngelui.

— *Titluri : Casa celor cinci schelete de la Pompei, Satir doborît de somn.*

— Cîteodată argintul e preferat aurului.

— *Anaglipte* — vase cizelate în relief.

— *Gliptică, gliptotecă* (cuvinte).

— *Titluri : Mînerele de spadă ale soldaţilor, O mare farfurie ornată cu chipuri de zei, Casa nemăturată, Bucăţi de sticlă colorată îndărătul porticului dinspre mare, Ochii albaştri ai statuii.*

— Pausanias spune în *Istoria Greciei* că pe zidul de sud al cetăţii Akropolis este reliefată lupta dintre zei şi giganţii care locuiau în Thracia şi pe istmul Pelenei etc. ...

— Idem, spune că misterele Hecatei fuseseră stabilite la Egina de tracul Orfeu.

— Vizitiul lui Pelops este Sphairos.

— *Paregoros* = *consolarea.* Împreună cu Peitho e însoţitoarea Aphroditei.

— *Teleia* = *adultă.*

— *Talete* = *iniţiere.*

— *Titlu : Meandrele unei ape.*

MISTERUL CAPODOPEREI sau ISTORIA PLAGIATULUI

(introducere) :

— S-ar părea că nici cartea cea mai sacră a omenirii, *Biblia,* sau învăţăturile cele mai ilustre, creştinismul, nu sunt scutite de bănuieli, de interpretări care pun sub semnul îndoielii cele mai vechi gînduri omeneşti. Într-o carte interesantă — *Manuscrisele de la Marea Moartă* de I. D. Amusin — se pot găsi cîteva lucruri nu lipsite de humor, aş zice, pe care le voi cita tocmai pentru a arăta că totul poate fi discutabil în creaţia literară.

Astfel, faimoasa vorbă a lui Christos : *Ce ţie nu-ţi place altuia nu-i face* se pare că ar aparţine învăţatului fariseu Hillel, care a trăit între anii 76 î.e.n. şi 5 e.n., şi poate fi găsită în *Sabbat, 31.*

Cartea Facerii (Geneza sau *Pentateucul)* din *Vechiul Testament,* atribuită, de obicei, lui Moise, e formată din cărţi disparate, compuse de mai mulţi autori, de-a lungul mai multor secole. Astfel, *Cartea lui Isaiia* e scrisă în secolele al VIII-lea, al VI-lea şi al III-lea î.e.n., avînd în text interpolări din diferite epoci.

Alt fapt : Din cele mai mult de 70 de apocrife biblice ale *Vechiului Testament,* interzise iudeilor, creştinii au adoptat mai multe dintre ele şi le-au introdus în *Noul Testament.* Printre ele se numără : cărţile I-IV din *Cărţile Macabeilor, Cartea Înţelepciunii lui Ben Sira, Jubileele, Enoch, Tobit, Judit, Înţelepciunea lui Solomon, Psalmii lui Solomon, Cărţile sibiline* (III), *Testamentele celor 12 Patriarhi, Căr-*

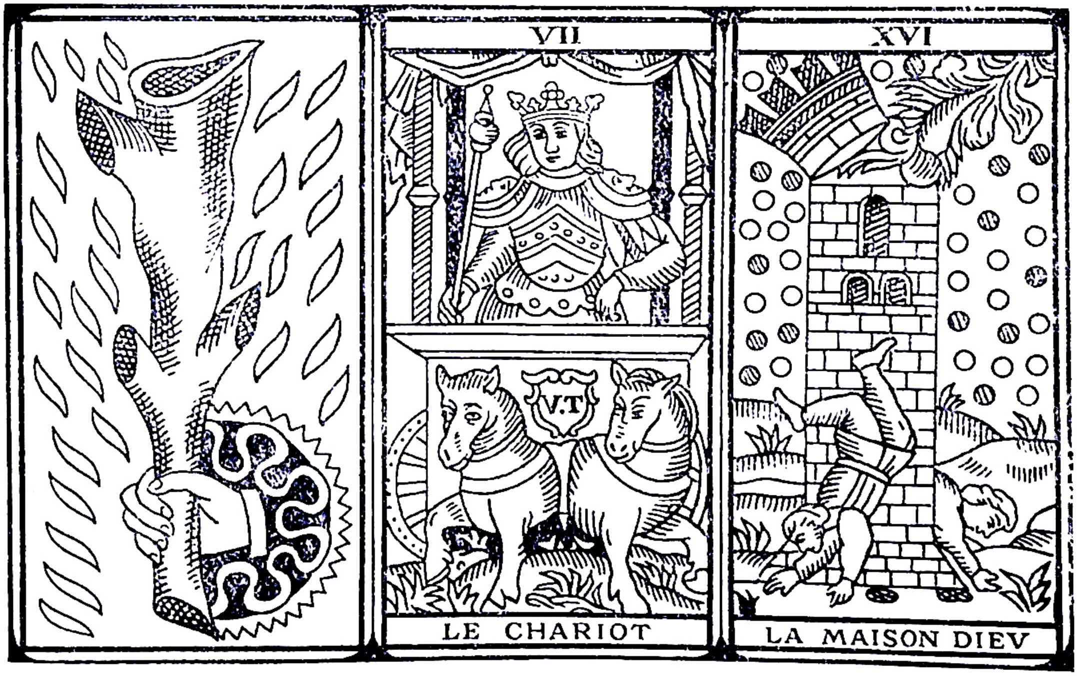

ţile lui Ezra, Apocalipsul lui Baruh. Curios este că *Biblia* catolică conţine cel mai mare număr de apocrife. *Cartea lui Enoch* se înrudeşte foarte mult cu *Cartea Jubileelor,* care şi ea este repovestirea *Cărţii Facerii* şi începutul *Cărţii Ieşirii. Cartea Jubileelor* menţionează *Cartea lui Enoch,* deci este scrisă după aceea.

Descoperirea manuscriselor de la Qumrān, foarte importantă pentru istoria creştinismului, pune în discuţie originalitatea unor opere vechi de mare prestigiu. Autorul studiului face cîteva menţiuni pe care le voi reproduce :

În biblioteca de la Qumrān s-au descoperit lucrări cu o vădită orientare apocaliptică *(Cartea lui Enoch, Cartea Jubileelor, Testamentele* etc.). Cercetările au dovedit că ideologia textelor apocrife este apropiată ca concepţie şi de practica qumranienilor. În speţă, scrie autorul, sare în ochi asemănarea dintre concepţiile teologice, reprezentările mesianic-escatologice identitatea terminologiei, coincidenţa calendarului etc. Se semnalează similitudinea doctrinei dualiste despre *cele două căi* şi *cele două duhuri* (pentru exemplificare vezi *Testamentul lui Aşer 1, 2, 5* şi Iuda, *20, 1).* Nu întîmplător, crede Amusin, biserica creştină a păstrat aceste lucrări apocrife respinse de iudaism. Strînsa legătură dintre literatura *Noului Testament* şi *Testamentele celor 12 Patriarhi* a fost sesizată de multă vreme. În textele evanghelice, bunăoară în *Predica de pe munte,* se observă împrumuturi directe din *Testamente.* Această constatare i-a permis lui K. Charles să afirme că, pe cît se pare, Apostolul Pavel a folosit *Testamentele* ca îndreptar *(Vademecum).* Astăzi, cînd printre manuscrisele de la Qumrān s-au descoperit şi fragmente ale *Testamentelor* (în limba originalului), originea lor precreştină nu mai poate fi pusă la îndoială, iar problema relaţiilor reciproce dintre *Testamente* şi literatura canonică capătă o importanţă şi mai mare. Iată un exemplu de asemănare textuală între *Testamente* şi *Evanghelia* după Matei :

Testamentul lui Iosif (1, 5—6)	*Matei (25, 35—36)*
Vîndut am fost în robie, şi Dumnezeu m-a eliberat ; ostatic am fost luat, şi mîna sa puternică mi-a venit în ajutor ; flămînd am fost, şi însuşi Dumnezeu m-a hrănit ; singur am fost, şi Dumnezeu m-a mîngîiat ; bolnav am fost, şi Dumnezeu m-a căutat ; în temniţă am fost, şi Dumnezeu mi-a hărăzit mila sa : înlănţuit am fost, şi el m-a slobozit...	Căci flămînd am fost, şi mi-aţi dat să mănînc ; însetat am fost, şi mi-aţi dat să beau ; strein am fost, şi m-aţi adus la voi ; gol am fost, şi m-aţi îmbrăcat : bolnav am fost, şi m-aţi căutat ; în temniţă am fost, şi aţi venit la mine...

Tot atît de evident îi apare autorului studiului faptul că *Didahiile (8) (Învăţătura celor 12 apostoli)* şi *Păstorul* lui Hermes, lucrări aparţinînd creştinismului timpuriu, prezintă multe puncte de contact cu ideologia comunităţii de la Qumrăn. Contingenţa dintre manuscrisele de la Qumrăn şi *Didahii* a fost relevată de Milik şi I. A. Lenţman. Iată şi alte coincidenţe dintre aceste manuscrise şi literatura *Noului Testament*. În manuscrisele de la Qumrăn comunitatea poartă numele de *Legămînt*. La fel se numeau şi comunităţile creştine primitive. Codicele canonizat al tuturor lucrărilor evanghelice se numeşte *Noul Testament*. Membrii comunităţii de la Qumrăn îşi ziceau *fiii luminii* şi se opuneau tuturor celor din afara comunităţii — *fiilor întunericului*. Tot aşa îşi zic şi creştinii în textele evanghelice : *fiii luminii* (Ioan, *12, 36 ;* Luca, *16, 8 ; Epistola către tesalonicieni*, *5*, *5*) sau *copiii luminii (Epistola către efeseni, 5—8)*. Antagonismul dintre *fiii luminii* şi *fiii întunericului* apare cel mai limpede în *Prima epistolă către tesalonicieni (5, 5) : căci voi toţi sunteţi fiii luminii şi fii ai zilei ; nu suntem ai nopţii, nici ai întunericului*. În documentele de la Qumrăn lumea din afara comunităţii este numită *împărăţia întunericului*. Ea se găseşte în puterea întunericului. Aceeaşi expresie se găseşte în *Evanghelia* lui Luca *(22, 53)* unde se scrie că Iisus s-a adresat prigonitorilor săi cu cuvintele : *acesta e ceasul vostru şi puterea întunericului*. Expresia *cei săraci cu duhul*, coincide cu binecunoscuta expresie evanghelică : *cei săraci cu duhul* (Matei, *5, 3)*. Sunt, de asemenea, semnificative expresia din *Statut : a făuri adevărul şi a iubi pe toţi fiii luminii* ca şi expresia evanghelică : *cine însă lucrează adevărul vine la lumină* (Ioan, *3, 21*). Expresia *a lucra* (a făuri) *adevărul* nu este proprie limbii greceşti, ci reprezintă un calc, o traducere literală a expresiei respective din ebraica veche. O asemănare se observă şi în expresiile : *a se lipi de toate faptele binelui* (adică : *lipiţi-vă de ce e bine) (Epistola către romani, 12, 9), duhurile dreptăţii şi nedreptăţii (ad litteram : strîmbătăţii)*, sau *duhul adevărului şi duhul rătăcirii (Epistola I sobornicească* a Apostolului Ioan, *4, 6*).

Se mai dă ca exemplu folosirea aceluiaşi text escatologic din *Cartea prorocului Isaiia* *(40, 3)*, pentru necesitatea argumentării plecării în pustiu, atît în *Statut (VIII, 13—14)* (în temeiul acestor legi, să se îndepărteze de aşezările oamenilor nedreptăţii şi să plece în pustie pentru a deschide acolo drum lui Iehova, aşa cum stă scris : *Gătiţi calea Domnului, pregătiţi în pustie cărarea Dumnezeului vostru*), cît şi în cunoscutul pasaj din *Evanghelia* lui Matei, unde se povesteşte cum a început să propovăduiască Ioan Botezătorul în deşertul Iudeii. (El este acela despre care a zis prorocul Isaiia : *glasul celui ce strigă în pustie : pregătiţi calea Domnului, drepte faceţi cărările lui.)*

Iată şi alt text de folosire analogă a unui text din Isaiia *(28—16) : Drept aceea, aşa zise Domnul Dumnezeu : Pus-am în Sion o piatră, piatra de încercare, piatra din capul unghiului, cea de mare preţ, bine pusă în temelie ; cel care se va bizui pe ea nu se va clătina*. Acest pasaj din Isaiia a inspirat aceleaşi ideii atît autorilor *Statutului* de la Qumrân, cît şi celor ai *Epistolei I* a lui Petru :

Qumrân *(VIII, 7—9)*	*Epistola I* a lui Petru *(2, 5—6)*
Iată zidul de încercare, piatra preţioasă din capul unghiului, şi nu i se vor clătina temeliile, şi nu se va mişca din locul ei. Cortul sfintei sfintelor pentru Aaron, întru toate cîte privesc. Legămîntul (împărţirea) dreptei judecăţi şi pentru ca să aducă Domnului jertfă plăcută duhului său...	Şi voi înşivă clădiţi-vă cu pietre vii, în casa duhovnicească, în preoţia sfîntă, ca să aduceţi jertfe duhovniceşti, plăcute lui Dumnezeu prin Iisus Christos...

Dar în afara acestei cărţi mai există izvoare care să probeze unele împrumuturi din textele cele mai vechi ale creştinismului şi chiar obiceiuri ce pot fi discutate, ca avînd surse comune, practici asemănătoare. Astfel din *Les Mystères d'Eleusis,* cartea lui Victor Magnien, şi din alte surse se pot desluşi unele similitudini sau împrumuturi din rituri mai vechi decît creştinismul, ajunse în *Biblie* sub formă de povestiri ce au rămas proprietatea acesteia. Astfel *cultul lui Mithra* seamănă aidoma cu *cultul lui Iisus.* [1]

Babilonienii se salutau cu urarea : *Mithra a înviat ! Adevărat a înviat !*, se răspundea. Dealtfel, Mithra avea aureolă ca şi alţi sfinţi, găsiţi în special la indieni, creştinii împrumutînd din *Misterele Eleusine* şi tragerea clopotelor, socotindu-se de către iniţiaţi că sunetul bronzului este purificator. Calităţile acestui metal au fost semnalate de către Orfeu, venit în Grecia din Thracia. Povestea potopului este, de asemenea, împrumutată din epopeea *Ghilgameş.* În mitologia greacă se pomeneşte despre perechea Deucalion şi Phyra care au scăpat de la un potop fiind avertizaţi de zei. Alte idei fundamentale ale creştinismului, acelea că omul s-a întrupat pentru a ispăşi un păcat capital şi că naşterea este o pedeapsă a sufletului, vin tot din *Misterele Eleu-*

---

[1] Din alte surse mai ştim că Mithra se născuse dintr-o fecioară. La naşterea lui au venit păstori cu daruri să i se închine. A fost răstignit pe cruce. A înviat, a ieşit singur din mormînt, dînd la o parte o piatră grea, şi s-a urcat la ceruri. Credincioşii săi ţineau post, luau cuminecătură, se considerau fraţi întru Mithra, trăgeau clopotele în cinstea lui.

Dealtfel, povestea readusă în actualitatea *Bibliei* mai exista şi în alte versiuni. Buddha, de asemenea, se născuse dintr-o fecioară. La babilonieni, zeiţa-fecioară Isthar născuse şi ea un copil ; la vechii egipteni, fecioara Isis, zeiţa fertilităţii, a născut pruncul divin Gor. În Frigia veche era venerat zeul Atys, născut dintr-o fecioară, Nana. În Siria şi Fenicia se sărbătorea învierea lui Adonis. Legende asemănătoare circulau despre Dionysos, Buddha, Tamuz, Marduk (al Mesopotamiei), Mithra. Alte ritualuri mithraiste, preluate de creştinism : botezul, împărtăşania, ungerea cu mir, postul.

Toate aceste poveşti au la origine vechi mituri agrare. Învierea lui Tamuz la babilonieni apare cu 2 000 de ani î.e.n., iar despre Marduk se spunea că a fost judecat şi condamnat împreună cu tîlharii. Obiceiul înroşirii ouălor a rămas de la sclavii păgîni. Chiar numele de Iisus, după unii, venea de la Josua, numele vechiului zeu al tribului lui Efraim.

sine. Inițiații susțineau că ceea ce sufletul a pierdut prin nenorocirea de a se naște filosofia îi restituie prin amintiri. În *Misterele Eleusine* se afirma că omul este un exilat pe acest pămînt. Concepția despre suflet și trup demonstra că sufletele sunt atașate corpurilor pentru a expia crima de a mînca carne și crima de a se mînca om pe om — aluzie la legenda titanilor, strămoși ai oamenilor, care l-au mîncat pe Dionysos, fapt prin care sufletul a pierdut unitatea sa inițială, divizîndu-se în corpul omenesc. De unde sfericitatea sufletului abia după moarte, adică împlinirea. În concepția inițiatică, corpul era atașat sufletului ca scoica de stridie, corpul rămînînd numai un veșmînt ostreic (de la *ostracos* = *scoică*). Grecii au crezut că sufletul, și asta este o credință caldeeană, are trei energii. Athena se numea *Athena Tritogenia* sau *Tritonida,* simbolizînd ideea că înțelepciunea ia trei aspecte. De unde împrumutul la creștini : Dumnezeu e Unul ca ființă și întreit ca persoană : Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. În *Misterele Eleusine* existau stropirea cu apă (care a dat la creștini botezul) și chiar imersiunea.

Expresia de *regi-păstori ai popoarelor* e luată din *Misterele Eleusine* și o găsim și în *Biblie.* După unele păreri, Iisus ar fi fost un inițiat care a trădat riturile, lucru pentru care a fost pedepsit cu crucificarea. Ideea că nașterea e de fapt începutul morții e luată și ea din cultul lui Mithra și din *Misterele Eleusine. Pomul cunoașterii* aparține unor vechi legende indiene, devenit în creștinism pomul din care Adam și Eva au cules mărul care le-a adus izgonirea din Rai. O altă similitudine mai poate fi semnalată în *Manuscrisele de la Marea Moartă,* unde povestea lui Christos este relatată aproape identic cu 300 de ani înainte de nașterea Mîntuitorului. Într-o altă carte, a lui Mircea Eliade, *De la Zamolxis la Gengis Han,* apărută recent, se stabilește că legenda pruncului născut la Bethleem putea fi găsită mai înainte de creștinism într-o temă iraniană. După autorul anonim al lui *Opus imperfectum,* regii magi urcau în fiecare an muntele Victoriei, unde se afla o grotă cu izvoare și copaci, așteptînd apariția stelei. Ea s-a ivit sub forma unui copil, în cele din urmă, care i-a sfătuit să plece în Iudeea. În *Cronica lui Zuqnîn* există o poveste cu 12 regi înțelepți care urcă în fiecare lună pe un munte și pătrund în grota comorilor. Aici zăresc o coloană de lumină, cu o stea în vîrf. Sunt orbiți și îngenunchează. Apare un copil care-i sfătuiește să plece în Galileea. Totul pare izvorît din mitul cavernei, găsit și în Platon — *imago mundi.* Probabil că, dacă am mai cerceta, am desluși destule influențe și împrumuturi din vechi legende orale care au intrat în patrimoniul neștirbit al acestei cărți de mare literatură și elevație...

— Sfînta Treime din creștinism este un principiu pe care Pythagoras l-a enunțat cu mult înainte de nașterea lui Iisus și iată două din *versurile de aur,* atribuite lui Pythagoras :

Treimea sfîntă, imens și pur simbol,
Izvor al naturii și icoană a zeilor.

Din *Pythagoras, Misterele de la Delphi* de Eduard Schuré :

— Mama lui Pythagoras se numea Parthenisa, în traducere aproximativă, *Feciorelnica.*

— În *Misterele de la Delphi,* zeul Apollo, ajungînd în apropierea Sanctuarului, străpunge un şarpe monstruos care pustiia ținutul, evocînd *avant la lettre* pe Sfîntul Gheorghe şi pe Arhanghelul Mihail.

— După o interpretare ezoterică, Apollo este *zeul ispăşirilor, al purificării sufletului şi corpului.* Stropit cu sîngele monstrului, el a ispăşit şi s-a purificat chiar pe sine într-o pribegie de opt ani.

— Raiul creştin şi al mahomedanilor seamănă foarte mult cu celebra *țară a hiperboreenilor* din miturile lui Apollo, iar Apollo hiperboreanul personifică pogorîrea din cer pe pămînt, întruparea frumuseții spirituale în sînge şi carne.

— Cînd Hermes cere să se contemple obîrşia lucrurilor, se simte mai întîi scăldat în undele unei dulci lumini, apoi scăldat în bezna materiei întrețesute, aude o voce şi recunoaşte într-însa vocea luminii. Pe dată haosul se orînduieşte, se luminează. În *Cartea morților* a egiptenilor, sufletele vîslesc anevoie către lumină în luntrea lui Isis. Moise a adoptat pe deplin în *Geneză* această doctrină. Elohim zice să se facă lumină şi... *lumină se făcu !*

— În timpul rugăciunii, adepții lui Pythagoras ardeau stiraxul, mana sau tămîia în altare, ca şi în bisericile creştine de mai tîrziu.

— Tot Pythagoras a enunțat ideea de *mare monadă* — ființă necreată, similară cu Dumnezeu, avînd ca atribute : *Unicul, Eternul, Neschimbătorul,* ascunsă sub multiplele lucruri care trec şi se schimbă.

— Un oracol al lui Zoroastru zice : Numărul 3 pretutindeni domneşte-n univers, şi monada-i principiul său care aminteşte de Sfînta Trinitate creştină, care este Una ca Ființă şi Întreită ca Persoană.

— Pînă să atingă fericirea supremă, sufletul rătăceşte prin ceea ce Moise numeşte Horeb, Orfeu — Ereb ; creştinismul — Purgatoriu, Valea Umbrei sau Valea Morții, iar vechii greci — Genunea Hecatei.

Aproape nu există carte mare în literatura lumii care să nu fi fost supusă suspiciunii. Homer era socotit de fapt un nume care a ascuns un fel de cor de orbi succesivi, de barzi populari pe care cineva i-a comprimat în faimoasele opere *Iliada* şi *Odiseea,* semnîndu-i numai. Vergilius, care, ce-i drept, îi datorează mult primului, a fost socotit un plagiator de ultimă speță, fiind pus pe două coloane de un autor care a dedicat acestei operații opt volume (vezi Donatus, *octo volumina, quae quos et unde versus transtulerit continet).* L-am numit pe Octavius Avitus. Dante a dat de lucru contemporanilor şi urmaşilor săi nu numai în identificarea celor vizați de săgețile secrete din *Divina Comedie,* cît şi în stabilirea „împrumuturilor", ce au fost subliniate cu creion roşu de flămînzii de publicitate şi de contestatari. Dacă ajungem la Shakespeare, aici se poate scrie un roman al detractorilor şi al invențiilor ce încep cu crearea unui nour în jurul persoanei proprii a scriitorului căruia i se pun în spate nume ilustre sau, pur şi simplu, *negri*, cum sunt numiţi, cu un cuvînt modern, cei ce ajută, nevăzuţi, la crearea unei opere însemnate. Investigaţia noastră va merge şi mai departe, cu incursiuni în epoci mai îndepărtate, pentru a arăta curioşilor cîtă incertitudine domneşte în jurul cărţilor mari ale omenirii şi mai ales cîtă legendă...

Să începem deci cu cea mai venerabilă operă a literaturii, cu *Biblia*, care ar fi după unii chiar opera lui Dumnezeu, a profeţilor, a îngerilor sau chiar a unor fiinţe supranaturale. Mai încoace au fost descoperiţi părinţi ai bisericii, instruiţi cu ştiinţa teologică, cărora li s-au atribuit bune părţi din această, indiscutabil, mare operă de imaginaţie, rămasă de-a lungul veacurilor, desprinsă de sensul ei mistic, un mare şi unic roman al omenirii, al genezei, cum s-a spus cu un cuvînt pe cît de enigmatic pe atît de potrivit. Sigur că în legendele, parabolele şi cuvintele mari adăpostite în cadrul acestei epopei a naşterii lumii sunt amestecate influenţe din lungul şi latul lumii. O analiză serioasă a textelor ar duce la concluzii mai *limpezi* în acest sens şi s-ar putea descoperi izvoare diferite, literar vorbind, care ar duce şi au şi dus la observaţia că o parte a inspiraţiei ar aparţine unor oameni de pe alte planete. Ştiinţific vorbind, unele fenomene naturale, repetate din secol în secol, au putut să turbure imaginaţiile de pe toate meridianele şi să avem un patrimoniu comun al unor invenţii ce vizau stări de excepţie observate în mai multe puncte ale pămîntului luînd, povestite şi repovestite, o aură supranaturală. Ciudat este că în toate legendele despre *creaţie* apar aceleaşi motive, cum ar fi, de pildă, alcătuirea unei fiinţe asemănătoare omului, silită să răzbată în condiţii grele de trai, să se apere împotriva naturii şi să facă să rodească pămîntul pe care a fost exilată. Nu lipseşte un fapt epic de mare forţă, cum ar fi un mare diluviu, căruia un anume Noe i-ar fi supravieţuit, împreună cu animalele sale din ogradă. După aceea, nevoia de supunere a sufletului omenesc unei forţe nevăzute, act al preoţilor şi magilor de tot felul, a făcut ca această literatură incipientă să cadă în transcendent, să avem fiinţe de văzduh, tunînd în ceruri şi veghind asupra faptelor oamenilor. Legendele greceşti iniţiale aveau cel puţin un aer mai civil, mai cumsecade, zeii erau petrecăreţi, se încurcau cu femei frumoase, beau şi erau pedepsiţi de către un fel de stăpîn, nu aspru, cît ironic. Acestei literaturi de mituri, mai-modernii i-au opus un fel de ironică viziune care a accentuat şi mai mult intimitatea (să zicem) Olympului, populat cu graţioase fiinţe cugetătoare, încărcate cu arme sau harfe. Ideea de conflict între buni şi răi se născuse încă din povestirile de vînătoare care au decăzut în creştinism la întunecate naraţiuni cu diavoli şi cu un Tartar — în cele mai vechi versiuni nu aveau un aer atît de obscur. Mitologia greacă, plină de epigrame şi cuvinte de spirit, de aforisme şi superbe metafore, se transformă într-o dogmă de văluri negre, de cîntece, ce-i drept, frumoase în gravitatea lor. Catedrala-refectoriu, întunecoasă, plină de orgi, luă locul templului care era un fel de piață situată în soare, fără icoane și imagini macabre. Statuia despuiată, cîntînd sănătatea fizică, corpul dăruit soarelui și mării, fură înlocuite cu imagini ale *răstignirii* macabre. Moartea lua locul Vieții, cîntecul optimist lăsă loc plîngerii. Dar toate acestea erau literatură...

Așadar ce erau aceste opere pline de cîntec, de soare, de sunet al mării, numite *Iliada* și *Odiseea*, în care apăreau sirene fermecătoare, pline de nuri, de un farmec bolnav, care aveau să ațîțe mulți compozitori și poeți în vecii vecilor ? Poetului orb, dacă e să-i credem pe unii, numit Homer, i se atribuiau, pe lîngă compuneri mai mici, ca poemul eroic-comic *Margites* sau *Imnurile* de inspirație religioasă, aproape toate epopeile din ciclul așa-numit epic (vezi prefața lui D. M. Pippidi la *Iliada* de Homer, E.S.P.L.A., 1955). Herodotos credea în autenticitatea *Thebaidei,* atribuite tot lui Homer, în ciuda îndoielilor exprimate în legătură cu *Cypriile* sau cu *Epigonii.* Iată primele dispute în legătură cu paternitatea unor scrieri venerabile ! Un Zenodotos din Ephesos, un Aristophanes din Bizanț, cum scrie Pippidi, au ajuns pentru întîia oară la convingerea că *Iliada* și *Odiseea* reprezintă singurul patrimoniu homeric. Mai tîrziu, unii s-au îndoit că aceste amîndouă opere ar fi aparținut aceluiași autor.

O carte postumă, a lui D'Aubignac, formula pentru prima oară ipoteza că Homer nu ar fi existat, numele lui fiind un substantiv cu înțeles comun, *orbul.* Asta în anul 1715. Același autor afirma că *Iliada* este opera colectivă a unor cîntăreți lipsiți de vedere, un fel de rătăcitori prin tîrguri, care improvizau legende. Aproximația critică și nesiguranța asupra paternității operei homerice erau datorate și manierei orale de a transmite o operă. În 1730 filosoful italian Giambattista Vico susține idei asemănătoare în ce privește existența lui Homer. În secolul al XVIII-lea problema homerică capătă caracter politic odată cu apariția unei cărți semnate de profesorul Friedrich A. Wolf care îl reia pe D'Aubignac, susținînd lipsa de istoricitate a persoanei lui Homer. El distingea în aceste epopei, e vorba de *Iliada* și *Odiseea,* nu esența unui singur autor, ci contribuția unor grupuri de cîntăreți anonimi. Un elenist, Moellendorff, și un lingvist, A. Fick, afirmă, primul, că *Iliada* este „o lamentabilă operă de compilație", iar al doilea „că *Odiseea* e o crimă împotriva inteligenței" (am citat tot din prefața lui Pippidi). Aceste intenții denigratoare nu trebue să ne facă să uităm interesul veritabil al savanților eleniști, al lingviștilor din ultimele secole față de opera homerică, față de aflarea adevărului. S-au găsit alții care au acuzat limba *Iliadei* și *Odiseei* de artificiozitate, lucru straniu dacă ne gîndim că, potrivit ideilor de mai înainte, ele, aceste opere, ar fi produsul unor ciobani, al unor navigatori sau al unor cîntăreți simpli din popor. Se mai remarcă de către cercetători că limba artificioasă a operelor citate a găsit imitatori, siliți să rămînă în metrica impusă de epopeile devenite tradiționale. Cu toate atacurile primite de-a lungul vremurilor din

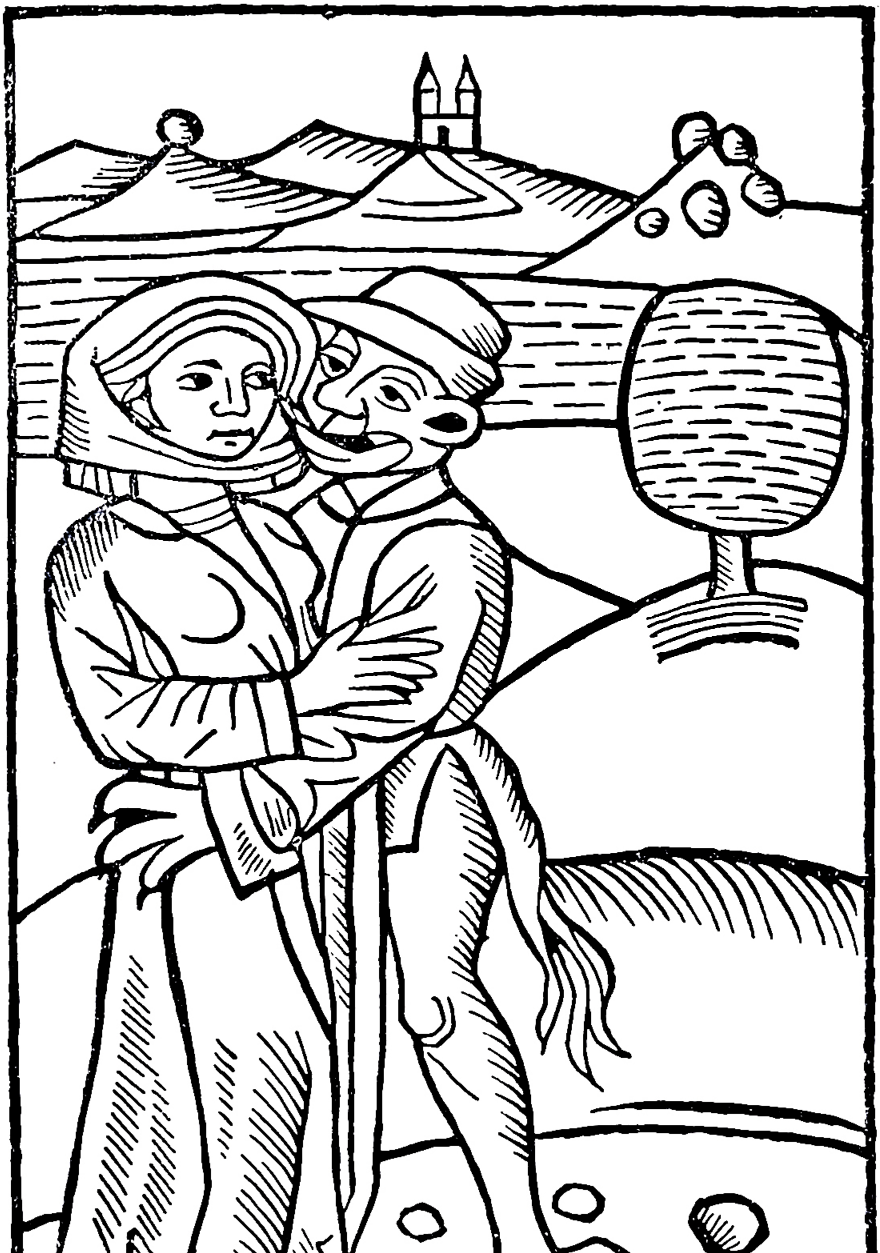

partea firoscoşilor, *Iliada* şi *Odiseea* rezistă cercetării literare, încîntă încă pe cititorul modern şi-i aruncă pe denigratori în conul de umbră al uitării.

Aşadar, prin ce au rezistat aceste opere posterităţii ? Credinţa noastră este că ele prelucrau în mod foarte simplu unele legende comune, că adevărata artă a acestor două capodopere consta în ştiinţa de a întocmi versul a autorului anonim sau orb, a aceluia care a rămas pentru toată umanitatea Homer. Sunt povestite în *Iliada* şi *Odiseea* întîmplări domestice cîteodată, în unele capitole răsună valurile turbate ale mării, şi zăngănitul armelor face frică, se întîmplă rapturi de femei şi lucruri nu tocmai bune, de care orice om cumsecade din toate timpurile se înfioară. Talentul scriitorului adevărat e numai acela de a selecţiona ce este dramatic, de a îmbunătăţi expresia literară, arma invincibilă a artei scrisului, şi de a provoca fructul cel mai scump al poeziei : emoţia. A reuşit Homer să facă acest lucru ? A reuşit, nu e nevoie să ne îndoim ! Misterul capodoperei nu poate influenţa întru nimic capacitatea ei de seducţie. Cum spunea Goethe wolfienilor : „Wolf l-a putut distruge pe Homer, dar nu şi poezia acestuia dăruită cu miraculoasa putere a eroilor din Walhalla care dimineaţa se sfîrtecă în bucăţi, iar la prînz se aşază la masă cu toate mădularele tefere“.

Acelaşi Goethe caracteriza opera lui Homer într-o scrisoare către Schiller, înfruntînd paginile denigratoare ale altora, ca *„fiind grădina cea mai roditoare din întreg domeniul estetic“* (citat din Pippidi).

Cu Vergilius se întîmplă cel mai straniu lucru dacă este să judecăm capodopera ca o operă de colaj, de imitaţie sau de inspiraţie totală. Într-un fel, acest poet este un precursor al picturii moderne care adună pînză de sac, sîrmă şi ulei la un loc, sau, hai să ne întoarcem la poezie, la T. S. Eliot, care folosea citate din Sherlock Holmes, roman de senzaţie, într-un poem destul de abstract, sau la Saint-John Perse, care recurgea la inscripţii enigmatice fără nici o explicaţie în acelaşi domeniu gingaş al versului. Cineva spunea că Dante (care şi el preia pe Vergilius, nu numai ca personaj, cum avea să-i preia şi pe sfinţii părinţi şi pe mulţi alţii) ar fi trebuit să fie însoţit în drumul său prin Infern, nu de autorul *Eneidei*, ci de cel al *Odiseei.*

O carte recent apărută, aparţinînd lui G. Guţu, exegeză a lui Vergilius şi a operei sale, stabileşte destul de amănunţit unele filiaţii între cei citaţi în legătură cu Dante. Vom relua din aceste pagini unele lucruri pentru a-l pregăti pe cititor cu intrarea de mai tîrziu în opera florentinului. Aşadar, *Eneida* nu era un produs original, după unii, împotriva ideii că ea ar fi fost născută din vechi legende romane. Pe eroul principal Aeneas îl găsim în Homer în cărţile a V-a şi a XX-a a *Iliadei,* apărînd sporadic. Mai interesantă din punctul nostru de vedere era însăşi legenda lui Aeneas şi drumul ei în istorie. Marcată de răspîndirea cultului Venerei în bazinul mediteranean, această legendă a supraviețuit în apropierea templelor dedicate zeiței cu același nume, pînă ce se răspîndește într-o primă etapă în Sicilia, apoi, prin contacte, este însușită de autori anonimi greci, iar prin secolul al V-lea î.e.n. ajunge în Italia. Legenda, așa cum ne este cunoscută, a fost preluată de romani de la greci care, neobosind să povestească faptele istorice de la întemeierea Romei pînă în timpul lor, legau persoana lui Aeneas de tradiția romană. Personajul apare în opera lui Cato Major, într-o operă pierdută, intitulată *Origines*, într-o variantă care ne interesează în ce ne privește, tocmai pentru a vedea în ce formă a ajuns în opera lui Vergilius (fără niște episoade datorate autorului de mai tîrziu al *Eneidei*).

Între sursele de inspirație ale poetului, cercetătorul român al operei vergiliene găsește și pe Ennius, autor al unor *Anale* ce cuprindeau istoria Romei de la începuturi pînă la faptele vitejești din timpul său, care Ennius îl moștenise pe Naevius, un alt poet care scrisese *Bellum Punicum*, tot o epopee națională. După cum se vede, circuitul faptelor fusese stabilit și avem primele colaje istorice. G. Guțu, preluîndu-l pe V. Pöschl care spune : „Cînd se compară Vergilius cu Homer, se compară nu numai două forme de artă, ci două trepte ale istoriei spiritului uman, la distanță în timp de aproape un mileniu“, ajunge și el, la rîndul său, la concluzia că în evoluția culturală, suveranitatea lui Homer asupra tuturor formelor de viață nu poate să se juxtapună asupra lumii eposului vergilian, care este alta, mult mai reflexivă, mult mai complexă, mult mai profundă ca experiență interioară, cu alt sens al existenței, cu alte dimensiuni morale și alte raporturi față de cosmos, istorie și destin propriu. Părerea acestui cercetător este în contradicție totală cu aceea a mai vechiului traducător român al *Eneidei* (l-am numit pe E. Lovinescu), care în prefața de la ediția sa tipărită la Fundații scrie : „Poziția *Eneidei* față de epopeea homerică se precizează de la sine ca aceea a unei creațiuni artificiale, cărturărești față de o creațiune spontană... Nici talentul delicat, feminin, duios, esențial al poetului nu era potrivit pentru zugrăvirea luptelor, pentru însuflețirea unor eroi primitivi... În genere, în afară de Didona, pe al cărei suflet elegiac l-a zugrăvit minunat, în adevărate consonanțe sufletești, aproape toți ceilalți eroi nu au trăsături caracteristice, nu sunt puși în acțiune prin jocul unei invenții bogate“. Ce să mai crezi, deci, cînd chiar traducătorul *Eneidei*, ceea ce presupune o dragoste oarecare față de operă, nu crede în originalitatea ei, cînd altă dată, referindu-se la versurile : *În vremea asta cerul se rotește / și noaptea iese din noianul mării / învăluind pămînt și cer și cursa danailor / în umbra ei cea deasă*, versuri care aparțin oarecum și lui Homer și lui Ennius și se găsesc și în Lucretius, ele sunt socotite simple plagieri, în timp ce Delille, în prefața sa la traducerea *Eneidei*, conștient că important este de fapt topirea în magma unică a personalității fiecărui poet, afirma : „Niciodată Vergilius nu e mai original ca atunci cînd imită“ (vezi cartea lui G. Guțu de unde am luat citatul). Curat mister al capodoperei...

Cînd un Macrobius, creator mediocru, în *Saturnaliile* sale, depista în opera vergiliană diferite împrumuturi din versurile lui Homer sau Ennius, el nu o făcea cu rea-voință sau spirit de mistificare, ci cu înțelegerea deplină că la o asemenea construcție, ce poartă sintezele poetice ale unei epoci, diferitele materiale poetice sustrase altor opere nu pot să impieteze asupra originalității, cum spuneam, fiind o cerință obiectivă a construcției acestor epopei ce repetau fapte, întîmplări și personaje devenite comune unor culturi streine una de alta.

Iată, după unele păreri, un plagiat pur, clasic : versul *619* din *Eneida* amintește de un vers ce-l zugrăvește pe Hector în opera lui Homer, dar, evident, atmosfera este cu totul romană, iar construcția diferită : *Eripe nate fugam finemque impone labori* față de *Heu, fuge, nate dea...* (citat de G. Guțu în cartea sa, *Publius Vergilius Maro).* Exemple de compilație la Vergilius în legătură cu opera lui Homer pot fi găsite cu duiumul. Episodul povestirii Ulysses-Polyphemos urmează narațiunea homerică din *Odiseea (IX, 288—293* și *371—390)* atît de îndeaproape, încît se ajunge la o copiere de expresie identică. Și, mai departe, modelul Andromacăi, trista soție a lui Hector, servise ca pretext literar și altor creatori : în tragedia lui Sophokles, se cunoaștea apoi *Andromaca* lui Euripides și, în sfîrșit, tipul stabilit de Vergilius, inspirat și de data aceasta de Homer (cartea a *VI*-a a *Iliadei*). G. Guțu socotește că nicăieri nu se poate vedea mai bine ce înseamnă „prelucrarea“ vergiliană (și nu copiere sau plagiat, așa cum ar fi alții tentați să deducă) decît atunci cînd se face paralela dintre jocurile date de Achilles la moartea lui Patrocle, cuprinse în cîntul al *23*-lea din *Iliada*, și jocurile lui Vergilius. La Homer existau opt întreceri (alergare de cai, lupta cu cestul, trînta, alergări, lupta armată — sabie, lance —, aruncarea discului, tragerea cu arcul, aruncarea suliței), la Vergilius întrecerile sunt reduse la patru, și anume : cursa corăbiilor, alergări, lupta cu cestul și tragerea cu arcul. Este evident că avem de-a face cu un împrumut de situații, tratate însă în stilul roman. Nu am pune asta pe seama simțului artistic al lui Vergilius, cum face G. Guțu, ci mai curînd pe o nevoie de economie epică.

Desigur că apropierea operei lui Dante de aceea a lui Vergilius nu este un lucru total nepotrivit. O interdependență între ele există, fără a fi formală, ba aș zice, constatîndu-se filiații nu numai de situații, de pornire (așa cum opera lui Vergilius pornise din opera lui Homer), chiar de esență. Într-un studiu asupra operei lui Dante, intitulat *Personajele în Divina Comedie*, Despina Mladoveanu spune : „De mai multe ori de-a lungul veacurilor, comparată cu o catedrală, *Divina Comedie* este opera pentru a cărei realizare Dante a convocat și cerul și pămîntul, obținînd sinteza naturalului cu supranaturalul : filosofia antichității — oferind studiul omului —, teologia și știința profană, legendele biblice și mitologia, patristica și demonologia, parimiile și profețiile apocaliptice...“. Întorcîndu-ne la studierea operei vergiliene, și anume la partea intitulată, în *Eneida, Infernul*, suntem în plin Dante *avant la lettre*.

Nu pot afirma cu certitudine că marele florentin a simțit o scînteiere care a născut *Divina Comedie* în momentul parcurgerii peripețiilor lui Aeneas în lumea neființelor, dar ceva comun există, este imposibil să ignorăm fraternitatea operelor citate și vom vedea de ce. Ideea de ironie cruntă exercitată asupra contemporanilor, atît de mascată și de șireată în *Divina Comedie*, trebue să fi existat *in nuce* în *Infernul* vergilian. Tettore Paratore în al său *Vergilio*, apărut la Firenze, în 1954 (citat de G. Guțu), analizează aceste curente spirituale, politice și procesul realizării sintezei, dedicîndu-le o cercetare amplă și interesantă, de la Ennius și cercul scipionilor pînă la Augustus, într-o paralelă aproape involuntară cu aluziile politice și morale din *Divina Comedie*. Ceea ce în Vergilius era aluziv la epoca lui Augustus, trecut prin mitologie, este valabil și la Dante în aranjarea pedepsiților din bolgiile Infernului, în cercurile Purgatoriului și ale Paradisului. Similitudinea este de idee, de situații, nu de cuvînt, dar mi se pare la fel de importantă, de o inspirație directă.

A face din Dante un compilator, iată o operație cam meschină, dar, din moment ce alții nu s-au sfiit să arate unele împrumuturi, de ce nu am face-o și noi? Vom extrage cîteva date dintr-un volum de studii asupra marelui florentin, apărut, în 1965, la E.S.P.L.A. Din articolul lui Dumitru D. Panaitescu desprindem : ca surse generale de inspirație pentru *Divina Comedie* se poate socoti că modelul în mare ar fi *Discursurile religioase* ale lui Giovanni da Rivalto, călugăr dintre concetățeni. Trebue spus, dealtfel, că Papa Bonifaciu al VIII-lea a fost ținta multor atacuri din *Divina Comedie (papii — lupi rapaci în haină ciobănească*, cîntul *27, Paradisul)*. Ca autori care l-au influențat pe Dante mai pot fi citați, în afara lui Vergilius, Cicero, Boetius și Thomas d'Aquino. Exagerat vorbind, poate că și *Cartea Cuiului — Libro del Chiodo* (numită astfel pentru că un cui de fier străbătea paginile cu care era legată și în care se afla sentința împotriva lui Dante — hotărîrea de exil și condamnarea lui ca delapidator de bani —, plină de ura florentinilor, povestind adică, prin actele strînse acolo, tot ce-l despărțea pe autorul *Divinei Comedii* de contemporanii săi) este o sursă de inspirație.

Dante, apreciază Alexandru Duțu (vezi studiul *Dante*), utilizează în opera sa ca surse mitologia din *Metamorfozele* lui Ovidius. În *Paradisul, IV, 24*, poetul readuce în discuție teza platoniciană privitoare la locul spiritelor în astre, menționată și în *Convivio, IV, 21*.

Din studiul Despinei Mladoveanu, *Personajele din Divina Comedie*, iată cîteva lucruri interesante : există în *Divina Comedie* o imagine splendidă : în *Infern*, trupul lui Pier della Vigna se înfățișează ca un trunchi de copac sensibil, din care șiroiește sîngele cînd îi rupi crengile, sau, cum spune Dante însuși : *Acolo unde rupi o frunză sau o creangă din copac, picură o vorbă și lacrimi.* Tot în *Infern, XIV, 103, 120*, apare bătrînul din Creta care are capul de aur, pieptul, spatele și brațele de argint, trunchiul de aramă, piciorul stîng de oțel, cel drept de argilă. Mitul aparține literaturii antice și medievale și e inspirat de statuia visată de regele Nabucodonosor, vis menționat și în *Scripturi*. În reprezentarea lui Dante, observă Despina Mladoveanu, acest mit este îmbogățit cu elementul uman al lacrimilor. Bătrînul colos de aur, argint și aramă, cu picioare de oțel și de lut, lasă să curgă din crăpăturile lui lacrimi care formează fluviile durerii în *Infern :* Acheronul, Styxul, Cocitul, schimbîndu-și înfățișările — apă, nămol, sînge clocotitor și gheață. Colosul se sprijină mai mult pe piciorul fragil de lut decît pe cel de oțel. În atestarea atribuțiilor de ordin obștesc ale omului pe pămînt și a necesității ca viața lui să se desfășoare în cadrul unor îndatoriri civice, Dante se sprijină pe Aristoteles *(Homo natura civile animal est*, vezi *Politica, I, I, 2)*. În ce privește demonologia *Divinei Comedii,* Despina Mladoveanu ne spune că Cerberul, Minotaurul, Lucifer etc. sunt luați din mitologia păgînă, probabil și din unele legende musulmane.

Studiul Venerei Antonescu despre *Ulysses ca erou al cunoașterii* aduce și el date noi. Ulyssele lui Dante, scrie autoarea, se află tot în două paragrafe din Cicero *(48, 39)*. Dealtfel, privit ca mit dezeroizat, vine din teatrul lui Euripides *(Hecuba)*. În drama satirică *Ciclopul* este menționat Ulysses prin afirmația lui Silene care-l califică : *sonoră gură spartă*. O altă sursă pentru Ulyssele dantesc este însuși Vergilius (*Eneida, II*), prin Aeneas, care narează Didonei sfîrșitul cetății lui, punînd în lumină viclenia asprului și crudului Ulysses. Mai sunt apoi *Metamorfozele* lui Ovidius *(1, 384)* unde Ajax îl socotește pe Ulysses foarte asemănător prin furtișaguri și viclenii cu Sisif din care descinde ; Seneca și Cicero îl menționează deci pe Ulysses, dar nu ca model. Ultimul, în *De finibus*. Autoarea studiului, speculînd setea de cunoaștere a lui Ulysses, îl apropie și de potențele pasionale ale omului Renașterii, găsit în *Exaltările eroice* ale lui Giordano Bruno, ori în Erasmus din *Leus Stultitiae,* ori chiar în eroul lui Cervantes, rătăcitorul cavaler de la Mancha. Un ecou al acestei idei mai aude autoarea în dizertația *De hominis dignitate* a lui Pico de la Mirandola.

În studiul asupra lui Dante, semnat de Titus Pîrvulescu, se identifică un fapt luat din Orosius, *Historiarum adversum paganos* (privitor la Semiramis, în care Dante vede nu o simplă desfrînată, ci o incestuoasă cu propriul ei fiu), text reprodus de autorul *Divinei Comedii* cuvînt cu cuvînt, după cum a observat Scartazzini în *Enciclopedia dantescă*, p. 1 788.

P. Constantinescu în studiul său, *Atitudinea lui Dante față de Ovidius*, observă și el filiații. Astfel, unele basme mitologice găsite în *Metamorfoze*, de felul tragediilor amoroase : *Piram și Tisbe, Iason și Medeea, Echo și Narcis,* vor găsi imitatori în autorii romanelor în versuri din Evul Mediu și ai romanului cavaleresc. Teologul Dante era și un adînc cunoscător al *Bibliei* de limbă latină. În cele 14 233 de versuri ale *Divinei Comedii* el folosește peste 500 de citate din *Vechiul Testament,* în special din principalele scrieri religioase medievale, începînd cu cele ale Sfîntului Augustin din Hipona şi terminînd cu cele ale lui Albertus Magnus. Mai sunt citaţi : Sfîntul Bonaventura şi Thomas d'Aquino.

Matematica citatului merge şi mai departe : Ovidius e citat de 17 ori în *Divina Comedie,* Horatius numai de 7 ori. Sursele din Ovidius : *Metamorfozele, Eroicele* şi chiar *Remedia Amoris.*

Cele 12 000 de versuri ale *Metamorfozelor* erau socotite o *Biblie* a lumii păgîne, şi autorul studiului menţionează că nu numai unele scene din ele au fost folosite de Dante, dar şi aluzii, comparaţii, metafore, cugetări (mai ales în *Paradisul* şi *Purgatoriul*).

Mai este citat un poet obscur, Brunetto Latini (1220—1294), care nu s-a sfiit ca în poemul său enciclopedic, doctrinal şi alegoric, *Il Tesoretto* (22 de capitole, scris în Franţa în jurul anului 1262), operă la fel de didactică ca şi *Divina Comedie,* să-şi ia de călăuză pe Ovidius. Rătăcirea se face într-o pădure (în ţara plăcerii). Pe muntele Olympos urma să fie condus de către filosoful Ptolemaios, dar Latini nu şi-a terminat poemul. Episodul şerpilor veninoşi care e folosit de Dante la pedepsirea florentinilor rapaci vine din *Metamorfozele* lui Lucanus *(Pharsalia, IX, 761—804).* Acelaşi autor ne semnalează o metamorfozare ovidiană : cea a lui Cianfa sau Agnello, care aduce flagrant aminte de aceea a hermafroditului din *Metamorfozele* ovidiene.

În *Convivio* se desluşesc şi alte izvoare. Iată cîte ceva din studiul Ninei Façon. În cele două noţiuni legate de definiţia sufletului omenesc, urmînd pe Aristoteles, Dante spune că *sufletul este act al corpului (Convivio, III, 6)* şi este, ca atare, cauza acestuia.

Al. Balaci îl citează pe un faimos detractor al lui Dante, pe Bettinelli, care declară că cel mult o mie de versuri din *Divina Comedie* aparţin lui Dante, restul ar fi neoriginale.

Ar mai fi de discutat acum şi despre imitatorii lui Dante, citaţi de acelaşi autor. Astfel e amintit Chaucer care, în poemul său didactic *The House of Fame,* ia un vultur al lui Jupiter din cîntul al *IX*-lea al *Purgatoriului.* Chaucer a mai fost influenţat de Dante şi în *The Parliament of Fowls,* iar în *Monk's Tale* va imita episodul faimos al contelui Ugolino della Cherardesca (acesta roade ţeasta însîngerată a lui Ruggieri, ştergîndu-şi după aceea gura cu părul victimei). De asemenea, cel mai mare poet al Renaşterii engleze, Edmund Spenser, a fost influenţat de Dante în capodopera sa *The Fairie Queene.* Thomas Gray, poetul cimitirelor, în capodopera sa *Elegy Written in a Country Churchyard,* imită şi traduce versuri întregi din Dante. Thomas Morus mărturiseşte că a fost influenţat direct de Dante în *Imitation of the Inferno of Dante* sau în *Dream of two sisters.* Gordon Byron a tradus episodul Francescăi da Rimini din Dante, din care, zice Balaci, poate a izvorît *Parisina.* Contaminări, reminiscenţe şi influenţe se mai găsesc în *Don Juan* şi *Manfred* ale aceluiaşi Byron. Cu ocazia aceasta, mai aflăm că bunul poet Keats a versificat, în poemul *Isabella...,* cunoscuta nuvelă din *Decameron* a tinerei îndrăgostite de un om sărac, ucis de fraţii ei avari, şi al cărui cap ea l-a ascuns în florile de busuioc. Acelaşi Keats în sonetul *A Dream* s-a inspirat direct din episodul Francescăi da Rimini, după cum reminiscenţe danteşti se găsesc în poemele de largă respiraţie : *The Eve of Saint Agnes* şi *The Fall of Hyperion.* Tennyson a fost influentat de Dante în *Ulysses* al său. Browning în poemul său *Sordello,* ca şi în *Paracelsus,* se inspiră direct din Dante. În Franţa, Christine de Pisan, în poemul *Chemin de long étude*, publicat în 1402, îl ia pe Dante călăuză în Florenţa şi multe episoade amintesc de *Divina Comedie.* Alain Chartier în *Livre de l'espérance,* dar mai ales în *Le Quadrilogue invectif* îi biciuie pe nobilii rapaci, ţintuindu-i la stîlpul infamiei, aşa cum făcuse Dante în *Divina Comedie.* Al. Piru scrie în a sa *Istorie a literaturii române* că există apropieri între *Cuvînt de îmblare pre la munci* (o coborîre în Infern a Fecioarei Maria), aflat în *Codex Sturdzanus,* şi *Divina Comedie.* Vasile Pogor-tatăl, care a scris poema în versuri *Vedenie ce au văzut un schimnic Varlaam de la mînăstirea Secului din Moldova la anii de la zidirea lumii 7329, de la întruparea Mîntuitorului nostru Iisus Christos,* 1821, trădează clare influenţe danteşti. Varlaam se urcă la cer şi coboară în Iad, fără să ştie cum, procedeu care aminteşte de trecerea lui Dante peste Acheron. Acolo Varlaam vede cum păcătoşii înoată în rîuri de foc. După aceea, Varlaam ajunge pe o pajişte înflorită ce aminteşte de *Purgatoriul.* Se intră într-un palat, într-o sală este văzută o doamnă, Dreptatea, stînd pe un jilţ care-şi are probabil originea în tronul Beatricei. Sunt judecate numai obrazele mari, aşa cum Dante vorbise de persoane *di fama note,* printre care Mihail Şuţu, domnitorul, Veniamin Costache, logofătul Grigore Sturdza, vistiernicul Iordache Roznovanu, Marioara Calimachi, care prin purtările ei pe pămînt ne aminteşte de Cunizza da Romano. Alexandru Marou semnalează la rîndul său pe Dante în *Ţiganiada* lui Budai-Deleanu — „purtătorul" sau „povaţa mea" aduce aminte de Vergilius al lui Dante. „Purtătorul" lui Parpanghel precizează rostul pedagogic al călătoriei lor : *Drept aciasta eu te-am adus anume / Ca să vezi tu cu ochii tăi toate / Şi să spui la ţiganele gloate,* aşa cum îl lămurise Verigilius pe Dante : *Io sarò tua guida / e trarrotti di qui per luogo etterno / ove udirai le disperate strida... (Infernul, I, 113, 115).* Dar în studiul lui Al. Piru sunt citate

şi alte potriviri : la Dante : *Che nel pensier rinova la paura ;* la Budai-Deleanu : *Dar, o ! cum voi spune toate acele / Ce văzui ş-auzii faţă în faţă / Că singur pomenindu-mi dă ele / M-apucă nişte fiori şi greaţă / Dă groază tot păru mi se înspică / Iar inima-mi tremură ca de frică.* La poarta Raiului, Parpanghel este oprit de Sfîntul Petru care-l previne că *în trupul păcătos / nu este slobod a întra nimărui,* aşa cum, în Antepurgatoriu, Dante fusese oprit să meargă mai departe de Cato din Utica : *Chi siete voi, che contro al cieco fiume / fuggito avete la pregione etterna ?* Parpanghel, îngenunchind, răspunde : *Să mă ierţi, sînţia-ta / Eu n-am venit aici dă voia mea.* Dante, la fel, îngenunchind, răspunde, la sfatul lui Vergilius : *Da me non venni...* Acelaşi autor, Al. Piru, semnalează că Alecu Văcărescu şi C. Conachi au fost influenţaţi de Dante ; glorificînd *femeia-înger,* altfel spus, aducînd laude *madonei angelicata* care *tanto gentile e tanto onesta* pare. De pildă, la Alecu Văcărescu : *Singură eşti numai una / Care ai luat cununa / Darurile de la fire / Mai pă sus de omenire,* sau, la Conachi : *Tu numai supt cer eşti una / Care ai luat cununa / De duh, de grai, de blîndeţe / De nuri şi de frumuseţe.* În *Jaloba mea,* Conachi fixează momentul primei întîlniri cu Zulina sub semnul fatidic al numărului *9,* întocmai ca Dante în *Vita Nuova (Nove fiate già appresso il mio nascimento era tornato lo cielo de la luce... quando a li miei occhi apparve prima la gloriosa donna de la mia mente, II, 1).* Iată-l şi pe Conachi : *De nouă ori pînă astăzi pămîntul colindătoriu / Au călătorit pe crugul soarelui nemişcătoriu / De nouă ori primăvara cu veşmîntul înflorit / Şi iarna cu cărunteţea pe pămînt s-a învîrtit / De cînd am văzut cu ochii o muritoare a ta / Cu frumusăţa şi nurul vărsare în faţa sa.* Cum zice Piru, Văcăreştii şi Conachi aligherizau fără s-o ştie.

Dar să ne întoarcem la Dante. În studiul cu acelaşi nume de Al. Balaci mai găsim cîte ceva. Ca maeştri inspiratori, autorul îl citează, în primul rînd, pe Vergilius din *Eneida, Georgice* şi *Egloge.* Autorul acestora era invocat cu apelativul *Tu duca, tu signore, tu maestro !* de nenumărate ori. Sau : *Tu che onori e scienze et arte ;* sau : *Nostra maggior musa ;* sau : *La virtu somma ;* sau *Dulcissimo padre ;* sau : *Il mio conforto.* Ovidius ar fi a doua muză latină a lui Dante. Pe Juvenalis, zice Balaci, Dante îl citează puţin în opera sa. Din Lucanus a extras o serie de cunoştinţe istorice. Statius e şi el un furnizor de date. Ca lectură filosofică, Dante a avut întîi pe Boetius cu *De consolatione philosophiae* şi pe Cicero cu *De amicitia.* Mai ar fi Cato, Aristoteles — cunoscut temeinic —, Homer. Pe Aristoteles îl şi contrazice în ce priveşte datele astronomice. Din *Etica* lui s-a inspirat atunci cînd a vorbit despre sistemul moral, despre clasificarea virtuţilor şi a viciilor. Cînd a descris *il primo mobile* şi uriaşul curent de iubire care agită şi circulă *per lo gran mar dell'essere,* el a cristalizat unele date ale doctrinei aristotelice. Din Platon citează prin Aristoteles, Boetius sau Cicero. Astronomia lui Dante vine din Ptolemaios.

Despre *Convivio*, Balaci afirmă că ar fi un banchet de filosofie şi ştiinţă, cantonele fiind carnea, iar comentariul pîinea; e o *summa* filosofică, laică şi nu teologală. În fiecare pagină a cărţii apare cîte o maximă sau o sentinţă extrasă şi comentată din acei autori importanţi care au ilustrat domeniile ştiinţei şi ale filosofiei. Sunt citaţi Cicero, Aristoteles, Thomas d'Aquino, Avicenna şi Ptolemaios. Balaci mai constată că Dante putea să creeze un *Princepe* încă înaintea lui Machiavelli. Tot el vede în Dante, în ce priveşte emiterea teoriei păcii universale, un precursor al lui Immanuel Kant.

În *Divina Comedie,* crede Balaci, se pot descifra unele imagini ale rotaţiei sferelor celeste, extrase din *Somnium Scipionis* al lui Cicero. Iată şi sursele biblice din *Divina Comedie.* Mare parte sunt luate din *Cartea Apocalipsei* a lui Ioan: viziunea creştină a Sfîntului Pavel, a lui Tundal, ca şi purgatoriul Sfîntului Patriciu sau navigaţia Sfîntului Brandano. Tuturor legendelor nordice, irlandeze, li se adaugă altele din autori italieni ca: *Viziunea fratelui Alberico* sau poemele prolixe ale unor călugări ca Giacomino da Verona sau Buonvisin da Riva *(De Babylonia civitatae infernali* şi *De Jerusalem celesti).* Lucrurile de dincolo de pămînt, în topografia *Divinei Comedii,* scrie Balaci, sunt luate astfel: astronomia şi geografia Evului Mediu aşezau planeta Pămînt, imobilă, în mijlocul Universului, urmînd sistemul geografic al lui Ptolemaios precum şi cele citite în *Biblie.* În jurul Pămîntului s-ar învîrti 7 planete: Luna, Mercur, Venus, Soarele, Marte, Jupiter şi Saturn, pe 7 ceruri şi orbite concentrice, după care urmează cerul stelelor fixe şi primul mobil, primul motor care a generat impulsul mişcării universale. Deasupra cerurilor, la înălţimi ameţitoare, se află necuprins în spaţiu şi timp, Empireul, *alesul trandafir al lumii,* sediul dreptfericiţilor şi al divinităţii creatoare. Toate astea se regăsesc în Dante.

În sfîrşit, pentru că tot facem o delicată operă poliţistă în opera lui Dante, să folosim şi subsolurile *Divinei Comedii* în traducerea Etei Boeriu. Iată, statistic, împrumuturile: *Mîndrul Ilion,* din *Infernul, I, 75,* aparţine lui Vergilius şi e luat din *Eneida, III, 2. Umila Italie, Infernul, I, 106—107,* preluat din *Eneida, III, 522.* Personajele: Turnus, Niso, Cammilla *(I, I, 108)* sunt personaje din *Eneida* — Turnus fiind regele rutulilor, Cammilla, fiica regelui volascilor, Niso, un troian. *Un moş cărunt, Infernul, I, III, 83,* e luat şi el din *Eneida* şi trece Acheronul cu morţi ca în Vergilius. Versurile *121—123* din *Infern, V: Cînd plîngi şi-amaru-şi scurmă-n pieptu-ţi loc / nimic nu doare mai cumplit, grăi, / ca amintirea stinsului noroc* sunt luate din Boetius. În *Infernul, XI, 26—27,* se urmăreşte doctrina aristotelică a celor trei înclinări spre rău ale omului: necumpătarea, silnicia şi înşelăciunea. În afara cetăţii *Dite* din *Infern* se pedepsesc desfrînaţii, lacomii, zgîrciţii, mînioşii, leneşii sau nesimţitorii. În *Infernul, XVIII, 133—135,* se preia un text din Terentius, prin intermediul lui Cicero *(De amicitia): Îi* *spune Taïs, şi-i a ei minciună / cînd, întrebată de ibovnici, spune / ţi-s drag? răspunse: fără saţ, nebun.* Personajul Tiresias, *Infernul, XX, 40, 45,* e luat din *Metamorfozele* lui Ovidius. În aceeaşi carte, la versurile *58, 59* povestea originii Mantovei este preluată direct din Vergilius, din *Eneida.* Personajul Eriphile, din aceeaşi carte, versul *113,* este luat din *Eneida,* augurul Eriphile. În cîntul al *XXIII*-lea din *Infernul* sunt versurile *142—144* luate din Apostolul Ioan, nu luate, inspirate, dacă vreţi : *Dracu e cap de rele şi-i minciunii tată.* Fenixul care apare în cîntul al *XXIV*-lea vine din *Metamorfozele* lui Ovidius, *XV, 110.* Un reflex din Ptolemaios în cîntul al *XXXII*-lea, *8 : al lumii fund* (pămîntul e centrul universului, adîncul Infernului, fiind centrul pămîntului, e prin urmare şi centrul lumii). În cîntul al *XXIV*-lea, *1—15 : vexila regis,* adaptare a cuvintelor unui imn religios de Venanzios Fortunato. În acelaşi cînt, o preluare din *De coelo* al lui Aristoteles : pămîntul ca centru al cosmosului.

În *Purgatoriul, I, 78, 82,* se reia o scenă din Lucanus, *Pharsalia, II,* pe care Dante o mai citează şi în *Convivio.* În acelaşi *Purgatoriu, II, 79—81 : O, umbre vane! Foc de-a pururi stins! / De trei ori vrui să-l strîng cu drag în braţă / şi de trei ori doar pieptul mi-am cuprins* aminteşte întîlnirea lui Aeneas cu Ankhises, în *Eneida, VI.* Iată şi ceva care a fost luat de Byron, din Dante, în *Don Juan, III, 8—9 : Era-ntr-al zilei blînd şi tainic ceas / ce inima în corabie o frînge / la gîndul celor care-n urmă au mas, şi zeci de doruri laolaltă strînge / în cei pribegi, de-aud din depărtări / un clopot surd ce pare ziua-a plînge, cînd eu uitînd de-a celorlalţi chemări / privii cu sete-o umbră ce-ascultare / cerea cu mîna aţintită-n zări, Purgatoriul, VIII, 1, 3.* Ca T.S. Eliot sau ca Saint-John Perse, Dante citează în latineşte versul : *Tîrît-am, Doamne, sufletu-n pămînt / Se tînguiau cutare adînci suspine / C-abia răzbeam să prind din plîns cuvînt,* care e luat din *Psalmul 119, 25.* Tot în *Purgatoriul, XXVII, 37—39,* e reluată legenda Tisbei din *Metamorfozele* lui Ovidius. În cîntul al *XXIX*-lea tot în latineşte e reluat versul *1* din *Psalmul 31 : Beati, quorum tecta sunt peccata.* În cîntul al *XXX*-lea e reluat versul din *Cîntarea cîntărilor : Vino din Livan, mireasă ! (IV, 8).* Versul *19* din acelaşi cînt al *Purgatoriului* e împrumutat din *Biblie : Benedictus qui venis (Binecuvîntat eşti cel ce vii).* Sunt cuvintele cu care a fost întîmpinat Iisus la intrarea în Ierusalim : *Osana, fiul lui David ! Binecuvîntat este cel ce vine întru numele Domnului !* Aici cuvintele sunt puţin schimbate, pentru că se adresează direct Beatricei, observă traducătoarea. Versul *21,* din acelaşi cînt : *Manibus o date lilia plenis (Daţi crini cu mîinile pline)* se găseşte în *Eneida, VI, 883.* În cîntul al *XXXII*-lea, *41,* iată un împrumut din *Georgicele, II, 122.* Dante se referă la pomii imenşi ai Indiei în viziunea lui Vergilius. În acelaşi cînt, referindu-se la Christos, Dante îl numeşte *Măru-n floare,* comparaţie luată din *Cîntarea cîntărilor, II, 3 : Ca un măr între copacii pădurii, aşa este prea iubitul meu între tineri.*

Naiadele, înzestrate de Dante cu virtuţii profetice dintr-o eroare de lectură, sunt preluate şi ele din *Metamorfoze, VII, 759,* şi, în sfîrşit, altă eroare în *Purgatoriul* : urmîndu-l pe Boetius, Dante descrie Tigrul şi Eufratul ca avînd un izvor comun. În *Paradisul, I, XIII,* sugestia transformării poetului care zboară în timpul călătoriei sale aminteşte personajul Glauc, fiul lui Neptun şi al nimfei Neis, care a gustat o iarbă fermecată şi a devenit zeu marin. În cîntul al *II*-lea se reia legenda petelor pe lună, a lui *Cain cu spini,* o legendă populară la care face aluzie şi Vergilius în *Infernul, XX, 126.* În cîntul al *II*-lea, versul *129,* se face aluzie la viziunea lui Dionisie Areopagitul din *Despre ierarhia îngerilor.* În cîntul al *IV*-lea se ia o caracterizare a lui Ovidius din *Metamorfoze, IX, 109, 114,* privitoare la Almeon (vezi Eriphile din *Purgatoriul, XII, 49*). În cîntul al *V*-lea este reluat Cicero, *De officiis, III, 25,* în ce-l priveşte pe Agamemnon care a jertfit-o pe fiica sa Iphigenia ca să respecte promisiunea făcută zeiţei Artemis. În cîntul al *VI*-lea, o eroare preluată după Brunetto Latini în *Il Tesoretto* care considera că Bizanţul s-a întemeiat în 333 şi Justinian s-a încoronat în 539, ceea ce dă o aproximaţie de 200 de ani. În acelaşi cînt, versurile *67—69,* este reluat Lucanus în *Pharsalia, I,* cu o acvilă de Caesar la Troia (?). În cîntul al *VIII*-lea se reia o legendă a Venerei din *Metamorfoze, X.* Dintr-o notă de subsol a *Paradisului,* aflăm de la traducătoare că lucrările *Summa Theologiae* de Thomas d'Aquino, *Despre ierarhia îngerilor* a lui Dionisie Areopagitul şi *Historiarum adversum paganos* a lui Orosius au fost folosite profund de Dante mai ales în sistematizarea *Paradisului* său. Amiclat din cîntul al *XI*-lea, versul *68,* vine din Lucanus. *Pharsalia, V.* O precizare de ordin biblic vine din Ubertino da Casale (vezi *XII, 124* din scrierea sa *Abor crucifixae : În timp ce Fecioara Maria cunună-n cer de stele*). În cîntul al *XV*-lea, versurile *49—53* se reiau cuvintele lui Ankhises către Aeneas *(Eneida, VI, 687).* În cîntul al *XVII-lea,* versurile *1—3,* se reia o comparaţie sugestivă a lui Ovidius din *Metamorfoze.* În acelaşi cînt, celebrul vers *Căci săgeata, / cînd ştii că vine, / mai puţin te doare* se pare că e tradus, spune traducătoarea, dintr-o *Esopie* medievală, scrisă în latină. Prezenţa lui Hippolytos, fiul lui Theseus, este de sursă ovidiană, *Metamorfoze, XV.* În cîntul al *XVIII*-lea se citează : *Iubiţi dreptatea, voi, care judecaţi pe pămînt,* cuvinte cu care începe *Cartea înţelepciunii* a lui Solomon. În al *XIX*-lea cînt al *Paradisului,* versurile *86—90,* ecouri din *Epistolele* Apostolului Pavel. În cîntul al *XX*-lea apare Rifeu, apărătorul Troiei, vezi Vergilius, *Eneida, II.* În acelaşi cînt, la versul *94,* se reiau cuvintele din *Evanghelie : Împărăţia cerurilor se ia cu forţa.* În cîntul al *XXII*-lea, specialiştii au descifrat, în versurile *134, 138,* ecouri din Cicero, *Somnium Scipionis.* În cîntul al *XXIV*-lea, *mielul divin,* figură de stil luată din imagistica biblică. La versurile *64—66* se citează versetul *I* din capitolul al *XI*-lea al *Epistolei către evrei* a Sfîntului Pavel : *Şi credinţa este o încredere neclintită în lucrurile nădăjduite, o puternică încredinţare despre lucrurile care nu se văd.* La versul *85* al aceluiaşi cînt se ia comparația cu moneda și punga în ce-l privește pe poet, care e de sursă evanghelică : apostolii au plecat la prima propovăduire fără bani în pungă, avînd numai credința. În cîntul al *XXV*-lea se reproduce la versurile *67—68* definiția scriitorului Petru Lombardul *(X, 106). Sententia, III, 26 : Spes est certa expectatio futurae beatitudinis, veniens ex Dei gratia et ex meritis praecedentibus ;* după cum este citat *Psalmul IX, 11* al lui David la versurile *73—78 : Să nădăjduiască în Tine cei ce au cunoscut numele Tău ; Să-ncreadă-n tine,* zice-n psalmodie, *cîți numele ți-l știu.* La începutul cîntului al *XXVI*-lea se reia orbirea din *Apocalips, XXVI,* versul *69 ;* Dante o aude pe Beatrice, dar nu o vede, ideea este luată tot din *Apocalips (IV, 8, 70—75).* În finalul aceluiași cînt, celebrul vers *Căci vorbele ca frunza stau să cază / și de una piere, alta-n locu-i vine* reia pe Horatius : *Multa renascentur, quae iam cecidere cadentque/ Quae nunc sunt in honore (Ars poetica,* 60 și urm.). În cîntul al *XXVII*-lea, celebrul vers *Unde-i, Părinte, mila ta s-ajute ?* e luat din *Psalmul 43, 23,* așa cum alte versuri din invectiva care urmează sunt luate, zice Eta Boeriu, din prorocul Ieremia. În cîntul al *XXVIII*-lea, versurile *40—41,* afirmația Beatricei traduce o propoziție din Aristoteles, *Metafizica, XXX, 7.* În cîntul al *XXIX*-lea, versurile *22—24,* sursa este Thomas d'Aquino : *Materia pură avea sigiliul divinității la naștere — trei corpuri ale harului divin.* Versul *49* anunță căderea lui Lucifer, ca în Thomas d'Aquino, îndată ce a fost creat. În cîntul al *XXXI*-lea e reluată legenda *Ursei Mari* (Elice și fiul lui, Arcas, care a dăruit numele său Arcadiei) relatată de Ovidius în *Metamorfoze, II, 401, 503.* Versurile *49—51* reiau imaginea celor care nu s-au stricat și urîți s-au făcut, *Psalmul XIII, 2.* În cîntul al *XXXII*-lea, versurile *69—70,* se reia demonstrația Apostolului Pavel din *Epistola către romani, IX,* care afirmă că neprihănirea se capătă de la Dumnezeu și nu se dobîndește prin faptele pe care le săvîrșește cineva în închipuirea sa.

Cu toate aceste nenumărate exemple, îl ia cineva în zilele noastre pe Dante drept compilator ?

Studiul literar al lui G. Guțu asupra lui Vergilius mi se pare foarte instructiv. Voi cita unele lucruri ce nu pun nici măcar o secundă la îndoială marea apetență a poetului strein pentru ceea ce era deja spus, deci verificabil ca succes la public.

Sunetul *Bucolicelor,* celebrul ciclu de poeme vergiliene, stă de la început sub semnul lui Theokritos. *Egloga a II-a,* afirmă autorul studiului, imită foarte îndeaproape pe scriitorul citat. Ideea întrecerilor păstorești de poezie (în formă dialogată), din *Egloga a III-a* și a *VII-a,* amintește un procedeu apropiat lui Theokritos, care, la rîndul lui, reproducea, probabil, întrecerile poetice de poezie siciliană, cunoscute sub numele de *sfide.* În *Egloga a IX-a* se pot descoperi numeroase împrumuturi din Theokritos, și anume din *Idila a XI-a.* Numai numele sunt schimbate. La Theokritos se făcea antiteza între frumusețea Galateei și urîțenia îndrăgostitului Polyphemos, la Vergilius avem antiteza între viața simplă, idilică (Corydon), și rafinamentul orașului (Alexis). În *Egloga a VI-a*, Silen cîntă mai întîi originea lumii, idee luată din Epikuros, dar exprimată cu mijloacele literare ale lui Lucretius din *De rerum natura (vidul — magnum inane ; atomii — semine)*. *Egloga a VII-a*, a omagiului inițial, amintește vădit pe Horatius de la începutul *Epistolelor*, dedicație făcută lui Mecena : *Prima dicte mihi, summa dicende Camena*... Mai departe, în aceeași poezie, se împrumută un frumos tablou de natură din Theokritos, *Idila a XI-a : Am început să te iubesc, o, draga mea, cînd pentru prima oară ai venit cu mamă-mea, dorind să culegi din munți flori de hiacint ; eu vă arătam drumul ; deatunci n-am mai încetat să te iubesc, nici mai tîrziu și nici acum ; dar tu habar nu ai, pe Zeus !*

Sunt vorbele lui Poliphemos, ciclopul, către Galateea, zice G. Guțu.

Cantilena a II-a din același poem este o adaptare a *Idilei a II-a* a lui Theokritos : *Farmakéuria (Vrăjitoarea)*. În *Egloga a IX-a*, primul fragment (de care-și amintește Lycidas) este de fapt traducerea primelor versuri din *Idila a III-a* a lui Theokritos, cu mici omisiuni de cuvinte ce nu i se păreau potrivite : *Titire, tu paște-mi turma pînă vin ; nu-i cale lungă / Du-mi căprițele la apă, însă vezi să nu te-mpungă țapul !/ Nu-i ieși în cale, cînd le duci la adăpat.* Moeris, un personaj al poemului, își amintește și reproduce un fragment, în cinci versuri, teocritian, care este tradus liber și adaptat după un pasaj din *Idila a XI-a*, versul *42* și următoarele : chemarea lui Polyphemos către Galateea. În cîteva rînduri, în marele său entuziasm, Vergilius se împrumută de la el însuși. Versul 5 din aceeași eglogă : *Insere, Daphni, piros ; carpent tua poma nepotes* reproduce și amintește de un vers din *Egloga I* (versul *73*) : *Insere nunc, Meliboe, piros, pone ordine vites !* În *Egloga a X-a*, versul de încheiere al volumului : *Ite domum saturae, venit Hesperus, ite, capellae ! (Haideți acasă, căprițe sătule, haideți, răsare luceafărul de seară)* amintește de versul de încheiere al *Eglogei a III-a : Claudite iam rivos, pueri, sat prata biberunt.*

Georgicele, ca idee, vin din Marcus Terentius Varro, marele erudit și poligraf al epocii, care publică, la vîrsta de 80 de ani, lucrarea *De re rustica*, în trei cărți, în formă dialogată, tot așa cum făcuse Cicero cu opera lui filosofică. Titlul operei este luat după numele grecesc al operei *Georgica*, a poetului alexandrin Nicandrus din Colofon. Izvoarele acestei opere sunt de găsit în Homer și Hesiod ; Demokritos, Aristoteles și Theophrastos ; Callimach și Apollonios ; Parthenios, Nicandrus, Eratosthenes, Theokritos, Aratus, Cato, Ennius, Varro, Lucretius. Interesant este faptul că la o distanță de un secol, Seneca, mare admirator al lui Vergilius, îl citează în *Scrisori către Lucilius*, reproducînd versuri vergiliene în vreo 60 de rînduri.

În capitolul *Lucrarea pămîntului și semnele vremii*, G. Guțu distinge influențe homerice *(Iliada, XXII, 257, 262)* atunci cînd Vergilius face notații cu privire la cursul unui șipot și murmurul său. Autorul studiului îl citează la rîndul său pe Donatus care spune că autorul *Georgicelor* fusese în tinerețe un *mathematicus*, se ocu-

pase adică cu astronomia, şi avusese la îndemînă vestita operă a lui Aratus din Soloi scrisă cam prin 276 î.e.n. intitulată *Fainomena,* poem didactic care reproducea la rîndul lui conținutul operei astronomului Eudoxos, tradusă în latineşte de Terentius Varro, şi prelucrată, de asemenea, în versuri de către Cicero. Descrierea unei furtuni din acelaşi capitol al lucrării pămîntului aminteşte de cartea a *VI*-a *(266—267)* a *Poemului naturii* al lui Lucretius, care explică natura trăsnetului. În acelaşi capitol, autorul studiului semnalează reluarea de către poet a credinței generale în prodigii, care ocupau atîta loc în analele romane şi găsite amănunțit în Titus Livius sau Tacitus. În capitolul *Pomii şi vița-de-vie* se intră direct în materie printr-o formulă lucrețiană : *Principio arnoribus* (versul 9), dîndu-se haină poetică personajului corespunzător cu care începe cartea a *II*-a din *Istoria plantelor* a lui Theophrastos. În această carte mai e folosită lucrarea lui Aratus, *Fainomena,* pentru cunoaşterea semnelor vremii. Varro şi Cato sunt folosiți mai cu milă. Dealtfel, în comentariul lui W. Richter *(Georgica,* München, 1957), pasajele din Theophrastos şi Vergilius sunt puse față în față. În încheierea primei părți a cărții se face aluzie la modelul *Georgicelor* în care intră şi Hesiod cu *Munci şi zile.* Autorul studiului crede că marea influență în *Georgice* nu vine de acolo, ci de la Homer, Lucretius şi Catulus. În a treia parte a „pomiculturii", G. Guțu descoperă o formulă de tranziție pe care Vergilius a luat-o din Lucretius : *quod superest...* În cartea *Vitelor* se descifrează rădăcinile din Aratus, în cartea *I, Semnele cerului — Disemeia,* în cartea a *II*-a, *Istoria plantelor* a lui Theophrastos şi, în cartea a *III*-a a lucrării, *De re rustica* a lui *Varro* (cartea a *II*-a).

Oprindu-se asupra bolilor animalelor, se face o descriere artistică ce aduce cu *Ciuma din Athena*, din cartea a *VI*-a a operei lui Lucretius (versurile *1134—1283)*, care, la rîndul ei, nu e decît prelucrarea poetică a descrierii lui Thukydides din *Istoria războiului peloponeziac (I, 47, 54)*. În cartea a *IV*-a a *Georgicelor, Albinele*, întîlnim acel *anima mundi*, poetul reproducînd ideea panteistică pitagoreică, stoică, pe care o găsim și în Platon. În cartea a *III*-a a *Georgicelor*, Vergilius reia un vers din epitaful lui Ennius *(Victorque virum volitare per ora)*.

Trecînd la *Eneida*, iată cîteva surse : Homer, în cîntul al *V*-lea al *Odiseei*, descrie o furtună pe care Vergilius o imită, singurul fapt nou este că Aeneas la începutul *Eneidei* se află în al șaptelea an de rătăciri, nu ca Ulysses, care o ia de la cap cu toate... Iată și alte lucruri ce amintesc de Homer : Venus învăluie pe Aeneas și pe Achates într-un nour și-i transportă nevăzuți la Carthagina. La Homer, Ulysses e învăluit de Athena într-un nour cînd merge spre palatul lui Alcinous. Aeneas și Achates ajung deasupra orașului, care fierbe de muncă, și pot să vadă de sus acele *megalia, mapalia*, din Salustius, după care munca celor de jos este comparată cu aceea a albinelor, metaforă ce o folosise și în *Georgice*, cartea a *IV*-a. Scena întineririi lui Aeneas este scena întineririi lui Ulysses de către Athena, după ce nourul transportor a dispărut *(Odiseea, VIII)*. Dar ca mijloc literar Vergilius folosește și procedeul cunoscut sub numele de *hysteron-proteron*, utilizat și de Homer, Vergilius anunțîndu-și astfel cuprinsul cărților a *II*-a, *Căderea Troiei (insidias casusque)*, și a *III*-a, *Cartea rătăcirilor (errores)*. Izvoarele capitolului *Căderea Troiei* sunt numeroase și prea cunoscute : operele teatrale ale lui Ennius, puternic influențat de Euripides : tragedii ca *Alexander (Paris), Hectoris lutra (Răscumpărarea lui Hector), Andromacha aechmalotis (Andromaca sclavă de război)*, o *Hecubă* ; Pacuvius, o tragedie : *Iliona* (prima fiică a lui Priam) ; L. Accius a scris nu mai puțin de 13 tragedii cu subiecte din ciclul troian, urmînd nu numai pe Euripides, pe Ennius și Pacuvius, ci și pe Sophocles și Eschyl.

G. Guțu găsește că comentariile la *Căderea Troiei* trimit la *Troienele* lui Euripides.

Versurile din *Căderea Troiei : Vertitur inerea caelum et ruit Oceano nox/ Involvens umbra magna terramque polumque/ Myrmidonum que dolos (În vremea asta cerul se rotește/ și noaptea iese din noianul mării/ învăluind pămînt și cer și cursa danailor în umbra ei cea deasă* sunt luate, se pare, din Homer sau din Ennius, găsindu-se și la Lucretius. Ordinul Venerei din același capitol : *Eripe nate fugam finemque impone labori* amintește de Hector cu al său : *Heu, fuge, nate dea.*

Încă un semn de într-ajutorare (în capitolul *Dido) :* zvonul căsătoriei Didonei străbate peste tot. Vergilius personifică Faima *(Fama)* printr-o zeitate, așa cum Homer personifica pe Eris, iar Ovidius, mai tîrziu, va personifica, în *Metamorfozele* sale, Somnul și Războiul.

În capitolul *Jocurilor*, Vergilius are ca model jocurile date de Achilles la moartea lui Patrocle (cuprinsul cîntului al *XXIII*-lea din *Iliada*). Ideea de *infern* la Vergilius și mai apoi la Dante vine tot din Homer, cartea a *XI*-a a *Odiseei*. Mai tîrziu, Vergilius îl va hrăni și el pe Seneca *(Tu nu da înapoi în fața nenorocirilor, ci mergi împotrivă-le mai îndrăzneț decît îți va permite soarta ta*, ideea reluată de Seneca în *Scrisori către Lucilius)*. În cartea a *VI*-a a *Eneidei*, se găsesc ecouri stoice, după cum în prefigurarea infernului vergilian ideile orfice despre nemurirea sufletului, ideile pitagoreice despre transmigrația și purificarea lui, ideile stoicismului despre „sufletul lumii" și imanența lui în toate făpturile naturii se unesc cu o concepție politică universalistă — ideea statului universal, a acelei *oikuméne*, idealul lumii eleniste care-și găsea realizarea în timpul imperiului lui Augustus. Iată două comparații luate din Homer de către Vergilius : *Ce multe, în păduri, la primul frig al toamnei, alunecînd, cad frunzele, sau cît de multe, venind din zbuciumatul larg de ape, se grămădesc la țărmuri păsările, cînd vremea rece le alungă peste mare și le trimite-n țări cu soare — atîți stăteau, rugîndu-se să treacă primii apa rîului și-și întindeau de dorul malului de dincolo spre Charon mîinile* (pe malurile Acheronului).

G. Guțu observă de asemenea că cartea a *VI*-a a *Eneidei* stă sub influența misterelor orfice, a concepțiilor pitagoreice și stoice, contopite într-o viziune, dacă nu totdeauna coerentă, dar servindu-i epopeea.

Mai interesantă mi se pare descoperirea unor surse ale panteismului stoic în *Eneida*, pornind de la celebrul vers al *crinilor albi*, comparație homerică pe care Vergilius o mai folosise în *Georgice, IV, 159, 169* și în cartea *I* a *Eneidei, 430—436*, care simboliza ideea de puritate paradisiacă (vezi mai tîrziu și la Dante). Aici explicațiile sunt necesare. Potrivit stoicilor, spiritul lumii *(pneuma)* care este foc pur, eter (de esență divină, identic cu rațiunea — *logos)*, străbate și însuflețește întreaga materie. Două sunt principiile vieții : spiritul și materia, ambele eterne ; spiritul *(logos spermatikos)* hrănește dinlăuntru cerul, pămîntul, cîmpiile umede ale mării, globul lucitor al lunii și astrul titanic al soarelui ; mintea (spiritul) mișcă masa materiei *(mens agitat molem)* amestecîndu-se în *Marele Corp ;* de aici se nasc viețuitoarele : oameni, animale, păsări, pești. Toate au un sîmbure divin, o origine cerească. Dar elementul originar divin este împovărat de trup, și corpul muritor îl îngreunează, îl constrînge, îl întunecă. Urmarea : durere, dorință, bucurie. Captive ale corpurilor, sufletele privesc cerul ca niște condamnați în temniță, pentru ele moartea e eliberare. Pîngărite de trup, ele nu-și capătă decît odată cu moartea puritatea inițială, cu toate că nici acum nu dispare tot răul atît de adînc înrădăcinat. De aici necesitatea expiațiunii (idee orfică mai ales) și a reîntrupării (idee pitagoreică), ca sete de puritate pînă la redobîndirea simplității originare. După zece mii de ani (ciclul cel mare), ele se curăță de pîngărirea concepută prin incorporare, sufletul rămîne foc spiritual pur ; prin reducerea dualității spirit-materie, chinul împreunării lor încetează după ce trăiesc fericite în Eliseum.

Toate acestea sunt povestite de Ankhises, fiului său Aeneas.

În mitologia greacă se pare că exista ideea că Infernul ar fi avut două porți prin care se putea ieși de-acolo ; una de corn, deschisă numai pînă la miezul nopții, prin care ies umbrele adevărate, și alta de fildeș strălucitor, deschisă pînă la miezul nopții, prin care ies visurile înșelătoare (amintire homerică, vezi *Odiseea, XIX, 563*). Sibylla și Aeneas ies prin poarta de fildeș ; ei nu sunt umbre fie înșelătoare, fie adevărate, ci pentru poet ființe reale.

Mai departe, relativ la luptele lui Aeneas în Italia, cel mai vechi izvor e cel transmis de Cato Major. Privitor la rolul Laviniei din aceste episoade, nu de la Cato s-a inspirat Vergilius, ci de la Dionysos din Halicarnas și Titus Livius. Se mai stabilesc în *Eneida* ca modele homerice : discursurile dinaintea luptelor, descrierea armelor, a rănilor. Cărțile a *VII*-a pînă la a *XII*-a din *Eneida* folosesc comparații din Homer, luate literal. Vestita defilare a conducătorilor de oști din cîntul al *III*-lea este luată după enumerarea navelor din cartea a *II*-a a *Iliadei*. Cammilla, fata cu suflet de războinic din fruntea stolurilor de călăreți, scînteind de aramă *(florentes aere)*, este de fapt imaginea Penthesileei homerice, regina amazoanelor, transpusă în cadrul rustic al Latiumului. *„Iliada“* romană folosește în descrierea scutului lui Aeneas descrierea scutului lui Achilles din *Iliada (XVIII)*. La Homer, scutul făurit de Hephaistos la cererea zeiței Thetis, ca recunoștință că fusese salvat de mînia lui Zeus, și tăinuit nouă ani în apele oceanului, cuprinde scene comune de viață ; la Vergilius, scutul înfățișează scene ale istoriei romane în centrul căreia stau lupta de la Actium și perioada domniei lui Augustus. Versul în care oștile latine se varsă ca Gangele și Nilul e de inspirație homerică *(Iliada, XI, 548)*. Bocirea lui Eurial din Vergilius seamănă cu bocetul Andromacăi din cartea a *XXII*-a a *Iliadei* la aflarea morții lui Hector. O altă vestită comparație vergiliană : *Ca floarea ruptă de al fetii deget, gingașa viorea sau lînceda zambilă ce nu și-a pierdut încă lucirea, nici frumusețea ; numai pămîntul-mamă nu o mai hrănește și nici putere nu-i mai dă (XI, 68, 71)* prelucrează vestita comparație a lui Catulus dintre floarea de la marginea lanului atinsă de fierul plugului și iubirea moartă (*Catulus, Carmen, 11 : Nec meum respectet ut ante amorem...)*.

Ce facem deci cu opera lui Vergilius ?

S-ar părea că situația cea mai limpede în ce privește interdependența în materie de inspirație ar fi în dramaturgia greacă și latină. După unii, împrumuturile în acele vremuri nu ar fi constituit o problemă, fiind o operație firească, dar avînd în vedere unele proteste chiar din acea vreme, dacă ținem seama de unele epigrame cunoscute, cum ar fi aceea adresată plagiatorului de către Martialis, lucrurile nu stăteau chiar atît de limpede. Să fi suferit, așadar, autorii aflați în situația lui Fidentinus ? Socotind după numărul celor luate de la alții și date drept ale autorilor de succes, nu s-ar zice. Așadar, să înșirăm cîteva lucruri cunoscute mai bine și să judecăm dacă învinuiții pot pentru asta să fie scoși din panteonul artelor...

Într-o prefață la opera lui Sophokles, George Fotino ne spune că drama acestuia, *Triptolemos*, are subiectul luat din dramele semireligioase ale Atticei. Tragedia *Ajax* a luat subiectul din *Iliada*. Tripticul *Filoctet, Ajax, Electra* e scris sub înrîurirea vădită a lui Eschyl; *Oedipus rege* este inspirat din ciclul epic al Thebei.

Dar și mai bine interdependența aceasta este studiată în *Istoria universală a teatrului*, autor Ion Zamfirescu. Ne vom opri deocamdată numai la antichitate — haide s-o luăm de la capăt! *Cîntarea cîntărilor*, potrivit lui Ernst Renau, era în fond o piesă de teatru care se recita în haremul lui Solomon, de origine populară deci; *Orestia* lui Eschyl sau *Pandionida* lui Philokles se trăgeau din legendele Troiei; tragedia *Alope* de Choirilos venea din legendele atice; *Prometheus înlănțuit* de Eschyl e luat din *Teogonia* lui Hesiod; la Sophokles, sursele de inspirație sunt ciclul teban (pentru *Oedipus rege, Oedipus la Colona, Antigona)* și ciclul troian (pentru *Ajax, Filoctet, Electra)*.

La bani mărunți, *Electra* lui Sophokles are ca subiect o legendă răspîndită în lumea grecească și aducînd mult cu *Orestia* lui Eschyl. *Filoctet* al aceluiași are ca sursă de inspirație *Iliada* și *Odiseea*. *Ajax* folosește chiar imagini din *Iliada*. *Oedipus rege* are surse în legendele mitologice privind destinul Labdacizilor, urmașii lui Labdacus, regele Thebei.

Dar Euripides?

Hecuba acestuia are ca sursă ciclul epic al Troiei. *Oreste* al său seamănă cu subiectul lui Eschyl din *Eumenidele*. *Fenicienele*, piesa lui Euripides, are subiectul piesei *Cei 7 contra Thebei* de Eschyl. Subiectul a mai fost tratat de Frinichos, apoi de Seneca, Racine și Alfieri. *Medeea* lui Euripides va inspira pe Corneille, Longepierre, Legouvé, Hippolyte Lucas, Catulle Mendès, Glover și Grillparzer. *Hippolytul* lui Euripides va fi reluat de Racine în *Phedra*. *Alcesta*, tot a lui Euripides, are la bază o legendă foarte cunoscută. Subiectul ei apare și în *Banchetul* lui Platon. *Alcesta* va fi reluată de către Hardy, Lagrange-Chancel, Boissy, Calzabigi, Alfieri, iar în operă de Quinerault, Gluck. *Andromaca* lui Euripides este reluată de Racine, cu aceeași intrigă. *Iphigenia în Aulida* seamănă cu aceea a lui Sophokles și Eschyl. Este reluată de către Racine și Rotrou. *Iphigenia în Taurida* de Euripides este reluată de Rucceلai, Mastello, de poeții francezi: Thomas Sibilet, Leclerc și Boyer, Lagrange-Chancel și Guimont de la Touche, apoi de Goethe și Gluck. *Resus* de Euripides e luat din cîntul al X-lea al *Iliadei* (răpirea cailor lui Resus de către Diomedes). *Troienele* a aceluiași este reluată de moderni. *Bacantele* are ca subiect lucruri similare tratate de Tespis, Frinichos, Eschyl și Sophokles. *Heraclizii* aduce cu *Rugătoarele* lui Eschyl. *Helena* dramatizează versiunea lui Stesikhoros, poet liric din secolul al VI-lea î.e.n. (povestind răpirea Helenei de către Paris și regăsirea ei de către soțul Menelaos). *Ion* este o dramatizare după o legendă atică legată de cultul ionic pentru Apollo. *Herakles* *înnebunit* are un subiect ce va fi reluat de Seneca. În *Electra*, subiectul este cel din *Choeforele* lui Eschyl și *Electra* lui Sophokles. *Ciclopul* are subiectul în cîntul al *IX*-lea al *Odiseei*. *À propos* de Seneca, unii afirmă că toată opera lui se trage din Euripides.

Alte guri rele, vezi Diogenes Laertios, spun că Platon își cumpăra cu bani opere ale lui Pythagoras ca să le dea drept ale sale.

Trecînd la Aristophanes, aflăm că invențiunea travestiurilor fantastice din *Păsările* și *Cavalerii* aparțin lui Magnes, precursor al lui Aristophanes. Iată și cîteva titluri ale lui Magnes care duc la Aristophanes : *Păsările, Broaștele* (corurile de broaște din piesă care vor fi întîlnite la cel de-al doilea). Între altele, *Monotropos,* comedie de Frinichos (cu erou principal un mizantrop, vezi mai tîrziu Molière), vine din *Sălbaticii* lui Pherekrates. Eupolis scrie *Caprele,* comedie care duce vădit la *Norii* lui Aristophanes. *Lisistrata* acestuia vine din *cîntecele phallice* tradiționale. *Norii* este de fapt o polemică a lui Aristophanes cu Sokrates. Ideea centrală din comedia *Adunarea femeilor* se află în cartea a *V*-a a *Republicii* lui Platon. Aristophanes folosește în piesele sale în batjocură texte din tragediile lui Euripides cu care se află în polemică. Dar iată și primul proces de plagiat : Menandros este arătat cu degetul că ar fi folosit texte din Theophrastos și Epikuros. Trecînd la literatura latină, autorul *Istoriei universale a teatrului* ne indică ca sursă de inspirație a lui Ennius pe Euripides, după cum Attius îl imita pe Eschyl. În *De finibus,* Cicero afirmă că dramele latine nu sunt altceva decît traduceri cuvînt cu cuvînt din dramele grecești. În lucrarea sa *Academice* a consimțit să le socotească numai imitații. Caecius ia personajele sale din Plaut și Menandros. Afranius declară că ia în comediile sale din Menandros și mai ales din Terentius (în prologul comediei *Compitalia* o spune). Fabulele — *fabulae atellanae* — seamănă cu satirele grecești de același gen. Erau niște farse rustice, pline de improvizații. Ceea ce erau *Satirii, Panii, Silenii* la greci au devenit *Maccus, Bucco Pappus Dorsellus, Panniculus* la romani. Ei, aceștia din urmă, au trecut direct în *commedia dell'arte*. Lacomul Maccius a devenit Pulcinella la napolitani, bătrînul ridicol, egal Pantalone, și așa mai departe. Panniculus, cu costumul lui cîrpit din bucăți, iată-l sub formă de arlechin...

Plaut retușa autori obscuri și semna. *Amfitrion* are subiectul luat de la dorieni. *Asinaria* e tradusă din grecește după *Onagos* de Demofil. Molière și Lesage, mai tîrziu, au luat masiv din comedia aceasta (subiectul : un bătrîn și fiul lui vînd o turmă de măgari pentru a avea bani ca să cumpere o curtezană). *Aulularia* a lui Plaut e luată din *Comoara* lui Menandros. La gloria aceluiași autor au mai contribuit : Philemon, Anaxandride, Dioxippe, Philippide. În ce-l privește pe Molière, el s-a inspirat direct în *Avarul* din *Aulularia. Bacchidele,* după cum spune chiar Plaut, este luată după comedia greacă *Cele două Evantide* de Philemon. *Casina,* comedie licențioasă, împrumutată din *Clerumenae* a lui Difil. De aici a luat Molière personajul Chrysale, care aduce al dracului cu

Stalinon. (E vorba pe scurt de o fată care e adusă într-o casă stîrnind amorul şi al tatălui şi al fiului. Un sclav devine soţ de formă al fetei, şi de aici conflictul.) În *Nunta lui Figaro* de Beaumarchais, un stăpîn se îndrăgosteşte de camerista soţiei, căsătorind-o cu un servitor al său. Procedeul din *Menechmii* (confuzia dintre doi fraţi gemeni care sunt mereu luaţi unul drept altul) a fost folosit de către Molière şi Regnard. Comedia *Mercator (Negustorul)* e luată din comicul grec Philemon. *Miles gloriosus* a născut un tip universal în teatrul care a urmat : *Viteazul* de Baïf, *Pedantul înşelat* de Cyrano de Bergerac, *Agesilau din Colchos* de Rotrou, *Jodelet duelist* de Scarron şi de ce nu Sweick ? Nici Corneille nu l-a uitat pe soldatul fanfaron şi comedia lui *Iluzia comică*. *Mostellaria (Stafia)* a lui Plaut va fi reluată de Regnard în comedia *Întoarcerea neprevăzută*. *Poenulus (Cartaginezul)* este tradus direct din Menandros.

Trecînd la Terentius, se spune că piesele lui aparţineau deopotrivă şi lui Scipio şi lui Laelius. Din cele şase piese rămase, patru sunt imitate după Menandros şi două după Apollodoros. *Hecyra*, care e prelucrată după Menandros, e prelucrată şi de Apollodoros din Carystos. *Phormion* este tatăl *Vicleniilor lui Scapin* de Molière.

Adelphoe va fi reluat ca temă în *Şcoala bărbaţilor* de acelaşi Molière. Terentius recunoaşte în prologul din *Andria :* Menandros a compus *Andriana*. Autorul a împrumutat de la *Perinthiana* tot ce se potrivea *Andrianei*. Tot el spune, în prologul la *Eunuchus :* „Am luat de la Menandros nu numai subiectul cu acelaşi nume, dar şi personajele din altă comedie a aceluiaşi, *Linguşitorul*, şi anume parazitul şi soldatul fanfaron". *Adelphoe* e luată din comedia lui Menandros şi din Difil. La Fontaine a încercat o imitaţie după *Eunuchus*. Fénelon declară în acest sens că-l preferă pe Terentius lui Molière.

Seneca.

Asupra paternităţii operei sale dramatice s-au dus discuţii îndelungate. Quintilianus îi atribuie toate dramele. Juste-Lipse, un erudit belgian din secolul al XVI-lea, doar tragedia *Medeea*. Îndoieli există şi asupra piesei *Octavia*. Dar să le luăm pe rînd : *Fenicienele* ar veni din Euripides şi Statius. *Hippolytos*, din Euripides. Phedra lui Seneca vine din Euripides şi se duce spre Racine. *Troienele*, de la Homer, Euripides şi Vergilius. *Medeea*, din Euripides. *Agamemnon*, din Eschyl.

Ion Zamfirescu ne trimite în această epocă și la teatrul hindus. Celebrul poet Kalidasa în *Vikrama și Urvaci* a luat subiectele din *Rig-veda*. Subiectul *Sakuntalei*, capodopera sa, vine din *Mahabharata*. Un alt autor, regele poet Harsa, a scris două comedii eroice : *Ratnavali* și *Pryadarsika*, inspirate din *Malavika* și *Agnimithra* de Kalidasa. În piesa *Pryadarsika* există prima scenă de teatru în teatru, ca în *Hamlet* mai tîrziu. Dramaturgul Bhavabhuti, cel mai mare mînuitor de limbă hindusă, a scris trei drame. Primele două, *Mahavîracarida* și *Uttavaramacarida*, luate din *Ramayana*. A treia, *Malatîmadhava (Madhava și Malati)*, are subiectul de mai tîrziu al piesei *Romeo și Julieta*.

În China, piesa *Cercul de cretă* aduce cu *Judecata lui Solomon* din *Biblie*, vezi mai tîrziu și pe Brecht. Tema *avarului* în teatrul chinez aduce cu cea din Plaut și Molière.

În Persia se simte influența grecească, în special a lui Euripides *(Hecuba)*, în dramele anonimilor persani. *Treaziesurile* de aici anticipează teatrul religics european al Evului Mediu (lungile discursuri morale ale personajelor).

Dar să ne întoarcem la literatura greacă și latină pentru că, se pare, subiectul împrumuturilor nu e epuizat. Iată ceva din studiul lui N. I. Niculiță la *Măgarul de aur* al lui Apuleius. Prefațatorul traducerii, în *Metamorfoze*, cum se numea de fapt romanul lui Apuleius, constată că există o scenă turburătoare care amintește flagrant de *O făclie de Paști* a lui I. L. Caragiale și de personajul său, Leiba Zibal : banditii lui Lamachus se duc să-l jefuiască pe cămătarul Chryseros. Lamachus, ca să nu facă zgomot, vîră mîna în gaura cheii, lăsînd să se creadă că va smulge broasca. Dar cămătarul, care pîndise pînă atunci, străpunge mîna banditului cu un piron, țintind-o de lemnul porții. Se urcă pe casă și cere ajutorul vecinilor. În această situație, banditii, ca să-l salveze de o moarte sigură pe Lamachus, îi taie brațul cu pricina din umăr. Pe drum, banditul, socotind că fără mîna dreaptă nu are nici un haz, se înjunghie cu stînga. Trupul lui este aruncat de amici într-un rîu, Ismenus. Dar să ne întoarcem la ale noastre, că destule i-a făcut Caion bietului Caragiale... Așadar, *Măgarul de aur* este o prelucrare după un izvor grecesc care a fost utilizat și în scrierea apocrifă din lucrările satiricului Lucian. Eroul e același : Lucius. Transformarea eroului în măgar e la fel, precum și aventurile sale. Numai finalul le deosebește : în izvorul grec măgarul vede trandafirii în teatrul în care urmează să se producă și, mîncîndu-i, redevine Lucius. La Apuleius romanul se încheie cu glorificarea zeiței Isis. În *Metamorfozele* lui Apuleius se găsesc parcă și sursele basmului nostru popular *Harap Alb* (să-l fi știut Creangă ?) Psykhe este constrînsă de Venus să facă felurite munci extrem de grele, ca și în basmul citat. Tot Apuleius este autorul fabulei *Vulpea și Corbul* (vezi La Fontaine). Tot el a scris cărțile : *De Platone et eius dogmate* (o expunere a filosofiei lui Platon) și *De deo Socratis* (o disertație privind demonul socratic, conform principiilor lui Platon). În lucrarea sa *De mundo* se expun idei aristotelice din lucrarea lui Poseidonios cu același titlu : *Despre univers.*

Metamorfozele pot fi regăsite mai tîrziu în *Decameronul* lui Boccaccio, în La Fontaine și în Shakespeare. Reminiscențe există și în *Don Quijote,* în Rabelais *(Gargantua).* Dar iată că din mers ni se mai reamintește și aici despre scena din *Medeea* lui Seneca, în care eroina se întîlnește cu fantoma fratelui ei pe care l-a ucis, scenă pentru care nu pun mîna în foc că nu a fost luată de Shakespeare în *Hamlet.*

Din alte surse se mai fac cîteva precizări și filiații : iată, pe linia Plaut-Terentius, personajele Demea din *Adelphoe* și Demipho din *Eunuchus* descind direct din faimosul *senexiratus* (bătrînul mînios), care va fi reluat cu succes de Goldoni și mai ales de Molière. Terentius vine din Plaut, așa cum *Les Plaideurs* a lui Racine vine din Plaut și Terentius. Terentius lua de la greci, cum am mai stabilit. *Phormion* e imitat în *Vicleniile lui Scapin. Heracles furens (Hercule furios)* al lui Seneca vine din Euripides. Seneca în *Medeea* lui a avut ca surse nu numai *Medeea* lui Euripides, ci și *Medeea* lui Ovidius (pierdută). *Oedip*-ul lui Corneille vine din Seneca. Racine, în *Thebaida* și *Phedra,* din Seneca. Eschyl, zice și G. Murnu într-o prefață, a profitat la rîndul său de primii dramaturgi : Thespis, Choirilos, Frinichos, Pratinos, Eschyl, scrie distinsul traducător, a împrumutat din miturile și legendele divine sau eroice ale Heladei, *s-a hrănit și el cu firimiturile mesei bogate a lui Homer.* Un alt traducător și autor al unui studiu despre Eschyl scrie că subiectul piesei *Perșii* se găsește în Herodotos (capitolul războaielor medice). *Cei 7 contra Thebei* are subiectul în legendele tebane, prelucrate la rîndul lor în două epopei celebre, pierdute : *Oedipoida* și *Thebaida.* Subiectul piesei *Cei 7 contra Thebei* se îndepărtează de legendele prelucrate în tragediile lui Sophokles *(Oedipus la Colona* și *Antigona).* Racine, Corneille, Rotrou, Garnier iau din Euripides și Seneca. Shakespeare nu cunoștea se pare decît o versiune a lui *Prometheus înlănțuit* care circula în Europa secolului al XVII-lea. Goethe începe și el un *Prometheus.*

Dar să nu ne oprim aici ! Dintr-un studiu asupra literaturii satirice la romani al lui Fischer, aflăm că poemele comice pseudo-homerice *Margites* și *Batrachomyomachia* sunt precursoarele literaturii satirice romane. Între cei care au servit ca surse de inspirație acestei literaturi mai pot fi numărați : Arkhilokhos din Paros (secolul al VII-lea î.e.n.) și Hipponax din Ephesos (secolul al VI-lea î.e.n.) cu iambii lor.

Mai tîrziu, scriitorul creștin Lactanius avea să-l citeze textual pe Juvenalis. Juvenalis a mai fost model pentru Ausonius, Prodentius, Claudianus, plus doctrinarii creștini : Hieronim, Augustin (care-l și parafrazează). Reminiscențe din Juvenalis se găsesc în Quevedo, Regnier, Boileau, Rabelais, Shakespeare, Corneille, Molière. Victor Hugo încastrează în versurile sale traduceri din Juvenalis. Martialis își recunoaște predecesorii, și cînd spun asta știți ce vreau să zic, pe Catullus, Domitius Marsus, Albinovanus Pedo, Lentulus Gaeticulus. Catullus se găsește destul în Martialis, după autorul studiului. Arkhilokhos ar fi cel mai vechi epigramist și ar fi contribuit mult la dezvoltarea genului. Epigrama satirică dezvoltată de Martialis ar aparține ca gen lui Alkaios din Messenia (anul 200 î.e.n.). Meleagros din Gadara lua masiv de la alții și îi semna. Lessing avea să-l imite pe Martialis, dar n-o mărturisește. Goethe și Schiller îl luau pe Martialis de model în *Xeniile* lor.

Un alt eseist, Petre Statti, în studiul său despre satiricii latini, ne spune că în opera lui Lucretius *De rerum natura* sunt expuse elementele concepției ontologice a lui Epikuros ; dealtfel, filosofia acestui autor se găsește, în fragmente, și în opera altora. Dar chiar Epikuros vine din Leucip și Demokritos, care puseseră baza atomismului filosofic.

Privitor la sursele *Fastelor* lui Ovidius, Traian Costa ne spune în studiul său introductiv că Simias din Rhodos scrisese, cu trei secole înainte de Ovidius, *Lunile*. Ovidius mai cunoștea și scrierile pe teme similare ale lui Butas, Agathyllos, Simylos. În literatura romană mai existau scrierile lui Cato despre *Origini* sau poeziile lui Propertius. Surse sunt și în *Eneida* și în cărțile lui Varro. Ar mai putea fi citate *Cauzele* lui Callimach, modelul lui Propertius, și chiar explicațiile calendaristice ale lui Verrius Flaccus. Mai tîrziu, tentativa de seducere a lui Marte, aflată și în Ovidius, va fi imitată de Théophile Gautier. *Fastele* au fost imitate de Lucanus, Seneca, Quintilianus, Statius și Martialis, precum și de Juvenalis. Ausonius, în secolul al IV-lea, imită în 30 de locuri pasaje din *Faste,* scriind și o carte cu același titlu. Claudianus (anul 400) ciupește și el onorabil din *Faste*. Gramaticul Donatus le citează. În poemul *Lucrece* de Shakespeare există subiectul cărții a *II*-a din *Fastele* (versurile *685—852).* Tragedia lirică *Proserpina* a lui Lulli e luată din episodul cărții a *IV*-a a *Fastelor.* Tot din ele se inspiră și Goethe. Și mai interesant este că comparația poeziei cu *o corabie care plutește pe valuri,* pe care Ovidius o folosește de vreo 20 de ori, este reluată de Dante în *Purgatoriul : Lăsînd în urmă o mare așa grozavă / de-acum spre a trece ape mult mai bune / vîntrele-ntind a duhului meu navă.* În *Metamorfozele* lui Ovidius autorul studiului mai deslușește și digresiunile despre jertfe ale doctrinei pitagoreice. Ovidius mai ia de la Euripides *(Iphigenia în Aulida)* momentul sacrificării Iphigeniei de către Agamemnon. Versul *447* din cartea *I* a *Fastelor : De zei voi vă duceți aproape* e luat din *Păsările* lui Aristophanes. Versul *690* din cartea *I* a acelorași *Faste : Prea multă viață luxurioasă* aparține și lui Plinius cel Bătrîn.

Într-o carte foarte bîrfitoare, expresie a mahalalei spiritului antic, scrisă cu mult talent, e vorba despre *Viețile și doctrinele filosofilor* de Diogenes Laertios, se găsesc și nostimade în materie de compilație filosofică. Prefațatorul scrie că operele mari ale lui Eratosthenes, Poseidonios, Hipparkhos s-au pierdut, dar au rămas în schimb compilațiile copioase ale lui Ptolemaios și Strabon. Și succesiunile sunt stabilite cu sagacitate : opera doxografică a lui Theophrastos se bazează pe o veche tradiție a *Lyceului* lui Aristoteles. Herman Diels constată o concordanță literală între *De placita philosophorum* a lui Pseudo-Plutarchos şi *Eclogai* a lui Stobaios. Cei doi l-ar fi copiat pe un al treilea, găsit într-un text al lui Theodoretos : *De graecorum affectionum curatio*, autor : Aëtios *(Placitele).* Textele au fost puse pe două coloane, zice Aram Frenkian, îngrijitorul ediţiei şi autorul studiului. Mai mult, scrie acelaşi, cartea lui Diogenes Laertios, bazîndu-se pe Censorinos care-l copia pe Varro, acesta din urmă nu putea să-l reproducă pe Aëtios care îi este posterior ca dată. Diels trage concluzia că a existat un autor al unor *Vetusta placita,* fără nume (identitatea lui nu poate fi găsită), care a scris pe la mijlocul veacului I î.e.n., fiind folosit de Varro cît şi de Aëtios. Autorul trebue să fi fost un sectar al lui Poseidonios. Mai departe, autorul care a compus aşa-numitele *Vetusta placita* a completat doxografiile pînă la timpul său, incluzînd în ele pe Poseidonios şi pe Asclepios, pe cînd Theophrastos mergea cu opiniile numai pînă la Platon. Acest autor, precizează Frenkian, ar fi folosit şi unele *Placite* medicale. De *Vetusta placita* a făcut uz şi Enesidem, scepticul, care a fost folosit, prin intermediul unui medic sceptic, de Soranos, care la rîndul lui a fost pus la contribuţie de Tertullianus în *De anima.* Pseudo-Plutarchos a fost întrebuinţat de Athenagoras, de Achilles (Tatios, greşit numit), de Pseudo-Justinus în *Cohortatio ad gentiles,* întrebuinţat la rîndul său de Hermias în *Gentilium philosophorum irrisio,* de Pseudo-Galenos în *Philosophos historia,* de Cyrillos, de Laurentius Lydus, de Psellos, de Eusebios, în *Praeparatio evangelica.* Eusebios a fost întrebuinţat în parte de Theodoretos care cunoştea pe Aëtios direct. Pseudo-Plutarchos a fost tradus în arabă de Qosta ibn Lûqâ, care a fost excerptat de Muhammed ibn Ishâq în *Kitâb al-Fihrist* şi, în fine, întrebuinţat de Shahrastâni în tratatul său *Despre religii şi şcolile de filosofi.* De Varro mai uzează, în afară de Censorinus, Lactantius *(De opificio mundi),* comentatorul lui Lucanus, Isidoros (în Suetonius), Philargyros *(Ad Vergilium),* Vitruvius. Enesidem mai e sursă doxografică pentru Sextus Empiricus. Aëtios mai face uz în pasaje mai puţin numeroase de o sursă doxografică mai slabă provenind de la vreun biograf... Dintr-o nouă comparaţie între *Eglogele* lui Stobaios şi Eusebios, Diels ajunge la descoperirea unui nou doxograf, Areios Didymos. Pe Areios l-a întrebuinţat Albinos (Diels, zice Frenkian, dă numele Alcinous care a fost corectat de Freudenthal în *Albinos).*

De o sursă stoiciană uzează Cicero, *De natura deorum, I, 10, 25, 15, 41,* şi Philodemos, *De pietate.* Pe un oarecare Heracleon, gramaticul care depinde de Theophrastos, prin intermediul unui compendiu de alegorii homerice, îl întrebuinţează Sextus Empiricus, Pseudo-Galenos, Probus şi Pseudo-Clemens *(Recognitiones).* O foarte bună sursă teofrastică întrebuinţează Hippolytos, *Refutationes omnium haeresium,* şi Diogenes Laertios, care, amîndoi, mai depind de o sursă doxografică inferioară, transmisă de la Theophrastos printr-un compendiu biografic. În fine, Stobaios mai uzează de un izvor doxografic care purcede de la Theophrastos prin intermediul unui compendiu de alegorii homerice care este întrebuinţat şi de Pseudo-Plutarchos, în *Vita Homeri*, şi de un oarecare Herakleitos, în *Allegoriae Homericae*, opere care s-au păstrat. Stobaios mai cunoaşte direct pe Philolaos, pe Aristaios şi pe Okellos.

Dar iată-ne şi la cazul Platon, implicat de către Aristoxenos în plagiate. După acesta, *Republica* lui Platon s-ar găsi în întregime în *Disputaţiile* lui Protagoras (vezi Diogenes Laertios, *III, 37)*. În altă parte, această ţaţă care pîndea opera şi vieţile filosofilor afirmă că Aristoxenos în *Memoriile istorice* spune că Platon a vrut să ardă scrierile lui Demokritos, toate cîte s-au putut aduna. A fost împiedicat însă de Amyclas şi Cleinias *(IX, 40)*. Ceea ce se observă însă este faptul că Platon nu-l citează niciodată pe Demokritos, chiar cînd polemizează cu el. Mai exista o acuzaţie a lui Satyros (Diogenes Laertios, *III, 9)* care spunea că Platon l-ar fi pus pe Dion să-i cumpere trei cărţi pitagoreice de la Philolaos pentru o sută de *mine*, dar asta, bănuieşte Diogenes Laertios, vine tot din sursa Aristoxenos. Pe Platon l-a mai acuzat de plagiat şi Philolaos (Diogenes Laertios, *VIII, 85*) : Platon ar fi cumpărat o carte a lui Philolaos şi ar fi prelucrat-o în dialogul *Timaios*. Dar autorul studiului ne spune că chiar cinstitul Diogenes Laertios ar fi adunat materialul ce formează aceste „vieţi“ ale filosofilor de la Ariston din Chios şi chiar de la Aristoxenos, care sunt primii autori de literatură biografică. Un alt precursor al lui Diogenes Laertios ar fi Hermip din Smyrna, numit Callimachianul, elevul marelui erudit care a fost şi primul conducător al Bibliotecii din Alexandria, Callimach, poetul care strînsese un material enorm, intitulat : *Tablouri ale celor ce au strălucit în toate domeniile culturii şi ale scrierilor lor*, 120 de rulouri (cărţi), de care s-a folosit elevul său, Hermip. Un alt autor este Satyros din Callatis care scrie biografii ale diferiţilor literaţi : *Viaţa poeţilor tragici*, în cartea a *VI*-a, *Vieţile filosofilor*, în cartea a *IV*-a. Satyros se pare că a folosit o lucrare de pe la mijlocul secolului al III-lea î.e.n., socotită a fi a lui Aristippos : *Despre luxul celor vechi*. Din *Vieţile* lui Satyros a extras un rezumat Herakleides Lembos. Un alt autor de biografii era Nicias din Nicaia de care s-a folosit mult Sotion. Diogenes Laertios în *Introducerea* sa la *Vieţi* reproduce succesiunea filosofilor după Sotion. Herakleides Lembos a compus un rezumat al succesiunilor lui Sotion. Tot el a compus şi un rezumat al *Vieţilor* lui Satyros. Lucrarea aceasta ar fi după Diels izvorul principal în *biografiile* lui Diogenes Laertios. Pe Sotion îl mai întrebuinţează Hegesandros din Delphi, autorul unor *Comentarii* din care Athenaios citează textual un pasaj conţinînd o anecdotă despre Aristippos şi Platon. Mai e pus în cauză Sosikrates, citat de Laertios, autor al unei *Succesiuni a filosofilor*, al unei scrieri despre Creta, care a fost întrebuinţată de cronograful Apollodoros. Se înclină spre ideea că Apollodoros ar fi uzat de *Chestiunile cretane* ale lui Sosikrates, iar acesta, în *Succesiunile filosofilor*, ar fi întrebuinţat *Cronografia* lui Apollodoros. Chestiunea are hazul ei, recunoaşteţi...

Eugen Barbu

Un alt compilator ar fi Hippobotos, citat adesea de Laertios, care a scris *Despre sectele filosofilor* ce ar aduce cu *Compendiul* lui Areios Didymos (D. L., *II, 88).* Dar ajungem la chestiuni și mai delicate... Un anume Diocles din Magnesia (secolul I î.e.n.), ades citat de Diogenes Laertios, după părerea lui Nietzsche, l-ar fi hrănit mult pe autorul *Vieților filosofilor*, plagierea făcîndu-se cu ajutorul unor completări din Favorinus *(Memorii* și *Povestiri variate).* Același autor este excerptat de Aulus Gellius, elevul lui Favorinus, care a lăsat *Noctes Atticae.* Aristoxenos, specialistul în plagiate antice, scrie că multe lucrări ale lui Aston din Crotona au fost atribuite lui Pythagoras, care a luat multe din doctrinele sale etice de la Themistocleea, preoteasa din Delphi. Și investigațiile lui Frenkian ne duc și la alții : cine poate bănui, scrie el, că în *Viața retorului Deinarchos* de Dionysios din Halicarnas se găsește un splendid fragment din *Omonimii* lui Demetrios din Magnesia ! La capitolul *Imitații* sunt citate următoarele „infamii“ : în tratatul medical pseudohipocratic se găsește mult din Herakleitos (cartea *I*, cap. *5—24*). Mai e citat Empedokles care e imitat în Platon *(Phedru, 248).*

Un capitol special al studiului său despre Diogenes Laertios se ocupă de situația acestuia ca compilator. Sunt citați Nietzsche și Hermann Usener, un elenist, care fac din autorul *Vieților* un *plagiator ordinar*. Ultimul se exprimă și mai dur : *un adevărat măgar.* Ura lor este la urma urmelor nejustificată pentru că fără aceste împrumuturi multe lucruri despre viața filosofilor ar fi fost pierdute. Nietzsche spune că întreaga expunere a doctrinei stoicilor din Diogenes Laertios e din Diocles din Magnesia. Usener e mai categoric și descoperă unele surse laertiene și în Epikuros, după cum principalul furnizor al paginilor sale ar fi Nicias din Nicaia, citat numai de Athenaios în *Deipnosofiștii.* Usener îl pune pe Diogenes Laertios pe două coloane. Un urmaș al lui Usener, Gercke, așază în spinarea lui Diogenes Laertios pe un anume Maximos din Nicaia, descoperit într-un text din Proklos. Ernst Maass spune că numai Favorinus l-a hrănit pe Diogenes Laertios. Se revine apoi la sursa Hermip cu cartea sa *Despre magi*, care, de asemenea, l-ar fi servit bine pe Diogenes Laertios. În concluzia studiului, sursele autorului în cauză ar fi : *Succesiunile* lui Sotion, Hermip din Smyrna, Satyros din Callatis, Hippobotos, Herakleides Lembos, Demetrios din Magnesia, Favorinus și Apollodoros. În al doilea rînd ar rămîne Platon cu ale sale *Phedon, Timaios, Republica, Apologia, Criton, Phedru,* după cum ar fi putut să-l fi citit pe Xenophon și să se inspire din el.

Ce ne spune Diogenes Laertios în legătură cu unele *originalități* ale filosofilor ? Thales ar fi învățat geometria de la egipteni, el înscriind pentru prima oară un triunghi dreptunghi într-un cerc, cu care prilej a jertfit un bou. Alții, printre care aritmeticianul Apollodoros, pun descoperirea aceasta în seama lui Pythagoras. (Aceasta, scrie Laertios, a înlesnit foarte mult descoperirile de mai tîrziu pe care Callimach, în *Iambii* săi, le atribuie frigianului

Euphorbos : triunghiurile scalene și tot ce ține de geometria teoretică.)

A lui Thales ar fi și cugetarea : *Cunoaște-te pe tine însuți !*, despre care Antisthenes, în *Succesiunile filosofilor*, spune că e a Femonoiei, care și ea și-a însușit-o de la Chilon.

Vorbind despre Solon, Diogenes Laertios pune la îndoială originalitatea unei faimoase legi a acestuia. Astfel, legea prin care cei ce nu-și îngrijesc părinții și risipesc averea părintească să fie lipsiți de drepturile cetățenești ar aparține lui Dracon (vezi Lysias, în discursul său împotriva lui Nicias, unde acest fapt este pus în seama lui Dracon, iar interdicția ca desfrînații notorii să vorbească în adunări publice trece asupra lui Solon). Cu privire la sfîrșitul lui Anaxagoras, se mai înregistrează o compilație. Acesta ar fi

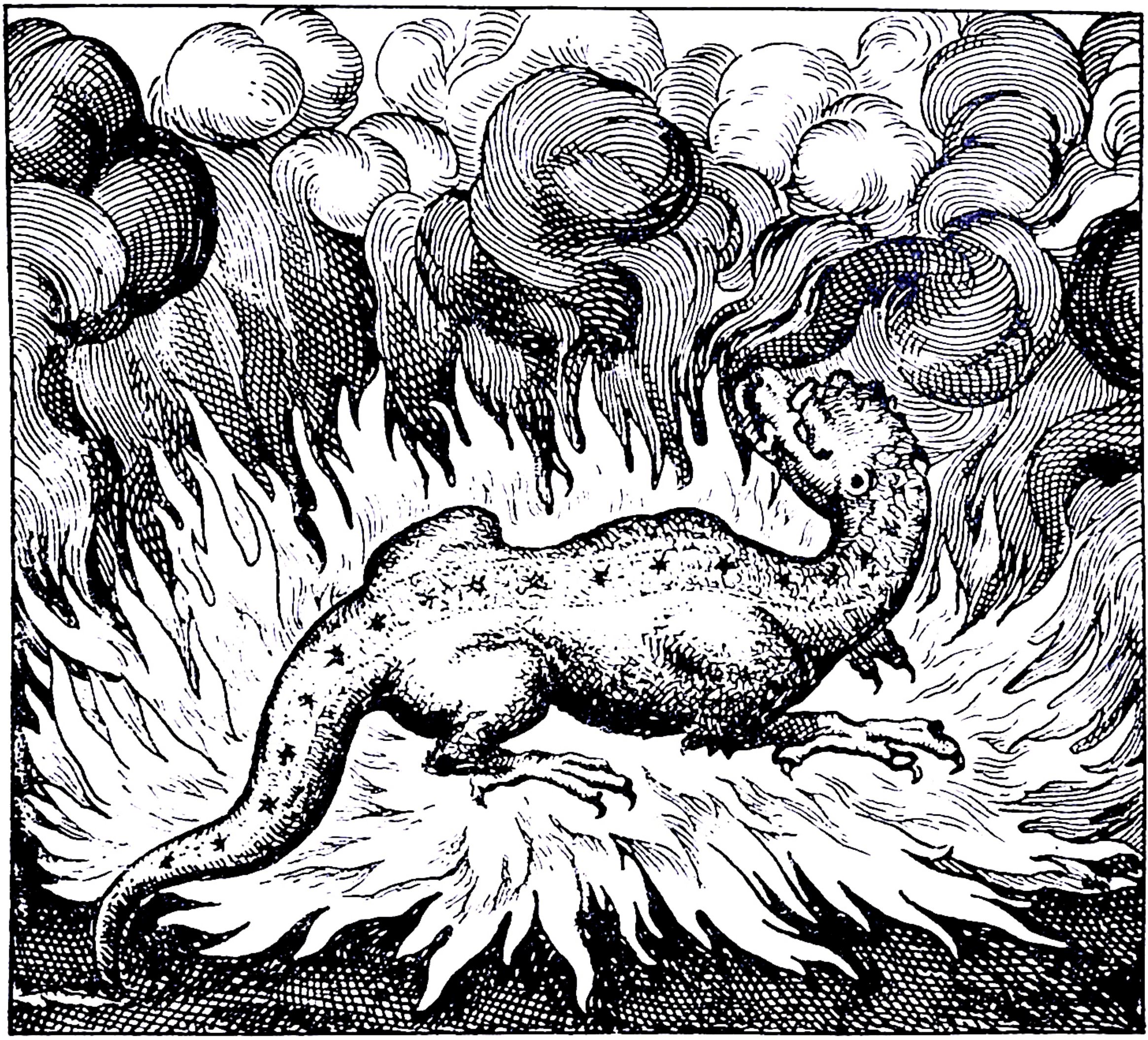

exclamat în fața celor ce-i aduceau vestea că va trebui să moară împreună cu copiii săi : *De mult natura m-a osîndit la moarte și pe mine și pe judecătorii mei,* iar despre fiii lui spuse : *De cînd s-au născut copiii mei, știam că au să moară.* Unii pun însă aceste cuvinte pe seama lui Solon, iar alții pe seama lui Xenophon. Despre Sokrates, Diogenes Laertios spune că il ajuta pe Euripides să-și compună piesele. Despre *Constituțiile Athenei și Spartei* operă a lui Xenophon, Diogenes Laertios crede că Demetrios din Magnesila se îndoia de proprietatea acestuia asupra ei. La capitolul Platon, Diogenes Laertios este necruțător. El scrie că acesta a adus cel dintîi la Athena scrierile lui Sophron, mimograful, prezentîndu-i opera și personajele drept ale lui (împrumutînd adică caracterele de la acest scriitor). Același Platon este cel ce introduce în dialogul său *Phedru* discursul lui Lysias, fiul lui Cephalos (literatură de colaj, după cum se vede). Unii susțin, mai zice autorul *Vieților,* că Philippos din Opus a transcris *Legile* care fuseseră lăsate pe tăblițe de ceară și că el ar fi de fapt autorul scrierii *Epinomis.* Euphorion și Panaitios relatează că s-a găsit începutul *Republicii* refăcut în mai multe versiuni, iar Aristoxenos declară că și *Republica* era, aproape în întregime, cuprinsă în *Controversele* lui Protagoras. Un caz fierbinte de plagiat este cel al lui Herakleides, care, potrivit lui Aristoxenos, muzicianul, a compus și tragedii, înscriind ca autor pe Thespis. Chamaileon se plînge că scrierea lui Herakleides despre *Probleme privitoare la Hesiod și Homer* a fost plagiată dintr-o scriere a sa, iar epicureanul Autodoros îl critică într-o polemică privitoare la lucrarea sa *Despre justiție.* Se mai zice că Dionysios, transfugul, sau, cum i se mai spunea, Spintharos, după ce a scris *Parthenopaios,* a dat-o drept a lui Sophokles. Herakleides, crezînd în acest fals, se sprijini în operele sale proprii pe această piesă neautentică ca pe o mărturie din Sophokles. Dionysios mărturisi atunci că el e autorul ei. În sfîrșit, capitolul Pythagoras. Unii susțineau, fără seriozitate, zice Laertios, că acesta nu a scris nimic. Herakleitos, fizicianul, aproape strigă : *Pythagoras, fiul lui Mnesarchos, s-a ocupat de cercetarea naturii mai mult ca ceilalți oameni și, făcînd din aceste scrieri o compilație, și-a făurit el singur o înțelepciune proprie, constînd în erudiție goală și înșelătoare.* Ceea ce a constituit această observație au fost cuvintele introductive din tratatul lui Pythagoras *Despre natură,* anume : *Jur pe aerul pe care-l respir, pe apa pe care o beau, că nu voi suferi niciodată o critică la acest tratat.* De fapt, Pythagoras a scris trei cărți : *Despre educație, Despre politică, Despre natură.* Cartea care trece însă ca operă a lui Pythagoras era a lui Lysis din Tarent, un pitagoreician care a fugit la Theba și a fost profesorul lui Epaminondas. Herakleides, fiul lui Sarapion, în al său *Rezumat al operei lui Sotion,* spune că Pythagoras a scris și un poem *Despre univers* și un al doilea, *Poemul sacru...* Herakleides mai spune că poemul *Despre misterii* a fost scris de Hippasos pentru a-l calomnia pe Pythagoras și că multe alte scrieri ale lui Aston din Crotona au fost atribuite lui Pythagoras. Aristoxenos afirmă că Pythagoras a luat cea mai mare parte a doctrinei sale morale de la preoteasa delfică Themistocleea. După spusele lui Ion din Chios, din cartea *Triagmoi*, Pythagoras a atribuit unele din poemele sale lui Orfeu.

Un alt hoț ilustru din lumea filosofilor ar fi Empedokles; el, potrivit celor spuse de Timaios, în cartea a *IX*-a a *Istoriei* sale, fiind discipol al lui Pythagoras, a fost exclus de la discuțiile școlii acestuia, pentru că, asemenea lui Platon, a furat prelegeri. Mai afirmă, colac peste pupăză, și Theophrastos că Empedocles era admiratorul lui Parmenides și că în versurile sale l-a imitat pentru că și Parmenides își publicase tratatul *Despre natură* tot în versuri. Informația dată însă de Hermip e că nu era atît un admirator al lui Parmenides, cît al lui Xenophanes, pe care de fapt l-a frecventat și ale cărui scrieri în versuri le-a imitat. Aristoteles spune și el că Empedokles a compus tragedii și discursuri politice. Herakleides, fiul lui Sarapion, atribuie tragediile altui autor.

Alt compilator ar fi poetul iambic Scythinos, care a pus tratatul lui Herakleitos *Despre natură* în versuri. Nici Epikuros nu ar fi departe de aceste păcate ale împrumutului. Spune Diogenes Laertios că Ariston, în lucrarea sa *Viața lui Epikuros*, afirmă că acesta și-a copiat în *Canonul* său părți din *Trepiedul* lui Nausiphanes. Dar Epikuros a fost un autor foarte vrednic de care ar fi profitat un ambițios care voia să-l imite, Hrysip, pe care Carneades îl numește *rivalul parazit al cărților lui Epikuros.*

În *Notele* lui Frenkian mai găsim și o sursă nouă de inspirație a lui Platon : *Către Amyntas* a lui Alcimos, care apare în *Phedon*. Un alt nume care l-ar fi inspirat pe autorul *Banchetului* ar fi Epicharmos. Tot acolo este dată originea discursului despre Eros din *Phedru* al lui Platon, care este de fapt un discurs real al lui Lysias. În *Republica* se mai găsesc puncte comune cu cele din *Cyrupaideea* lui Xenophon (idealul de guvernare și de educare a unui tînăr prinț la Xenophon — Cyrus cel Mare). Unele clasificări de filosofie platoniciană pot fi găsite la Aristoteles. Dialogul *Politicul* al lui Platon are puncte comune cu *Munci și zile* (epocile omenirii : de aur, de argint, de bronz, epoca eroilor semizei și veacul de fier). Alte împrumuturi : cartea astronomului Cleomedes, *De motu circulari corporum caelestium*, a servit ca izvor al cărților lui Poseidonios. Izvoare ale lui Pythagoras : Aristoxenos. Ideea sediului sufletului : la Homer el stă în torace și în partea superioară a abdomenului, mai tîrziu sediul se mută în inimă. Alcmaion, medicul din Crotona, afirmă primul că sediul sufletului gînditor e în creier. Această părere se găsește și în Platon și Hippokrates. În Demokritos există indicii că acesta ar fi putut cunoaște și deci să se inspire din *Poemul creației pe șapte tablete* sau *Epopeea lui Ghilgameș pe 12 tablete* sau ceva din literatura acadiană. În Epikuros se găsesc lucruri din Zenon din Elea. Un corp mișcat nu poate ocupa mai multe locuri, dar acest lucru e posibil într-un timp real, perceptibil prin simțuri. Pe cînd primul timp e imaginar și n-are durată, timpul real, dat prin simțuri, are o durată în care corpul mișcat poate ocupa mai multe locuri. Astfel evită Epikuros aporia mișcării lui Zenon din Eleea. În timpul imaginar instantaneu, care e gîndit cu rațiunea, săgeata ocupă un spațiu egal cu lungimea sa și atunci ea nu se mișcă și nu se poate mișca din locul său decît ieșind din lungimea sa. Pe cînd în timpul real, săgeata ocupă mai multe locuri și ca atare se mișcă. Fără ciocnire și fără rezistență, viteza de translație este aproape infinită și se modifică, respectiv se micșorează, prin ciocnire. Este aici prefigurarea principiului inerției din mecanica clasică a lui Galileo Galilei, care este preluat de la Demokritos. O altă prefigurare a fizicii moderne clasice în același Epikuros : atomii grei sau ușori se mișcă cu aceeași viteză cît timp nu întîlnesc alți atomi care să le modifice viteza de mișcare. Este prefigurarea legii lui Newton, după care corpurile cad în vid cu aceeași viteză, indiferent de greutatea lor. Galileo Galilei l-a cunoscut pe Epikuros prin Diogenes Laertios și Lucretius, direct să-l știe pe Demokritos era mai puțin probabil. Unele lucruri din Epikuros (privind psihologia) vin din *De rerum natura* a lui Lucretius. Unele idei din Aëtios se găsesc și la Epikuros. *Fizica* acestuia are izvoare în *Fizica* lui Demokritos. Ideea aprinderii și stingerii corpurilor cerești din Epikuros se găsește în Xenophanes din Colofon. Ideea din Epikuros că luna poate avea lumină proprie sau împrumutată de la soare vine din Anaximandru, Xenophanes și Berossos (ultimul, istoric de origine babiloniană). După Epikuros, focul și aerul există în lumea cerească a stelelor (așa cum există și pe pămînt), precum se vede din referirea pe care o face mereu la aceste elemente pentru a explica fenomenele astronomice, iar ideea vine din Thales și Demokritos. Epikuros sare peste Platon și Aristoteles, așa cum au făcut și stoicii care au recurs la *Fizica* lui Herakleitos.

De fapt *Princepele* ar trebui să evoce în versiunea valahă toată acea *otravă bizantină,* după care exista o nostalgie, cu siguranță, la fanarioți, și chiar va fi fost prezentă în inima domnitorilor pămînteni. Iată de ce, ici și colo, trebue să existe trimiteri la viața și figurile bizantine din cărțile lui Diehl, ale lui Du Cange, Uspenski, Kodankof, Lambros, sau la ceea ce apăruse în *Bizantina* de la Bonn, cartea lui Rambaud despre Constantin Porfirogenetul, sau la cele scrise de Bayet, Schlumberger, Millet și chiar Iorga. Poate trebue amintit disprețul Occidentului care ignora greaca spre paguba lui : *graecum est, non legitur.* De această pagubă trebue să amintim noi, poate, într-o serie de cărți ce ar evoca lenea, paleta vie a Constantinopolului, tîrgul acesta de la buza Asiei spre Europa, cu acel Orient atît de violent al grîului, al blănurilor și al icrelor negre, cu tîrgul de sclavi, cu arabii de la Bagdad, care veneau aici să-și vîndă mătăsăriile, cu bazarul rămas celebru pînă în zilele noastre, cu Forul lui Constantin și Piața Taurului, cu faimoasa *Casă a lămpilor,* evocată de Diehl, cu portul și Marea de Marmara, cu Cornul de

Aur (toate în amintirea Evanghelinei). Același autor te trimite la cartea secolului al XII-lea, *Timarionul*, care evoca și vestitul tîrg din Thessalonic. Pe urmă, ciudatul oraș de lemn și pînza din Cîmpia Vardarului, plină de o lume amestecată, greci și barbari, italieni, spanioli și celți. Se desfăceau aici pînzeturile din Beoția și Peloponez, mărfuri din Italia, produse din Fenicia; Egiptul lăsa și el ceva în această piață variată, cum erau minunatele covoare. Traficul Pontului Euxin arunca și el mărfurile Crimeii. Totul, într-un zgomot confuz, cum scrie Diehl, plin de cai, de nechezaturi, de boi mugind, oi behăind, porci guițînd și lătrat de cîini sălbatici. Pe urmă trimiterile la arta bizantină, la epopeile acelea religioase, cu evocarea lui Romanos melodul și cu poemul lui Dighenis Akritis, în care sunt descrise palatele bizantine pardosite cu bijuterii, cu pietre scumpe, între care una care lumina tot Orientul (roman ce poate fi comparat cu *Chansons de geste*). E lumea fildeșurilor, a bronzurilor argintate, a emailurilor, a argintăriilor de pe mesele pe care mîncărurile îmbelșugate putrezeau în așteptarea oaspeților, lumea purpurei și a moliciunii gesturilor, a ochiadelor savante, orașul păzit de Dumnezeu, orașul ceremoniilor, cu zidurile sale înalte, care speriau pe barbari, orașul plin de fast, orașul păzit de Fecioară, *orașul suveran între toate*, sau, simplu, *Orașul (polis)*, orașul unic, cu *Sfînta Sofia*, despre care, *dacă a vorbit o dată, nu mai poți vorbi altceva*, orașul plin de relicve și de pelerini, orașul cîntat de poetul din secolul al X-lea, Constantin Rhodianul, orașul care strălucește prin înălțimea coloanelor ridicate în aer. Ar mai fi evocarea *Palatului Sacru*, plin de mozaicuri și pioturi, dorit de aventurierii nordici, sosiți din cețurile Scandinaviei, de cei din tîrgurile rusești îmbîcsite, sau de bancherii Veneției care îi rîvneau aurul. Parisul Evului Mediu este evocat de Villehardouin care descrie efectul produs de Constantinopol asupra cruciaților la 1204. Pe urmă universitățile, prezența misionarilor greci care plecau de aici ca să ducă creștinismul pînă în Crimeea și lîngă Nil (vezi marele prinț de Kiev care se boteza la Cherson și lua o prințesă bizantină, creștinîndu-și supușii, ca să nu mai pomenim despre Cyril și Metodiu care au creștinat lumea slavă, sau despre povestea patriarhului Fotie care a convertit Bulgaria...). Bizanțul, care însemna ceea ce însemna *Roma Papilor* pentru Occident... S-ar mai face trimiteri la știrile despre Italia cucerită de Justinian, care a impus stilul bisericilor bizantine la Ravenna și chiar la Roma, despre mozaicurile care au împodobit Veneția la sugestia aceluiași Bizanț. Mai poate fi vorba despre transportul de bizantinism exercitat de către împărăteasa Teofana, soția împăratului Otto al II-lea, în Germania secolului al X-lea. Urmele bizantine au ajuns pînă în Franța, ca să nu mai amintim că tot un bizantin, Marsilio Ficino, a întemeiat la Florența, la dorința lui Cosimo dei Medici, *Academia platonică*. Datorită iconografiei bizantine se putea spune odată că Duccio din Sienna și Giotto însuși n-au fost decît niște bizantini de geniu (ar putea spune toate astea Messerul Evanghelinei, dacă romanul nu ar fi amenințat de monografie). Aş mai putea face trimiteri la *Notitia dignitatum*, privitoare la istoria fascinantă a împărțirii imperiului lui Constantin, cu diocezele Asiei, Pontului şi Thraciei, lumea aceea pestriță condusă de prefecți, vicari, funcționari corupți, consuli, cu populațiile lor de armeni, slavi, capadocieni, semiți şi egiptieni, şi s-ar evoca iar istoria plină de schisme, de împărați dementi şi luxoşi, de contestatari şi iconoclaști (vezi cearta icoanelor care a durat mai mult de un secol — 726—842), cu prinții care au realizat mari opere legislative şi administrative, epoci pline de uzurpări, comploturi, crime şi măreție, pe urmă apariția marelui salvator de la 1081, noua dinastie imperială a lui Alexis Comnenul, dar e fascinant în această trecere în revistă a unui timp feeric, legat *de viața prea fericiților orientali...*

Mallarmé : Acea pictură de neant care mai lipseşte mării...

Pentru *Janus : boyler rooms girls* (grup feminin favorabil), din suita preşedinților Statelor Unite, care poate fi pus pe seama însoțitoarelor omului cu ochii din zeamă de lături, delatorul.

Dintr-o revistă : Ucigaşii lui Descartes au fost : Pavlov, Freud, Einstein.

Bufoneria alcoolicului la Dostoievski.

„Omul superior este un animal care construieşte oraşe“ (Spengler).

În primele secole creştine cînteoul e omofon (pentru *Janus).*

Cuvințele : om lacom şi neiubitor de creştini ; intrînd în scaon cu alai frumos la iulie, 25 dni... ; făcu poroncă de dare de bani ; de la Poartă au venit ; cu boala ciumii curățindu-se ; acest blagocestiv domnu avea ; şi despre datoria ce avea s-au sculat de au venit ; de zioa marelui mucenic şi de multe minuni făcător, Gheorghe ; veni cu alai frumos ; întîmplîndu-se boala ciumii ; Ibrahim agahalvagiul au scos un hangiiar foarte scumpu tot cu diamanturi ferecatu ; orice au luat să-i fie de halal ; şezînd deci Măria-Sa în Bucuresci şi fiind vreme bună de primăvară ; să tai lemne şi să le cari : grinzi, lați, poduri ; multă supărare şi zdruncinare a tuturor fiindu ; au ajutorit ; neputîndu-se odihni numai această ticăloasă de țară într-o fărîmă de linişte ; timpul acela adusese întru destulă lipsă de piine şi se afla însă şi multă pieire şi moarte în dobitoace ; în grele bănuieli despre stăpînitori a o băga ; spre pacostea şi surparea Domnului s-au nevoit ; era de neam mojic ; făcut-au mare răbdare ; de foame caii ajunsese de-şi mîncau coadele şi coamele şi rodea lemnul carelor ; se făcuse putoare foarte groaznică şi nesuferită de mortăciune (ca stil implantat în *Princepele,* ar fi colosal). Iată o vorbă care ar putea-o spune acelaşi : găina rîcîind îşi scoate ochii ; sau o caracterizare făcută de popor Princepelui, cunoscută, dar eternă (Neculce despre Ilieş-Vodă) : „pe dinafară măr înflorit, pe dinlăuntru lac împuţit"...

„Am iubit adevărul şi nu l-am întîlnit" (Stendhal).

Mitul vine din Orient, patria legendelor, acesta a dat Greciei ficţiunea.

În *Săptămîna nebunilor* versurile pot aduce cu cele din *Rimele* lui Dante, uşor teatrale, infatuate, solemne, dar, evident, cu o oarecare dignitate de genul :

Am fost cu-Amor, din cea de-a noua vreme
rotire-a Soarelui, tot împreună
şi ştiu cum el împintenă şi-nstrună
şi sclavul lui cum rîde şi cum geme.
Iar cine-ar vrea raţiuni, virtuţi să cheme
în contra lui e ca un om ce sună
un clopoţel şi crede că-n furtună
alină aburii-n ciocniri extreme etc.

unde *împintenă* şi *înstrună* sunt excelente, mai puţin modernul *ciocniri extreme*, care poate fi totuşi propriu, pentru că exista un gongorism al epocii. Un amorezat poate vorbi atunci despre *crede Amor d'orto di ragione* (crede în iubirea în afara grădinii raţiunii) sau despre *femeia de piatră* a lui Dante cu care el răspunde la *donna angelicata* a poeziei provensale şi la *donna gentile* a dulcelui stil nou. Versuri frumoase se mai găsesc în *Rimele* marelui florentin :

Căci de-ar afla ce simt, de milă-atrasă,
ar fi-n scădere faţa ei frumoasă.

sau :

Şi spaima, ne-ncăpută, care vine
în jurul gurii, curge în cascade :
iar ochii iau şi ei ce li se cade.

sau :

Cînd viu, cînd mort, precum îţi e dorinţa
mă ţii, într-o lumină
ce fulgerînd deschide morţii cale.

(Pentru poemele poeţilor de la Academia grecească.)

Clopotele ca maştere ale vieţii în Evul Mediu, vestitoare de moarte sau de veselie, duhuri parcă ale burgurilor, cheamă şi îndeamnă. Aveau şi nume : *Jacqueline cea grasă, clopotul Roland* (Huizinga).

Jurnal de la Poiana

Zgomotele... Iarna totul e vătuit, trenurile din vale nu se mai simt cînd trec, nici chiar disperatele lor semnale feroviare, inutile, de salut între mecanici şi cantonieri ; vara totul se ascute, distanţele se micşorează, munţii năvălesc pe fereastră, vin pe masa mea de lucru, cu prezenţa lor implacabilă, cu acea masă roşcată, verde şi neagră. Îi simt peste mine. Zgomotele îmi sfîşie urechile pînă mă aclimatizez, pînă intru în universul sonor al Poienei, în care se amestecă duminicalele lamentaţii de

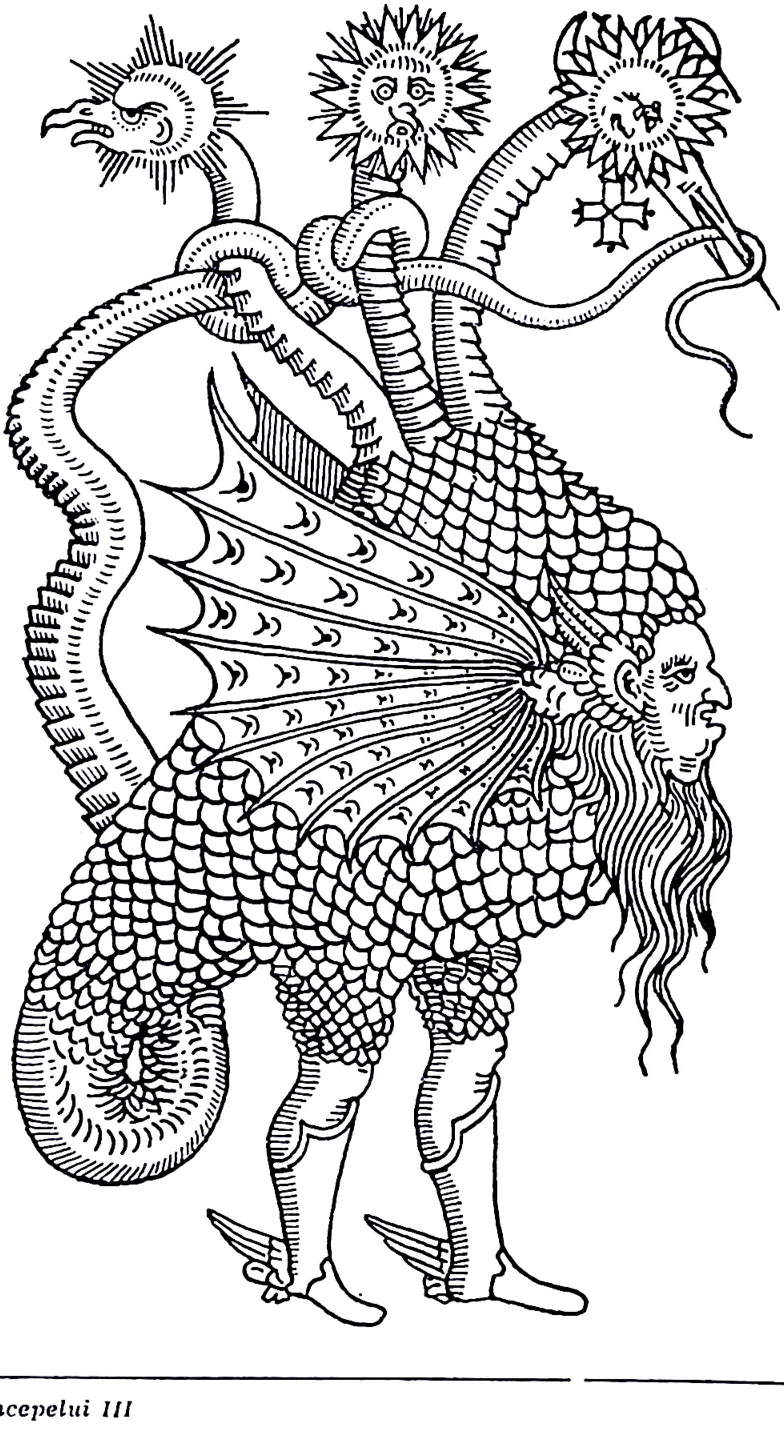

la cimitir, cu izul lor de tămîie și fum de lumînări, de pace provincială. *À propos* de cimitir : există aici vechiul cimitir al bogătașilor orășelului, cel de pe o stradă principală, plin de cruci de piatră neagră și de cavouri care au fost jefuite și au rămas gropi anonime, pur și simplu, în care se joacă copiii, dimineața și seara, pline de murdării și de hîrtie. Lanțurile grele de fier au fost furate și puse la sănii sau la camioane și, ici-colo, se mai poate abia citi un biet nume ce s-a vrut veșnic în posteritatea acestor nerecunoscători urmași ce nu protestează și nu cer protecția celor de la primărie, a autorităților locale ce ar trebui să nu permită asemenea profanări.

Trenuri de marfă, altfel, cu cilindrii lor negri, unsuroși de petrol, de smoală, cu acel bagaj feroviar pe care-l aud noaptea îndemnîndu-mă la călătorie. Cît îl doream la întoarcerile de departe, voiam anume să trec pe lîngă acest loc apropiat pe care-l părăsisem și unde abia visam să mă întorc, lîngă păuni, lîngă dinastia cățeilor Gică și lîngă toate acele oale și prosoape românești, puse pe pereți ca o remușcare pentru tot ce făcusem ca să am un cuib...

Și senzația ciudată, persistentă, că voi pierde acest loc, că vor veni cine știe ce streini care nu au unde pune capul și va trebui să le restitui social acest loc plin de pomi și verdeață, în care aș vrea să mă retrag, alegîndu-mi și ultimul refugiu, pentru că nu voi putea să-i sufăr pe scriitori nici pe lumea cealaltă, și ideea de a locui în veșnicie lîngă cine știe cine mă oripilează. A, da, sub paltinul ăsta din dreapta casei, pe care numai un fulger îl va prăbuși, atît arată de solid și înfipt pe veci în pămînt, da, acolo, da...

Sunt fascinat de apropierea cuvintelor. De pildă o colecție de *opere patristice* îmi sună extraordinar : *Bibliotheca SS Patrum ;* sau : *Analysis operum SS Patrum et scriptorum ecclesiasticorum ;* sau : *Historia theologico-critica de vitamscriptis atque doctrina SS Patrum aliorumque scriptorum ecclesiasticorum ;* sau : *Abacus patrologicus* de Olearius (superb !). Cineva vorbea despre înclinația mea muzicală pentru proza cantabilă. Da, e adevărat. Mie îmi spune foarte mult dacă un personaj se duce și ia din raft *Patrologia sive de primitivae ecclesiae christianae doctorum vita ac lucubrationibus opusculum.* Este un poem, fără îndoială, el ține loc de orice alte fleacuri moderne spuse numai ca să pari inteligent. Dar acest *Analecta sacra spicilegio solesmensi parata ?* Sau : *Bibliotheca orientalis ?* Sau colecția de texte patristice a lui Paul Migne : *Patrologiae cursus completus (series graeca,* în 161 de volume, și *series latina,* în 221 de volume) ? Dar *Cheia Patrologiei ?* Dar *Auctores Antiquissimi ?* Dar *Patrologia orientalis* sau *Florilegium patristicum ?* Dar *Filocalia ?*

Proust : Găsim în opera lui Poussin lucruri din Turner și o frază de Flaubert în Montesquieu *(Istoria plagiatului).*

Cele patru *Moduri* ale Sfîntului Ambrozie *(autenticele)*, cele degajate de podoabe muzicale (în *Janus).*

Brumalia, serbarea *Calendelor*, în Diehl...

Cuvinţele : după poronca Măriei-Sale gătindu-se la iulie ; despre o parte cu cuvinte numai şi nădejdi deşarte mîngiia ; veni o primăvară cu multă răceală ; biişugul ei cu împuţinare de vin ; de a face zulum săracilor ; au lămurit toate tîrgurile de turci zorbala ca aceia şi de lazii nebuni ; o biserică gingaşă făcînd ; bună zestre dîndu-i ; arsese foarte rău ; pînă în diseară ; un minunat halai ; făcutu-i-a frumos ospăţ, dînd mare strîmtoare boerilor şi groaznice înfricoşeri ; nu-mi trebue alt nimic decît o fărîmă de viaţă fără groază (poate spune Princepele Messerului, la gîndul permanentei ameninţări de afară) ; decît să fiu pururea cu gheaţă la inemă (la fel) ; un vizir abia odihnit cu o sută de pungi (superb !) ; au curăţat ţara de răi ; şi şi-au scuturat papucii de praf ; şi l-au afurisit pe Domnul ; au rămas întristaţi în cerneală (pentru scribii de la Academia grecească de la Sfîntul Sava) ; aveau covăseala dracului în inimile lor (tot ei) ; credeau în avere, în cai, în arme, în vitejii şi fandalii nebuneşti (de fapt era *fantasii*, dar îmi place mai mult invenţia mea la maşina de scris) ; a nu sta în bătaia războaielor *(Cronicarii munteni).*

Mallarmé : Distrugerea a devenit biserica mea...

Jurnal de la Poiana

Sub hotelul alpin de la Sinaia se bat canonadele unei cariere de piatră de unde mereu se scoate ceva. Este ca o apocalipsă, se văd nourii de calcar şi se aud cu întîrziere tunetele dinamitei, pe urmă se prăvale piatra ca un rîu puternic. Sus, lumea petrece... Dacă odată muntele acela ar lua-o la goană cu hotel, brazi şi teleferic cu tot ?...

Melodii profane...

Plagatele lui Grigorie cel Mare care adaugă la ele alte melodii (patru). Cele opt moduri astfel unite se numesc *Antifonar.*

Gradele bizantine : *imperator* (războinic şi legislator), în contact cu Orientul el devine *autocrator, basileu* (împărat cu o autoritate absolută), e *alesul lui Dumnezeu*, unsul său, *isapostoles* (prinţ egal cu apostolii). În reprezentările picturale apare la aceşti *basilei* simbolul sfinţilor : *aureola.*

Proust, poet, în *În căutarea timpului pierdut* (pentru *Janus).*

Dorinţele vagi, ca parfumurile ; aşa cum styraxul este dorinţa Protyraiei, şofranul — dorinţa eterată, aromatele — dorinţa Herei, smirna — parfumul norilor, mana — dorinţa Nikeei, tămîia — parfumul mării (din *Imnurile orfice)* sau jertfele orgiofanţilor *(à propos* de parfumuri şi dorinţe).

Mallarmé : Arabesc total, incifrare tăcută...

În Evul Mediu *sistemul neumatic* (notarea notelor numite *neumi).*

Justinian, împăratul care nu doarme niciodată : *basileus akoimetos.*

Cuvințele : monarhii mari, groaznice și puternice s-au pierdut și în cenușa lor arzînd s-au îngropat ; Aristoteles pe limba *Cronicarilor munteni* (către Nicomach) : că ce iaste rău iaste și nebun și ce iaste nebun iaste și rău ; Eclisiarhul zice : ochii înțeleptului în capul lui, iar nebunul întru întuneric umblă (superb !) ; îl goni pe sfîntul den înaintea sa și poronci să nu-l bage nimeni în seamă nici să-l socotească, nici să-l cinstească ; nu vă nădăjduiți pre domni, nici pre fiii omenești ; nici cu alte amăgele ; Mă goniți fără dreptate din adunarea voastră, căci eu v-am spus adeverința. Ci eu mă voi duce după cuvîntul vostru, iar voi veți rămîne în păcatul vostru și pe mine iar veți să mă căutați în vremea în care nu mă veți afla, ci o să muriți cu păcatul vostru și nu va să fie cine să v-ajute într-aceia vreame ; iar trupul lui nici paserile, nici pămîntul nu l-au putut mînca, ci numai ce l-au pîrjolit și l-au negrit întru răutatea tuturor ; pre în vărsatul zorilor ; au luat ca plată matca focului ; Doamne, judecă-i cu matca focului ; tot zbiera și țipa cu caii pînă-și dete duhul ; l-am adus den Tismana unde era la opreală ; țara fiindu spartă și risipită ; și o au petrecut pînă la marginea orașului împreună cu părintele lor, vlădica Theodosie, și cu mulțimea de părinți călugări și popi și toată boerimea și cu toate gloatele curții, cu cîntări dumnezeești și cu mare cinste ; în mijlocul vremilor acestora ; au mers cu putere mare ; și cercînd cu amăruntul, l-au aflat și l-au inchis și l-au muncit de au mărturisit adevărul ; s-au arătat Sfîntul Paștilor în chip de călugăr ; să desmierda cu turci tineri ; i-au bătut pe cîți i-au prinsu, le-au tăiat nasurile și urechile ; iar el a scăpat pedestru...

Mallarmé : O noapte făcută din absență și întrebare, reflectînd astral...

Compozitorii care luptă cu intervalele nepermise de dogmă într-o epocă...

Dioceza de Orient a Bizanțului care avea în frunte un *Comes orientis ;* cea din Egipt, guvernată de un prefect augustal. Împărații isaurieni (ca muzică).

Jurnal de la Poiana :

La patru după-masă trece un elicopter ca un mare fluture sau insectă, cu ochii aceia de sticlă, scrutînd iarba, sunt turburat de proporțiile lui, de irealitatea sa mecanică...

Din *Le Livre des maîtres du monde* de Robert Charroux :

— Cuvîntul *înger* este periculos a fi pronunțat — rabinii îl scot din rit și creștinii la *Conciliul* din Laodiceea, în 366, interzic ca numele lui să fie pronunțat.

— Continentul *Europa* a luat numele de la ebraicul *oreb* sau *ereb* = *seară, apus,* sau de la cuvîntul grec *europê* = *loc întunecat.* Moise numea Europa : *Insula națiunilor,* iar scriitorii sfinți o numeau *Japetia.* Numele e folosit pentru prima oară într-un imn homeric adresat lui Apollo, unde opuse Europei apusului sunt Grecia și Peloponezul.

— *Asia* ar veni de la cuvîntul fenician *asir* = *central,* cuvînt derivat — după Charroux — de la scandinavul *ase* = *zeu.* Această rădăcină e cea mai sigură, căci fenicienii, descendenți ai pelasgilor, strămoși veniți din mările de la nord, îi numeau pe zei *asi* (??).

— Cînd vorbesc de Osiris, egiptenii spun fonetic : *Assari.* Apoi sunt numele unor zeități ca *Astarteea, Astaroth, Asmodeu, Ascherbach ;* cu numele de *Assari* era numit și zeul babilonian *Marduk,* vezi și *Assiria.* În cartea lui Enoch, *îngerul cosmonaut* care inițiе pe oameni se numea *Azazel.*

— În vechile poeme scandinave și în mitologia Occidentului, pămîntul sfînt unde locuiesc zeii e numit *Asgard* sau *Asaland.*

— *As,* în latină, era o monedă.

— Evreii, dornici de a impune zeul unic, au satanizat zeii ancestrali. Dar semnificația numelui lor era inițial respectuoasă : *Baal* a dat cuvinte ca : *Bel, Belin, Belenus, Belinus, Belisama* (asemănătoare *flăcării) ; Astarteea* reprezenta planeta *Venus* și numai mai tîrziu i se face un portret demonic. Însuși cuvîntul *astru* = *stea* e derivat de la cuvîntul *as* = *zei veniți din cer.* În antichitate, *astrul* nu însemna *stea,* ci *Astarteea,* adică planeta *Venus.*

— Vorbind despre oameni, în *Biblie* (Oseu, *Vechiul Testament),* se spune că ei sacrificau pe crestele munților, ca și sub stejari, sub plopi și sub terebinți.

— Baal și Belinus sunt vechi zei arieni, iar sacrificiile făcute sub stejari sunt tipic ariene.

— Din cauza exclusivismului religiei ebraice, diavolii au nume care încep cu *As, Az, Baal* sau *Bel : Azazel* — demon misterios căruia evreii îi trimiteau un țap ispășitor, *Astarteea, Astaroth* — avizi de sacrificii umane, *Asima* — asemănătoare unui măgar sau unui țap, *Baal,* asimilat cu *Moloch* — mîncător de copii, *Belial* — demon al pederastiei, *Belphegor* — zeu *phallic, Belzebuth* — prinț al demonilor, *Baaltis* — demon al amorurilor licențioase și al prostituției. *(Vechiul Testament* este o mare calomnie conștientă împotriva vechilor zei ai omenirii.)

— Fenicienii coboară, spune o tradiție, din fiii vîntului, care erau, fără îndoială, pelasgii, dar onorau un zeu venusian : *Baal,* al cărui cult se celebra, cînd nu aveau templu, sub un stejar, după cum scrie Oseu *(Vechiul Testament).* Ei dăduseră stelei lui Baal și a Astarteei opt raze în amintirea cifrei *8,* sacră la druizi și la celți. Autorul afirmă că Pythagoras a mers să se inițieze la druizi, moștenitori ai celor mai savante tradiții. Iar calul, simbolul lui

Poseidon, atlantul, era în mare cinste la gali. De aici, Charroux — cretin, evident — trage concluzia răsuflată că cea mai veche civilizație e a celților și că civilizațiile din Orientul Mijlociu (cea egipteană și cea greacă) s-au adăpat la tradițiile celtice. E o teorie șovină și ridicolă a francezilor, astăzi părăsită (N.).

— Frigienii erau pelasgi puri, deci — spune cretinul — scandinavi, franci (???). (Deci toată lumea se trage din franci !!!)

— Olivier de la Marche, cronicar din secolul al XV-lea, scrie în memoriile sale că Francio, fiul lui Hector, exilat și alungat din Troia, a venit în țara care se numește azi Franța și, stabilindu-se la Luteția, a botezat orașul cu numele lui Paris, unchiul său. După Claude Fouchet, în *Antiquitées gauloises*, druizii învățau că populația Galliei se compunea parțial din oameni care fugiseră de greci după distrugerea Troiei.

— Lawrence Talbot, în *Les Paladins du monde occidental*, spune că frigienii, venind să se stabilească în Franța, nu făceau decît să se reîntoarcă în vechile ținuturi de origine.

— Autorul ne spune că St. Yves d'Alvedre, în cartea *La Mission des Juifs*, stabilește de o manieră irecuzabilă că semiții, arienii și celții din Europa au o origine comună și proceltică !!!

— Filologul Eugen Bournouff îi clasează pe semiți printre indo-europeni — deci ei, la origine, sunt arieni. Tipul pur evreiesc, reprezentat de Iisus și de casta Askenazilor, are ochii albaștri și părul blond sau roșu.

— *Discuție în legătură cu primul verset din Biblie.* Acesta sună astfel : *La început Dumnezeu a creat Cerul și Pămîntul*. Totuși, autorul susține că încă de la început se vede o greșeală de traducere și de interpretare.

Privitor la traducerea acestor cuvinte, autorul spune că prima particulă poate fi tradusă cu *în* sau *cu* — deci : *în timpul începutului...*, dar și cu : *cu ceea ce rămăsese de altădată* — traducere pe care Charroux o consideră mai apropiată de adevărul istoric (fără nici un temei). Al treilea cuvînt este *Elohim* și a fost tradus prin *Dumnezeu*, deși e la plural. Traducerea corectă ar fi : *ființe divine* — aici corectura pare logică. (N.) Se notează că Elohimii sunt zei constructori ai universului, zei lucrători, în timp ce zeul răzbunător și minios poartă totdeauna numele de *IHWH*, pe care evreii nu-l pronunță niciodată, ba îl scriu de cele mai multe ori nu în alfabetul arameean, ci în fenician, atita groază au de numele sfînt.

— Deci — după Charroux — traducerea corectă ar fi : *folosind ceea ce rămînea* (după cataclism), *ființele cerului (re) creară Cerurile și Pămîntul*. Deci *Biblia* ar fi *cartea recreării universului* după un cataclism — sunt prea multe interpolările pentru ca această traducere să poată avea cel mai mic credit.

— Nu Moise a scris *Geneza !* Mai probabil e că această carte să fi fost copiată după *Istoria feniciană* de Sanchoniathon cu mult înainte ca evreii să fi fost cunoscuți și să fi scris *Vechiul Testament*. Fanaticii consideră că opera lui Sanchoniathon este o pură invenție pentru a nu distruge creditul *Bibliei*, care fără

Geneza ar fi povestea unor anecdote.

— *Istoria feniciană* nu ne-a parvenit. Ea a fost tradusă în secolul I de Phylon din Byblos, și această traducere a dispărut în mod misterios, așa cum au dispărut în primele secole ale erei noastre toate cărțile de istorie autentică care ar fi putut combate afirmațiile din *Vechiul Testament*. N-ar fi rămas nimic din opera lui Sanchoniathon dacă n-ar fi existat în secolul al III-lea o controversă între savantul grec Porphyrios — de origine siriană — și Eusebios, episcop al Cezareei. Porphyrios, bazîndu-se pe traducerea lui Philon, care exista încă, pretindea că Moise copiase din *Istoria feniciană* esențialul celor scrise în *Geneză* (vezi *Istoria plagiatului*). Eusebios, combătînd pe Porphyrios, reproducea principalele pasaje din *Biblie*. Pe cine să credem : pe cel care îl acuza pe Moise de plagiat sau pe cel care pretindea că *Geneza* era fructul unei revelații divine făcute marelui patriarh ?

— Eusebios, pentru a distruge argumentele lui Porphyrios, publică mai întîi textele din *Istoria feniciană*, apoi asigură că Sanchoniathon n-a existat niciodată, cartea lui fiind scrisă de Philon pentru a combate creștinismul. Deci pretindea că Philon e un falsificator — tactică greșită. Dar mulți alți autori au pomenit de Sanchoniathon, iar grămăticul Suidas a dat chiar titlul a trei din lucrările sale. Se știe că parțialitatea lui Eusebios este notorie — un capitol din demonstrația sa evanghelică poartă ca titlu : *Pînă la ce punct este permis a se folosi minciuna ca remediu spre folosul celor pe care această metodă îi poate converti.*

— Contrar legendei, împăratul Constantin era păgîn. El nu proteja creștinismul decît din rațiuni de stat. El se converti doar pe patul de moarte. Vederea crucii luminoase, înaintea luptei cu Maxentius, nu e povestită decît de Eusebios ! ! !

IMPORTANT !

CEL MAI VECHI DOCUMENT ISTORIC : ISTORIA FENICIANĂ A LUI SANCHONIATHON

— Autorul a fost un om liber care nu s-a jenat să denunțe miturile. Era contemporan cu Semiramida, douăzeci de secole înainte de Christos, deci cartea sa trata o antichitate fabuloasă.

— Se admite că Sanchoniathon, ca și Vayâsa în India, a fost un compilator al documentelor teogonice și istorice foarte vechi, transmise fie prin tradiție, fie prin scriere.

— Episcopul Eusebios n-a reprodus, desigur, decît pasajele din care nu reieșea plagiatul, iar esențialul, adică începutul timpurilor istorice (probabil că autorul se referă aici la *Geneză)*, lipsește cu totul.

— *Istoria feniciană*, fiind un document extrem de greu de găsit în biblioteci, autorul o dă *in extenso*, așa cum a găsit-o în citatele lui Eusebios. Lucrarea lui Eusebios se numește : *Preparația evanghelică*, tradusă de Seguier de Saint-Brisson, Paris, *Gaume Frères*, 1846.

— Sanchoniathon este anterior războiului Troiei.

— După Porphyrios, Sanchoniathon a avut în mînă *memoriile* lui Jerombal, preot al zeului Jeuo. Acest Jerombal a dedicat istoria sa lui Abibal, rege al Berythei, și a fost primită de rege și de cei însărcinați cu verificarea ei ca fiind conformă adevărului. Epoca în care au trăit cei de mai sus se apropie mult de cea a lui Moise, după cum reiese din succesiunea regilor Feniciei. Iar Sanchoniathon, care înseamnă *amic al adevărului* în limba feniciană, a trăit pe timpul Semiramidei, regină a asirienilor, în anii care preced sau coincid cu evenimentele de la Troia.

— După Sanchoniathon, primul om care ar fi conceput scrierea ar fi fost Tautoos, și deci scrierile acestuia au fost căutate cu atenție. Or, *Tautoos* e una și aceeași persoană cu *Toyt*, la egipteni, *Toot*, la alexandrini și, în traducerea grecilor, *Hermes*. Philon declară că cei mai recenți hierologi au acoperit cu mistere adevărurile istorice. Sanchoniathon a descoperit în sanctuare scrierile secrete ale ammoneenilor, pe care puține persoane le cunoșteau, și a îndepărtat fabulele și alegoriile preoților care voiau să ascundă adevărurile. Philon spune că cei mai vechi dintre barbari, în special fenicienii și egiptenii, care au servit drept ghid tuturor celorlalți oameni, considerau zei pe cei ce făcuseră mari descoperiri pentru a veni în ajutorul existenței noastre. Îi numeau *binefăcători* și îi adorau ca pe zei. Căci ei nu recunoșteau ca zei naturali decît soarele, luna, astrele — deci ei aveau zei muritori și zei nemuritori.

— Din haos, prin dorință, s-a născut lumea. Mai întîi ființa numită *Mot*, în formă de *ou*, care produse soarele, luna, stelele și marile constelații. Apoi se născură animalele lipsite de sensibilitate și din ele animalele sensibile numite *zophasemin*, adică raționale, observatoare ale cerului. Aceste lucruri au fost găsite în cosmogonia lui Tautoos. Apoi cosmogonia vorbește de vînturile *Notus*, *Borea*, care fură zeificate. Din vîntul *Kolpia* și din femeia sa, *Baau*, cuvînt pe care el îl traduce prin *Noapte*, se născură oamenii muritori, *Aeon* și *Protogon*. *Aeon* descoperi hrana pe care o dau copacii. Din cei doi se născură *Genos* și *Genea* care locuiră în Fenicia. Apoi, din aceștia se născură *Phos*, *Pir* și *Phlox* = *lumină*, *foc* și *flacără*. Ei au inventat focul și au botezat munții *Casius*, *Liban*, *Antiliban*, *Brathy*. Sanchoniathon observă că oamenii erau denumiți după mama lor și femeile se dădeau fără pudoare primului venit.

Hypsurianos locui în Tyr și inventă colibele din răchită, stuf și papirus. El se certă cu fratele său *Usus* care inventase îmbrăcămintea din piei de animale. Usus a făcut și prima barcă. Peste multe secole, *Agreus* și *Alieus* inventară pescuitul și vînătoarea, armele și artele. *Chsrysor* compuse discursuri, sortilegii și profeții. *Hephaistos (Vulcan)* inventă undița și momeala, apoi pluta. El navigă primul și primi cultul divinității, fiind numit *Zeus Michius = Jupiter Mașinistul*. Pentru Philon numele de *Zeus* este comun, un termen generic.

— Apoi se născură *Techintes, Artizan* și *Autochton,* tereștri. Ei inventară cărămizile și olăria. Apoi, *Agrueros* și *Agrotes,* care avură temple portative și care învățară pe oameni să-și facă curți în fața caselor. Apoi *Amunon* și *Magon,* care făcură orașe și sate, apoi *Misor* și *Sydyc,* care descoperiră folosirea sării. Din *Misor* se născu *Tautoos,* care descoperi scrierea. Din *Sydyc* se născură *Dioscurii* sau *Cabirii* sau *Coribanții* sau *Samothracii.* Ei au inventat corăbiile. Contemporan cu ei se născură *Ellium Hypsistos* și soția sa, *Beruth,* care se stabiliră în regiunea Byblos. Din ei se născură *Epigeios* sau *Autochton,* numit mai apoi *Uranos = Cerul ;* Uranos se căsători cu sora sa *Gaea* și avu patru copii : *Ilus,* zis *Cronos* (tradus în latină prin *Saturn,* e numit *Bel* sau Baal de orientali), *Betyla, Dagon,* zis și *Siton* (pește), și *Atlas.* Cronos avu ca fiice pe *Proserpina* și *Athena.* Prima muri virgină. După sfatul lui Hermes și al Athenei, Cronos făcu din fier o coasă și o lance. Aliații lui Cronos *(Hel)* fură numiți *Elohim,* adică *cronieni.* Uranos fu combătut de Cronos și exilat. Din exil, Uranos trimise pe fiicele sale *Astarteea, Rhea* și *Dione* să-l ucidă pe Cronos. Uranos inventă *betylele* sau *pietrele însuflețite.* Dagon, după ce descoperi grîul și plugul, fu numit *Jupiter Agricultorul.*

— *Hil* sau *Hel* e *Saturn* în feniciană. N-are nici o legătură cu cerul.

— Cerul primitiv, spun documentele consultate de Sanchoniathon, avea patru copii : *Saturn, Jupiter, Marte* și *Mercur.* Al cincilea copil se născu mai tîrziu : *Astarteea* sau *Venus.*

— Evreii au fost inițiați de egipteni și fenicieni, de la care au luat miturile, travestindu-le.

— *Astarteea,* cea mai mare, *Jupiter, Demarun* și *Adad,* regele zeilor, domniră pe pămînt cu consimțămîntul lui Cronos. Astarteea își puse pe cap, în semn de regalitate, un cap de taur.

— Cronos, parcurgînd universul, dădu Athena fiicei sale. Minerva feniciană introdusă în Grecia de Cadmus se numea *Onga* sau *Onha* și făcu faimosul paladium răpit din Troia de Ulysses. Cadmus era fenician, iar nu egiptean.

— O ciumă și o mare mortalitate ivindu-se, Cronos oferi ca jertfă, tatălui său Uranos, pe fiul său *Jeoud.* El se circumcise.

— Cei șapte Cabiri, fii ai lui Sydyc, sunt primii oameni care au consemnat aceste fapte pentru a le păstra amintirea, ca și cel de-al optulea frate, *Asclepios,* așa cum le-a spus Tautoos.

— *Isiris,* inventator a trei litere, frate a lui *Chna,* fu primul care schimbă numele său în acel de *fenician.*

— Din cele scrise de Sanchoniathon reiese că șerpii, dragonii și alte reptile erau urîte ; de unde vine venerarea lor ? Tot el explică : nu e vorba de șerpi veninoși, e adorat numai un șarpe luminos, rătăcind prin nori, bîzîind, și rapid ca fulgerul. (Probabil e vorba de o navă cosmică, deoarece are un suflu puternic și iuțeală foarte mare.)

— Șarpele în mitologia feniciană, ca și în altele, este un șarpe zburător (și balaurul dacilor era zburător), uneori cu cap de berbec. Cînd nu e zburător, șarpele vorbește. El e inițiator, dă sfaturi Evei, e Satan.

— Celții plasau șarpele în mijlocul unui cerc sau al unor cercuri concentrice, ceea ce însemna crearea universului prin o undă vibratorie. O idee nouă : șarpele este o undă vibratorie, originea ondulatorie a universului !! (N.) Poate electricitatea ?!

— În cîntecul religios pe care Apollonios din Rhodos îl pune în gura lui Orpheum Ophion, regele-șarpe e precipitat în ocean de Cronos. Poate o cometă, sau planeta Venus, precipitată în oceanul ceresc (zice autorul atlet).

— Fenicienii îl numeau pe Cronos Il (Hel, Bel).

— După Porphyrios, Sanchoniathon descrie cu exactitate tot ce privește pe evrei și e de acord cu locurile și numele arătate în cărțile evreilor.

— La Carthagina, colonie feniciană, marea zeiță asociată lui Baal este *Tanit* (fata lui Baal). Ea e marcată printr-un simbol enigmatic numit *semnul lui Tanit,* asupra căruia istoricii nu îndrăznesc să se pronunțe (istoricii vremii). Acest semn în versiunea sa cea mai epurată este un disc zburînd deasupra unui trunchi de con sau a unei piramide. Uneori sub disc e desenată un fel de nacelă semănînd cu două brațe ridicate pe o perpendiculară.

— Din anul 1248 emisfera noastră începe să se răcească, în timp ce cea sudică se încălzește. Periodicitatea acestui ciclu fiind de 21 000 de ani, se prevede un nou potop pentru anul 11748.

— În jurul Pămîntului gravitează asteroizi ce par ieșiți dintr-o planetă zdrobită : Hermes — 1 200 de metri diametru, Adonis — 400 de metri, Amor — cîteva sute de metri, Eros — în formă de haltere, lung de 40 de kilometri, cometa Halley — care va trece pe lîngă Pămînt în 1986.

— Pietrele misterioase căzute pe pămînt erau numite de cei vechi *ceraunia* — pietre de fulger, *betyle* — pietre însuflețite.

— *Diana,* de la *diano = stea a dimineții.*

— *Potopul lui Agyges* e cel mai vechi potop în mitologia greacă, după el e *potopul lui Deucalion.*

— Egiptenii nu pomenesc nimic de potop, ca și cum nici nu l-ar fi cunoscut ; și, într-adevăr, nu l-au cunoscut, fiindcă valea Nilului nu e mai veche de 12 000 de ani, înainte fluviul nu se vărsa în Mediterana.

— Dacă MAMA omenirii a fost o femeie neagră (autohtonă, terestră), se dă o explicație cultului fecioarelor negre care la egipteni a devenit cultul lui Isis. Se afirmă că în sanctuarele subterane — Chartres, Puy, Paris — statuile lui Isis, fecioara neagră, au precedat statuile fecioarelor albe.

— *Biblia* amintește despre anumite acuplări monstruoase, care ar fi avut loc după potop, și despre ființe pe jumătate animale, pe jumătate oameni.

— Eva nu a avut decît copii de sex masculin ; ea și-a asigurat descendența avînd relații cu proprii ei fii. Fetele patriarhului Lot, după distrugerea Sodomei și Gomorei, s-au acuplat cu tatăl lor, ca să aibă copii, după ce l-au îmbătat.

— *Danu* sau *Donu* în Irlanda, *Don* în Marea Britanie. *Dam,* în limba necunoscută de unde a izvorît sanscrita, așa era numită mama umanității. Celții o numeau *Dana* și era asociată cu berbecul zburător venit tocmai din Armenia.

— Se emite părerea că Adam și Eva erau negri. *Biblia* nu contrazice această ipoteză.

— Templierii, continuatori ai creștinismului ezoteric (Înalta Biserică), și Saint-Bernard, Marele Maestru ocult, au căutat să răspîndească cultul Fecioarei Albe, mama umanității, dar ea păstra de la Isis veșmîntul albastru închis și cornul lunar adesea pus sub picioarele sale.

— Fecioara druizilor a fost arsă în 1792 de vandali republicani, care voiau să dea o lovitură bisericii, deși această Fecioară Neagră din Chartres era anterioară construcției bisericii, și foarte veche, pe locul unde s-a clădit catedrala existînd dinainte un dolmen și o biserică. Statuia e din lemn de păr și are două picioare și jumătate. După alții, statuia care a fost lipită a înlocuit pe alta, pe veritabila Fecioară a druizilor, de la care a moștenit cununa de frunze de stejar.

— *Div, dev, ddva* = *zeu,* sau, mai corect, *strălucitor.*

— Omorînd dragonul păgîn, Sfîntul Gheorghe și Sfîntul Mihail par mai curînd trimișii lui Satan care sting lumina cunoașterii și ucid paznicul onoarei. Cei care au omorît dragonul au avut nume prestigioase în istorie : Caesar, Augustus, Alaric, Omar, Carol cel Mare, Gengis Han, Torquemada. Toți aceștia au ars biblioteci și documente privind cultura și istoria omenirii.

— Evreii nu vorbesc despre potop decît din auzite, fiindcă, la 1500 î.e.n., abia erau constituiți într-o națiune. (Dar grecii ?)

— Pythagoras spunea că druizii erau cei mai inteligenți învățați dintre oameni. După Jamblique, inițierea lui Pythagoras s-a făcut la druizi.

— Învățătura celților figurează în *Bardas,* cum sunt numite cărțile de cîntece sfinte ale celților (??).

— Sanchoniathon scria : Urechile noastre, obișnuite din primii noștri ani de viață cu povestirile lor mincinoase, vor păstra ca pe un depozit prețios aceste amintiri fabuloase... (acele povestiri), vor face să apară adevărul ca o extravaganță și să dea aspectul adevărului povestirilor falsificate.

— Enoch este bunicul lui Noe.

— Aristagoras din Milet, cu cinci secole înaintea erei noastre, a compus o *Istorie a Egiptului,* în două cărți, după inscripțiile gravate pe piramide. Cartea nu ne-a parvenit, fiind probabil distrusă, ca și *Istoria feniciană* a lui Sanchoniathon.

— Pe vechiul templu din Sais, în Delta Nilului, inițiatul Plutarch a citit :

Eu sînt tot ce a fost și ce va fi. Nici un muritor, pînă azi, n-a putut ridica vălul care mă acoperă.

— Doctrina budistă se bazează pe patru *adevăruri sublime :*

1. durerea este inseparabilă de existență ;
2. durerea este fiica dorinței ;
3. existența și durerea pot înceta prin Nirvana ;
4. pentru a atinge Nirvana, trebue să distrugi în tine dorința.

— *Nirvana — nir = negație — vâ îa sufla* (fără suflare) = *repausul veșnic.*

— Cind nu ești încă în stare să servești pe oameni, cum vei putea servi spiritele sau geniile (Confucius) ? Sau : Cînd nu știm ce e viața, cum am putea cunoaște moartea ?

— Evreii, adoptînd zeul egipteanului Moise, îi dădură numele *Ainsoph, Elohim, Adonai*, adică zeul unic *Athon* al egiptenilor, care nu era altul decît *Adonis,* zeul universal al fenicienilor. La început, fenicienii numeau pe acest zeu *Beelsamen,* care devine mai apoi *Bel* sau *Baal* (*Bel-Heol* la celți), apoi *Hel, Il* sau *Cronos.* Aceasta explică dorința evreilor de a ascunde faptul că religia lor nu era revelată, ci o moșteneau de la egipteni și fenicieni. Autorul spune că totul se trage de la zeul *Bel-Heol* al celților.

— Zeii *Asi* — ai germanilor și scandinavilor *(Asa Troll).* Moartea zeilor doborîți de giganți e scrisă într-o poemă din *Edda : Voeluspa,* sub titlul aproximativ de *Moartea zeilor.* (Se marchează astfel decăderea vechii lumi ariene.)

— Toate riturile inițiatice au fost condensate în minunata legendă a lui Sigurd, erou al mitologiei scandinave, în care se recunoștea cu ușurință eroul Rama din *Edda.* (Rama în *Edda — Veda ?*) E vorba de legenda lui Siegfried. După ce face baie în sîngele monstrului Fafner, Sigurd înțelege limba păsărilor. Iar după ce petrece o noapte cu Brunhilda, iubita lui îi dă darul de a înțelege și citi runele.

— Maharadjahii din Benares au o deviză adoptată de către teosofi : nu e nici o religie mai înaltă decît adevărul.

— Un vultur urmărind un porumbel ; acesta se ascunde în brațele înțeleptului Bodhishava. Vulturul cere să-i dea porumbelul, fiindcă el a fost creat ca să vîneze și dacă nu-l lasă va pieri. Bodhishava se hotărăște să-i dea din carnea sa, din care taie o bucată. Pe un talger al balanței era porumbelul, iar pe celălalt înțeleptul punea carnea tăiată din trupul său. Balanța nu s-a echilibrat decît cînd înțeleptul s-a așezat in talger. Învățătura e că o viață valorează cît o altă viață. Vulturul era Indra și înțeleptul a fost vindecat și anunțat că se va încarna în corpul viitorului Buddha.

— Rosicrucienii secolului al XVII-lea se clasifică drept invizibili.

— Stăpînii castelului Germelshausen, în inima pădurii Thuringiei, adorau o statuie de piatră al cărei nume îl ignorau. Ultimul din acești seniori era tatăl lui Cristian Rosencreuz care a transmis fiului său, probabil, inițierea.

— Rosencreuz muri în 1484. În 1604, se găsi cripta unde era înmormîntat. Pe un altar era o tablă de aramă pe care era gravat : *În viață fiind, mi-am rezervat pentru mormînt această lumină redusă.* Alte patru inscripții exprimau filosofia sa : *Niciodată gol ; Jugul legii ; Li-*

bertatea Evangheliei ; Glorie eternă lui Dumnezeu. În grotă se găsiră, de asemenea, lămpi arzătoare, numite lămpi eterne, clopoței, oglinzi de mai multe forme, *Dicționarul cuvintelor* și *Microcosmosul* de Paracelsus. Pe un perete scria : *după o sută douăzeci de ani voi fi descoperit.* Aceasta e legenda pe care o publică în 1613 *Manifestul Confreriei Roze Creuz (Fama Fraternitatis Rosae Crucis),* carte atribuită teologului Valentin Andreae. Nu există nici o dovadă despre veridicitatea acestei povestiri.

— *Cele patru secrete ale rosicrucienilor :* 1. Transmutația metalelor. 2. Arta de a prelungi viața mai multe secole (elixir de viață lungă). 3. Cunoașterea a ceea ce se petrece în locurile cele mai depărtate (viziune). 4. Aplicarea *Cabalei* și a științei numerelor la descoperirea lucrurilor celor mai ascunse (sistem matematic de a cuceri inițierea).

— *Regulile de viață ale rosicrucienilor :* 1. A exersa medicina cu caritate și fără a primi plată. 2. A trăi după obiceiurile țării unde se găsesc. 3. A se duce o dată pe an la locul de adunare generală. 4. A-și alege un succesor capabil, înainte de a muri. 5. A lua precauțiile necesare pentru ca locul de înmormîntare să rămînă necunoscut, dacă mureau în țară streină.

— Scopul rosicrucienilor era de a pregăti o lume mai bună, ceea ce îi unea cu francmasoneria.

— După unii, Napoleon a fost admis, după expediția din Egipt, în loja militară a Cavalerilor de Malta, moștenitori ai tradițiilor templierilor. În Egipt, Napoleon fu inițiat de o organizație extrem de secretă, Fraternitatea din Luxor, cunoscută sub numele de *Misraim* ; acolo el ar fi primit titlul de imperator în sensul rosicrucian, adică ca grad de inițiere.

— Carol cel Mare a trăit un ciudat roman de dragoste. Cînd frumoasa pe care o iubea a murit, el a îmbălsămat-o și a păstrat-o în camera sa, trăind cu ea și mîngîind-o așa cum făcea cînd era vie, ceea ce umplea de groază pe arhiepiscopul Turpin. Într-o zi Turpin, inspectînd cadavrul, a descoperit sub limba lui un inel pe care l-a luat. Cînd Carol cel Mare s-a întors, a rămas surprins că a conviețuit cu un cadavru și a pus să-l îngroape. Turpin a aruncat inelul într-un lac. Împăratul s-a îndrăgostit de acel lac. Puse să se construiască acolo o capelă. E vorba de *Aix la Chapelle.*

— Un oarecare Swami Metkormano avea niște statuete care vorbeau singure. El locuiește la Paris, autorul a văzut statuetele, sunt de argilă. Numai preoteasa Alfeola are puterea să le facă să vorbească. După invocații, hieroglifele de pe tabloul sacru încep să se miște, apoi statuile încep să vorbească. Statuile trebue educate ca și copiii, spune Swami Metkormano.

— Se spune că în mormîntul Tulliei, fiica lui Cicero, s-a găsit o lampă care lumina de 1 500 de ani.

— Sub Henric al VIII-lea s-au găsit sub o mînăstire, în Anglia, două lămpi eterne care luminau din secolul al IV-lea. Ele sunt păstrate la muzeul din Leyda.

— În 1717, un templu subteran rosicrucian a fost dezgropat în Anglia. Săpătorii au găsit o mumie care ședea într-un jilț și părea că citește o carte la lumina unei lămpi. Cartea e scrisă cu un alfabet magic. Cînd săpătorii voiră să se apropie, mumia făcu un gest și sparse lampa, cufundînd subterana în întuneric.

— Pierre Devaux a studiat curenții telurici și potențialul electric al atmosferei. El a stabilit următoarele clasificări :

1. Cîmp electric pozitiv : pe platouri. Convine țăranilor, potîrnichilor, favorabil fecundației, pătrunjelul rezistă la pureci.

2. Cîmp electric nul : în oraș, în pădure. Dă boli tăietorilor de lemne și cărbunarilor, tuberculoză, cancer. Mișunare de iepuri, muște, furnici.

3. Cîmp electric negativ : în vecinătatea grotelor și cascadelor. Rădăcinile degenerează. Convine salamandrelor și melcilor.

— Arheologul Daniel Ruzo a descoperit în Peru, pe platoul Marcahuassi, un popor de animale sculptate : urși, lei, capre, cîini, bufnițe și un bust gigant numit *capul lui Inca* — pe care le atribuie vechii civilizații *Masma.*

— În Franța există piramida din Falicon, altădată ornată cu o zvastică, actualmente distrusă de niște vandali (1921). Zvastica este simbolul sacru al *jainiștilor* și e, de asemenea, semnul lui Manu, cel care face roata să se învîrtească, el rămînînd imobil în invariabilul mijloc. Un profet ciudat stabili în 1922 vîrsta piramidei, calculînd după procesiunea echinocțiului, și găsi că are o vechime de 4 335 ani. Detaliu curios : satul din apropiere se numea *Jaïn sau Jaïna,* iar astăzi se numește *Gaïna.* Se zice că *jainiștii* hinduși au construit piramide pînă în Europa și în America de Sud. Are și un puț subteran unde se găsește o a doua piramidă. În secolul al XII-lea, templierii au locuit în Falicon și au cunoscut intrarea secretă.

— Autorul crede că piramidele sunt niște monumente ridicate după potop, pentru a mulțumi munților că au salvat neamul omenesc.

— În localitățile Pierrelonge și Ebeon se găsesc turnuri ermetice care au fost construite fără intrare și ferestre.

— Insula Man, între Anglia și Irlanda, e considerată ca un loc sfînt, precum Mecca. După tradiții, primul om sau primul zeu care a fost creat pe pămînt a fost *Man* sau *Men*. *Man* e numele magic prin excelență. În insula Man, *Mananan* se numește legendarul rege magician ; *Mannus*, strămoșul arienilor ; *Manu*, primul om al umanității, după hinduși ; *Mentou* sau *Mont* este Apollo al tebanilor ; *Mainyuzend (Ohrmuzd* și *Ahriman*) și poate *Mana*, al scandinavilor ; *Maner*, primul rege al egiptenilor, și *Manitu*, al algonquinilor. De asemenea, cuvîntul *mana* înseamnă *principiul imaterial al individului* (sufletul său) și puterea pe care acesta o posedă.

— Numele oficial al Insulei Man este *Isle de Man*, după vechea ortografie franceză sau poate după cea a celților : *Ys, As* sau *Island* (țara zeului ??) (N.)

— *Ceraunos* era zeul cel mai vechi al galilor, cu capul ornat cu coarne de cerb, simbol al virilității sale.

— Magicienii din Haiti au angajat lupte împotriva clerului catolic cu aprobarea dictatorului Francisc Duvalier, care voia să reînvie vechea religie a vrăjitorilor.

— Omul are doi sîni — cugetă autorul, Robert Charroux —, dar e clar că nu pentru a alăpta. Totuși acești sîni au o rațiune de a exista. Mai zice că nu toate celulele noastre cerebrale au vreun rol sau vreo utilizare, dar e probabil ca ele să-și fi jucat acest rol în trecut sau poate vor fi folosite în viitor cînd omul va cîștiga alte însușiri.

— Autorul presupune că Moise, Buddha, Pythagoras și toți marii inițiați s-au servit de droguri pentru a cunoaște realitățile transcendentale, lucru ce nu este imposibil, ba chiar probabil în cazul lui Pythagoras. Se dă o listă de droguri care se folosesc și astăzi la anumite triburi :

Naucatl — ciupercă, provoacă halucinații, o intensă stimulare a memoriei și viziuni colorate. Se mai numește *teonanaucatl*.

Yagé — liană tropicală americană ; subiectul vede prin ziduri, prin stînci și prin pămînt. Se crede că cu ajutorul ei se pot găsi comorile îngropate.

Ayahuasca — liană, se ia în întuneric, se adaugă plantei *yagé*.

Peyotl — provoacă viziuni într-o perpetuă mișcare, atît de prodigios colorate, încît subiectul scoate strigăte de admirație.

Huanta, Huachuma, Tabac — se fumează ore întregi într-o colibă închisă.

Tarasun, Muchamore siberian, *Honda, LSD 25* — halucinații, euforie, viziuni colorate, sentiment de putere, nebunie.

— Toate aceste droguri sunt *metagnominigene* — produc clarvedere.

— Celții credeau că dincolo de ocean pot găsi *grealul* — băutura miraculoasă a strămoşilor —, de aici căutarea potirului *Graal*, care pare că nu era decît acest *greal*, băutură ameţitoare. *Graalul* pare să fi fost deci, iniţial, o băutură iniţiatică a vechilor celţi, şi sub influenţa religiei creştine s-a transformat în potirul Sfîntului Graal.

— În Franţa creştea o viţă-de-vie — *noha* —, actualmente interzisă, care dădea un vin ce te făcea nebun. Dar acesta e singurul vin natural care nu are nevoie de nici o prefacere, în timp ce celelalte vinuri suferă circa 21 de preparări, cu sulf, cu sulfat de cupru, toate pe bază de substanţe otrăvitoare.

— Etimologia cuvîntului *vin* : din sanscritul *vêna* — *iubit, dorit*, de la rădăcina *vin* — care, în *Vede*, desemnează licoarea spirtoasă şi sacră a *sômei*.

— Şarpele îi spune Evei în Paradis : *Nu veţi muri gustînd din acest pom, dar Dumnezeu ştie că imediat ce veţi mînca, ochii vi se vor deschide şi veţi fi asemeni zeilor, cunoscînd binele şi răul (Geneza, III, 2—3—4—5)*. Deci e vorba de un fruct care stimulează inteligenţa şi simţurile. (Ar putea fi şi un simbol al unei băuturi iniţiatice.)

— *Sôma* hinduşilor, *haoma* sau *amarita avestică* e un suc obţinut presînd o plantă între două pietre de moară, dar e şi nectarul aurit, băutura nemuritoare a zeilor.

— La persani planta *sôma* se numea *hom* — *psoralierul*, sau *tamarsicul*, sau *melilotul* — nu găsesc termenii în dicţionarul pe care-l am. (Se poate face o apropiere între un *mani padme um* sau *om* şi *planta sôma* — numită deci de persani *hom.)* (N.)

— Cel de-al treilea ochi, cu care sunt înzestraţi zeii din diferite mitologii, pare a fi simbolul maşinii zburătoare cu care zeii se deplasau în timp şi spaţiu sau poate al celei de-a doua vederi — clarviziunea. Lucifer avea un al treilea ochi verde, un smarald verde în frunte, din care îngerii au cioplit *Graalul ;* Shiva avea un ochi, al treilea, verde ! El era prinţ al assuraşilor (de unde Asi), menţionăm în continuare cel de-al treilea ochi al lui Horus, Apollo al egiptenilor, care era tot de culoare verde. (Poate vreun indicator luminos al vreunei nave spaţiale ?) (N.)

— Minerva, zeiţă pelasgă, era *Autora*, steaua dimineţii (Venus), numită în sanscrită *Athana* (acest cuvînt mă duce la *athanatos* = *nemuritoare* — conjectură N.). Minerva avea ochii verzi.

— *Pythia* şi *pithonisele* proroceau pe un trepied şi se îmbătau cu fumigaţii halucinogene.

— Pe o placă de piatră în piramida din Palenque, în Yucatan, s-a găsit celebrul desen înfăţişînd un cosmonaut într-o capsulă spaţială.

— După scriitorul René Guenon, ar exista un *stăpîn* al lumii, un *Metatron*, care ar putea fi identificat cu Azazel din cartea lui Enoch sau cu Sfîntul Mihail al creştinilor. Umbra lui Metatron sau forţa obscură a lui Mihail ar fi reprezentate prin Samuel sau Sar-haolam (Satan). Misteriosul Melchisedec ar fi fost sau este încă stăpînul lumii.

— În 1890, după cum spun hinduşii, *regele lumii* ar fi făcut o profeţie — că popoarele Agarthei vor ieşi din caverne şi vor apărea la suprafaţa pămîntului.

— Pentru teosofi sunt patru stăpîni ai lumii care locuiesc la Chambalah, în deşertul Gobi, în palatul de jad.

— Sanchoniathon ar fi primul francmason, primul liber-cugetător, şi pentru aceasta ar fi fost şters din cultura universală. Pherekydes a fost maestrul lui Pythagoras, care ar fi extras înțelepciunea sa din vechi manuscrise egiptene.

— Phytagoras a refuzat titlul de *înțelept* = *sophos* şi a acceptat doar titlul de *filosophos* = *iubitor de înțelepciune*.

— După *madame* Btavatsky, *Thorah* reprezintă planeta *Venus* — cruce încîrligată compusă dintr-un *T* (sau Tau) şi dintr-un cerc, simbol solar *(Ra)* — *Tau Ra* sau *Thorah*. Această etimologie nu este în acord cu cea a lingviştilor.

— Crucea încîrligată este simbolul lui Venus.

— Litera *H*, întîlnită deseori în planul edificiilor catedralelor, semn cabalistic al feminității.

— Se spune că există o lojă de savanți care se adună o dată pe an pentru a hotărî asupra soartei omenirii.

— Cele mai vechi din documentele omenirii sunt : *Popol-Vuh* a popoarelor Maya-Quiches-Mexic ; cartea lui Enoch ; *Avesta* a perşilor, *Vedele* hinduşilor ; manuscrisele Egiptului, Feniciei, Tibetului, Etiopiei ; *Edda*, a scandinavilor ; *tabletele de argilă* de la Glozel ; *Biblia ;* manuscrisele sau tabletele din Asia Mică ; pietrele gravate ale celților, incaşilor, hitiților, egiptenilor ; inscripțiile templelor din Mexic ; manuscrisele *maya* scrise în general pe hîrtie din foi de agave.

— Troia, sau Ilion, sau Pergam, a fost fondată, se zice, de pelasgi — pelasgi celți, spune autorul —, iar zidurile sale au fost construite chiar de Apollo Hiperboreanul şi Poseidon.

— Sub Troia lui Priam s-au găsit temeliile unei cetăți primitive, care era ariană, cum au dovedit multe amulete de teracotă cu simboluri religioase ariene, printre care zvastica hinduşilor.

— Minerva era o zeiță pelasgă, personificare a spiritului umed, aşa cum reiese din numele ei de *Tritogenia*, de la sanscritul *trita aptya* = *cel care este născut în apă ;* ea era *Menerfa* sau *Mnerfa* a etruscilor şi se leagă de rădăcina *mea*, în sanscrită, *manas*.

— În 1872, aflînd că sultanul Turciei voia să pună mîna pe colecția sa adunată la Troia, Schliemann a donat-o statului francez. Acesta a lungit intenționat formalitățile birocratice, că pînă la urmă sultanul a pus mîna pe colecție. Forurile ştiințifice franceze se pare că n-au vrut să valorifice descoperirile lui Schliemann pentru că ele răsturnau tezele oficiale de pe vremea aceea. Autorul afirmă că Schliemann ar fi murit asasinat. Tezele lui urmau să dovedească că Grecia, Fenicia, Chaldeea au o origine hiperboreană — deci că lumea ar fi născută în Atlantida, iar nu la Sumer. Ultimele inferențe se datoresc lui Charroux cel Înțelept.

— În 1912, nepotul lui Schliemann, doctorul Paul Schliemann, a publicat un articol : *Cum am descoperit Atlantida, sursă a tuturor civilizațiilor*, în care dă publicității un aşa-zis document lăsat de vestitul arheolog spre a fi publicat după 50 de ani de la moartea sa.

— Christos Mavrothalasitis, un arheolog amator grec, a descoperit în Tripolitania o necropolă atlantă și numeroase monede dintr-un metal necunoscut, probabil orihalc — spune Charroux —, care s-au găsit și într-o colecție de monede troiene a lui Schliemann.

— Pe aceste monezi s-a găsit desenată harta Atlantidei (?). Moneda e făcută din două feluri de metal inoxidabil : unul alb pentru mare, altul roșu pentru uscat. Arheologii francezi nu dau nici o atenție acestor monede.

— *Vedele* nu au fost traduse în franceză ! Cele mai multe din manuscrisele *maya*, scandinave, musulmane, sunt traduse doar în engleză, germană, rusă. Mitologia celtică nu e tradusă în franceză.

— Muzeul din Athena posedă un ceas vechi de 5 500 de ani, care se învîrtește cu o cheie și arată lunile, orele răsăritului, apusului soarelui, stelelor, fazele lunii și mișcările planetelor.

— La Belsheba s-au găsit cuptoare metalurgice construite cu 5 000 de ani înaintea erei noastre.

— Chirurgii incași făceau operații pe cutia craniană folosind cusături perfecte cu ace care se luminau și luminau din interior țesuturile umane. Lumina era produsă de o insectă numită *cuyo*. *Cuyo* sunt un fel de licurici.

— În Amelie les Bains — Pirineii Orientali — sunt niște stînci de granit în care este imprimată o mînă de om. La Zazilai, în Lituania, o stîncă e venerată fiindcă poartă urme de pași care se zice că au o origine miraculoasă. Și în muzeul din Cochabamba, în Brazilia, sunt pietre de granit în care sunt imprimate urme de degete. Un oarecare, citat de autor, presupune că anticii cunoșteau o plantă care făcea granitul maleabil (??).

— Asmodeu e calificat de literatură ca demon al amorului voluptos. În realitate el era un *As*, adică un zeu arian, ca *Azazel*. Născut din Tubalcain, fiul lui Lamech, el a imaginat primul, zice tradiția, modelarea fierului și a aramei. El vru să-l detroneze pe Solomon și fu învins. Evreii îl considerau prințul demonilor și spuneau că, constrîns de Solomon să lucreze la ridicarea templului din Ierusalim, el termină construcția fără să folosească nici ciocan, nici bardă, nici un instrument de metal, ci doar o anumită piatră care tăia celelalte pietre cum taie diamantul sticla.

— Lîngă Baalbeck, s-a găsit un flacon de sticlă ermetic închis, care părea plin. Niște lucrători, săpînd pentru temeliile unei case, au dat de o poartă, apoi de o sală boltită, apoi de un mormînt și un platou de aur masiv pe care era acest flacon. Egiptologii spun că e o piesă datînd de pe vremea lui Christos. Se șoptește că flaconul conține fie sîngele lui Christos, fie piatra filosofală !!!

— Prin televiziune se pot transmite imagini pe care conștientul nu le înregistrează dacă nu au numărul de repetări cerut de ochi, dar pe care subconștientul le înregistrează. Se poate astfel influența opinia publică.

— Zeii unei vechi religii sunt numiți diavoli de cea nouă.

— În *Biblie*, giganții sunt numiți *nephilim*.

— Lui *Azazel* îi cereau evreii iertarea păcatelor și tot lui îi era trimis țapul ispășitor, după cum scrie în *Thorah*. Era vorba deci de o datorie de recunoștință.

— Alți inamici ai evreilor : filistinii, Baal și Istar, zeii fenicienilor și asirobabilonienilor. Filistinii s-au opus evreilor și erau arieni. Filistinii descindeau din pelasgi.

— Sanchoniathon a scris : zeii strămoșilor noștri erau oameni muritori. Or, cei mai vechi zei sunt Aryaman, vedic, care era un zeu al căsătoriei, și Airyaman, avestic, al cărui privilegiu era de a vindeca pe cei bolnavi.

— Cuvîntul *âryá*, cu accent tonic pe finală, înseamnă *strein*.

— Hindușii se numeau ei înșiși *âryá*, iranienii, de asemenea, se numeau *âryá*. Se face legătura între între *ir* sau *iron* al irlandezilor, *alanilor* și *ossilor* din Caucaz.

— Pentru capitolul monștri : pitici, elfe, korrigani. În mitologia celtică, Gwyion este piticul inițiat, personificare a științei umane, inventator al mijlocului de a perpetua gîndirea prin timp și spațiu. El e originar din Calea Lactee pe care celții o numeau Orașul lui Gwyion sau Ker-Gwyion. Tatăl lui este Don, care locuiește în constelația Casiopeea. E vorba deci de un personaj identic lui Azazel și Prometheus.

— În *La Sagesse mysterieuse des anciens*, de Francis Bacon, se face afirmația că Venus ca planetă e născută mai tîrziu.

— În China există piramide mari în Shansi.

Din *Călători streini despre Țările românești (secolele XVIII—XIX)* :

— Orașul București era dominat de „gălăgia făcută de loviturile ciocanelor din fierării, de scîrțîitul roților neunse ale carelor țărănești, de neîncetatele pocnituri de harapnice, de strigătele birjarilor și ale negustorilor ambulanți, apoi de cîntecele desfrînate și de neînțeles ale celor beți, care vagabondau pe străzi și prin tractire“ (Bantăș-Kamenski).

— În timpul nopții erau rînduite străji în toate mahalalele, pentru a priveghea de hoți și de incendii.

— *Strigători ai agiei (pristavi)* anunțau pe locuitori să măture ulițele, să curețe coșurile și le făceau cunoscute diferite ordine *(pitace)* ale domniei.

— Străzile nu erau luminate în timpul nopții. *La 1814 s-a dat primul pitac de luminare a Podului Mogoșoaiei, hotărîndu-se ca la fiecare 7 case să se facă cîte un stîlp lung de un stînjen și jumătate (3 metri), în capătul căruia să se pună un felinar cu o lumînare.*

— În mahalale se găseau „cîrciume joase, sub pămînt, unde femei desfac vinul și se dedau desfrîului“ (Raicevich). Femeile ușoare locuiau în niște case joase și obișnuiau „să privească la fereastră desculțe, să șadă îmbrăcate foarte bătător la ochi, cîntînd în cor cu vocea lor de sirenă“ (Reimens). Unul din aceste cîntece începea cu „mititico, vino-ncoa“.

— Pe străzile comerciale ale orașului se găseau numeroase dughene, din scînduri sau din zid, care aveau un acoperiș prelungit spre stradă (samar) — pentru a ține umbră — și tarabe la stradă.

— Carnea se tăia și se vindea pe niște butuci enormi (scaune), unde era lăsată să stea vara la căldură, uneori pînă căpăta miros. Din această pricină, marii boeri nu îngăduiau ținerea de scaune de carne în preajma curților lor.

— Pentru felul cum arătau curtea domnească, casele boerilor și ale tîrgoveților, hanurile, băile, chioșcurile etc., vezi N. Stoicescu, *Repertoriul monumentelor feudale din București*, Buc., 1961.

— Străzile principale erau strîmte, podite cu podine groase de stejar (urși), pentru care lucru se mai numeau și poduri (Podul Mogoșoaiei, Podul Tîrgului de Afară etc.). „Oameni, cai, trăsuri, totul se mișcă pe niște butuci, alăturați unul de altul, adeseori rupți sau gata să se rupă. Totuși caii și trăsurile nemțești — aproape singurele în folosință — mergeau cu o viteză egală" (Salaberry). „Multe din aceste scînduri nu sunt bine prinse, astfel că, atunci cînd ești în trăsură, ești zguduit în modul cel mai îngrozitor" (Hunter). „Mergînd pe străzi, trăsurile noastre erau supuse unor continue și grozave zdruncinături, trecînd peste trunchiuri de copaci și bușteni fasonați, așezați de-a latul străzii, în loc de pavaj, alcătuind un fel de podea, plutind deasupra unui noroi murdar care țîșnea prin spărturi" (Clarke).

Pe marginea acestor podine, erau săpate șanțuri pentru scurgerea „murdalîcului". Noroiul stătut de sub podine exala un miros foarte neplăcut. Podinele de lemn au început să fie înlocuite cu pavaj de piatră la 1824.

— Ulițele de la mahala erau, vara, pline de praf și, toamna, de noroi. Uneori se poruncea mahalagiilor „să aducă tufe, paie, cenușă și alte sfărîmături, ca să astupe bălțacurile de pe uliță".

— Podurile peste ape „sunt făcute din lemn, însă deasupra sunt așezați butuci nefasonați, care fug de sub picioarele cailor" (Jackson și Iakovenko).

— În afară de aceste poduri stabile, existau și poduri umblătoare, la trecerea cărora se plătea o taxă.

— *Trăsurile* erau mari și foarte luxoase, boerii întrecîndu-se în a avea un echipaj cît mai strălucitor. Se socotea o umilință pentru boeri să meargă pe jos. „Numărul și varietatea trăsurilor făcute pentru satisfacerea acestui lux sunt într-adevăr de necrezut și multe din ele sunt foarte elegante și costisitoare, cumpărate mai ales din Ungaria și de la Viena“ (Hunter). „Cine n-are caleașcă este considerat slugă sau țăran. De aceea trăsurile sunt în număr mare“ (Jackson). „Folosirea trăsurilor este foarte răspîndită ; cel mai mic boernaș și chiar negustorii nu ies decît în caleașcă“ (Tancoigné). „Vara se poate vedea un șir de 600—700 de trăsuri, care duc pe boeri la plimbare la Herăstrău“ (Kerr Porter).

Caretele de gală erau trase de cîte patru-șase cai.

— Pe capră mergea un vizitiu „despuiat pe jumătate sau îmbrăcat în mod grotesc..., în timp ce boerul, căruia îi lipsea numai turbanul ca să fie turc, se tolănea în fundul căleștii“. La spatele trăsurii ședea un arnăut care ținea în mînă ciubucul boerului. Cînd trăsura se oprea, acesta deschidea portiera și ajuta boerului să coboare.

— Noaptea, trăsurile mergeau precedate de cîte doi masalagii, care țineau în mînă cîte o făclie *(masala)*, pentru a lumina drumul. Aceste masalale ardeau cîteva ceasuri fără să se stingă. Masalagiii erau de obicei țigani, care fugeau desculți în fața trăsurilor. Pe drumurile de țară, se mergea noaptea cu cîte un felinar în față (un grătar mare de fier, în vîrful unei prăjini, în care se puneau cîlți sau pînză muiate în ulei și rășină).

— Un alt obicei al boerilor era acela de a se plimba călare pe cai acoperiți cu fel de fel de zorzoane, „urmăriți de toți pierde-vară și de cerșetorii orașului“.

— La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, *mobilele* obișnuite constau în niște lavițe, cu saltele de lînă, acoperite cu postav roșu și avînd deasupra perine mari. Boerii leneveau toată ziua — cînd nu se duceau la curtea domnului — pe aceste lavițe, stînd turcește, cu picioarele încrucișate (Carra). Pe aceste lavițe sau divanuri „boerul fumează, mănîncă și doarme“ (Jenne).

După 1806, au început să se aducă mobile din Apus, mai ales de la Viena.

— *Petrecerile* erau foarte numeroase, fiind una din preocupările cele mai de seamă ale boerilor. Erau îmbelșugate și totdeauna cu muzică. Ele se prelungeau pînă tîrziu și se terminau de obicei cu jocuri de artificii și pocnitori.

Unele petreceri se dădeau în grădini, unde se găseau chioșcuri. Grădinile erau luminate cu lampioane colorate.

— Pentru boerii domnului și pentru domnii fanarioți cînta — la ocazii solemne — meterhaneaua turcească, care făcea „gălăgia cea mai drăcească pe care am auzit-o vreodată“. La cele mai multe din aceste ospețe cîntau însă țigani lăutari. Cîntecele lor „erau așa de frumoase, încît ar fi îmbiat la joc chiar și buturugile“ (Lady Craven).

— În timpul ocupațiilor, austriacă și rusă, boerii „și mai vîrtos muierile iubeau muzicile și balurile nemțești, că să aduna cu ei la cele veselitoare“.

— Alte dansuri: un dans grecesc, în care femeile mergeau în spatele unui conducător, unite prin niște năframe de care se țineau ; alt dans grecesc consta în învîrtirea pe loc și ridicarea mîinilor peste cap. Aceste dansuri orientale erau „molatice și voluptoase“. Boeroaicele știau și alte dansuri : „poloneza“, dansuri occidentale (îndeosebi după 1806, sub influența streinilor veniți la noi).

— Tabulhanaua sau meterhaneaua turcească se compunea din cincizeci de tobe mari, „tot atîtea țimbale, trei *musettes* și șase *oboe*".

— Lumea se mai distra privind diverși „pehlivani" și măscărici care făceau fel de fel de giumbușlucuri : mergeau pe sîrmă, înghițeau foc, treceau prin iatagane.

— Între tineri și ostași aveau loc și întreceri bărbătești : aruncarea cu sulița, curse călări, un joc numit *geridul*. Pe la 1793 se consemnează în București spectacole date de circul francez al fraților Mahieux, într-o sală de lemn, construită la marginea orașului.

— *Mesele* erau foarte copioase. Se serveau bucate din abundență și „după toate gusturile". La 1820 un călător notează că, cu ocazia nunții domniței Ralu, s-a servit o masă la 200 de persoane ; ceea ce l-a impresionat a fost o construcție uriașă din zaharicale, despicată de iataganele arnăuților. Uneori, la asemenea ocazii, se ofereau bucate și celor strînși să privească ; de pildă, se frigeau boi în piață.

— În cursul *vizitelor,* dulceața, cafeaua și narghileaua erau nelipsite. Boerii mai aveau și obiceiul de a oferi musafirilor lor parfumuri cu care aceștia își parfumau bărbile. Ciubucurile aveau o coadă lungă, iar capătul „atîrna pe podea la patru picioare distanță" (Salaberry). Ciubucul domnului era din lemn de cireș, lung de peste șase picioare, cu capătul foarte elegant, iar vîrful care se băga în gură era din chihlimbar (Hunter).

Ciubucul, cafeaua și dulcețurile erau oferite de servitori boerilor. La palat, aceasta se făcea după un ceremonial anume.

— Cînd venea un oaspete de onoare la palatul domnesc, arnăuții trăgeau în aer cu flintele și se băteau clopotele. La primire, cînta meterhaneaua de asurzea pe oaspeți. Oaspeții de onoare erau primiți de domn în capătul scărilor palatului, după ce fuseseră conduși pînă acolo de o „strălucită escortă de pedestrași și călăreți" (Corral).

— În timpul vizitelor, papucii erau lăsați la ușă ; se intra de obicei cu alți papuci, dușumelele fiind acoperite cu covoare orientale.

— Distracția cea mare erau *jocurile de cărți : pharaon.*

— Boerii vorbeau la curte mai ales grecește ; cu streinii vorbeau și franțuzește sau italienește. Unul din obiceiurile lor era acela de a merge la curtea domnului, cu treabă și fără, unde își petreceau diminețile, țesînd intrigi și căutînd să-și consolideze poziția politică (Raicevich).

— Cînd intra domnul, boerii se aplecau pînă la pămînt și-i sărutau poala veșmîntului și mîna.

— Toți boerii purtau toiege, care simbolizau puterea dregătoriilor lor.

— Boerii — mai ales cei mari și bătrîni — mergeau sprijiniți de slugile lor, duși de subsuori. Domnul Caragea mergea susținut de doi gineri ai săi ; alți domni mergeau susținuți de doi mari boeri, din care unul era marele postelnic.

— Întîlnirile între boeri erau ceremonioase : se ridica puțin ișlicul și se simula o sărutare peste umăr. Boerii mai mici sărutau mîna celui superior, care îi săruta pe frunte — dacă îi erau apropiați. Dacă boerul era așezat pe divan cu picioarele sub el, saluta înclinînd capul.

— Femeile aveau mişcări agere, „ca de pisică", fiind împodobite de flori şi giuvaeruri ce scînteiau ca policandrele (Salaberry). „Tinerețea şi frumusețea se ofilesc repede în această țară, iar femeile bătrîne sunt respingătoare" (doamna de Reinhard). „Femeile sunt frumoase, sentimentale, galante, dar apatice, rău crescute și cu puțină instrucție" (Langeron).

— Femeile de la țară mergeau cu greutăți pe cap și cu furca de tors în mînă.

Pentru palatul domnesc :

— Toți boerii țineau în mînă bastoane cu capătul aurit, care erau însemnele postului ce ocupau (eventual bastoane de abanos cu capetele de fildeș).

— Cînd veneau în sala tronului, erau introduși de al doilea postelnic, care mergea înaintea lor. După intrare, luau loc pe banca îmbrăcată în postav roşu, din dreapta tronului, unde li se servea dulceață și cafea.

— În stînga tronului sta postelnicul cel mare, avînd în mînă un baston de argint, lung de circa 2 metri.

— Sceptrul domnului era de argint aurit și avea o lungime de o jumătate de metru.

— În palat existau patru ceauşi, îmbrăcați în pantaloni largi, de culoare roşie, încinşi cu o cingătoare de argint, pe cap purtînd o căciulă rotundă și ținînd în miini bastoane de argint. Ei chemau în limba turcească pe servitorii care serveau ciubuce, cafea și dulceață.

— Boerii se adresau domnului cu „Măria-Ta", „Prea Înălțate doamne" sau „Prea Înălțate stăpîne". Cînd domnul le dădea o poruncă, ei îi raportau : „după luminata poruncă a Măriei-Tale (sau Înălțimei-Tale)". Boerii între ei îşi spuneau „arhon, vornice, Cane" etc. Cînd vorbeau unul despre altul, spuneau „dumnealui logofătul Dudescu" sau „fratele nostru"... (dacă erau egali).

Modele de scrisori sau porunci :

— *Pentru vina boerului condamnat de domn :*

Milostiv Bojiu Io... voievod i gospodar Zemli Vlahiscoe. Fiindcă ne-am înștiințat domnia-mea că dumnealui... au îndrăznit și fără cît de puțină sfială și temere de stăpînire (a făcut cutare chestie), nemaiputînd suferi domnia-mea aceste obraznice urmări a unora răi nărăviți ca acesta, și ca să cunoască atît el cît și alții sfîrșitul celor neascultători și nesupuși la poruncile stăpînirii, pe care sunt datori să le cinstească și să le păzească fără de strămutare, hotărîm domnia-mea ca mai întîi să-l dea prin tîrg apoi să se pedepsească cu ocna...

Ordin pentru prinderea haiducilor :

...Fiindcă ne-am înştiințat domnia-mea că în județul... s-a ivit o ceată de hoți, tîlhari, prădînd și jefuind pe cine găsesc, volnicim printr-această domnească a noastră carte pe..., polcovnic de poteră, ca, luînd de la Spătărie poterașii cei trebuincioşi, să meargă la numitul județ și cu orice fel de mijloc să se silească să-i prindă, ori vii, ori morți, să-i prindă negreşit. Asemenea poruncim şi vouă ispravnicilor, polcovnicilor și căpitanilor de prin județe îndată să săriți împreună cu oamenii voștri.

Modul de viaţă al boerilor :

— In timpul vizitelor, boeroaicele erau aşezate neglijent pe divan, cu capul pe spate sau susţinut. Boerii care le vizitau stau aproape culcaţi lîngă ele. O rochie foarte uşoară, scurtă şi strînsă, acoperă formele lor fermecătoare şi dau contur frumos sînilor lor. Ele poartă pe cap o stofă neagră sau de culoarea focului, strălucitoare de diamantele care se găsesc pe acest turban. Împodobite cu multe perle la gît şi pe braţe. Uneori rochiile au multe piese de aur de jumătate de ducat pe ele, uneori pînă la 3 000 de piese. Restul îmbrăcămintei lor orientale este făcut din stofe brodate sau lucrate cu aur şi argint şi tivite cu blănuri preţioase, ca şi hainele boerilor, care nu diferă de acelea ale turcilor decît prin boneta pe care şi-o pun dedesubtul calotei lor roşii, care nu seamănă a turban.

— Femeile au tot timpul în miini un fel de mătănii de perle, corai, diamant, agat sau lemn scump. Cu acestea ele îşi întreţin agilitatea degetelor, ale căror unghii sunt vopsite cu carmin. Ele serveau şi ca limbaj special între amanţi, alcătuind un alfabet al galanteriei. Se putea obţine foarte uşor un *rendez-vous.*

— Boerii au fiecare cîte şapte sau opt servitori, iar femeile tot atîtea fete drăguţe, care îi servesc în interior ; costumele lor nu diferă decît prin lipsa de bogăţie de acelea ale stăpînilor.

— Fiecare din aceşti servitori îşi are rolul său : unul primeşte musafirii, altul le oferă ciubucul, aducînd pentru alegere una-patru pipe. Una aduce *„une soucoupe et un petit cuiller avec des confitures de rose“.* Alta parfumează sau împrăştie esenţă de parfum în salon ; una aduce ceştile cu cafea, alta paharele cu apă. Era o mare neplăcere pentru boerul care era refuzat de oaspeţii săi să primească aceste atenţii.

— Încălţămintea se lasă la uşă, casele fiind împodobite cu frumoase covoare.

— Servitorii nu sunt strigaţi, ci sunt chemaţi prin bătăi de palme.

— Petrecerile erau bogate şi pline de voluptate ; se dansa *„la fyrrhique“* şi alte dansuri greceşti, turceşti, moldoveneşti, valahe şi egiptene. Oamenii se ţin de mînă, se fac cîţiva paşi în cerc, dar foarte aproape unul de altul ; se mimează, apoi dansatorii se separă, iar se apropie, se privesc cu aerul că se iubesc (Principele de Ligne, 1788).

Despre portul boerilor, călătorii streini mai spun :

— *Boeroaicele.* Soţia unui agă : rochie de muselină, „cu mîneci lungi, răscroite pînă la sîni şi legată à la Campbell, strînsă la picioare ca un pantalon, o bucată de muselină sub talie, pe cap o căciulă înaltă, turtită, un canaf de aur, tulpan pe frunte şi cosiţele pe umeri ; o mantie de mătase azurie, cu marginile de blană şi mîneci scurte, tîrlici de piele galbenă, subţire, pe care îi scot cînd se aşază turceşte pe divan“ (Moritt of Rokeky).

— Portul boerilor se apropie mult de moda orientală.

Ei nu-şi rad barba, dar îşi rad capul şi poartă o mică tichie de postav roşu şi un calpac, jumătate din postav roşu şi jumătate din blană. Caftanul lor, lung, larg, fără guler, este de obicei dintr-o stofă scumpă, şi vesta lor cu mîneci seamănă cu a turcilor. Ei poartă, ca și turcii, papuci de marochin și șalvari enormi.

— Femeile se îmbracă cu o rochie lungă și fără cute. Rochia se prinde pe sub sîni, pe care îi strînge, și lasă o deplină libertate pîntecului, pe care aceste doamne îl poartă într-un chip foarte puțin grațios. Ele se gătesc cu basmale colorate, au părul împărțit într-o mulțime de șuvițe împletite și poartă o căciuliță în formă de con, încărcată de flori, briliante etc. (călători ruși).

— Pentru a ne forma o idee de garderoba bogată a boeroaicelor dau mai jos cîteva foi de zestre, în care se arată numărul și felul rochiilor, al pietrelor prețioase etc.

Hainele unei boeroaice (1804):

— Un rînd de haine de samur.

— Un rînd de haine de rîs.

— Un rînd de haine de nurcă.

— Un rînd de haine de cacom, toate cu rochiile și fustele lor.

— O scurteică de mătase de Malta, albastră, cu samur.

— Zăbranic cu rubiele.

— Șal de India, negru ; șal ghiuvez (roșu).

— Șase cămăși de borangic.

— Sipet de haine.

Două rînduri de așternuturi:

— Plapomă din stofă cu fir.

— Saltea cu 3 perini.

— Trei perini cu fețele din agabaniu, cu horbotă de fir.

— Plapomă de lastră.

— Saltea de atlăzel cu trei perini.

— Patru perini mici cu fețe de tulban.

— Cearceafuri.

— Două antirie cu cămășile lor, însă unul savoi și altul de tulpan.

— O pereche șalvari de măltaf cu brîul cu beteală.

Rochiile Ecaterinei Mano, mare boeroaică (1814, april, 11):

— O rochie de Țarigrad, șal alb cu căpătîie mari și cu ulamele de jur împrejur.

— O rochie de buhur, șal roșu cu ulamele.

— O rochie de dantelă albă, cusută cu beteală grea.

— O rochie de catifea galbenă, cu bleonduri.

— O rochie de Florența, albă, cu bibiluri și cu bleonduri.

— O fustă de atlaz albă.

— Șaluri diferite (negre, cu floricele etc.).

— Trei cămăși, însă două de Lipsca cusute, de batistă linó, și alta de percal cu vapeluri.

Așternutul cel bun:

— Saltea de stofă grea cu trei perine.

— Plapomă de chescheriu cu flori și cearceaf de agabaniu.

— Cinci perine, însă patru mici și una mare de agabaniu cu puf.

Așternutul al doilea:

— Saltea de cit cu trei perine.

— Plapomă de canavăț, cusută cu fir și mătase, cu cearceaf de chembrică.

— Cearceafurile, ca și perinele, aveau beteală pe margine.

Bijuteriile unei boeroaice (1804):

— Floare de diamant în chip de trandafir.

— Paftale de matostat în diamanturi de jur împrejur și calomfir în mijloc.

— Cercei lungi cu floare de diamanturi și cu două smaragde.

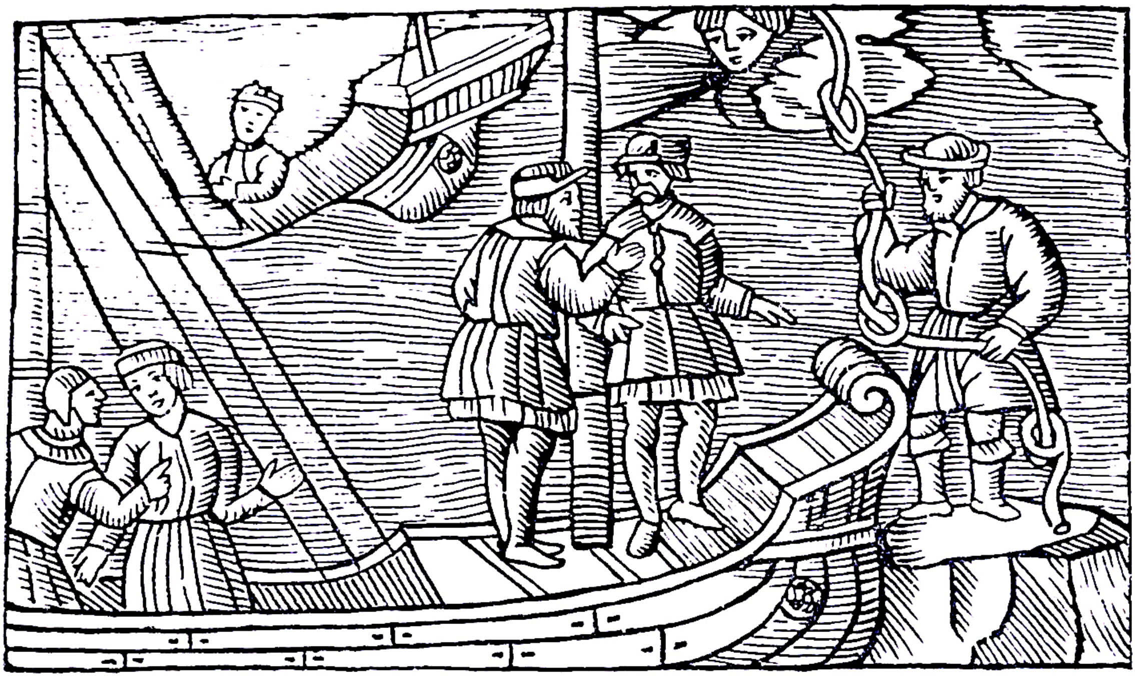

— Mărgăritar de mijloc, 13 șire.

— Mărgăritar mărunt amestecat cu mare, 3 șire.

— 2 inele cu diamanturi.

— Un inel cu diamant mare, înconjurat de diamanturi mici.

— 3 inele cu safire.

— Un inel cu smaragd.

— Un inel cu smaragd și zece diamanturi.

— Păftăluță cu diamanturi și rubinuri, cu colan împrejur de mărgăritar și cu 24 de gălbenași.

— Cercel cu cîte trei picioare de smaragduri și cu cîte șapte diamanturi.

— Ceasornic de aur cu lanț de aur.

— Doi porumbei de aur cu rubinuri.

— Paftale de chihlimbar cu pervazuri de argint poleite cu colan de fir.

— Copcă cu diamanturi și rubinuri.

— Cercei cu smaragde cu floare în chipul soarelui, de diamant.

Argintăria unei boeroaice (1804):

— Două tăvi mari.
— Ibric de cafea.
— 12 farfurii cu felegeanele lor.
— 6 farfurioare și 6 lingurițe.
— 12 cuțite cu furculițele lor și linguri cu tocul lor.
— 10 perechi cuțite cu furculițele lor, cu mîner de os negru.
— Două linguri mari.
— Patru solnițe.
— Două sfeșnice cu mucările lor.
— Muhurdar.
— Cățuie.

Tacîmuri și alte lucruri de casă:

— 24 talere de farfurie.

— 24 farfurii de turnat bucate.

— 12 caramfire cu paharele lor poleite.

— Feligele (ceşti) mari pentru ceai şi mici pentru cafea.

— 4 sticle de apă.

— Pahare mici de argint pentru rachiu.

— Lighean cu ibric de alamă.

— Farfurii de argint pentru dulceață.

— Carafe pentru vin.

Cocoanele purtau peruci:

— *1810*. O cocoană poftită la o petrecere la București cere o perucă, dar să nu fie prea mare „şi să face capu cît o baniță și nu sunt obicinuită acel fel, fiindcă această modă iaste după cum purtăm".

— *1811*. Altă cocoană cere o „perucă după părul care trimisăi".

Întrebuințau parfumuri și săpunuri parfumate:

— Apă de obraz „care au ieșit acum" (1784).

— Apă de melisa.

— Lăvanta.

— Săpun „ce scriu gazetele că au eşit pentru spălat cocoanele pe obraz" (1798).

Basmale:

1783. O boeroaică cere „două basmale frumoase, de cele ce poartă doamnele la pept..., să nu fie albe, să fie altă față".

1785. Idem, „o basma de horbotă albă de gît".

Mănuşi (de toate culorile):

1782. Se cer „doao perechi de mănuşi de piiale: o păreche să fie albă şi alta albastră".

1796. Mănuşi albe de mătase.

1797. Mănuşi de piele roşie închisă şi mănuşi de ibrişim.

Încălțămintea:

— Papuci de Țarigrad.

— Papuci femeieşti fără terlici, cu postav şi cu panglică şi cu toc.

— Papuci femeiești fără postav și cu meşină pe talpă.

— Papuci cu meşi (trei categorii).

— Conduri cu terlici, cu toc și cu panglică.

— Strinfi de mătase sau bumbac.

— Pantofi cu fluturi și prin prejur cu piele neagră sau albă sau cu atlaz.

— Pantofi de piele fără toc, de culoare neagră şi verde.

— Pantofi cu „cătărămi".

— Pantofi femeieşti, negri şi galbeni, cu panglică.

— Cisme „liliachiu", galbene, roşii şi negre (căptuşite şi necăptuşite).

— Cisme de meşină de oaie şi de saftian turcesc (bărbăteşti şi femeieşti).

— Iminei colivrii, roşii şi negri (pentru femei).

— Iminei copilăreşti, roşii şi negri.

— Papuci orlan, femeieşti, fără terlici.

— Meşi ostăşeşti.

Hainele bărbaților aveau multe ceaprazuri:

1792. Un boer cere ceaprazuri „cu marginile de sîrmă galbenă şi mijloacele de sîrmă albă, şi în mijloc să facă floarea de cabarale, adecă de fluturi galbeni şi albi".

Vasele şi farfuriile:

— Farfuriile erau poleite, iar unele din argint.

— Ele se serveau pe nişte talere, care, la rîndul lor, şedeau pe nişte „rogojoare de cele de masă".

— Farfuriile erau colorate, cu desene frumoase.

Sunt amintite în documente:

— Toc de tinichea cu 7 talere.
— Talere de farfurii.
— Farfurii de bucate.
— Farfurii de rasol etc.

În case se ţineau lădiţe cu lămîi:

1785. O boeroaică cere să i se trimită „2 pomuşori, unu de lămîi şi altul de naramză, în lădiţă, de să va putea şi cu rod sau flori".

Pe pat se puneau uneori şi piei de urs:

1787. O boeroaică cere o piele de urs, „să o aibă pe pat, în loc de mindiriu", şi piei de capră, să ţină „loc de perine".

Lucrurile se ţineau în lădiţe de chiparos sau de lemn negru:

— Scrisorile şi lucrurile de preţ se ţineau în sipete încuiate.

Sobele erau fie de fier, „de cele subţiri", fie din teracotă.

Un strein spunea la 1715 : „Fiecare odaie are cîte un cămin, care se numeşte în limba valahă sobă, cu o portiţă ovală, prin care se bagă lemnele, şi o ieşire pentru fum, iar partea inferioară transmite căldura prin una sau două coloane pătrate sau rotunde, care încălzesc odaia."

Pe pereţi se găseau rafturi pentru veselă *(1792:* un raft pe cuie cu ciucuri albaştri) şi sfeşnice cu lumînări.

Unii boeri aveau păsări în casă:

1793. Un boer cere „doi canari buni, învăţaţi bine cîntece frumoase".

1796. Boerul e nemulţumit. Nu-i trebuie canari „numai cu cîte o notă", ci „să ştie note mai multe spre a fi vrednici de cinstea unui person mare". Nu contează preţul, „numai faini să fie, buni, cu organele lor".

Cocoanele aveau căţei:

1784. O cocoană spune că „Miliort", căţelul, murise şi că „mare englengea şi petrecere dăn vreme făceam cu dînsul". Cere unui negustor altul „frumoşel şi costiri". Cererea se repetă ; cocoana vrea neapărat să facă cu căţelul „puţintică englengea, pentru trecerea de vreme". Căţelul cel nou trebuia să fie, ca şi „Miliort", cilibiu.

1784. O altă cocoană cere „un căţeluş de cei mici, flocos şi nu zăvod de cei mari, de Beci. Foarte să fie mic, încît să nu mai fie în toată Evropa mai mic decît acela ; să fie flocos, cu părul slobozit şi moale, fie şi căţea".

1796. Un alt boer cere „doi căţeluşi mici, frumoşi, vrednici de damă mare, de domniţă".

1810. „Mamzel Zinca Văcărescu are mare plăcere la cîini mici de tot, cu păru mare, *de care au damele cele mari lîngă dînsele"*. Cere „un cîine mic, flocos, care să poată totdeauna a-l avea în mîini".

Bărbaţii aveau cîini de vînătoare:

1785. Un boer cere „un cotei bun, frumos, cu urechile lăsate, lungi ; să fie soi bun, a căuta şi prepeliţe şi a scoate vînatul şi din apă".

1804. Un alt boer cere 15 „samsoni" (dulăi).

Boerii citeau gazeturi:

1789. Barbu Ştirbei cere „gazături talieneşti, fiindcă am început şi eu să citesc talienește și mai bine mă deschiz din gazeturi“ ; dacă nu se pot trimite de cele „talienești“, să-i trimită „tot nemțești“.

1807. Un alt boer cere „gazături franțuzăști“.

Boerii purtau ceasuri :

1796. Un boer cere la Sibiu „un ceasornic bun de purtat în sîn, englezesc“.

1802. Alt boer cere un ceasornic „și un lănțuș de aur, zarif subțire“.

1817. Ceasornic mic cu lanț de aur într-o pungă.

Bucătarii erau streini sau țigani :

1794. Un boer cere „o bucătăriță săsoaică ; să fie meșteră, curată, să aibă știință de praxis, de uscături, de bucate și zaharicale“. Trebuia să mai fi fost și înainte „în casă de boer“.

1807. Alt boer cere o „bucătăriță foarte bună, să știe să-mi facă bucate bune, cîte trei feluri de bucate și o friptură bună și prăjituri să știe să facă, feluri dă feluri“.

În case se mai găseau :

— Nemțoaice spălătorese.

— Grădinari nemți („că rumâni grădinari nu să găsesc, fără numai nemți“).

— Femei în casă nemțoaice. (*1818.* O boeroaică cere „o practicoasă muere care să aibă știință a face toaleta și a îngriji pentru haine, spălături și de rochii.“)

Cît privește *trăsurile,* acestea erau foarte luxoase (cum am arătat) :

1780, decembrie, 6. O boeroaică cere o trăsură „înăuntru cu catifea roșie, pe afară cu o vargă de aur și cu una verde, și prin varga cea verde să aibă floricele și dricu să fie iar asemenea roșu“.

1781. Alt boer cere o caretă sau o butcă „cu acoperiș dinainte... Să fie modă ca de Beci (Viena). Văpseala butcii să fie roșie și lucrul țapăn“.

1784. Un boer cere o butcă „englezească sau de Beci, frumoasă, să nu fie la altul asemenea“.

Alt boer cere o butcă nouă, frumoasă, „postavul să fie verde și dinapoi să aibă loc a ședea doi oameni pe lădiță, iar denainte să aibă scaun umblător, cînd va fi trebuință să poată ședea și pe scaun alți doi oameni ; burdufu să fie înalt ; să aibă două sticle ca să se vadă și perdele. Scările să fie ca la caretele englezești, să se închidă sub butcă și la picioare să aibă o ladă pentru bagaje. La vizitii să aibă de asemenea burduf, pentru a se pune trăistele și frînele“.

1790. Alt boer cere două butci de la Beci „pă fiară englezești, să să legene ; să fie poleite cu aur și zugrăveală frumoasă. Înăuntru să fie îmbrăcate cu pluș frumos“.

— Avînd în vedere faptul că podurile ulițelor erau adeseori stricate, din care pricină trăsurile mergeau greu și zdruncinau pe cei care călătoreau, domnul poruncea uneori să se aștearnă paie pe podurile ulițelor, atunci cînd venea un musafir mai de cinste (1797). (Vezi Urechia, V. A., p. 397.)

Alimente care se cumpără :

— Ceai „fain“.

— Candel alb, „fain“, rahat locum.

— Rozmarin pentru bucate.

— Unt de anason.

— Stafide negre de Moreea și razachii, migdale de Hios, roșcove, smochine, alune.

— Lămîi, portocale, castane, curmale de Misir, măsline negre și verzi de Franța, de Rumelia.

— Zahăr și „păpuși de zahăr pișcot“ ; zahăr de Veneția și de Misir (Egipt).

— Zahăr căpățînă și mărunt, praf.

— Untdelemn de Provenția sau de Franța.

— Pișcoturi, pezmet de Brașov.

— Aufsați de zahăr cu tot felul de figuri.

— Prăjituri împodobite „cu jigănii“.

— Orez de Italia, arpacaș.

— *Cîrnați de zalhana*, salam, pastramă de Țarigrad și de capră, ghiuden cu mirodenii, și ghiuden de țară.

— Macaroane, fidea de Veneția.

— Sardele, lacherdă, pește sărat, scrumbii de mare și de Dunăre, icre de chefal, icre negre și roșii, icre tescuite, icre de morun îndulcit, de știucă etc.

— Ridichi de lună roșii și albe, ridichi sîrbești.

— Lăptuci, căpățîni mari (salată „dă cea învăluită“).

— Anghinare, conopidă, varză, praz.

— Țelină, pătrunjel, morcovi, spanac.

— Jimbluțe coapte bine pentru supă.

— Cornuri de supă, jimble.

— Ananas („un soi dă poame“).

— Prezantin.

— Linte de supă, mazăre, fasole.

— Cașcaval, unt, brînză de burduf, urdă sărată.

— Mănătărci.

— Halva de Țarigrad și de Rusciuc.

Băuturi :

— Vin de Tokay.

— Vin Aispurh.

— Vin de Rin.

— Vin de Spania.

— Vin de Drăgășani („limpede și cu gust așa de bun“).

— „Vutcă franțozească ce să chiamă rum, care să face din drojdie de zahăr.“

— Șampanie (1811).

— Rachiu.

Dulcețuri :

— Șerbet de zahăr, dulceață de coarne, de trandafiri etc.

Cît despre *distracțiile boerilor*, adaug, la cele spuse, următoarele :

„La 1793, domnul a distrat niște oaspeți poftindu-i la ferestrele salonului ca să vadă reprezentația renumitului călăreț de circ Mahieux, pe care voevodul îl chemase să-i distreze în curtea palatului cu trupa sa“ (Reimess, 1793).

1818. Caragea a făcut „o asmodie ce se numia bășică lungă de 4 stînjeni (8 metri) și largă tot de atît, făcută din pînză de Brașov și îmbrăcată cu batistă (90 de bucăți). A pus în ea un buriu, butoiaș cu spirt, de 5 vedre, i-au dat fitil de jos și s-au înălțat în slavă, cît de-abia se vedea. Părea că este un ișlic boeresc și într-însa ardea fitilul și lumina ca un luceafăr. A căzut la Cățelu“ (*Neamul românesc literar*, 1910, p. 143).

— Se aduc 3—4 țigani unși cu funingine pe obraz și stăpînul pune înaintea lor o farfurie cu făină în care sunt băgate cîteva monede ; țiganii, cu mîinile la spate, sunt puși să scoată cu dinții monedele și stîrnesc mare veselie cu fețele lor de funingine.

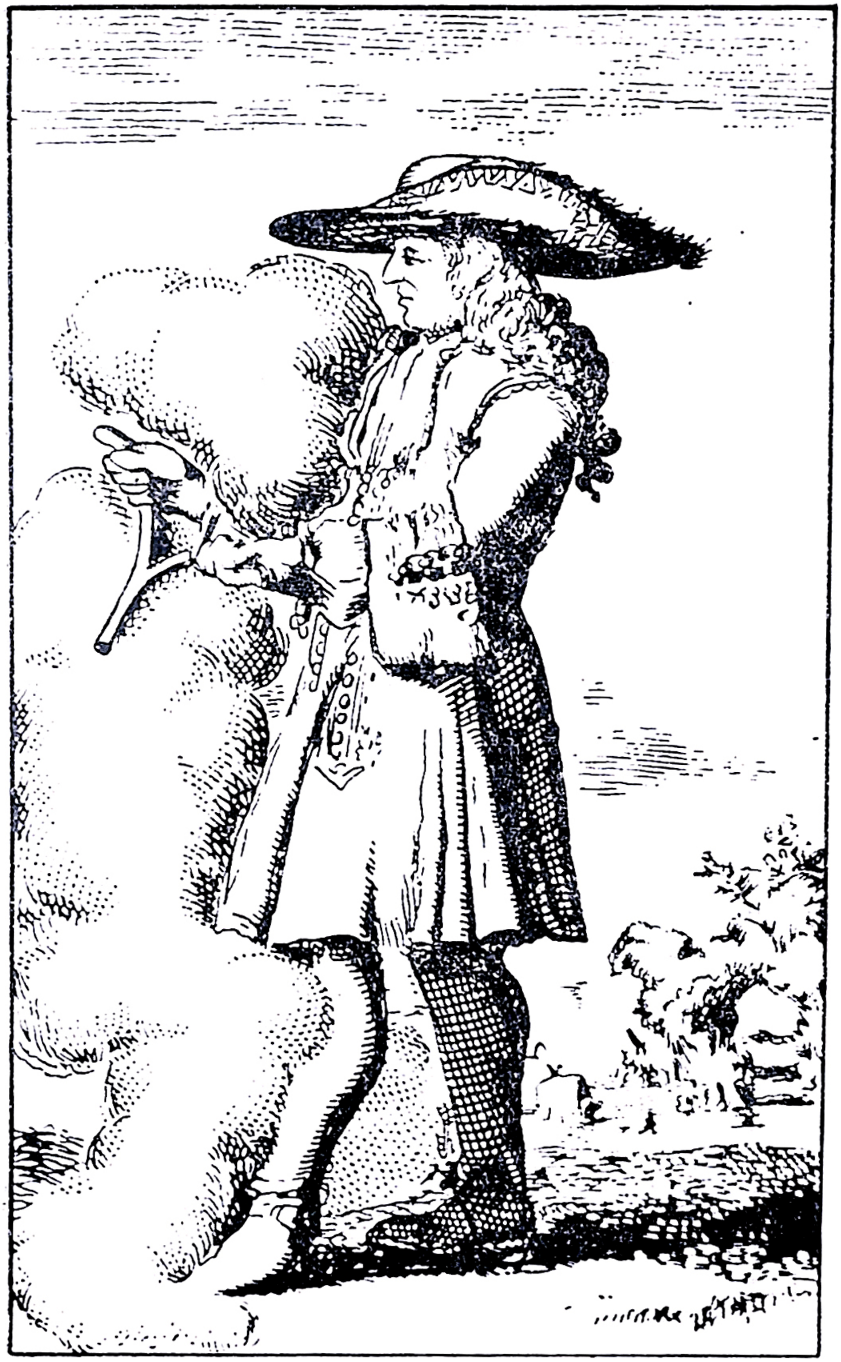

— Alte distracții : să prindă cu gura, alergînd, un ou suspendat în aer, sau să tragă cu dinții o monedă înfiptă într-o luminare lîngă flacără, fără să o stingă. Evident că se aleg cu părul ars și buzele fripte. Se mai punea o luminare aprinsă în mijlocul unei grămezi de făină, în care erau ascunși bani, și pe care țiganul trebuia să-i scoată cu dinții, stingînd luminarea. Flacăra suflată aprindea făina și aprindea și părul țiganului.

— Pentru diferența dintre portul boeroaicelor mari și al celor de rang mai mic, dau mai jos două foi de zestre ale unor fiice de mici boeri :

Zestrea urei fete de boernaș (1784) :

— 1 tătarcă de atănelă, cu șireturi, cu blană de cacom.

— 1 tevilichie asemenea.

— 1 rochie de cit cu anteriu și cu șireturi.

— 1 tătarcă de ghermesit cu flori de fir și cu șireturi, cu blană de sîngeap negru.

— 1 tevilichie asemenea.
— 1 rochie la fel.
— 1 giubea de atlas.
— 1 tevilichie asemenea.
— 1 rochie șamalagea cu anteriul ei.

— 1 pereche cercei de aur cu mărgăritar și rubine.

— 1 pereche cercei cu smarage, „cu picerele de mărgăritar".
— 1 inel de aur cu piatră de balaș.
— 1 pereche paftale de argint.

Scoarțe de pat :

— 1 covor de Țarigrad.
— 2 perine mici cu fir.
— 1 cearceaf cusut.
— 2 boccealîcuri de cămăși de borangic.

Zestrea unei fete de boernaș (1833):

— O ladă mare de Brașov.
— Plapomă cu saltea de cit.
— Salup de postav cu blană de vulpi.

— Fermenea de șal îmblănită cu cacom.

— Fermenea de dradidan (drap de dame).

— Cinci rochii, trei bune și două de cit.

— Cațaveică de șal îmblănită cu vulpi.

— Șase perini de pat și cinci de perete cu fețele albastre de lînă.

— Fețe de perini de bumbac făcute în casă.

— 20 de șervete făcute în 5 ițe.
— O farfurioară de argint cu trei lingurițe și o tablie.

— Trei farfurii de argint cu felegenile lor.

— O tavă de aramă și o tigae de aramă.

— Două căldări, una mare și una mică.

— Două inele, unul cu matostat și unul cu topaz.

— O pereche cercei de argint cu mărgăritare.

— Șase lavicere, unul cu flori.
— Ibric cu lighean de aramă.
— Două sfeșnice de alamă.
— Un blid de cositor.
— Două șaluri de pus pe spate.

Îmbrăcămintea țăranilor consta din :

— Un suman de dimie cenușie, cu mîneci lungi, fără nasturi, fără copci și fără guler, închis printr-o cingătoare.

— Ițari din aceeași stofă.

— Cisme sau sandale cu ourele (opinci) ca ale locuitorilor din Pirinei.

— Căciuli rotunde și înalte ca ale husarilor, fără pene, fără coadă și fără clape. Ei își rad capul și își lasă barbă. Femeile au o fustă foarte scurtă, o cămașă și o bluză largă. Vălul alb deosebește nevestele de fete. Au părul negru și lins, pe care și-l împletesc (Langeron).

Pentru completare, dau mai jos cîteva foi de zestre :

Zestrea unei fete de țăran înstărit din Prahova (1822) :

— Salbă de galbeni.
— 2 rochii de stambă.
— 1 rochie de anghină.
— 1 scurteică de ghermesit cu jderi.
— 7 cămăși femeiești.
— 8 perine albe cu fețe.
— 1 saltea cu lînă de cit.
— 1 plapomă de cit.
— 2 scoarțe de pat.
— 1 ladă nouă.
— 4 talere de cositor cu tacîmul lor.
— 1 sfeșnic de alamă.
— 1 căldare de rufe etc.

Alta la fel (1831) :

— 1 malotea ghermesit îmblănită cu jder.
— 1 rochie taclit.
— 2 rochii stambă.
— 1 fermenea de postav.
— 2 scoarțe : una aleasă și una în vergi.
— 6 perini lungi, 1 plapomă, 1 saltea.
— 8 cămăși femeiești.
— 2 șervete borangic.
— 2 talere cu tacîmul lor.
— 16 batiste etc.

Foaia de zestre a unei fete din Buzău (1831, decembrie, 4) :

— 30 coți de velințe.
— 4 perine cu fețele lor.
— 24 coți de pînză de cămăși bărbătești, cu vergi.
— 3 cămăși femeiești.
— 1 rochie de stambă albastră.
— 1 scurteică de micatonu cu blană.

Altă foaie de zestre tot de acolo : (1832, ianuarie, 16) :

— 1 ladă pentru haine.
— 2 rochii de stambă.
— 1 fermenă de pambriu.
— 1 fermenă de agină.
— 1 brîu în colțuri.
— 1 tulpan de îmbrobodit.
— 1 testemel mare.
— 1 scurteică de pambriu lungă, îmblănită.
— 4 cămăși femeiești.
— 7 șervete de obraz.
— 12 batiste.
— 2 basmale bune.
— 2 perechi ciorapi bumbac.
— 2 perine lungi și 4 scurte.
— 1 scoarță mare.
— 1 velință mare.
— 1 așternut bun.
— 4 perine de perete, alese.
— 1 maramă de îmbrobodit.

Iată cum descrie un strein, pe la *1715, mesele* din Țara Românească : „Masa pe care se mănîncă e în felul celor din sălile de mîncare din mînăstirile catolice, neuzitîndu-se la valahi mese ovale, sau rotunde, în mijlocul odăii. Comesenii se așază de o parte și de alta a mesei, pe bănci lungi, cu spătare acoperite cu lăicere. Capul mesei e rezervat stăpînului casei, sau unei persoane cu vază. Fața de masă e din pînză de casă, lucrată din in, foarte subțire, ca și șervețelele, dar, cînd acestea nu ajung pentru numărul comesenilor, atunci se servesc de un ștergar lung, cu care se acoperă de obicei farfuriile și tacîmurile, și din care comesenii își potrivesc cîte o porțiune în loc de șervet. Pînă se servește masa, invitații se întrețin cu gazda în odaia sa, unde se servește vutcă și se aduce apă pentru spălatul mîinilor; își scot apoi antereele, pe care le prind numai într-o copcă la guler, rămînînd mînicile atîrnate în lung, la spate. Acesta e un act de bună-cuviință pentru invitați. Preotul, care de obicei nu lipsește, spune un *Tatăl nostru*, în grecește sau slavonește, și binecuvîntează masa. Fiecare se așază apoi după rang, și, după ce preotul moaie o bucată de pîne în mîncarea adusă, ceilalți își fac cruce și, înclinîndu-se ușor spre gazdă, începe masa. Dacă e zi de sărbătoare, își urează reciproc sănătate și aceeași întîlnire pentru anul viitor, după care stăpînul casei, după ce-și face din nou cruce, bea primul pahar de vin. La valahi nu e obiceiul să se ceară de băut, ci se așteaptă invitația gazdei, care oferă de băut în același pahar, care trece din mînă în mînă ; streinul deprins cu altă igienă se acomodează cu greu la acest obicei.

Mesele lor sunt foarte îmbelșugate, dar mîncărurile nu sunt bine gătite și ceea ce e mai rău e că sunt servite destul de reci, căci în Valahia bucătăriile sunt în fundul curților și deci departe de casă. După masă, toată lumea se întoarce în odaia unde s-a servit vutca și acolo își spală din nou mîinile și gura. Pentru acest scop apa e adusă în lighene turcești, de aramă spoită, cu capace găurite, lucrate cu multă artă și aduse din orașul Serai din Bosnia. După spălat, se aduc cafele, unii mai beau înainte un pahar cu vin, iar narghileaua e oferită odată cu cafeaua. În sfîrșit, boerii își pun antereele și, după mulțumirile cuvenite, încalecă fiecare și se întorc acasă pentru somnul de după-masă, obicei ce există nu numai în zilele lungi de vară, ci și în cele de iarnă. Somnul e ușurat și de vinurile servite din belșug la masă, fără însă să fi amețit pe invitați.

Găsesc util să descriu masa oferită boerilor, de Paști, de către domni, după care cetitorul va putea deduce despre cheltuielile celorlalte festivități de la Curte.

După slujba religioasă, la ora mesei, trîmbițașii dau semnalul și se aduc în sala cea mare mîncărurile. Boerii de primul rang, împreună cu domnitorul, sunt serviți, într-o odaie vecină, cu vutcă și dulceață, după care își spală, în ordine, mîinile, își dezbracă hainele, care rămîn prinse la gît numai în copcă, cu mînicile atîrnate la spate, după care prînzul este anunțat. În frunte cu Principele, se îndreaptă toți spre sala de mîncare, își ocupă locurile, după demnitatea fiecăruia, afară de cei ce stau în picioare la spatele Principelui pentru a-l servi. De se întîmplă un patriarh la masă (cum a fost cazul pe timpul meu, cu cel din Ierusalim sau Alexandria), acesta ocupă capul mesei, la dreapta Principelui.

În lipsa patriarhului, mitropolitul Vallahiei ocupă un fotoliu cu spătar, lîngă domnitor, în capul mesei. Urmează apoi marii dregători, după rang, unul în fața altuia.

Boerii însărcinați a servi pe domnitor, după un ceas de serviciu la masa care durează 5—6 ore, se trag în altă odaie, unde, la rîndul lor, sunt serviți cu aceleași onoruri și cu aceleași bucate, și se reîntorc la masa domnitorului, cînd încep toasturile însoțite mereu de sloboziri de tunuri.

În apartamentul doamnei are loc aceeași masă, cu aceeași orînduială, cu jupînesele care ocupă locurile, sau servesc ca și respectivii lor bărbați. Îndată ce domnitorul își ocupă locul la masă, orchestra, compusă din trîmbițe și tobe, cîntă în curte, pînă ce Princepele rădică primul toast, ascultat în picioare de toți, afară de mitropolit, care, de obicei, închină înaintea domnitorului, în sănătatea acestuia. Princepele bea în sănătatea fiecărui boer în parte și toasturile continuă trei ore în șir. Paharnicul toarnă din nou cîte un pahar domnitorului și mitropolitului, care rostește următoarea rugăciune, ascultată în picioare: *În onoarea și slava lui Dumnezeu, care prin mila sa am ajuns sănătoși această sfîntă zi, ne rugăm să ajungem, la anul, aceeași zi sfîntă, cu sănătate și pace.* Se slobod cele 12 tunuri întovărășite de salve de puști, care, în timpul lui Constantin Brîncoveanu, erau în număr de 2 000 și mai bine. După salve, se pornesc muzicile, adică trîmbițile, tobele, țimbalele, flautele etc., iar înăuntru cîntă muzica bisericească. Se dă porunca și celei țigănești cu vioară și cobză, și se cîntă din gură, după dorința Princepelui. Al doilea toast e pentru Împărat *(termen echivoc, cu care turcii înțeleg pe Sultan, iar domnitorul pe Împăratul creștin)*; e urmat iarăși de tunuri, salve și muzici. Al treilea toast e cel ridicat de patriarh pentru domnitor, apoi pentru boerii țării etc.

Acest banchet se repetă la zile mari, cu mica deosebire că la 1 ianuarie, de Sfîntul Vasile, dacă strănută un boer, i se oferă repede un pahar de vin, iar domnitorul îi dăruiește postav și atlaz pentru haine, iar dacă domnitorul strănută, vistieria îi oferă brocard aurit pentru haină. Ca desert, se servește plăcintă, în care sunt băgați bani și bilete cu conținut amuzant. Fiecare boer e dator să citească tare conținutul foaiei sale de plăcintă și se nimeresc cuvintele: *beție, îngîmfare, fățărnicie, rîvnitor de domnie,* la care domnitorul adaoga cîte un cuvînt cu duh care stîrnia entuziasmul comesenilor. Aceeași masă cu aceleași amuzamente e în apartamentul doamnei, cu jupînesele pomenite. Odată terminate toasturile și salvele, armata pleacă spre cazărmi, fiecare companie cu steagul ei. Masa însă urmează tot mai aprinsă de vinurile cele mai bune și lichiorurile, care, la mesele lui Constantin Brîncoveanu, erau din cele mai alese din Europa. Mîncărurile erau gustoase și preparate după bucătăria franceză, nemțească și italiană. Era o veche datină, ca la zile solemne sau la nuntă boerească, farfuriile să nu se ridice de pe masă, ci se puneau una peste alta, și se formau coloane de farfurii atît de înalte, că boerii, chiar în picioare, nu vedeau pe cei de cealaltă parte a mesei. Domnul și chiar boerii trimiteau zilnic, de la masa lor, cîte unui protejat, mai ales streinilor, cîte un fel de mîncare sau cîteva sticle de vin."

Cîteva *obiceiuri ale românilor* descrise de streini :

„Din Paşti pînă la Înălţarea Domnului, în fiecare joi, băieţi îmbrăcaţi din cap pînă-n picioare cu pir sau alte ierburi, pe care le smulg cu pămîntul prins de rădăcini, joacă şi cîntă în faţa uşilor locuitorilor şi nu pleacă pînă ce gospodina nu-i udă cu cofa cu apă. Cîntecul lor vesel şi glumeţ se cheamă în româneşte *Paparudele.*

În săptămîna Rusaliilor, cete de ţigani colindă tîrgul mascaţi şi cu foi de tablă sunătoare la călcîi, care produc un sunet bizar în timpul dansului, cu sărituri care ţin pînă ce cad leşinaţi de oboseală şi fac spumă la gură. Aceşti dansatori se numesc de către români *căluşari.*

Interesantă este iarăşi reprezentaţia de Sfîntul Ioan Botezătorul, cînd fetele, îmbrăcate bărbăteşte, iar una din ele cu o sabie în mînă, umblă pe la casele oamenilor, unde joacă *Irodiada* cu călăul care taie capul Sfîntului. Precursoare a ceea ce mai curînd ar trebui potrivit pe ziua de 29 august. Fata care dansează cu sabia în mînă e numită de români *Drăgaica.*

Mai are loc în decembrie o altă reprezentaţie cu măşti respingătoare, tolerată şi în casele boereşti. Acţiunea e reprezentată de 2 personaje. Unul, cu un plisc de barză, cu care ţine tactul muzicii, ca un fel de castaniete, şi sărind din cînd în cînd pe spatele celuilalt, care poartă o mare barbă falsă. Primul e cloanţa, iar al doilea, cel cu barba, e unchiaşul.

De Crăciun, demnitarii aduc la Curte, în semn de omagiu, daruri, constînd din covoare persiane sau potire turceşti, cu capace de argint aurit, lucrate artistic, cu flori în filigrană. Ceremonia înmînării darurilor lui Vodă e întovărăşită de discursul logofătului, care, în numele tuturor, luînd ca temă un pasaj din *Evanghelie* referitor la sărbătoarea Crăciunului, urează Princepelui şi familiei sale toate fericirile pentru binele patriei, guvernată de el cu dreptate şi părintească milă. După discurs, boerii sărută pe rînd mîna Voevodului, care le mulţumeşte în puţine cuvinte, asigurîndu-i de dorinţa sa de a guverna patria ca părinte şi nu ca stăpîn, după care ceremonia ia sfîrşit.

De Crăciun, de Anul nou şi de Bobotează, casele sunt cutreierate de servitorii Curţii, cu urări de sărbători fericite şi strîngînd bacşişuri : călăreţi cu harapnicele, rîndaşi de grajd cu ţesalele, cei de la bucătărie cu mici piuliţe şi piluge, în sfîrşit, darabani, trîmbiţaşi, cobzari şi alţi muzicanţi, creştini şi turci, astfel că trebue ţinută sau uşa încuiată sau punga deschisă.

De Bobotează, care e zi foarte solemnă pentru biserica orientală, pentru botezul lui Christos, paicii stropesc cu apă mirositoare obrazul celor în stare a mulţumi cu bacşiş, şi chiar în ziua următoare, la Sfîntul Ioan, în cel mai straşnic ger, mulţimea se îmbrînceşte în rîu, care în acea zi simbolizează Iordanul ; unii amici mi-au povestit că, pentru a se răzbuna împotriva cuiva, se plătea să fie aruncat în apă, iar dacă adversarul oferea mai mult, se arunca celălalt în apă."

(Comunicate de N. Stoicescu.)

Mallarmé : Poetul cedează inițiativa cuvintelor mobilizate prin ciocnirea inegalității lor.

Orga inventată de Jubal. *Magrefa* ebraică (era tot o orgă, cu aproximație). Unii cred că e inventată de Arhimede (pentru *Janus).*

Universitatea din Constantinopol reconstituită în 850 de Cesar Bardens...

Jurnal de la Paiana

Păunița, care a turburat atît dialogul păunilor, a și ouat la o lună de la sosire. Obicei prost la această pasăre secretă : și-a ascuns ouăle în fîn. La cosit, oamenii erau s-o taie cu coasa, noroc că au văzut-o și-au crezut-o iepure. S-au adunat strigînd în jurul ei și, cînd au văzut-o fugind, fără să știe, i-au retezat un ou cu coasa. Au mai rămas patru, pe care nea Costea nu le găsește pentru că ea le-a cărat, se pare, și le-a acoperit din nou.

— De ce nu le iei de acolo și nu le aduci la cușca păunilor unde i-ai pregătit fîn ?

— Dacă pui mîna pe ouăle ei, nu le mai clocește ! mi-a spus nea Duțu (omul de la care am cumpărat-o pe păuniță).

Asta era. Să așteptăm cu toții, să sperăm că are baftă păunița și că n-o să-i calce nimeni ouăle rămase, deși pe cîmp este o mișcare mare de oameni care întorc fînul. Abia aștept s-o văd cu progeniturile prin curte...

A avea soarta manuscriselor lui Omar Khayyam, care au fost scufundate în naufragiul *Titanicului*...

Lectura ziarelor — plăcerea de a spune cît mai mult despre nenorocirile oamenilor : cutremure, poluare, cancer, execuții, comploturi, trădări, vapoare sechestrate, eșecuri în operațiile de pus inimă artificială, înzăpeziri, căderi de avioane, deturnări, aterizări forțate, naufragii, holeră, greva pompierilor la Londra etc. ...

Virtutea hipnotică a pînzelor (Caillois).

Frica are ochii mari (Cervantes).

Dintr-o carte despre Pico de la Mirandola (prototipul Messerului) de Gautier Vignal :

Copil genial, cu memorie fenomenală ; se născuse într-o epocă în care se simțea influența filosofiei lui Aristoteles în Occident, adusă de arabi de la Bagdad în Spania și ajunsă la Paris. Averroès era cel mai ilustru comentator arab al lui Aristoteles. Dante îl și plasează în trilogia lui printre cei mai importanți savanți. Pico este pasionat de filosofia peripatetică, de Platon și Aristoteles. Are ca amic pe Ermolav Barbaro, maestru și partener de discuții. În 1482 îl întîlnește pe Savonarola, care era un simplu călugăr încă (nepot de medic) la Mînăstirea Sfîntului Dominic din Bologna. Se naște o vie simpatie între ei. Ca relații de familie despre Pico : avea doi frați, între care se ivește o vie rivalitate. Cel mare, Galeatto, voia să conducă statul Mirandolei dorind să-l suprime pe Antonio-Maria. Pico studiază ebraica cu Elie del Medigo, savant evreu. Scrie (Pico) *Elegii latine* de dragoste pe care le trimite lui Poliziano ca să le judece. Acesta le laudă, dar Pico le aruncă pe foc. Ca și Platon, care făcuse același lucru cu ale sale. Scrie pe urmă sonete în toscană, tot pe tema dragostei. Trăiește la Padova. În timpul acesta, la Florența exista Lorenzo Magnificul care avea 35 de ani. Ca totdeauna, prietenii între oameni iluștri există rar. Exemplu : Petrarca cu Boccaccio. Pico se împrietenește cu Lorenzo Magnificul mai tîrziu. În ilustrarea temei, se amintește despre amiciția dintre Erasmus și Thomas Morus. Deci Pico în 1488 avea 21 de ani, era înalt, frumos, cu ochii albaștri, dinți albi, perfecți, părul blond, cu ceva divin în înfățișare. Spirit subtil, memorie prodigioasă, stil perspicace, bogat din naștere, prinț, cultură imensă, cînta la diferite instrumente, nu era vanitos, ci simplu, fidel amicilor săi. Spunea adesea : *„Perpetuus amicus sum ego, non temporarius“*. Era combativ, lucra 12 ore pe zi, avea o caligrafie expediată și simplificată, foarte greu de descifrat, aproape o stenodactilografie. Explicație laterală : Florența nu avea o universitate de prim rang, fiind oraș scump pentru studenți. Pico era un adept al scolasticii, îndrăgostit de filosofii Evului Mediu. Pico spunea că pentru căutarea adevărului nu e nevoie de un stil înflorit și prea elegant. Elocvența e un lucru frumos, dar pentru filosofie nu e adecvată. Izvoare : *Glaucos* al lui Platon lăuda injustiția nu pentru că ar fi socotit-o demnă de laudă, ci pentru ca să-l incite pe Sokrates ca să aducă laude justiției. Pico trece ca și alții prin Paris. Trecuseră Dante, Petrarca ; Boccaccio se născuse în drum spre Paris (haida-de, autorule !). Pico asistă la discuțiile orale, răpește pe soția unui nobil, e arestat și salvat de Lorenzo Magnificul. Scrie faimoasele *Teze* la 1486, care erau un fel de *Carusel filosofic*, cum a spus Fouillée, la Roma. Pico este un spirit înalt care nu crede în gloată, problemele înalte erau numai pentru inițiați, la fel ca Moise, Pythagoras, Platon, Christos, Erasmus. *Tezele* cuprindeau probleme de dialectică, fizică, morală, magie, teologie, inspirate de *Cabală*, în care exista destulă filosofie ezoterică, închisă într-un alfabet aproape misterios, și care credea că dă o explicație metafizică universului. Au mai studiat *Cabala :* Morus, Spinoza, Leibnitz, Reuchlin. În tendința lui Pico era ca la lectura *Tezelor* să vorbească despre *Demnitatea omului,* cu inspirații din misterele grecești care se bazau pe școli inițiatice în care se învățau mai ales morala și dialectica. Acuzat că predă știința numerelor, Pico trebue să răspundă la învinuirile de vanitate și impietate. Dacă nu de erezie. Iată pe scurt conținutul *Tezelor* cenzurate, nu înainte de a ne gîndi la acești copii vanitoși ai învățăturii, protejați, care fac din orgoliu arma lui cea mai puternică (de unde ideea dacă nu cumva cele mai mari descoperiri ale spiritului au fost la început invențiuni și îndrăzneli de gînd, iscate din sfidare, care sfidare dă aripi geniului).

Deci, *Tezele :*

1. Iisus nu a coborît în Infern în mod real, cum susține Thomas d'Aquino, el a coborît numai virtual...

2. După moarte, păcatul nu are decît o durată limitată, nu eternă.

3. Crucea lui Christos și nici o imagine în legătură cu el nu trebue adorate, nici chiar în sensul recomandat de Thomas d'Aquino.

4. El nu împărtășea părerea teologilor prin care Dumnezeu își poate asuma orice natură ; el credea că Dumnezeu are numai o natură dotată cu rațiune.

5. Nici o știință nu ne convinge mai mult de divinitatea lui Christos decît *Magia* și *Cabala.*

6. Mai rațional este să crezi că Origen e salvat decît să-l crezi condamnat (el ia astfel apărarea filosofului din Alexandria).

7. Despre libertatea în credință — imensă dezbatere : „După cum nimeni, zice el, nu se alătură unei opinii exclusiv, pentru că așa o vrea, la fel, nimeni nu crede că un lucru e adevărat în mod precis pentru că el vrea să-l creadă adevărat".

8. În *Euharistică : hoc est corpus meum,* spus la consacrarea pîinii, trebue luat ca o simplă recitare, nu ca pe ceva care exprimă un fapt.

9. Miracolele lui Christos sunt o dovadă certă a divinității, nu din cauza faptelor săvîrșite, ci prin maniera în care au fost săvîrșite.

10. E și mai impropriu să spui despre Dumnezeu că e o inteligență, decît să spui despre sufletul rațional că e un înger.

11. Sufletul nu se sesizează într-un mod actual și distinct decît pe sine însuși.

Mai departe, în *Apologie,* spune că astfel se pot înțelege toate ființele din univers.

Au fost 13 teze pe care le-a retractat, dînd satisfacție Papei și judecătorilor săi. Vrînd să se justifice, Papa Inocențiu al VIII-lea a convocat Tribunalul inchizitorial. În 20 de nopți scrie deci *Apologia,* publicată după plecarea lui Pico. Se pare că e tipărită într-o grotă, lîngă Napoli. Papa condamnă toate tezele.

Pico e arestat și dus la castelul Vincennes în Franța, în urma scrisorilor Papei. Stă aici o lună. La Florența e primit cu dragoste de către Magnificul. Aci cunoaște pe savantul evreu Johann Alemani, care scrisese o lucrare despre *Cîntarea Cîntărilor* și un *Comentariu* despre *Geneză.* El a influențat sigur lucrarea lui Pico : *Heptaplus* (cele 7 aspecte ale creațiunii). Se pare că aceasta era opera favorită a lui Pico. În primele patru cărți el tratează despre cele patru lumi din care e format universul : *lumea elementară* (numită terestră sau sublunară), *lumea celestă* (în care există Empireul și sferele), *lumea angelică* (numită intelectuală), a ființelor invizibile : Dumnezeu și îngerii, apoi *lumea omului,* creatură prin excelență. În celelalte cărți se studiază raportul dintre ele și fericirea promisă în viața viitoare. Voia să arate sensul ascuns al *Genezei* și să expună o cosmogonie în acord perfect cu dogma creștină. El nu opune pe filosofi fondatorilor de religii, arătînd ce au comun în învățătura lor. Exemple : Moise, Christos, Platon. Toți grecii, spune el, au avut maeștri pe egipteni. Numerius nu spusese : „Platon nu e altceva decît un Moise atenian" (mare vorbă !) ? Filosofii nu-și împărtășeau secretele decît la cîțiva inițiați. Asta ar fi sensul Sfinxului. Pythagoras nu a lăsat nici o operă scrisă, ci a spus cîte ceva fiicei sale, Dama. Platon, la rîndul său, e plin de enigme. Pico trage mult din *Sepher Jezirach (Cartea Creației),* o foarte veche carte ebraică din secolul al VIII-lea, care împreună cu *Zoharul,* numit de cabaliști *Cheia Cerului,* studiază esența metafizică a divinului, modurile lui de manifestare. *Cabala* dă o importanță capitală sensului ascuns al cuvintelor acestui text care face din el o criptografie, atribuind un sens ascuns fiecărei litere din cele 22 ale alfabetului ebraic — fiecare literă corespunde unui număr și are un simbol. Nu numai că fiecare literă constituie o putere, ci o putere legată de forțele creatoare ale universului. Exemplu, cuvîntul : *Berechith* care semnifică *la început.* Schimbînd literele care îl compun, se obțin succesiv cuvintele : *tatăl, fiul, odihnă, om, bunătate, alianță, șef,* care toate arată promisiunea lui Dumnezeu de a se face ceva pentru salvarea omenirii.

Pico a influențat pe mulți, între care pe Reuchlin. După moartea lui, a fost publicat *Comentariul* în toscană. Se crede că i-ar fi cunoscut pe Ghirlandajo și pe Cosimo Rosseli. Ultimul l-a pictat în fresca numită *Miracolul Sfîntului Sacrament* la San Ambrogio, între alte multe portrete. Probabil că Botticelli, Lippi sau chiar Michelangelo au fost în casa Magnificului și l-au cunoscut pe Pico. Pico nu a fost un mare călător. A preferat liniștea camerei sale și studiile. Trăia într-o stare de grație, în conversații savante cu amicii săi. Savonarola îl influențează mult. (Predică la Florența, prezicînd nenorociri Italiei și moartea lui Medici, cerînd ispășirea.) Machiavelli spune că Magnificul s-a remarcat prin prudența de a trăi și prin șansa pe care a avut-o rămînînd obiect de admirație pentru prinți nu numai în Italia, ci și în țările depărtate. Nimeni nu a dus mai multe regrete și o reputație mai mare în mormînt ca el.

Pico a mai scris o carte, *Împotriva astrologiei,* care era foarte la modă pe atunci. El spunea că astrele nu pot influența nici fizicul, nici moralul omului și, chiar dacă ar face-o, nu putem sesiza și, chiar dacă am sesiza-o, ar fi total inutil. Credința în astre e de fapt negarea libertății umane și a providenței. Pico vrea să arate că omul e făuritorul destinului său. *Tractato contro li astrologi* e o formă prescurtată a lui Savonarola după Pico. Astrologii mișunau la toate curţile şi chiar Papa Paul al III-lea nu face un pas fără ei. La fel, la curtea regilor de Valois, în Franţa. Pico este otrăvit probabil de secretarul Medicilor, care erau furioşi că îl susţine pe Savonarola. Avea 31 de ani. Voltaire îl numeşte *şcolar de geniu, care parcurge o vastă carieră de erori şi e ghidat orbeşte de maeştri orbi*. El spune că Pico a propus 1 400 de teze, fapt care arată că nici nu-l citise, era numai o invidie oarbă. În secolul al XIX-lea, Pico e divinizat. J. Burckhardt spune că e singurul care a avut curajul să apere ştiinţa şi adevărul din toate timpurile. Pico scria în 1491 lui Alde Manuce : *„Aminteşte-ţi că nici o filosofie nu ne depărtează de adevărul misterelor : filosofia caută adevărul, teologia îl găseşte, religia îl posedă“.*

Machiavelli spune despre Pico : „*A fost un om aproape divin...*“ (pentru discuţiile Princepe-Messer).

Divinele flori şi limbajul lor, scara naşterii lor după manualul popular :

— În mai se nasc *trandafirii ;* spre iunie : *bujorii, iasomia, stînjeneii pitici* şi *mari ;* apoi *cerceii, cafeluţa,* plantele neparfumate, *zorelele,* care urcă pe garduri, *gura-leului,* de toate culorile, *petuniile,* care sunt parfumate, *garofiţele, bucuria casei,* mici arbuşti cu flori...

— Miros delicat are *rezeda,* cu flori galbene-verzui, la care vine albina.

— *Micşunelele* sau *mixandrele,* albe sau trandafirii, sunt foarte parfumate.

— *Crinii :* albi şi galbeni.

— *Laleaua pestriţă ; chica-voinicului* sau *păianjenul,* o floare albăstrie ; *creasta-cocoşului* (flori roşii) ; *condurul-doamnei (călţunaş),* floare galbenă, portocalie, cu ceva cărnos care îmbracă balcoanele ; *regina nopţii* (alb-roză) ; *tuberoza,* cu miros puternic, albă, cu trunchi lung ; *surgucii (floarea domnească),* flori albastre, sinilii ; *sîngele-voinicului* (albastru) ; *portulaca ; degetăriţa,* înaltă ; *verbinele,* frumoase, vesele, parfumate ; *busuiocul.* Toamna : *canna indica, salvia, gherghinele, crizantemele.* Vara : *crăiţe galbene, măgheranul.* Flori săteşti : *ruja înaltă,* cu flori roşii, albe, roz ; *gălbinele ; nasul-curcanului,* roşu, atîrnînd (ca botanică a cadrului din *Princepele,* cum trebue amintit ezotericul şi limbajul florilor).

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *Fabricanţi de aur, de oameni, de biserici* de Fréderic Bontet :

— Alfons de Castilla, rege astronom, alhimist, a spus : „Toate mineralele cuprind în ele germenele de aur, dar el se dezvoltă doar sub influenţa corpurilor celeste şi, odată acest germen trecut în stare perfectă de aur, poţi să-l obţii prin intermediul unui extractor particular“. Acest extractor de care vorbeste este *Piatra filosofală*, numită şi *Leul verde, Dragonul verde, Elixir al chintesenţei, Apă pontică, Laptele Virginiei, Pudră de proiecţie, Vindecător al celor 6 leproşi* (a vindeca leproşi înseamnă a face *perfecte metalele rele — plumbul, arama —, adică a le transforma în aur). Marele Magis-*

tru nu vindeca doar metalele, de unde arta spagirică (a vindeca). *Piatra filosofală* ajută pe fiecare în nevoie, despoaie pe om de gloria vană, de speranță, de teamă, ia ambiția și excesul de dorință, îndulcește adversitățile. Inițierea în arta ermetică a fost făcută de arabi, care au adus-o din Egipt și Spania. În laboratoare se amestecau arsenic, mercur, săruri de vitriol, de nitru, la care se adăugau intestine de broască rîioasă, lapte de femeie etc. Cărțile acestor magicieni se numeau : *Apocalipsul chimic*, *Măduva alhimică*, *Clavicula*, *Dorința dorită*, *Mormîntul lui Semiramis* (deschis înțelepților), *Salamandra strălucitoare*, cu desene ciudate : lei cu capul în jos, broaște convulsionate, porumbi și stele în borcane, ou lichide de toate culorile, figuri zodiacale. *Sfaturi :* să iei sînge de broască rîioasă cînd e luna în faza a III-a, de sub piciorul unui spînzurat. Sîngele femeii, lacrimile bărbatului, arsenic, argint-viu, sare de mare (ca substanțe).

— Nicolas Flamel a primit o carte scrisă pe scoarța unui copac, pe care a studiat-o 21 de ani, pînă a descoperit marele secret gravat de fapt pe ușa bisericii Saint-Jacques, unde discipolii l-au căutat în van.

— *Ciuma neagră* numită și *moartea densă*.

— Pentru a obține elixirul vieții, în *Culegerea secretelor excelente*, apărută la Milano, se scrie cum se fabrică aurul.

— Paracelsus se numea de fapt T. Bombastus von Hohenheim, născut în 1493 în Elveția. A parcurs Europa, a vizitat Egiptul și Constantinopolul. Știa secretele medicale ale poporului și ale vrăjitoarelor. A îngrijit pe Erasmus și a profesat fizica și chirurgia. A lăsat opera sa capitală : *Șapte cărți ale arhidoxului magic*, culegere de secrete ale ermetismului. Susținea că materia e una și susceptibilă de evoluție, că are puterea de a prelungi viața și de a vindeca bolile. Terapeutica sa e bazată pe o concordanță între lumea exterioară (macrocosmosul) și organismul uman (microcosmosul). Fiecare astru domină un organ : soarele — inima, luna — creierul, Jupiter — ficatul, Mercur — plămînii, Marte — bila, Venus — rinichii. Elementele primordiale sunt : mercurul, sarea, sulful. Boala nu ar fi decît dezacordul dintre acestea. Metode curative : prin talismane din jumătate metal. Susține că a fabricat în 40 de zile mici ființe artificiale : homunculi. Se spune că savanți din Theba creau chiar insecte. Taumaturgii, ca Apollonios, au fabricat ființe vii. Van Helmont dă rețete pentru a se fabrica un șoarece. Iei o cămașă murdară, o pui într-un recipient perfect închis, cu grăunțe și brînză, și după șapte zile găsești șoarecele.

Cu mandragorele intrăm în magie. Ele stau ascunse în pămînt și cîntă la picioarele arborilor. Ele nasc dragostea, setea de aur și emoțiile din care se iscă melancoliile. Toate, pricinuite de lacrimile unui spînzurat. Mandragorele ghiceau viitorul, deschideau ușile. Trebuia să le prinzi și să le dai viață. Pentru asta, vinerea, însoțit de un cîine negru, legat cu o funie de păr împletit, să te duci sub spînzurătoare. Urechile se astupă cu ceară, și vei găsi pe iarbă frunzele plantei date de zîne. Cu toate țipetele mandragorei, o legi cu funia de

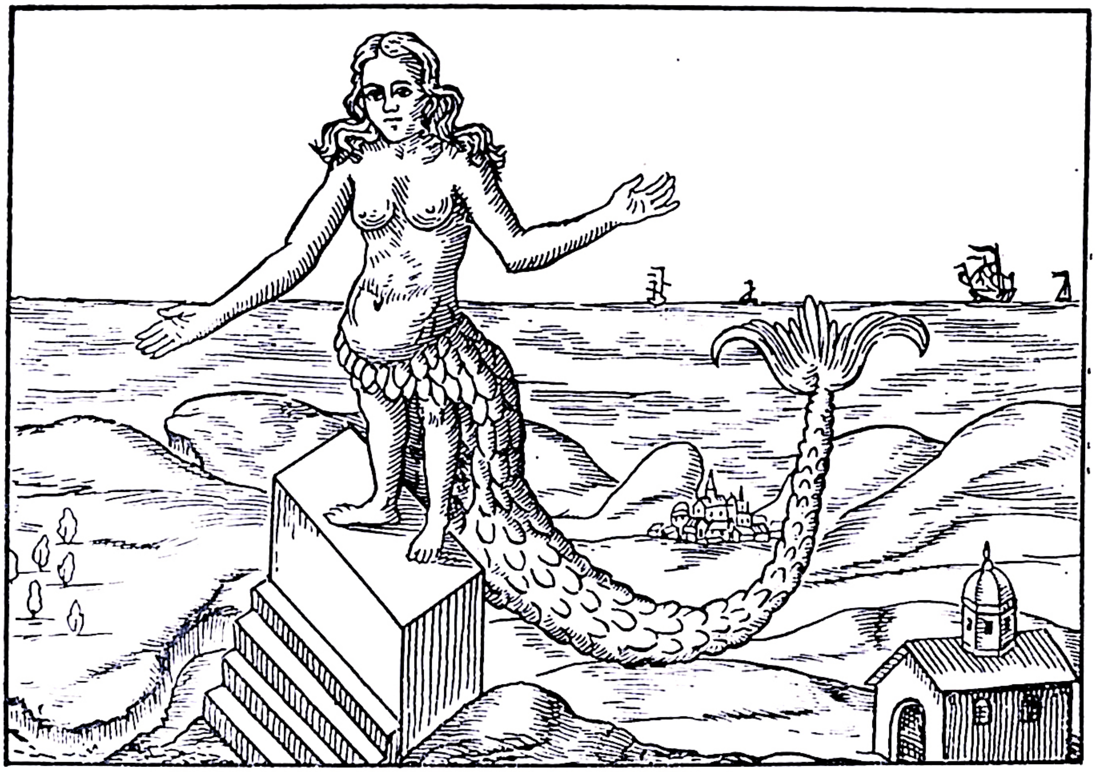

păr, și cîinele o smulge. Îi pui pe cap mei, care devine păr, apoi îi cresc ochii și gura. Devine om, umblă, e un avorton insolit. Îți devine supusă, te îmbogățește, te învață vrăjitorii. Astfel apare Golemul, care se însuflețește dacă îi scrii ceva pe frunte: *Aemaeth (adevăr)*, și îl distrugi dacă tai primele litere și cuvîntul devine: *Maeth (minciună).*

Strada expusă zborului negru al pălăriilor (Rimbaud).

Caracterele instrumentelor de suflat: *flautul* e suav, ușor, feeric; *oboiul* are timbrul clar, care luminează melodiile; *clarinetul* îndulcește sonoritățile; *fagotul* întărește armoniile (dintr-o *Istorie a muzicii*, de Virgil Gheorghiu, pentru *Janus).*

Numele împăratului Imperiului bizantin care se numea încă Imperiu roman: *Basileus ton Romaion.*

Cronicarii munteni: i-au muncit pentru avuție; lucru s-au îndrăcit; fiind văduvă și frumoasă, nemerind un gelep, om mare și bogat den Poarta Împărătească, și în casa ei zăbovindu-se cîtăva vreme, zic că au umblat cu acea femeie și au îngreunat-o ; au făcut mecet mare și foarte frumos la care au rădicat împregiur patru minarete... ; că striga pren Curtea Domnească ca să le dea lefi, că ei au bătut războiul și i-au sfărîmat pre toți cu săbiile ; să-i puie pre toți sub sabie ; despre postelnicul Cantacuzino : acolo nu l-au zăbovit, ci i-au poroncit de s-au cuminecat și l-au dus la trapezare și de stîlpul cel mare legîndu-l l-au sugrumat ; l-au spart cu săbiile de foarte s-au scîrbit ; răi și mitarnici ; și oștile s-au risipit în iernatic ; și-au dat sufletul dracului ; Constantin-Vodă Brîncoveanu în domnia lui au fost fericit de toți oamenii țării și încă de oamenii altor țări, cît s-au auzit numele, iar nu lăudat pentru că alta iaste fericirea, iar alta iaste lauda ; nume : Sfetagora ; i-au venit cataroiul și-au murit...

Tăcerea este luxul mașinilor perfecte (Valéry).

Jocul de seară al sitarilor începe la apariția Luceafărului și durează cît fumezi două-trei țigări (dintr-o revistă pentru vînători).

Regele Solomon punea la picioarele bolnavilor un lin (aceeași revistă).

Deviza „Societății fabiene“ din care făceau parte Shaw și Wells : *Așteaptă-ți momentul și lovește !* (Fabius Cunctator)

Cu Chesterton rîsul a fost pus magistral în slujba lui Dumnezeu... (Dr. Protopop.)

N. îmi povestește că la cenaclul lor din Sinaia (format din pensionari, avocați cu studii la Sorbona, profesoare de provincie), în momentul cînd l-a pomenit pe Nicolae Densușianu, citind o legendă, Ionescu Dumnezeu, inginer de 80 de ani, barbă lungă, albă, figură de viking, s-a ridicat în picioare și a ascultat astfel lectura cu citate din *Dacia preistorică.*

Francezii fac revoluții fără reforme, iar englezii fac reforme fără revoluții (Napoleon).

Montanelli despre vremea lui Dante : „Un poet era ceva mai mult decît un bun bufon de curte, dar mai puțin decît un bun vînător cu șoimul“.

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *La Loi des étoiles* de Maurice Privat :

— Limbajul sacru al hieroglifelor avea ca rădăcini planetele și constelațiile. Simbolismul și teocrația egipteană domină astrologia celor atotputernici.

— Boul Apis simboliza Universul și avea 25 de ani ; el rezuma ciclul lunar de 25 de ani, adică 309 revoluții lunare care făceau să revină luna nouă în aceeaşi zi ca înainte cu 25 de ani. Se calculase încă de pe atunci, exact, diametrul soarelui. Obeliscul egiptean se măsura cu umbra solară. Semnul *Balanţei* (24 septembrie — 24 octombrie) era semnul discuţiilor. Cele trei cetăţi trimiteau delegaţi una la alta. În *Dictionnaire des hiéroglyphes,* Camile Duteil ne spune că se puneau memoriile celor care pledau în talgere şi cel care se ridica mai sus avea dreptate; simbolic, preferau lucrul concis. Piatra cubică, care joacă un mare rol în francmasonerie, era sinonimă în Egipt cu justiţia legală. *Scarabeul* simboliza *viaţa universală*. Hinduşii aveau două zodiace: unul cu 28 de împărţiri care reprezentau casele lunii, celălalt cu 12 semne obişnuite.

— Osiris e un zeu negru, semnala iniţierea (adică soarele).

— Chinezii aveau un templu dedicat stelelor Nordului, numit *Palatul Marei Lumini.* Ei credeau că *Ursa Mare* era o divinitate care poate face viaţa lungă şi fericită.

— În 2952 î.e.n. împăratul Fo-Hî a făcut mese astronomice, cu figurile corpurilor cereşti, oferind celor două solstiţii sacrificii de animale. Succesorul lui a sărbătorit şi echinocţiile.

— Astrologia naturală prevede schimbări de timp şi de aer, iar astrologia judiciară autorizează previziunile (chestie de birocratism).

— Capul desenat al lui Lao-Tse a primit forma grupurilor stelare ale lui *Perseu* şi ale *Taurului*.

— Pe timpul unei eclipse faimoase (2169 î.e.n.), au murit mulţi astronomi pentru că nu au anunţat-o împăratului Kang, care pedepsea pe cei ce nu pronosticau ca lumea.

— Despre obiectele inanimate: două vapoare lansate în aceeaşi zi avură aceeaşi soartă: unul ardea la Liverpool, altul la Havana. Epidemiile erau explicate de astrologi. În noiembrie, soarele traversează *Scorpionul,* opus *Taurului,* care guvernează gîtul. În februarie e semn în *Vărsător,* semn de anemie. În martie, cu *Peştii,* care domină sistemul limfatic, avem boli infecţioase, şi la sfîrşit de martie, febră. Epidemiile de gripă se explică prin proastele relaţii dintre *Uranus* şi *Saturn.* Conjuncţia dintre *Saturn* şi *Jupiter,* numită *marea mutaţie* de cei vechi, prezintă ceva straniu. Se întîmplă la 238 de ani sub semnul *Focului,* pe urmă după alţi 238 de ani, sub semnul *Pămîntului,* apoi al *Aerului* şi apoi al *Apei,* şi iar de la început. În 1832 s-a întîlnit în *Capricorn,* semn de pămînt, un imens balet cosmic. Acest spectacol a făcut din Voltaire un deist, simţind *Legea Supremă.* Un adevăr matematic domină totul. Chiar după moarte cerul ne urmăreşte în destinul avut.

— *Saturn* este planeta conştiinţei, a raţiunii, dar şi cea a strivirilor şi a căderilor.

— Abu Massar, în timpul lui Carol cel Mare, a prezis o mare revoluţie în 1789, bazîndu-se pe conjuncţia dintre *Saturn* şi *Jupiter.*

— Cei de sub semnul *Taurului* sunt sensibili cu gîtul, cei de sub semnul *Leului,* cu inima. *Gemenii,* cu pieptul, *Cancerul,* cu stomacul.

— Talleyrand, cînd i se recomanda un colaborator, întreba: „E fericit ?“ Pentru a nu-l influenţa în rău...

— Sunt case, oraşe şi ţări nefavorabile astral unora.

— Cei vechi țineau seama de *horoscopul cetăților*.

— Blazonul se bazează pe *Zodiac*, mai ales al cetăților. O *mînă ținînd o sabie* spune că *Marte* e în *Gemeni ;* o *pisică* corespunde semnului *Cancer ; leul—Leului ; floarea de crin* e semnul *Fecioarei ; cămila, capra* sau *doi cerbi*, semnul *Capricornului*. Blazonul reprezintă chiar și planetele. Culoarea *aurie* — soarele ; *argintul* — luna ; *roșul* e un cocoș ; *azurul* — *Marte ; negrul* vine din *Saturn ;* culoarea *purpurie* e *Jupiter*. Afinitățile elective despre care vorbea Goethe erau de domeniul astrologic.

— Zodiacul rămîne totdeauna fix. E invizibil, dar și denaturează calitățile. Cele 360 de grade parcurse de soare au fost împărțite în 12 părți. Zodiacul nu are a face cu constelațiile, el marchează sezoanele invariabile de 8 000 de ani, căci Nilul s-a revărsat întotdeauna la aceeași dată.

— *Sunt 12 case ale cerului* care marchează trecerea orelor și a soarelui ; ele sunt notate cu cifre. Apariția pe pămînt a curentelor telurice se leagă intens de accidente umane, de boli, crime, acte de violență. Decesele au loc în general, după observații, între 12 noaptea și 2 dimineața.

— Epidemiile de febră sunt în funcție de petele solare.

— Copernic : *Cerul e mai greu decît pămîntul...*

— Luna și creșterea plantelor (fenomen ritmic) : în anumite epoci predomină creșterea frunzelor și, în altele, a rădăcinilor.

— Creșterea coralilor are un ciclu de 18 ani și jumătate, corespunzînd unui fenomen astronomic. Se produce retrogradarea nodurilor, numite de vechii astrologi *capul* și *coada Dragonului*.

— *Omul-zodiac :* poartă un *Berbec* pe cap, un *Taur* pe gît, *Gemenii* cocoțați pe brațe și *Cancerul* pe piept. *Leul* e pe inimă, *Fecioara,* în pîntec, *Balanța,* puțin mai jos, și *Scorpionul,* pe părțile genitale. *Centaurul,* pe pulpe, *Capricornul,* pe genunchi, *Vărsătorul* dă apa dintre picioare, *Peștii* stau pe picior.

— Maimuțelor cu coadă lungă le cresc ochii odată cu creșterea lunii, fenomen venerat de vechii egipteni.

— Influența lunii asupra crizelor de epilepsie, asupra astmei, a strabismului și a bîlbîiților.

— Dacă semeni salata pe lună nouă, ea crește prea repede, e mai bine s-o semeni într-al patrulea pătrar de lună.

— Dacă se întîlnește luna de două ori într-o lună va fi mult vin, mai ales dacă e o lună de la începutul anului.

— Despre gemeni și cei născuți în aceeași zi și oră : George al III-lea al Angliei poseda o sosie astrală și au avut accidente analoge. S-au căsătorit în aceeași zi și au murit în aceeași zi.

— Cele patru stele mari care formează *Crucea : Fomalhaut* din *Pești ; Aldebaran* din *Taur ; Regulus* din *Leu ; Antarès* din *Scorpion.*

— În China, la 45 zile, se prezenta *harta cerului* cu toate schimbările : ploaia, seceta și căldurile. Așa se făcea *Calendarul imperial* care, de la curte, se răspîndește în tot imperiul. Se arată acolo *zilele fericite*.

— A vărsa sarea e semn rău. Sarea e simbolul mizeriilor pămîntului. Ea era semănată peste ruinele cetăţilor. Era semn de maledicţiune, nu se mai reclădea. Pîinea sacră nu e sărată. Azima evreiască, la fel, *pîinea euharistică*, numită *pîinea îngerilor*, la fel. Viaţa celestă e fără sare. Mîrîitul pisicii înfuriate e o anatemă, egiptenii se duceau să se purifice după asta.

— Al patrulea deget al mîinii este, pentru chiromant, degetul lui Apollo.

— Culori : roşu — *Marte ;* verde — *Venus.*

— Morţii comandă celor vii (Auguste Comte).

— *Edda* scandinavă prezintă o pasăre minunată al cărei cap şi piept au culoarea flăcărilor, aripile, de un albastru celest. Trăia 300 de zile, după care zbura în tenebre, în Etiopia. Acolo oua un ou şi îşi ardea cuibul. Cenuşa sa producea un vierme roşu care se metamorfoza în pasăre şi zbura spre Septentrion.

— Şarpele care-şi muşcă coada reprezintă imortalitatea, pentru că, în felul acesta, îşi ucide moartea.

— Creaţia în *Upanishade :* Oul s-a deschis, cele două jumătăţi sunt una de aur, alta de argint. Cea de argint a devenit pămîntul, cea de aur, cerul. Membrana deasă sunt norii ; micile vene au devenit rîuri ; partea lichidă, mările ; iar cel născut e soarele. La fel scrie şi în *Kalevala* finlandeză, iar despre *Potop* vorbesc toate cărţile vechi. Individul formează un tot astral, cu familia lui. Piccard a extras, de pildă, horoscopul a şapte generaţii.

— În Egipt totul, de la naştere la moarte, era guvernat de decrete (legi) cereşti. Cerul regla muncile cîmpului, sărbătorile şi aniversările.

— Monumentele egiptene erau orientate după planete şi constelaţii. Nimic pe pămînt nu există independent de cele patru elemente astrale.

— Bailly susţine că egiptenii cunoşteau rotunjimea pămîntului, cauzele eclipselor de lună şi fazele lor.

— Diodor din Sicilia susţine că în Arabia a găsit două coloane de texte care spuneau : *„Eu sunt Isis, regină a tuturor ţărilor, am fost instruită de către Mercur, nimeni nu poate să-mi ocolească legile. Sunt fiica iubită a lui Saturn, cel mai tînăr dintre zei. Sunt sora şi femeia lui Osiris, mama regelui Horus...“.*

Al doilea text, dedicat lui Osiris (soarele) : *„Am drept tată pe cel mai tînăr dintre zei. Sunt fiul lui Saturn, format din sîngele cel mai pur, şi fratele zilei. Sunt regele Osiris care, urmat de o armată numeroasă, am străbătut pămîntul de la nisipurile nelocuite ale Etiopiei pînă la gheţurile Ursei* (cercul polar) *şi apoi la izvoarele Danubiului...“.*

— Platon ne asigură că şi Sokrates era astrolog.

— Diodor din Sicilia spune că Osiris e înmormîntat într-o insulă a Nilului, la graniţa Egiptului cu Etiopia, şi că mormîntul său e înconjurat de 360 de urne pe care, zilnic, sacerdoţii le umplu cu lapte.

— *Apis—boul sacru,* adorat la Memphis şi considerat reprezentarea vie a tot ce există, adică *inteligenţă universală, materie, principiu.* Această *materie-principiu* e egală cu *apa stelară,* cu *oceanul cosmic ;* iar în oceanul cosmic, elementul pămînt era în dizolvare.

— Viaţa universală şi inteligenţa supremă există în toată eternitatea în apele abisului.

— *Taurul* avea pe frunte o pată albă de formă pătrată sau triunghiulară. Este litera O a scriiturii sacerdotale ; ea semnifică numele sacru, triumful, perfecțiunea lui Dumnezeu, care e mare, puternic, nemuritor.

— Proverb indian : *Nu locui într-un oraș fără temple, preoți, medici și astrologi...*

— În *Imnul lui Prajosati* (India antică) se spune : *„Nimic nu exista atunci, nici ce este, nici ce n-a fost, nici un fel de ceruri superioare, de aur... Nimic nu anunța ziua, nici noaptea, numai el singur respira, neformînd însă nici un suflu, închizîndu-se în el însuși. El singur exista !“*

— *Geneza* hindusă spune : *„Vîntul și tenebrele formau imensitatea spațiului. Singur spiritul suprem, puterea necondiționată, creatorul, șarpele cu șapte capete, se mișca în abisul de tenebre.“*

Tot acolo se mai spune că lumina era conținută în atmosferă, căldura, de asemenea.

— *Osiris* era asimilat *Soarelui* în *Mistere*. Piccard, urcînd în atmosferă, a văzut soarele ca pe un disc negru. În practica inițiatică egipteană se afirmă că Osiris e un zeu negru ! În China veche astronomii și astrologii priveau *Ursa Mare* ca pe o divinitate. Ei îi atribuiau puterea de a dărui viață lungă și fericire. În anul 2400 î.e.n., Yn-Chi a construit o mașină în formă de sferă ce reprezenta orbitele cerești. Astrologia, afirmă Holbach, era în China o afacere de stat.

— Citat din *Kalevala : „Jumătatea inferioară a ochiului a fost emisfera terestră, partea superioară a ochiului devine bolta cerului. Tot ce era alb în ochi strălucea ca soarele în cer. Tot ce era galben în ochi strălucea dulce ca luna. Celelalte părți ale ochiului au devenit astrele cerului“.*

Casele Zodiacului :

1. Individul, constituția, caracterul, tendințele, rațiunea de a fi. 2. Cîștigurile provenite din muncă intelectuală, fizică, adică bunurile materiale, morale. 3. Raporturile cu anturajul apropiat : familie, amici, tot ce atinge atracția sexelor, gusturile, tendințele, calitățile mentale, studiile, mesajele. 4. Părinții, ereditatea, educația și sfîrșitul existenței. 5. Expansiuni instinctive, bucurii, dragoste și voluptăți, speculații, copii. 6. Reacții impuse de viață la aceste expansiuni, boli, acțiuni ale infirmilor, profesii și situații impuse de viață în opoziție cu poziția căutată. 7. . . . . . 8. Raporturile cu legile fatale ale universului, cu moartea, tristețea, presentimentele, grijile. 9. Raporturile cu societatea, căsătoriile, procesele, războaiele, inamicii declarați. 10. Raporturile cu ființele și țările îndepărtate, marile călătorii, marile iluzii, planuri, religiile și studiile abstracte. 11. Acțiunea personală în viață, profesiunea dorită, reușita în viață, deziluziile ce pot surveni în ceea ce faci. *Mama*, în opoziție, și armonie cu *Tata*. 12. Rezultatele produse de acte și prietenii, protecții interesate în reușita sa, amicii, numărul, calitatea lor. Reacțiile ce produc activitatea conștientă, inamicii ascunși, maladii cronice, lupte și mîhniri, tendințe și puteri oculte.

— Astrologia antică greacă, fără să cunoască legile lui Ptolemaios, scria : „Astrologia este o credință ce vorbește limba științei și o ştiință ce nu se odihnește decît în credință“.

— Oameni celebri care au fost astrologi practicanți : Aristoteles, Platon, Sokrates, Pythagoras, Hippokrates, Thomas d'Aquino, Copernic, Tycho Brahe, Paracelsus, Kepler, Cristofor Columb, Bacon, Newton.

— Speculațiile doctorului Maag *(Influențele planetare) : Jupiter* aduce căldura și diminuează frigul ; *Venus* reduce excesul de temperatură și îmblînzește frigul ; *Marte* diminuează frigul, dar atrage căldura ; *Soarele* excită și se comportă în general ca *Jupiter.*

— Profesorul Cijevski din Moscova scria în 1936 că epidemiile psihice și psihopatice coincid cu epocile de maximă tensiune solară. Starea de predispoziție în ce privește comportarea maselor umane e în funcție de activitatea solară.

— Consecvența ritmului universal : astrologia afirmă că nici un copil nu vine pe lume sub orice fel de cer, ci sub acel cer ce este în general în armonie cu cerurile părinților săi.

Pentagrama absolutului :

Ființă
Adevăr Realitate
Judecată Justiție

— *Definiție :* Magia este arta de a produce efecte fără cauze. Ea nu aparține nimănui, este prin ea însăși (ca matematica) o știință exactă a naturii și a legilor ei.

— În *Cartea apocrifă* a lui Enoch se spune că au fost odată îngeri ce se lăsau să cadă din cer pentru a iubi pe fetele (fecioarele) pămîntului. Ei au coborît pe muntele Armon în număr de 200, și conducătorii lor erau : *Samayasa, Urakabarameel, Azibeel, Tamiel, Ramuel, Daniel* (sau *Danel), Azakel, Saraknyal, Asael, Armers, Nanne, Zavebe, Samasaveel, Ertrael, Turel, Jomiael, Arazial.* Ei s-au însoțit cu pămîntene pe care le-au învățat magia, farmecele, felurile de arbori.

Din *Istoria magiei* de Eliphas Lévi :

— Îngerul căzut, *Amazarac,* a răspîndit în rîndul oamenilor toate secretele farmecelor. *Barkaial* fu maestrul ce observa astrele ; *Azaradel* dezvălui mișcarea lunii.

— Există o *carte a penitenței lui Adam.*

— *Adam* a avut doi fii : *Cain* și *Abel.* Primul era forța brutală, al doilea, duioșia inteligentă. Moștenitorul lui Adam a fost însă un al treilea fiu, *Seth,* care reprezintă inițierea primitivă. Seth înțelese că *arborele științei* și *arborele vieții* se pot reuni într-unul. *Penitența lui Adam* spune : Și îngerul i-a dat lui Seth trei grăunțe ce conțineau întreaga forță vitală a acestui arbore (al vieții, plus al științei). (Acesta e termenul cabalistic.)

Cînd Adam a murit, Seth a urmat instrucțiunile îngerului, așezînd cele trei boabe în gura părintelui mort, ca o garanție a vieții eterne. Ramurile ce au ieșit din cele trei boabe au revelat lui Moise printr-un vlăstar de foc numele etern al lui Dumnezeu. Ființa ce este, ce a fost, ce va fi...

— Moise a cules o *triplă creangă* din arborele sacru, și aceasta a fost pentru el *vergeaua miracolelor*. Regele David a replantat *creanga vie* pe muntele Sion.

— Tradiția atribuie lui Enoch invenția alfabetului. Enoch pare același personaj ca Hermes Trismegistos al egiptenilor.

— *Sepher Jezirach*, *Zoharul* și *Apocalipsul* sunt capodoperele, creațiile fundamentale ale ocultismului. Ultima rezumă toată știința lui Abraham și Solomon. Începutul *Zoharului (Uoharului)* e plin de o grandioasă simplitate : „Inteligența ocultismului este știința echilibrului ; Regii lumii vechi, prinții giganților, au căzut ca niște arbori fără rădăcini ; Fruntea lui Dumnezeu și cei doi ochi ai săi au format în cer un triunghi, și reflexul lor a format un triunghi de ape ; Astfel s-a revelat numărul 6, care a fost al creației universale ; Omul creat de Dumnezeu este umbra unei umbre, dar el reprezintă puterea divină“.

— *Magia magilor :*

Zoroastru e un nume simbolic ca și Toth și Hermes. Unii l-au crezut rege al Bactrianei, alții au vorbit de trei Zoroastru, diferiți. De fapt, *Zoroastru* e egal *verbul încarnat* al caldeenilor, mezilor și perșilor. I se atribuie *cultul focului material* și dogma dualismului divin. Falsului Zoroastru i se atribuie dogmele adevăratului Zoroastru, el este părinte al magiei materialiste.

Magia antică vedea pe diavoli ca îngeri ai furtunilor și ai focurilor rapide, iar pe Lucifer, drept stea căzătoare, meteor ce turbură totdeauna ; pentru mințile bolnave Lucifer *era umbra lui Dumnezeu* însuși...

— Magia se pare că a conciliat perfect opozițiile jurămînt-judecată, știință-credință, autoritate-libertate.

— Magia e o știință absolută, știința lui Abraham, Orfeu, Confucius, Zoroastru.

— *Lucifer* e *Minciuna* (realizată, personificată, eternă) și în același timp este un mort veșnic ce nu poate să moară ! !

— *Diavolul* (Lucifer) există, fiindcă *tot ce are nume există !* Cuvîntul poate fi rostit în gol, dar în el însuși nu mai poate fi pustiu ; el are totdeauna un sens.

Verbul nu e vid niciodată, el e expresia firii și a adevărului.

Diavolul e numit, personificat, în *Evanghelii* (care sunt *Verbul Adevărului)*, deci el există.

— Răul există ! Cuvîntul e grecesc. *Diabolos=diavol.*

— *Definiția răului* (Eliphas Lévi) : „Răul este abaterea de la linia dreaptă, de la justețea etică“.

Deducțiile lui Lévi: Injustiția e moartea *eului*, așa cum minciuna este otrava inteligenței. Spiritul minciunii este un spirit al morții. Nedreptatea (injustiția) este esență a minciunii. Totodată minciuna este egală cu injustiția. Lucifer este rege al răului, precum *Răul* ar fi un regat.

— Despre imaginația naturii: există un agent mixt, corporal, și spiritul natural, divin, mediator, plastic, universal.

Existența și înflorirea imaginației naturii sunt *marile arcane ale magiei practice*. Apare astfel acel agent universal al naturii: *OD*, numit astfel de evreii cabaliști și de cavalerul de Richenbach. El este *bagheta taumaturgilor, bagheta și clavicula magiei negre.*

— *Arcanul magiei luminii:* aci sunt conținute toate misterele magnetismului. *Magnetismul* este egal cu bagheta miracolelor, dar numai pentru inițiați. Tradiția primă a revelației unice este conținută în *Cabala*. Doctrina cabalistică este conținută în *Sepher Jezirach, Zodiac, Talmud*. După această doctrină, *Absolutul* egal *Ființa, Eul*, în care se găsește *Verbul*, ce este expresia judecății, existenței și a vieții de dincolo.

— *Eul* este *Eu*, identitatea primă. *Verbul* este rațiune, judecata credinței.

— *Verbul* (egal *Logos*) este sursa *Logicii*. Iisus este verbul incarnat.

— Pentru cabaliști, știința verbului, egal soare, iar credința, egal lună, reflex, reflectoare a zilei în noapte.

— Henri Kunrath, născut în 1502, publică în studiul *Amfiteatrul înțelepciunii eterne* pentacle care conțin: *Dogmele lui Hermes; Realizarea magică; Calea înțelepciunii; Chemările preparatoare ale operei magice; Poarta Sanctuarului strălucitor al celor 7 ceruri mistice; O rază de lumină din centrul căreia o formă umană întinde brațele în formă de cruce; Laboratorul magic al lui Kunrath cu oratorul său cabalistic; Sinteza absolută a științei*. (Exprimă echilibrul universal; rezumă doctrina particulară a lui Kunrath.)

Diavolul iubește colectivitățile, dar și mai mult adunările; la fel mărirea (Malraux, *Antimemorii)*.

Cortina se ridică deasupra magnificienței părăsite a toamnei (Rimbaud, cred).

Instrumente ca verb: alămuri, trompeți, corn englez, contrafagot, clarinetul-bas, saxofonul, trompeta cromatică, trombonul, tuba... (pentru *Janus)*.

Poate pentru *Amza-Haiducul:*

— În vremea războaielor dintre ruși și turci, boerii adresează memorii țarului sau țarinei, merg în delegație la Petersburg, cerînd eliberarea Țărilor române de sub turci și luarea lor sub protecția Rusiei, ca și recunoașterea privilegiilor boerești. S-a păstrat textul acestor memorii, în care se fac propuneri detailate privind organizarea Țărilor române. Tot în aceste memorii, se invocă și existența unor tratate pe care domnii le-ar fi încheiat cu turcii cînd le-au plătit prima oară tribut și se cere respectarea acestor tratate. Memoriile boerilor urmăreau să asigure — în cazul unor victorii rusești — dominația de clasă a marii boerimi. Unii dintre acești boeri, de pildă Ioan Cantacuzino, propuneau chiar unirea Moldovei și Țării Românești, ca să formeze *„un stat creștin mare și puternic“*. . . . .

. . :

.

— S-ar putea eventual invoca existența unor alte asemenea memorii, mai „patriotice“, pornind de la mica boerime, în care să își facă loc și unele propuneri pentru îmbunătățirea soartei țăranilor, încetarea abuzurilor boerești etc.

— Tot în vremea acestor războaie, Ecaterina a II-a, țarina Rusiei, adresa manifeste tipărite către „noroadele de lege pravoslavnică, care se află sub stăpînire turcească“ și care îndurau „nenorociri, năpăști, nesuferite haraciuri și multe feluri de străşnicii, obidă și moarte“, arătîndu-le că Rusia se ridică ca „să surpe din temelie mahomedana silnicie și să înflorească legea creștinească“, „să scoată aceste noroade de sub jugul turcesc“. Creștinii din Imperiul otoman erau îndemnați să se ridice și ei împotriva asupritorilor turci și să ajute armatele rusești, promițîndu-se celor care vor lupta alături de ruși „acoperămînt și milostivire“.

— Romînii au răspuns la aceste apeluri, constituind corpuri de voluntari care au luptat alături de ruși în timpul acestor războaie, săvîrșind fapte deosebite de eroism. În cursul unui asemenea război, acești voluntari au eliberat Bucureștii de turci în chipul următor : auzindu-se că vin rușii, au luat două tobe și două trîmbițe, ca să facă zgomot ; în loc de steaguri, au legat de niște prăjini fețe de mese și cearceafuri și așa, noaptea, au năpădit în București, unde, ca semn, au aprins o colibă. Spătarul Pîrvu Cantacuzino — care era înțeles cu rușii — a alergat în ajutorul voluntarilor cu 200 de arnăuți și a dat poruncă să se tragă clopotele de la toate bisericile. Voluntarii au început să strige : *stupai ! stupai !* iar norodul Bucureștilor s-a ridicat cu mic cu mare, pînă și femeile, cu prăjini și cu cărămizi, strigînd : *Muscalii, muscalii au venit !* și au năpădit asupra turcilor, care erau cam 5 000, dar dormeau risipiți pe la conace, fără nici o grijă. Trezindu-se în acest zgomot asurzitor și crezînd că, într-adevăr, au venit rușii, turcii s-au speriat atît de tare, încît au luat-o la fugă, care pe jos, care călare, fără frîu și fără șa, care îmbrăcat, care despuiat. Numai 300 dintre ei au încercat să reziste în fața Curții domnești, dar, văzînd că din toate ferestrele caselor se slobod puști, pistoale și azvîrlituri de pietre, au fugit și aceștia spre Giurgiu, lăsînd 60 de morți.

Aceasta ar putea fi combinată cu alte întîmplări petrecute în timpul războiului din 1806—1812, cînd o ceată de arnăuți a rezistat unui asediu turcesc în Mînăstirea Radu-Vodă, alții au ucis pe turcii din oraș, le-au tăiat capetele și le-au înfipt în pari pe ulițe, iar alții au „împodobit“ cu aceste capete tăiate, în care au înfipt lumînări aprinse, treptele palatului domnesc în care intra generalul rus Miloradovici.

Haiducii ar putea căpăta și ei un rol în aceste bătălii, fie înrolîndu-se ca voluntari în lupta împotriva turcilor (și continuînd lupta contra boerilor, cum se întîmpla adesea cu voluntarii), fie încercînd să înjghebe unele mijloace locale de apărare împotriva atacurilor pe care *pazvangiii* sau *cîrjaliii* (ostași turci răsculați împotriva sultanului) le dădeau în Oltenia, unde ardeau și jefuiau satele și orașele, domnia nefiind în stare să le reziste, neavînd armată și mijloace de a asigura ordinea. Aceste întîmplări sunt pe larg povestite în documentele epocii.

Tot în această vreme, populația țării a mai avut de suferit și alte calamități : o ciumă foarte grea, la 1796 (s-ar putea întrebuința scrisoarea lui Ion Ghica, *Ciuma lui Caragea*, deoarece lucrurile s-au petrecut cam în același chip), un cutremur „foarte tare, de au căzut toate turlele bisericilor din București și alte case înalte s-au sfărîmat“, la 1802, și un incendiu uriaș, în 1804, cînd a ars timp de 7 ceasuri o bună parte din București, chiar și podurile de pe Dîmbovița pînă la suprafața apei.

(Pentru finalul cărții.)

Uciderea lui Hangerli (1799) este un moment important din această epocă și el arată starea de decădere în care ajunseseră domnii fanarioți. *Hangerli era protejatul lui Capudan-Pașa (amiralul flotei turcești).* Cînd acesta a fost înfrînt de Pazvantoglu, pașa răsculat de la Vidin, Hangerli a încercat să-și schimbe patronul. Amiralul, supărat pe fostul său favorit, s-a răzbunat asupra lui, denunțîndu-l la sultan că, din pricina înțelegerilor sale secrete cu Pazvantoglu, pierduse el războiul. Sultanul a emis un firman pentru uciderea fără judecată a lui Hangerli și a trimis în taină la București „un *capugiu* iscusit și măestru a tăia pe cei mari“, însărcinîndu-l a aduce la Stambul capul lui Hangerli, sub amenințarea că, dacă nu o va face, va fi ucis el însuși. Capugiul a luat cu el, ca ajutor, „un harap mare și groaznic la chip, cu îndrăzneală la ucidere“, și au plecat în mare taină spre București. Ajungînd aici, au tras la *hanul de beilic* — rezervat turcilor —, anunțînd că sunt doar în trecere prin București. Fără să știe de ce au venit, domnul i-a poftit la curte, capugiul anunțînd că are să-i spună ceva tainic din partea dragomanului său de la Poartă. Cînd a văzut harapul groaznic la înfățișare, marele postelnic — care organiza audiențele la Vodă — l-a sfătuit pe domn să nu-l primească. Domnul l-a liniștit, spunîndu-i că așa fac pașii turci, iau cîte un harap cu ei ca să se mîndrească. Postelnicul a căutat să-l convingă pe capugiu să amîne convorbirea cu domnul pentru cînd se va întoarce, dar acesta a insistat să fie primit, spunînd că are doar cîteva cuvinte de comunicat lui Vodă și nu poate aștepta. Capugiul și harapul au intrat în iatacul lui Vodă, unde, după ce s-au făcut obișnuitele închinăciuni după moda turcească, Vodă l-a poftit pe capugiu să șadă lîngă el pe saltea, iar pe harap pe o laviță. Stînd de vorbă cu capugiul, Vodă s-a înfiorat la vederea harapului și a făcut semn postelnicului să cheme cîțiva *cihodari* în casă, vorbindu-i franțuzește. După ce a ieșit postelnicul afară, harapul a sărit repede în spinarea lui Vodă, i-a pus un laț de gît, iar capugiul a descărcat amîndouă pistoalele în pîntecele domnului, în timp ce harapul căuta să-l tragă jos din pat. Domnul, căutînd să se împotrivească, capugiul i-a înfipt hangerul în pîntece, iar harapul i-a frînt grumajii. Atrași de zgomote, au venit cihodarii și postelnicul, care au început să se agite. Capugiul le-a spus însă : *„Duru, bre, ferman !“*, adică : *„Stați, există firman împărătesc !“*. Auzind aceste cuvinte, toți au înmărmurit. Harapul i-a tăiat capul domnului, cînd acesta se zbătea încă în sînge, și apoi i-a tras trupul cu un ștreang, pe scări, jos în curte, unde l-a dezbrăcat și jefuit. Trupul a stat gol în curte pînă a doua zi, deoarece nimeni nu îndrăznea să se apropie de el. Boerii, de frica morții, au fugit pe la moșii. După ce harapul a jupuit pielea capului domnului, a umplut-o cu bumbac și a pus-o pe o tavă, invitînd pe doamnă să-l vadă. Cînd doamna a venit, harapul a așezat capul pe masă, spunîndu-i : „Iată capul bărbatului tău !“. Doamna s-a înfricoșat și mai tare și i-a dat bani ca să-l ia de acolo. Capugiul i-a chemat pe vistier, postelnic și cămăraș și le-a poruncit să aducă *pecetluiturile* (hîrtiile pe baza cărora se făceau impunerile), să le pună pe trupul lui Vodă și să ardă împreună. Boerii au căzut cu mare rugăciune la picioarele capugiului ca acesta să le dea voie să ardă hîrtiile separat, iar pe domn să-l îngroape. Capugiul s-a învoit, primind în schimb 100 de pungi de bani (50 000 de taleri), și a dat poruncă să se oprească încasarea *văcăritului,* care produsese mari nemulțumiri în țară. Banii strînși din văcărit i-au oprit boerii, care au răpit și banii aflați la *zapcii și taxildari* (strîngătorii dărilor), pe care i-au atacat la drumul mare, iar apoi au spus că nu s-a găsit nici un ban cînd a sosit porunca turcului. „Și așa s-au umplut de bani boerii și slujbașii, iar raialele (supușii) au rămas săraci.“

Pentru comparație, vezi modul cum Capudan-Pașa și-a ucis un rival, Leu-Pașa, pe care l-a invitat la el, l-a întîmpinat cu mare cinste, l-a ospătat cu fel de fel de bucate scumpe, ca acesta să nu priceapă ce i se pregătește, iar după masă au stat mult de vorbă. Cînd Leu-Pașa se pregătea să plece spre iatacul său, Capudan-Pașa a strigat să se aprindă felinarele, iar celor rînduiți le-a făcut un semn și îndată au sărit pe Leu-Pașa fără veste, l-au ciuruit cu gloanțe, apoi i-au înfipt hangerele în pîntece și i-au pus un laț de gît. După ce l-au ucis, i-au jupuit capul de piele și, umplînd pielea cu bumbac, a trimis-o la sultan, iar trupul l-a aruncat în Dunăre, după ce l-au jefuit de tot ce avea.

În condiții asemănătoare s-a făcut, în 1777, și uciderea lui Grigore Ghica al III-lea, domnul Moldovei : un pașă a venit la Iași, chipurile cu cele mai bune intenții ; prefăcîndu-se că este bolnav, a poftit pe domn să-l viziteze la beilicul unde trăsese. După venirea domnului, pașa a cerut de fumat, strigînd : tabac ! La acest semnal, dinainte convenit, oamenii pașei au sărit pe domn și l-au ucis. Aceste ucideri au impresionat puternic pe contemporani ; despre omorîrea lui Hangerli și Grigore Ghica sunt cîteva cronici în versuri.

— Acest Hangerli era de o lăcomie rară. În vremea sa s-au produs cele mai cumplite fărădelegi la strîngerea dărilor. Cronicarul povestește că, *în timpul iernii, oamenii erau dezbrăcați în pielea goală și lipiți unul de altul, apoi se turna apă pe ei și, după ce apa îngheța, erau dezlipiți, luîndu-li-se pielea. Alții erau ținuți vara cu ochii în soare sau erau unși cu miere și legați, lăsați pradă muștelor și albinelor.* Alții erau închiși în coșare și afumați cu fum de gunoi și de ardei iute, ținuți nemîncați zile și nopți în șir, bătuți cu bicele, purtați desculți prin zăpadă, încît mulți mureau în chinuri cumplite. Dacă se plîngeau domnului, acesta le spunea : „Dați bani și nu veți mai fi chinuiți". Din banii strînși, domnul trimitea cîte o pungă sau două fiecărui boer, sub cuvint de „milă domnească".

· În acest timp, cronicarii arată că era o foamete mare în țară, mulți locuitori murind de foame, iar alții fiind siliți să mănînce „coajă de copaci și tărîțe". Munceau pămîntul cu sape de lemn și umblau încălțați în opinci făcute din coajă de copac, locuind în bordeie săpate în pămînt.

În această vreme, domnii Țărilor române puteau fi uciși cu mare ușurință de turci, uneori numai pentru simpla bănuială că țin cu rușii. Ca să scape de moarte, unii procedează ca Constantin Ipsilanti, domnul Țării Românești : în 1806 a trecut prin București, în drum spre Istanbul, un sol al Franței, pe care domnul l-a primit foarte bine. Fiind „pizmaș lui Vodă" și văzînd la curtea lui armată cu „mazdrace căzăcești", cînd a ajuns la Poartă — încurajat și de Constantin Șuțu care dorea domnia —, solul l-a pîrît pe domn că ține cu rușii, că are oaste muscălească la el și tunuri. Auzind aceasta, sultanul s-a mîniat și a poruncit să se trimită imediat să se taie capul lui Vodă. Reprezentantul domnului la Poartă (capuchehaia) l-a vestit însă în taină pe domn de gîndurile turcilor, spunîndu-i să-și păzească viața. Domnul a luat următoarea măsură de apărare : a scris tuturor reprezentanților săi din cetățile de la Dunăre să iscodească pe toți capugiii care se îndreaptă spre Țara Românească și, dacă află că vin să-l ucidă, să plătească pe alți turci care să facă să dispară capugiii respectivi și să-i înmîneze domnului firmanul. Reprezentanții domnului, urmîndu-i porunca, au „topit" în acest fel vreo doi-trei capugii. Sultanul, văzînd că nu se întoarce nici unul din cei trimiși, a cercetat pricina și a aflat „pe taină" totul.

Cîntece haiducești :

Biru-i greu, podveada grea
Sărăcuț de maica mea
Unde merg și orice fac

De belele nu mai scap
Nicăieri nu mai incap
De frica zapciului
Şi de groaza birului
Uitai drumul satului
Şi coarnele plugului
Luai drumul cringului
Şi poteca codrului
Şi flinta haiducului
Că decît in calicie
Mai bine in haiducie
Ce-o vrea Dumnezeu să fie !

. . . .
. . . .
Bată-te crucea bogat
Om bogat şi fără saţ
Că mă porţi prin sat legat
Zici că birul nu ţi-am dat.

Foaie verde usturoi
Oleo-leo spurcat ciocoi
De te-aş prinde-n sat la noi

De la șale să-te-nmoi
De piele să te jupoi
Și din pielea ta să-mi fac
O teacă de măzărac
Că tu m-ai lăsat sărac
De pămînt și de copii
De nevasta mea dintii
Fără nici un căpătii.

. . . .
. . . .

Da bogat dacă-ntilneam
Buzduganul mi-l scoteam
Frumos mi-l buzdugăneam
Și frumos mi-l judecam
Nici cu una nu-l lăsam
Teșchereaua i-o luam
De straie mi-l dezbrăcam
Mîna-n pungă i-o băgam
Jumătate-o deșertam
Dacă-l vedeam cu doi cai
Unu-i dam, unu-i luam.

Bată-vă crucea, ciocoi
De-aș mai scăpa de voi
Să mă trag la codru iară
Și să fac dreptate-n țară
Cind oi vedea om sărac
În chimir mîna să bag
Și de chin și vai să-l scap
Dar de-oi intilni-un ciocoi
De piele să mi-l jupoi
Și să fac din ea cimpoi.

. . . .
. . . .

Și-o să-ți spun adevărat
Că eu creștin n-am stricat
Eu unde vedeam săracul
Ascundeam bine baltagul
Și-i dam bani de cheltuială
Și haine de primeneală.

. . . .
. . . .

Iar cu banii ce-a luat
Multe vite-a cumpărat
Și le-a-mpărțit la săraci
Să fie îndestulați.

. . . .

Bujor spune despre averile sale că :

Le-am ascuns pe la copaci
De-ajutor la cei săraci.

. . . .

În actul de acuzare din 1838 a lui *Groza-Haiducul* se spune că „țăranii români în genere sunt dispuși a considera pe haiduci ca pe apărătorii lor firești contra apăsării“.

Cînd Bujor e dus la moarte
Pling săraci cu jale-amară.

Badiu, Badiu, circiumaru,
Circiumar de vinuri tari
Ziua îmi circiumărea
Noaptea îmi măcelărea,
Circiumar de vinuri tari
Măcelar de turci de-i mari.

Vezi și baladele *Vîlcan*, la G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare*, p. 550—558 ; *Iorgovan*, ibidem, p. 558—561 ; *Stanislav viteazul*, ibidem, p. 561 — 577 ; *Golea*, ibidem, p. 584—588 etc.

Nume de haiduci :

Bujor, Baba Novac, Groza, Iancu Jianu, Velcu, Pintea Viteazul, Voica, Radu Anghel, Gruia, Badiul, Vîlcan, Codreanu, Gruia Grozovanul, Corbea, Tunsu, Ghiță Cătănuță, Mihu

Copilu, Miul-Haiducul, Păun-Haiducul, Voichița, Sbanga-Haiducul, Iorgovan, Fulga, Toma Alimoș, Golea, Busuicc.

(Comunicate de N. Stoicescu.)

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din *Le Livre des mondes oubliés* de Robert Charroux :

— În comitatul Somerset se găsește o ***hartă a cerului*** din emisfera noastră, reprodusă cu canalele și părțile de uscat ce mărginesc un eleșteu uriaș de mai mulți kilometri.

— *Marele om din Wilmington* — o siluetă de om, de cca 80 de metri înălțime, desenată în nisip și vizibilă din avion.

— *Calendarul Anzilor*, trasat în nisip de secole—un șanț de 4,5 metri lărgime, 0,60 adîncime și cca 500 de metri lungime a axului principal. Deși e în nisip, nu se umple de nisipul pe care l-ar putea aduce vîntul. Nu este un indicator naval, deoarece nu se vede de pe mare, ci numai din golf. Pare a fi un semn de recunoaștere sau un semn de *tabu*. Nu se poate stabili vîrsta exactă.

— Regiunea cuprinsă între Insulele Azore și arhipelagul Insulelor Bahamas, cunoscută sub numele de *Rombul magic*, aflată pe paralela 35, prezintă unele date ciudate : 1. În aceste locuri apare periodic insula fantomă *San Brandan ;* 2. La 500 de mile în largul acestor insule, păsările migratoare se învîrtesc în cerc pînă la capătul puterilor, ca și cum ar fi dezorientate ; 3. Aici s-au găsit numeroase vapoare, intacte, dar care și-au pierdut echipajul.

— În rombul delimitat de Florida, Bermude și Jamaica, denumit *sky-trap, Rombul magic* sau *Triunghiul morții*, vapoare, avioane au dispărut cu echipaje cu tot fără să lase nici o urmă, deși e o regiune frecventată. Ultimele comunicări radio ale aviatorilor păreau că provin de la niște oameni care și-au pierdut rațiunea.

— Istoricul Elien, in *Historiae variae*, relatînd o conversație dintre Silene și regele frigian Midas, ne dă indicii că aceștia ar fi cunoscut existența Americii. Tot ei vorbesc de un *rîu al uitării* în care oamenii uită totul. Locul ar fi aproximativ situat în regiunea *Rombului magic.*

— Cercetătorii de la institutul Max Plank au detectat în regiunea Islandei și a Insulelor Faroer o cantitate anormală de protoxid de azot, gaz ilariant.

— *Caduceul* — doi șerpi încolăciți simetric pe un baston — reproduce sau evocă imaginea unei molecule de ADN, mesageră a vieții ; autorul presupune că acest simbol a fost plasat de primii inițiați.

— De data aceasta, pe bună dreptate, autorul se miră că, în raport cu epocile istorice, știința a putut da naștere presupunerii că autorii *Vedelor*, lingviștii și literații care au folosit limba sanscrită indo-europeană, constructorii de temple din Egipt, sculptorii *dalei din Palenque*, în Mexic, și al *Puertei del Sol*, din Bolivia, nu cunoșteau fierul, bronzul și arama !

— Cu alte cuvinte, *pietrele* din *Abydos*, *Karnak* și *Luxor* au fost tăiate cu ciocane de lemn și securi de silex ? Apoi, în morminte vechi, la *Lepenski-Vir, Chatal-Huyuc* precum şi în cele din nordul Europei s-au găsit obiecte de aur, bronz şi aramă, iar mormintele sunt vechi de cca 10 000 de ani. (Adaug aici : cu ce se grava piatra, din ce erau făcute uneltele ? E greu de afirmat că blocurile care au stat la baza piramidelor au fost tăiate cu dălţi de silex ; acolo erau necesare nişte ferăstraie de oţel, cel puţin.) (N.)

— Se afirmă că materia cea mai neperisabilă este silexul.

— Universul existînd de miliarde de ani, ar fi absurd să tragem concluzia că civilizaţia noastră nu s-a repetat de sute şi sute de mii de ori pînă acum şi poate cu rezultate superioare nouă şi cu fiinţe mult mai evoluate — probabil cu fiinţe care puteau folosi toate cele 14 miliarde de celule ale creierului, nu numai o sutime, şi care aveau, poate, chiar un creier mai dezvoltat. (Ipoteze N.)

— În 1969 profesorul sovietic Leonidof Marmadjaidjan, care conducea un grup de cercetători de la universităţile din Moscova şi Achkhabad, ar fi descoperit în Asia Centrală schelete umane de peste 20 000 de ani, unele chiar vechi de 100 000 de ani, asupra cărora s-ar fi practicat grefe de inimă ; după cum arată ferestrele tăiate în coaste, după grosimea periostului şi a calusului, se pare că aceşti oameni operaţi au mai trăit trei-cinci ani. Schema de operaţie este asemănătoare cu cea folosită azi de profesorul Cr. Barnard.

— Într-o capelă din Palencia (Spania) e pictată o operaţie de transplant de picior din secolul al XIV-lea, donatorul fiind un negru.

— Un papirus în limba coptă, găsit în biblioteca din Alexandria, dă informaţii despre o grefă de inimă, practicată pe vremea faraonilor, asupra unui soldat rănit la inimă. Transplantul a fost făcut cu o inimă a unui tînăr bou Apis. Informaţia vine de la profesorul român Doru Todericiu. Egiptenii, după papirusul Edwin Smith, plombau dinţii, tratau trahomul, cataracta şi hemeralopia. Transplantul de inimă se pare că a fost încununat de succes.

— Tiahuanaco — în Bolivia, la 4 000 de metri înălţime şi la 80 de kilometri de La Paz. Aici se găseşte Puerta del Sol, destul de mică, cu sculpturi sugerînd un calendar (după autor, *calendarul venusian*), cu oameni cu patru degete. Zece alte porţi, mai mari ca Puerta del Sol, zac într-o îngrăditură, abandonate. Sculpturile din Puerta del Sol sunt de o acurateţe extraordinară, parcă timpul nu a trecut peste ele.

— Lîngă Saint-Laurent, în Missouri (S.U.A.), s-au găsit cranii de indieni, vechi din anul 1200 î.e.n., cu dinţii plombaţi cu un fel de ciment.

— Profesorul dr. Chou-Myn-Tchen a găsit în 1959 în deşertul Gobi impresiunea unei tălpi de gheată, numărul 43, într-o rocă veche de 2 milioane de ani.

— Naturalistul englez Charles Brewster a găsit în interiorul unei roci de calcar din cretacic — 70-90 milioane de ani — resturile a 11 cuie de oţel !

— *Manuscrise irlandeze : Poemele lui Amergin — Cartea invaziilor — Cartea vacii negre — Cartea din Leinster — Cartea din Balymote — Cartea galbenă din Lecean — Rerum* *hibernicarum scriptores veteres*, dr. O'Coonor, 1814-1826.

— *Manuscrise ale galilor : Cele patru ramuri ale lui Mabinogion* — *Cartea neagră din Carmathen* — *Cartea* lui Aneurin și a lui Talesien — *Cartea albă* a lui Ryderch — *Cartea roșie* a lui Hergist — *Historia Regum Britaniae* de Geoffroy de Monmouth.

Aceste cărți au fost traduse în franceză. Se găsesc adaptări : ciclul *Ramurii Roșii din Ulster* de Roger Chauviré, *La Geste de Chuchullain* de Georges Roth.

— În Finistere, în Bretania, în regiunea Morlaix, se află satul Plouezoch și, la 10 kilometri de sat, o piramidă lungă de 77 de metri, lată de 17 metri, înaltă de 10 metri, și despre care nu se știe nimic.

— Se spune că bretonii sunt veniți din Marea Britanie cam prin secolul al IV-lea e.n. Veritabilii autohtoni ai Bretaniei sunt armoricanii, popor celt, al cărui nume înseamnă : *pe malul mării.*

— Deci Franța ar avea patru piramide : la Falicon, la Couhard lîngă Autun, la Plouezoch și la Carnac, dar poate că au mai scăpat și altele de la marea distrugere ordonată în vremea lui Carol cel Mare.

— În tradiția celtică existau un rege magician, Bran, care avea un frate, Manannan, celebrat azi în Insula Man, și o zeiță, Belisama, echivalentă zeului galic Balan, Belin sau Belinus — și în fond echivalentă cu Venus-Astarteea. Manannan se deplasa pe mare cu o barcă fără pînze sau cu lopeți.

— Data de 1 mai este o veche sărbătoare celtică — cînd zeii vechi au fost considerați demonici de religia creștină. Noaptea Walpurgiei se desfășura în ajunul zilei de 1 mai. Pentru a o salva de furia creștină, celții au dedicat această noapte sfintei creștine Walpurgis, ale cărei oseminte zac la Eichstadt în Bavaria. Totuși, neliniștită de fervoarea sub care se desfășurau ceremoniile din această noapte, biserica a creat imaginea despre o noapte a Walpurgiei demonice, o noapte a vrăjitoarelor. Pînă la urmă ea s-a impus în toată lumea, sub titlul de sărbătoare a muncii.

— Și pe drept cuvînt, deoarece la această dată, sub regele anglo-saxon Alfred cel Mare, s-a stabilit ziua de muncă de opt ore — într-o zi de 1 mai — și săptămîna de lucru de patruzeci de ore.

— În *Biblie* (cartea lui Oseu) se spune că evreii, ca și pelasgii, fenicienii, cananeenii, filistinii, sacrificau pe vîrfurile munților, ca și sub stejari, sub plopi și sub terebinți. Despre ce zeu era vorba, cărui zeu sacrificau evreii pe vremea lui Oseu ? Și tot el precizează că acest zeu era *Baal*. În acea zi — spuse Domnul —, ea mă va numi soțul ei și ea nu mă va mai numi *Baal.*

— Mama Fecioarei Maria se numea Ana.

— Druizii *kymris* din Belgia și Franța de Nord, în cartea *Barddas*, imaginau trei cercuri de viață : *abred* = cercul interior în care se găsește germenele tuturor lucrurilor ; *gwenved* = cercul din centru = beatitudine ; *keugant* = cercul exterior, unde se găsește numai Dumnezeu.

Ei credeau în cinci elemente : *kalas* = pămîntul, corpurile solide ; *gwyar* = umiditate ; *fun* = suflul.

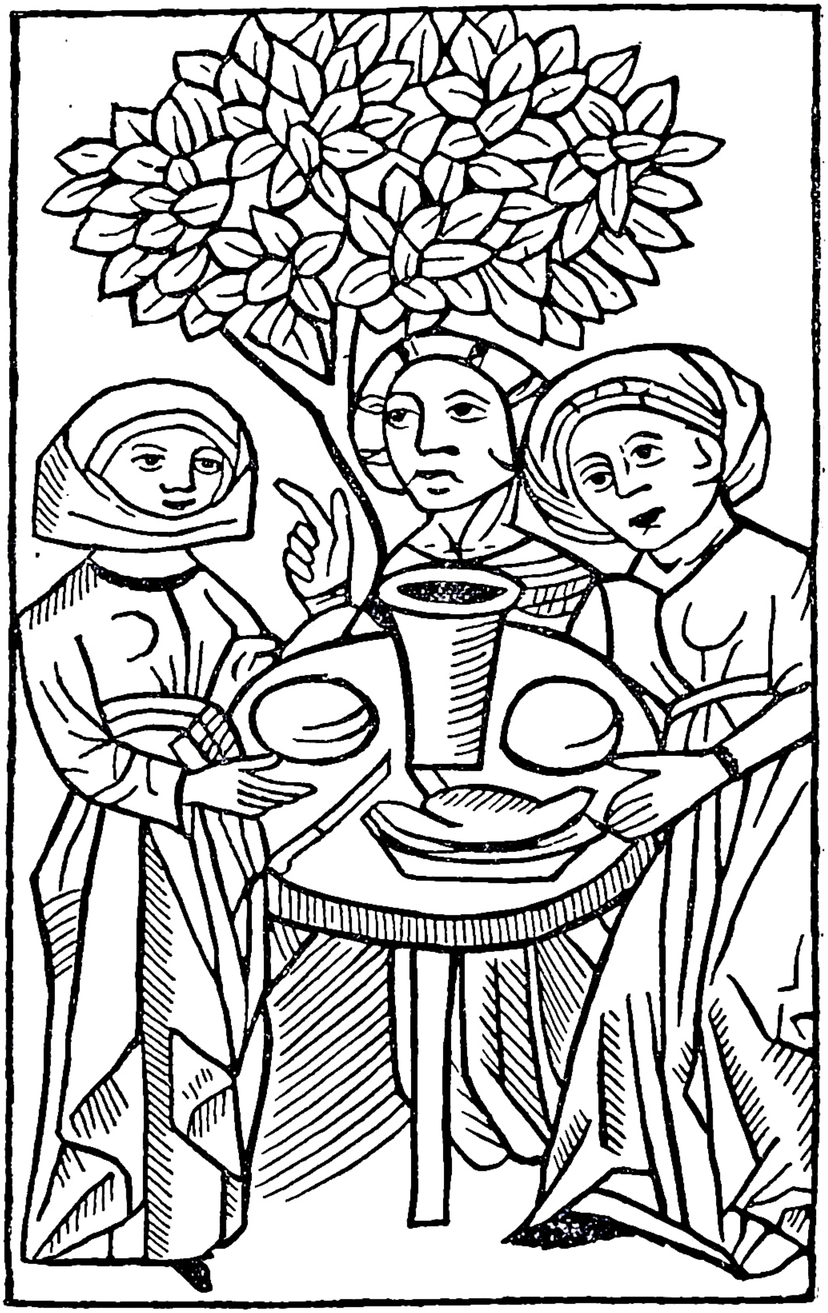

aerul ; *uvel* = căldura, focul, lumina ; *nwyvre* = emanațiunea, spiritul lui Dumnezeu ; din legătura dintre *nwyvre* cu celelalte elemente se naște întreaga viață ; Dumnezeu este *nwyvre*.

— Druizii din Irlanda, din Galles și din Bretania nu credeau decît în magie.

— A spune că ne tragem din Adam și Eva, după cartea micului popor evreu, e ca și cum ai învăța polinezienii din coloniile franceze că se trag din gali sau din celți. În realitate nu pentru toată lumea primii oameni au fost Adam și Eva și nici istoria nu începe numai de la Sumer. Iar secolul în care ne aflăm nu e decît convențional al XX-lea, fiindcă se ia ca punct de plecare un an de naștere ipotetic, al lui Iisus, personaj ipotetic, și chiar data de naștere a acestui personaj ipotetic a fost stabilită arbitrar.

— Otaria din grădina Fontainebleau ca și celelalte figuri de animale nu sunt un produs al hazardului, spune profesorul Todericiu, după cum nici figurile de animale sculptate pe platoul din Marcahuassi nu sunt opere ale întîmplării, ci sunt făcute de mînă omenească.

— Grotele de la Lascauy nu au fost locuite, se pare că magdalienii au făcut din ele un fel de templu sau, mai precis, un muzeu de pictură, un fel de Luvru.

— Culoarea cu care au fost pictate frescele rupestre de la Lascauy este cea dată de peroxidul de fier sau de magneziu, formîndu-se un fel de culori de consistența rujului de buze de astăzi. Peroxidul de fier sau de magneziu are o tehnică de fabricație destul de complicată. Plus că tehnica picturii este dublă, contururile au fost trasate, iar coamele și botul au fost pulverizate. S-a folosit și tehnica *trompe l'oeil* pentru picioarele din partea opusă, pentru a marca perspectiva.

— Sunt sute de desene la Lascauy, dar nu sunt arătate și nici nu se publică nimic despre ele.

— În muntele Hor, între Marea Moartă și Marea Roșie, într-o vale numită El Sik, era anticul oraș Petra, numit și *Wadi Mouça* — *Valea lui Moise*, care a fost capitala Palestinei sub Imperiul roman. Pe înaltele faleze se pot vedea sculptate fațadele unor palate, teatre, temple care, se spune, ar fi fost construite de romani. Îndărătul lor nu e decît un culoar gol. Se presupune că romanii le-au construit, dar nu se știe în ce scop, fiindcă nu folosesc la nimic.

— Cel mai vechi popor pare a fi cel al *idumeenilor*, strămoși ai *nabateenilor*, ce aveau un conducător numit *Antipater*. *Edom* sau *Essau*, considerat părintele idumeenilor, are un nume care înseamnă *cel Roșu*, și poate era strămoșul misteriosului *Sheidim* care îi teroriza pe evrei. Istoria *Edom-Essau* ar simboliza lupta vechiului popor al edomiților împotriva unui popor mai nou, al evreilor. Iacob, care l-a învins pe Essau, a fost numit *Înlocuitorul*. Nabateenii erau păgîni, dar sunt celebri la începutul erei creștine ca un popor cu mari cunoștințe în astronomie și în toate științele. Ei ar fi continuat civilizația arameenilor — deci nu sunt cel mai vechi popor din lume. Evreii au făcut din acest popor dușmanul lor de moarte din ură împotriva a tot ce le era superior.

— La sud de Arequipa, în regiunea Molendo, la Ylo, este mormîntul lui Inca, pe malul rîului. Pe el e o inscripție veche care se zice că ar da cheia intrării secrete într-un tunel care duce la aurul vechii lumi pierdute. Intrarea tunelului ar fi apărată de emanații ucigătoare. Această inscripție indescifrabilă e fosforescentă, în însuși vîrful stîncii Ylo iradiază lumina.

— Clarvăzătorul Edgar Cayce și Maestrul de Villanova au anunțat încă din 1940 existența unor ziduri în ocean, la Bimini, în Insulele Bahamas. Zidul e lung de 70—80 de metri blocuri de 5/5, vechi de 4—5 000 de ani.

— În 1965 s-a descoperit o imensă cetate de 42 de kilometri patrați, pe versantul oriental al Anzilor, în regiunea Payatea. A fost numită *cetatea condorilor*, fiindcă s-au găsit aici multe sculpturi înfățișînd capete de condori.

— Istoricul Jean de Barros, supranumit Titus Livius portughez (1496—1570), era trezorier general al coloniilor și proprietar al provinciei Maranhao, în Brazilia. În *Istoria portugheză a Indiilor occidentale*, el vorbește de o statuie pe care ar fi descoperit-o la Corvo, insula cea mai septentrională a Azorelor, și anume un călăreț cu mîna arătînd spre continentul american. După autor, nu este decît o legendă, dar argumentele sale sunt puerile. În concluzie, nu se știe nimic precis.

— După Rameau de Saint-Sauveur, locuitorii continentului *Mu* sunt veniți din constelația *Părul Berenicei !!* (Extraordinar ! Vedem ce credit se poate da tuturor acestor asertiuni iresponsabile.)

— Autorul regretă că s-a dat zvasticei un sens atît de neplăcut din cauza hitleriștilor și al evreilor, în timp ce ea e simbolul vieții și al evoluției. Trebue să se facă distincția între *zvastica sinistrogiră*, care arată evoluția, și *zvastica dextrogiră*, care arată involuția.

— După o etimologie fantezistă, *Israel* ar veni de la *Is-Ra-el* — adică *rasa lui Ra !*

— În Arhipelagul Tonga, în Insula Tongatabu, se află un fel de arc de triumf de piatră cîntărind 95 de tone, dar insula e în întregime constituită din pămînt arabil, iar singurul loc de unde se poate aduce piatră este la 400 de kilometri.

— S-au găsit șiruri de coloane pe Insula Rota — cilindrice — și pe Insula Tinian — prismatice — în Insulele Mariane.

— Nu era permis să numești pe Dumnezeu sau să-l definești. Pentru rabinii inițiați el era *misterul misterelor* și era indicat sub numele de *Ain Soph.* „Este Dumnezeu gîndit de Dumnezeu.“ Toate celelalte nume indică pe Dumnezeu gîndit de oameni și se raportează la Elohim, la Cel Veșnic... Elohim nu e decît o ipostază a lui Ain Soph, dar la limita căreia omul îl poate concepe pe Dumnezeu — care în realitate niciodată nu coboară pînă la nivelul ignoranței noastre și se menține chiar deasupra însăși a înțelepciunii. (Guy Casaril, în *Rabbi Simeo Bar Ychiai et la Cabbale.)*

— Prietenii adevărului sunt cei care-l caută, iar nu cei ce se laudă că l-au găsit — Condorcet. (E, de asemenea, deviza francmasonilor din Marea Lojă a Franței).

— Palingenezie = întoarcerea la viață după o moarte aparentă sau reală.

— Omul — *vehicul sacru !*

— Filosoful și medicul arab Avicenna a scris această frază sublimă : *„Tu te crezi neant și tu conții universul !“.*

— Forțele cunoscute ale omului sunt mult mai mici decît forțele sale necunoscute.

— Șamanii din Siberia fac o băutură pe care o numesc *braga* — un fel de bere de sfeclă în care se infuzează ciuperci halucinogene ; e unul din cele mai vechi halucinogene cunoscute, care urcă în timp pînă la fiul lui Odin : *Braga,* zeul poeziei, elocvenței și al înțelepciunii la popoarele din Nord. *Braga* era *Apollo.* Caracterele runice erau înscrise pe limba sa și niciodată o vorbă rea nu se putea naște din gura lui. Era inițiatul tip. La solemnități *cupa lui Braga* circula din mînă în mînă.

— În scopul de a distruge credințele păgîne, creștinii au ridicat cruci pe dolmene, biserici pe tumuli și au dedicat stejari sacri Fecioarei Maria.

— Între 1351—1355, la Romuva, în Prusia, la cererea episcopului Jean I, marele maestru al Cavalerilor Crucii a ordonat să se doboare un stejar venerabil, sub care lituanienii aveau obiceiul de a se reuni pentru a spune rugăciuni. Cronicarul creștin Simon Gruna spune că stejarul era veșnic verde, ceea ce însemna că era locuit de demoni. În 1258, episcopul Anselme din Svenatmiestis a dat ordin să se doboare un alt stejar sacru.

— În pădurea Broceliandei, în Morbihan, cunoscută din ciclul Mesei Rotunde, se află și azi fîntîna Baranton, unde Merlin, vrăjitorul, s-a întîlnit cu zîna Viviane. Aici se află un stejar cu vîsc — autorul constată că s-au împuținat stejarii cu vîsc, dacă n-au dispărut...

— Descoperitorii de izvoare spun că polaritatea celor trei degete principale ale mîinii este opusă celorlalte două care se îndoaie în anumite operații oculte (ca și la semnul crucii), pentru a lăsa pe celelalte trei să opereze cu toată forța magnetică.

— În 1962 și 1967, savanții rușii Boris V. Deryagin și N. Fedakin au obținut în laborator o apă solidificată care în loc să cristalizeze avea aparența unui bloc de plexiglas. Alți savanți englezi au făcut aceeași descoperire numind-o *poly-water* sau apă anormală. Nu se obține decît în cantități infinitesimale : densitatea sa e de 40, fierbe la 600 de grade și îngheață la 40 de grade.

— Autorul susține că rezervele de apă ale globului nu ne vin din cer, ci s-au format și se formează în măruntaiele pămîntului din degradarea rocilor, în special a calcarului.

— În *poemele vedice* apele sunt numite *nâras,* fiindcă sunt produse de *Nâra =spiritul divin, cel care se mișcă pe ape.*

— În religia iudeo-creștină, *Abraham-Sarah* are corespondență în brahmanism — *Brahma-Sarasvati,* ca și mersul lui Iisus pe ape *(Nârayana* și ideea că la început era cuvintul).

— Zeii-pești sau personaje acvatice : *Mot,* la fenicieni, era viața născută din noroiul primitiv ; caldeenii îl au pe *Oannes,* zeul-pește ; *Cabirii* sunt *zei hibrizi,* misterioși, ai fenicienilor ; *Dagon*, al filistinilor, e *zeu-pește*, *Adacon* al filistinilor ; *Ceto* sau *Dercetys*, al sirienilor, are chip de femeie și trup de pește ; *Melusin*, al celților.

— Acești *zei-pești* par a avea legătură cu așa-numitul *dagop*, sanctuarul templelor budice. Acesta e simbolul picăturii de apă și reprezintă corpul omenesc în spiritul lui Buddha. E același lucru cu naosul, sfînta sfintelor, tabernacolul, cupola edificiilor sacre în India. E oul mistic și Marele magistru al alhimiștilor. Exprimare confuză, din care trebue să reținem că incintele sacre ale templelor diferitelor religii reproduc, se pare, picătura de apă din care s-a născut lumea și că aceasta este considerată *oul sacru, oul mistic, purtătorul vieții.*

— Oul filosofic al alhimiștilor cuprindea în el o broască. Există o broască de stîncă care stă închisă zeci de ani, fără să moară și se pare că se hrănește și bea apa care se produce prin accelerarea transformării calcarului în apă (aceasta este teoria lui Charroux) datorită acidului aflat în pustulele de pe spinarea broaștei.

— Alhimiștii dădeau ca simbol al longevității o broască, tocmai pentru că aceasta trăia ani de zile în condiții vitrege, aparent nefavorabile vieții.

— În curtea Mînăstirii *Arles sur Tech* — Pirineii Orientali —, se află un sarcofag, la 25 de centimetri deasupra pămîntului, care se umple mereu de apă, chiar în perioadele de secetă, și acest fapt nu are pînă în prezent nici o explicație științifică.

— *Karma* este greutatea păcatelor noastre, dar și a datoriilor contractate de ascendenții noștri, ceea ce ar căuta să dovedească că ei se incarnează în urmași. *Legea lui Karma :* orice păcat trebue ispășit într-o viață ulterioară.

— După Herodotos, metempsihoza a fost imaginată de egipteni. În momentul morții corporale, sufletul rătăcește prin toate animalele din aer, pămînt, apă, după care intră într-un nou corp, pentru a renaște. Periplul durează 3 000 de ani.

— Teoria reincarnării este singura explicație rațională care ar justifica aparenta injustiție privind inegalitatea și inechitatea vieții. Dar — spune autorul — dacă admitem reincarnarea și metempsihoza, atunci un iepure născîndu-se intr-un leu, leul ar fi fricos.

— Evreii nu cred în nemurirea sufletului. După șederea în Babylon, ei au împrumutat această credință de la caldeeni. Iisus spune că n-a existat un om mai mare decît Ioan Botezătorul și el nu e altcineva decît Elie care trebue să vină.

— Ce rost are *karma*, acest șir de păcate și de expiațiuni pe care le tirîm după noi, dacă noi nu suntem conștienți de ele — spune autorul, pe bună dreptate.

— Dumnezeu sacrificîndu-se pentru a da naștere umanității : la asiro-caldeeni *Marduk* și *Bel* se sacrifică și își dau sîngele pentru ca, amestecat cu argila, să dea naștere umanității ; *Uranos* e sacrificat de *Cronos* și din sîngele lui ieșiră *Giganții*, *Furiile*, dar și frumoasa *Aphrodite*. (După unele informații, Aphrodite s-a născut din sămînța lui Uranos care a fecundat marea.) *Atum*, zeul egiptenilor, a scos din propriul său trup un cuplu de oameni ; din sîngele gigantului *Ymir* se naşte umanitatea la scandinavi ; din holocaustul lui *Gayomart*, în mitologia ariană, se naşte primul cuplu uman. De asemenea, zeii subalterni se sacrifică pentru creaţia sau pentru salvarea lumii : *Orfeu, Adonis, Attis, Osiris, Zoroastru, Iisus* sunt sfîşiaţi în bucăţi sau se sacrifică.

— Cei care cred în reincarnare sunt oameni sensibili, dar nu se adaptează bine societăţii şi caută un refugiu şi o justificare într-o altă viaţă.

— Cuvîntul *lingam* — atributul sexual masculin — are ca rădăcină sanscrită *lag, lang = a lovi,* de unde derivă *lung = săgeata care răneşte,* sau *langue = suliţa.*

— În teogonia hinduşilor se spune : Cînd cele paisprezece lumi se formară, cu axa care traversa deasupra muntelui Kailaca, atunci apăru pe vîrful muntelui triunghiul *yoni* = = *vulva,* şi în el *lingamul.*

— *Padma* înseamnă *lotus (Un mani padme um).*

— Citat din autorul indian Raja Rao : „Omul caută de asemenea drumul său personal : plecînd dintre zidurile oraşului, el apucă drumul regal, depăşeşte porţile templului, trece sub boltă, traversează anticamera, apoi cea de-a doua anticameră, pentru a atinge focarul matrice *(gardbhagrina)*". E o descriere a actului sexual, dar şi o sugestie asupra itinerarului iniţiatic pe care îl parcurge neofitul în unele mistere. (N.)

— Parvati, vorbind despre dragoste cu soţul său, Shiva : omul agonizează în eşecurile sale şi femeia în aspiraţiile sale.

— La Sisupatyam, pe una din porţile oraşului, şase brahmane goale, cu ochii fixaţi spre chipul lui Sita, soţia castă a lui Rama, îi aduc ofrandă virginitatea lor. Acest obicei e vechi în India. Se operează cu un *lingam* de fier sau cu ajutorul unui preot.

— În mitologia hindusă, Shiva a creat diferitele specii de fiinţe vii luînd diferite poziţii *yoga (assana).*

— Lumea e un imens sacrificiu — spune Charroux ; nici o fiinţă nu poate exista fără a devora alte fiinţe. Materia, ea însăşi, nu există fără combustiune şi soarele este simbolul sacrificiului cosmic. (Probabil citează de undeva.)

— *Cîntarea cîntărilor* este compusă, după cum se spune, cu două secole înaintea erei noastre, cu ocazia uneia din căsătoriile regelui Solomon. E considerat simbolul căsătoriei lui Iisus Christos cu Biserica. În realitate, este o poveste destul de libertină despre un amor carnal. Iubita este numită şi *sora mea* — poate e vorba de obiceiul de a se căsători fraţii între ei pentru a se păstra puritatea rasei şi moştenirile şi, în special, pentru a nu introduce în neam persoane de altă religie ? (Nu, căci regele Solomon avea soţii din tot felul de neamuri — numai paternitatea avea o valoare.)

— Boul Apis trebuia să fie negru, să poarte două pete albe, una triunghiulară, pe frunte ; cealaltă în formă de corn, pe partea dreaptă, un nod sub limbă, în formă de scarabeu, peri în coadă, de două feluri. În total, 29 de semne distinctive.

— Femeile care poartă bijuterii sau diademe îşi modifică aurograma. Aurul, arama dispersează aurograma. Pietrele preţioase fac ecran.

— Se constată că regiunea sexuală nu este un centru de emitere a unor unde privind aurograma. Centre sunt creierul, genunchii şi inima.

— După autor, sistemul pilos al corpului ca şi penele la păsări joacă rol de microfon şi de emiţător. (Aici s-ar putea face nişte speculaţii asupra psihozei oamenilor tineri de azi care îşi lasă barbă.) (N.)

— Copiii născuţi dintr-un viol sunt aproape totdeauna excepţional de inteligenţi şi puternici ; bastarzii regilor Franţei au fost astfel.

— Admiraţia pentru un erou sau pentru o vedetă de cinema influenţează, după Charroux, naşterea copilului. E un fel de traumatism prenatal. După el, fetele din 1980 ar trebui să fie frumoase şi să semene cu Brigitte Bardot. (Cu condiţia ca în timpul actului sexual, bărbatul să fi visat la artista de cinema — tot Charroux !) În secolul al XVIII-lea, femeile însărcinate priveau tablouri cu heruvimi pictaţi pentru a naşte copii frumoşi.

— Toate *Evangheliile* şi apocrifele lor — în număr de peste cincizeci — recunosc că Iisus a trăit în timpul lui Pontius Pilat şi Tiberius. Dar relaţii istorice atestînd existenţa lui Iisus nu există.

— Autorul spune că Marea Fraternitate Albă (rosicrucienii) se perpetuează de pe vremea faraonului Amenhotep al IV-lea (Akhenaton) şi din ea ar fi făcut parte şi *secta essenienilor* şi Iisus.

— Cităm cele mai cunoscute *Evanghelii :* a evreilor, Matei, Luca, Marcu, Ioan, Toma israelitul, Iacob minorul, Nicodem, Marcion, a nativităţii Mariei şi copilăriei lui Iisus, a copilăriei poporului, a celor 12 apostoli, a lui Bartholomeu, a lui Barnabas, a lui Cerinth, a lui Petre, a lui Basilide, a adevărului, a Evei, a perfecţiunii, a lui Filip, a egiptenilor, a gnosticilor din Egipt, a lui Iuda, a lui Paul etc.

— *Evangheliile* lui Matei şi Luca dau genealogii diferite ale lui Iisus. (De ce se scrie Iisus cu doi *i* ?)

— După Apostolul Ioan, Iisus ar fi fost crucificat nu într-o vineri, ci într-o sîmbătă, în ajunul Paştelui.

— Policarp, episcop al Smirnei în anul 80 e.n., numit, se spune, chiar de Apostolul Ioan, vorbeşte de trei *Evanghelii,* dar nu pomeneşte nimic de cea de-a patra, a lui Ioan. E evident că aceasta nu exista la acea dată, cînd Apostolul Ioan trebuia să fi murit demult. Ea e citată pentru prima dată de Teofil din Antiohia către anul 180 e.n.

— După unii, *Evanghelia* lui Ioan ar fi un fals săvîrşit în secolele al II-lea sau al III-lea, pentru a complini lipsa de ţinută teologică a celorlalţi evanghelişti.

— *Eon*, de la *aîon* (grec.) = *timp* ; spiritul emanat din inteligenţa lui Dumnezeu, mesagerul lui Dumnezeu pe lîngă oameni.

— Toate *Evangheliile* prezintă adiţiuni, ştersături şi interpolări, de care se uimi Sfîntul Ieronim care trebuia să traducă *Biblia* din limba ebraică. La sfîrşitul secolului al V-lea, Papa Anastasie al II-lea, relatează Sfîntul Victor, episcop de Tumones — Africa —, puse să se examineze din nou *Biblia,* după care urmară o mulţime de expurgări şi amendări. La fel făcură şi Carol cel Mare şi Papa Sixtus al V-lea, pentru a fi pe plac lui Carol Quintul. La acea dată biserica fabrică o epistolă a Sfîntului Petre, care a fost mai tîrziu respinsă de teologi, şi un document emanînd de la împăratul Constantin pentru a-l determina pe Carol cel Mare să constituie bisericii un regat temporar în Italia. Deci modificările erau făcute pentru a pune de acord cărţile sfinte cu dogmele, iar nu invers.

— Papa Alexandru al VI-lea făcuse cu Roza Vanosa, care era măritată, cinci copii, printre care pe celebrii Caesare şi Lucreţia Borgia. Acest papă a murit otrăvit cu o otravă pe care o pregătise pentru un cardinal la ale cărui bunuri rîvnea.

— Primul *Conciliu* din Niceea era compus din 2 048 de episcopi (în anul 325), majoritatea fiind veniţi aici pentru a combate divinitatea lui Iisus. Împăratul Constantin înconjură adunarea şi-i ameninţă pe contestatari cu exilul dacă persistau să nu accepte hotărîrile *majorităţii*, de fapt nu număra decît 318 părinţi, faţă de 1 500. Contestatarii fură reduşi cu această manevră la 22 de episcopi, printre care Arie şi Eusebios, episcopul Cezareei. Ei au fost excomunicaţi cu toţii. Cărţile lui Arie au fost arse, iar *Conciliul* decretă pedeapsa cu moartea pentru toţi cei ce ar deţine vreun exemplar.

— *Biblia* e un roman. Exodul e o afabulaţie pur şi simplu, o aventură exagerată a unui trib nomad. Nici un egiptolog nu dă vreun credit acestei rătăciri rocamboleşti, despre care nu se găseşte nici o menţiune în manuscrisele sau hieroglifele egiptene. După Labib Habachi, în Egipt, pe vremea lui Moise, nu erau decît vreo cîteva sute de evrei, de strămoşi ai evreilor, aceştia fiind de fapt nişte urmaşi ai unor triburi nomade diferite.

— Într-o veche inscripţie pe templul nubian din Soleb, în care erau trecute numele triburilor din Asia şi Africa învinse de egipteni, se vede înscris numele lui Iahwe, ca indicaţie de loc : beduinii din Iahwe — deci nu e vorba de un nume divin, ci e numele unui loc situat la est de Egipt.

— Numele de Israel nu apare la Soleb ; el e atestat mai tîrziu, pe stela faraonului Menerptah, pe la 1230, ca numele unui popor din Siria. E un nume misterios, compus din numele divin ; el e precedat de un verb indicînd persoana a treia a masculinului singular. După tabletele găsite la Ras Shamra, *El* este zeul suprem cel mai vechi al semiţilor occidentali şi, în special, al fenicienilor.

— Timp de peste o mie de ani biserica a exercitat un monopol pe producțiile arhitecților, sculptorilor, pictorilor etc.

— Christos ar putea fi imaginat de orice rasă, în lipsa unor relații istoricește stabilite.

— Galileeni — gali (insinuează Charroux !!).

— Apostolul Matei vede în Iisus mai mult puterea regală și de aceea îl face să se tragă din regele David. Genealogii false. Și Sfîntul Augustin a susținut *teza misiunii politice a lui Iisus.*

— De citit cartea : *Iisus et le mortel secret des Templiers* de Robert Ambelain, ed. Robert Laffont.

— Textul *Evangheliilor* este de o uscăciune care indică o prelucrare a unor oameni preocupați doar de problema teologică. Nici o indicație de natură, nu ne dăm seama de plastica locurilor sau a personagiilor ; textul a fost sărăcit prin prelucrare. Dacă comparăm cu *Evangheliile* apocrife, sare în ochi diferența, cele din urmă detașîndu-se cu mult prin tonul lor inspirat și prin imaginile scînteietoare pe care le oferă. Ca niște flori pline de culoare și parfum pe care le compari cu florile uscate dintr-un ierbar...

Afacerea Iuda :

— Se pare că mitul trădării lui Iuda a fost inventat pentru a permite lui Paul să intre între cei 12 apostoli, deși el nu l-a cunoscut pe Mîntuitor decît după crucificare. Dealtfel, Pavel în scrierile sale, ca și Ioan în *Apocalipsul* său, ignoră totalmente că ar fi existat un trădător printre apostoli.

— Dacă totuși trădarea a avut loc, ea a avut un alt mobil decît cei treizeci de arginți. Poate a avut un mobil politic sau unul mai subtil decît avariția.

— Sfîntul Ioan declară că Iuda era un hoț, ceea ce dă un vot de blam flerului lui Iisus care l-a recrutat. Totuși, Iuda a fost singurul care nu și-a renegat stăpînul. Era cel mai instruit și cel mai inteligent dintre discipoli, fiindcă el era însărcinat cu contabilitatea încasărilor și a cheltuielilor comunității. Era un fel de contabil-șef ; și, de obicei, aceștia trebue să răspundă de hotărîrile nesăbuite ale directorilor.

— Iuda îl critică pe Iisus că permite să i se spele picioarele cu ulei de trei sute de dinari, în loc ca acești bani să fie dați săracilor. Iisus îi răspunde că pe săraci îi vor avea mereu, dar el va trebui să moară. Orgoliu. Ceilalți apostoli lingușitori se supără din cauza observațiilor lui Iuda, deși ele ni se par raționale. Numai Matei îl bîrfește pe Iuda și o face cu ranchiună, mințind evident, ca și cum ar fi fost gelos că Iuda se bucură de încrederea directorului.

— Iuda a murit pentru Iisus, împlinind profeția lui Oseu, care vorbea despre primatul tribului lui Iuda asupra celorlalte triburi.

— Iisus permite femeilor să-i șteargă picioarele cu părul, se proclamă mereu fiul lui Dumnezeu, îl bîrfește pe Moise, pe David, se laudă că va fi nemuritor în memoria lumii, se crede la fel de mare ca Dumnezeu — megalomanie. Îi tratează pe apostoli de imbecili și-i ceartă pînă la sfîrșit că nu au credință, că îl vor renega, mai ales pe Petre, care nu-l poate suferi pe Ioan. Acest Ioan care dormea în poalele lui Iisus... Iuda, fiind un om cinstit, nu înghițea chestiile astea și le cam trîntea de la obraz.

— Ceilalți apostoli, deși știau că Iisus se pregătește de supliciu, și fuseseră rugați de acesta să se roage pentru el, au profitat că erau lăsați singuri ca să tragă un pui de somn.

— Din toată ceata de apostoli unul se distingea, Iuda. El era din cel mai nobil trib, singurul care știa să citească, să scrie, să socotească. Era singurul care ar fi putut scrie o evanghelie, și poate că a și scris-o în apărarea sa, și aceasta a dispărut sau a fost distrusă (de partizanii ulteriori ai lui Pavel). Iuda e singurul care moare odată cu Iisus. E singurul care îl ține de rău pe Iisus pentru actele sale de grandomanie și pentru risipă. El privește cu ironie pe ceilalți care transpiră încercînd să-l înțeleagă pe Iisus ; îi vede robiți mîncării, sforăind, disprețuiți de însuși Mîntuitorul. El știe că acești grobieni îl vor trăda pe șef și simte că Iisus slăbește, că vrea s-o lase baltă și să se care, că n-a fost înțeles, sau a fost înțeles pe dos. Totul pîrîie și înseamnă că ei s-au ostenit degeaba. Plus că se vor face și de rîs, ceea ce Iuda nu poate concepe. Indignat, dar hotărît, fanatic ca orice inițiat, se grăbește să forțeze lucrurile înainte ca ceilalți să compromită toată afacerea. Probabil că a mirosit că Iisus, chiar înainte de a merge pe Muntele Măslinilor, plănuia să iasă din toate combinațiile și să se retragă undeva, la pensie, ca orice civil obișnuit. Poate că le-a mărturisit acoliților săi care-l însoțeau, lui Petre, Iacob și Ioan, că renunță, și de aceea ei dormeau așa de liniștiți cînd i-au înconjurat gărzile.

— Era gata să mărturisească că a cam exagerat lucrurile și că, în fond, nu era decît un sărman cetățean, la fel ca toată lumea, care trebuia să-și cîștige într-un fel oarecare existența și, decît să fure, s-a gîndit că era mai bine să le promită oamenilor fericirea, că în felul acesta nu păgubea pe nimeni.

— Totuși Iisus era un fel de inițiat, se puseseră oarecari nădejdi în el, Iuda putea fi un fel de controlor al celor care urmăreau de departe afacerea, el răspundea cu capul, nu putea să lase ca lucrurile să se desfășoare după niște inspirații momentane, șefii ăi mari l-ar fi ucis pe el și tot neamul lui, poate că familia îi era ținută zălog, cine știe pe unde. Atunci s-a sacrificat, și-a sacrificat reputația și a precipitat lucrurile, anunțînd autoritatea. N-a făcut-o pentru bani — după cursurile actuale, cei treizeci de arginți ai trădării fac cam șase franci francezi noi, adică mai puțin de cincizeci de lei, la cursul pieții. Dealtfel, el a și aruncat punga cu bani în templu ca să demonstreze că nu pentru asta a făcut-o ; a mărturisit că Iisus era nevinovat și, ca să nu mai tot fie descusut, mai ales că-l mustra conștiința, fiind om subțire, s-a spînzurat cu regretul că fapta lui va fi interpretată greșit, va fi denaturată de posteritate.

— Iisus era necunoscut de organele de ordine, altfel nu ar fi fost nevoie ca Iuda să-l demaște dîndu-i sărutul trădării.

— Iuda era de rasă pură, cu părul roșu, după cum asigură tradiția, și, începînd cu secolul al II-lea, cainiții, gnosticii văzură în el instrumentul providenţei, necesar mîntuirii oamenilor. Iuda e un erou al istoriei, fiindcă a acceptat să joace rol de trădător, contrar vorbelor, educaţiei şi felului său de a fi. El avea scrupule şi era un tip dezinteresat. Din această cauză, după ce şi-a îndeplinit misiunea, s-a spînzurat.

— Din manuscrisele de la Marea Moartă reiese că essenienii erau numiţi *Iuda* de evrei, care erau duşmanii lor de moarte. Acest nume le era dat cu mult înainte de naşterea lui Iisus ; ceea ce face să se creadă că personajul Iuda poate fi un personaj fictiv, creat ca să stigmatizeze pe esseniени.

— Osiris, zeul egiptean al naturii, apoi al morţilor, analog cu Dionysos ; Adonis, zeul fenician, *Addonai* sau *Adôni* al evreilor ; Mithra, zeul perşilor, asociat lui *Ahura Mazda ;* Hermes, zeu al turmelor în Grecia şi al cunoaşterii, al artelor, al literaturii în Egipt, unde el e identificat cu *Toth ;* Apollo, zeul hiperborean al grecilor — toţi aceştia au contribuit la mitul lui Christos.

— *Constelaţia fecioarei* era numită şi *constelaţia lui Isis ;* prezida la naşterea lui Mithra ; de aici naşterea din fecioară ; Iisus fiind o preluare a mitului lui Mithra.

— Plinius cel Tînăr celebra în anul 112 un cult zeului Christos, dar nu era vorba de un om.

— În *Talmud,* Iisus e numit fiu al unei prostituate şi al unui soldat roman din armata de ocupaţie. Recunoaştem tendinţa de denigrare a oricărei alte religii.

— Se dă o lungă listă de falsuri şi interpolări ale istoriei creştinismului — numite falsuri pioase.

— S-a fabricat o corespondenţă între filosoful Seneca şi pseudo Apostolul Pavel.

— Un călugăr din secolul al XV-lea a falsificat opera lui Tacitus, introducînd în ea un manuscris apocrif al eruditului italian G. F. le Pogge.

— Actele lui Pontius Pilat — un fals notoriu ; rapoartele sunt adresate împăratului Claudius, care a domnit între anii 41—54, deci o falsificare grosolană. Căci Pontius Pilat şi-a încetat funcţiunile sale în anul 36.

— Scrisorile lui Lentulus, guvernator al Ierusalimului, prin care s-ar acredita existenţa lui Iisus, nu sunt corecte, deoarece titlul de *guvernator* n-a existat niciodată şi nici Lentulus n-a fost demnitar în Ierusalim.

— Chiar teologii creştini sunt cei care au declarat false aceste interpolări. De asemenea, s-au interpolat şi textele lui Flavius Iosif, *Antichităţi iudaice,* inserîndu-se un fragment în care se vorbeşte de Iisus ; confruntat cu textul ebraic, se vede că istoricul evreu nu a pomenit de Iisus. Falsificatorul este chiar episcopul Eusebios.

— Apostolii care l-au însoţit pe Iisus pe Muntele Măslinilor erau toropiţi de somn şi indiferenţi, ca şi cum ar fi fost sub influenţa vreunui drog. După Charroux, apostolii aveau obiceiul să se drogheze !!

— Autorul consideră că singurele *Evanghelii* demne de crezare sunt *Evangheliile* ebioniţilor sau ale nazareenilor şi *Evanghelia* evreilor. *Ebionit = essenian.*

— Comparînd *Evanghelia* lui Matei, în care ni se face portretul unui Christos blînd și iertător, cu cea a ebioniților, în care Christos e amenințător și cere abolirea sacrificiilor, vedem că sunt două persoane distincte ; în Matei se spune : *Eu n-am venit pentru a aboli sacrificiile, ci pentru a le îndeplini* — deci *Evanghelia* ebioniților e mai pură din moment ce tinde la abolirea sacrificiilor.

— În *Evanghelia* evreilor, personajul Iisus este prezentat cu multă umanitate, în timp ce în *Evangheliile* oficiale personalitatea lui Iisus e convențională.

— Manuscrisele de la Marea Moartă au fost sever cenzurate. Traducătorii *Evangheliei* evreilor și ai cărții lui Enoch au denaturat conștient conținutul ; toate cărțile sectei ebioniților au dispărut misterios, așa cum au dispărut toate operele istoricilor din secolul I al erei noastre. (Din acest motiv nici istoria lui Traianus, atît de importantă pentru Țara Românească, nu se găsește ; biserica a distrus adevăratul act de naștere al poporului român.)

— Există de fapt numeroase *Evanghelii* ale Sfîntului Toma, ale egiptenilor și ale gnosticilor. Se citează aici *Evanghelia* lui Kenoboskion, scrisă în coptă pe papirus, care a fost falsificată mai puțin. Din ea reiese că Iisus a fost un essenian. Citat din această *Evanghelie :* „Iisus a zis : cel ce nu va urî pe tatăl său și pe mama sa nu va putea fi discipolul meu ; și dacă el nu urăște deloc pe fratele său și pe sora sa și nu își ia crucea sa ca și mine nu va fi demn de mine !..." Mai departe : „Fericit pîntecele ce n-a zămislit și mamelele care n-au alăptat !..." Alt citat : „Sigur, oamenii gîndesc că am venit să aduc pacea pe pămînt. Ei nu știu că sunt venit pentru a arunca pe pămînt discordia, focul, sabia, războiul..."

Din aceste citate și din altele. apare chipul lui Iisus justițiar, cum erau essenienii, și inuman.

— Manuscrisele de la Marea Moartă au fost scrise înainte de anul 70 e.n.

— Essenienii venerau trei litere : *A = aleph ; M* și *N ;* ei împărțeau lumea în *Fii ai Luminii* și *Fii ai Tenebrelor*.

— Essenienii urăsc minciuna, evreii o cultivă ; Abraham o dă pe soția sa drept soră, crezînd că datorită farmecelor ei are să treacă mai ușor prin țară streină.

— Dintr-un text al manuscriselor qumraniene — de la Marea Moartă — reiese că adevăratul Messia era Melchisedec ; creștinii au reînviat acest *crist (uns)*, prea depărtat în istorie, la o epocă mai apropiată. Lipsa de informații în *Biblie* despre Melchisedec poate duce la concluzia că între *Vechiul* și *Noul Testament* au existat speculații intertestamentare, prin care regele preot din Salem (Ierusalim) putea fi exaltat mai mult sau mai puțin pentru a deveni exacta figură a fiului lui Dumnezeu. Se conchide că *Biblia* a fost traficată ; ea conține mituri și fapte mult mai vechi, prezentate în așa fel de creștini pentru a acredita pe noul Messia.

— Saducheii și fariseii erau dușmanii declarați ai lui Iuda — adică ai sectei essenienilor.

— Essenienii se salutau cu cuvintele : „Pacea să fie cu noi" — din

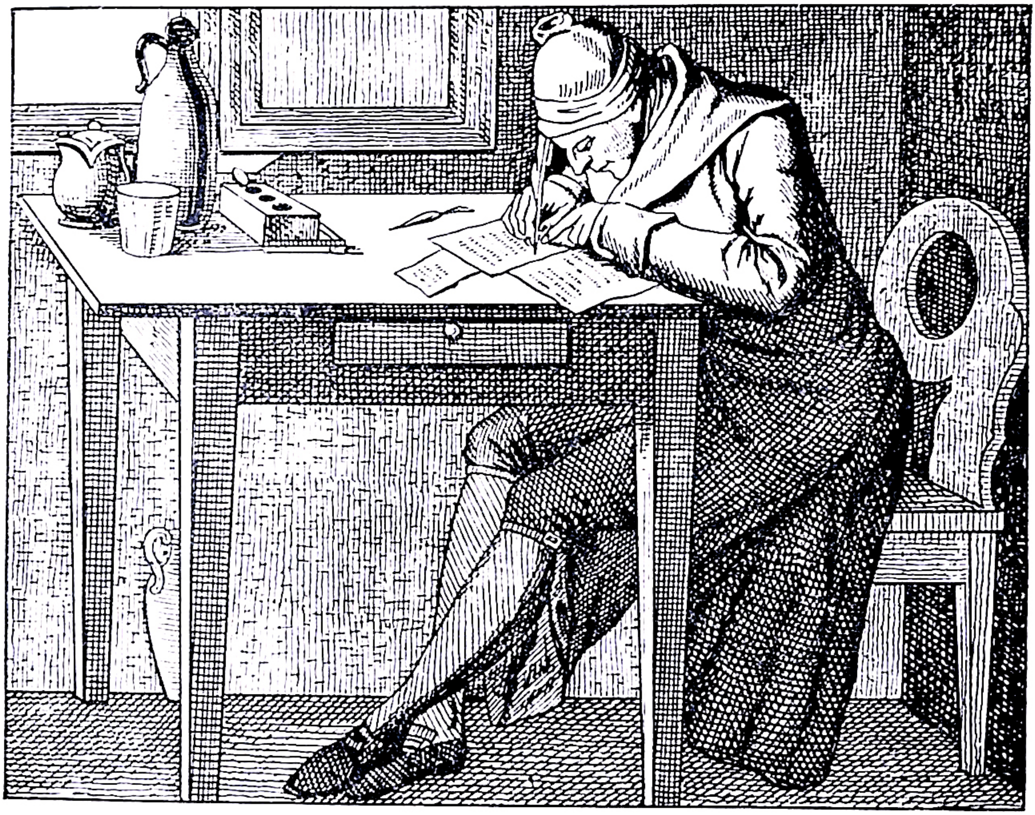

care cauză unii îi plasează printre strămoșii francmasonilor.

— În cartea *La Vie de Saint Issa* sau *La Vie inconnue de Jesus Christ* de Nicholas Notovich, 1855, se relatează povestirile unor negutători despre Iisus, datînd din anul 33 e.n., după niște rulouri în limba *pali*, găsite în Tibet.

— Băutura care i s-a oferit lui Iisus pe cruce se numea *poska* și era făcută cu oțet și absint, destinată a-l zăpăci și a-i micșora suferința. Iisus a refuzat să moară beat. Iisus a avut brațele și picioarele legate și cuie numai în mîini. Îngerul în alb văzut de soldați era un essenian, căci aceștia umblau în alb.

— Crucea creștină are un lung picior vertical și o linie mai puțin mare, orizontală, punctul de încrucișare e situat la 3/4 a piciorului vertical spre vîrf. Unirea celor patru puncte formează litera *i* a *alfabetului templier*, în formă de săgeată, al cărei vîrf se îndreaptă în jos (un deget îndreptat în această direcție înseamnă moarte — vezi în cazul gladiatorilor) ; crucea inversă, cu o linie orizontală barînd piciorul vertical la 2/3 de la înălțime către în jos, reprezintă geometric *l* al templierilor și e semnul de creștere, de generare. Crucea creștină e, deci, un semn de moarte.

— *Katolikos* = *universal.*

— După decadența gîndirii grecești, filosofia elaborată și gîndirea întregii lumi se desfășoară după un mod evreiesc și sunt inițiații evrei care vor să remodeleze lumea și să-i dea o religie universală.

— După un capitol din *Talmud,* intitulat *Tradițiunea școalei lui Elie* (Sanhedrin, *fol. 97, col. 1),* lumea va dura 6 000 de ani (!?).

— După Solon și Plinius, în India sunt oameni care trăiesc cîte 400 de ani, fiindcă se hrănesc cu vipere.

— Sub orașul Paris curge un fluviu la 800—1 200 de metri adîncime, numit fluviul Jura, fiindcă vine din Munții Jura ; el trece pe sub Canalul Mînecii și se varsă în Ocean în nordul Irlandei și Scoției, în strîmtoarea numită Jura, care desparte insula scoțiană Jura de Peninsula Cantyre. Acest fluviu trece pe sub Loch Ness ; Jura e un cuvînt care înseamnă *animal sălbatic ;* eroul animal al Munților Jura e un șarpe fabulos numit *Vouivre !*

— După Charroux, americanii s-au grăbit să trimită un om în lună pentru ca primul alunizat să fie un creștin. Dealtfel, Aldrin, ajuns pe lună, s-a rugat și a făcut o scurtă liturghie !!!

— Legile lui Manu prevedeau că, pentru a te curăța după efectuarea necesităților fiziologice, trebue să folosești mîna stîngă. Pentru a o purifica după întrebuințare, legile lui Manu prevedeau să o cureți cu zece bucăți de pămînt, apoi trebuia să continui curățirea cu încă alți șapte pumni de pămînt pentru a purifica mîna dreaptă care a purificat mîna stîngă. Respectiva lege a lui Manu a fost cauza pentru care mîna stîngă a căpătat o reputație nefastă. Se pare că din acest motiv oamenii se gratulează între ei dîndu-și mîna dreaptă. (Dar, după unii, acest obicei ar rezulta dintr-un obicei mai vechi al gladiatorilor, care, cînd ciocneau cupele cu băutură înaintea luptei, își dădeau mîna dreaptă ca să nu se înjunghie unul pe altul în timp ce erau ocupați cu băutura.)

— Solomon, fiul lui David, e considerat model de înțelepciune și, cînd colo, dă dovezi de mare turpitudine.

— Autorul vechii *Edda,* Saemund, a fost preot paroh în Odii, în secolul al XII-lea, prima parohie care a fost creată în Islanda.

— Secolul al XVII-lea e dezonorat de persecuțiile religioase și de războaiele superstițioase.

— Astronomii spun că inelele planetei *Saturn* sunt de amoniac solid ; și planeta *Jupiter* ar fi parțial făcută din amoniac ; amoniac vine de la *Ammon* — supranumele lui *Jupiter.* Amoniacul are acest nume fiindcă se prepara altădată în Libia lîngă templul lui *Jupiter-Ammon.* (În acest sens este interesant de știut dacă, atunci cînd se va debarca pe Mercur, se va constata că mercurul se găsește acolo în cantitate mare.)

— Oanes, zeul caldeenilor, era civilizatorul primitiv al oamenilor. Numele lui înseamnă *Strein* — se presupune că aceasta ar însemna că a venit de pe altă planetă. O legătură cu mediul acvatic o găsim la Venus, născută din spuma mărilor — și se știe că planeta Venus este o planetă acvatică sau lichidă.

— Delfinul are ca strămoş animalul numit *creodont*, care a trăit acum 100 de milioane de ani. Fetusul delfinului seamănă foarte mult cu fetusul uman. Se presupune o legătură între aceste două specii, sau poate un strămoş comun.

— Sirena celor vechi se pare că nu era decît un *lamentin*, sau un *dugong*, sau o *vacă marină*. Din *Odiseea* reiese că sirenele erau nişte fiinţe iniţiate. Ele spun : *Apropiaţi-vă, căci nimic din ce se petrece în acest vast univers nu ne este ascuns !* Orfeu le farmecă cu lira, şi ele se transformă în stînci. Tot o fiinţă hibridă era şi Melusina, femeie-şarpe din vechea literatură franceză.

Adevărul unui om este mai întîi ceea ce ascunde el (Malraux).

Jurnal de la Poiana

O, dar mai ales serile cînd munţii se vătuiesc într-o linişte ciudată, schimbată numai de brutalitatea trecerii trenurilor... Şi privesc caii de jos care pasc, osteniţi, într-o luncă, şi rîul acela, plin de sodă, care nu mai are nici o lumină, şi tot acest paradis se corupe, devine leneş. Lupta pentru hrană s-a încheiat, găinile merg spre cuibare, păunii se întorc din vecini, tîrîndu-şi cozile, după ce au vagabondat destul, vor dormi pe stinghiile lor sau se vor urca în fagii din jur ; răsare luna peste cîtva timp, fînul abia cosit aruncă esenţe nemaipomenite, şi o umezeală pătrunzătoare se insinuează în ziduri. Aprind lămpile, cu lumina lor caldă, şi atunci răsună lătrăturile depărtate ale cîinilor din vecini şi mi se pare că hoţi tăcuţi dau tîrcoale casei, dar nu e nimeni, e numai umbletul lunii peste fîneţe şi acea muncă nocturnă a animalelor de noapte care-şi sapă gropile lor în pămînt şi ridică piramide uriaşe : şoarecii sălbatici care fac tunele pe sub case şi se duc cine ştie în ce infinit negru al lor. Citesc îndelung pînă la unu noaptea, literele încep să nu se mai vadă, şi mai dau tîrcoale casei, pe terasă, privind pîrîul din vale cu luminile lui de mercur şi silueta munţilor din faţă, gravă admonestare a nopţii. E linişte, vine un somn adînc, şi, a doua zi, maşina de scris, grămada fără sfîrşit a cărţilor...

O baterie e compusă din *gran-cassa* (toba mare), *toba militară, triunghiul, tam-tamul, tamburina, clopoţeii, castanietele, xilofonul.* Iar o orchestră modernă din : *celestă (wind-maschine) (morişca pentru imitarea vîntului), biciul* (în concertul pentru pian de Ravel), (pentru *Janus).*

Mommsen despre Imperiul bizantin : o aristocraţie temperată de revoluţie şi asasinat...

Nume de personaje din *Cronicarii greci :*

— Macarie Cuful, Antonie Spadone, care scrisese o *Cristoihie (Tratat de bună purtare),* Iacob Giacumi, Marcu Cipriu, Gheorghe Crisogon, profesor de filosofie, Lazăr Scriba de Trapezunda etc.

Cuvințele : cumbara (pentru bombă ; *calem* (cancelarie) ; *efendizi, chiatipizi* (amploiați de cancelarie) ; *zaergiu* (sărac sau mizer). În *laudele* produse la Academia grecească se foloseau *Manuscrisele lui Dascalache.* În elegii numele lui Iisus era înlocuit cu al Domnitorului (ca lingușire), iar Paradisului i se spunea Valahia. Alte *cuvințele* : au găsit împărăția mult destrăbălată ; a ieșit Vasilie-Vodă din cele 7 gulade (Edikule) ; era neasemenea în toate părintelui său, versător de sînge și răpitor...

Un înger în goliciunea spadei sale (Rimbaud).

CAIETELE PRINCEPELUI

(Magie — Mitologie — Poezie)

Din cartea lui René Puaux despre Grecia :

— La templul Athenei Polias, un bou a refuzat odihna în cîmpie și s-a întors să arate drumul noilor căruțe care urcau încărcate cu pietroaie. S-a votat întreținerea lui pe viață.

— La sărbătoarea *Plynterilor,* zeița Athena era dezbrăcată de mantiile ei prețioase și spălată.

— În epoca barbară se sacrificau o femeie și un bărbat îngrășați cu smochine, în cinstea lui Apollo.

— La mantia albă a Athenei broderia de aur o lucrau două fetițe de la 7 la 11 ani, din noiembrie pînă în iunie.

— La sărbătoarea *Karisia,* în onoarea *Grațiilor,* avea loc un fel de maraton al dansului. Învingătorul primea o prăjitură.

— La Akrata s-a ridicat un templu în cinstea unei capre. Într-o luptă cu cei din Sicyon, torțele aprinse pe coarnele caprelor au decis mersul luptei. Imaginea lor a fost bătută pe medalii.

— În orașul Pellen era un templu al zeiței Artemis, celebru, care stătea închis în sanctuar. Se spunea că vederea statuii aducea sterilitate. Se uscau grînele, cădeau roadele pomilor. Invadatorii eolieni au rupt-o la fugă la vederea statuii.

— *Clar-obscurul* este invenția lui Pausias, unul din maeștrii școlii din Sicyon.

— Ca să se răzbune pe rivale, femeile își îmbrăcau adversarele în tunici otrăvite. Vezi magiciana Medeea care-l iubea pe Iason ce o trădase cu Glauké. Aceasta a fugit nebună de durere la prima fîntînă, fîntîna lui Glauké.

— O tînără fată a lui Bobutad, iubind un tînăr ce trebuia să plece din Corinth, i-a desenat umbra pe zid, cu un stilet. A doua zi tatăl i-a luat amprenta. El descoperea, astfel, arta ornamentală care face gloria vaselor grecești. Dragostea, ca început al tuturor lucrurilor...

— Poetul Arion, inventatorul *ditirambilor,* pe care, bogat fiind, au vrut să-l ucidă pe mare. El a cerut ca ultimă dorință să cînte pentru cea din urmă oară. Delfinii fermecați l-au primit și l-au dus cu ei la capul Tenar. A ridicat în cinstea delfinilor un cenotaf la Corinth.

— Beoția se mîndrea cu fiii ei musculoşi mai mult decît cu intelectualii. Li se spunea de către greci că au ureche falsă, adică a fi beoțian (ca injurie).

— O baladă de Reading : *fiecare ucide într-o zi ceea ce iubeşte.*

— Laconia inventă stilul telegrafic. Anunțul victoriei de la Plateea : *Perşii umiliți.* După Peloponez : *Athena luată ;* şi răspunsul lui Leonidas : *Vino de le ia.*

— Chateaubriand, care n-a putut dormi la Sparta. A strigat din toate puterile : Leonidas ! Dar nimeni nu i-a răspuns... Se părea că Sparta îl uitase...

— În Sparta, primul institut de frumusețe, sub forma unui templu, dedicat Helenei, unde urîtele primeau darul seducției.

— Fetele tinere, care dansau goale dansul *inocenței* în fața altarului zeiței Artemis, erau numite de către poeți *phenomerides* (arată dosul !).

— *Flagelațiile,* la serbarea *Diamastigoselor.* Se băteau copiii de sclavi sau elita.

— Spartanii dansau (băieți şi fete) de la stînga la dreapta, şi invers, pe principiul strofei şi al antistrofei.

— Lycurgos, deşi e autorul unui testament dur, a consacrat o statuie zeului rîsului şi veseliei. Grecii nu erau prea romantici ca să cultive amorul trist.

— Din templul Athenei a rămas o statuie a lui Jupiter reprezentat cu trei ochi care privesc în acelaşi timp *Cerul, Pămîntul, Infernul.* În fața acestei statui, Pyrus, fiul lui Achilles, l-a străpuns cu sabia pe regele troian sub ochii Hekubei.

— Melampos a salvat nişte şerpi ai căror părinți fuseseră uciși. Domesticiți, i-au mîngîiat urechile în somn, drept recunoştință, încît la trezire a înțeles limba animalelor şi a învățat secretele medicinei plantelor.

— Amphiloc s-a bătut cu Mopsus cu atîta ură într-un duel, încît au ridicat mormintele lor în aşa fel, încît nici pietrele funerare să nu se uite una la alta.

— Amphiaraus, dotat cu darul profeției şi al citirii viselor, şi-a prevăzut moartea şi s-a ascuns în timpul războiului contra Thebei, dar a fost denunțat de către soția lui, Eriphyle, în schimbul unui văl şi a unui colier care au rămas prețul vînzării. Acest colier a purtat ghinion urmaşilor.

— Tovarăşii lui Diomedes care au blestemat pe Venus în timpul călătoriei spre Italia au fost preschimbați în păsări.

— Herakles născut în Tiryns. Aici se ştie că a strîns încă din leagăn şerpii de gît.

— Jupiter transformîndu-se în ploaie de aur ca s-o aibe pe Danae.

— Perseus la nunta sa cu Andromaca, ca să-i sperie pe cei ce voiau să turbure serbarea, a scos capul meduzei dintr-un coş magic al lui Pluto.

— Meduza orgolioasă era o fată frumoasă în tinerețe, dar a îndrăznit să discute premiul de frumusețe acordat Athenei şi aceasta i-a schimbat părul în şerpi.

— La Mycene, mormîntul lui Agamemnon şi al Clytemnestrei e în preajma celui al lui Egist, ucigaşul.

— Esculap, orfan, încredințat centaurului Chiron. Şarpele se credea că are facultatea de a descoperi plantele salvatoare ; devine simbolul medicinei.

— În cultul Aphroditei, femeile stăteau nouă zile și nouă nopți închise, dansau, cîntau, se distrau fără bărbați. Soții se duceau în localități balneare, acceptînd vacanța matrimonială.

— Phedra, enervată de dragostea-i vinovată, a găurit cu ace de păr frunzele mirtului pe care-l iubea. Acolo a fost înmormîntată.

— În memoria unui rege care a însemnat un mare dispărut, s-a lăsat pe veci jilțul său mereu neocupat, în loc să i se ridice o statuie.

— În sanctuarul lui Hippolytos fetele lăsau o șuviță de păr în ajunul nunții lor.

— Arcadia ar fi fost o Elveție greacă, muzica era aici obligatorie pînă la treizeci de ani și se spunea că îndulcește moravurile.

— *Măgarilor* li se spunea, în batjocură, *privighetori.*

— Arcadia e țara zeului Pan, a cărui statuie o biciuiau familiar vînătorii ghinioniști.

— *Aglaüs*, un cetățean foarte sărac, nu aparținea nici unei cetăți. Era foarte mîndru și fericit din cauza asta.

— Lîngă muntele Alesion, zeița Ceres era reprezentată cu cap de cal și corp de femeie.

— *Azan* este primul căruia moartea i-a fost onorată cu jocuri funebre.

— Lîngă localitatea *Ponsoi,* se găsesc izvoarele apei *Arvanios,* despre care se spune că vindeca nebunia. Fetele rătăcitoare de la *Praetos* aici și-au găsit liniștea. Se spunea că apele hrănesc niște pești cîntători, numiți *poeciles,* care țipau ca greierii. Pausanias a stat la Cleitor pînă noaptea tîrziu, dar nu i-a auzit.

— Apa lacului *Phéné (Feneos)* nu putea fi băută decît ziua, noaptea era ucigașă.

— Paraginile de la *Stymphale,* unde vîna Hercule... Păsări cu aripi, cioc și gheare de oțel crescute de *Ares,* zeul războiului, care se serveau de penele lor ca de niște săgeți. Erau așa de numeroase, încît întunecau lumina soarelui ; Herakles, ajutat de Athena, le-a venit de hac.

— Hermes s-a născut într-o grotă din Munții Cylene. La cîteva ore de la naștere a fugit din leagăn și a furat boii lui Apollo. La întoarcere, a golit o broască țestoasă, i-a pus coarde și a creat *lira.*

— Myagros, zeul muștelor, căruia i se aduceau sacrificii ca să îndepărteze insectele.

— *Oebotas,* primul dintre acheeni care a luat un premiu. Fiindcă nu i-au ridicat o statuie, a aruncat anatema asupra compatrioților, și nici un acheean nu a mai luat vreun premiu pînă nu i-au ridicat-o. Un altul, Eubotas, și-a ridicat-o singur, înainte de concurs, și a inaugurat-o după victorie. Euthimos avea două statui. Zeus, găsind că sunt prea multe, le-a trăznit.

— Comisarii de la Jocurile Olimpice vegheau ca nu cumva statuile atleților să fie mai mari ca ale zeilor.

— Actorii cereau ca numele lor să acopere numele autorului (pe statui).

— Frauda la Jocurile Olimpice a apărut odată cu *Eupolos,* tesalianul, care a plătit pe campioni ca să fie bătuți în anul 382 î.e.n.

— *Lyciasa*, atlet lacedemonian, care s-a prezentat drept teban, a fost trecut prin vergi pentru înşelătorie.

— *Cynisca*, fiica lui *Archidamus*, regele Spartei, este prima femeie care a luat premiu la cursele de care.

— *Thamiris* cere ca, în cazul unei victorii, fiecare muză să se culce cu el cîte o noapte. A fost învins şi ele au fost nemiloase. Prima i-a luat vocea, a doua, spiritul, a treia, vederea, a patra, talentul.

— *Lycade* (Lychas), valetul lui Herakles, care i-a adus haina otrăvită din partea Dejanirei fără să ştie. Herakles l-a aruncat în mare. Lychas e o statuie care emite sunete ca nişte plîngeri.

— *Thetis*, cea mai frumoasă dintre Nereide, era curtată de către Jupiter, Apollo şi Neptun. Oracolul a anunţat însă că fiul pe care îl va naşte îşi va întrece tatăl, şi cei trei s-au lăsat păgubaşi.

— *Giorgias* era propagatorul retoricii pure. El susţinea că nimic nu există şi, dacă există, omul tot nu înţelege nimic. Şi-a făcut o statuie de aur la Delphi din economii proprii.

— În paraginile Insulei Echinade (după Plutarch şi Rabelais), Thamus, un corăbier, a auzit clar (căci vîntul amuţise) o voce care i-a dat ordin să anunţe, chemîndu-l de trei ori, că marele Pan a murit. Cînd Thamus a anunţat noutatea, pămîntul a gemut de plînsete, marinarii au fost cuprinşi de groază. Tiberius l-a chemat pe Thamus în faţa teologilor. Apăruse creştinismul...

— Se abandona un cadavru de bou muştelor cu iluzia că ele se vor sătura şi că nu vor mai reveni. Achor era divinitatea care-i proteja pe greci împotriva muştelor.

— *Berenice*, soţia lui Ptolemeu, regele Egiptului, a promis ca în sacrificiile făcute zeilor să-şi ofere părul dacă soţul se va întoarce victorios din expediţia din Babylon. S-a ţinut de cuvînt şi şi-a pus părul într-un templu al lui Venus, unde a dispărut a doua zi. Ca să-l calmeze pe rege, Coros din Samos i-a spus că părul a fost luat de Zephir şi l-a dus în cer. Pe boltă, lîngă coada *Leului*, e o constelaţie de şapte stele numită *Părul Berenicei*.

— Fiicele lui Anius au primit darul de a transforma totul în vin-*oeno*, în grîu-*spermon* şi în ulei-*elaia*. Agamemnon a vrut să le ducă în Troia în timpul asediului, Bacchus le-a transformat în trei porumbei.

— În secolul al V-lea, atenienii nu au permis naşterea şi moartea în Delos. Trebuiau să plece (locuitorii) într-o insulă alăturată. Trei secole mai tîrziu nu rămăsese aici decît un singur locuitor : păzitorul templului.

— Phereckydes, maestrul lui Pythagoras, credea în nemurirea sufletului şi în contactul iniţial al lui Dumnezeu cu materia. A murit devorat de păduchi. Corpul lui era o plagă vie cînd a sosit discipolul să-i închidă ochii.

— La Ios, un ofiţer olandez, din serviciul Caterinei a II-a a Rusiei, a descoperit, în grădina minusculei Mînăstiri *Pla Kolos*, mormîntul lui Homer.

— Insula numită Hydrusa era locuită pe vremuri de nimfe care fugiseră de aici de frica unui leu. Acolo a rămas un leu tăiat în rocă de dimensiuni colosale.

— Simonides se ocupa de un gen dispărut acum : *publicitatea lirică a atleţilor învingători,* şi era bine retribuit (i-a scris lui Scopas, care n-a fost mulţumit).

— Erasistrates era duşmanul drogurilor, preconiza regimul şi igiena. Primul care a practicat disecţia şi a inventat sonda în formă de *S*. Şcoala lui a înflorit multe secole la Smyrna.

— La Keos existau legi radicale. La şaizeci de ani, cetăţenii luau otravă ca să nu devină senili şi să lase loc generaţiilor noi. Filosofii Simonides, Erasistrates, deşi născuţi acolo, au murit în Sicilia.

— Lîngă Paleopolis era un templu al lui Bacchus cu o fîntînă (darul lui Jupiter). Apa ei avea gustul vinului timp de şapte zile, în ianuarie. Trebuia însă băută pe loc, afară devenea insipidă.

— În Samos, Neanthe a cumpărat lira lui Orfeu, mort, dar a cîntat atît de prost, încît l-au devorat cîinii.

— Poetul tragic Ion, contemporan cu Eschyl, a scris patru tragedii. Dar nu asta l-a făcut nemuritor, ci faptul că odată ce a fost încoronat cu lauri a trimis fiecărui cetăţean din Athena cîte un ulcior cu vin.

— *Mausol,* regele al cărui mormînt e celebru, s-a lăsat incinerat. Soţia lui punea cenuşa defunctului în fiecare pahar de vin pe care-l bea.

Gura prostituată a acestor trădători (Dante în *Convivio).*

Locuitorii din Mons, în Evul Mediu, care cumpără, cu un preţ mare, un tîlhar pentru a-l vedea sfîrtecat. În timpul captivităţii lui Maximilian, la Bruges, în 1488, în piaţa pe care regele captiv o putea vedea din temniţă se afla masa de tortură pe o estradă înaltă, iar mulţimea nu se mai sătura privind cum sunt torturaţi aici magistraţii bănuiţi de trădare. Aceştia imploră să fie terminaţi mai repede, ceea ce nu se acordă, şi se inventează noi metode de cruzime (Huizinga, *Amurgul Evului Mediu).*

Mallarmé : Poezia e un edificiu abscons. Ea cifrează melodic şi tăcut.

Corespondenţele în muzică au audiţia colorată : roşul e sunetul *trompetelor ; cornul* — pădure tomnatică, galben ca sonoritate ; *cornul englez* — violetul, melancolia ; *trompeţii şi trombonii* — roşu ; *combinaţia de corni* dă culoarea portocalie ; *fagotul trist* este egal cenuşiului închis ; *bateria* dă genuni negre ; *trianglul, celesta* şi *clopoţeii* dau argintiul ; *pianul neutru* dă o schiţă în cărbune (după Virgil Gheorghiu, *O istorie a muzicii*).

Meseriile împăraţilor bizantini : Leon—măcelar ; Justin I — ţăran macedonean ; Justinian — ţăran din Illyricum ; Focas — centurion ; Leon Izaurianul — meseriaş ; Leon al V-lea şi Mihail al II-lea — scutieri ; Vasile I — ţăran. Toţi aveau *boala purpurei*. Leon al V-lea este asasinat într-o dimineaţă de Crăciun pe cînd conducea corul cîntăreţilor într-o biserică a palatului. Împăraţii bizantini erau deopotrivă teologi şi alegeau pe patriarhi. Se numeau şi cetăţeni ai cerului...

Adamiţii, ca *grup al flagelanţilor*...

Alegoriile savante din tablourile fantastice, care rătăcesc pe privitor, texte şi desene secrete, imagini halucinatorii, ruine, explozii, dementiere, vise ce pot fi interpretate, o inerţie a imaginaţiei, enigme, ambiguitate, ilustrare a profeţiilor, un fantastic recuzat, un mister insinuant, hagiografie creştină, un muzeu al straniului, suplicaţii, pictură anecdotică, pictură enigmatică, mesaje obscure, ilustrare a profeţiilor exprimate prin alegorii ambigue şi enigme, *tablouri profetice, ochi inchizitori*, oracole, simboluri acumulate, căutarea ininteligibilului, privind tablourile lui Bosch, pentru că despre ele e vorba, necesită inventarea unei întrebări insolubile. Tablourile acestuia sunt, după Caillois, căci din el cităm aceşti termeni, *ornamente emfatice, maşini de derutare*, care exclud coerenţa şi care vor să nu spună nimic, lăsînd ca totul să se înţeleagă. Şi aşa mai departe...

Ce e omul ? O grămăjoară nenorocită de secrete (Malraux).

Izvoare ale lui Dante — cînd spune : *Orice lucru mînat de alătuirea propriei sale naturi e înclinat spre desăvîrşire*, îl citează de fapt pe d'Aquino (*Commentari in Metaphysicum*) care spunea *că fiecare lucru rîvneşte în mod firesc la desăvîrşirea sa*. Sau cînd divinul florentin spune : *Fericiţi cei puţini care şed la masa unde se mănîncă pîinea îngerilor*, el foloseşte o imagine biblică (*Psalmul LXXVIII, 25* şi *Eclesiastul, XV, 3*). După cum ideea *ospăţului spiritual*, care e schela lui *Convivio*, este luată din *Banchetul* lui Platon şi vine şi din *Biblie*, dar se găseşte şi în Cicero (*De senectute*), care spunea că *strămoşii noştri au avut dreptate să denumească „convivium"* (viaţă în comun) *o întrunire de prieteni aşezaţi în jurul aceleiaşi mese, socotind că aceasta implică o comunitate de viaţă spirituală*. Cînd acelaşi autor spune : *Nimeni nu-i este omului prieten decît el însuşi* (*Convivio*), de fapt îl citează tot pe d'Aquino care, în *Comentarii* la *Etica*, spune că *omul e cel mai bun prieten sieşi, astfel că trebue să se iubească mai mult pe sine*. Dar şi aceasta venea din Aristoteles, *Etica nicomachică, IX, 8*, care privea dragostea omului faţă de sine însuşi... Dar Dante mai ia şi din Vergilius : *Faima trăiește pentru că e călătoare și dobîndește măreție pentru că circulă (Eneida, IV, 175).* Și așa mai departe, cum vom mai urmări...

Mallarmé : Poetul nu are nimic de făcut decît să lucreze în taină, în vederea lui *Niciodată*...

Heteria era compusă din ruși, scandinavi, kazari ; era un regiment de gardă...

Cu cît un lucru e mai real cu atît pare mai neverosimil (generalul Ivolghin din *Idiotul*, parcă).

Pentru *Amza-Haiducul :*

Despre Pazvantoglu s-a scris foarte mult. Se numea astfel deoarece era fiul unuia Pazvan, ienicer de meserie. Iată un portret al său făcut de un contemporan :

La 1798, avea 36 de ani, *„d'une stature moyenne, le teint pâle, le visage allongé et le corps d'une maigreur excessive. Il crache le sang et il ne doit le peu de santé qui lui reste qu'a l'exercice fréquent qu'il fait à cheval"*. Suspecta pe toată lumea și se apropia greu de cineva. Mama sa îi pregătea mesele. Lumea se temea de el și singurii mai apropiați erau un episcop grec, om de spirit, și un francez. Avea caracter tare și o încredere oarbă în steaua sa și se credea un al doilea Napoleon, pe care l-a luat de model.

Trupele sale erau bine întreținute. Bancherul său era un evreu din Vidin, care cheltuia 1 500 000 de livre pe lună. Pazvantoglu a scăzut impozitele pe săraci și a impus mai mult pe cei bogați. De aceea era iubit de popor și negustori. Cea mai mică vexațiune o pedepsea cu moartea. El era singurul său sfătuitor ; nu primea sfatul nimănui. După părerea unui cronicar român, Pazvantoglu era „măestru și chitit la minte", reușind să amăgească pe celelalte agale și să ajungă „fruntaș între toate agalele".

Un alt cronicar, Zilot Românul, îl consideră „strașnică căpetenie ostășească", care, cu puțină oaste, și-a bătut joc de „negura oștirilor împărătești și de mulțimea pașalelor, plini de barbă și goi de minte".

Avea o gardă de beșlii foarte devotați, pe care-i plătea foarte bine. Conflictul lui a început cu pașa din Vidin, care a încercat să-l ucidă de mai multe ori, pe cînd Pazvantoglu era numai agă : prima oară, trecînd pe lîngă casa lui Pazvantoglu cu trupele sale la plimbare, pașa a repezit 10—15 ostași înarmați prin surprindere, dar Pazvantoglu s-a apărat. A doua oară, l-a invitat prin vicleșug la un zaiafet, dar Pazvantoglu a refuzat să se ducă. Altădată, pașa a venit la el, chipurile, cu gînduri pașnice, avînd sabia ascunsă sub haină, încercînd să-l taie prin surprindere, dar Pazvantoglu, „iute trăgînd armăsariul înapoi cu frîul", a scăpat. După aceasta, l-a închis pe pașă în serai.

Răscoala condusă de Pazvantoglu a fost ușurată de nemulțumirile create prin măsurile luate de sultanul Selim, care a încercat să modernizeze imperiul aflat în decădere. Principala cauză a nemulțumirii a fost suprimarea veniturilor ienicerilor în anul 1791, sultanul dorind să aibă o oștire regulată.

După ce sultanul a refuzat să-l recunoască pe Pazvantoglu, ca mai mare al cetății Vidinului, și în urma conflictelor cu pașa de acolo, Pazvantoglu s-a proclamat el însuși pașă de Vidin, a întărit cetatea și s-a pregătit să înfrunte oștile turcești pornite contra sa cu Leu-Pașa, pe care însă l-a cumpărat cu daruri. A venit apoi Capudan-Pașa cu oști, și pe acesta l-a amăgit cu daruri și cu promisiunea că va ieși din cetate. Pazvantoglu a profitat și de neînțelegerile dintre pașalele trimise contra sa, de care îl informa Leu-Pașa, omul său. Cînd Arnăut-Pașa a atacat Vidinul, ceilalți pași nu l-au ajutat, ca să nu obțină biruința. Apoi Leu-Pașa l-a informat cînd poate ataca pe turci și, cînd Pazvantoglu a lovit noaptea prin surprindere oștile turcești, Leu-Pașa l-a ajutat cu oamenii lui să cîștige lupta. Turcii, înfrînți, ca să scape de moarte, au trecut în tabăra lui Pazvantoglu. Capudan-Pașa l-a atras apoi în cursă pe Leu-Pașa, chemîndu-l să se sfătuiască, l-a ucis și, umplîndu-i pielea capului cu bumbac, a trimis-o sultanului. Pazvantoglu a reușit să atragă de partea sa o serie de agale turcești, după părerea lui N. Iorga, fiind „ca un președinte republican al lor". Cronicarul Dionisie Eclesiarhul îi spune însă „Măria-sa Pazvantoglu", ca unui domn ; tot de la el aflăm că agalele vroiau să-l pună împărat la Adrianopol.

Văzînd că nu-l poate învinge, sultanul a cerut țarului Pavel „să-i trimită oaste muscălească să bată cetatea Diiului, să o sfărîme, să scoată pe hainu împărăției" (1799). Între timp însă, prin intervenția lui Al. Moruzi, domnul Țării Romînești, la 1799, Poarta a făcut pace cu Pazvantoglu, „acordîndu-i tot ce cerea", trimițîndu-i două tuiuri și caftan împărătesc cu samur. El a profitat.

La 1801, Pazvantoglu a trimis la Paris pe Nedeliu Popovici cu misiunea de a prezenta lui Napoleon un proiect de alianță. El a rămas pașă la Vidin pînă în 1808, timp în care Țara Românească era ocupată de oștile rusești. În acest an, Pazvantoglu s-a îmbolnăvit ; „din pîntecele lui cel de aspidă i-a ieșit în piept ca o bășică cu venin, cît o nucă". Doctorul i-a tăiat-o și i-a pus plasture, „dar, în zadar, că i s-a veninat trupul și a crăpat ca un cîine spurcat, scăpînd țara și domnii de acest balaur mare", spune cronicarul nostru.

Țara Românească a avut mult de suferit din pricina lui Pazvantoglu, care se considera stăpîn în partea de nord a Imperiului și căuta să se poarte ca un stăpîn și în țara noastră. (Pazvantoglu fusese în Țara Românească în timpul domniei lui N. Mavrogheni și luptase în armata acestuia contra austriecilor, 1788—1789, fiind odobașă.)

Ca să nu fie atacat de Pazvantoglu, domnul Țării Românești i-a plătit anual 75 de pungi de bani.

Un rol de seamă în relațiile cu Pazvantoglu l-a jucat grecul Dumitrachi Turnavitu (stabilit în Țara Românească), care a mijlocit împăcarea acestuia cu Poarta la 1796 și a fost trimis de Ipsilanti, în anul următor, ca emisar la Vidin, domnul fiind însărcinat de turcii învinși să mijlocească pacea cu Pazvantoglu. În noiembrie 1797 a venit la București Cara Mustafa, împuternicitul lui Pazvantoglu, pentru a trata diverse afaceri.

După ce Pazvantoglu a atacat Rusciukul (decembrie,1797), C. Hangerli l-a trimis pe Dumitrachi Turnavitu la Poartă, unde a fost gîtuit pentru relațiile sale cu Pazvantoglu.

Țările române au trebuit să suporte, de asemenea, aprovizionarea oștirilor turcești trimise contra lui Pazvantoglu. Făina ședea făcută movile pe malul Dunării, unde era adunată o mulțime de oi și vaci. „Slujbașii nu mai încetau dind zor locuitorilor, zicînd : ad-o, ad-o." În această vreme s-au petrecut excese nemaipomenite ale zapciilor (oameni înecați cu fum, cu picioarele în zăpadă etc. ; vezi și textul vechi).

— C. Hangerli, fiind și el ucis de turci în 1799, noul domn Moruzi a pregătit din porunca Porții o oștire pentru a lupta și a apăra țara contra lui Pazvantoglu. Moruzi se plîngea Porții că oamenii mor de foame sau că mănîncă coajă de copac și tărițe.

Ca represalii, Pazvantoglu a ars și prădat Oltenia (Craiova îndeosebi), luînd mulți robi și „multă bogăție".

În 1808, cîrjaliii, conduși de Manah Ibrahim, aliații lui Pazvantoglu, au atacat din nou Oltenia, unde au ars, prădat și luat robi. Zvonindu-se că Pazvantoglu va ataca Bucureștii, domnul și marii boeri au fugit la Brașov într-o panică de nedescris. Într-un memoriu adresat Porții, ei au cerut respectarea autonomiei țării, numirea unui domn pe viață, înființarea unei oștiri de 10 000 de oameni, care să poată apăra țara. În același timp, boerii s-au adresat și lui Napoleon, pe atunci prim-consul, cerîndu-i protecția împotriva „tîlhăriilor turcești".

Cu prilejul fugii domnului și a boerilor, care au lăsat populația fără apărare, oamenii „fără căpătîi" din oraș au jefuit Curtea domnească, de unde au luat tuiurile și stindardele domnești, plimbîndu-le prin praf, iar conducătorul lor, Melamos, umblă în bătaie de joc cu *cuca* (căciula) domnească pe cap, în aclamațiile batjocoritoare ale mulțimii la adresa domnului. Un alt cronicar afirmă că s-au luat cu acest prilej condicile vistieriei (ca să nu se mai știe ce aveau de plătit contribuabilii), „iar cu cuca lui Vodă ajunsese de mătura mișăii (oamenii săraci) pă jos". Este vorba de o adevărată răscoală împotriva domnului și a boerilor, incapabili să asigure paza Capitalei, dar care au avut grijă să-și pună la adăpost viețile și bunurile lor de preț.

C. Ipsilanti i-a trimis apoi daruri lui Pazvantoglu, dar pazvangiii au încercat să atace Bucureștii în timpul iernii din 1802—1803. Domnul pregătise însă ceva oaste, consulul rus și cel austriac au scris lui Pazvantoglu, amenințîndu-l, și acesta a ordonat trupelor sale să se retragă. După începerea războiului ruso-turc, pazvangiii nu au mai constituit un pericol pentru Țara Românească.

Piața de sclave : Era alcătuită dintr-un patrulater, care avea de jur împrejur camere (apartamente). Aci negustorii de sclave își expuneau marfa, fete tinere, îmbrăcate cît mai frumos și acoperite cu un văl pe față. Cînd venea cineva să le cumpere, ele se aplecau în fața „clientului“, sărutîndu-i mîna. La ordinul stăpînului, se plimbau apoi prin camera unde erau ținute, înainte și înapoi, făcînd gesturi grațioase sau mișcări lascive, ca să-și arate farmecele. Apoi erau puse să-și ridice vălul și să-și arate fața. Dacă plăceau, erau cumpărate, în urma unei tocmeli îndelungi. Cea mai frumoasă fată putea fi cumpărată cu un preț mergînd pînă la 4 000 de piaștri.

Șeful eunucilor se numea *cislaraga*.

Diverse distracții turcești:

— Umbre chinezești (jocuri de umbre pe pereți). Dacă e nevoie, vă pot oferi un articol despre asta.

— Exerciții atletice și jocuri de gladiatori, pentru încercarea forței și a dibăciei (a se vedea și textul dat anterior).

În anul 1795, s-au înființat bolozane, șeici, caice pe Dunăre, „cîte un vas pentru trebuința fiecărui județ“, cu care să se transporte mai

ușor grînele pentru Imperiul otoman. Fiecare vas avea un căpitan și era pus sub comanda marelui spătar. Vasele aveau „liman de ernatic“ la gîrla domnească de la Chirnogi — Ilfov. Vasele mergeau cu zaherea la Brăila, de unde se întorceau la județul respectiv (limitrof cu Dunărea), putînd să care marfă de la schelele țării. S-au recrutat astfel *50 de șeicari* (Urechia, V. A., p. 96—100).

— Pentru înțelegerea situației țărilor noastre și a stării de spirit existente aici, menționez că, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, circulau în capitalele Țărilor române *memorii* în care se demasca sistemul de jaf ce se practica în țară și se cerea curmarea abuzurilor. Într-unul din aceste memorii — găsit în curtea Mitropoliei din Iași și adresat mitropolitului — se spunea că el este alcătuit de o organizație secretă care lupta pentru „drepturile poporului“ ; mitropolitul era acuzat că, împreună cu domn și boeri, duce țara de rîpă ; „unirea care este între curte, eminența voastră și trei-patru boeri pentru interese particulare și profituri de mari sume de bani jefuite... Această unire detestabilă constituie cauza totalei uzurpări a patriei noastre nenorocite“. Mitropolitul era prevenit că, dacă nu va face să înceteze abuzurile, va da socoteală împreună cu ceilalți boeri.

— În martie 1799, a fost răspîndită pe la toate curțile boerești din Capitală și trimisă și consulatului rusesc o jalbă a țăranilor, în care aceștia arătau *„jalnica stare și cea desăvîrșită sărăcie la care am agiuns din pricina nemilostivirii cu care să arată asupra noastră rînduiții domni, acum de la o vreme cu tot felul de jacuri cu care ne-au jăcuit, atît domnii cît și grecii lor ce au fost rînduiți dregători“*. După ce arată modul în care sunt jefuiți prin biruri împătrite, havalele, zaherea pentru Poartă, țăranii cer sprijinul boerilor pămînteni împotriva acelora aduși de fanarioți, arătînd că „s-au mai adaos și acest obicei rău în ticăloasa țara noastră, *a să vinde mai la mezat dregătoriile, și cei mai cumpliți jălcași luîndu-le, cu nemilostivire ne jăcuesc*“. Boerii sunt avertizați să nu împingă abuzurile prea departe, pentru că răbdarea țăranilor a ajuns la limită : „Am răbdat pînă acum, tot sîngele ni s-au supt, am rumpt și din carne, și *au ajunsu cuțitul la os*. La locul cel simțitoriul, puneți-ne la cale, că prea puternica și milostiva împărăție pe de-acest fel de jăcași îi înfrînează, că destulă pildă ne-au dat cu cei din Țara Românească, și muncitoriul acela (Hangerli) un văcărit au luat, iar aicea, la noi, pe fieștecare an mai mult decît un văcărit ni se ia cu chipurile arătate, căci cei ce ne megieșim cu Țara Românească, cercetînd darea lor, aceasta a văcăritului, și făcîndu-se socoteală după starea noastră, ne vedem mult mai însărcinați. *Fie-vă milă de noi, osîndiții, nu vă faceți una cu sugătorul sîngelui nostru,* că ce chip aveți mai lesnitoriu decît în vremile vechi (?). Arătați milostivei noastre împărății faptele lor cele cu răpiri și cu apucări piste porunci urmate, faceți chipul cuviincios spre a ne aduce la bună stare și să nu se înrădăcineze răul și de acum înainte, asemenea și pentru *mulțimea grecilor ce aduc domni aicea, cari cu tot chipul ne jăcuiesc și ne dezbracă,* iarăși să se spuie, *căci știut* *este că ei nu vin pentru alta cu domnii, decît spre a ne jăcui pe noi și a-și umple pungile lor* (fiindcă suntem încredințați că prea milostiva noastră împărăție acestea nu le știe, că, de i-ar fi știute, ca o milostivă asupra sărăciei noastre nicidecum nu i-ar îngădui a le face), pentru ca să putem noi lupta și împlini poroncile împărătești și sprijini ticăloșia noastră, fiindcă așa urma părinții și moșii voștri, iar nu căuta folosul lor". Boerii sunt avertizați : *„Că, dacă nu le veți pune la cale și la buna rînduială, nu hotărîrea noastră, la care deznădăjduirea ne-o aduce, ne sălește a face asupra voastră răsplătirea cuviincioasă (măcar deși sunteți de un neam cu noi) cu toate chipurile și feliurile, ci nebunia ne va povățui spre pilda și a altor urmași ai voștri. Și să nu ziceți că nu v-am înștiințat, căci aceasta este a treia înștiințare și noi eșim den tot păcatul. Și pentru toate acele următoare întîmplări singuri veți fi dătători de samă înaintea strașnicului județ.* Și să știți aceasta, prea sfințite părinte și dumneavoastră boieri, că noi altă nu așteptăm, decît să vedem cerirea noastră aceasta pusă în lucrare. *Iar dacă și acum nu să va pune și să va trece cu vederea ca și celelalte, atuncea îndată vom urma povățuirii la care deznădăjduirea ne va aduce. Că alt chip nu ne-au mai rămas".*

— În scrisoarea adresată consulatului rus, țăranii spuneau : „Fiindcă suntem încredințați că prea puternica împărăție a Rosiii pre toți ceia ce năzuiesc la acoperămîntul său, pre toți îi mîngîie cu fapta și cu cuvîntul..., ca unii ce nu avem prin cine să arătăm la prea Înalta Poartă necazurile noastre și sărăcia la care am ajuns, fiind opriți de cursele grecilor (fanarioților), năzuim la prea slăvitul său consulat și ne rugăm cu fierbinți lacrimi ca, după cum pentru alte noroade năcăjite și jăfuite s-au făcut arătare la prea puternica noastră Poartă și s-au adus la bună rînduială, așa și pentru noi să să facă arătare cuviincioasă pentru ca să nu perim de istov". Rugîndu-se să-i ajute pentru curmarea abuzurilor, țăranii repetă, în încheiere, „că prin cine să facem arătare la prea Înalta Poartă n-am putut, nici putem afla, decît prin prea slăvita și prin mijlocirea prea puternicei curți a Rosiei".

În acest manifest se simte încrederea naivă a țărănimii în boerimea pămînteană și în „dreptatea" pe care ar fi trebuit să o facă Poarta, iar din scrisoarea către consulatul rus rezultă că singura putere la care puteau nădăjdui țările noastre era Rusia, care, după 1774, a îngrădit treptat abuzurile turcești în aceste țări. Rusia era considerată pe acea vreme protectoarea creștinilor din Imperiul otoman.

Iancu Jianu nu prea merită să fie popularizat.

Dintr-o poveste, reprodusă în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, 1883, p. 411—414, auzită chiar de la Jianu, rezultă că acesta era un mic boernaș, avînd o stare materială destul de bună. Frații săi nu-i dădeau bani de ajuns de cheltuială, motiv pentru care a început să fure. Tînăr fiind, a intrat zapciu de plasă. Întrucît leafa era mică, și-a făcut o ceată de haiduci și, cum știa că arendașii au bani, îi ataca noaptea și-i jefuia. A doua zi era înştiinţat el, ca zapciu, că hoţii au furat în cutare sat şi tot el era cel care cerceta pricina şi raporta la isprăvnicia judeţului.

După ce a „haiducit“ aşa un an de zile, a furat într-o noapte banii unui popă, de la care a luat şi un ghiozdan de acte, pe care l-a uitat însă la gazda unde a dormit şi astfel a fost descoperit. Ispravnicul a scris la Bucureşti, lui Ioan Caragea-Vodă, care a trimis împotriva lui Jianu pe cîrc-serdarul Iamandi cu patruzeci de arnăuţi, ca să-l prindă. Cum cunoştea bine pădurile, Iancu Jianu a reuşit să scape de umărire (atenţie la urmărire !) şi, strîngîndu-şi ceata de doisprezece haiduci, a început lupta cu poterile.

Iamandi, văzînd că nu îl poate prinde, i-a scris, promiţîndu-i sub jurămînt că îl va duce la Caragea şi îi va obţine iertarea. Cum venea iarna, Iancu s-a predat. Drept preţ al înţelegerii, Iamandi i-a cerut să-l ajute să prindă alţi doi vestiţi haiduci. Luînd zece arnăuţi, Iancu s-a dus la gazda unde dormeau aceştia, i-a prins şi i-a predat lui Iamandi, care le-a sfărîmat picioarele între doi bolovani de sare.

Caragea, în loc să-l ierte, l-a trimis la Ocna Telega, unde, prin banii fraţilor săi, a obţinut un regim mai bun, dormind în casa cămăraşilor, păzit de doi arnăuţi.

Într-o seară, s-a prefăcut că este beat şi că a adormit ; păcălindu-i pe arnăuţi, a reuşit să evadeze. Pe drum a întîlnit un popă, călare pe un cal frumos, căruia i-a spus că vrea să i-l cumpere, rugîndu-l să i-l dea să-l încerce. Popa i l-a dat şi Iancu a fugit cu calul.

După ce a trecut Oltul, Iancu şi-a organizat două cete de cîte douăzeci şi patru de haiduci, cu care a revenit la Telega, de unde a eliberat pe toţi haiducii închişi. Unul dintre aceştia, Iabraş, a devenit asociatul său la haiducie. Iabraş s-a lăsat însă convins de Iamandi să se predea cu ceata lui de haiduci, iar serdarul l-a ucis, trimiţînd mîna dreaptă şi capul haiducului la Bucureşti, unde au fost expuse la puşcărie, pentru înfricoşarea locuitorilor.

În timpul iernii, Iancu şedea ascuns într-o vie, unde îşi făcuse un şanţ în care pusese un butoi mare cu fundul în sus ; sub acest butoi, îşi aşternuse fîn, un covor şi dormea. Ca să nu se vadă butoiul, a acoperit şanţul cu mărăcini şi toate încercările poterilor de a-l găsi au rămas zadarnice. Arnăuţii îl căutau însă cu insistenţă şi, descoperind urme de sînge de la o găină tăiată de vier pentru Jianu, l-au căznit atît de tare pe vier, încît acesta a divulgat unde este ascuns haiducul. Iancu a fost prins, băgat în fiare şi trimis la Bucureşti, unde Caragea l-a condamnat la spînzurătoare.

Fraţii săi au aranjat însă cu o fată de la curtea lui Vodă să-l ia de bărbat şi să-l scape. Iancu i-a jurat fetei că se lasă de haiducie şi aceasta a rugat-o pe doamnă să intervină pentru scăparea haiducului. Doamna s-a dus la Vodă cu fata, domnul i-a spus însă că este prea tîrziu : Iancu fusese trimis la spînzurătoare. Doamna l-a rugat să facă totuşi un pitac de iertare, pe care l-a trimis repede cu un arnăut călare la locul unde urma să fie spînzurat Jianu, pe Podul Tîrgului de Afară. Arnăutul a ajuns tocmai cînd gîdele pusese laţul de gîtul lui Jianu și se pregătea să-l ucidă, și astfel Iancu a fost salvat și s-a cumințit.

Groza, ultimul haiduc român (Columna lui Traian, 1873, p. 255—257). Din documentele rămase de la procesul acestuia, din anul 1838, rezultă că haiducia era pe cale de dispariție după pacea de la Adrianopol (1829).

Groza este descris de V. Alecsandri ca avînd „barba și mustățile negre ca pana corbului, ochi mari și aspri, cu o nuanță de ferocitate, oacheș, nas de șoim, frunte înaltă, mai pe scurt, trăsături care denunță un amestec de noblețe, vitejie și cruzime. Avea o privire poruncitoare".

Condamnat pentru ucidere (își omorîse nevasta, prinsă în flagrant delict) și închis la ocnă, a reușit să evadeze, lovind în cap cu un bulgăre de sare pe un subofițer și, umplîndu-i gura cu sare ca să nu țipe, i-a luat hainele și a ieșit din ocnă travestit. La cîtva timp după evadare, împreună cu alți patru haiduci, a atacat și jefuit ziua în amiaza mare pe un evreu bogat care mergea cu trăsura de la Pitești la Craiova.

Peste două zile, Groza s-a prezentat la Mînăstirea Curtea de Argeș, travestit într-un costum pompos de nobil maghiar, ca să schimbe o mare sumă de bani. Un țigan, fost spion al haiducilor, care era acum clopotar al mînăstirii, l-a recunoscut, dar Groza i-a aruncat o privire de l-a înghețat. Cînd a plecat de la mînăstire, i-a dat un pumn de galbeni țiganului, spunîndu-i : „Trage clopotele pentru sufletul răposatului căpitan de haiduci Groza și pentru sănătatea mea".

După cîteva zile, țiganul l-a denunțat totuși, și s-a văzut că monedele primite de la Groza erau cele jefuite de la evreu.

Groza nu putea fi prins, deoarece țăranii — care-l considerau un apărător al lor — nu numai că nu îl denunțau, dar îl ajutau să scape și îi spuneau unde poate să dea lovituri.

Groza a atacat și casa unui pașă de dincolo de Dunăre, ucigînd cîțiva turci, rănind pe pașă, luîndu-i lada de bani, cadînele și incendiind casa. Lovitura fusese înlesnită de un fiu al lui Groza, care servea de arnăut la paza casei și care fusese bătut de pașă pentru că iubea o cadînă a sa.

Întors în Țara Românească, Groza s-a îndrăgostit nebunește de una din cadînele răpite de la turc — cea care-l iubea pe băiatul său — și a silit un popă să-i cunune, după care s-a retras în munții Olteniei, de unde era originar, stabilindu-se în Peștera Ursului.

Descoperind că fiul și soția sa se iubesc, și-a înjunghiat copilul și a plecat la mama sa, destăinuindu-i crima, după care s-a predat colonelului Solomon. Fiul a fost salvat.

La interogatoriu, printre altele, Groza a spus că este „ostaș fără stăpîn (luptase alături de Tudor), care ascultă numai de ordinele țării" ; întrebat unde-i este locuința, a spus ; „Pretutindeni unde se găsește un petec de pămînt românesc".

Cerîndu-i-se să-și denunțe *cetașii,* a răspuns că este haiduc, dar nu trădător. Despre modul cum a silit pe popă să-l cunune cu cadîna a arătat că s-a dus la acesta cu un cuțit într-o mînă și cu galbenii în alta, spunîndu-i : „Alege : aurul sau fierul !". Popa a ales aurul și i-a cununat. La proces fiul său a încercat să-l scape, spunînd că nu l-a lovit tatăl său, ci el s-a aruncat asupra cuțitului. Condamnat la ocnă pe viață, haiducul s-a sinucis, dîndu-se cu capul de fiarele ferestrei, pentru a nu fi o piedică în calea fericirii fiului său. Povestea e puțin cam siropoasă, dar și de aici se pot reține unele lucruri.

Tunsu (după N. D. Popescu) fusese paracliser la biserica Sfîntul Gheorghe Nou din București. Iubita sa dorind să se plimbe cu o căleașcă, el luase trăsura egumenului de la Mînăstirea Zlătari și o plimbase ; de frică să nu fie prins, rămăsese în Prahova, unde a găsit niște hoți de cai, care i-au jurat credință și supunere. Potera venind în urmărirea sa a nimicit-o în felul următor : fiind noapte, și-a ascuns oamenii după copaci și buturugi, în preajma unei trecători pe unde veneau neferii. Cînd aceștia au fost aproape, Tunsu a scos un strigăt ca de cucuvea — acesta era semnalul — și toți haiducii săi au tras o dată în poterași, care nu se așteptau la atac. După aceea s-a făcut hangiu și cîrciumar. Odată, cînd mergea noaptea singur printr-o pădure, a fost prins de alți doi haiduci — care au ieșit de sub un pod — și dus la căpitanul lor. Aici haiducii ședeau în jurul unui foc, iar de un copac atîrna un ștreang, lîngă care erau un cuțit și un pistol. Întrebînd ce este cu aceste „instrumente", căpitanul i-a spus că cine îi vede cuibul este ucis ca să nu i-l divulge. Prin îndrăzneala sa, Tunsu a cucerit pe haiduci, care — fiind nemulțumiți de căpitanul lor — au refuzat să îl spînzure pe prizonier. Atunci veni un haiduc care șezuse la pîndă „în scorbura ulmului trăznit din răscrucea ielelor" și-i anunță că pădurea e înconjurată de potere. Tunsu le-a spus să se ascundă undeva în pădure, că el îi va scăpa. S-a întors acasă, trecînd printre potere și a revenit prin pădure cu niște butoaie de vin, în calitatea sa de hangiu. Poterașii, lacomi, s-au îmbătat, și Tunsu a scăpat astfel haiducii înconjurați. Ca să nu dea de bănuit, a pus pe haiduci să-l lege și pe el, împreună cu poterașii, ca să se creadă că este victima lor. După aceea, a ajuns căpitanul haiducilor.

El își avea ascunzișul într-o pădure și era anunțat de un văr al său, hangiu la marginea pădurii, cînd trecea cîte un boer sau arendaș plin de bani. Ca să-i jefuiască, se îmbrăca în boer sau arendaș, mergea la han și se prefăcea apoi că merge în aceeași direcție cu arendașul sau boerul respectiv, iar pe drum îl jefuia și-i dădea drumul, după ce îl punea să promită că nu-l va divulga zapciului. Dacă cel jefuit nu se ținea de promisiune, Tunsu intra deghizat în curtea acestuia și-l ucidea.

Odată a venit deghizat în mocan la București, a intrat în casa boerului Iordache Filipescu pe care l-a jefuit. Apoi s-a îmbrăcat în arnăut și a scăpat. Astfel deghizat, s-a dus la boerul Văcărescu-Furtună, s-a dat drept arendaș și i-a spus că i-a adus banii arenzii. Boerul l-a primit și și-a deschis lada unde-și ținea banii, ca să pună suma primită. Tunsu l-a legat și i-a luat banii.

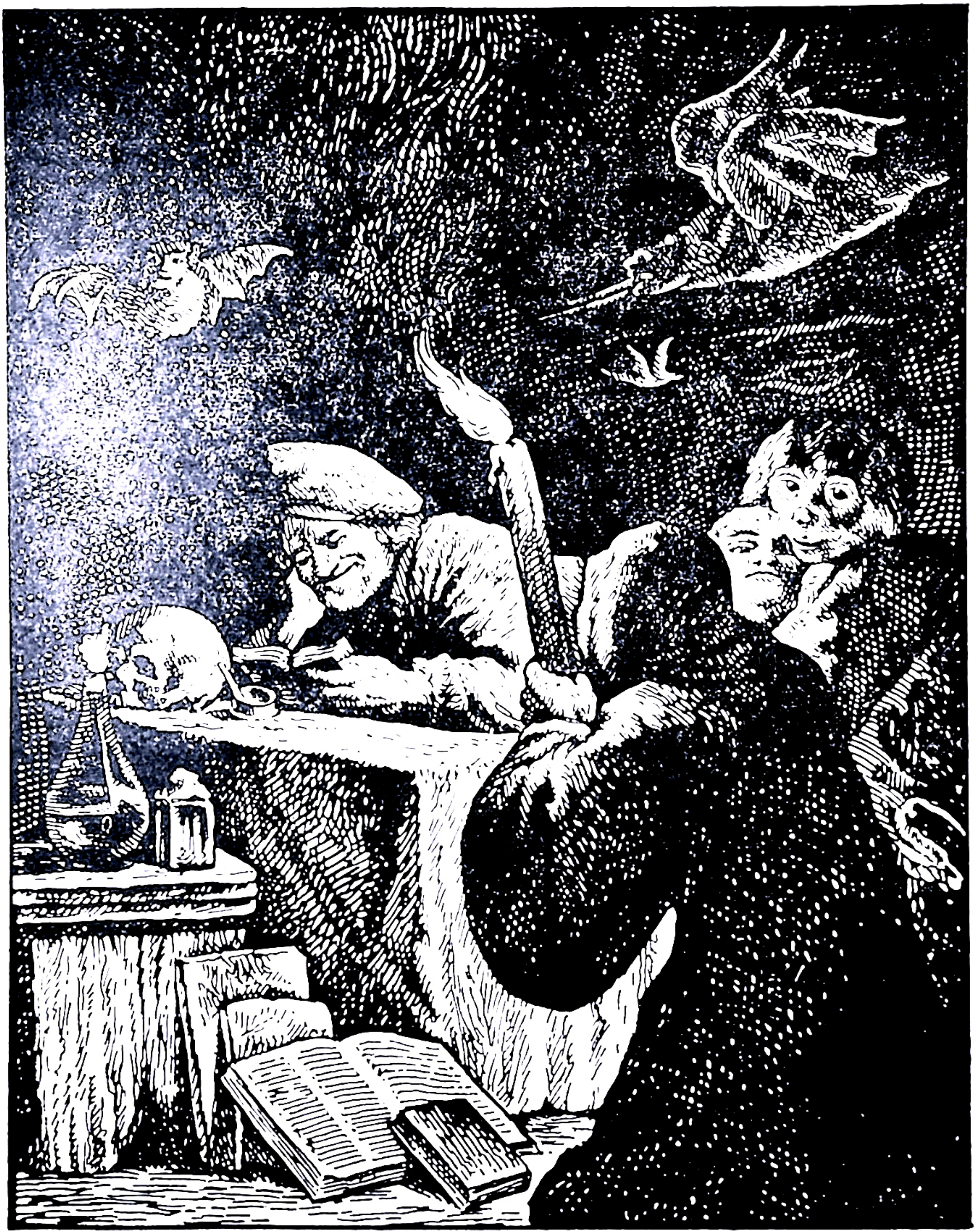

Căutînd să-l prindă, boerii au făcut o masă mare la care au invitat țăranii din jurul locului unde opera Tunsu. Între țăranii invitați se găsea și Tunsu, deghizat într-un bătrîn, care, atunci cînd boerii beau de zor, s-a dat în vileag, speriindu-i cumplit.

Aflînd odată că un arendaș grec a necinstit o fată de țăran, după care atît ea cît și tatăl ei, care încercase să o apere, dispăruseră, Tunsu s-a dus la grec travestit în sameș de județ care duce dările la București și i-a cerut găzduire. Noaptea, cînd grecul dormea, a deschis porțile și a adus în curte și pe ceilalți haiduci care veniseră după înțelegere, apoi l-au judecat pe grec și l-au ucis în chinuri groaznice.

Ascunzătoarea lui Tunsu era săpată sub un copac bătrîn și gros și se intra în ea prin scorbură. Cea săpată în pămînt era căptușită cu împletitură de nuiele.

Tunsu a fost vîndut de unul din haiducii săi, care i-a spus să meargă la hanul din Gîștești unde iubita lui, Stanca, îl înșela. Acolo îl așteptau oamenii stăpînirii, deghizați în țărani. Hangița l-a anunțat însă și l-a ajutat să scape, îmbrăcîndu-l în haine femeiești.

Pînă la urmă, el a fost trădat de amantul iubitei sale, pe care ea îl prezentase drept frate. Acesta l-a anunțat că iubita e bolnavă, Tunsu a venit să o vadă, fără să știe că era așteptat de o numeroasă poteră.

Miul-Haiducul (după N. D. Popescu).

Acesta nu permitea haiducilor săi să fure de la țărani lucruri de mîncare, nici să facă rău fetelor și nevestelor acestora.

Auzind că vine o poteră numeroasă să-l prindă, a poruncit haiducilor să taie niște stejari înalți de pe marginea drumului din valea pe care trebuia să treacă potera și să le lase doar puțin lemn netăiat, ca să poată fi prăvăliți la comandă ; el și o parte din haiduci s-au urcat în alți copaci înalți, situați pe o ridicătură. Cînd a trecut ceata de boeri cu potera, au dat drumul la bolovani de sus, care s-au prăvălit, dărîmînd și copacii tăiați (seamănă cu luptele de la Posada și Dumbrava Roșie).

Povestea nu prea are nimic altceva de reținut ; Miu devine conducătorul unei răscoale care a dus la înlocuirea domnului, apoi este atras de noul domn, boerit și sugrumat.

Radu Anghel (după N. D. Popescu).

Era fiul lui Anghel, hoțul din Muscel, care se făcuse haiduc pentru că un boer îi cotropise sforicica de moșie. Cînd era mic, a fost închis el însuși la București ; tatăl și mama sa erau închiși la Cîmpulung. În închisoare a devenit ucenicul unui haiduc, iar la eliberare, asociatul lui ; pînă la urmă, l-a jefuit pe protectorul său. Povestea nu merită să fie reținută (acțiunea se petrece tîrziu, pe la mijlocul secolului trecut).

Codreanu (după N. D. Popescu).

A fost prins prin surprindere la ibovnică, o crîșmăriță. Oamenii stăpînirii au venit împotriva lui în spatele unor haiduci, pe care-i prinseseră și pe care, legați, îi foloseau drept pavăză, știind că Codreanu nu va trage în oamenii săi. Codreanu fusese trădat de un haiduc al său, fostul iubit al crîșmăriței.

Cîteva trucuri întrebuințate de haiduci :

— Un grup de haiduci, îmbrăcați în călugări, vin în casa în care era închis unul de-al lor, păzită de poterași, ca să le vîndă acestora iconițe, lemn sfințit și să-i binecuvînteze. În timp ce poterașii privesc la „marfa" adusă, călugării dau pistoale celui închis, îl dezleagă și-l eliberează.

— Codreanu, înconjurat în pădure de potere și amenințat să fie prins, se deghizează repede : își pune o barbă roșie, se unge pe obraz, de pare pîrlit de soare și murdar, își schimbă hainele, transformîndu-se în popă, și trece printre poterași, binecuvîntîndu-i.

— Altădată — fiind urmărit de poteră — s-a deghizat în țigan bătrîn și zdrențăros și a intrat așa, neobservat, într-un han.

Cum erau înarmați haiducii :

Iancu Jianu : O pereche de pistoale de argint și un iatagan îmbrăcat, de asemenea, în argint, pe care le purta la brîu.

Alți haiduci, cu cîte un cuțit lat sau pumnal lung, la brîu, și cu cîte trei-patru pistoale cu cremene.

Despre Iancu Jianu se spune că rupea fișicurile (de gloanțe) cu gura cînd își încărca pușca în lupta cu poterile și, fiindu-i buzele crăpate de vînt și de ger, i-a intrat iarba de pușcă în buze și acestea i s-au înnegrit.

Pentru scene de luptă, costume etc., vezi desenele și gravurile din N. D. Popescu (eventual să fie fotografiate).

— Țăranii locuiau în bordeie, unde bărbații, femeile și copiii din fiecare familie dormeau de-a valma. Păturile lor constau dintr-o bucată de dimie de lînă care le slujea și de saltele și de învelitoare.

— De sărbători petreceau la cîrciumile satului, unde beau și jucau. Alteori se distrau privind cum joacă urșii dresați de țigani, petrecere foarte obișnuită în țară.

— Portul țăranilor se aseamănă cu acela al dacilor de pe Columna lui Traian. Picioarele lor sunt acoperite cu opinci făcute din piele de capră. Poartă un fel de ițari largi, care sunt strînși la mijloc de un chimir de piele, pieptar și bundiță din dimie groasă ; iarna mai pun un cojoc de piele de oaie, care le atîrnă pe umeri. Nu-și taie părul, care e acoperit cu o căciulă de oaie sau cu o glugă. Își rad barba, dar își lasă mustață. De obicei nu pleacă de acasă fără traistă.

— În Moldova, bărbații îmbracă cămașă de in, cioareci lungi și un brîu lat. Vara, un suman alb sau cafeniu închis din postav, iarna, cojoc de oaie. Părul îl tund scurt și-și acoperă capul cu căciulă.

— Femeile au rochii lungi de pînză de bumbac de culoare deschisă, strînse în jurul mijlocului, să li se vadă formele. Ele merg de obicei desculțe și poartă pe cap o basma. Peste rochie, femeile își pun unul sau mai multe șiraguri de mărgele sau salbe de bani găuriți.

Aproape tot timpul sunt cu fusul în mînă.

— În Moldova, femeile umblă vara cu o cămaşă, un ştergar pe cap şi un brîu uşor. În faţă poartă un şorţ din lînă neagră, care înlocuieşte de obicei fusta. Cămaşa este lungă, din pînză de tort, împodobită cu dungi de fire de bumbac sau de mătase şi adesea brodată. Broderia cea mai bogată este pe umeri : de cel puţin un lat de palmă. Marama este foarte frumos împodobită cu înflorituri pe margini. Cînd vremea e mai răcoroasă, ele poartă o haină fără mîneci, tivită pe margini cu blană îngustă. Numai în zile de sărbătoare pun ciubote de piele galbenă.

— Ţiganii umblă îmbrăcaţi în zdrenţe şi femeile lor se oferă deseori celor care le plătesc. Vînzarea ca robi se face pe cale particulară la preţul de 500—600 de piaştri. Ei sunt folosiţi mai ales ca bucătari, slugi şi vizitii. Pedeapsa cea mai obişnuită ce li se aplică este bătaia la tălpi, cu picioarele legate de un lemn ţinut de doi oameni ; li se pun fiare la mîini, la picioare sau în jurul gîtului, sau li se bagă capul într-un coif de fier, cu două coarne, care se închide sub bărbie, împiedicîndu-i să mănînce sau să bea cît timp îl poartă, lucru foarte supărător pentru cei pedepsiţi. Pot fi bătuţi pînă la schingiuire, fără ca stăpînul să fie pedepsit pentru aceasta. Copiii boerilor sunt alăptaţi de obicei de doici ţigănci. Din rîndul ţiganilor sunt recrutaţi călăii.

Ţigăncile îşi poartă pruncii în spinare, într-o bucată de pînză grosolană, şi după ele se ţin alţi patru sau cinci dănciuci în pielea goală, aproape totdeauna flămînzi.

— Femeile din clasa mai înaltă se îmbracă după moda franceză şi au şaluri originale foarte scumpe. Femeile din boerimea mijlocie îşi piaptănă părul lins şi tras de pe frunte pe ceafă, pudrat şi împletit spre spate într-o coadă. Capul este acoperit cu o tichie rotundă, cum poartă pe cap orice turc şi moldovean ; spre deosebire de bărbaţi, a căror tichie este roşie, închisă, a femeilor e albă.

— Fetele, ca şi băieţii, nu primesc o educaţie prea aleasă. E de ajuns să ştie să vorbească, să citească puţin şi să scrie greceşte. Cele mai bine educate cîntă puţin la pian şi vorbesc ceva franţuzeşte, dar nu au cea mai mică idee de istorie şi geografie.

— Boerii sunt îmbrăcaţi turceşte, în brocart de toate culorile, cu broderii şi tivit cu blănuri. Poartă căciulă cu un fund uriaş, făcută din blăniţă argintie de miel de Buhara, în vîrf cu găitane care-l ajută pe boer să o scoată cînd vrea să salute pe cineva. Fundul căciulii este de obicei verde sau roşu ; iar familia domnitoare îl are alb. Mărimea ei arată rangul dregătoriei. Cei de rang inferior au căciuli mai mici, cu o creastă ca o perniţă patrată, acoperită cu pînză neagră. *Boerii se rad pe cap,* punînd o tichie mică, roşie, care le acoperă o parte a capului şi le ascunde puţinul păr de pe creştet pe care nu şi-l rad.

— Dreptul de a-şi lăsa barba să crească e un privilegiu exclusiv al boerilor, la care aceştia ţin foarte mult. Numai preoţii şi evreii mai beneficiază de acest drept. Barba îi deschide boerului și grecului drumul la Curtea domnească. Cei care nu au barbă nu au voie să intre în Divanul domnesc.

— Nobletea constă în slujbe sau în ranguri de dregători care nu fac nimic. Conferirea rangului se face prin îmbrăcarea boerului respectiv cu o manta de brocart, numită caftan, și astfel îmbrăcat este înfățișat Divanului, arătîndu-i-se titlul ce i se acordă. După ce este căftănit, boerul are voie să poarte barbă.

— Boerii fumează toată ziua din ciubuce lungi din lemn de cireș, cu muștucuri de chihlimbar, lungi de-o palmă, încrustate cu aur sau cu bucăți de mărgean. Capătul lulelei este făcut din lut roșu. Boerii au la dispoziție — pentru musafiri — cîte 100 și mai bine de asemenea scule de fumat. Ei beau cafea și mănîncă fructe zaharisite și șerbet, iar în mînă au totdeauna mătănii din boabe înșirate pe o cordea. Eticheta la vizite cere să se aducă dulcețuri din petale de trandafir mai ales, în vase de argint, și apă în cești de argint. După aceea, li se aduc bărbaților ciubuce aprinse.

— Cînd domnul primește un musafir mai de seamă, acesta e condus de marele postelnic pînă la domn, care stă în picioare, în dreapta tronului, îmbrăcat în veșminte de gală. Toți boerii dregători stau în picioare, descoperiți, formînd un cerc în jurul tronului, cu toiegele în mînă. După primire, copiii de casă aduc dulcețuri. Ei pun un genunchi la pămînt, așază pe genunchii oaspeților și domnului batiste cusute cu aur pe care așază apoi dulceața. După aceea se servește cafeaua, se toarnă parfum pe mîini și se tămîiază oaspeții cu fum de aloes. Postelnicul îl conduce apoi spre ieșire, de unde oaspetele e dus pînă la scară de hatman și de copiii de casă care merg înaintea lui, îmbălsămînd aerul. Oaspeții sunt susținuți de umeri (sub brațe). Ar trebui să se țină seama de această etichetă.

— Nici unul dintre boeri nu merge noaptea fără a avea un masalagiu, care-i luminează calea ținînd în mînă niște ghemotoace de cîrpă muiate în păcură, puse într-un fel de bastoane prevăzute cu grătare de fier. După o altă descriere, masalalele erau făcute din bucăți de lemn de brad aprinse la un capăt. Lumina acestor torțe făcea ca purtătorii lor să semene cu niște demoni.

— În cîrciumi erau ținute femei ușoare, în scopul de a atrage un număr cît mai mare de clienți. Erau atît de numeroase, încît aga a sugerat domnului să le pună pe toate la o dare, din care s-ar fi scos un venit de cîteva sute de mii de piaștri. În orașe se bea multă bragă.

— Temele obișnuite de conversație ale boerilor erau de natură destul de trivială, și subiectele obscene luau locul unor convorbiri cumsecade ; rareori erau oprite de prezența doamnelor.

— Lipsa de activitate și libertatea cea mai desăvîrșită pe care o aveau ambele sexe de a se vedea prilejuiau adesea legături clandestine ; credința conjugală a ajuns un cuvînt gol. Sentimentele de dragoste sau de stimă erau lăsate de o parte cînd era vorba de căsătorie, și banii erau singurul țel urmărit. Cînd o fată avea 13—14 ani, părinții începeau să facă ei înșiși oferte la cîte 3—4 bărbați o dată, stabilind cu ei cuantumul şi natura zestrei pe care erau dispuşi să o dea. Se tocmeau pînă se învoiau, fără ca fata să ştie nimic sau să-şi cunoască soţul.

— Se punea mare preţ ca soţiile să fie fecioare cînd se măritau ; altfel erau trimise acasă, spre marea ruşine a părinţilor. Semnele virginităţii erau uneori ascunse, pentru a înşela pe părinţii mirelui.

— Femeile, mamele aveau în general un aspect mai trist. Doar tinerii erau mai veseli. Ei se împodobeau cu flori şi jucau cu plăcere.

— Poporul era foarte superstiţios. Credea cu tărie în tot felul de farmece, în apariţia morţilor, a stafiilor şi în tot felul de minuni făcute de icoanele sfinţilor.

— Din cele 365 de zile, aproape 200 sunt sărbători religioase, pe care oamenii trebue să le respecte.

— Domnul nou este primit la Turtucaia, de unde e trecut la Olteniţa şi întîmpinat peste tot de autorităţi şi preoţi care cîntă cîntece de mulţumire pentru sosirea lui. Acesta sărută crucea şi apoi ia puţin pămînt pe care, de asemenea, îl sărută, ridicînd ochii către cer şi mulţumind lui Dumnezeu. Domnul e primit apoi la Mînăstirea Văcăreşti de spătar cu oastea ; meterhaneaua care vine cu domnul de la Constantinopol cîntă şi se trag clopotele. La biserică, mitropolitul şi episcopii cîntă *„Vrednic este“*, domnul sărută icoanele, iar clerul cîntă *„Te deum“*. După aceea, domnul primeşte sărutul mîinii de la boeri şi le vorbeşte despre bucuria de a veni ca stăpîn în ţară. Apoi numeşte pe marele postelnic, pe care îl îmbracă în caftan şi îi dă toiagul de argint. Acesta stă la ceremonii în faţa domnului. (Ceremonia este descrisă pe larg şi de alţi călători, există şi stampe, dacă vă interesează. A se vedea Siruni, Recordon, Ioan Marco etc.)

— Cea mai de seamă virtute este ospitalitatea. Drumeţii sunt primiţi cu voie bună şi găsesc oriunde adăpost şi masă gratuită, după posibilităţile casei.

Cîteva distracţii :

— La mese mari, nişte arnăuţi cu pumnale se reped asupra unor cetăţi mari de zahăr aşezate în sală, din care zboară sute de canari şi sticleţi. Aceştia, goniţi de arnăuţi, se năpustesc spre meseni, purtînd distihuri amoroase la gît. Oaspeţii se întrec să le apuce.

— Boerii asistă la exerciţiile de călărie ale gărzii de arnăuţi.

— De sărbătorile mari (Paşti), manejuri cu căluşei, scrîncioburi, leagăne şi alte maşinării care slujesc la distracţia poporului.

DUNĂREA :

— Se călătorea *în susul* şi *în josul fluviului* cu corăbii cu pînze şi, din primele decenii ale secolului al XIX-lea, cu vase cu aburi. Asemenea călătorii pe Dunăre au fost descrise de :

— Marchiza de Londonderry, la 1840, de la Viena la Sulina *(Narrative of a visite to the courts of Vienna, Constantinople, Athens, Naples* etc., *by the marchioness of Londonderry*, Londra, 1844, p. 68 şi urm.).

— G. Smancih, care s-a îmbarcat pe vasul *Argeş* la 1843 şi a mers de la Cernavodă la Viena *(Scorsa piacevole in Grecia, Egitto, Turchia, sul*

Danubia e da Viena alla Lombardia..., Milano, 1844, p. 131 şi urm.).

— Alexis du Volon a urmat drumul invers în acelaşi an (*Les années dans le Levant*, tom II, Paris, 1846, p. 174 şi urm.).

— C. B. Elliot (*Travels in the Three Great Empires*, vol. I, Londra, 1838, p. 92 şi urm.), în 1835 etc.

Călătorii streini au scos în evidenţă :

— Navigaţia pe Dunăre încetează prin noiembrie, deoarece iarna fluviul îngheaţă, şi este reluată în martie.

— Greutatea circulaţiei din pricina bancurilor de nisip şi a stîncilor.

— Carantinele la care erau supuşi călătorii, din cauza epidemiilor de ciumă, holeră etc.

— Incomoditatea călătoriilor, datorită lipsei de confort pe corăbii şi lipsei de hanuri pentru găzduire.

— Corăbiile transportau mărfuri, în baloturi, şi în special lipitori, cu care se făcea un comerţ intens.

— Pe Dunăre pluteau grămezi de gunoaie aruncate de locuitorii de pe mal.

— La mici distanţe, pe mal, se găseau nişte foişoare, în care ostaşii făceau de pază. Noaptea aceştia se chemau foarte straniu.

— De la Moldova la Cladova nu se circula pe Dunăre, ci pe uscat, Dunărea trecînd printre munţi, dintre care cel mai însemnat era *Muntele Haiducilor*. Se putea merge şi cu bărcile cu vîsle pe această distanţă.

— Între Cladova şi Galaţi, Dunărea se lăţeşte şi formează mii de insule şi canale, prin mijlocul cărora numai ochiul exersat al bătrînilor piloţi pot să te ferească de neplăceri. Insulele slujesc ca refugiu stolurilor de păsări de tot felul, printre care cea mai de seamă e pelicanul alb.

— Bărci cu pasageri şi marfă mergeau mereu între Silistra şi Călăraşi (1837), unde se făcea carantină 21 de zile.

— De la Hîrşova la Galaţi, „rîul şerpuieşte printre insule joase, acoperite cu trestie şi tufişuri".

— Galaţiul avea un chei de lemn, pe margini cu baraci proaste ; de aici ajungeai într-o stradă mai largă, cu prăvălii de lemn pe ambele părţi.

— Corăbiile făceau opt zile de la Viena la Porţile de Fier, trei zile de la Porţile de Fier la Galaţi şi opt ore de la Galaţi la Sulina. *Tratatul de la Bucureşti (1812) dăduse Rusiei braţul Chilia, cel de la Akerman (1827), braţul Sulina şi, în fine, tratatul de la Adrianopol (1829) nu lăsa Turciei decît malul drept al braţului Sfîntul Gheorghe.* Vrînd să-şi rezerve navigaţia şi să favorizeze negoţul Odesei, Rusia nu numai că nu întreprindea lucrări spre a le înlesni la gurile Dunării, dar mai percepea şi o taxă pe corăbiile ce ieşeau din Dunăre şi 1 000—1 800 de lei pe plutele ce coborau pe fluviu.

— Totuşi, la 1834, o companie de navigaţie cu aburi pe Dunăre e fundată de casa Pithon-Geymüller. Trei vapoare (piroscafe) austriece, *Ferdinand*, *Francisc* şi *Argo*, întreţineau comunicaţia pe Dunăre, între Viena şi Constantinopol. Agenţia austriacă intervine pe lîngă postelnicia Moldovei pentru a înlesni acostarea acestor piroscafe la carantina din Galaţi. La 1834, o corabie care pleca de la Presburg, o dată pe săptămînă, ajungea la Pesta într-o zi. De acolo pînă la Moldova Veche făcea trei zile jumătate ; de aci la Cerneţi o zi ; de la Cerneţi încă patru zile pînă la Galaţi.

— Porturile Brăila şi Galaţi se dezvoltară repede. Brăila avea parte de un „cirmuitor luminat“, Ion Slătineanu, poreclit „Richelieu al Brăilei“, prin comparaţie cu binefăcătorul Odesei, iar oraşul era calificat : *„mica Odesă a Munteniei“*. În magaziile făcute acolo puteau încăpea 200 000 ceştverte de cereale. *La 1831, intrau în portul Brăila 111 corăbii, iar la 1833, 384 corăbii. La Galaţi, în 1831, intrau 185 corăbii, iar la 1833, 236 corăbii.* Cele mai multe corăbii erau turceşti, apoi veneau cele greceşti, ruseşti şi, în urmă, cele austriece.

Călătorii pe Dunăre ale cîtorva streini, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea

— Cînd vîntul înceta să mai bată, pînzele erau coborîte, şi vîslaşii începeau să vîslească (Reimers, 1793).

— Cînd vîntul era potrivnic, corăbiile trebuiau să se oprească sau înaintau cu greu. Într-o zi, cu vînt potrivnic, de la Galaţi s-a mers doar pînă la Isaccea (1782). Pe furtună corăbiile acostau la ţărm.

— În bălţile Dunării se găseau foarte mulţi tîlhari, care acostau corăbiile şi ucideau pe negustori pentru a-i prăda de mărfuri şi de bani. De aceea corăbiile erau păzite de oameni înarmaţi şi mergeau cu multă grijă în zonele periculoase (1826).

— Portul Galaţi „este totdeauna plin de corăbii, care vin aici de la Constantinopol ca să ia grînele şi celelalte furnituri pe care domnii Moldovei şi Ţării Româneşti trebue să le predea Porţii“ (1782).

14
LA TEMPERANCE

— Unele corăbii, care transportau mărfuri ce nu trebuiau să fie udate de ploaie, aveau nişte acoperişuri (ca nişte corturi) sub care oamenii călătoreau foarte înghesuiţi (1782).

— Din aceeași relație din 1782 a austriacului Mikescha mai spicuim :

„Deoarece pe amîndouă malurile, de-a lungul Dunării, crește mult stuf, se află pretutindeni și o mulțime atît de mare de țînțari și de muște, încît nimic nu este mai supărător decît să petreci noaptea pe vas.

La o milă mai jos de Tulcea, (Dunărea) se desparte iar în două (brațe) mai mici, dintre care noi l-am lăsat la o parte pe cel drept și am plutit mai departe pe cel stîng. Dar după o jumătate de milă, se desparte iar (și) acesta în două (brațe) noi, și aici am lăsat la o parte pe cel stîng și am ales pe cel drept pentru călătoria noastră mai departe. Desigur, dintre toate tot acesta este mai bun pentru vase ; dar e atît de îngust, încît uneori este primejdios să călătorești pe el. Adeseori se ridică dintr-o dată o furtună și aruncă vasele atît de aproape de țărm, încît ar putea să se sfarme. Aci au marinarii așadar o muncă uriașă de îndeplinit pentru a schimba în fiece clipă direcția pînzelor. Am avut peste zi un vînt potrivnic. Dar acesta nu ne-a dat atît de lucru cît un banc de nisip pe care nu l-am putut ocoli la timp ; vasul nostru a fost ținut în loc aci mai mult de trei ceasuri. După ce am scăpat de acesta, am navigat pînă tîrziu, în amurg. În sfîrșit, am tras la țărm ca să petrecem noaptea. Seara, aerul era încă liniștit ; dar, la miezul nopții, s-a ridicat o puternică furtună care a ținut toată ziua următoare. Fără s-o luăm în seamă, am navigat totuși mai departe toată ziua și nu am văzut nici un oraș și nici un sat ; pe amîndouă părțile nu mai aveam acum decît stuf înalt. În ziua următoare, vîntul ne-a fost puțin mai prielnic și ne-a înlesnit călătoria. Printre altele, am trecut și pe dinaintea urmelor pe unde se trecea odinioară de la Chilia în România. Aici brațul (nostru al) Dunării se îmbogățește cu apele brațului despărțit de el la Chilia, spre a curge în jurul insulei dintre acele despărțituri ale Dunării, și care se varsă în acest braț.

Către ora douăsprezece, la amiază, am ajuns în golful Mării Negre, unde am găsit cîteva vase care așteptau un vînt prielnic pentru călătoria pe mare ; am rămas și noi aici cu același gînd. Acest golf în care se varsă brațul Dunării pe care am venit era destul de larg ; pe mal se ridică un far ; la stînga se află un grup de vreo zece pînă la douăzeci de case și cîteva cafenele turcești, unde se poate cumpăra ceva de-ale mîncării. Locuitorii trăiesc aici, pe malul mării, tăiați de orice legătură cu celelalte localități și sunt foarte aplecați la hoții și prădăciuni de îndată ce li se ivește prilejul.

Aici se mai văd și ruinele cetății distruse de ruși și pe care o stăpîneau turcii înainte de ultimul război cu rușii ; se află chiar la mare. Golful mării ar putea fi potrivit pentru un port foarte bun de folosit și sigur ; dar este lăsat în părăsire și acum este atît de plin de bancuri, încît foarte multe vase naufragiază pe ele ; datorită lor, primejdia se mărește din zi în zi, apa mîlește rămășițele vaselor naufragiate și astfel se formează tot mai multe bancuri și stavile."

Dar din același an, 1782, ni s-a păstrat una dintre cele mai bine informate descrieri ale Dunării, datorată unui militar austriac, Lutterer :

„Descrierea Dunării de la Rusciuc la Sulina (1782)

Descrierea malului drept al Dunării de la Rusciuc la Turtucaia.

...Pe malul stîng românesc, se vede, la început, doar capătul unui dîmb înalt care porneşte de la Giurgiu către Dunăre, în dreptul unei insule mici, în josul căreia se vede o pădurice departe de Dunăre. Malul stîng este mai peste tot lăsat şi mlăştincs, expus revărsărilor Dunării, numai ici şi colo acoperit cu copaci şi, în afară de o colibă care se vede în dreptul Turtucaiei, nu se vede nici o casă...

... Chiar la început, unde malul înalt ajunge la Dunăre, apoi la trecătoarea de la Turtucaia, fluviul este lat cam de trei sute cincizeci de stînjeni.

...În regiunea Silistra, malul stîng este tot lăsat jos şi mlăştinos şi acoperit cu trestie, şi are la sfîrşit un canal îngust cam de zece stînjeni, numit Borcea, pe care sunt aşezate patru mori de apă.

Acest canal se pare că se împreună iar cu Dunărea mai jos de Hîrşova, iar cînd vin apele mari scuteşte o zi întreagă de călătorie celor ce merg pe ape.

La Silistra, unde Dunărea este lată de vreo trei sute de stînjeni, este un loc de trecere spre malul stîng ; acolo se vede un drum aproape gata, care, pe vreme uscată, duce spre pămîntul sănătos al Ţării Româneşti...

...Între Silistra şi Raşova, vreo şapte mile, ambele maluri sunt joase şi mlăştinoase, la început. Pînă în regiunea Depren, unde Dunărea, împărţită în mai multe braţe, se reuneşte într-o singură albie, şi un deal înalt se alătură strîns de Dunăre şi o împinge spre nord-vest şi se întinde de-a lungul ei pînă mai jos de Raşova. Pe acest deal, în locul unde o parte a Dunării se îndoaie înăuntru, se află un singur sat, Jenikici, şi, la capătul lui, însemnatul tîrg Raşova. La Depren sunt instalate cinci mori şi tot atîtea colibe de mori stau pe mal, de unde îşi ia localitatea numele. Pe malul stîng, peste tot lăsat şi acoperit cu trestii şi, către sfîrşit, şi cu copaci, se văd mai jos două canale, din care primul curge înăuntru, al doilea în afară. În acesta din urmă am petrecut două nopţi cu vînt şi ceva mai înăuntru am găsit şi un teren înalt, cultivat cu pepeni şi alte verdeţuri, de unde se văd, la oarecare distanţă, cîteva case.

Navigatorii trebue să fie cu băgare de seamă la malul stîncos din dreapta, mai jos de Depren, apoi la bancul de nisip în partea cealaltă, în dreptul Jenikicioiului, şi să ţină pe cît se poate pe malul drept, fiindcă acest banc de nisip se întinde pînă la mijlocul fluviului. Şeicile au şi aici altfel de canale şi insule în avantajul lor. Mai jos de Depren şi mai sus de Raşova, Dunărea a fost măsurată şi are la prima localitate trei sute paisprezece stînjeni şi la a doua, două sute şaizeci şi doi. Satul Jenikici se pare că nu e departe de mare, fiindcă acolo se aduce pe uscat o grămadă de sare şi se încarcă pe vase pe Dunăre pentru a fi transportată în sus, la Rusciuc şi Vidin. La Raşova a venit aga localităţii la noi, pe vas, şi a pretins o vamă de cincizeci de piaştri. I-am arătat firmanul şi chitanţa de la Belgrad, că ne-am achitat acolo vama, şi, cu toate acestea, n-am putut scăpa de el decît cu un dar de trei piaştri, însă el, seara (căci noi am fost nevoiţi să poposim acolo o jumătate întreagă de zi din pricina vîntului), ne-a adus darul înapoi, declarînd că nu are nici un drept să ne ia vamă.

...Dunărea de la Raşova la Hîrşova...

Acolo unde cursul apei se încovoaie la stînga spre nord şi unde malul drept este peste tot un deal stîncos, înalt şi acoperit cu copaci, malul stîng, dimpotrivă, este un şes lăsat, acoperit cu trestie, tufişuri şi copaci ; pe mal nu este nici o colibă, cu atît mai puţin poate fi zărit vreun sat. La început, Dunărea, pe această porţiune, este foarte îngustă, însă pe partea dreaptă e stîncoasă şi foarte adîncă.

La primul sat aşezat pe dreapta, într-o vale largă, Bogaskioi, unde curge un rîuşor numit Bogas, se încarcă adeseori sare adusă de la mare şi dusă în susul Dunării, deci acest sătuc nu poate fi departe de Marea Neagră. Imediat mai jos de Bogaskioi, Dunărea descrie în dreapta o îndoitură foarte mare şi lată, în mijlocul căreia se ridică o insulă îngustă, dincolo de care un promontoriu înalt strîmtează din nou Dunărea la lăţimea ei obişnuită. Numaidecît după aceea se văd, dincolo de o insulă îngustă, care rămîne la dreapta, cîteva case pe malul înalt.

Mai sus de satul Hasambei, aşezat pe un promontoriu înalt, se află, spre malul drept, o albie foarte stîncoasă, din care ici şi colo ies pietre din apă.

De la Hasambei în jos, Dunărea, trecînd printr-o sumedenie de insule, se lăţeşte foarte mult. Însă din locul unde înaintează din malul drept în apă o stîncă prăpăstioasă, în dosul căreia se formează vîrtejuri puternice, Dunărea curge iarăşi în lăţimea ei obişnuită, de aproximativ trei sute de stînjeni : pe colina pe alocuri stîncoasă, care se întinde în jos, spre dreapta, de-a lungul Dunării, este aşezat mai întîi satul Destarkioi şi, la capăt, acolo unde Dunărea coteşte deplin spre vest, se află oraşul turcesc Hirşova, cu o cetate cu opt turnuri, aşezat pe o stîncă ce se ridică pieptiş din Dunăre. Mai sus şi mai jos de oraş, Dunărea se arcuieşte puternic în malul drept, unde la capătul îndoiturii de sus se află trei mori de apă.

Pentru a nu fi năpădiţi de populaţia de rînd, am tras în faţa oraşului, la malul stîng, unde ne-au vizitat două care cu vameşi şi alţi turci înarmaţi, dar nu ne-au cerut nimic.

Aici, aflîndu-se un canal îngust, care pleacă din Dunăre la o depărtare de două ceasuri şi duce mai de-a dreptul la Brăila, şi acesta avînd pe el prinzătoare de moruni, am fost nevoiţi să tocmim pînă la Brăila un *domengi* sau pilot cunoscător al acestui ţinut, pe preţul de patru guldeni.

Cam la un sfert de ceas mai jos de Hîrşova, pe o înălţime care domină oraşul, se vede o fortăreaţă de pămînt, ruinată, numită *Karaburn,* care a fost ridicată de ruşi în ultimul război, de unde a fost rău lovită cetatea Hîrşovei, iar oraşul a fost ars.

Navigatorii pe această porţiune a Dunării trebue, pentru a ocoli mai întîi îndoitura lată şi fără adîncime mai jos de Bogaskioi, apoi albia din piatră mai sus de Hasambei și, în sfîrșit, vîltoarea mai sus de Destarkioi, să se țină cît pot mai mult de-a lungul malului stîng.

...Dunărea, de la Hîrșova pînă la satul Lichirești, așezat pe malul stîng, pe o înălțime, pe o distanță de aproape șapte mile nemțești, are ambele maluri joase și mlăștinoase, acoperite cu trestie. Chiar la început, unde Dunărea începe să cotească spre nord, este așezat satul Discada, pe o insulă care rămîne la stînga, în dosul căreia se pare că se varsă îngustul canal Borcea, pomenit mai sus la Silistra. Cam la un ceas mai jos de insula aceasta, se varsă micul rîu ce vine din Țara Românească, Ialomița, pe care este așezată o mare localitate românească.

În regiunea aceasta, Dunărea începe să se împartă în mai multe brațe, dintre care un canal, chiar la început, lat de aproximativ douăzeci de stînjeni, numit Agrape, curge la stînga ; la vreo jumătate de ceas, curge un altul printre ele, abia de patruzeci de stînjeni, numit Bogas, la stînga, care va fi întărit ceva mai jos prin canalul sus-pomenit, Agrape.

Navigația se face pe acest al doilea canal Bogas, pentru că Dunărea cea mare, care rămîne la dreapta, se pierde tot mai mult într-o mulțime de brațe, cele mai multe mici... În general, se unesc iarăși cu acest canal Bogas, după cum se poate vedea la brațul mai mare, numit Cramene, care se varsă acolo la vreo două ceasuri mai jos, mulțumită cărui lucru primește Bogasul o lățime de vreo o sută de stînjeni și mai bine.

La capătul unde Bogasul se împarte din nou în două brațe egale și navigația urmează pe cel din dreapta, se vede la o depărtare de vreo jumătate de ceas de la malul stîng o ridicătură înaltă, urmînd în jos cursul Dunării, pe care sunt cele două sate românești : Groreni și Lichirești. Navigatorii trebue să fie atenți în această regiune numai la intrarea în Bogas (care, din cauza cursului cam repede și pieziș al apei, este cam greu, altminteri au pe acel braț drumul cel mai sigur din lume).

Șeicile pot face aici, în aceste ape mici, cele mai bune servicii ; din contră, niște vase de război s-ar simți foarte stînjenite în aceste canale înguste.

Și malul stîng este mai mult scund, mlăștinos, expus inundărilor, pînă la cele trei dîmburi de înălțimi diferite pe care sunt așezate : mai întii satul Chișcani, apoi cele două orașe — Brăila și Galați. În locul unde brațele plecate din Bogas la stînga se varsă iarăși în Bogas, se află pe Dunăre două locuri de prins moruni, și anume unul, în mijlocul drumului corăbiilor, din cauza căruia am fost nevoiți să acostăm și să cercetăm locul de trecere printre corăbii, și aceasta a fost cauza principală pentru care am fost nevoiți la Hîrșova să luăm pilotul amintit. De aici înainte, Dunărea începe iar să se adune încet-încet, într-o singură albie, și în regiunea Brăila să ofere corăbiilor de mare, care vin pînă acolo, o lățime și o adîncime îndestulătoare.

Brăila. Este un oraș însemnat, așezat pe malul stîng, în Țara Românească, dar aparținînd totuși turcilor, unde se face un comerț însemnat și de unde în fiecare an se trimite la Constantinopol o mare cantitate de cereale, ceară, unt, miere, brînză, carne și sare ; de aceea, acolo, în afară de o mulțime de corăbii de Dunăre, am găsit și douăzeci și patru de corăbii mari, maritime, cu două și trei catarge.

Noi am fost nevoiți să ne ducem la Brăila din cauza vămii principale aflătoare acolo și să arătăm hîrtiile, după examinarea cărora (vameșul) a terminat cu noi numaidecît, fără să aibă nici o pretenție.

Și fiindcă am fost nevoiți să poposim și restul jumătății de zi, din cauza timpului rău, a venit la noi un turc impunător, îmbrăcat pompos (era proprietarul mai multor corăbii maritime), și ne-a oferit una din corăbiile lui pentru a ne transporta la Cherson ; deoarece însă tocmai se închiriase în acest scop o corabie rusească, n-am putut primi oferta.

La vreo trei ceasuri mai jos de Brăila este gura micului rîu Siretul, care vine din Bucovina, despărțind Țara Românească de Moldova și care este navigabil pentru plute de la granițele imperiului și poartă la Galați o cantitate importantă de feluri de lemne ; este navigabil pentru corăbiile mai mici pînă la *Maximiniel.*

Galați. La depărtare de mai puțin de un ceas de la Siret în jos, este așezat la stînga, în Moldova, pe un dîmb foarte înalt și abrupt, care se ridică chiar la Dunăre, marele oraș Galați, supus domnului Moldovei, locuit mai ales de creștini și de cîțiva evrei polonezi, unde, în afară de produsele de țară menționate mai sus la Brăila, se mai face comerț mare cu trunchiuri înalte de copaci aleși (?) și lațuri, care sunt aduși aici pe Siret, mai ales din Piatra, o parte vine pe uscat și o parte pe apă de la Giurgiu.

Cele mai mari trunchiuri de lemn, din care eu am numărat peste o sută cincizeci de bucăți, sunt lungi, majoritatea de treisprezece stînjeni, și la capătul gros au grosimea de doi pînă la doi și 1/2 picioare, iar la cel subțire de unu pînă la 1/2 picior. Celelalte trunchiuri mai subțiri sunt tot atît de lungi, dar groase numai de nouă—doisprezece țoli ; trunchiurile mari, aduse cu plute și amintite mai sus, costă la Galați abia șapte — zece piaștri și sunt trimise, mai ales printr-o companie comercială franceză din Constantinopol, arsenalului regal din Toulon, unde se scot din ele cele mai frumoase catarge și alte lemne rotunde de preț.

Lațuri și alte feluri de lemn sunt aici cu prisosință, ele sunt aduse parte pe uscat, parte, de la granița Transilvaniei, pe Bistrița și apoi pe rîul Siret pînă aici, iar de aici sunt transportate în număr mare la Constantinopol și în alte regiuni ale Mării Negre.

Din cauza marelui export al produselor din țara de aici, sunt peste treizeci de corăbii maritime, din care aproape zilnic pleacă la Constantinopol cîteva și de obicei toate se întorc cu balast sau numai cu puține fructe, orez și ulei.

În Galați se mai află un șantier important de vase, în care anual se construiesc aproape zece — douăsprezece corăbii maritime noi, cu două și trei catarge, și se repară mult mai multe corăbii vechi, de aceea se face aici un mare consum anual de stejar și alte lemne bune

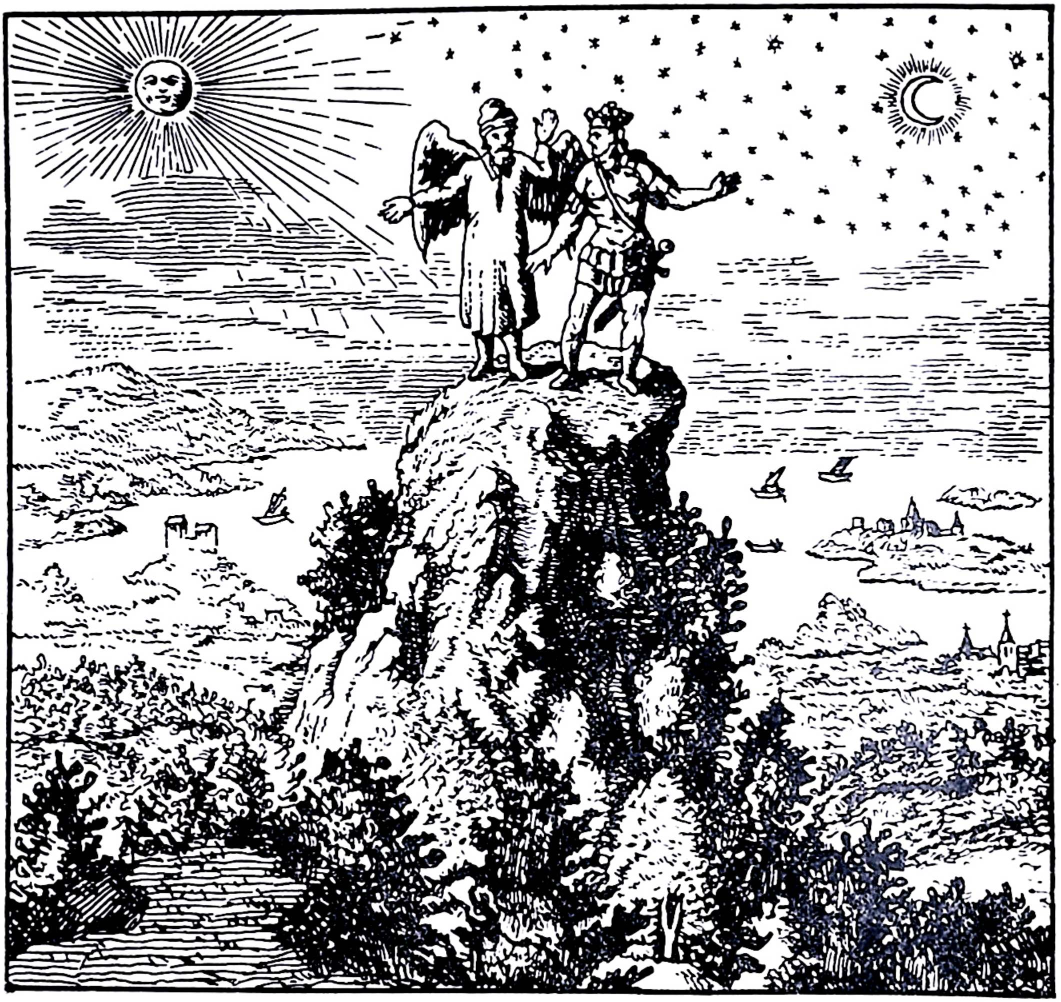

pentru construirea de nave, de gudron, smoală, cînepă şi fierărie; primele sunt procurate din Moldova şi Polonia, la preţ foarte ieftin, iar cuiele şi fierăria sunt aduse din Bosnia.

Şi pe malul drept înaintează spre Dunăre un deal înalt, pe care, dincolo de o insulă, este aşezat oraşul Isaccea, cu o cetate mare jos, la Dunăre, cu multe magazine mari şi alte clădiri solide, unde, de asemenea, stau cîteva corăbii maritime care sunt încărcate, în afara produselor locale, mai ales cu cărbuni, vinuri şi lemn de alun, şi poposesc după insulă, în siguranţă, ca într-un port.

În faţa oraşului Isaccea, pe malul stîng, este o «casă de coastă», cu mai multe colibe, şi numaidecît din jos de oraş se văd, pe dealul înalt ce înaintează spre Dunăre, urmele unui lagăr care a fost aici altădată. La capătul acelui deal, cam la o jumătate de milă de la Dunăre, este satul bulgăresc Barik. În sfîrşit, la trei mile mai jos de Isaccea, se ajunge la locul unde Dunărea se împarte în două braţe, care se varsă în Marea Neagră şi unde, pe cel din dreapta (care mai jos de Tulcea se mai împarte în trei braţe deosebite), începe navigaţia spre Sulina. Braţul mai lat din stînga curge pe la Ismail şi Chilia Nouă, despărţit în mai multe braţe mici, dar care, pînă la sfîrşit, se unesc iară într-o singură gură la vărsarea în Marea Neagră, unde gura este atît de puţin adîncă, încît de-abia pot trece corăbiile care calcă apa cu cel mult trei sau patru picioare ; din cauza aceasta, toate corăbiile maritime care vor să meargă la Ismail sau Chilia Nouă intră în Dunăre pe la Sulina şi sunt nevoite să călătorească în sus pînă aici şi, numai după aceea, să se coboare într-acolo.

Deci nu Chilia Nouă, cum credea pînă acuma toată Germania, ci gura de la Sulina este aceea prin care corăbiile încărcate pe Dunăre intră în Marea Neagră şi revin iarăşi de acolo.

În această parte a Dunării, descrisă pînă aici, navigaţia în sine nu are a se teme de nimic, din contră, însă calea corăbiilor de război şi a şeicilor poate fi închisă pe întregul parcurs prin instalarea cîtorva baterii pe înălţimile de la Reni sau Isaccea.

...Din regiunea unde se formează braţul Chilia pînă la aproximativ jumătatea marii mlaştini dintre Tulcea şi Sulina, pe o distanţă de şapte mile turceşti, amîndouă maluri ale Dunării sunt mlăştinoase, acoperite de stuf, pînă la dealul care chiar de la început, pe o distanţă scurtă, merge de-a lungul Dunării pe malul drept şi pe care se află întîi tîrgul Tulcea şi, la sfîrşit, satul Preslav.

Tulcea este o localitate destul de mare, cu o cetate cu patru turnuri, zidită pe o stîncă ce se află în Dunăre ; acolo se află totodată şi o vamă principală, unde trebuie să plătească toate corăbiile care coboară de la Galaţi sau de altundeva pe Dunăre ; am fost opriţi şi noi şi, cu toate că am arătat firmanele, chitanţele noastre şi de la vama din Belgrad, totuşi am fost nevoiţi să ne luptăm mult pentru libera trecere.

Numaidecît mai sus de Tulcea, unde Dunărea face o cotitură mare în ţărmul drept, se mai găsesc însă pe amîndouă malurile rămăşiţele podurilor unde, în timpul ultimului război cu ruşii, turcii au avut un pod de vase, peste care armata se pare că a trecut urmînd drumul care duce prin mlaştină, în patru ceasuri, la Ismail, şi de acolo mai departe la Bender şi Hotin.

La vreo două ceasuri mai jos de Tulcea, Dunărea se împarte iarăşi în două braţe ; de aici navigaţia urmează braţul care o porneşte la stînga, spre Sulina ; braţul mai lat, care curge la dreapta, pe lîngă terenul înalt de la Preslav, se desparte încă o dată mai departe în două braţe, fiecare din ele se varsă în Marea Neagră printr-o gură deosebită ; acestea sunt cele patru braţe ale Dunării, pe care le-am putut afla de la localnici prin informaţii foarte precise, şi dintre care primul şi cel mai spre nord este numit de turci *Killa Nogaz,* al doilea şi singurul braţ navigabil, *Sulina Bogaz,* al treilea, *Kiderelise,* şi al patrulea, *Portiţa Boga.*

Cam la un ceas mai jos de unde începe braţul Sulina, se desparte spre stînga un canal, care însă mai la vale se uneşte din nou ; între timp, însă, vine din dreapta, din braţul *Kiderelise,* un canal îngust numit *Rusca Verchia.*

Cursul repede din regiunea Tulcea, apoi intrarea piezişă în canalul Sulina sunt lucrurile cele mai importante pentru navigatori, care, dealtfel, se află în afară de orice pericol în aceste ape înguste şi adînci. Şeici şi corăbii de război inamice nu pot îndrăzni să se arate în faţa Tulcei, unde Dunărea este lată de vreo sută cincizeci de stînjeni, (în timp ce) în braţul Sulina adeseori abia este lată de patruzeci de stînjeni.

...Pe o distanţă de încă aproximativ şapte mile a braţului Sulina..., Dunărea... curge în Marea Neagră numai prin stuf şi mlaştini ; în acest canal se varsă din stînga un canal îngust, din braţul Chilia, prin care se poate ajunge, pare-se, în şase ceasuri la Ismail. În regiunea aceasta ne-a ieşit înainte un curier din partea corăbiei ruseşti, pe care o poruncisem, cu ştirea că aceasta a şi sosit la Sulina şi că aga de acolo nu a vrut să o lase să meargă mai departe pe Dunăre la Galaţi fără firman special, ca fiind ceva neobişnuit, şi prin el ne roagă căpitanul să mergem la Sulina, spre care noi tocmai ne îndreptăm, şi unde am întîlnit mai multe corăbii turceşti venind din Marea Neagră şi, care, în lipsa vîntului, erau trase de echipajul lor, în care scop la corabia mare cu trei catarge sunt întrebuinţaţi douăzeci-douăzeci şi doi de oameni...

Sulina, turceşte—*Sunja,* este o localitate mică, aşezată chiar la Marea Neagră, la capătul din urmă al celui de-al treilea şi singur braţ navigabil al Dunării ; la extremitatea malului drept al Dunării, se află un far, înalt de aproximativ cincizeci de picioare, în care erau, noaptea, pentru a veni în ajutorul navigatorilor, zece lămpi mari, şi mai departe, în interior, e o cafenea ; dincolo, pe malul stîng, se află o redută veche, de lemn, o moschee de lemn, o casă pentru comandant, în faţa căreia sunt instalate şapte tunuri de metal, de şase funzi, fără afete, unsprezece cafenele cu prăvălioare, unde corăbiile în trecere pot să-şi cumpere toată hrana necesară.

De la Tulcea pînă aici, pe o distanţă de aproximativ paisprezece mile germane, sau de un drum de douăzeci de ceasuri, amîndouă malurile sunt atît de joase, încît la toate inundaţiile Dunării, care nu se ridică niciodată peste două picioare, ele ajung sub apă şi deci pe o mare întindere întreg ţinutul este numai o mlaştină şi stuf, un pustiu adevărat, unde nu creşte chiar nimic şi nu se poate cultiva nimic ; în schimb, pretutindeni mişună ţînţari, multe lăcuste şi alte insecte, dintre care primele chinuiesc oamenii şi animalele zi şi noapte, pînă la nebunie. Şi cum vînturile puternice de la nord-est obişnuiesc să ridice aici valuri pe Dunăre, ce trec de două picioare, terenurile pe care sunt clădite casele în Sulina sunt ridicate cu aproximativ patru picioare deasupra apei la nivelul cel mai mic.

Deci nu e un loc indicat pentru schimburile comerciale cu popoarele de la Marea Neagră.

...Imediat în afara Sulinei este un loc mai puțin adînc, unde apa abia atinge unsprezece picioare ; pentru aceasta, este la îndemînă în Sulina un vas numit turcește *hairactar*, care trage sau scoate (din port) toate corăbiile ; pentru acesta și pentru fir se plătesc patru, cinci pînă la șase piaștri, după mărimea corăbiei. În timpul șederii mele în Sulina, am avut puterea să număr toate corăbiile care treceau pe acolo și să aflu că într-un răstimp de patruzeci de zile au ieșit șaizeci și două de corăbii și au intrat acolo patruzeci și două de corăbii. Pe ele s-a aflat o mulțime de călători, de toate stările, mai ales negustori polonezi și evrei ; pe o corabie se aflau chiar trei calfe de meseriași nemți în drum de la Constantinopol, prin Galați și Iași, în Polonia ; aceasta e o dovadă că occidentalii călători în aceste regiuni nu sunt expuși la atîtea pericole, cum se obișnuiește să se scrie în Viena. Corăbiile maritime de aici obișnuiesc să transporte cu ele plute mari de lemn pentru catarge și alte lemne de esență moale, pe care le leagă în urma corăbiei și le tîrăsc la Constantinopol ; aceste corăbii nu îndrăznesc să plece pe mare decît pe vreme foarte frumoasă, din care cauză sunt nevoite să aștepte aici și vreme îndelungată..."

În anul următor, 1783, pe Dunăre a călătorit un alt austriac, Redange, care ne spune :

„La dreapta de Ismail, în față, se poate vedea podul de țară pe piloți, în locul unde în războiul precedent a stat podul de vase ; cursul Dunării formează aici două brațe, pe cel stîng, drumul navigabil coboară la Chilia Nouă, pe cel drept, la Tulcea, de unde merg după aceea la Constantinopol. Ismailul este despărțit de Tulcea printr-o insulă foarte lată, unde vine iar fluviul și a fost un pod de vase spre Tulcea, pentru a menține comunicația cu amîndouă orașele. La trei și jumătate, după ce s-a potolit furtuna pornită, am plecat din Isaccea ; la dreapta, pe insulă, sunt trei mori de apă ; după amiază, la ceasul cinci, am sosit la gîrla care taie insula și se numește Tulcea, pe aceasta (pot) urca vasele de mărime mijlocie. Peste un ceas, am sosit în regiunea unde Dunărea se împarte în trei brațe, cu insule între ele ; două din aceste brațe le las la stînga, ele nefiind atît de navigabile ca al treilea, pe care atît la apă mică, mijlocie, cît și mare, tot timpul navigația este activă. Adîncimea acestui braț la intrare arată șase stînjeni și jumătate, pe el am mers două ceasuri pline, cu pînzele întinse, și am ajuns la locul unde cele trei brațe se unesc într-unul. În fiecare din cele trei brațe numite sunt așezate obișnuitele prinzători de moruni și sunt închise de la un mal la celălalt prin piloți înfipți pe care sunt garduri împletite ; brațul al treilea are o deschizătură către malul drept, prin care poate fi lăsată să treacă o corabie.

La (ziua) 11, după ce fundul corăbiei, pe care ei îl numesc *dob*, a fost încărcat cu pește, pentru cumpănirea corăbiei, am plecat de acolo dimineața la ceasul șase și un sfert ; după o jumătate de ceas, am ajuns în ținutul unde Dunărea se unește cu Marea Neagră ; am călătorit cu vînt bun tot mai departe, însă către ceasul trei după-amiază eram la o depărtare de cîteva sute de paşi de mal, unde se afla o mlaştină foarte lungă şi lată, pe care ei o numesc *Sulina;* în lunile iunie şi iulie, din cauza căldurii mari, această mlaştină prinde o coajă albă, groasă de patru degete, pe care locuitorii din această regiune şi din regiuni îndepărtate, adunîndu-se acolo, o desprind (crusta) de pe mlaştină, o usucă pe pămînt şi din ea se obţine, în sfîrşit, sarea de mare, pe care ei o transportă, parte cu carele, parte cu corăbiile, la Constantinopol, spre a fi folosită pentru nevoile (de acolo) ; cînd am trecut eu pe acolo, erau şase cuburiţe sau corăbii acoperite, într-un loc îndepărtat de uscat, care strîngeau sarea adusă cu şalupele.

După ce s-a mai potolit puţin furtuna, am ridicat ancorele şi am călătorit toată ziua de 12, fără să se arate în faţa noastră vreun sat ; către ceasul trei am văzut însă satul Catorgea, aşezat la stînga de la mal, în care locuiesc tătari. Acest ţinut, începînd de la Chilia Nouă, de-a lungul malului, este în general plan, întretăiat de mici înălţimi şi cu puţini copaci ; două ceasuri mai la vale de localitatea amintită mai este Catorga ; sunt trei braţe prin care se varsă Nistrul în Marea Neagră şi corăbierii în felul lor le numesc gîrlă, prin care corăbiile trec la Cetatea Albă şi de acolo în mare. Cînd sunt vase încărcate greu, merg pe braţul al treilea, care este lîngă înălţimea de pe malul drept, prin cel de la mijloc trec numai vase încărcate uşor, primul braţ nu este navigabil cînd e apa scăzută. La o depărtare de un ceas am fost nevoiţi să ne oprim pentru noapte, mai sus de cele trei vărsări ale Nistrului, din pricină că era tîrziu."

Un alt strein, Brognard, care a călătorit pe Dunăre la 1786, însemna următoarele :

„De la Karakerman pînă la prima gură a Dunării, (numită) gura Portiţei, nu sunt nici oraşe, nici sate şi nimic altceva de văzut în afară de cîteva cocioabe sărăcăcioase de pescari, răspîndite de-a lungul coastelor, ai căror locuitori umblă în luntre mici, făcute din trunchiuri de copaci scobiţi. Coasta este inaccesibilă pentru toate celelalte vase, din pricina nisipului, cu care se împotmoleşte tot acest ţinut, din cauza vărsării Dunării apropiate care dă naştere la bancuri atît de întinse, încît la o depărtare de două pînă la trei mile de ţărm, adeseori abia dacă dai de o adîncime de trei picioare de apă.

Deschizătura canalului de scurgere are o lăţime de mai bine de două mile, din partea navigabilă abia poate fi folosită pe o sută cincizeci de stînjeni, iar tot restul este plin de bancuri de nisip la o adîncime de un picior şi jumătate abia de la suprafaţa apei, iar intrarea vaselor trebue îndreptată printre ele mai aproape de malul nordic, în direcţia sud-est.

Înlăuntrul gurii (de la Portiţa), apa se lăţeşte într-un lac mare, cu un perimetru de cel puţin douăzeci de mile, formînd în partea de miazăzi şi de apus patru golfuri mici, laterale, în care se varsă cursul apei chiar de la nord.

Prin braţul Portiţa trece calea cea mai scurtă între Marea Neagră şi Galaţi, căci de la gură pînă la micul fort Dunavăţ, unde se desparte braţul Sfîntul Gheorghe, nu se socotesc mai mult de douăzeci şi cinci de mile, şi apoi ceva mai puţin pînă la castelul Tulcea, care se află la o depărtare doar cu cîteva mile mai mare de Galaţi. Adîncimea apei însă nu depăşeşte patru pînă la cinci picioare şi, la gură, chiar numai trei picioare, astfel că nu pot trece decît caicele, care, dealtminteri, merg pe această cale şi, din această cauză, m-am tocmit foarte mult cu corăbierul meu pînă ce l-am convins să iasă din nou în mare şi să facă ocolul cel mare prin Sulina.

Pentru a intra în braţul Sfîntul Gheorghe este nevoie de corăbieri foarte încercaţi, căci calea navigabilă este destul de lată şi adîncă chiar şi pentru corăbii mai mari care calcă apa pînă la şapte picioare; însă ea este înconjurată din toate părţile, pînă la o depărtare de şase mile de ţărm, de atîtea bancuri de nisip, încît calea este mai greu de găsit decît la Portiţa.

Gura însăşi are două canale, între care se află o insulă mică, şi numai cel dinspre nord este navigabil. Se poate recunoaşte după un sat de cazaci, numit tot astfel, de pe malul nordic al braţului, de care însă trebue să te depărtezi şi să te ţii mereu de coasta de sud-est unde afli adîncimea de apă necesară.

Tocmai din cauza acestei greutăţi la intrare s-a rînduit pe insula cea mică un agă (însărcinat să întreţină focul) care trebue să arate corăbierilor drumul. El percepe cîte doi, trei şi cinci piaştri, după felul vaselor şi al persoanelor aflate pe ele, fără totuşi a se însărcina cu grija îndrumării lor, care ar fi cu atît mai necesară în acele părţi cu cît adeseori eşti dinadins îndrumat greşit din răutatea pescarilor cazaci care, printre altele, au îndreptat şi pe corăbierii mei în direcţii atît de greşite, încît ne-am împotmolit de cinci ori în nisip şi am pierdut (astfel) mai bine de şase ceasuri şi, chiar fără de aceasta, tot nu am fi găsit (canalul de) intrare dacă o şalupă a unei corăbii greceşti, care se afla întîmplător ancorată în gura braţului, nu ar fi băgat de seamă încurcătura noastră şi nu ne-ar fi venit în ajutor.

În afară de cazaci, şesurile dintre braţele Dunării mai sunt locuite de tătari veniţi din Cuben şi de tătari zaporojeni, care s-au aşezat în aceste ţinuturi de la ultimul război încoace. Numărul lor se şi ridicase la optzeci de mii de suflete şi, în cursul anului trecut, se pare că ar mai fi sporit încă cu zece mii de oameni.

La 15 august, pe o mare încă destul de furtunoasă, am ieşit iar din braţul Sfîntul Gheorghe şi am fost martorul neîndemînării corăbierilor turci, care îşi pierd cumpătul la orice primejdie, fie ea cît de mică; apoi, cum trebuia să înaintăm tocmai împotriva vîntului, primindu-l chiar în faţă, şi echipajul meu nefiind în stare să poată manevra cum se cuvine pînzele uriaşe întotdeauna disproporţionat de mari la corăbiile turceşti, vasul s-a învîrtit de mai multe ori ca prins într-un vîrtej, aplecîndu-se la fiecare năpustire a vîntului, aproape pînă la scufundare, şi deznădejdea cuprinsese într-atîta pe toţi, încît nimeni nu mai asculta comanda, fiecare acţiona după capul lui, şi am căzut într-o primejdie reală dacă nu ar fi tăiat comandantul funiile şi nu ar fi lăsat velele să cadă pe punte. Şi atunci puterea vîntului ne-a împins de la sine iar spre Sfîntul Gheorghe, unde ne-am echipat aşadar din nou pentru a pleca mai departe.

Coasta de la Sfîntul Gheorghe pînă la Sulina, aflată la o depărtare de numai optsprezece mile de localitatea dîntîi, este mai puţin primejdioasă pentru vasele mici, pentru că bancurile de nisip nu sunt aproape de suprafaţă ; dar corăbiile mari care vor să intre pe la Sulina se depărtează de ea cu mai bine de cincisprezece mile şi cîrmesc drept spre răsărit către gură.

Am efectuat în patru zile cu caicul meu călătoria în contra curentului de la Sulina pînă la Galaţi şi am ajuns în prima zi la Tulcea, în a doua zi, la Isaccea, în a treia, la Tomorova şi în a patra, la Galaţi, unde am intrat la 19 august.

19 august. La accelerarea acestei călătorii a contribuit mai ales vîntul de la răsărit care a ţinut întruna în cursul primei zile şi pe care l-am putut folosi continuu, cu excepţia doar a cîtorva cotituri ale cursului ; dimpotrivă, în tot restul drumului, vasul a trebuit tras (lucru la care au muncit cinci şi chiar şase inşi).

...Forţa curentului este mai năvalnică numai în trei locuri pînă la Galaţi, şi anume : a. La cîteva mile mai jos de Tulcea, unde braţul Sfîntul Gheorghe se desparte de braţul Sulina ; b. Îndată deasupra Tulcei, unde se formează insula Ismail prin despărţirea Dunării în braţele Chilia şi Sulina ; c. Şi îndeosebi la Tomorova, unde fluviul se încovoaie atît de brusc şi loveşte cu atîta putere uscatul, încît ţărmurile sunt mîncate tot mai adînc.

În această regiune şi-au găsit pieirea multe corăbii, iar acelea care s-au mai menţinut cu ancorele au fost în cele din urmă părăsite, deoarece fundul este plin de atîtea ancore, încît se încurcă unele într-altele şi deci nu mai poate fi scoasă nici una.

... Pe Dunăre, începînd de la Rusciuc, pînă la gurile ei, nu prea există siguranţă împotriva tîlharilor, dar ţinuturile cele mai primejdioase sunt cele mai jos de Tulcea, pe insula dintre braţul Sfîntul Gheorghe şi braţul Sulina, precum şi îndată mai sus pe Tomorova, unde se desparte *Solinsk*-ul de Dunăre, în care locuri sunt atacate mai ales caicele mai mici, prin surprindere, chiar ziua. Cum s-a şi întîmplat chiar în luna aceasta unor pasageri turci, care au fost ucişi dimpreună cu cea mai mare parte a echipajului, şi vasul jefuit cu desăvîrşire ; corăbiile mai mari riscă mai puţin, pe de o parte pentru că echipajele lor sunt mai puternice, dar mai cu seamă pentru că ţin o pază mai bună, astfel că atacurile prin surprindere, la care tîlharii de acolo nu se încumetă decît folosind mijloace viclene şi doar extrem de rar forţa făţişă, ajung aproape cu neputinţă.“

— Cîteva nume de negustori : Hagi Constantin Pop, din Sibiu (făcea un negoţ foarte însemnat în sud-estul Europei), Mihail Tumbru, din Braşov, Dimitrie Aman, din Craiova, Zamfirache Prisiceanu, Mogîrdici Buiucliu (moldovean), Nistor Pavlovici, Stan Popovici, Constantin Tîntibiri, Costa Ion Buşa, Gheorghe Turnuţa, Trandafir Dosiu, Dimitrie Hagiopol, Nicolae Dumbari, Gheorghe Caciaun, Gheorghe Castrişiu, Nicolae Ţinta-

I
LE BATELEUR

rul, Nica Zmeană, Panaioti Hagi Nicu, Tudoran Ciucu, Iani Primba etc.

— Se făcea comerț cu :

— *Lînă,* al cărei preț era fixat la Sînmiclăuș (Banat), unde se adunau matrapazii și negustorii ; lîna cea mai prețuită era lîna ialomițeană sau cea de la Odaia Vizirului (Brăila). Lîna se transporta în saci de cîte șaptezeci—două sute cincizeci de ocale (saci foarte mari). Prețul lînii era foarte schimbător, „după cum se umflă laptele cînd fierbe și scade cînd se răcește“. Lîna era transportată în general pe uscat, cu caii. De la Pesta la Viena era dusă cu corăbiile.

— *Bumbacul* se transporta fie de la Triest la Timișoara, din Peninsula Balcanică pe uscat la Brașov sau pe mare și apoi pe Dunăre pînă la Galați și de acolo la Brașov. Bumbacul se transporta în saci, baloturi sau colete.

— *Ceara* se transporta foarte mult din Moldova și Muntenia la Veneția. Ceara se pregătea sub forma unor „pietre“ de ceară.

— *Pațachina* sau „boiaua“ este o plantă numită *rhamnus,* din care se extrag culorile verde și galben, utilizate foarte mult de manufacturi. Cea mai bună pațachină se producea în Ialomița, de unde era transportată în saci sau în butoaie. Se făcea un comerț foarte intens cu această plantă. Uneori negustorii, dornici de cîștig, trimiteau atîta pațachină în Austria, încît „s-a umplut împărăția de pațachină“, din care cauză scădea prețul. De aceea un negustor spunea că vînzătorii greci de pațachină „se zbat să o cumpere scump și să o vîndă ieftin“.

— *Pieile* de capră, de iepure, de bou etc. erau prelucrate cu scumpie și transformate în cordovane sau saftiane. Cîte zece bucăți de piele formau o tura, iar zece turale formau un balot.

— *Cervișul* era unul din alimentele cele mai căutate de turci. Cervișul era pregătit la Brăila în felul următor : se fierbeau vite întregi în cazane uriașe, pînă se uneau carnea și oasele. Grăsimea topită de deasupra se punea în piei de vită cusute ca niște saci. De aci era transportată la Țarigrad.

— Una din cele mai intense forme de comerț era aceea cu bani. Se cumpărau monede austriece din Ardeal, acestea erau trimise apoi la Constantinopol, prin București, iar la Istanbul erau vîndute cu cîntarul la tarfana, de unde se obțineau alte monede turcești, realizîndu-se cîștiguri mari din cursul diferit al monedelor. Banii erau transportați în butoaie, după ce mai întîi fuseseră puși în pungi.

(Comunicate de N. Stoicescu.)

Cine a scris „Cei trei mușchetari" de André Maurois :

Publicul de rînd a fost totdeauna dornic să descopere omul ascuns sub costumele de curte ale regilor și reginelor, ale miniștrilor și favoritelor ; în spatele întîmplărilor istorice el s-a străduit să găsească dramele omenești. Alexandre Dumas (tatăl) s-a priceput ca nimeni altul să-i facă pe gust.

„Un cui în care îmi agăț romanele"

În scris, ca și în viață, Dumas iradia atîta vitalitate, încît nu putea fi niciodată plicticos. „Da — spun unii —, dar nu cunoștea istoria." E adevărat, nu era un erudit și nici un cercetător. „Ce este istoria ? spunea el. E un cui în care îmi agăț romanele." De fapt îi lipsea răbdarea istoricului. Prefera ca altcineva să-i furnizeze materia primă, din care el apoi să-și „cioplească" romanele.

Printre tinerii scriitori din jurul său, cu care colaborase uneori la piese de teatru, se afla și un poet fermecător : Gérard de Nerval ; curînd acesta deveni prietenul intim al scriitorului. Dar Nerval avea și el un prieten : Auguste Maquet, un tînăr cu siluetă elegantă și mustață de mușchetar, un om de lume și vlăstar al unei familii de industriași bogați. Intrînd la douăzeci de ani într-un grup îndrăzneț, anticlasic și antiburghez, din care făceau parte Nerval, Théophile Gautier și alții, Maquet își preschimbase numele — cam prozaic, după părerea sa — în Auguste Mac Keat. Puțin mai tîrziu vru să-și schimbe și ocupația — era profesor de istorie la liceul *Charlemagne* — și să se apuce de gazetărie și de teatru : se angajă la ziarul *Le Figaro* și începu să scrie piese. Directorul teatrului *Renaissance* îi respinse o dramă, *Seară de carnaval* ; Gérard de Nerval îi sugeră să i-o arate lui Dumas, doctor vestit pentru piesele neizbutite. Tot Nerval îl încunoștință pe Maquet : „Dragul meu prieten, Dumas a rescris piesa de la un capăt la altul, păstrînd însă ideile tale. Va apărea sub numele tău. Piesa place tuturor și va fi jucată... Rămîi cu bine, ne vom vedea mîine ca să te prezint lui Dumas."

Mai tîrziu, după ce făcu unele cercetări istorice asupra epocii regenței, Maquet îi aduse lui Dumas o încercare de roman, *Bunul Buvat*, înfățișînd povestea conspirației lui Cellamare (ambasadorul Spaniei expulzat din Franța pentru că participase la un complot împotriva regentului) văzută prin prisma unui biet copist, amestecat în această afacere fără să o înțeleagă. Plăcîndu-i lucrarea, Dumas se oferi să prelucreze şi să amplifice textul lui Maquet.

Cu cîțiva ani în urmă apăruseră în Franța două ziare deosebit de populare : *La Presse* al lui Emile Girardin şi *Le Siècle* al lui Ledru-Rollin. Abonamentul costa doar patruzeci de franci pe an şi aceste publicații aveau mulți cititori care trebuiau ținuți, captivați. Mijlocul cel mai eficace era publicarea unor romane-foiletoane pasionante. „Urmarea în numărul viitor" asigura succesul ziarelor. Eugène Sue şi Alexandre Dumas deveniseră maeştrii acestui gen literar.

Într-un roman-foileton, autorul nu-şi putea permite lungimi, iar Dumas n-avea nevoie de introducere pentru a caracteriza personajele, ci intra direct în subiect. Fiecare episod trebuia să aibă un final senzațional, dar în acelaşi timp să trezească interesul pentru următoarea întîmplare. Dumas cunoştea această meserie din instinct. Romanul său, *Căpitanul Paul*, adusese ziarului *Le Siècle* cinci mii de abonați în trei săptămîni.

Directorii ziarelor aveau o încredere oarbă în Dumas. El refăcu romanul lui Auguste Maquet, intitulîndu-l *Cavalerul d'Harmental* şi acceptă să-l publice sub semnătura amîndurora ; numai că directorul refuză : „Un roman-foileton semnat de Dumas valorează trei franci rîndul ; semnat Dumas şi Maquet valorează treizeci de bani".

Dumas semnă singur, dar Maquet primi opt mii de franci, un cîştig pe care numele său nu l-ar fi adus niciodată. Socoti compensația echitabilă, deşi mai tîrziu avea să-şi schimbe părerea.

„L-am omorît !"

Succesul *Cavalerului d'Harmental* îi dovedi lui Dumas că ideea de a romanța istoria reprezenta o mină de aur. Primi cu entuziasm proiectul lui Maquet de a scrie un roman legat de epoca lui Ludovic al XIII-lea, a lui Richelieu, a Anei de Austria şi Buckingham. Este greu de stabilit care dintre cei doi autori a descoperit primul *Memoriile* domnului d'Argentan, căpitan-locotenent în compania I-a a muşchetarilor regelui, memorii apocrife scrise de Gatien de Courtilz şi publicate în 1700, la Köln, apoi în 1704, la Amsterdam, de către Jean Elzévir. O fişă existentă la Biblioteca din Marsilia dovedeşte că Alexandre Dumas a împrumutat cartea în 1843 şi n-a mai restituit-o ; putem fi aşadar convinşi că a citit-o şi recitit-o. Multe elemente din *Cei trei muşchetari*, inclusiv numele uşor schimbate ale lui Athos, Porthos şi Aramis, au fost luate de la Gatien de Courtilz. Dar acesta era un scriitoraş lipsit de talent ; aşa încît de cele mai multe ori Dumas şi Maquet au transformat în întregime episoadele, inventînd chiar altele noi.

Cu toți colaboratorii săi, Dumas a folosit aceeaşi metodă de lucru : colaboratorul alcătuia un scenariu, pe care Dumas îl folosea drept ciornă. Îl rescria, adăugînd o mulțime de amănunte de viață, refăcea cu neîntrecută pricepere dialogul, compunea finalurile capitolelor şi stabilea dimensiunea romanului, astfel încît să răspundă necesităților unui foileton : să dureze cîteva luni și să captiveze cititorii. Uneori introducea personaje noi, ca în cazul lui Grimaud, valetul taciturn, cu replici monosilabice, care făceau lectura mai agreabilă și dublau și veniturile autorilor — căci plata se făcea după numărul de rînduri. După un timp însă, *La Presse* și *Le Siècle* nu mai plătiră decît rîndurile ce depășeau jumătate de coloană. Directorul ziarului *Le Figaro* se nimeri să fie acasă la Dumas cînd acesta își recitea manuscrisul tăind pagini întregi.

„— Ce faci, Dumas ?“
„— L-am omorît.“
„— Pe cine ?“
„— Pe Grimaud... L-am inventat anume pentru replicile lui scurte. Acum nu-mi mai folosește.“

Dealtfel, Dumas n-a fost scutit de sarcasmul confraților care au parodiat metoda sa de a-și mări drepturile de autor.

„— L-ați văzut ?“
„— Pe cine ?“
„— Pe el.“
„— Care el ?“
„— Dumas.“
„— Tatăl ?“
„— Da.“
„— Ce om !“
„— Așa e.“
„— Ce foc !“
„— Desigur.“
„— Și ce fecunditate !“
„— Dumnezeule !“

Nu se poate nega aportul lui Maquet la *Cei trei mușchetari*. S-au păstrat depeșele neliniștite pe care i le trimitea lui Dumas :

„Expediază-mi cît mai repede posibil copia și mai ales primul volum din *d'Artagnan...*“.

„Nu uita să-ți procuri un volum din *Istoria lui Ludovic al XIII-lea*, în care se vorbește despre procesul lui Chalais și despre documentele respective. Adu-mi totodată și ceea ce ai lucrat despre Athos...“

„Ce curios ! ? Azi-dimineață ți-am scris să introduci călăul în scenă, apoi am aruncat scrisoarea in foc hotărîndu-mă să fac eu acest lucru. Dar primele cuvinte pe care le citesc îmi dovedesc că am fost gînd la gînd...“

Mai tîrziu, Maquet a publicat textul unui episod (moartea faimoasei Milady) în versiunea lui, vrînd să dovedească că el era adevăratul autor al *mușchetarilor*. A dovedit însă contrariul : elementele valoroase ale povestirii, cele care îi dădeau viață și culoare, aparțineau lui Dumas.

Ar fi inexact să afirmăm că Dumas nu s-a documentat. Eliminînd aprecierile critice și sarcasmul uneori supărător al lui Gatien de Courtilz (care era pamfletar), Dumas a căutat informații suplimentare în operele altor autori. Datorită lui Dumas, mușchetarii, care la Gatien de Courtilz erau niște aventurieri nu prea simpatici, au devenit niște personaje legendare cunoscute în lumea întreagă. Lui Richelieu, calomniat atît de Vigny cît și de Hugo, i-a redat prestigiul. Căci Dumas a fost înainte de toate un patriot. Pe bună dreptate, H. Parigot scrie despre el : „Dacă Danton și Napoleon au fost profesorii energiei franceze, Dumas este romancierul nostru național".

O generație se poate înșela asupra valorii unei opere. Patru sau cinci generații, de pe cele cinci continente, nu se pot înșela. Popularitatea durabilă a *Celor trei mușchetari* dovedește că bunul Dumas, înzestrîndu-și eroii cu însușirile sale, a răspuns unei nevoi de acțiune și de generozitate, resimțită pretutindeni și în toate vremurile.

„Remember !"

Dumas pleca de la texte cunoscute, uneori apocrife, cum ar fi *Memoriile* domnului d'Argentan, alteori autentice, ca de exemplu *Memoriile* doamnei de La Fayette. Să comparăm acestea din urmă cu romanul *Vicontele de Bragelonna*. Doamna de La Fayette povestește, fără dialoguri, istoria primelor iubiri ale lui Ludovic al XIV-lea. Relatarea este succintă, sobră, perfectă ; autoarea se ferește să inventeze scene la care nu a asistat.

Dumas a preluat scheletul povestirii și personajele. A rescris fiecare episod, recurgînd adesea la metode folosite îndeobște de dramaturgi, introducînd efecte neașteptate, momente de violență sau de umor. Schițele doamnei de La Fayette s-au transformat într-un muzeu cu păpuși de ceară colorată, costumate, puțin caricaturizate, extraordinar de vii.

În portretizarea personajelor Dumas n-a urmărit să fie imparțial și exact ; dealtfel, singur a mărturisit că nu putea fi obiectiv. El își iubea sau își ura personajele. Mazarin îi era tot atît de antipatic ca și cardinalul de Retz, iar pe Ludovic al XIV-lea ni l-a înfățișat dintr-un unghi defavorabil.

Dar elementul principal al tehnicii lui Dumas constă în „inventarea" unor personaje, prin intermediul cărora a explicat cele mai importante evenimente istorice. Și chiar dacă în *Memoriile* doamnei de La Fayette există un viconte de Bragelonna în carne și oase, el n-are nici pe departe viața pe care o capătă eroul fictiv cu același nume în romanul lui Dumas. Rolul acestor oameni imaginari este de a lua parte la toate momentele istoriei reale. Athos se află sub eșafodul pe care este decapitat Carol I al Angliei și îi aude ultimele cuvinte. Lui îi adresează regele acel vestit *„Remember !"* (*„Nu uita !"*). Athos și d'Artagnan îi redau lui Carol al II-lea coroana Angliei. Aramis încearcă să-l înlocuiască pe Ludovic al XIV-lea cu fratele său vitreg, care va deveni „Masca de Fier".

Imaginați-vă acum trei tineri de douăzeci de ani legați între ei, așa cum erau mușchetarii, trăind la începutul acestui secol ; unul se afla la Sarajevo în timpul atentatului împotriva arhiducelui Ferdinand, un altul a pus la cale manevra de pe Marna [1] și cel de-al treilea a fost inventatorul tancurilor. După treizeci de ani, presupuneți că toți trei au organizat atentatul din iulie 1944 împotriva lui Hitler. Ați putea scrie un roman gen Dumas despre istoria contemporană și ați avea un milion de cititori. Cu condiția de a avea temperamentul și imaginația lui Alexandre Dumas-tatăl.

---

[1] Pe rîul Marna, francezii au obținut, în 1914, prima lor victorie asupra germanilor.

Dumas a trecut în revistă toată istoria Franței : *După douăzeci de ani* și *Vicontele de Bragelonna* sunt continuarea la *Cei trei mușchetari*. O altă trilogie, *Regina Margot, Doamna de Monsoreau, Cei patruzeci și cinci*, aduce în scenă casa de Valois. Seria de romane *Colierul reginei, Cavalerul Casei Roșii, Joseph Balsamo, Ange Pitou, Contesa de Charny* descrie decăderea și prăbușirea monarhiei.

Nimeni nu l-a citit pe Dumas în întregime, dar toată lumea a citit Dumas. Era firesc ca succesul să-i aducă o mulțime de dușmani. Avea și el partea lui de vină, căci nu respecta convențiile „republicii literelor", acaparînd foiletoanele tuturor ziarelor și avînd la dispoziție o echipă de colaboratori anonimi. Unii l-au acuzat pe nedrept că ar fi cumpărat cu două sute cincizeci de franci manuscrise pe care apoi le-ar fi vîndut cu zece mii...

„Fabrica de romane"

În 1845, un pamfletar, pe nume Eugène de Mirecourt, publică o broșură care a făcut mare vîlvă : *Fabrica de romane : Casa Alexandre Dumas & Comp.* Înainte de a-l ataca pe Dumas, Mirecourt se oferise să lucreze pentru el, dornic să facă parte din consiliul de administrație, dacă ar fi putut. Nereușind, scrise ziarului *La Presse*, cerîndu-i să „curme mercantilismul revoltător al lui Alexandre Dumas" și să încurajeze talentele tinere. Directorul îi răspunse că cititorii îl voiau pe Dumas. Atunci Mirecourt s-a hotărît să scrie și să publice broșura în care a enumerat toate lucrările lui Dumas, dezvăluind numele „adevăraților autori". Poate că atacul ar fi avut efectul dorit dacă ar fi fost făcut cu mai multă măsură. Mirecourt a recurs însă la insulte și injurii. Printre altele, l-a acuzat pe Dumas că ar fi fost „negru", ceea ce, în treacăt fie spus, nu constituia o crimă, o greșeală sau un cusur.

„Analizați opera lui Dumas — scria cruntul Mirecourt —, și veți descoperi sălbaticul din el (...). Mănîncă cartofi în coajă, copți în cenușa vetrei. Aleargă după onoruri. Ademenește traducători plătiți, care se înjosesc acceptînd condiția de negri supuși biciului unui mulatru !"

S-a legat și de viața particulară a lui Dumas. Pamfletul era atît de grosolan, încît chiar și dușmanii lui Dumas au fost scîrbiți. Balzac, care vedea în Dumas un rival, l-a judecat pe Mirecourt cu asprime :

„Am citit *Casa Alexandre Dumas & Comp.* Este un pamflet josnic și cretin, însă din păcate adevărat (...). Dar cum în Franța o calomnie rostită cu spirit este mai repede crezută decît un adevăr spus prostește, Dumas nu va avea necazuri...".

Nu numai că Dumas nu a scăzut în ochii cititorilor săi, dar a și cîștigat în fața tribunalului, calomniatorul fiind condamnat la cincisprezece zile închisoare și publicarea sentinței în ziare. Cu ocazia judecății, Dumas a apelat la mărturia principalului său colaborator, Auguste Maquet, căruia i-a cerut să dezmintă acuzațiile pamfletului. Maquet i-a scris o scrisoare care a fost dată publicității :

„4 martie, 1845. Dragă prietene, colaborarea noastră n-a avut niciodată nevoie de cifre și contracte. Prietenia, cuvîntul dat au fost suficiente, așa că am scris cinci sute de mii de rînduri despre treburile altora, fără să scriem un singur rînd despre treburile noastre. Și iată că într-o zi ai rupt această tăcere, pentru a respinge calomniile josnice și stupide, făcîndu-mi cinstea de a-mi cere să declar că am scris împreună mai multe opere. Pana dumitale, dragă prietene, a spus prea mult ; ai dreptul să mă faci celebru, dar nu să mă plătești de două ori. Dumneata m-ai plătit pentru cărțile pe care le-am făcut împreună. Neavînd contract cu dumneata, nici dumneata nu ai chitanță de la mine. Dar să presupunem că mor, orice moștenitor hrăpăreț poate veni cu declarația dumitale în mînă cerîndu-ți ceea ce mi-ai dat o dată. După cum vezi, cerneala cere cerneală și mă obligi să mîzgălesc hîrtia.

Declar că renunț, începînd de azi, la orice drept de proprietate sau reeditare a următoarelor opere scrise împreună : *Cavalerul d'Harmental, Sylvanire, Cei trei mușchetari, După douăzeci de ani, Contele de Monte Cristo, Războiul femeilor, Regina Margot, Cavalerul Casei Roșii,* considerîndu-mă o dată pentru totdeauna suficient răsplătit de dumneata, potrivit înțelegerii noastre verbale. Dragă prietene, păstrează această scrisoare pentru a o arăta moștenitorului hrăpăreț și spune-i că pe cînd eram în viață mă simțeam foarte onorat și fericit să fiu colaboratorul celui mai strălucit dintre romancierii francezi. Să facă și el ca mine.

Maquet"

Cu timpul, Maquet și-a schimbat atitudinea. Dumas a înființat un teatru istoric unde și-a pus în scenă celebrele sale romane, iar Maquet a făcut mare parte din munca de adaptare. Dumas i-a cedat din drepturi (jumătate, și chiar două treimi), iar în seara premierei cu piesa *Cei trei mușchetari* i-a făcut surpriza de a-l trece pe afiș coautor. În 1858 el i-a intentat lui Dumas un proces pentru recunoașterea paternității romanelor la care colaborase. Apoi a început să scrie singur. Dar fără Dumas, nici Auguste Maquet, nici Adolphe de Leuven, nici Frédéric Gaillardet, sau Anicet Bourgeois nu au realizat nimic.

Cînd l-a părăsit pe Dumas, Maquet a luat documentele pe care le strînseseră împreună pentru *Ange Pitou*. Și totuși marele romancier a stîrnit admirația istoricului Michelet prin felul în care a descris în *Ange Pitou* atmosfera pariziană din timpul teroarei.

Dumas nu a fost un rege trîndav exploatînd priceperea miniștrilor săi. Dimpotrivă, poate că le dădea prea multă importanță.

Nu știu dacă a izbutit să ridice romanul la nivelul istoriei — și nici nu cred că a dorit să facă acest lucru ; dar a așezat istoria și romanul, prin intermediul unor personaje nemuritoare, pe o scenă populară, în fața marelui public ; în lumina reflectoarelor sale, istoria și romanul au trăit o viață nouă, spre marea bucurie a popoarelor și a secolelor.

— Semnalmentele lui Tunsu în 1831 : era ca de 30 de ani, înalt, părul negru, sprîncenele negre, ochii negri, *mustățile galbine, la față plăviț, barbă murgă, nas ascuțit, la trup cărnos*. Călcase un arendaș la Talpa. Ceata lui Tunsu : Badea sin Tănase Gîngavu, Scarlat Goga, Bucur, Dănilă Neamțu, George Sîrbu abagiul, Vasile Buștea.

— Pădurea Smeura.

— Furase lui Costea Ulieru din mahalaua Popa Soare : haine, argint, ceainice, tacliturі.

— Departamentul criminalion din București.

— Un simbriaș la căminarul Aleco Comăneanu, apoi lucrător la tăiat tutun.

— Podul Gîștii. Logofețelul Grigore Ipătescu.

— Pădurea Tîntăvii. Negoiță Răsturnică, Hagi Eftimie și alți rumâni din Drăgoești.

— Gazda lui fiind în mahalaua Cărămidarilor, Marin Ungureanu. Era îmbrăcat în dulamă leșească și lubadea albă, legat la cap cu taclit.

— Pușcăria era dată în grija lui Filip Lenș, epistatul Vorniciei poliției, care a mărit numărul arnăuților și a alocat pentru zidirea pușcăriei suma de lei 3 296 — pentru *isprăvirea grosurilor*.

— Ceata lui Tunsu *ce săvîrșește necontenită turburare prin călcări i arderi i cazne de moarte*.

— Primeau *500 de toiege bătaie* și trimiterea la ocna părăsită de la Telega.

— *Vornicia temnițelor.*

— *Ocna părăsită și ocna lucrătoare.*

— Marele spătar Alexandru Ghica, șeful Miliției pămîntești și polcovnicul Vasile Cosma.

— Moșia Ciocanul. Anton de la Moara Domnească.

— Îl aveau în prigonire pe Hagi Andrei.

— Toți erau pedepsiți în vremea zaverei, și toți sunt necăjiți, și prăpădiți, și bătuți, și înjurați, și la orice zabet pîrîți de dînsul.

— Jurămînt să dea foc casei și să-l gonească afară din sat, dacă nu ține cu satul și e prieten și vecin cu dracul.

— Și-au uneltit răul lor nărav.

— Podul de la Malu Spart. Moara din Groapă. Zioa-n-ămiaza mare. Moșia Ciorogîrla a vornicesei Zinca Samurcășoaia. Acolo, la puțul zis al Urechiatului din Crîngul Bolintinului.

— Tancu Psilos.

— Gălășoaia. Hobaia. Pădurari, stupari.

— Alte semnalmente ale Tunsului : la stat dă mijloc, la față smead, părul capului murg, sprîncenele castanii, ochii căprii, mustățile castanii potrivite pe buză, la trup cărnos, la vîrstă ca de ani 27 (dosarul Vorniciei Dinăuntru).

— Poruncă secretă pentru o amăruntă băgare de seamă, din partea orînduiților pe la barierele Capitalei și a comisarilor de văpsele care trebuiau să lucreze pe sub cumpăt, puindu-și silința a-l prinde negreșit. Se mai iau măsuri la cordoanele de graniță. La bîlciul de la Rîureni să se ia cu băgare de seamă delicatețea acestei împregiurări pentru care sclipesc dorința și rîvna stăpînirii.

— Subcîrmuirile de plăși. Trădarea s-a făcut cu știința vornicului temnițelor și a marelui agă.

— Ceata în Pădurea Neagră. Gheorghe Vîrlan, lucrător de vie a Mînăstirii Cernica. Ion sin Gheorghe Vîrlan, Matei Beloiz, lucrător la Moara de la Pălie.

— A fost înștiințat clucerul Ghiță Velescu de la Spătărie. Armășelul Paraschiv. Călcarea în Cîmpul Chiții. Căpitanul Mihalache Cincu, bulucbași Iani, Frangulea, Ivanciu, polcovnicul Dumitrache Ioniță.

— Ce s-a găsit la o victimă : o șișănea turcească, un inel, un taclit rupt de gloanțe, un fișic, patru șiruri de pietre prețioase, puști, o sabie, o scurteică de postav cu găitan de fir, un haimocilău cu Sfintele Moaște, o foaie pentru socoteala cheltuielilor.

— Pentru haiduci se cumpără hrana *tiptil.* În slujbă de volintir, pe lîngă Liprandi, a slujit la ogeacurile Curții domnești.

— Pe locul unde a fost ucis Tunsu s-a pus un stîlp cu o tablă neagră pe care era scris cu litere albe, spre știința obștei, că a pierit vestitul tîlhar Tunsu. (Stîlpul și tabla au fost făcute de către Carlo zugravul și au costat o sută cincizeci și trei de taleri. Așezarea, două sute douăzeci și șase de taleri. Munca salahorilor care au săpat groapa și au dus cadavrul a costat Agia nouă taleri.)

— S-a păstrat ciorna tacrirului la Vornicia Dinăuntru.

— Ioniță vierul, slobozit pe chezășia satului.

— Tîlharii escortați de odobașa Dumitru și de opt paznici. Căpitanul Sîrbu, cel care a *spionarisit* secretul haiducilor, aducîndu-i în poliție, a fost cea dintîi pricină a prinderii lor.

— Erau cîrciumari vînzători la gros. Hagi Angheluță care a vrut să-și piardă numele.

— Drumul la Telega, prin *Pociovaliștea, podul Văleni.*

— Grozea avea 28 de ani, holtei de la Podul Mogoșoaiei și avea înălțimea de doi coți și opt verșoace.

— Numai în București existau șapte închisori. Trei țineau de Spătărie. Mai era închisoarea de la Căpitănia de lefegii care ținea tot de Spătărie. Mai erau închisoarea Agiei, pușcăria, închisoarea politicească a Vorniciei de poliție și închisoarea Hătmăniei. La Craiova, era închisoarea de pe lîngă Căimăcămia Craiovei, închisori pe lîngă reședințele vătașilor de plai, ale zapciilor de plasă și ale isprăvniciilor.

— Telega îi lua pe cei condamnați pe viață. I se mai spunea și *Sarnița*. Femeile erau trimise la închisorile de pe lîngă mînăstiri. Ocna lucrătoare de la Telega sau cea de la Ocnele Mari, unde stăteau furii, calpuzanii (falsificatorii de bani). Răzvrătitorii erau trimiși la *munca Giurgiului* și, mai rar, *la munca Brăilii.*

— Arestaților li s-a interzis cerșitul pe timpul lui Caragea (1812—1818) ; li se dădea cîte o oca de pîine pe zi. Mai pe urmă, pîine numai pe șase parale. Unii lucrau în oraș pentru douăzeci de parale pe zi.

— Era și o casă de poprealâ instalată, pînă la 1832, în hanul lui Iordache Golescu. Pe urmă ea s-a făcut cazarmă pentru ostași.

— La Telega, pușcăriașii erau ținuți în gropi de sare, ziua și noaptea în beznă, fără lumină. Erau hrăniți cu mămăligă, fără nici un fel de legumă. Mămăliga era și ea din mălai stricat. Aerul din ocnă era putrezicios. Osîndiții dormeau pe bulgări de sare umedă și nu aveau veșminte. De umezeală, fiarele în care erau ținuți rugineau și se spărgeau. Nu erau scoși din ocnă nici pentru apă de băut.

— Una din cele patru ocne de la Telega a fost părăsită în 1820 pentru că scotea sare neagră, de proastă calitate. Era adîncă de douăzeci și șapte de stînjeni (cincizeci și patru de metri), era izolată, fiind sub munte. Aici lucrau ciocănașii. Se făcură răsuflători pentru prospătarea aerului. Se ceru o saca pentru apă.

— Aerul se mai primenea cu ajutorul focului. Pușcăriașii erau scoși cu butuce la tălpoaie. Cereau rogojini și scînduri pentru culcuș.

— La ocna lucrătoare erai scos zilnic, dacă erai ciocănaș, la munca de tăiere a sării. Ciocănașii erau aproape liberi. Osîndiții aveau *cislă de doi bolovani* (tain de tăiat). Lucrau la obezi, supravegheați de mumbașiri. Se mergea pe vîna sării, pe aici se putea evada pentru că apa o topea și făcea zăgazuri.

— Se făcea milostivirea ocnașilor trecîndu-i la ocna lucrătoare. Ciocănașii de profesie nu lucrau de obicei acolo unde erau osîndiții a căror ocnă avea treizeci și șapte de stînjeni. Seara erau duși la închisoarea-bordei, ca să mai răsufle ticăloșii, dar numai cei mai blînzi și mai domoli.

În ocnă erau uitați cei spurcați și vătămători. De unelte se îngrijea Cămărășia ocnei. Din ce produceau, două treimi lua Vornicia temnițelor — costul întreținerii, a treia parte se păstra pînă la expirarea termenului, *ca să iasă cu o puțintică sărăcie din munca lor*. Acestea toate aveau scopul de a nu încălca otcupul cu cheltuieli grele.

— Au fost răzvrătiri ale lucrătorilor, ciocănașilor și mîglașilor.

— Evadarea lui Dinu Masalagiul cu o funie agățată de un lemn de gura ocnei. Strigau cei patruzeci și doi de evadați prin curtea ocnei cu veselie. Comisul Costi își însușea merticul de mălai al deținuților (vezi raportul Logofeției dreptății). Ei au ascuns mai întîi în sarea măruntă bucăți de sfoară din tei cu care se legau bolovanii de sare și cu care erau tîrîți pînă la gura ocnei, de unde erau trași în sus cu ajutorul *crivacului*. Sforile, din pricina greutății mari, se rupeau în patru-cinci zile.

— Cînd umbla *huzmetul*, se cerea o cislă mai mare (doi-trei bolovani) și se împărțea rachiu — fruntașilor cîte o litră, iar celor din coadă cîte o cinzeacă. Mîglașii adunau și scoteau sarea măruntă. În decembrie și în ianuarie sarea îngheța și se fărîmița — atunci nu se lucra. Erau două ieșiri, una pentru mîglași și alta pentru ciocănași, care se acopereau cu bolovanii de sare ce erau cărați mai apoi cu targa sau cu *corcia*.

— Cu caii de crivac, orbi, osteniți, prăbușiți de atîta muncă, nu se putea evada și ajunge departe. Era *vremea îndemînatică*. Radu sin Dumitru Blega, complicele lui Grozea. Aveau în mîini ciomege — *trăgălii*. Au aruncat foc în ocnă. Culcea sin Ion Neamțu, Petru sin Dumitru Susul, din Salcia, Costandin sin Popa Vasile au fugit în pădurea Mislei și spre Scorțeni. Filipescu, comandirul polcului I al Miliției pămîntene. Caraula înarmată la gura temniței. Alții au evadat cu ajutorul unui prepeleag de nouă stînjeni făcut din scîndurile date pentru paturi.

— State sin Voicu, din Gogoși — Mehedinți, vătaf de cireadă, holtei. Niță, holtei, sin Pătru, ce-i zice și schelegiul.

— Nicu Sîrbu din Corlățel, un morar din Gîrla Mare.

— Arendașul Hristu Dalabina. Drumul Sării din apropierea pădurii Măgurenilor.

— Vasileștii despre pădure și la Codrul Doamnei pe Neajlov, călcînd cîrciuma de acolo. Drumul olacului spre Pitești. Pădurea Dadilov de lîngă Călugăreni. Podul Doamnei.

— Haiducii erau prinși uneori pentru că nu aveau răvaș.

— *Hanul Elenchii*. Se trecea pe o moșie din zăgazul morii, ceea ce era destul de greu.

— Se dădeau răsplătiri pentru scriitori și sameși, precum și pentru scriitorii care au vărsat sudori, cu scrisul în acest fel „dă străjnicie și încorajări".

— Dorobanți gonaci cercetau locurile dosnice.

— Potlogii în plasa Bolintinului.

— Șapte cai ai olacului cu tacîmurile lor.

— Poșta Floreștilor. Răvaș de mînă. Tiștii de dorobanți care conduceau poterile. Tistul de Teleorman se alătură de plasa Mijlociul, făcîndu-se trup cu toţii.

— Au început cu toţii iznoavă de războire, după ce haiducii nu au tras în săteni ; era un obicei al lor. Ciocnirea a avut loc asupra serii. Caii poteraşilor au stat de multă goană după dînşii prin judeţe întregi.

— Pădurea Ciolăneşti. Străji la poalele pădurii, şi au răsuflat haiducii totuşi. Satul Bălana pe Cleniţa, în Vlaşca.

— Dumitrache Ungurelu. Cinci mii de galbeni împărăteşti. Năvăliră cu iuţeală. La lovirea dintîi căzură trei. Ceauş Pană, o catană spînă. Se găsiră la Grozea o sachetă de argint, un silaf, două pălăşi de meşină, un pistol, o puşcă cu măr la gură, un taclit negru şi altul roşu, o pungă cu ochiuri cu şaizeci şi şase de galbini. Mihalache Cincu i-a tăiat capul cu mîna sa, deşi nu era obiceiul pămîntului. Mai rămaseră de la el o sabie, doi cai şi o dulamă. La Pîrvu Catana, prins încă în clăi şi legat de Sandu, dorobanţul, se găsi o pungă cît un ou de găină, plină cu galbini, pecetluită.

— Desagi. Cîrmuirea de Ilfov.

— Marele agă Iancu Filipescu şi vornicul temniţelor Manolache Florea întocmiră acturile : „Răniţi fiind foarte rău şi jurînd, spre dovadă că sunt acei tîlhari, li s-au luat capetele, care, aducîndu-se şi făcîndu-se cercetare, ne-am încredinţat atît la tovarăşii lor vii cît şi de la alte feţe ce s-au aflat înainte, atît din amploiaţii temniţei cît şi dă la alţi streini, că într-adevăr sunt capetele acelor tîlhari ale căror nume mai sus se arată. S-au făcut toate cunoscute spre ştiinţa de obşte".

— Satul Doagele. Costandin sin popa Vasile din Lipia Buzău, Ioniţă Buştea, lucrător la poduri. Hristea Sîrbu, arnăut lefegiu.

— Ceata lui Tunsu se aruncă cu nepovestită iuţeală în şeile cailor.

— Ion ăl Mare a pricinuit multă neodihnă, mai vîrtos negustorilor şi proprietarilor.

— Atacul taxildarilor la Tîntava, plimbînd caii hoţilor cu pistoale la coburi.

— Ion ăl Mare, fiul lui Oprea Dragul arambaşa.

— Se lua credinţa.

— Pădurile Hobairi, ale Afumaţilor. Haiducul Cîrjaliul a făcut rebelie.

— Radu sin Mitroi Bivolan.

Din *Domni români la curţile otomane :*

O listă de cheltuieli a unui domn român în perioada fanariotă după istoricul turc Gevdet :

Güzie — 500 000 de piaştri
Daruri la Bairam — 20 000
Daruri secrete la Stambul — 250 000
Marelui vizir de tecaddümè — 14 000
Însărcinatului hanului în Crimeea — 9 200
Mustahfîzilor cetăţii Hotin — 12 000
Hanului din Crimeea — 45 000
Paşilor care vin în apropierea Principatului în misiune — 120 000
Oamenilor care se duc şi se întorc de la Stambul — 65 000
Soldaţilor musulmani din Iaşi ca âidiè — 4 500
Spitalelor — 2 000
Domnului cu amediè — 12 000

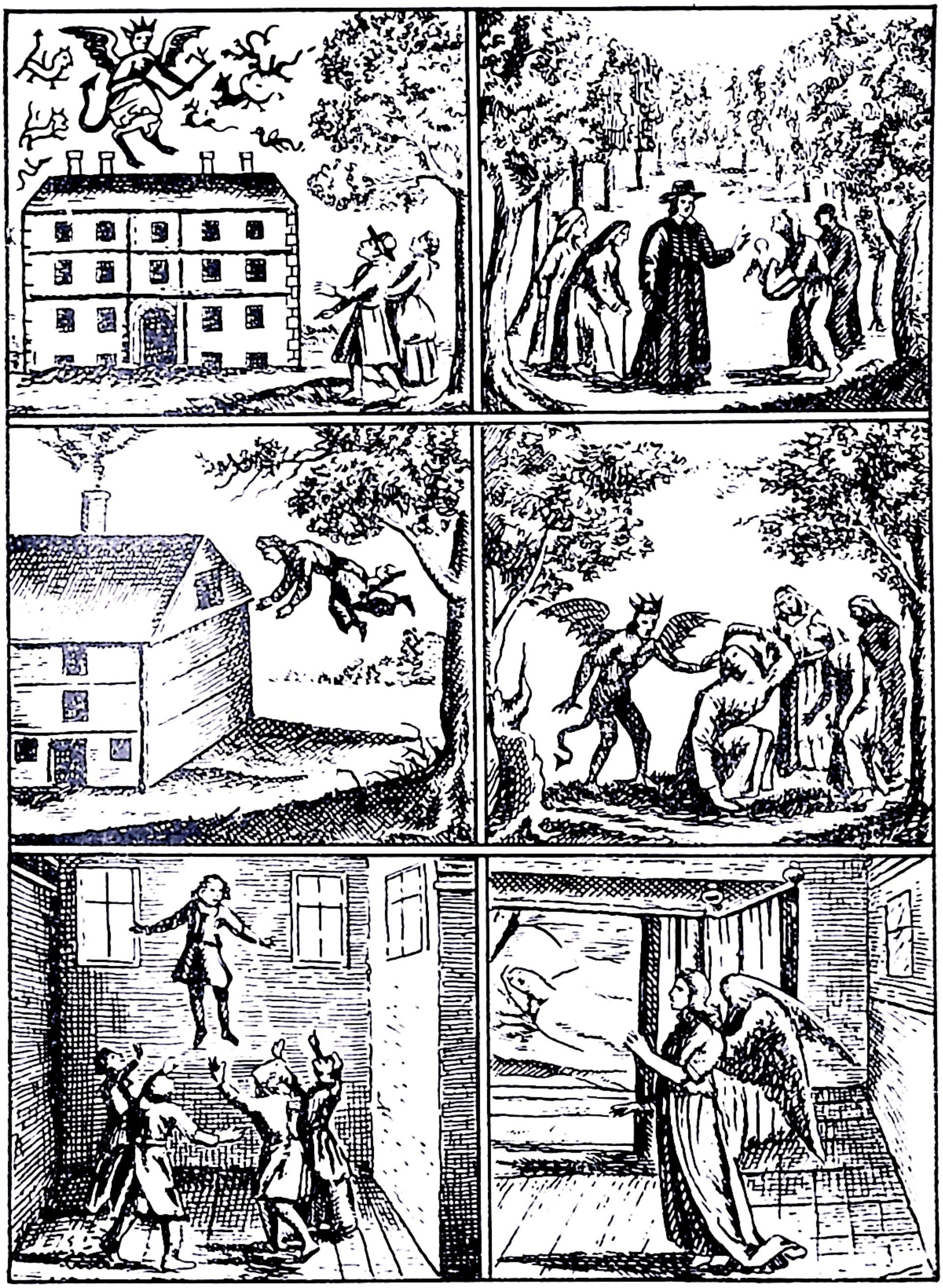

Tătarilor care circulă la Stambul și în altă parte — 70 000
Cheltuieli de birou secretarilor de turcă și greacă ai domnului — 1 000
Pentru reparația și mobila palatului — 36 000
Pentru îmbrăcămintea servitorilor în palat — 4 000
Cheltuieli de bucătărie etc. — 40 000
Daruri de Paști oamenilor din palat — 30 000
Preoților și cheltuielilor de biserică — 30 000
Cheltuielile soldaților segbani de sub serviciul domnului — 32 000
Cheltuielile tüfencgiilor arnăuți — 20 000
Muzica — 10 000
Doamnei ca cheltuieli de yașmac etc. — 38 000

Total : 1 413 700 de piaștri (aproape 30 000 de pungi).

Costume turcești :

— *Cürc* — blană a demnitarilor otomani, ca semn de distincție.

— Rangurile : blană de samur, blană de hermină, blană de rîs, blană de vulpe, blană de jder.

— După Hamner, blănurile erau : *Cabanița*, blana de stat a sultanului și a hanului tătar, împodobită în spată de samur ; *Ustcürc*, blană de stat ordinară, cu manșete înguste ; *Erchian cürc*, blană cu manșete largi, purtată odată de miniștrii turci și de ambasadorii streini în audiență la sultan ; *Conscoș cürc*, blană de hermină, cu manșete înguste ; *Feragè cürc*, blană cu manșete largi, servind ca haină dedesubt ; *Seraser cürc*, blană de ceremonie, cu manșete largi, purtată de viziri, de muftiu și de voievozii Moldovei și Valahiei ; *Muvahidi cürc*, blană cu patru manșete, purtată de marii duhovnici; *Ülema* — cu prilejul marelui Bairam.

— În timpul verii se îmbrăca *sofferagè* în locul blănii de samur.

— Pe la 1700, prețul blănurilor : un spate de samur *(sîrt)*, de prima calitate — 1 000 de lei ; a doua calitate — 800 ; a treia — 700 ; a patra — 500. Spate de samur *(cafa) :* 12 bucăți de prima calitate — 600 de lei ; picior de samur *(pacà) :* 120 de bucăți — 1 000 de lei.

— *Semmur cürc* — blană de jder pentru spate.

— *Diba* — brocart, stofă de mătase, cusută cu aur sau argint.

— *Pacà* — labă de animal.

— *Zagarè* — haine cu guler și manșete cu garnitură de blană.

— *Cacîm-cürc* — blană de hermină.

— *Cadumiè* — dar care se făcea unui personaj cu prilejul sosirii sale.

— *Sürrè* — darurile trimise anual la Mecca, cu mare pompă, cu un cortegiu impunător.

— *Guruș* — piastru divizat în 40 de parale și 120 de aspri *(accè)*.

— Mahmud al II-lea către Grigore Ghica — un tabel de valută, la 1822 :

— Istanbul altunù — 8 piaștri
— Fîndîc altunù — 11 piaștri
— Mîsir altunù — 7 piaștri
— Gezair altunù — 12 piaștri
— Tunus altunù — 12 piaștri
— Tarabulus altunù — 12 piaștri
— Rumiè altunù — 25 piaștri

— Jumătate de rumiè — 12—20 parale

— Sfertul de rumiè — 6—10 parale

— Fîndîc rubiesi — 3 parale

— Istanbul rubiesi — 100 parale

— Ialdîz altunù (sequin de Veneţia) — 15—10 parale

— Magar altunù (ducat unguresc) — 15 parale

— Cărămiţ altunù (aur austriac) — 14—30 parale

— Cehariec — 5 parale

— Icbili — 2 parale

— Guruş (piastru) — 40 parale

— Un sfert de piastru — 10 parale

— Rial (spaniol) — 6—10 parale

— Avariz — 6 parale

Leul vechi avea 40 de parale sau 120 aspri *(accè)*. O pungă avea 500 de lei vechi.

Suma fixă de 36 000 de pungi se numea *hazna*.

În anul 1775, banii (pe vremea lui Alexandru Ipsilanti) : ortiţă, orţi, leiţe, zloţi, lei, caragroşi de 2 zloţi şi alţii de 2 lei, de 2 lei şi jumătate, galbenii împărăteşti erau de 4 lei şi 8 creiţari, olandezi, de 4 lei şi 15 creiţari, venetici, de 4 lei şi 20 de creiţari.

În anul 1815 banii s-au suit la preţ. Stambulul era 8 lei, misirul, 7 lei, fîndîcul, 11 lei.

— *Cücüc Bairamî* — Bairamul cel mic.

— *Böyüc-Bairamî* — Bairamul cel mare.

— *Ramazan-Bairamî* — sărbătoarea de după postul cel mare de Ramazan. Durează trei zile.

— *Curban Bairamî* — Bairamul jertfelor, la şaptezeci de zile după micul Bairam.

— *Hagîlar-Bairamî* — serbarea pelerinilor musulmani după întoarcerea de la Mecca.

— Bairamlîcul era o dare adăugată haraciului ; i se mai spunea *ploconul Bairamului;* prin firmanul din 1802, *hediè;* era un dar anual trimis sultanului şi mai-marilor.

— Condica Brîncoveanului din 1693 are însemnate plocoanele Bairamului. Se împărţeau în 29 970 de taleri (în afara cojoacelor ce se dau la Bairam), repartizate astfel : ploconul împăratului — 10 000 ; validelei — 5 000 ; lui cîzlar-agasî — 2 000 ; marelui vizir — 5 000 ; chehaialei vizirului — 1 000 ; lui caimacam-paşa — 1 000 ; chehaialei acestuia — 500 ; reisului — 500 ; defterdarului — 500 ; teşrifatgîului — 800.

— O listă a lui Constantin Mavrocordat (1730—1769), tot de Bairam : împăratului — 10 000 ; validelei — 5 000 ; lui baş-cadîn — 2 500 ; lui darisaadet-agasî — 2 500 ; haznedarului sultanului — 1 000 ; marelui vizir — 7 500 ; lui chehaia-bei — 3 500 ; lui reis-efendi — 2 000 ; haznedarului marelui vizir — 500 ; lui cauş-başî — 750 ; lui capugular chehaia — 250 ; lui mectubgù-efendi — 500 ; lui chehaia chiatibi — 500 ; lui böyüc tezcheregi — 300 ; lui cücüctezcheregi — 300 ; lui tahlisgi-aga — 200 ; lui beilicgi-efendi — 500.

— Scarlat Callimachi care a domnit cu întreruperi (între 1806—1821) are o listă de daruri care sună cam aşa :

Majestăţii-Sale Sultanului (Mahmud al II-lea) — o cutie făcută cu briliante.

Majestăţii-Sale Validè-Sultan — (secret).

Alteţei-Sale Prinţului Abdulhamid — un lustru de diamante.

Alteţei-Sale, mamei prinţului împărătesc — un ceasornic cu briliante.

Excelenţei-Sale Hazirè-Ustasî — o floare de diamanturi.

— *Odo-başî* — şeful de odaie, şeful ordinei la paradă.

— *Bairacdar* — purtătorul steagului.

— *Başesghi* — şeful veteranilor.

— *Aşgí-başî* — şeful bucătăriilor, al sălii de poliţie şi al închisorii regimentului.

— *Saccà-başî* — şeful cărătorilor de apă.

— *Nöbetgi* — om din gardă care cheamă muzica.

— *Nöbet* — un soi de paradă.

— *Cumaş* — ţesături de mătase, tafta, brocart.

— *Mirahorul* — imbrohorul.

— *Tug* sau *tuiu* — coadă de cal atîrnată de o lance cu semilună în vîrf ; mergea înaintea guvernatorilor în timpul călătoriilor sau la război. Vizirii aveau trei tuiuri, domnii români, numai două.

— *Ülüfè* — soldele şi salariile funcţionarilor şi militarilor.

— *Chistè* — solda trimestrială.

— *Nosàca* — solda pe o zi.

— *Ezanul* — chemarea la rugăciuni făcută înaintea fiecărui *namaz*, pe care o adresează muezinul credincioşilor din vîrful minaretului.

— *Iftar* — masa de seară cu care se termină postul zilnic al Ramazanului.

— *Namaz* — rugăciunea pe care fiecare musulman trebue s-o facă de patru ori pe zi.

— *Culluc* — puncte din oraş în care stau santinelele.

Iar ceremonia investirii domnitorilor :

— Domnul, după ce lua caftanul de la marele vizir, ca semn al puterii suverane, însoţit de întregul Divan, în aclamaţiile ceauşilor, se ducea la biserica Patriarhiei, unde patriarhul de Constantinopol, cu tot clerul şi nobilimea greacă, îl aştepta pentru sfinţire. Cînd ajungea la curte, domnul descăleca şi trecea pe o piatră aşezată anume pentru asemenea ocazie. Ceauşii cîntau cu voci înalte versuri uzitale : *„Dumnezeule mare, ţine mulţi ani pe Împăratul nostru şi pe Voievodul nostru şi le dă lor viaţă îndelungată şi fericită“.* Domnul intra în biserică, ceilalţi aşteptau afară într-o tăcere respectuoasă. Ieşea iar. Cînd era pe pragul bisericii, cîntăreţii cîntau greceşte un imn în cinstea Sfintei Maria. Domnul se aşeza pe un tron special pus ; preotul spunea : *„Iar ne rugăm pentru prea înduratul, prea strălucitul şi binefăcătorul nostru Domn, pentru ca bunul Domnul-Dumnezeu să-i dea putere, învingere, tărie, sănătate şi îndelungată viaţă ; şi pentru ca*

Domnul, Dumnezeul nostru să-i ajute, să-l păzească și să-i supună sub picioarele lui toți vrăjmașii și protivnicii". Patriarhul, în veșmîntul său pontifical, însoțit de patru sau mai mulți mitropoliți, intra în altar, făcea semnul crucii în față, cu amîndouă mîinile, apoi, aplecîndu-și capul pe sfînta masă, îl acoperea cu omoforul și rostea rugăciunile ce erau în uz odinioară la sfințirea împăraților ortodocși. Apoi îl ungea pe domn cu mir pe frunte. Domnul se întorcea la tronul său în timp ce cantorii intonau următorul *polychronion : „Dă, Doamne, prea înduratului, dă binevoitorului nostru Domn, Domn a toată Țara Românească, viață îndelungată, ține-l, Doamne, la mulți ani !"* Patriarhul și domnul ieșeau amîndoi din biserică după aceea. În portic, domnul săruta mîna patriarhului, iar acesta, prin cuvinte și semnul crucii, îi dădea binecuvîntarea (Cantemir).

Se mai cînta *„Vrednic este"* și *„Întru mulți ani"*.

Întoarcerea la conac se făcea cu pompă. Cine-l vedea pe domn trebuia să se scoale în picioare, să pună mîinile pe piept și să se încline.

— Reis-efendi, chehaia-bei și cauș-bași formau cabinetul marelui vizir, ce unea în persoana sa funcțiile ministrului afacerilor streine, ale secretarului de stat și ale cancelarului. Ca ministru de externe era ajutat de un dragoman al porții și de un interpret grec din familie nobilă.

— *Damen-busul* — ceremonia sărutării poalei robei unui personaj în semn de felicitare, de recunoștință. Era executată de către ambasadori la marele vizir, sau la distribuirea soldelor ienicerilor.

— *Chisedar* — casier.

— *Düstar* — muselină ce se înfășoară în jurul unei calote formînd un turban.

— *Dulceața* — egal șerbet și magiun.

Rangurile ambasadorilor :

Ilcì-i-cebir (sau *böyüc ilcì*) — ambasador extraordinar.

— *Ilcì-i-murahhas* — ambasador plenipotențiar.

— *Ilcì-i-muchim* — ambasador rezident (al Angliei, Franței, Olandei).

— *Balios* — ambasadorul Veneției.

— *Ilcì-i-mianè* (sau *orta ilcì*) — ministru plenipotențiar.

— *Capu-chethüdasî* — însărcinat cu afaceri.

— *Nameresan* — purtător de scrisori.

— *Consolos* — consul.

— *Ulac* — curier.

Un alai :

De obicei, format din : ofițerul de justiție (su-bași), locotenentul de poliție cu ai săi (asas-bași), caușii (caușan), călăreții din incinta palatului (muteferichian), descendenții profetului (seid), învățătorii cei mari, meșaichii moscheelor împărătești (stareții), mevalii (învățații cei mari), demnitarii civili ai Divanului împărătesc, ușierul-șef, cașneghiranul (ofițerul care gusta mîncărurile), cărăuşii călăuze, tuiul împărătesc, deftereminul (intendentul finanţelor), şeful finanţelor Capitalei (defterdarul), primul demnitar al tezaurului, ministrul de externe (reis-efendi), imamul sultanului (duhovnicul), medicul-şef (reisul atîbba-efendi), judele armatei (ordu casisî-efendi), superiorul moscheii Sfînta Sofia (Agia Sofia şeichii), judele Capitalei, foştii demnitari cu gradul de vizir de Rumelia, puşi în disponibilitate, foştii demnitari cu gradul de vizir de Anatolia, puşi în disponibilitate, caimacamul Constantinopolului, demnitarul cu cifrele sultanului (tevchi-î-paşa), marele vizir (sadrazam), pontiful musulmanilor, căpitanii formaţiilor ieni契ereşti solac şi maiorul lor, intendentul orzului (arpà emini), intendentul grajdurilor, secretarul şelarilor, intendentul cailor (saisan), pajii, steagul profetului (liva-î-Resulah), primul şef al grajdurilor, intendentul palatului şi al grădinilor împărăteşti, însărcinatul cu jurisdicţia Bosforului, intendentul uşierilor, roba neagră a profetului păstrată în palatul Top-capù şi înfăşurată în 40 de înveliţuri, *Padişah hazretleri* (Majestatea-Sa), *Sehzad hazretleri* (prinţul împărătesc).

— *Iradè* — voinţă, decizie împărătească.

— Poruncile sultanului erau de mai multe categorii : *hatt-i-şerif* — proclamaţie ; *berat* — scrisoare.

— *Zarà* — măsură din comerţ ; erau patru feluri de *zarà*.

— *Endazè* — măsură de 68 de centimetri pentru stofe de bumbac şi lînă (*carsù arşînî*).

— Măsura de 70 de centimetri, întrebuinţată la arsenal.

— Măsura de 76 de centimetri întrebuinţată în zidărie (*meymar arşînî*).

— *Mumbaşirul* era un funcţionar ce mergea cu misiuni în provincie ca să comunice un ordin.

— *Yeniceri-agasî* — Comandamentul ienicerilor.

— *Cazascher* — membru al Divanului.

— *Hagheghian* — membru al Divanului.

— *Capudan-bei* — viceamiral.

— *Capudan* — căpitan de bord.

— *Mülazim* — ofiţer de marină.

— *Levend* — marinar.

— *Corbagî* — colonel sau căpitan de ieniceri.

— *Odo-başî* — ajutor de corbagî.

— *Chethü da-bei* — ministru de interne.

— *Orta-cauş* — subofiţer însărcinat cu executarea sentinţelor.

— *Deftermini* — şeful finanţelor.

— *Baş-călăuz* — ceauşul conducător, care deschide mersul la ceremonii.

— *Satîr* — executorul înaltelor ordine, însoţitor al cailor, călare.

— *Baş-cauş* — ofiţer superior, şeful regimentului.

— *Segban-başî* — intendentul cîinilor de vînat.

— *Bostangî-başî* — intendentul sau prefectul palatului.

— *Su-başî* — ofiţer de justiţie, şef de post de jandarmi.

— *Asas-başî* — ofiţer din al doilea regiment, locotenent de poliţie, care citeşte sentinţele.

— *Baş-mehter* — şeful toboşar şi subşeful muzicii.

— *Zilizen* — ţimbalist.

— *Boruzen* — trombon.

AMZA-HAIDUCUL

(*Pagini regăsite :* primele pagini de documentare pentru filmele de haiduci, 1962.)

— Fetele care se aruncă în fîntînă ca să nu fie violate de turci.

— Roabe la turci — popii — seceta — mînăstire trăsnită (loc de petrecere) — baltă de ascunziş — han — nuntă — înmormîntare — căluşarii — paparudele — robii ţigani — chefuri boereşti — biciuiri — decapitări — foc (arde Bucureştiul) — bordeie — pictori de biserici — poştalioane — cavalcada vitelor — Dunărea cu posturile de graniţă — atacuri turceşti — ţînţari — lintiţă — Uliţa Cavafilor — *ghinda cădea înainte de Sfinţii Arhangheli* — lupii — iarna — cula de ascunziş — iubirea pentru nevasta tatălui (la Groza, uciderea iubitei şi salvarea fiului) — icoanele din casă — sărătură (sărarii) — negoţ — *kir Iani Pachiţăkalerki* — seu cu cîlţi în gura dulăilor ca să nu latre — cetaşii Agiei — feştile — ogeac — coşul casei era plin de cuţite ca să nu scoboare pe acolo hoţii — *caragroşii nemţeşti* (bani) — stamboliu şi funducliu turcesc — *turtă şi colivă v-aţi făcut ?* — agoniseală — jălbile — pîrcălabul — *hîrşit de rele* — bimbaşi şi odobaşi — paşalele Bosniei — Nişul — surghiun — un *conac de hoagă stearpă* — banul Filipescul — Băcăleanu — Grigore Ghica — *buni de neam* — capcane — potere — costelive — gazde de haiduci — beciul Agiei — spurcaţii de cîrcotaşi ! — vine iernaticul ! — se duce pentru haznaua domnească — juvăţul — *vine finul cu plocon* (prada haiducilor) — dezgheţul apelor — toaca — tragerea podului de la mal — pazvanţii ostroveni — zaherele şi podvezi (impozitele) — Olteţul — priponul — tălăngi — plocoanele — *mîncare de urzici* — ploscă — ciob de seu (pentru luminat) — masale — facle — Hurezul — ociul — Duţă — egumenul Dosoftei — ceasloavele făcute din piele de capră — utrenie — *Partenie* — felinare — uliţe — psalmi — candele — ocniţe — paseri — chinovie — *tagma boerească* — *masa fraţilor* — ceauş — desagii — cuhnia mînăstirii — catarămile tachirului — tachir — jungher — pistoale — faguri de miere — ştiubeie abia lăsate din pradă — *mă fărîm să aflu* — şetrari — *pe la prînzişor* — zăduf — prispa arhondaricului — cîntec din frunză — zeciuiala de grîu — baniţe — surugii — Dobrosloveni — butca boerească — zaiafet — hodină — oblînc — *pistoalele se înfundă cu pămînt* — vad — *căpăţînile roţilor intră în noroi* — cai înaintaşi — serdarul Iamandi — Corlăteşti — istovul neamului — Fălcoi — bejenari — pulberea pistoalelor — băşici de bou la ferestre — *medelnicerul Sotir* — căşer — căuc cu apă — chelar — ţăst — boboc de gîscă — boerii veliţi — casa în formă de cruce — beciul cu găuri pentru puşti — butoaiele de vin au uşi secrete sau, în vie, cu fundul în sus şi acoperite cu fîn, ascund haiducii sub ele, au răsuflători pe la cepuri — sofale — scoarţe — icoane — narghilele — taburete — poliţe — străchini — oale smălţuite — cămări — sfeşnice — argint — arome — gutui — levănţică — parfumuri — apă de trandafir — taifas — găitane — vopsea de coajă de nucă pentru vopsitul părului — caftan de atlas — dulamă de jder (gulerul) — pe cap işlic de sobol — un *vin roş de vreme* — ispravnicul — isprăvnicie — olăcarul — cerdac — beizadeaua — arnăuţii — beşlii golani — anaforeaua de căftănire — e înscris în pitacul de domnie — (decizie a domnului) — înavuţire — comandă — Teslui — caftan — jilţ — curtea Băniei — sindrofie — calemgii — parascovenii — serdar — palicari — Zinca — Păuţa — Racoviceanu — jupîneasa Zoe — Safta — Cioabă — Cioflan — *părintele Neofit de la Rîmnic* — *Aniţa Gălăşeasca de la Coţofeni* — *Sultana Ralu* — laviţe — taler de cositor — garafe — azimă — peşchir de borangic — urzeală de inişor — colionul popii — *dă dezlegarea mesii* (o rugăciune) — cumetre ! — o cloaţă — pocal — ciubuce — ipingele de învelit — căpestre de cînepă — crosmă de fîn — şetre — colibe — clăcaşi — mocniţa bordeiului — *ne ia snaga !* — mumbaşiri — şuşanele — *zi-i un cîntec clocit !* — caută pe la cămări ! — fînarul — cîntecul Giurgina — zăvoi — *Cazaniile* — cugetul meu — cergă — troacă — semeţ — cula — vîrcolacii — jupîniţă — grinduri — paceaua de samur — borangic — sminteala boerilor — zaharicale — şerbeturi — *cîntă de inimă albastră* — stănoagă — *coclită inemă ai, heruvimule !* — divane — forfotă — poiată — ştreangurile cailor — slugi — adăpat — prididit — calabalîcul — temenele — nădragi cu găitane — şleaul căruţelor — hărmălaie — Slatina — hîrtoapele — cumpeni — cruci la răspîntii (surugiii se închină la ele) — pacoste — nămiez — arătare — ciutură — acareturi — zăvoaie de sălcii — *apele gîrîie* — ocoale de vite — galbin — podar — podărese — odrăslit — soroc — Uliţa Negustorilor — Uliţa Tîrgului de Afară — trecutul Oltului călare — ţoale — arănit — grăunţe — jecmăneală — furci — coase — securi — cremene şi iască la puşti — carpeni — ţăpoaie — leliţa — pastramă de capră — azimă — lacră — salbe — hangere — pîrleaz — *noaptea de prăsilă* — boccele — fierul păgînului — bajibuzucii — giurgiuvea — cioaca uşii — *medelnicerul Mihalache* — ţiţîna uşii — lume ciopor — alun — cînd o zăticni — foc la un han — iască — govie — hain — ur-

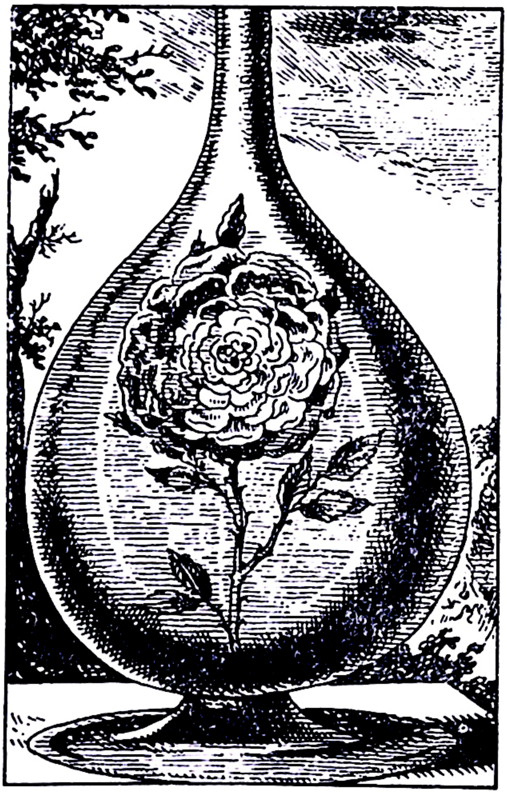

sitoare — jerăgai — chilimuri — un *vin de nisipuri* — ciurul — filigenele de cafea — colți de mistreț (podoabe ale casei) — blăni de sălbăticiuni — podele — pentru neamul românesc — Ostrovenii — Morunglav — Petroșenii — dezghețul Dunării — păgînii — arderea Craiovei — foc la Slatina — Strehaia — calicii — raiale — ordiile — prisoasele *(și să-ți beau prisoasele)* — haznale cu galbini — mînăstire grecească — dajdia dată Fanarului — s-a ținut Divanul — *ușurarea lăzilor* — slobod — la schela Islazului — Balș — scule — vetre — rînduială — *niște vite chirnave* — mazili — slovă — pleavă — taxaldiii — bășici cu plumbi — *Popa Dobre* — sfintele odoare — *unul de la Hotărani* — miriște — braniște — mile la proțap — Sfinții Voievozi — Preajba (mînăstirea) — *Popa Drăcea* — *Rusănești* — răchita — pămînt jilav — curmei — *de-ale gurii* —*Vadul apei* — trupița plugului — haraciul — răzmerița — iatacul boeresc — *Coțofeni* — la coptul viilor — cîrc serdarul — *Cloșani* — turcii — grecii — pandurii — ciuma — seceta — *are o casă împopistrată cu bîrne* — zăvozii — trăiști — cosor — noaten — palicarul — *Pantelimon sfîntul* — *Stînguleasa* — *Zlătarul* — *Pătrașcu* — *Duduveică* — *Scarlat*, Vișina Vădastra — buți — celar — caftan — pungi — tainiță — *i-ai vămuit ?* — ostrovul lupilor la Dunăre — stîrci — luntre — caice pe Dunăre — zăvoiul de la Potel — obrintirea piciorului — negustorii de pește — dă coconul jos din butcă ! — cațaon — chirăi — se taie urechea sau nasul — cîștiul de dajdie — *trage podul, mă, mai drept, că-ți trîntesc un glonț în piept, trage podul mai la vale, că-ți trîntesc un glonț în șale — că mi-e murgul cam nebun, trece Oltul ca pe drum* — anteriu de negustor — Zănoaga — Jiul — Bucovățul — Podul Calicilor — *Hristea Belivacă* (boer) — baș — beșleagă — canțilerie — pătul — frigări — grecoteii — lemn cîinesc — hodinește-ți bidiviii ! — sudălmi — un crăcan de corn — găvan — poșircă — vrană — foișor — Mînăstirea Bărbătescul — drum călcat cîinește — cavaf — bogasier — mahmudele — cișmeaua serdarului — vlădică — măsluială — *Gheorghe Cioabă* — șiștar — *afumarea cu ardei* — leșuri — prostime — gloată — manufacturi — tîrgoveți — ștafetă — căpitan de plasă — arnăuți — dregători — Divanul domnesc — divănit — dregători mari și mici : *logofăt* (șef de cancelarie domnească), *dieci* (grămătici), *pisari*, *vornic* (ministru de externe — atribuții judecătorești), *postelnic* (stă lîngă patul domnului ca confident), *ușier*, *vistiernic*, *birari*, *dijmari*, *cămărași de ocnă*, *vameși de hotare*, *spătar* (poartă sabia domnului), *paharnic*, *stolnic*, *medelnicer*, *sluger*, *clucer*, *jitnicer*, *pitar*, *comis*, *hatman*, *aprod*, *șătrar*, *armaș*, *zapciu de plasă* — taleri — parale — adeverez — o ocă de făină — *vel Radu sin Matei* — moara de la Frecăței — chervanul — aga Iordache Balș — haraciul — peșcheșul — angarale — casapi — vătaf de harabagii — bresle — bucluc — gîrbaciul — *arnăuți lăsați în cămașă* — *căluș de iarbă* — jupîne — sipet — barbă flocăită — suliman — oloi — suduie — trag la butuc — strecurarea într-o mînăstire sub haina unui cerșetor — doarme pe masa din altar (Amza) pe flori, la trecerea domnului pe sub Iisus — furtul din *cutia milelor* — pedepsirea călugărilor petrecăreți după utrenie — steaguri pictate cu sfinți — giuvaergiu care ajunge la domnitor — doi flăcăi peste care se toarnă apă, iarna, și se face sloi — unul legat în butcă strigîndu-și vina în gura mare — căratul după calul legat al flăcăilor — arcanul — o evadare în noaptea de Înviere — catană — zavistia — flinte — jocul de cărți al boerilor : *pharaonul* — haiduci vînzînd covoare cu o fată în ele — 200 de toiege (bătaie) — pielicele de iepure — postavuri — vite de pripas — colacul de gloabă — molifta Sfîntului Vasile cel Mare — norodul — vlaga — *dulceața țării* — smîrcuri — cucă—caftan — raiaua — otoman — Poarta — Cantemir — Brîncoveanu — pașalic — strîngerea curvelor de la cîrciumi și închiderea lor în beciurile Mitropoliei — *capugiul* (cel ce tăia capetele) — venit cu firman — rădvan — coconi — domnițe — duduci — balta de la Carvasara — Ulița Boiangiilor — Mahalaua Popescului — *tuiul de domnire* — Podul Beilicului — stuful și mai ales *Morile Dîmboviței* — din stuf se făceau rogojini, și calicii își puneau acoperiș pe bordeie din ele — Bucurescioara, plină de cai morți, umflați — domn — doamnă — beizadele (fii) — butoaie de păcură — stîlpi cu lumînări — porunceală — bal în cîșlegi — Resch — sala de la Mamalu — chioșc — meterhaneaua (orchestra turcească) — baluri — joc de zaruri — stos — pehlivanii — satîrașii — tufeccii (hoți) — Mahalaua Scaunelor — case de *rendez-vous* : Arghira, unde venea și Domnul — celetnicele — kiramelele — tălănitele (curvele) — legiuita însoțire — chiolhan — desfrînări — beizadea Costache (acesta trimite bărbații la trebuință ca să se culce cu nevestele lor) — soții îi ungeau pe amanți cu smoală, tăvălindu-i în pene — sărbătoarea Zalhanalelor — baș — drumul Pantelimonului — *săptămîna nebunilor* — *încuratul cailor la Sîn Toader pe cîmpia Teiului* — *dulapurile* — Drăgaica — cățui cu mirosuri — ierburi — mirosne — cărăuși — brașovence — diamanturi — mărgăritare — măscăriciul curții — la gros — jalbe — *Hoarcă* — *Păun* — vindeau titluri de boerie — banii se spălau în oțet pe vremea ciumei — fumuri de paie și bălegar — bat clopotele tot timpul — alaiul domnului — drumul la Mînăstirea Pantelimonului e urmat de calici și le aruncă bani — ferestre bătute în cuie de spaima ciumii — perdelele muiate în oțet — garduri date cu var — rug — chiverniseală — saci de sare — mesajul sultanului *(Trecute vieți)* — șetrele — sala de la Cișmeaua Roșie — valtrap de aur — buiestrul cailor — globuri la domn — gloabe — telescop — caleidoscop — spectru — ocheane — gherghef (la domnițe) — *păpuși, păpușele franțuzești, tot să stai să le privești* — un haiduc păpușar — mazil — mazilit — te înfigi la cașcaval — cioclii în timpul ciumei luau pe vii și pe morți și-i aruncau în căruțe — aveau fular roșu — morile de la Sfîntul Elefterie — morile lui Radu-Vodă — hagiu — arhon, bane — Maria-Ta — Înălțimea-Ta — vătaf de slugi — comandir de oști — garnizon — popor slobod — norodul s-a ticăloșit — pehlivan — flinte — *la Sfîntul Ilie urcarea dealului în genunchi* — jăcuit — uzurpare — rînduială — vinde la mezat dregătoriile — cuțitul la os — strașnic județ al sărmanilor — sfărîmarea picioarelor între doi bulgări de sare — se tăiau capul și mîna dreaptă la haiduci și se puneau la porțile beciurilor — neferii (poterași) — deghizări la haiduci — banii arenzii — sameș de județ care duce dările — copaci prăbușiți peste drumurile umblate —deghizare în călugări care vînd iconițe și lasă pistoale prizonierilor — tractire — fierari — harapnice — birjari — ambulanți — pristavi (strigători ai hagiei) — case joase (bordeluri) — femeile desculțe cîntau la ferestre : *Mititico, vino-ncoace* sau *Tu ești puișor canar* — dughene cu samar (acoperiș de frunze în față) — tarabe — carnea se vindea pe scaune (butuci), mirosea, muște — boerii nu permiteau scaune în apropierea curții lor — străzi înguste de lemn — caii își rupeau gleznele în butuci — trăsuri de la Viena (multe — semn de pricopseală) — vizitiul era despuiat pînă la brîu (de obicei, țigani buzați) — plimbare la Herăstrău — boerii umblau călări, urmați de cerșetori — pehlivanii mergeau pe sîrmă, înghițeau flăcări, treceau prin iatagane — se frigeau boi întregi în piață — la palat se trăgea cu flintele în cinstea oaspeților — băteau clopotele — papucii se lăsau la ușă în vizite, se călca pe covoare — boerii duși de subsuori — purtau toiege care marcau funcția — se pupau umerii, se pupa mîna — năpăști — obodă și moarte — capetele tăiate puse pe scările bisericilor, în ele se înfigeau luminări — *Duță* — *Stînguleasa* — *Grecu* — *Nica* — *Ralet* — treabă — cilibiu (distins) — filomelă (privighetoare) — leteră (scrisoare) — lipscan — locandă — rușfet (bacșiș) — salepgiu — telal — mezat — mîndru ca un călifar — taraful boerilor răzvrătiți — chera Duduca — ciohodar — sacaua de la Filaret — chera-mu (draga mea) — fos-mu (lumina mea) — scos la silime (sărăcie) — Bărăția — hanul de la Filaret — cojocarii — abagiii — găitănarii — aveau rățele și horbote (doamnele aveau) — milostivo ! — miel copt, miel rupt — mare firoseală (pagubă) — huzmet (partea de pradă) — trei muieri și-o gîscă fac un tîrg — edrișaimi și lămîi în case — arhonda, vel postelnice ! (formule în care domnul se adresa celorlalți) — paradigma — apă de Filaret pentru boeri — apă de gîrlă pentru slugi — mirodenii — amoreza postelnicului — teleleică.

LABORATOR

(*Pagini regăsite* : jurnal de lectură, 1952—55.)

Om, vis al unei umbre... (Pindar).

Spinii, ce sunt spinii ? O răutate a florilor (Exupéry).

Misterioasa țară a lacrimilor (Exupéry).

Ochii sunt bufonii inimii (Shakespeare).

Actorul e numeros prin profesie ca un hotel (Arghezi).

Toată arta e o problemă de nuanță, între fin, vulgar și pedant : le deosebește un nimic, o limită de echilibru, un fir de păianjen albastru. Îi lipsește totdeauna ceva : spontaneitatea ; o împovărează ceva: rutina ; și caută zadarnic ceva : emoția (Arghezi).

Circul, epigramă în salturi.

Circul, epigramă în tumbe.

Trebue să poți suporta doi sau trei viermi dacă vrei să cunoști fluturii (Exupéry).

Mercurul este mișcător și mut, greu și toxic, este ceea ce între animale este șarpele (dintr-un manual despre *Averile pămîntului* de Semionov).

Ceea ce nu mă face să mor mă face mai puternic (Nietzsche).

Omul este ceva ce trebue depășit (Nietzsche).

Să acționezi totdeauna cu o absurditate rațională (Terentius).

Nu ridici un sanctuar fără a dărîma altul (Nietzsche).

În artă e mai important să descoperi decît să știi.

Orice lucru a început prin a nu fi (Th. Aman).

Wotan a pus în pieptul meu o inimă dură (Nietzsche).

Totdeauna am rîs de slabii care se cred buni pentru că laba lor este infirmă (Nietzsche).

Un popor este ocolul naturii pentru a ajunge la șase-șapte oameni mari (Nietzsche).

Cîteodată fiară,
Cîteodată floare,
Cîteodată clopot ce se certa cu cerul... (Lucian Blaga).

...De l'oiseau que tu blesses, qui sait s'il ne reste le vol (Rilke).

Poetul

De mine te-ndepărtezi, tu, oră,
Rănit mă lasă fluturarea-ți de aripă,
Singur, și ce pot face cu această gură,
Cu-această noapte, cu-această clipă ?

Iubită n-am și casă n-am unde să stau
Și nici un loc pe care să trăiesc,
Și orice lucruri cărora mă dau
Devin bogate și mă cheltuiesc.

Cine rîde acum undeva în lume
Rîde fără rost în lume,
Rîde de mine.

Cine plînge acum undeva în lume
Peste mine plînge.

Cine moare acum undeva în lume
Către mine rîde...

Stinge-mi lumina ochilor, te pot vedea,
Acoperă-mi urechile, te aud uşor,
Fără picioare către tine pot umbla
Şi fără gură pot să te implor.
Frînge-mi în două braţele, la fel,
Te va cuprinde inima-mi în loc.
Opreşte-mi inima şi creierul va bate.
Iar de-mi vei zvîrli în creier foc
Pe sînge te voi duce mai departe.

Rilke

Grecia

— Platon spunea despre cetăţile eline că sunt aşezate în jurul Mediteranei „ca nişte broaşte în jurul unui iaz".

— Sfîrşitul elenismului: 217 î.e.n. (romanii pătrund pe teritoriul Peninsulei Balcanice — Iliria) sau 146—31 î.e.n.

— Rostovţev : elenismul s-a creat pe bazele culturii orientale fără să se fi contopit cu aceasta.

— Actele de eliberare săpate în zidurile templului de la Delphi.

— În Attica, la începutul secolului al IV-lea, Iphikrates conduce trupe de mercenari.

— În timpul războiului peloponeziac, la Deceleea, 20 000 de sclavi dezertează la spartani.

— Filosoful Zenon recomanda unitatea universală.

— După Diodor, Alexandru ar fi practicat *sinoikismul* (contopirea mai multor cetăţi cu locuitorii lor). Era primul pas către o cultură universală.

— Koreele la Erekhtheion.

— De pe Akropolis se vede cîmpia atică.

— Lordul Elgin a furat o koree.

— Cupole bizantine.

— În Piaţa Constituţiei se află vechiul palat regal în care s-a instalat pe vremuri adunarea republicană (Camera). Stil plat, arhitect bavarez.

— Coloana unde a venit să moară Oedipus.

— Teseionul, observatorul.

— Heliconul, arbori pipernicìţi, cipri, iasomie, esplanada cu ruinele Olympionului. Linişte, pustiu, şaisprezece coloane corintice, una căzută sub ciclon.

— Arcul lui Adrianus, Athena romană, nimic elenic, nimic sacru.

— Cafeneaua, jurnalele, instituţia politică ; chebapul, mastica, alcoolul la gheaţă.

— Teatrul lui Dionysos ridicat sub Lycurgos. Sylla, Nero l-au terminat.

— Ruine, evocarea marilor voci ale actorilor.

— Marmura pantelică.

— Despre ruinele închise în muzeu. Aerul şi zidurile. O operă în aer liber, chiar dacă e mediocră, e mai preţioasă decît o capodoperă într-un muzeu. Nu spune asta un francez ? (Mauclair)

— Odeonul lui Perikles (sanctuarul lui Asklepios).

— Turcii lui Reşid-Paşa au bombardat Akropolis ca şi veneţienii.

— Areopagul unde predica Sfîntul Paul.

— Ceva despre Demosthenes Phryneea.

— Pnyxul, unde urla poporul.

— Flori de hiacint.

— Teseionul sordid, umil.

— Agora, un labirint de străzi. Se vindeau cai şi vin. Tavernele joase.

— Acoperişuri de ţiglă acoperite de muşchi şi viţă. Un fel de bazar, ars de poliţie. Aici aveau loc întrunirile politice. Umbla Aristophanes să culeagă cuvinte. Acum, un cartier pitic.

— În Agora, în turnul vînturilor, se afla un ceas hidraulic din secolul I, dat de sirianul Andronicos.

— Fiecare faţă a turnului poartă numele şi figura alegorică a unui vînt.

— Muzeul Naţional : vasele de jertfă, resturile şefilor de popoare, măştile, metalul mîncat, armuri coclite.

— Grecii au fost la început barbari, cruzi, răi, cum i-au zugrăvit Homer şi Eschyl, şefi de bandă. Mai tîrziu, Sophokles i-a făcut miloşi, roşi de remuşcare.

— Elinii lui Perikles nu erau dulci şi blînzi. Regii erau războinici. A existat o exploatare a sclavilor care scoteau aurul din mine.

— Marmura, care evocă atît de bine anatomia omului... Ştiinţa sculptorilor, vibrarea pietrei, privirile oarbe ale statuilor, stricate mai apoi de moda desenării precise, naturaliste, a detaliului. Gestul alergării, odihna muşchilor, încordarea lor.

— Pireul cosmopolit. Vapoarele, ciorchine. Miniul roşu, tarabe, negustori.

— Biserica bizantină de la Daphnis, paisprezece secole de vechime. A înlocuit un templu al lui Apollo. E opera primilor creştini. Laurul nu mai există. Senzaţie de părăsire, de linişte. Stilul bizantin, secolul al XI-lea.

— Sounion, după ce străbaţi cîmpia atică. Pini, măslini, viţă, totul pietros. Măgarii, ţăranii cu poveri. Se urcă întîi Laurionul.

— Pe vremea lui Perikles şi Pisistrates încă, mari exploatări de argint. De curînd se scoate magneziu şi zinc.

— Templul lui Poseidon.

— Navigatorii vedeau templul la întoarcerea din fabulosul Orient.

— Golful Salonic în depărtarea albastră.

— Costumul aproape sălbatic.

— Delphi, peisaj roz-roşu, ca toată Attica.

— Theba cu olăriile ei bătrîne. Evocarea lui Oedipus şi a Antigonei.

— Beoţia, Focida, Levadia, rîul Lethe (pe undeva), rîul uitării.

— Prezenţa istoriei şi a amintirii asupra locului roz-verzui. Parnasul.

— Castalia cu stîncile jertfelor (300 de metri înălţime).

— La Delphi au ajuns galii şi tracii, Sylla şi Nero (evocarea armatei romane).

— Muzeul, Sfinxul, bătălia giganţilor cu zeii, dramatice epopei în piatră.

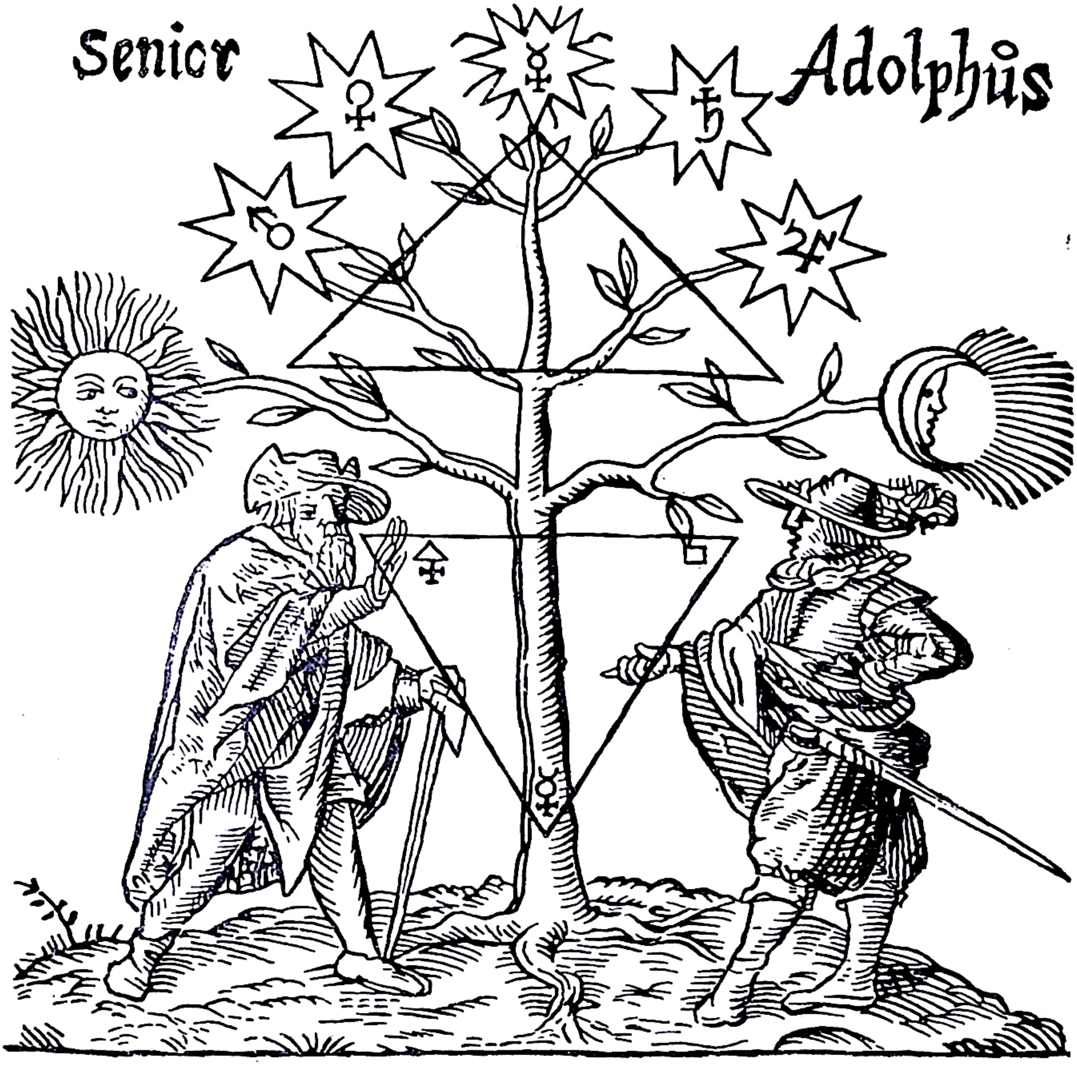

— Antinous, favoritul lui Adrianus.

— Obiceiuri : mortul era chemat de trei ori pe numele său. Îi doreai să se poarte bine și să-i fie pămîntul ușor. Se înmormîntau armele, obiectele, vasele, hainele. Vin pe mormînt ca să-i potolească setea. Și alimente. Se sugrumau caii și sclavii. Sufletul era legat de trup, îi trebuia o locuință. Sufletele care rătăcesc pentru că n-au trup... Sufletul rătăcitor devine rău, aduce boli și sperie.

— Credința că după moarte e bine și pace.

— Generalii care nu-şi îngropau soldaţii de pe mare, de pe uscat, erau ucişi pentru impietate.

— La început nu se credea că sufletele se adună undeva pentru judecata de apoi. Ele erau legate de trupurile depuse în mormînt. La date fixe se aducea mîncare la morminte (Ovidius, Vergilius), flori, iarbă, sînge de victime ; laptele şi vinul erau vărsate pe mormînt, alimentele solide erau trimise mortului printr-o gaură. Se punea şi parfum pe mormînt (Plutarch despre moartea plateenilor). Morţii erau sacri, buni. Chiar cei răi deveneau buni şi zei prin moarte. Mormintele deveneau altarele zeilor de sub pămînt, ale morţilor. Hinduşii credeau la fel. Ofrandele erau duse regulat; dacă se uitau, sufletul morţilor devenea răutăcios. Morţii, deveniţi zei, erau numiţi de greci *demoni* sau *eroi* (*genii* la romani). *Manii,* la hinduşi. Frica de morţi.

— Casa avea altar, cenuşă, focul sacru ; focul era făcut cu anumite esenţe, puritatea focului a dat la figurat morala. Focul se aprindea prin concentrarea soarelui sau prin frecarea a două lemne. Zeilor li se dădeau obiecte de lemn, grăsimi, vin arzînd, ulei pentru a mări flacăra.

— De ce în Grecia sunt animale puţine ? Statui de oameni, nu de animale ca în Orient, Egipt.

— Nu se oferă stomacului nimic înainte de a se da focului sacru (zeului). Zeii sunt lacomi, avizi.

— Cu timpul, altarul (numele lui) se transformă într-o femeie, pentru că numele altarului era femenin. I s-a făcut altarului statuie. Statuia reprezenta focul sacru. Nu se face dragoste în faţa focului sacru. El devine o persoană morală.

— Vesta, egal focul sacru, zeiţa-fecioară, nu zeiţa fecundităţii — sufletul universal, inima, ordinea, morala.

— Fiecare familie are zeii săi. Mortul fără copii este expus rătăcirii veşnice pentru că nu are cine-i da de pomană. Pomana se dă numai de familie. Mormintele se sapă în curtea caselor (ca la noi în Ardeal) pentru a fi aproape de rude. Altarul ascuns în casă. Coabitarea intimă cu zeii. Tatăl devine preot.

— Ceremoniile. Imnurile pentru zei erau diferite de la casă la casă.

— Transmiterea credinţei se făcea de la bărbat la bărbat.

— Familia. Prin căsătorie femeia îşi schimba zeii, după zeii bărbatului.

— Căsătoria : rochie albă, coroană, voal alb, flacăra nupţială, cor, albul religios, se simulează furtul fetei. Femeia devine fiica bărbatului său.

— Maledicţia la divorţ. Se rup legăturile religioase.

— Mormintele erau pe familiii. Nu se permitea înmormîntarea streinilor în cavoul familial. Mormîntul nu se distruge şi nu se mută.

(Pînă aici Mauclair.)

Schema unui reportaj despre Grecia (ratat).

— Echipaj regesc la argonauţi.

— Somnul ca pedeapsă.

— Amoralitatea zeilor, vezi Junona.

— Gelozia zeilor (Midas, Apollo erau foarte geloşi).

— Prolificitatea zeilor.

— Narcis care se îneacă contemplîndu-se.

— Fizica la greci.

Zeii

La greci	*La romani*
Zeus	Jupiter
Hera	Junona
Athena	Minerva
Phoebus	Apollo
Artemis	Diana
Hermes	Mercur
Hephaistos	Vulcan
Hestia	Vesta
Ares	Marte
Aphrodite	Venus
Poseidon	Neptun
Cronos	Saturn
Demetra	Ceres
Persephone	Proserpina
Hades	Pluto
Dionysos	Bacchus
Eros	Cupidon

— Diana e ucigaşă, deşi e prezentată ca o fiinţă delicată. Ea a ucis pe fiii lui Niobe şi pe Orion.

— Muzele au consacraţi munţi : Olympos, Parnassos, Pind.

— La indieni : *Agni* — zeul focului. I se adresau imnuri — poezii sacerdotale, monotone, uniforme. *Uşas* — Aurora ; *Surya* — zeul soarelui ; *Varuna* — zeul mărilor.

— Mitul vedic al Aurorei care precedează soarelui, soţul ei.

— *Teogonia* lui Hesiod are ceva din imnurile vedice : „Nu era moarte, nu era nemurire. Nimic nu arăta ziua, nimic nu arăta noaptea. Numai el singur părea că trăieşte. La început întunericul era învăluit de întuneric ; apa se găsea fără impulsiune ; totul era amestecat. Fiinţa îşi găsea liniştea în sînul haosului şi acest mare tot s-a născut prin puterea evlaviei. La început Eros a fost în el şi din spiritul său a ţîşnit prima sămînţă".

„La început era haosul, apoi pămîntul, cu întinsul său sîn, veşnicul şi neclintitul susţinător al tuturor lucrurilor, apoi Tartarul, întunecosul, din fundul abisului întregului pămînt, în sfîrşit, Eros, cel mai frumos dintre cei fără de moarte."

— *SAMAVEDA* — *Veda* cîntecelor de care se serveau preoţii în timpul jertfelor aduse *Soniei*, o plantă divinizată.

— *YAJURVEDA* — *Veda* sentinţelor din timpul jertfelor.

— *ATHARVAVEDA* — descîntecele farmecelor, jurăminte, blestemele duşmanilor, contra farmecelor de iubire, contra demonilor, rugăciuni de sănătate.

— *UPANISHADE* — învăţătură misterioasă.

— *Legile lui BHRIGU* (Manu) — colecţii de teorii metafizice, arta de a guverna oamenii.

— *RAMAYANA, MAHABHARATA* — poeme epice ce descriu societatea condusă de monarhi absoluţi, caste ierarhizate. Prima : casta sacerdotală a brahmanilor.

— *Ramayana* povesteşte cucerirea Indiei meridionale de către arieni şi întîmplările lui Rama (omul care place), fiul rasei solare din Ayodhya. Seamănă cu *Iliada*.

Mahabharata are 200 000 de versuri — e a cincea *Vedă*. Inferioară primei, cîntă eroii și războaiele naționale.

— *YAMA* — zeul morții (într-o legendă e un cîine).

— Viziunea despre infern a indienilor seamănă cu viziunea grecilor.

— Preoții au folosit secole întregi poezia pentru scopuri religioase.

— Dramele prezintă întîmplări ale zeilor cu oamenii.

Fazele populării Greciei :

— Emigrarea ionienilor din nordul Peninsulei Balcanice în Grecia locuită de o populație preelenică.

— Emigrarea acheenilor. Ei au împins pe ionieni prin Eubeea și Ciclade pînă la coastele Asiei Mici. Attica a rămas ocupată de ionieni ; acheenii au format un imperiu puternic întins pînă în Asia Mică, stăpînind Pamphylia, Cipru, Lesbos — despre asta vorbesc inscripțiile hitite descoperite (din secolul al X-lea î.e.n.).

— Războiul Troiei are loc în perioada acheeană. Se bănuiește că Paris (Alexandros) ar fi regele istoric Alaksandrus din Bilusa, amintit de documentele hitite.

— Dorienii, cu triburile înrudite : tesalioții, beoțienii au desființat Imperiul acheean și s-au instalat în Thessalia-Grecia din mijloc, fără Attica și Peloponez.

Cîntece populare la vechii greci :

— De război, de doliu — *linos* (un erou plîns anual, ucis de Apollo, fiind frumos ca acesta), de nuntă, erotice, de masă, de leagăn, religioase.

Un cîntec de iubire :

„Tineri, veniți să cîntați, veniți să vedeți, veniți să aflați cum începe iubirea. Ea începe de la ochi, se coboară la buze, de la buze ea alunecă la inimă și în inimă ea prinde rădăcini. Cînd ne-am îmbrățișat, frumoasa mea, era noapte ; cine ne-a văzut ? Noaptea și aurora, stelele și luna. O stea a coborît și-a spus mării ; marea a spus-o vîslei, vîsla corăbierului și corăbierul a cîntat-o noaptea la poarta frumoasei sale".

Cîntece de nuntă — *himeneele.*

Cîntece de doliu — *threnoi.*

— Eolienii, alungați din Grecia Centrală din pricina invaziei dorienilor, se stabilesc în nord-vestul Asiei Mici, în Eolida, unde găsesc o populație veche cu care se bat. Aceste lupte au născut asediul Troiei (cîntecul). Ionienii termină poemele homerice la care adaugă legende proprii. Homer era un eolian din Smyrna. *Iliada* și *Odiseea* erau constituite în secolul al VII-lea î.e.n. Pisistrates la Panatheneea le unifică.

— Imnurile religioase : *peanul* — *iporhema* — *ditirambul* — *prosodiile* (cîntece de procesiune) — *parteniile* (cîntece de procesiune cîntate de fete).

— *Epitalamul* (himenea), *scoliile* (cîntece de masă), *encomiile* (lauda oamenilor mari), *epiniciile* (ode triumfale).

— Anacreon n-a fost patriot.

— Mahaffy spune că grecii plîngeau înaintea luptelor.

— Akropolis presupune fortăreață, locul de refugiu al locuitorilor (restul în *Șantier,* vol. 9, p. 2 344 ; vol. 6, p. 1 659 ; vol. 5, p. 1 572 ; *Teatrul grec,* p. 138).

Ducici despre greci.

La Delphi.

— În drum, Cheroneea. Parnasul, în apropiere. În aceste văi Hesiod își păștea „oile lui de mătase". Beoția gravă. Lenea de granit de la Cheroneea, mormîntul libertății grecești. Aici Theba și Athena au fost învinse de Filip. Demosthenes a luptat la Cheroneea. Tebanii și-au înmormîntat morții într-o groapă comună și au pus un leu de granit deasupra. Alexandru, la șaisprezece ani, a zdrobit legiunile tebane.

— Theba l-a avut pe divinul Pindar. Athena da filosofi, Theba, viteji.

— Sophokles spunea : „Theba este singurul loc unde oamenii muritori nasc zei".

Izvorul Castalia de la Delphi. Aici Apollo a ucis un zmeu-femeie, semănînd dinții fiarei în jur. Pe cîmp au răsărit niște giganți care se uciseră între ei. Au rămas cinci care născură pe tebani, printre care și pe înaintașii lui Oedipus. În această regiune s-a născut Dionysos, fiul Semelei.

— Solon — comerciant, poet, legiuitor, soldat.

— Aristeides și Chimon — mari oratori și soldați.

— Perikles — orator olimpic, general.

— Thukydides — șeful partidului aristocrat, comandant de armată.

— Xenophon — scriitor, moralist, istoric, căpitan.

— Sophokles — comandant al flotei împotriva Samosului după succesul *Antigonei*.

Din pagini de critică, *Despre sine însuși,* de Sainte-Beuve :

Citate :

— În portretele mele, mai adesea lauda este exterioară și critica interioară.

— Strîngeți buretele, amăreala va țîșni.

— În critica mea, încerc să-mi adaptez sufletul la sufletul altora ; mă detașez de mine ; îi îmbrățișez, caut să intru în pielea lor și să fiu la fel cu ei. Am reușit oare ?... În ce latură, oare, sufletul meu n-a izbutit să surprindă și să-nțeleagă sufletele delicate sau mari cărora m-am adresat să le zugrăvesc ? Prin ce mi-au scăpat Theokritos, doamna de La Fayette sau cardinalul Richelieu ?

— În literatură sunt un mare descoperitor de pămînturi noi. Le trec în revistă, le semnalez, cîteodată debarc în ele, rareori mă și stabilesc.

— Am voit să introduc în critică un soi de farmec. Și-n același timp, mai multă realitate decît era mai-nainte ; într-un cuvînt, poezie și totodată ceva fiziologic.

— Cu vîrsta, fiziologia cîștigă.

— Aș vrea ca toate aceste studii literare să poată folosi într-o zi la stabilirea unei clasificări a spiritelor.

— Eu nu sunt un istoric, dar am unele laturi de istoric.

— Dacă, urmărindu-mi amorul-propriu în toate travestirile lui, m-aș judeca pe mine însumi, aș spune : „S.-B. nu alcătuiește un portret în care să nu se oglindească ; sub pretext de a zugrăvi pe cineva, ne zugrăvește mereu profilul lui însuși".

— Căci, dați-vă bine seama : în alții mă prefer mereu și mă celebrez pe mine. Fiecare critic, în timpurile favorite pe care le-nvie, nu-și face decît propria lui apoteoză.

— Gîndesc de multă vreme un lucru. În criticile pe care le facem, judecăm mult mai puțin pe alții, decît pe noi înșine.

— Nu sunt altceva decît un iconar al marilor oameni.

— Am gîndit totdeauna că trebue să-mprumutăm cerneală din călimara fiecărui autor pe care avem să-l zugrăvim.

— Critica e pentru mine o metamorfoză ; încerc să mă absorb în personajul pe care-l zugrăvesc. Mă prefac după el, chiar prin stil, îi împrumut și-i folosesc expresiile : sentimental și cu voință, vaporos cu doamna de Krüdner, ușor, abstract și strîns cu domnul Vinet, limpede și curgător, în felul veacului al optsprezecelea, cu doamna de Charrière. Iată unde țintesc ! În felul acesta, repet moravurile subiectului.

— Nu există decît un fel de-a-nțelege bine oamenii : să nu te grăbești judecîndu-i, să trăiești în preajma lor, să-i lași să se explice, să se desfășoare zi de zi și să se zugrăvească în noi ei înșiși. La fel și cu autorii morți, citiți încet, lăsați-i să se miște, vor sfîrși prin a desena cu propriile lor cuvinte.

— Îmi place erudiția, dar o erudiție stăpînită de judecată și organizată de gust.

— Adevărata critică la Paris se face vorbind ; ducîndu-se la scrutinul tuturor opiniilor, criticul își va dobîndi rezultatul cel mai complet și mai drept.

— Există două literaturi : ...o literatură oficială, scrisă, convențională, profesată, ciceroniană, admirativă ; cealaltă, orală, în conversații la gura

sobei, anecdotică, zeflemistă, ireverențioasă, corectînd și adesea bătînd-o pe cea dintii, murind cîteodată aproape-n întregime odată cu contemporanii...

— Mi-e aproape cu neputință să scriu asupra principalilor autori ai timpului, am ajuns, de multă vreme, să nu mai le judec operele, ci însăși persoana, și să-ncerc a le surprinde ultimul cuvînt. Acest fel de observație ține prea mult de om, ca s-o publicăm în timpul vieții.

— Niciodată literatura nu mi se pare a avea mai multă savoare decît atunci cînd vine din partea unuia care nu se-ndoiește că face literatură.

— Darul criticului... devine aproape geniu cînd, în mijlocul revoluțiilor gustului, între ruinele unui gen îmbătrînit care se prăbușește și inovațiile care dibuie, e vorba să discearnă cu limpezime, cu certitudine, fără moliciune, ce e bun și ce va dăinui ; dacă, intr-o operă literară nouă, originalitatea reală ajunge să răscumpere defectele.

— Critica pentru mine (ca și pentru domnul Joubert) e plăcerea de a cunoaște spiritele, nu de a le regenta: un binoclu și nu o vargă.

— Îmi place să judec totdeauna pe scriitori după forța lor inițială, descurcîndu-i de tot ce au prin experiență.

— Toată preocuparea mea în *Port-Royal* este să studiez și să-nfățișez măreția și nebunia creștină, fără s-o micșorez și fără s-o împărtășesc întru nimic. Așa ceva nu se mai făcuse cu atîta curiozitate și imparțialitate.

— În articolele rapide, în portretele prescurtate, inserate fie în *Constituționalul*, fie în *Monitorul*, se-ntîmplă cîteodată ca, din necesitate și pentru a respecta conveniențele locului, imaginea să fie-ndoită la colțuri; dar încerc ca portretul să semene cel puțin celui viu și să se desprindă cu ajutorul mediului.

— Am vîrsta la care-au murit maeștrii mei : Horatius, Montaigne și Bayle ; pot să mor (1865).

— Ca Solomon și Epikuros, am ajuns la filosofie prin plăcere. Asta valorează mai mult decît să ajungi acolo în mod penibil, prin logică, ca Hegel și Spinoza.

— Nu cer oamenilor decît un lucru : să-mi lase cît mai mult timp pentru mine, multă singurătate și totuși să se expună cîteodată observației mele.

— În fiecare zi mă schimb ; anii trec unii după alții, gusturile mele de altădată nu mai sunt cele de azi ; însăși prieteniile mele se irosesc și se reînnoiesc. Înainte de moartea ultimă a ființei schimbătoare ce-mi poartă numele, cîți oameni n-au murit încă în mine ?

— Crezi, cititorule, că e vorba numai de mine personal ? Dar gîndește-te puțin și vezi dacă e vorba și de tine...

— Gîndesc despre critică două lucruri care par contradictorii, dar care nu sunt : 1. Criticul nu e altceva decît un om care știe să citească și care-nvață pe alții să citească ; 2. Critica, așa cum o-nțeleg și cum aș vrea s-o practic, este o invenție și o creație continuă.

— Am o singură plăcere, să analizez, să herborizez ; sunt un naturalist al spiritelor.

— Ceea ce aș voi să-ntemeiez este o istorie naturală literară.

— Mai mult ca oricînd sunt oportune judecățile ce țin de adevăratul gust, dar nu mai e vorba să dai judecăți retorice. Astăzi, istoria literară se face la fel ca istoria naturală, prin observații și adunare de material.

— În critică, am fost destul avocat, acum să fiu judecător.

— Aveam o manieră : mă-nvățam să scriu într-un fel ocolit, să mîngîi și să-mi rafinez ideea ; mă complăceam în ea. Nevoia, această mare muză, m-a silit brusc să mă schimb ; această nevoie, care-n marile momente face ca mutul să vorbească și bîlbîitul să articuleze, m-a silit, într-o clipă, să ajung la o expresie netedă, clară, rapidă, să vorbesc pentru toată lumea în limba tuturora; îi sunt recunoscător.

MĂRTURISIRE:

„Tinere, care te dedici *Literelor* și care te-aștepți să fii tratat cu blîndețe și onoare, ascultă din gura unuia care le cunoaște destul de bine și le-a practicat și iubit de aproape cincizeci de ani, ascultă și închide în suflet aceste sfaturi și următoarea povață: Dă-ți silința față de cărți și de studiu din cea mai fragedă copilărie; petrece-ți frageda tinerețe tot în studiu și în melancolia visurilor pe jumătate înăbușite; exersează-te în singurătate să-ți exprimi naiv și cu îndrăzneală ceea ce simți și ambiționează, cu prețul durerii, de a-nzestra, dacă se poate, poezia țării tale cu o vînă intimă, încă neexploatată; caută-ți cele mai nobile prietenii, aducînd în ele bunăvoința și sinceritatea unui suflet deschis și dornic mai înainte de orice să admire; revarsă-ți în critică, rivala și sora poeziei tale, efuziunile, simpatia și cea mai pură substanță a ta; laudă, servește cu vorba talentele noi, care și-au spus cuvîntul, mai întîi atît de combătute, și nu te gîndi să te desparți de ele decît în ziua în care ele însele; se abat din calea dreaptă și își înșeală promisiunile date; fii atunci măsurat și rezervat față de ele; pune o distanță convenabilă, respectuoasă, ani lungi de refleoție și de pauză între tinerele tale speranțe și ultimele regrete; variază-ți fără-ncetare studiile, cultivă-ți în toate sensurile inteligența, n-o cantona nici într-un partid, nici într-o școală, nici într-o singură idee; deschide-i porțile spre toate orizonturile; poartă-te cu un fel de neliniște prietenoasă față de tot ceea ce e mai puțin cunoscut, față de tot ce merită să fie și închină-i o curiozitate exactă și în același timp mișcată; pune conștiință și seriozitate în totul; ferește-te de lăudăroșenie și pînă și de umbra șarlatanismului; față de marile amoruri-proprii, tiranice și devoratoare, care cred că totul li se datorește, păstrează în mod statornic rîndul al doilea; păstrează-ți independența și modesta demnitate; oferă-te pentru un timp, dacă trebue, dar nu te-nstreina; nu te apropia de personajele cu cel mai mare renume și cu cea mai mare trecere în timpul tău, de cei care dețin puterea, decît cu modestie cuviincioasă și demnă; primește puțin, nu cere nimic; dar plătește cîteodată prin farmecele spiritului ceea ce soarta nedreaptă ți-a refuzat să dai sub o altă formă, mai comodă și mai puțin delicată; frecventează societatea și ceea ce se cheamă lumea, pentru a trage profit pentru *Literatură;* cultivă *Literele* în vederea lumii, încercînd să le dai întorsătura și agrementul fără de care nu trăiesc; cedează cîteodată, dacă inima-ți spune, dacă o dulce violență te obligă la asta, unei bunăvoințe amabile și de bun gust, niciodată în fața interesului și nici a grosolanului trafic al amorurilor-proprii; fii judicios și clarvăzător, pînă și-n slăbiciuni, și, dacă spui întreg adevărul, nu scrie niciodată neadevărul; oboseala să nu te cuprindă niciodată; nu te socoti niciodată ajuns la vîrsta la care alții se odihnesc, sporește-ți curajul și ardoarea; reîncepe ca un debutant, grăbește-te spre a doua și a treia carieră, reînnoiește-te; oferă publicului, zi cu zi, rezultatul limpede şi manifest al lecturilor, al comparaţiilor strînse cu trudă, al judecăţilor mai coapte şi mai adevărate ; fă ca adevărul singur să profite de pierderea iluziilor ; nu te teme că ai să te risipeşti astfel şi să-ţi măsori forţele cu ale confraţilor întru acelaşi meşteşug, care cunosc greutatea continuă a unei opere greu elaborată, în aparenţă atît de uşoară..."

Din *Căpitani străluciţi* de C. Nepos :

MILTIADES

— Miltiades din Athena a fost învingătorul perşilor la Marathon.

— O solie a fost trimisă la Delphi, ca să ceară sfat de la oracol şi să întrebe pe Apollo cine să le fie lor cel mai bun conducător. Căci pe vremea aceea Chersonesul îl stăpîneau tracii şi cu aceştia trebuiau să poarte război. Soliei, care a întrebat de sfat, i-a răspuns Pythia să-şi aleagă de comandant pe Miltiades, numindu-l chiar pe nume.

— *Barbar*, în limba greacă veche, e identic cu *negrec :* astfel poate fi numit orice popor.

— La îndeplinirea acestor fapte l-a ajutat nu numai înţelepciunea lui, ci şi norocul.

— Căci între colonişti avea autoritatea unui rege, numai titlul îi lipsea încă.

— Tot pe aceleaşi timpuri, Darius, regele perşilor, a hotărît să treacă oşti din Asia în Europa şi să înceapă război cu sciţii. Peste Dunărea de jos a fost făcut un pod pe care aveau să treacă oştile.

— De fapt, cucerirea Insulei Lemnos e isprava lui Miltiades. Înfiinţarea coloniei în Chersones şi celelalte ce s-au spus aici sunt faptele lui Miltiades care a trăit pe vremea lui Pisistrates şi a fost unchiul lui Miltiades de mai tîrziu.

— Darius însă, întorcîndu-se din Europa în Asia, a fost pus la cale de sfetnicii săi să supună Grecia. Spre acest scop a pregătit o flotă de 500 de corăbii şi a pus în fruntea ei pe Datis şi Artafernes. Acestora le-a mai dat încă 200 000 de pedestraşi şi 10 000 de călăreţi. Drept pricină a spus că duşmăneşte pe atenieni, deoarece, cu ajutorul lor, ionienii ar fi cucerit Sardes şi ar fi ucis garnizoanele sale. Comandanţii aceia ai regelui au debarcat la Eubeea şi au cucerit repede Eretria. Iar pe cetăţenii acestui oraş i-au trimis în Asia la rege. De acolo au mers la Attica şi au dus toate trupele lor în cîmpia de la Marathon.

— La Sparta au trimis pe Phidin, un curier din aceia care sunt în stare să alerge o zi întreagă, ca să-i dea de ştire cît e de mare nevoia unui ajutor grabnic.

— Faţă în faţă cu duşmanii, şi-au dat lupta cu o putere deosebită. Căci ei baricadară mai multe locuri cu copaci, voind astfel ca, pe de o parte, să fie acoperiţi de înălţimea dealurilor, iar, pe de altă parte, să împiedice prin baricadele de copaci călărimea duşmanilor, ca să nu-i înconjoare prin numărul ei cel mare. Deşi Datis vedea că locul nu-i favorabil pentru ai săi, totuşi dorea să înceapă lupta, bizuindu-se pe numărul cel mare al oştilor sale, şi aceasta o dorea cu atît mai mult, cu cît credea că ar fi bine să dea lupta hotărîtoare înainte de a sosi ajutorul spartanilor. Astfel a scos în linia de bătaie 100 000 de pedestraşi şi 10 000 de călăreţi şi a deschis lupta. În această luptă, atenienii au strălucit aşa de mult prin vitejie, încît au zdrobit un număr înzecit de duşmani ; şi au vîrît în dînşii o spaimă atît de mare, încît aceştia nici n-au căutat să ajungă în tabără, ci de-a dreptul la corăbii. Nici o faptă nu s-a întîmplat pînă acum mai strălucită decît această luptă : căci niciodată încă n-a doborît o mînă atît de mică de oameni oşti atît de puternice.

— Cred că e interesant să arăt ce fel de răsplată a primit Miltiades pentru această biruinţă. Căci se va putea vedea că felul de a fi al tuturor statelor e acelaşi. Căci precum la poporul nostru distincţiile au fost odinioară rare şi simple şi din cauza aceasta împreunate cu glorie deosebită, acum însă sunt foarte răspîndite şi ceva de tot obişnuit, tot aşa vedem că a fost şi la atenieni. Căci acestui Miltiades, care a salvat independenţa Athenei şi a Greciei întregi, i-au dat următoarea distincţie : pictîndu-se lupta de la Marathon în foişorul numit foişorul pictat, chipul lui Miltiades a fost pus cel dintîi între cei zece comandanţi şi pe tablou el era acela care îmbărbăta pe ostaşi şi dădea semnul să se deschidă lupta. Şi tot acelaşi popor, după ce a fost stricat prin dărnicia dregătorilor, a decretat pentru Demetrius din Faleron 300 de statui.

— O cunună de stejar sau de laur verde erau distincţii care n-aveau o valoare mare, numai cinstea era mare.

— Lucrul acesta se potriveşte mai mult la Roma, unde candidaţii la dregătorii, pentru a cîştiga voturile alegătorilor, aranjau jocuri populare şi împărţeau mulţimii daruri, mai ales în grîne şi bani.

— În latineşte *vineae* şi *testudines* erau barăci de lemn sau de nuiele împletite, acoperite cu piei, ca să nu poată fi aprinse, dedesubtul cărora ostaşii se puteau apropia de zidurile cetăţilor împresurate. *Testudines* erau mai mici, aveau roţi şi înăuntru se afla, legat de funii, un drug de lemn mobil, la capăt cu un cap de berbece de fier, cu acesta căutau să spargă zidurile. Dealtfel, acestea sunt maşini de asediu romane, nu greceşti.

— Fiind cetăţenii săi foarte supăraţi de aceasta, l-au acuzat de înaltă trădare, spunînd că, deşi putea cuceri Insula Paros, totuşi a încetat lupta, fără de nici o ispravă, mituit fiind de regele perşilor. Pe atunci era bolnav de rănile ce le primise la asediul cetăţii. Neputînd astfel să se apere singur în faţa judecătorilor, a vorbit pentru el fratele său Tisagoras. Fiind pricina judecată, a fost liberat de pedeapsa cu moartea, însă a fost amendat cu bani. Această amendă a fost hotărîtă la cincizeci de talanţi, cîţi se cheltuiseră pentru flotă. Neputînd Miltiades plăti imediat această sumă, a fost aruncat în temniţa statului, unde a şi murit.

— Deşi acesta a fost învinovăţit de crima făcută la Paros, totuşi alta a fost pricina osîndirii lui. Atenienii adică se temeau foarte de puterea oricărui cetăţean al lor de cînd cu tirania lui Pisistrates, care se întîmplase cu puţini ani în urmă. Căci se credea că Miltiades, care fusese mult timp comandant suprem al puterii armate şi avusese dregătoriile cele mai înalte civile, nu va putea trăi ca om particular.

— Şi aceasta o credeau cu atît mai mult, deoarece Miltiades era stăpînit de pofta de domnie, fiind deprins cu ea. Căci toţi anii cît stătuse în Chersones a domnit mereu şi a fost numit tiran, însă un tiran cu dreptate. Căci domnia nu şi-o dobîndise cu puterea, ci prin voinţa alor săi ; şi prin bunătatea sa rămînea mereu stăpîn pe putere. Pe toţi aceia însă îi socotim tirani şi-i numim astfel care stăpînesc neîntrerupt într-un stat care a fost liber. Dar Miltiades era nu numai un om de o cultură înaltă, ci un om minunat de bun ; şi nu era om atît de neînsemnat care să nu afle uşile deschise larg, cînd voia să intre la Miltiades. În toate statele şi oraşele avea mare trecere, numele lui era vestit, iar gloria lui militară strălucită. Poporul, ţinînd seama de toate acestea, a vroit mai bine să-l nimicească pe el, fără să fie vinovat, decît să-i poarte frica mai multă vreme.

— Cuvîntul tiran nu avea în antichitate înţelesul de om crud ce-l are astăzi. Tiran era acela care şi-a însuşit, într-un stat cu constituţia democratică republicană, domnia împotriva legii, devenind monarh. Putea altfel să fie un domnitor foarte bun şi blînd, precum a fost bunăoară tiranul Pisistrates din Athena.

THEMISTOKLES

— Neokles, tatăl lui Themistokles, a fost de neam ales. De soţie şi-a luat o cetăţeancă din Acarnania, şi aceasta a fost mama lui Themistokles. Ţinîndu-l părinţii de rău, deoarece trăia nu numai prea slobod, dar nici nu-i păsa de averea părintească, tatăl său l-a dezmoştenit.

— Themistokles se îndeletnicea mult cu judecăţile, apărînd interese particulare, adeseori lua cuvîntul şi în adunarea poporului.

— Flota acestuia a fost de o mie două sute de corăbii de război, care erau însoţite de două mii de corăbii de transport. Flota întregii Grecii însă, avînd trei sute de corăbii, între care două sute ale atenienilor, s-a ciocnit cu marinarii regelui perşilor mai întîi în strîmtoarea de la Artemisium, între Eubeea şi continent, căci Themistokles căuta strîmtori ca să nu poată fi înconjurat de mulţimea corăbiilor duşmane. La Artemisium s-au despărţit după o luptă nehotărîtă.

— Astfel Xerxes a fost învins mai mult prin planul iscusit al lui Themistokles decît prin armele Greciei.

— Xerxes s-a întors în Asia în mai puţin de treizeci de zile, pe aceeaşi cale pe care venise în şase luni, şi a rămas cu părerea că Themistokles nu l-a învins, ci l-a scăpat. Astfel, prin înţelepciunea unui singur bărbat, Grecia întreagă a fost mîntuită de robie, şi Asia s-a plecat înaintea Europei. Aceasta e a doua înfrîngere care poate sta alături de triumful de la Marathon. Căci asemenea şi la Salamina a fost zdrobită de un număr mic de corăbii cea mai mare flotă din cîte îşi aduc oamenii aminte.

— Eforii, cinci la număr, erau dregătorii cei mari la Sparta ; aveau mai mare putere decît chiar cei doi regi care erau în Sparta. Eforii primeau soliile statelor streine.

— *Gerusia* — în greceşte — *sfatul bătrînilor*, întocmai ca şi în latineşte

— *Senatul*. Acesta era un sfat alcătuit din douăzeci și opt de moșnegi trecuți de șaizeci de ani și din cei doi regi. Pe lîngă efori, acest sfat era dregătoria cea mai înaltă din Sparta.

— Themistokles n-a scăpat de pizma cetățenilor săi. Căci, surghiunit fiind prin ostracism, din cauza aceleiași frici, din pricina căreia a fost osîndit și Miltiades, s-a mutat cu locuința la Argos. Acolo trăind în mare cinste din cauza virtuților lui multe, au trimis soli la Athena de l-au învinovățit, măcar că nu era de față, că s-a înțeles cu regele perșilor ca să supună Grecia. Din cauza acestei învinuiri a fost osîndit, în lipsă, pentru înaltă trădare.

— A trimite pe cineva in surghiun se numea ostracism, după tăblițele de lut ars, grecește — *ostracon*, pe care cetățenii scriau numele celui ce avea să fie surghiunit. Propunerea trebuia mai întîi făcută în adunarea poporului și trebuia să întrunească șase mii de astfel de buletine de vot. Cel surghiunit nu avea voie să se întoarcă zece ani la Athena, nu pierdea însă nici averea și nici drepturile politice. Acest fel de surghiun se întrebuința mai ales față de cetățenii prea puternici, care puteau fi bănuiți că năzuiesc după domnie.

— Legăturile de prietenie și de ospeție dintre familiile cele mai însemnate din felurite orașe țineau, în antichitate, oarecum locul ambasadelor și al consulatelor de azi. Dacă cineva nu avea legături de ospeție într-un stat strein și ajungea, fie din orice pricină acolo, era cu totul lipsit de orice scut. Erau și semne, ca inele ș.a., după care se puteau cunoaște astfel de oameni dacă se întîlneau pentru întîia dată. Aceste legături de prietenie aveau un caracter religios, și protectorul lor era Zeus Xenios, adică al ospeției.

— Darea mîinii era făgăduiala cea mai solemnă ; și atunci, dacă nu te țineai de cuvîntul dat, făceai o fărădelege față de zei.

— Pedeapsa pentru înaltă trădare era numai moartea.

— Căpitanul, înduioșat de nenorocirea unui bărbat atît de strălucit, a ținut zi și noapte corabia în largul mării, departe de insulă, și nu a lăsat pe nimeni să coboare din ea. De acolo a ajuns la Ephesos, unde l-a debarcat pe Themistokles, care i-a răsplătit apoi după însemnătatea îndatoririi.

— O scrisoare cu următorul conținut : „Eu, Themistokles, am venit la tine, eu care am adus casei tale cele mai multe rele dintre toți grecii, atît timp cînd am fost nevoit să mă lupt împotriva tatălui tău și să-mi apăr patria mea. Dar, după ce nu mai aveam de ce să mă tem, iar el începuse să fie la nevoie, tot eu am fost acela care i-am făcut cu mult mai mult bine. Căci, voind el după lupta de la Salamina să se înapoieze în Asia, eu i-am dat de știre printr-o scrisoare că dușmanii lui se sfătuiesc să strice podul ce-l făcuse dînsul peste Helespont și să-l înconjoare. Fiind înștiințat, a scăpat din această primejdie. Acum însă, alungat de Grecia întreagă, am fugit la tine cerîndu-ți prietenia ta și, dacă voi dobîndi-o, atunci vei avea în mine un prieten tot atît de bun, pe cît de puternic dușman i-am fost părintelui tău. Și mai am o rugăminte : să-mi dai un răstimp de un an pentru lucrurile despre care am de gînd să vorbesc cu tine şi apoi, după acest răstimp, să-mi îngădui să vin la tine“.

— Regele, admirînd acest suflet mare şi dorind să cîştige un astfel de bărbat pentru sine, i-a făcut pe plac. Tot timpul acela Themistokles s-a ocupat numai cu limba şi literatura perşilor. Şi le-a învăţat atît de bine, încît în faţa regelui ar fi vorbit cu mult mai îndemînatic, de cum puteau aceia care erau născuţi în Persia. Făcînd regelui multe făgăduieli şi mai ales făgăduiala cea mai plăcută, că o să poată doborî Grecia prin război, dacă va asculta de sfaturile lui, a fost încărcat de Artaxerxes cu daruri mari şi s-a întors în Asia Mică, aşezîndu-se cu locuinţa în Magnesia. Căci acest oraş i-l dăduse regele, chiar cu aceste cuvinte, că să-i dea pîine : şi din acest loc îi ieşea un venit de cincizeci de talanţi pe an. Lampsacul însă i-l dăruise ca să-şi ia vin, iar Miunta de unde să aibă celelalte mîncăruri.

— Şi de la Themistokles ne-au rămas pînă în timpurile noastre două amintiri : mormîntul de lîngă oraş unde a fost înmormîntat şi statuile din piaţa Magnesiei. Despre moartea lui au scris mulţi şi în multe feluri. Eu însă am încrederea cea mai mare tot în părerea lui Thukydides care spune că Themistokles a murit de boală în Magnesia ; dar nu tăgăduieşte că a fost zvonul că s-ar fi otrăvit de bună voie, deoarece nu mai avea nici o nădejde să-şi poată împlini făgăduinţa dată regelui — cucerirea Greciei. Tot Thukydides povesteşte că osemintele lui au fost aduse de prieteni şi înmormîntate pe

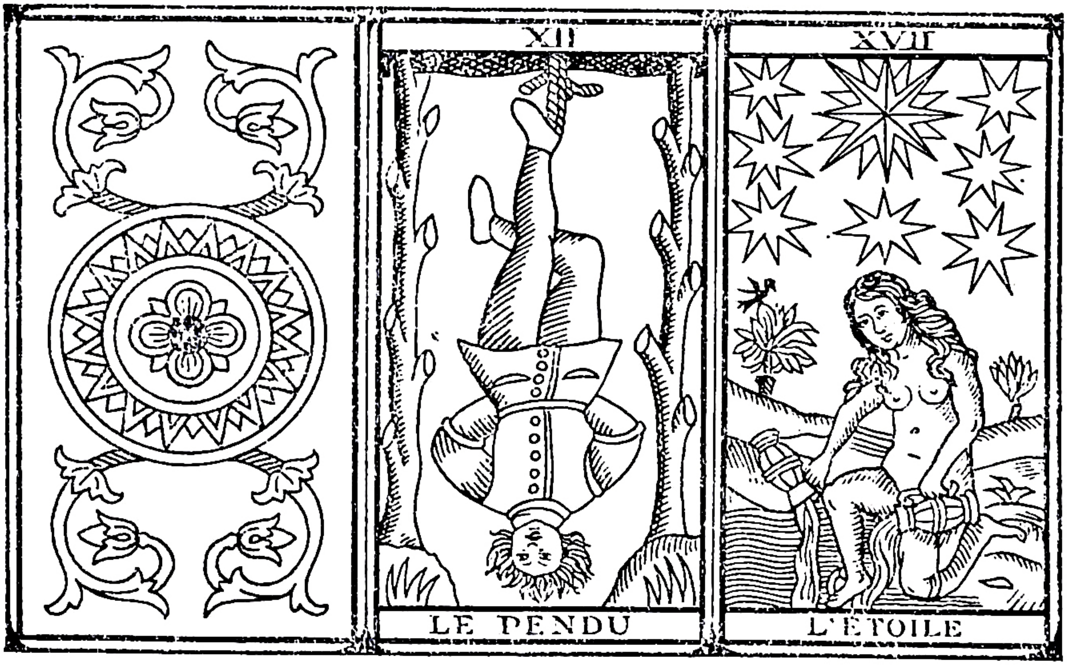

ascuns în Attica, deoarece pe față era oprit prin lege, fiind el osîndit pentru înaltă trădare.

— Latinește : *legatos cum clava*. *Clava* era un băț de-o grosime anumită. În jurul lui se învelea, în formă de spirală, o curelușă îngustă și apoi, de-a lungul bățului, se scria pe ea. Dezvelindu-se, dădea numai un amestec de slove, pe care le putea înțelege numai acela care avea întocmai la fel, învelind pe el cureluşa. Astfel corespondau în chip secret autoritățile din Sparta cu regii de pe cîmpul de război.

— Pausanias a fugit în templul Athenei, care se numește templul de aramă (pardosit cu plăci de aramă). Atunci eforii au zidit îndată ușile templului aceluia, ca să nu poată ieși de acolo, și au stricat acoperișul, ca să poată muri mai ușor sub cerul liber. În vremea aceea, mama lui Pausanias ar fi trăit încă, și cînd a auzit despre fapta cea rea a fiului ei, măcar că acum era bătrînă de ani, a adus printre cei dintîi piatra pentru închiderea intrării la templu. Astfel Pausanias și-a pătat gloria cea mare militară cu o moarte rușinoasă.

— Cimon din Athena, fiul lui Miltiades. El ținea în căsătorie pe sora sa dreaptă, care se numea Elpinice, nu așa de mult din dragoste, cît după obiceiul țării sale. Căci la atenieni se poate să iei de soție surorile din același tată.

— Alcibiades a fost cel mai frumos bărbat pe vremea sa, dibaci la orice lucru și plin de înțelepciune, primul în oratorie.

— Războiul peloponeziac a ținut de la anul 431 la 404 î.e.n. și a împărțit Grecia întreagă în două tabere în fruntea cărora stăteau Sparta și Athena, amîndouă luptîndu-se pentru hegemonie.

— La grecii cei vechi se celebrau și ceremonii tainice în cinstea zeilor, numite *mistere*. Cele mai însemnate erau *Misterele din Eleusis*, lîngă Athena. La aceste ceremonii puteau lua parte numai cei ce împlineau anumite condiţiuni. Era mare păcat să divulgi altora felul acestor slujbe misterioase ; Alcibiades era învinovățit de această fărădelege.

— Femeia însă era deprinsă să trăiască cu el, l-a învelit în haina ei femeiască și i-a ars trupul lui mort în focul casei care i se pregătise să-l piardă încă de viu. Astfel și-a aflat Alcibiades sfîrșitul, fiind cam aproape de patruzeci de ani.

— Strălucită e și următoarea faptă a lui Trasibul : avînd el, după încheierea păcii, cea mai mare trecere în stat, a propus o lege ca nimeni să nu poată fi pîrît sau pedepsit pentru faptele de mai înainte. Și această lege au numit-o *legea uitării* (amnistie). Și n-a stăruit ca această lege numai să se facă, ci a izbutit ca să se aplice.

— Cîteodată, cînd li se aduceau zeilor jertfe mari, erau scoase și statuile lor și așezate la masă, ca să ia parte dimpreună cu poporul la ceea ce urma după jertfă. Atunci se făcea pentru statuia zeului respectiv o stofă deosebită pe care era așezat zeul la masă.

— Agamemnon a condus expediția grecilor contra Troiei pe care a cucerit-o după o împresurare de zece ani, pe cînd Epaminondas a eliberat Grecia învingîndu-i într-o singură zi pe spartani în lupta de la Leuctra, anul 371 î.e.n.

— La greci era o fărădelege dacă făceai vreun rău chiar şi unui ucigaş care, fugind într-un templu lîngă altar sau chiar într-o casă particulară lîngă vatră, se ruga în numele zeului căruia îi era închinat templul, sau în numele lui Zeus, ca să fie luat în scut voind să se pocăiască.

— Astfel i s-a întîmplat lui Agesilau că nimeni nu l-a băgat în seamă atunci cînd a mers întru ajutor lui Tachos, la Egipt, avînd acum optzeci de ani. Căci s-a culcat la un loc cu ai săi pe ţărmul mării fără nici un cort, avînd numai atîta aşternut că şi-a pus pe pămînt numai nişte paie, iar deasupra numai piele şi nimic mai mult. Şi era îmbrăcat în aceeaşi haină de rînd şi săracă, întocmai ca şi tovarăşii săi, aşa că înfăţişarea lor nu numai că nu arăta pe nimenea dintre ei să fie rege, ci dădea de bănuit că toţi sunt nişte oameni nu tocmai avuţi. Oamenii regelui Tachos, prinzînd de veste despre sosirea lui, i-au trimis repede acolo daruri de tot felul. Întrebînd solii de Agesilau, abia au voit să creadă că e unul dintre aceia care dormeau atunci. Dîndu-i apoi în numele regelui lor darurile ce le aduseseră cu ei, Agesilau n-a voit să primească nimic, afară de carne de viţel şi alte mîncăruri de acest fel, de care avea nevoie în împrejurările acelea. Mirodeniile, cununile de flori şi toate celelalte rînduri de bucate le-a împărţit între robii săi. Iar celelalte daruri a pus să le ducă înapoi. Din cauza aceasta, barbarii s-au uitat şi mai cu dispreţ la el, deoarece credeau că el şi-a ales mîncările cele rele, pentru că nu ştia ce-i bun. Cînd s-a întors el din Egipt, a primit în dar de la Nectanabis două sute douăzeci de talanţi pe care i-a dăruit patriei sale. Ajungînd în portul care se cheamă portul lui Menelaos şi care se află între Cirene şi Egipt, s-a îmbolnăvit şi a murit. Acolo prietenii săi, ca să-l poată duce mai uşor la Sparta, l-au îmbălsămat cu ceară, deoarece nu aveau miere la îndemînă, şi astfel l-au adus acasă.

— Solii greci ţineau în mînă un băţ care, la capăt, avea doi şerpi încolăciţi, iar solii romani o creangă verde. Aceste semne aveau aceeaşi însemnătate ca şi astăzi flamura albă.

— Oedipus : L-a ucis din neştiinţă pe tatăl său, Laios, şi s-a căsătorit cu maică-sa, Iocasta. Aflîndu-şi vina, şi-a scos ochii şi a plecat la Athena unde a murit.

Din *Originea religiei* de Charles Heinchelin :

— Marett s-a ridicat împotriva intelectualismului prea absolut al lui Tylor, l-a criticat pe Frazer că la elaborarea teoriilor sale a acordat atenţie numai gîndirii, raţiunii omeneşti, uitînd emoţiile şi acţiunile. Marett argumenta în felul următor : un sălbatic nu poate să ajungă un duşman pe care-l urmăreşte ; furios, el loveşte cu bîta o piatră, un copac ; acest gest îl linişteşte puţin şi, sub influenţa mîniei care-l stăpîneşte, sălbaticul ajunge să creadă că lovind piatra, copacul, a lovit în duşmanul său. După cum crede Marett, acesta este tocmai un act magic, însuşi începutul magiei, naşterea ideii de „mana", conţinută în bîtă, în piatră etc.

— La multe popoare primitive sufletul nu se deosebeşte de umbră ;

în unele graiuri melaneziene cuvîntul folosit pentru a desemna sufletul înseamnă în același timp și umbră, oglindire în apă, imagine.

— Așa stau lucrurile în dialectele din Australia de vest, din Java, în sanscrită, în ebraică etc. Atunci cînd spunem că un corp este însuflețit, nu trebue să uităm că „sufletul“ provine din aceeași rădăcină ca și „suflarea“.

— În lucrarea sa *Formele elementare ale vieții religioase* Durkheim afirmă că elementul etern al religiei este ritul, din care renaște periodic religia.

— Omenirea nu va putea niciodată să se lipsească de sărbători, de congregații, de adunări, la care indivizii, apropiindu-se unii de alții, reafirmă sentimentele lor comune și creează noi simboluri religioase.

— *Sacru* însemna *separat, oprit;* lucrurile sacre sunt protejate prin interdicțiile rituale.

— Ideea de sacru este prezentă pretutindeni. Aceasta este însăși ideea de religie.

— Pentru Rank, de pildă, religia este o simplă proiectare a sentimentului sexual.

— În *Totem și tabu* Freud pornește de la „complexul lui Oedipus“.

— În ce privește hoarda primitivă, Freud pornește de la ipoteza foarte neverosimilă a lui Atkinson, referitoare la existența unor hoarde conduse de tați, de masculi bătrîni.

— Atkinson scria despre o hoardă de maimuțe în care tatăl sau, în general, masculul cel mai în vîrstă, își păstrează gelos femelele și își izgonește fiii din hoardă.

— După Freud, religia este o eliberare interioară din constrîngerea exterioară, care constituie o povară grea pentru „eul“ omenesc ; ea face parte din inventarul psihic al civilizației și face suportabile suferințele omenești, viața în societate, cruzimea oamenilor, și, astfel, afirmă Freud, „am alunecat fără să vrem de la economic la psihologic“. Această alunecare explică succesul de care s-a bucurat psihanaliza, una din pasiunile cele mai durabile ale societății burgheze din perioada dintre cele două războaie.

— Lectura literaturii mistice arată cît de aproape este extazul religios de extazul sexual. Istoria religiei cunoaște multe exemple de stări de senzualitate provocate de actele religioase, între altele de rugăciuni. (Vezi Sfînta Tereza d'Avilla.)

— Cele mai vechi morminte cunoscute, care sunt mărturia unei credințe în spirite sau într-un suflet, datează din epoca *musteriană* (paleoliticul mediu). Probabil că numai în epoca următoare, numită *aurignaciană* (paleoliticul superior), epoca lui *homo sapiens* fosil, la care se dezvoltaseră emisferele cerebrale și mai ales lobii frontali, s-a extins obiceiul de a îngropa morții, pentru a-i face inofensivi și a-i ține departe de cei vii ; în același timp s-a dezvoltat o adevărată industrie a pietrei și au apărut primele manifestări ale artei, legate de magie și de religie.

— Morții erau îngropați în poziția fetusului, culcați pe o parte, cu mîinile și picioarele lipite de corp, cu capul acoperit cu o piatră ; ei erau gătiți cu podoabe și unși cu ocru ; poate că ocrul trebuia să reprezinte sîngele. Toate aceste mărturii par să pledeze în favoarea unei credințe într-o viață de apoi ; alături de cadavre se puneau arme și unelte, precum și merinde funerare.

— Iată cauzele secundare pe care animiștii burghezi le-au luat drept cauze determinante : somnul, moartea, leșinul, imaginea corpului omenesc oglindit în apă etc., pe scurt, o sumedenie de fapte care, în acest mediu social dat, au putut duce la ideea de *alter ego*, de suflet-suflare, de suflet-spirit etc. De obicei, vînătorii consideră că sufletul sălășluiește în sînge, pescarii, în suflare, deoarece moartea vînatului este provocată de pierderea de sînge, iar a peștelui de sufocare. Uneori sufletul este plasat în rinichi, în inimă, într-un ochi, cel mai adesea în ochiul stîng etc. Spiritele pot sălășlui și în obiecte neînsuflețite : pietre, oale, precum și în plante.

— Atunci omul văzut în vis a putut să apară omului semisedentar drept un *alter ego*, mai ales dacă era vorba de chipul unui mort. Omul sedentar, vînătorul au putut de asemenea să observe fenomenele care preced și însoțesc moartea, descompunerea cadavrelor, și să presupună că ceva însuflețește trupul, așa cum mîna însuflețește arma, piatra. Howitt, care a studiat triburile din Australia de sud-est, relatează că într-o zi un indigen i-a spus : „Cînd dorm trăiesc într-o țară depărtată, îi văd pe cei care au murit de mult și le vorbesc". Odată cu ideea de suflet ia naștere imaginea confuză a unei lumi de dincolo de mormînt, a unei lumi a morților ; cu timpul, această idee se va dezvolta, va evolua și va da naștere ideii de rai și de iad.

— Australienii, înainte de a pleca în căutarea cangurului, dansează un dans religios în jurul unui desen, făcut pe nisip, al acestei prăzi atît de dorite ; pietrele puse vertical slujesc pentru riturile fecundității. În Insulele Caroline, arată J. Frazer, cordonul ombilical al noului născut este pus într-o scoică, așezată astfel încît să asigure succesul copilului în activitatea pe care i-au ales-o părinții. De pildă, dacă părinții vor ca copilul să devină pescar, cordonul ombilical este pus într-o pirogă. Aici avem de-a face cu un principiu asemănător chinuirii cuiva prin vrăjire, atît de răspîndit în Evul Mediu.

— Aceasta înseamnă, de asemenea, să uiți că riturile unei religii învinse devin ușor rituri magice, practici de vrăjitorie : foștii zei se transformă în demoni, teologia în demonologie.

— Folosirea cărnii „cușer", fără sînge, provine, după cît se pare, din credința, larg răspîndită în rîndurile popoarelor de vînători, că sufletul sălășluiește în sînge ; or, nu trebue să absorbi un suflet strein. Aceasta explică și de ce sîngele joacă un mare rol în multe sacrificii.

— Renan, scriind că vechii evrei proscriseseră consumarea cărnii de porc pentru că acest animal este adeseori atins de trichină, a dus la limită modul său greșit de a înțelege fenomenele istorice ; stilul minunat al lucrărilor sale nu reușește să acopere inconsistența lor științifică.

— În Egipt, deși porcul era în mod obișnuit interzis (tabu), în timpul lunii pline era sacrificat unor divinități pe care Herodotos (II, 47, 48) le identifica cu Selene și Dionysos și era consumat de credincioși.

— Întrucît situația femeilor era inferioară, tabuurile erau foarte numeroase : tabuuri în ceea ce privește hrana, tabuuri în perioadele cînd femeia devenea impură (period, sarcină etc.). În Insulele Marchize, de pildă, drumurile și punțile erau tabu pentru femei, pentru că fuseseră construite de bărbați. R. L. Stevenson, de la care luăm acest amănunt și care cunoaște admirabil mările Sudului, observa că, dacă bărbaților le erau interzise multe lucruri, femeilor le erau îngăduite foarte puține. Ele nu trebuiau să mănînce carne de porc, nici să se apropie de o barcă, nici să folosească șaua unui bărbat, nici să gătească mîncare pe un foc aprins de un bărbat etc.

— La arunta din Australia, unde totemismul și animismul coexistă în mod absolut evident, nu numai că femeia nu se poate îndeletnici cu vînătoarea, dar ea n-are nici dreptul să atingă armele ; vînătorii au un limbaj secret. Tinerii au locuințele lor speciale. Nici femeile, nici copiii nu trebue să vadă, sub amenințarea cu moartea, anumite obiecte sacre, de pildă șirunga, pietrele sacre în care sălășluiesc sufletele strămoșilor și ale membrilor vii ai societății etc.

— Astfel sunt, în primul rînd, tabuurile sexuale. În timpul periodului, femeia este tabu, pentru că sîngele menstrual este impur și cuprinde un spirit rău.

— Triburile primitive nu au noțiunea de igienă, atribuie bolile activității unor spirite rele, practicilor magice ale dușmanilor etc., și adeseori nu văd în sarcină o consecință a actului sexual. Aceasta este cu atît mai explicabil, cu cît (fetele fiind deflorate încă din perioada pubertății) este greu de stabilit o legătură între pierderea castității și nașterea copiilor.

— La arunta și kuruna, spiritul care sălășluiește în șirunga, obiect sacru de lemn, fildeș sau piatră și care reprezintă pe strămoșul totemic, pătrunde în femeie și o fecundează.

— Totemismul — cultul animalelor sau al plantelor, legat de credința în înrudirea dintre grupul omenesc și totemul său — nu ia naștere decît după animism și magie.

— Cîteodată, în unele triburi australiene, simpla vedere a cadavrului-totem silește pe membrii grupului totemic să poarte doliu : doar acest animal este o ființă înrudită, apropiată, un strămoș.

— Cadavrul totemului este îngropat cu mari ceremonii, obicei care poate dăinui mult timp după ce grupurile totemice au dispărut și totemismul și-a schimbat forma : așa s-a întîmplat cu lupul la Athena, cu berbecul la Mendes. Uneori animalul-totem apare ca judecător : indienii *moxos* din Peru se servesc de jaguar pentru a încerca pe vraci. Membrii unui grup totemic, răspîndiți în întregul trib, se recunosc după anumite cicatrice, după tatuajele care le împodobesc corpul și care se schimbă după împrejurări (ceremonii religioase, vînătoare, război). Fiecare fratrie, fiecare grup își are obiectele sale rituale care conțin spiritele strămoșilor și pe care este desenat de obicei totemul : șirunga care este învîrtită în timpul ceremoniilor pentru a scoate un sunet magic. Uneori aceste obiecte sacre sunt reunite și formează un fel de mătănii legate de spiritele tuturor membrilor grupului. Șirunga e păstrată într-un loc secret, în scobiturile stîncilor, și pierderea ei, după cum arată Frazer, constituie cea mai

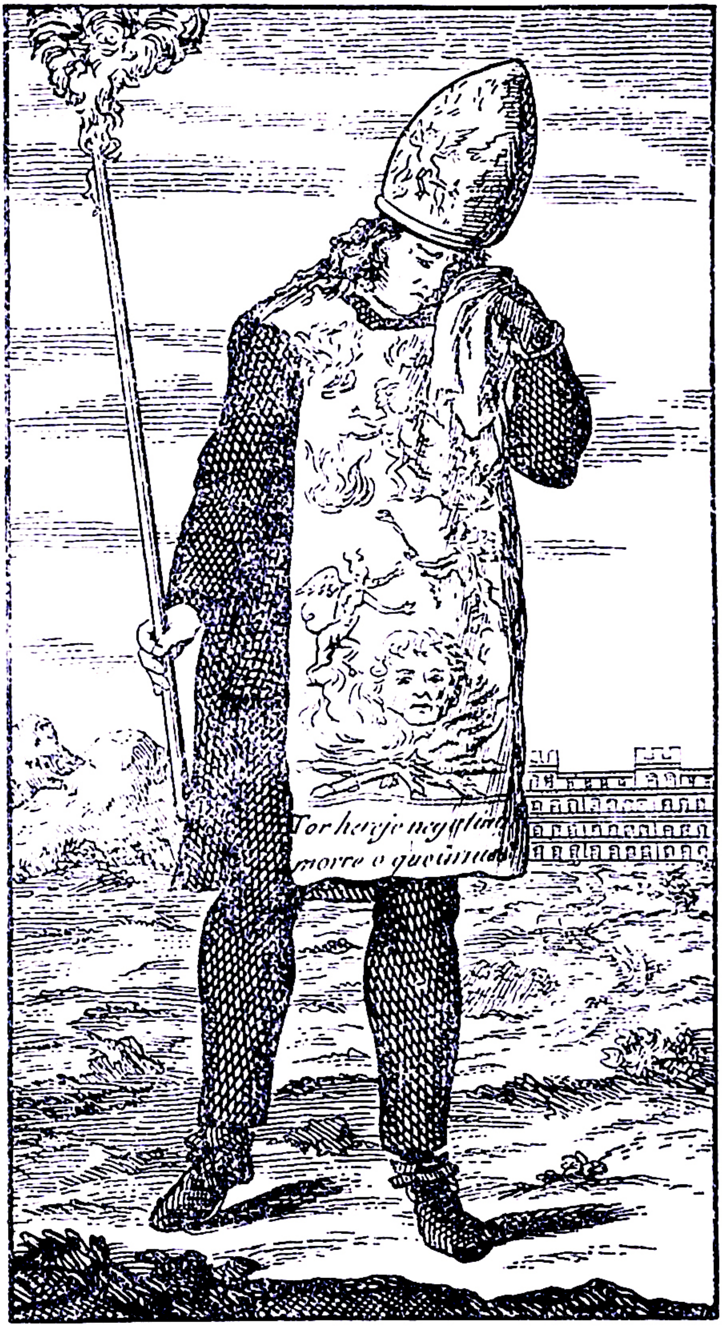
Por herege negativ
morre o queimad

mare nenorocire care poate lovi pe indigeni : ei cred că șirunga adăpostește sufletul proprietarului ei. Adunările ceremoniilor au loc în centrele totemice, în locurile sacre, în jurul stîlpilor sacri *nurtunia, varuna.* Principala ceremonie este așa-numita *inticiuma* (denumire indigenă care înseamnă *fabricare, producere,* care își schimbă aspectul în funcție de grupurile și de animalele cu care urmează să se asocieze). *Inticiuma* este prototipul sau, mai exact, germenele tuturor riturilor împărtășaniei ; celebrată în cinstea strămoșului-totem, ea are ca scop să asigure înmulțirea din abundență a speciei animale din care face parte totemul și să cîștige protecția acestuia. Ca și liturghia creștină și, în general, ca toate ceremoniile religioase care comportă un sacrificiu real sau simbolic și a căror cea mai grosolană imagine este *inticiuma.* Aceasta se desfășoară în trei etape :

1. Riturile introductive pregătitoare. Oficianții, membrii grupului care sunt însărcinați cu ceremonia și care adeseori își schimbă aspectul exterior astfel încît să semene cu animalul-totem, se separă de ceilalți membri ai grupului ; ei lovesc unele de altele pietrele sacre ; ei înșiși devin sacri (sacralizarea).

2. Drama mitică, al cărei punct culminant îl formează sacrificiul mitic, este jucată, nu numai povestită, și tocmai această acțiune leagă ritul și mitul. Drama jucată de personaje mascate, gătite cu podoabe sacre, reprezintă în mod simbolic călătoria strămoșilor și viața animalului. Această reprezentație ajută, se zice, la înmulțirea, la „producerea“ speciei.

Adeseori, după sacrificarea animalului-totem, urmează o masă în comun care a fost precedată de un post, ce durează pînă la două luni. În unele grupuri, după ce bătrînii și figuranții au mîncat puțin din carnea animalului-totem, bărbații adulți — vînătorii — își iau sînge și stropesc cu el un loc sacru, o stîncă, pentru a da viață spiritelor animalelor totemice care sălășluiesc acolo și pentru a le goni din acel loc în toate direcțiile și a spori numărul lor. După doliul pricinuit de uciderea animalului — ființa de același sînge cu grupul —, urmează petrecerea ; locul tristeții îl ia bucuria de a putea face nepedepsit ceea ce în timp normal este strict oprit. Tabuul este ridicat ; oamenii pot să-și mănînce totemul animal sau vegetal, să se împărtășească din spiritul lui sfînt, la fel cum preotul creștin, sub chipul vinului și al pîinii, cuminecă pe credincioși cu sîngele și trupul lui Christos. Dar ceremonia *inticiumei* nu constituie la drept vorbind o teofagie, mîncarea lui Dumnezeu, cum susține Robertson Smith în cartea sa *Prelegeri despre religia semiților,* ci numai o etapă.

3. Riturile de încheiere, riturile de desacralizare, care permit oficianților să se integreze din nou nepedepsiți grupului. La fel, după cuminecare, preotul spală potirul, apoi își spală mîinile. După terminarea slujbei, el rostește formula : *„Ite, missa est“* („Mergeți, liturghia s-a terminat“), care îl eliberează atît pe el cît și pe credincioși. Aceste rituri de încheiere sunt opuse celor introductive. De pildă, într-un trib, de totemul pelicanului țin focul, gheața, cîinii ; de totemul corbului — ploaia,

norii, grindina, tunetul, fulgerul. Adeseori totemurile a două fratrii sunt simetrice : unui animal de culoare neagră îi corespunde în fratria opusă un animal de culoare albă.

— Mortul este identificat cu strămoşul-totem şi de aceea se caută să se moştenească calităţile lui ; pierderea reală de forţă de muncă trebue compensată pe cale religioasă. Cadavrul conţine răul, impuritatea. Spiritele celor morţi pot să fie periculoase şi să turbure pe rudele vii. De aceea toţi cei care au atins un mort sau care pur şi simplu s-au apropiat de coliba care l-a adăpostit sunt declaraţi tabu, şi adeseori acest tabu este simbolizat prin semne speciale. Oamenii apropiaţi trebue să arate acest lucru printr-o schimbare în îmbrăcăminte, în podoabe. Iată originea obiceiului nostru de a purta doliu după moartea rudelor !

— Obiceiul nu este specific numai triburilor înapoiate din Australia ; numeroase popoare îşi ucideau bolnavii şi bătrînii, pentru a le mînca trupurile.

— În lumea cealaltă, după concepţia oamenilor primitivi, mortul duce o viaţă asemănătoare aceleia pe care o ducea, viu, pe pămînt. De aceea trebue să i se aducă omagiu, de pildă să i se mănînce trupul sau să-i fie conservat pentru a se asigura supravieţuirea (aceasta este originea mormintelor, a ornamentelor funerare).

— În Insula Ana (Oceanul Pacific), indigenii cred că bărcile celor morţi plutesc cu chila în aer, pe suprafaţa mării, şi membrii echipajului sunt aşezaţi în ele cu capul în jos.

— Grupurile totemice sunt caracterizate în general prin exogamie, sau căsătoria în afara colectivului respectiv.

— S-a discutat mult pe seama exogamiei şi s-au dat acestui obicei cele mai diferite şi chiar cele mai fanteziste explicaţii (preîntîmpinarea incestului, interdicţia de a pîngări sîngele sacru al grupului, rămăşiţe ale obiceiului răpirii femeilor etc.). În realitate, exogamia îşi are originea în economie.

— Fiecare grup totemic, după cum am văzut, se specializează într-un anumit fel de hrană ; se făcea schimb de femei pentru a se face schimb de produse, deoarece în societatea primitivă fiecare om depinde de ceilalţi membri ai grupului, şi vînătorul nu poate folosi ca hrană decît produse dobîndite de alt clan.

— Astfel locuitorii din Peninsula Malaca cred că sufletele lor, ca şi cele ale animalelor, provin din plante ; de pildă, sufletul tigrului provine din ciupercile otrăvitoare, care sunt tot atît de temute ca şi el, sufletul peştelui — din ierburile acvatice.

— Spiritul colectiv este foarte dezvoltat : vai de bărbatul neîndemînatic sau leneş — remarcă Morgan, vorbind despre indienii din America de Nord — care nu aducea femeilor partea sa la proviziile comune.

— Schimbarea în relaţiile sociale s-a oglindit în religie. În această perioadă a apărut adorarea unor idoli reprezentînd femei goale, cu coapse puternice, cu sîni dezvoltaţi, cu pîntecul proeminent, simboluri ale fecundităţii, simboluri ale Pămîntului—Mamă.

— Porumbelul a fost, cel puţin în lumea mediteraneană, foarte strîns legat de imaginea zeiţei-mame. Descoperirile arheologice timpurii făcute în Insula Creta, care au scos la iveală statui aparţinînd neoliticului mediu, confirmă acest fapt.

Rolul porumbelului, după cum se ştie, a evoluat. Atheneu *(IX, 51, 395)* povesteşte că, pentru a se apropia de fecioara Ftia, la Aigion, zeul cerului a luat forma unui porumbel.

— Mai toate societăţile omeneşti au fost la început matriarhale ; capul familiei era mama, copilul intra în familia mamei, iar nu în cea a tatălui.

— În societatea patriarhală a avut loc o nouă schimbare : în lumea spiritelor bune sau rele a trecut pe primul plan spiritul Primului Strămoş, care a păstrat încă mult timp trăsături totemice. La Samos, după cum relatează Turner, unul şi acelaşi zeu este încarnat în şopîrlă, în bufniţă şi în miriapod, trei vechi totemuri ale clanului. Jupiter apare sub formă de vultur, de taur şi de lebădă. Idealizarea căpeteniei tribului şi a funcţiei sale se produce datorită acestei scoateri în relief a Primului Strămoş, care, dacă urmaşii săi ştiu să-i cîştige bunăvoinţa, îi ajută la vînătoare, în războaie, în acţiunile întreprinse. Căpetenia devine în mod foarte firesc intermediar între tribul care îi este supus şi Primul Strămoş, spiritul păzitor. Lui îi sunt închinate rugăciuni, care aveau de regulă un caracter de incantaţie. Sunt aduse jertfe, a căror trăsătură esenţială este obligativitatea. Spiritul Primului Strămoş veghează la îndeplinirea rînduielilor stabilite de bătrîni sau de şeful tribului.

— Apare, datorită diviziunii crescînde a muncii, vrăjitorul, care acţionează mînă în mînă cu şeful, amîndoi asigurîndu-şi astfel reciproc protecţie şi venituri. Îşi face apariţia şamanul — preotul, vraciul — de care toţi se tem (de pildă la iacuţi, la tunguşi şi la alte popoare).

— Înalţii demnitari — „făcătorii de regi", marii preoţi — se recrutează tot din sînul familiilor celor mai bogate din aceste fratrii, care îşi au sărbătorile lor proprii, măştile lor.

— La început regele nu putea fi decît temporar şi, la sfîrşitul domniei sale, era omorît (mitul lui Osiris) ; dar această moarte era urmată de înviere, urcarea pe tron a unui rege.

— La Samos, de pildă, contactul cu suveranii este mortal. Supuşii care poartă un nume asemănător cu cel al regelui lor trebue să şi-l schimbe. În alte cazuri, contactul, atingerea cu regele, este considerat drept cel mai eficace mijloc de vindecare. Căci şi regii Franţei pe vremuri vindecau, se zice, gîlcile prin simpla lor atingere.

— Indigenii din Insulele Suv-Vînt presupun că şefii lor şi membrii anumitor societăţi secrete intră după moarte într-un paradis numit „Bine-mirositorul Rohutu", în timp ce membrii de rînd ai tribului se duc în „Rău-mirositorul Rohutu". În Insulele Marchize şi Paumotu se vorbeşte despre o lume subpămînteană, destinată vulgului, şi de o ţară fericită în ceruri, pentru şefi şi războinici. Ahtii, din Insula Vancouver, cred că în ceruri există o ţară însorită pentru marii lor şefi şi o alta pentru războinicii care au murit vitejeşte, în timp ce oamenii din tribul lor, care formează treapta de jos a scării sociale, intră sub pămînt unde nu găsesc decît case sărăcăcioase şi terenuri sărace de vînătoare.

— De la canaaniţi au împrumutat evreii obiceiul jertfirii întîilor născuţi, obicei cunoscut de fenicieni, de cartaginezi etc., şi care, mai tîrziu, a fost înlocuit prin răscumpărare.

— Jertfirea mielului, înlocuitor al jertfei omeneşti în religia cartagineză (semită) a lui Baal Hamon, devenit mai tîrziu, la latini, zeul Saturn, constituie o dovadă în această privinţă. Această înlocuire a avut loc destul de tîrziu, pentru că în timpul Imperiului cei care îşi sacrificau copiii erau ameninţaţi cu pedeapsa răstignirii.

— Jertfirea mielului pascal, ritual familial din epoca „dinainte de ieşire", are deci rădăcini foarte vechi. Theodor Reinach consideră, nu fără temei, că acest obicei are o origine totemică : oare nu este mielul totemul clanului Raşelei — oaia ? La fel poate fi explicat faimosul cult al „viţelului de aur" împotriva căruia a luptat Iehova la ieşirea evreilor din Egipt : viţelul era totemul clanului Leei-vaca. După trecerea evreilor la starea sedentară în Canaan, jertfirea primilor miei şi-a schimbat semnificaţia : ea a fost prezentată ca o jertfă care înlocuieşte jertfirea întîilor născuţi.

— Abia mai tîrziu religia mozaică a legat de Paşte, de vechiul sacrificiu totemic, apoi pastoral, ofranda primului snop ; de Rusalii — ofranda primelor pîini şi, în sfîrşit, de sărbătoarea cuştilor — ofranda primelor fructe.

— Asemenea jertfe pot să aibă ca scop creşterea rodniciei pămîntului ; în India, konzii jertfeau copiii pe care-i răpeau de la ţăranii din vale şi pe care-i hrăneau bine în acest scop ; victima, împodobită cu flori, îmbrăcată cu haine frumoase, era spînzurată de craca unui copac ; după ce murea, corpul victimei era împărţit între diferitele grupuri şi era îngropat pe cîmp, care în urma acestui fapt ar fi devenit foarte roditor.

— Şi în Europa putem găsi multe rămăşiţe ale unor ceremonii analoge : îngroparea în pămînt a cenuşei rugurilor din noaptea Sfîntului Ioan, a oaselor păsărilor şi vitelor tăiate de Paşte, a pîinii sfinţite în ziua Sfîntului Anton etc.

În timpul sărbătorii ateniene a *Buphoniilor*, se depuneau pe altarul lui Zeus Polion primele roade ; de altar se apropiau boi şi mîncau aceste prime roade. Dintre aceşti boi era ales unul, care era înjunghiat pentru că mîncase spiritul grînelor. Carnea sa era împărţită celor de faţă, pielea era umplută cu paie, şi se proceda la o imitare a aratului.

— Ovidius relatează că la Athena rămăşiţele porcilor tăiaţi la *Tesmophorii* erau păstrate ca relicve, deoarece ele serveau, ca să spunem aşa, drept receptacul spiritului eliberat prin jertfă.

— *Tesmophoriile* erau o sărbătoare consacrată lui Demeter (Gaea-Mater-Pămîntul-Mamă ; fiica sa era Cora ; la Roma — Ceres). După Diodor din Sicilia la această sărbătoare era obiceiul să se schimbe glume obscene.

— Dionysos era în acelaşi timp berbec, taur şi ied ; în delirul lor sacru, bacantele înjunghiau iedul, îl rupeau în bucăţi şi-l mîncau crud. În realitate. Dionysos era un zeu al vegetaţiei ; cultul lui provenea din totemism, şi evoluţia acestui cult, după cum vom vedea, nu s-a oprit aici. Dacă am menţionat mai sus cultul viţelului de aur din Bethel şi din Dan (*I regi, XII, 28, 29*), trebue să adăugăm că, în cultele agrare, taurul — vechiul totem — s-a metamorfozat adeseori într-un zeu al furtunii şi al ploii. Iată de ce în *Rigveda* pămîntul-mamă este vaca : apa fecundează pămîntul ca taurul vaca.

— Adonis, sfîşiat de un mistreţ, este în acelaşi timp el însuşi zeul-mistreţ. Mithra ucide un taur, dar el însuşi este taur ; el se jertfeşte deci pe sine însuşi ca şi Christos.

— Trebue să amintim boul Apis al egiptenilor, care, într-o ţară de deşert, unde nu cădea ploaia, a fost identificat cu Nilul, adică iarăşi cu apa ?

— Din jertfa agrară a luat naştere jertfirea lui Dumnezeu, după cum au arătat Mannhardt şi Frazer, fără să înţeleagă însă sensul social al acestei evoluţii.

— La baza tuturor religiilor antice stă un ciclu de sărbători care, iniţial, nu erau menite să sfinţească anul, ci să reglementeze activitatea naturii, cursul anotimpurilor şi al vegetaţiei.

— În timpul jertfei, spiritele grînelor mor.

— Cum s-a făcut trecerea de la jertfirea grînelor, a primelor roade, la jertfirea lui Dumnezeu ?

— Herakles, de pildă, nu a fost admis în Olympos decît după ce s-a sinucis pe Oeta.

— După moartea sa, Attis a devenit o divinitate.

— Apoteoza legată de jertfă nu este altceva decît renaşterea victimei.

— Dar omenirea a cunoscut şi zei muritori. În Creta se arăta mormîntul lui Zeus muritor în vîrful muntelui Iuktas. Era „un zeu născut într-o peşteră, zeul-soţ, zeul meselor comune, zeul pîinii şi al vinului, zeul morţii şi al învierii“. Din acest Zeus provine Dionysos Zagreus, fiul lui Zeus. Un Zeus asemănător a fost descoperit în Tars (Zeus Tarsios), avînd un spic de grîu în mînă, o cruce cu toartă pe cap, coarne, datînd din epoca egeeană.

— Un mit născut pe pămînt frigian : Agditis era hermafrodit ; zeii îl îmbătară şi îi tăiară organele sexuale bărbăteşti, pe care le aruncară pe pămînt. Din ele crescu un migdal, ale cărui fructe le mîncă Nana, fiica zeului unui fluviu. Nana rămase însărcinată şi născu pe Attis. Acesta păzea caprele ; el fu zărit de Cybele, mama zeilor, care nu era alta decît Agditis devenit femeie. Cybele se îndrăgosti de Attis, dar acesta o înşelă cu o muritoare. Pentru a se pedepsi, el se castră sub un pin şi muri din cauza rănii, dar apoi învie.

— Miturile agrare sunt parcă pătrunse de motive sexuale ; ele cuprind adeseori amănunte obscene — imaginea organelor sexuale a jucat un mare rol. Cîmpurile trebue fecundate ; organele sexuale sunt simbolul acestui moment necesar al fecundării.

— Jertfa devine o repetare şi o comemorare a jertfirii zeului.

— Tîrziu, în creştinism, jertfirea Dumnezeului-mijlocitor, Iisus, se perpetuează în slujba zilnică ; el este sărbătorit în mod solemn de Paşte, şi noi ştim că momentul cuminecării lui Christos este „realmente prezent în pîine şi în vin“.

În ziua a zecea a lunii a şaptea a anului religios se întreprindea o mare curățire a poporului. Se luau doi țapi și se aruncau sorții : unul, asupra căruia cădeau sorții pentru Iehova, era adus jertfă ; al doilea era destinat lui Azazel. Asupra lui treceau toate păcatele și fărădelegile fiilor lui Israel și era alungat în pustie *(Leviticul, XVI, 21)*. Pentru Apostolul Pavel, moartea lui Iisus, care s-a făcut om, era un mijloc de îndepărtare a păcatului omenirii pe care el l-a luat asupra sa. Moartea sa este deci o jertfă asemănătoare aceleia a țapului ispășitor. De aici doctrina teologică a mîntuirii.

— Deși evreii nu se închinau decît unui singur Dumnezeu, Iehova, ei credeau cu tărie în existența dumnezeilor altor popoare, de pildă în a zeului babilonian Marduk.

— „Kerubinii“ (heruvimii, care, inițial, personificau norii de furtună), serafimii sau șerpii înaripați.

— Religia catolică pare monoteistă. Ea recunoaște un singur Dumnezeu, dar oare acest Dumnezeu nu e în trei persoane : Dumnezeu-tatăl, Dumnezeu-fiul, Dumnezeu-sfîntul-duh — trinitate asemănătoare multor altor trinități politeiste, de pildă aceea pe care o formau în Egipt Isis-Osiris-Horus ? Oare nu admite o religie catolică cultul Fecioarei Maria și al sfinților, analogi cu o mulțime de zei din religiile antice, pe care i-au înlocuit adesea fără ceremonii ?

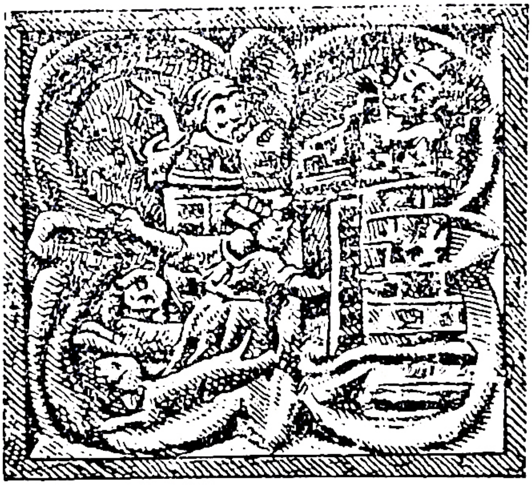

— Mahomed a crezut că creștinii erau politeiști *(Coranul, V, 116)*.

— „Kerubin“, pluralul de la „kerub“. În Asiro-Babylonia exista cultul taurilor înaripați — „kurubu“, înfățișați adesea cu chip omenesc. „Serafim“, pluralul de la „seraf“ (inițial, șarpe foarte veninos).

— „Elohim“ — de la rădăcina „El“ (cf. Allah) — zeu al cerului, ca Diaus din *Veda*, sau Zeus al grecilor.

— Cînd, cu circa 2 000 de ani înainte de era noastră, babilonienii au subjugat alte popoare, au unificat țara și Babylonul a devenit capitală, Marduk, zeul Babylonului, a devenit zeul întregii țări. Marduk a fost în fruntea panteonului și a cosmogoniei, iar legendele privitoare la originea pămîntului și a oamenilor oglindesc lupta și victoria Babylonului. Primii zei au luat naștere din haosul creat de balaur sau de mama universală Tiamath (apă sărată, marea). Ajutat de Gibil, zeul ceresc al focului, care se opunea lui Kingu, zeul focului subteran și soțul lui Tiamath, Marduk a spintecat în două balaurul ; dintr-o jumătate el a creat firmamentul, iar din cealaltă, pămîntul.

— În *Biblie*, Tiamath era Rahab (Isaiia, *XI, 9, 10)*. Aceasta face ca în *Biblie* să existe de fapt trei cosmogonii : cele două povestiri contradictorii ale *Facerii* și povestirea referitoare la Rahab. Hagiografia creștină cuprinde lupta Sfîntului Gheorghe cu balaurul.

— Vîntul, fulgerul şi tunetul l-au ajutat pe Marduk, care a devenit astfel stăpînul zeilor haosului. El a pus o limită puterii mării dezlănţuite şi abia după aceea a creat oamenii. Un mit dintr-o epocă mai îndepărtată relatează chiar patimile lui Marduk : el a poruncit unui zeu să-i taie capul, şi din sîngele lui Marduk, amestecat cu pămînt, au fost modelaţi oamenii şi animalele.

— După victoria lui Marduk, vechii zei babilonieni îşi pierdură încetul cu încetul vechea lor înfăţişare personală şi o transformară în atribute ale învingătorului. O tăbliţă al cărei text a fost scris cu cel puţin 1 800 de ani înainte de era noastră ne informează, de pildă, că „Lungal-Aki este Marduk al vegetaţiei ; Nirig este Marduk al forţei ; Nergal este Marduk al războiului ; Bel este Marduk care cîrmuieşte şi Nebo este Marduk al comerţului“ etc.

— Imperiul incaşilor cucerit de Pizarro prezintă un mare interes atît din punctul de vedere al istoriei în general, cît şi din punctul de vedere al istoriei religiei. El a fost întemeiat în urma înfrîngerii clanurilor, ai căror şefi fură lipsiţi de orice putere şi supuşi dominaţiei castei superioare. Supuşii cultivau pămînturile regelui — Marele Inca —, ale soarelui, adică ale preoţilor, şi furnizau oşteni.

— În trecut fiecare clan îşi avea cultul său.

— Religia oficială era deci un mozaic în care elemente de origine diversă se îmbinau graţie unei teologii ingenioase. Principale erau cultul soarelui (Inti), personificat în regele Inca, şi al lunii (Tuilia), personificat în soţia lui. Astfel, puterea suverană din cer corespundea puterii suverane de pe pămînt. Probabil că, la origine, soarele n-a fost nimic altceva decît totemul clanului învingător, un clan Inca, al cărui şef era împăratul. Soarele a împărtăşit soarta politică a celor care i se închinau ; cîndva divinitate locală a unui clan, soarele a devenit zeul suprem al unui vast imperiu. Aici se poate observa pe bază de fapte trecerea de la totemism la religia „marelui zeu“.

— Aton, discul solar, trebuia să ia locul lui Amon, vechiul zeu local al Thebei, al cărui mare preot fusese proclamat, la începutul secolului al XV-lea, de către faraonul Tutmes al III-lea, cap al tuturor preoţilor din ambele ţări ale Egiptului. Amon, care la origine nu fusese decît un zeu al oazei libiene, Amon secondat de şarpe şi de porumbel, a crescut în importanţă, aşa cum au crescut, la timpul lor, zeii marilor oraşe devenite capitale ale Egiptului : Osiris — zeul Abidosului, Pta — zeul Memphisului, Ra — zeul Heliopolisului.

— Casta preoţească poseda o treime din teritoriul Egiptului, un foarte mare număr de sclavi, turme. Singur Amon avea o turmă de 400 000 de capre, păduri, pescării, colonii în Etiopia, oraşe din ţara Canaanului, pînă în oazele din pustiul Libiei.

— Puterea enormă a marelui preot ameninţa pe faraon, care, de pe vremea hiksoşilor, nomazi veniţi din Asia, şi a războaielor din Siria, se sprijinea pe casta militară.

— Amenhotep al IV-lea părăsi Theba, oraşul zeului Amon, al cărui cult îl interzise în afara cetăţii. El construi în mijlocul deşertului o nouă capitală, Akhetaton, se proclamă mare preot al zeului Aton şi îşi schimbă numele din Amenhotep în Ehnaton. El oficia serviciul religios și oferea ca jertfă noului zeu fructe și flori. Templele și mormintele închinate lui Amon-Ra fură distruse, iar preoții lui transformați în sclavi.

— Moret, în cartea sa *Misterele egiptene*, arată cum s-a format monarhia egipteană. În epoca neolitică existau clanuri cu șefi, cu zei, cu simboluri sub formă de animale (șarpe, șoim etc.) sau de vegetale (trestia) care, conform ipotezei verosimile a lui Moret, erau rămășițe totemice. După lupte interne și externe, șeful unui clan obținu victoria, iar totemul său — șoimul — deveni zeul întregului popor sau, mai degrabă, zeul faraonului.

— Diaspora, sau împrăștierea evreilor în restul lumii antice, a început în timpul exilului (secolul al VI-lea î.e.n.). Încetul cu încetul, evreii din diasporă au pus mîna pe cea mai mare parte a comerțului ; existau evrei în toate porturile, în toate orașele. Aceasta l-a făcut pe Philon să spună : „Ierusalimul nu este numai capitala Iudeei, ci și a celei mai mari părți a țărilor. Într-adevăr, din Ierusalim au plecat coloniști în țările vecine, în Egipt, Fenicia, Siria, în țările mai îndepărtate, ca Pamfilia, Cilicia, în majoritatea statelor Asiei, pînă în Bitinia, la granițele Pontului, în Europa, Thessalia, Beoția, Macedonia, Etolia, Argos, Corinth, în cele mai populate și mai frumoase regiuni ale Peloponezului ; Ierusalimul a acoperit cu așezările sale nu numai continentul, ci și principalele insule — Eubeea, Cipru, Creta ; nu mai vorbesc despre țările de dincolo de Eufrat, căci în toate, inclusiv Babylonul și satrapiile învecinate, existau, cu excepția unui număr dintre ele, locuitori evrei“ (Philon, *Legatis ad Gaium).* Acești evrei trăiau în orașe, în cartiere speciale, unde își păstrau obiceiurile lor, jurisdicția lor, aveau sinagogile lor, erau calfe, făceau comerț. Existau mulți sclavi de origine evreiască : atunci cînd Pompei, în anul 63 î.e.n., a ocupat Ierusalimul, după cum relatează Iosif Flavius, au fost trimiși în Italia 10 000 de sclavi evrei.

Din *Capitalul* de Karl Marx :

— „Comunismul“ primilor creștini — urmînd în aceasta pe vechii socialiști francezi Morelly, Babeuf și Cabet, care-l numeau pe Iisus „prințul comuniștilor“.

— Marx și Engels scriau în *Manifestul Partidului Comunist* că victoria creștinismului a fost o urmare a pieirii lumii antice. Indicația este foarte prețioasă, este necesar să analizăm această decădere, această criză generală în toată complexitatea ei concretă.

— Sclavii, lucrători neliberi, transformați în unelte de muncă, nu se reproduceau în suficientă măsură. Natalitatea era foarte mică, mortalitatea foarte mare ; un sistem economic bazat pe sclavie nu putea conta numai pe înmulțirea naturală. De aceea erau necesare noi războaie pentru a completa efectivul lucrătorilor, pentru a completa orgastulele. Dar în momentul apariției creștinismului, hotarele Imperiului roman erau de asemenea natură, încît deveniseră imposibile alte cuceriri, condiție necesară pentru înrobirea oamenilor. *„Pax Romana“*, atît de lăudata

„pace romană", n-a reprezentat, deci, în realitate, decît perioada premergătoare decăderii societății antice. În ultimii ani ai Republicii, prețul sclavilor a început să crească. Sub imperiu, acest preț devenise atît de ridicat, încît în secolul al III-lea, în perioada crizei, folosirea muncii sclavilor devenise dezavantajoasă din punct de vedere economic.

— Titlul de cetățean roman era acordat la început individual, sau cîteodată vîndut. În anul 212, Caracalla a dăruit tuturor cetățenilor liberi ai imperiului titlul de cetățean roman, dar impozitele locale continuară să fie încasate, și, în plus, birul către Roma. Drepturile de proprietate *(dominium* și *possessio)* s-au confundat într-un singur drept de proprietate fără rezerve, dreptul de „a uza și a abuza".

— În Italia, grădinile de măslini, viile și livezile începură să ocupe suprafețe tot mai mari ; de atunci grîul necesar a început să fie cumpărat din Sicilia și mai ales din Egipt. S-a emis chiar un edict prin care se interzicea să se exporte în altă parte decît la Roma grîul din Egipt. Roma se afla într-o dependență industrială și comercială crescîndă față de Orient și tocmai aceasta explică campaniile lui Crassus, Antonius, Diocletianus etc. ; începînd cu domnia acestuia din urmă, Imperiul roman capătă trăsăturile unei despoții orientale. Creștea de asemenea comerțul cu țările streine, de pildă cu China și India.

— Nu se poate spune deci că sclavii alcătuiau o clasă omogenă. În societatea antică nu toți aveau aceeași poziție față de mijloacele de producție. Nici interesele lor nu erau aceleași, rolul lor în organizarea socială a muncii varia destul de mult. Această lipsă de omogenitate a fost constatată cu prilejul răscoalei lui Spartacus, la care n-au participat deloc nici sclavii de la oraș, nici sclavii de pe lîngă casă și care a vădit, la cei mai curajoși dintre răsculați, mai mult fatalism decît conștiință de clasă. Nivelul prea scăzut al forțelor de producție nu îngăduia sclavilor, micilor cultivatori și meseriașilor ruinați care li se alăturaseră să aibă un program clar, precis, să creeze o organizație trainică.

— În general, după cum li se părea sclavilor, numai o minune îi mai putea scăpa și creștinismul, cu al său om-Dumnezeu care a pătimit, a fost răstignit și a înviat, cu promisiunea unui rai din care va fi alungată orice muncă[1], corespundea năzuințelor acestui grup social căruia îi lipsea o conștiință de clasă dezvoltată.

— Se poate spune că Christos a învins pentru că Spartacus a fost înfrînt : locul răzbunătorului pămîntean l-a luat răzbunătorul ceresc, apocaliptic, locul luptei generale l-a luat resemnarea față de soartă, locul speranțelor reale, renunțarea la tot ceea ce este pămîntesc și speranța în răsplata cerească.

— Faptul că mișcarea sclavilor era destul de legată de anumite culte orientale, care jucau atunci, în mare, același rol pe care l-au jucat ereziile în Evul Mediu, arată că victoria creștinismului n-a fost întîmplătoare.

— Lupta sclavilor n-a încetat niciodată complet. Desigur, întemeierea imperiului a fost urmată de o oarecare stabilizare, care, dat fiind faptul că economia sclavagistă, relațiile comerciale continuau să decadă și Roma exploata tot mai crîncen provinciile, a dus la criza din secolul al III-lea ; decăderea accentuată a societății romane a avut ca urmare noi răscoale, legate de data aceasta de năvălirile barbarilor. În perioada de decădere a imperiului, coloni, barbari și soldați au participat la aceste răscoale, în timp ce bande de „marroni", sclavi fugari, duceau un adevărat război civil, un „război țărănesc". Mamertin caracterizează în felul următor situația din Gallia în momentul cînd Diocletianus s-a urcat pe tron (era pe vremea cînd păstorul se transforma în călăreț, plugarul în pedestraș, cînd țăranul își pustia ogoarele) : „Așa a fost răscoala bagauzilor, care au devastat recoltele, au prădat satele și au atacat chiar orașele (ei au asediat, de pildă, Autunul)".

---

[1] Cuvîntul francez *travail (muncă, lucru)* provine de la latinescul *tripalium = instrument de tortură,* alcătuit din trei piese. *A munci (travailler)* însemna, inițial, *a schingiui.*

— În anul 286, Maximien a încercuit și a nimicit pe bagauzii conduși de Aemilianus și Amandus la Saint-Maur, dar răscoala n-a încetat ; ea a izbucnit cu și mai multă forță în secolul al V-lea : în 417, bagauzii din Armorica s-au unit cu mișcarea separatistă, iar în 435, mișcarea bagauzilor, apărută într-o regiune, s-a transformat într-o răscoală în întreaga Gallie, condusă de Tibattocare. Acesta a fost prins și executat în 437. Răscoala a izbucnit din nou în 448, de data aceasta cu participarea cercurilor care ar fi numite pături liberale ; așa a fost cazul medicului Eudoxiu, care mai tîrziu a trecut la huni.

— Zosim ne informează că, atunci cînd vizigoții lui Alaric au asediat Roma, sclavii le-au deschis porțile cetății, împotriva voinței senatorilor. Interesele și originea sclavilor îi împingeau irezistibil de partea barbarilor.

— Numărul zilelor de sărbătoare se ridica la Roma de la 66 pînă la 175 pe an, fără să mai vorbim de sărbătorile extraordinare. *Circus Maximus* putea cuprinde 375 000 de spectatori. Aici se distribuiau grîu, carne de porc, vin, untdelemn, sare. Se distribuiau chiar la preț redus bilete de favoare pentru casele publice *(numismata lasciva).* Nu trebue să uităm nici împărțirile de bani : 450 de dinari de cap, sub Augustus, 75, sub Tiberius etc.

— *Iluziile „parusice"* (adică *așteptarea unei a doua veniri a lui Messia).*

— În primul secol al erei noastre a început devalorizarea banilor, care, dealtfel, fuseseră supuși de pe timpul lui Nero la numeroase alterații (ca titlu, greutate). Apoi aurul și argintul deveniră mai rare și valoarea lor crescu : minele secătuiau, tezaure enorme fură ascunse, iar banii de aur luau calea spre China, de unde Roma cumpăra mătăsuri, porțelanuri, blănuri, scorțișoară, etc., fără să-i vîndă aproape nimic în schimb, căci aportul de vin și untdelemn din Roma era foarte slab și un putea împiedica balanța comercială să fie pasivă.

— La sfîrșitul secolului al II-lea și în secolul al III-lea, băncile dispărură. Dobînda cămătărească, care în timpul lui Augustus era de 8%, crescu pînă la 20% și se institui plata lunară a dobînzilor, semn neîndoielnic de nesiguranță, de instabilitate.

începînd de la mijlocul secolului al II-lea, legionarii se răsculară adeseori pentru că nu li se plătise solda.

— Curiali — membri ai curiilor. Curia era o unitate religioasă, militară şi politică a statului patrician primitiv. În primul rînd şi înainte de toate curia era o frăţie (fratrie), uniune de ginţi.

— Circulaţia mărfurilor a scăzut într-o măsură uriaşă, dar n-a încetat niciodată complet, şi atît evreii cît şi orientalii au jucat în ea un rol important, pregătind în sînul feudalismului dezvoltarea capitalismului.

— În organizaţia *thiaselor* s-a dezvoltat individualismul religios ; din „surescitarea colectivă" — amintire a „împărtăşaniilor" primitive, menite să asigure renaşterea vegetaţiei, triumful ei asupra morţii — s-a desprins noţiunea de mîntuire, asemănătoare cultelor lui Attis, Tamuz, Zagreus. Poate fi extins în general la toate cultele misterelor, care, cu orgiile, dansurile şi cîntecele lor, trezeau emoţii atît de violente, încît galii, de pildă, se castrau.

— „Fie că eşti vlăstarul lui Cronos, sau cel al fericitului Zeus, te salut, Attis, tristă victimă a mutilării Rheei. În Asiria eşti numit Adonis, cel de trei ori regretat ; în Egipt — Osiris ; în Grecia — semiluna cerească, înţelepciunea ; în Samothrace — venerabilul Adamas ; la hemoniţi — Coribante ; iar în Frigia, cînd tatăl, cînd cadavrul, sau zeul, sau sterpul, sau păstorul de capre, sau spicul verde secerat, sau cîntăreţul din fluier zămislit de rodnica migdală."

— Momentul esenţial în culturile acestor divinităţi îl constituia alternarea lamentărilor funebre cu explozii de bucurie. Oare acest lucru nu este caracteristic şi pentru drama pascală, drama care reprezintă în fiecare an patimile lui Iisus, moartea şi învierea ? Astfel, la 22 martie, echinocţiul de primăvară, era tăiat un pin din pădure şi dus în sanctuarul Cybelei ; era împodobit şi se atîrna de el un chip al lui Attis. A doua zi se cînta din trompetă. Ziua de 24 era „ziua sîngelui" : marele preot îşi făcea o tăietură pe braţ, ca să curgă sînge ; noaptea, credincioşii se lamentau în faţa unui chip al zeului, care apoi era îngropat în mod solemn. A doua zi mormîntul era găsit gol ; zeul înviase. Era ziua bucuriei *(Hilaria)*.

— Adonis, născut într-un arbore de smirnă, era sărbătorit cu rituri legate de grădini. Attis era adorat la început sub forma unui pin. Isis era „zeiţa recoltei verzi", „zeiţa pîinii", „mama spicelor de grîu" şi, înainte de Fecioara Maria, *maris stella* — *stea a mării*. Dionysos era zeul pomilor şi al viţei-de-vie, al fructelor frumoase, precum şi zeul-ţap, zeul-taur etc. Avem dovada că aceste culte sunt foarte vechi : romanii, după cum ne informează Titus Livius, înjunghiau oile de jertfă cu cuţite de cremene ; cu cuţite asemănătoare se castrau galii — preoţii lui Attis (Catulus, *LXIII*, 5), şi se practica ritul circumciziei la evrei (Iov, *V, 3,5 ; Ieşirea, IV, 25)*. Folosirea cuţitelor de cremene arată că aceste rituri au apărut înainte de epoca bronzului.

— Creştinismul a provenit în mare parte din împrumuturi din aceste mistere păgîne, din contopirea lor. El este, după cum scrie Engels, un amalgam de teologie orientală, mai ales ebraică, internaţionalizată, şi de filosofie greacă, mai ales stoică, vulgarizată.

— Sărbătoarea Sfîntului Gheorghe, în aprilie, a înlocuit sărbătoarea păgînă a apei ; sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, în august, a luat locul unei sărbători a Dianei. Cît priveşte sărbătoarea tuturor sfinţilor, ea a continuat o sărbătoare a morţilor (după Frazer, *Ramura de aur*).

— Ofidienii — sectă, probabil, anterioară creştinismului — adorau în şarpe chipul Dumnezeului bun, creatorul lumii, opus Dumnezeului evreilor, Dumnezeul blestemat. De la *ophis* = *şarpe*, în limba greacă ; erau numiţi, de asemenea, naaseieni, de la *nachas* = *şarpe*, în limba ebraică. Trebue amintit aici textul *Evangheliei* de la Ioan *(III, 14, 15)*, fragmentul din cuvîntarea către Nicodim : „Şi după cum Moise a înălţat şarpele, în pustie, aşa trebue să se înalţe Fiul omului. Pentru ca oricine care crede într-însul să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică".

— Gnostic era şi Philon ; gnostici erau şi essenienii, evrei care admiteau Iadul şi Raiul ; acesta din urmă era, chipurile, situat dincolo de Apus, concepţie foarte diferită de întunecatul Şool al evreilor, o lume subterană unde morţii duc o viaţă de umbre inconştiente ; gnostici erau şi mendeienii, potrivit doctrinei cărora o entitate mijlocitoare, care poartă numele de Manda di-haiia (cunoaşterea vieţii), va mîntui sufletele cufundate în întuneric.

— Ideea fecioarei-mame este des întîlnită în antichitatea clasică. Ea a apărut în epoca în care căsătoria pe perechi a luat locul căsătoriei pe grupe, adică chiar în epoca în care a apărut majoritatea divinităţilor agrare.

— Arborele răstignirii trezea la popoarele agricole ecoul vechilor rituri agrare, cărora decăderea lumii antice le-a dat, odată cu un conţinut social, şi o viaţă nouă : oare Tamuz nu era un „lăstar", oare cultul lui Osiris nu era legat de un arbore, cultul lui Attis — de un pin, cel al lui Dionysos — de viţa-de-vie etc. ?

— Poate că e posibil să adăugăm aici termenul de „nazarinean", care derivă, probabil, de la cuvîntul ebraic *netzer* = *ramură :* Iisus este o ramură a casei lui David, un „lăstar" al lui Iesei, tatăl lui David (Isaiia, *XI, I)*. În catacomba Sfintei Agnes, care, se spune, a fost martirizată pe timpul lui Diocletianus, în anul 301, în amintirea căreia se ţineau două sărbători pe an — a naşterii şi a patimilor — şi al cărei nume aminteşte de miel, se pot citi următoarele cuvinte atribuite lui Christos : „Sunt un lăstar de viţă". În *Evanghelia* de la Ioan de asemenea se spune : „Eu sunt viţa cea adevărată" (Ioan, *XV, 1)*. Există şi o altă interpretare a cuvîntului „nazarinean" : acest termen provine de la *nazir (nagios* = *sfînt)*.

— Atunci cînd Demeter, plîngînd pe fiica sa Prosergina, a coborît după ea în Infern şi pămîntul a devenit sterp, Zeus a trebuit s-o lase pe Proserpina să revină pe pămînt nouă luni pe an. Proserpina înseamnă „rodnicia grăunţelor" (Varro, în *Fericitul Augustin, Civ. Dei, VII, 20)*.

— „Proserpina, răpită de Hades, este puterea de germinaţie, care dispare atunci cînd soarele se îndreaptă spre echinocţiul de iarnă" (Lydus, *De mensibus, IV, 137)*. Hippolytos

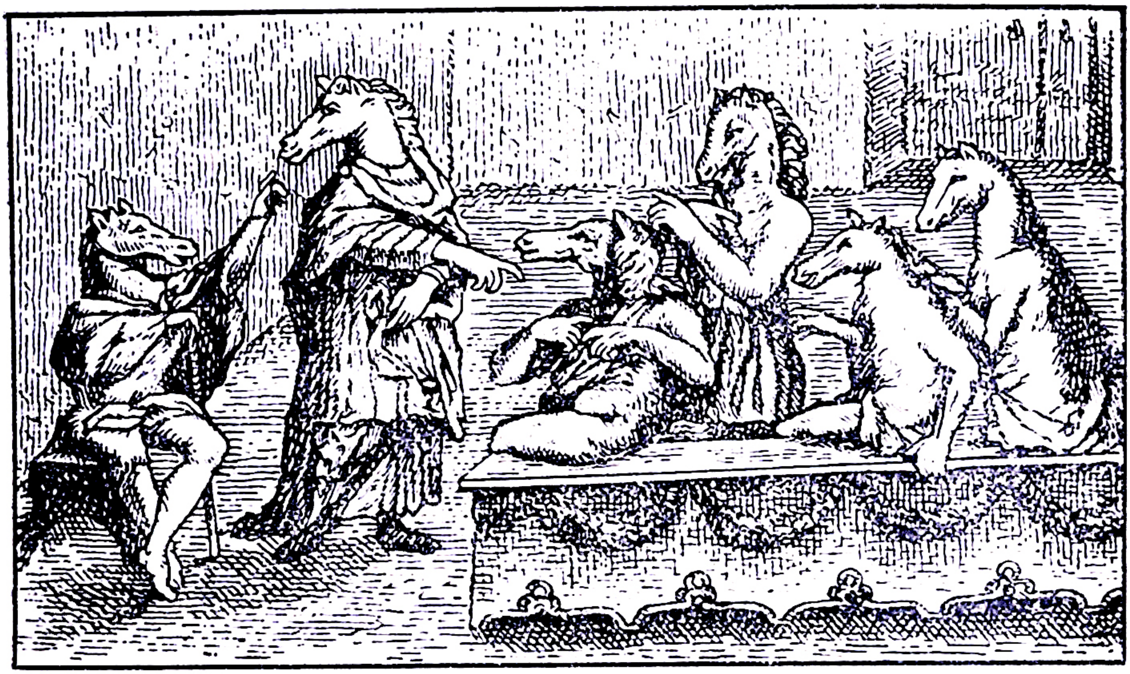

din Alexandria relatează în ale sale *Philosophumena* (cartea a V-a, *Naaseienii)* că în timpul acestor mistere se rosteau cuvintele : *„Illiė“*, adică *„Umezește-te, dă ploaie“* — adresat cerului, și *„Kiė“ : „Devino grea“* (gravidă) — adresat pămîntului.

— Hierofantul o duce pe preoteasă într-o subterană unde credincioșii așteaptă în întuneric să se săvîrșească sfînta împreunare (cel puțin simbolic). După aceea i se vestește nașterea lui Brimo și i se prezintă spicul de grîu verde secerat. *Misterele din Eleusis*, care la origine erau un mit agrar datînd din mileniile IV-II î.e.n., cuprindeau trei grade de inițiere. Templul din Eleusis a fost distrus de goții lui Alaric în 396, dar misterele au mai continuat cîtva timp după aceasta.

— În Siria, în regiunile unde predomina creșterea vitelor, Christos s-a contopit în mod firesc cu imaginile vagi, șterse, ale vechilor zei-păstori, cultul său s-a contopit cu rămășițele persistente ale totemismului primitiv. Mielul figurează în ritual.

— Iisus este și țapul ispășitor. Păcatele grupului social sunt trecute asupra persoanei zeului care a fost jertfit și a înviat. În sfîrșit, se înțelege de la sine că Iisus este „păstorul cel bun“ (Ioan, *X, II).*

— Dar Iisus — pește ! Oare acesta nu este ecoul îndepărtat al unui semn totemic sirian ? De aici provine obiceiul de a mînca pește în timpul postului : „A mînca pește înseamnă a mînca trupul lui Christos“ (Salomon Reinach, *Cultes, mythes et religions*, tom III, p. 43 și urm.).

— Sfîntul Denis reamintește în mod straniu pe Dionysos, după cum Saturnin amintește de serbările saturnale, aceste sărbători păgîne care s-au păstrat la creştini sub forma carnavalului. Şi astfel, pînă la indecentul Priapos, care mai tîrziu a luat înfăţişarea Sfîntului Vitus. Fiecare meserie îşi avea patronul ei. Vechile temple păgîne s-au transformat lesne în sanctuare creştine ; astfel, templul lui Augustus-Caesar din Terrasina deveni biserica Sfintei Cezareea ; lăcaşul Sfîntului Petru din Roma este clădit pe un loc unde era cinstit Attis şi în el se află o statuie care nu este alta decît statuia lui Jupiter. Maica Domnului sau mucenicii locali au înlocuit fără mare greutate pe zeii locali. Au fost creştinate izvoare, arbori, pietre, cruci, capele. Ceremoniile creştine au luat locul ceremoniilor păgîne, din care s-au păstrat rămăşiţe, cum sunt, de pildă, pelerinajele bretone. Ce sunt zilele de post prescrise de biserică la începutul fiecărui anotimp, dacă nu un „înlocuitor" creştin al sărbătorilor păgîne ale semănatului, secerişului, culesului viei ? Ritualul creştin s-a dezvoltat pornind de la riturile păgîne.

— Între alţii, Theodosie (379—395) poreclit de creştini „cel Mare", a cărui domnie a fost marcată de convertirea la creştinism a numeroase familii senatoriale din Roma, reluă politica lui Constantin. El interzise din nou cultele păgîne şi dispuse la confiscarea averilor aparţinînd templelor. El vru să impună tuturor „credinţa pe care biserica romană a primit-o de la Apostolul Petru" (380) *(Cod. Teod., XVI, 1,2)* ; braţul puterii laice impunea convertirile.

— În anul 392 s-a interzis printr-un edict adorarea larilor, geniilor şi penaţilor, sub ameninţarea de a comite o crimă de *lèse majesté (Cod. Teod., XVI, 10, 12)* ; în 394 au fost desfiinţate jocurile olimpice. În 395 a fost interzisă chiar apropierea de templele păgîne *(Cod. Teod., XVI, 10, 13)* ; anul 396 a văzut sfîrşitul *Misterelor din Eleusis*. În 399 au fost dărîmate templele de la ţară *(Cod. Teod., XVI, 10, 16)* ; cum păgînismul era încă viu, mai ales la ţară, asemenea măsuri au fost luate în mai multe rînduri. În 407 s-a dat ordin să fie dărîmate în oraşe altarele şi statuile care slujiseră cultului păgîn *(Cod. Teod., XVI, 10, 19)*.

— În 435 s-a dat ordin să fie dărîmate, sub pedeapsa cu moartea, templele care mai existau *(Cod. Teod., XVI, 10, 25)*.

— Sub Teodosie al II-lea s-a dat ultimul edict împotriva păgînilor ; statuia Victoriei, simbolul păgînismului, a fost răsturnată, vestalele împrăştiate, focul sacru, care ardea de 1 150 de ani, stins.

— Bineînţeles, victoria creştinismului a fost însoţită de măsuri antisemite :

În 388 *(Cod. Just., 1, 9, 5)* s-a interzis evreilor să convertească la credinţa iudaică un creştin (deci să-l circumcidă).

În 423 se interzise, sub pedeapsa cu moartea, construirea de noi sinagogi *(Cod. Teod., XVI, 8, 27)*.

Ereticii n-au fost nici ei cruţaţi :

În 381 li se interzise şederea în oraş *(XVI, 5, 6)*.

În 381 li se interzise să facă testamente *(XVI, 5, 7)*.

În 388 li se interzise să se întrunească *(XVI, 5, 15)*.

În 398 fu introdusă pedeapsa cu moartea pentru răspîndirea de cărţi eretice *(XVI, 5, 34)*.

În 408 fu introdusă pedeapsa cu exilarea pentru cel care îndrăzneşte „să discute şi să afirme ceea ce condamnă instituţia divină“ *(XVI, 5, 45).*

— În opoziţie cu clasa dominantă evreiască, essenienii duceau o viaţă ascetică în mici comunităţi agricole, de-a lungul litoralului Mării Moarte, fără sclavi. Ei refuzau să depună jurămînt şi să facă comerţ. Trăiau în comun, ca, mai tîrziu, călugării, sau cel puţin luau masa în comun. A-i asemăna, aşa cum fac unii autori, de pildă Walter, pe baza cîtorva texte din Iosif Flavius şi Philon, cu nişte secte comuniste (comunitate de bunuri sau simplu comunism de consum) este o exagerare. Essenienii respectau legea cu atîta stricteţe, încît în ziua *Sabbatului* se abţineau să-şi facă nevoile naturale ; în practica lor religioasă existau elemente ale cultului solar (rugăciuni de dimineaţă către soarele care răsare). Ei adoptaseră ideologia greacă a nemuririi sufletului, credinţă pe care evreii în general şi în special saducheii n-o împărtăşeau. Terapeuţii sau tămăduitorii din Egipt semănau cu ei.

— În *Apocalips,* cea mai veche scriere creştină, bazată în primul rînd pe teme evreieşti, Iisus nu apare decît sub aspectul unui mit ; este înainte de toate mielul, animalul pentru jertfa pascală, dar un animal feroce, care proroceşte sfîrşitul lumii.

— Să revenim acum la lumea antică. Ceremonia Golgotei, aşa cum o descriu *Evangheliile* pe baza profeţiilor, conţine de asemenea numeroase elemente mitice. Astfel, crucea, care îşi are şi ea o preistorie proprie, figurează în ritualul cultului lui Osiris, şi braţele ei întinse simbolizează regenerarea mistică. Dar mitică este mai ales tema patimilor, care se desfăşoară în trei zile, ca şi patimile lui Osiris, ca şi sărbătoarea lui Adonis. Iată, dealtfel, un exemplu. La începutul anului, care la ei începea în aprilie, babilonienii plimbau in bătaie de joc, în timpul sărbătorii *Zakea,* un condamnat la moarte, pe care, pentru această împrejurare, îl proclamau rege. După cîteva zile, pe care el le petrecea în ospeţe, în orgii, în haremul regelui, era biciuit şi apoi ucis.

Aceasta este originea sărbătorii evreieşti *Purim* (a sorţilor), care se ţinea cu o lună înainte de Paşte. Evreii celebrau pe Esther, vechea zeiţă babiloniană a fecundităţii, pe Iştar, precum şi pe Mardohai (zeu babilonian antic al Anului nou, Marduk). După mitul evreiesc, Esther era nepoata evreului Mardohai, şi amîndoi s-au ridicat împotriva vizirului Aman şi a lui Vassi, salvînd pe evrei de un mare pericol în Persia, în timpul domniei lui Xerxes. Aman fu spînzurat, şi onorurile la care rîvneau amîndoi fură date lui Mardohai. Se ştie cum au transformat evreii un fapt legendar în fapt „istoric“. Această sărbătoare a *Purimului,* de care ni se vorbeşte în cărţile cele mai vechi ale *Bibliei,* ca şi sărbătoarea *Zakea* se desfăşurau într-o atmosferă de veselie ; se purtau măşti şi se bea pînă ce ajungeau să se confunde cele două strigăte solemne: „Binecuvîntat fie Mardohai“, „Blestemat fie Aman“. Ascetismului obişnuit îi luau locul risipa şi luxul. La origine, aceste sărbători comportau, probabil, jertfe omeneşti ; o rămăşiţă a lor pare să fie faptul că efigiile lui Aman erau arse, şi acest ritual a continuat să fie respectat foarte mult timp. În *Codul lui Teodosie (I, XVI, 18)* se propune autorităților să vegheze „ca evreii să nu ardă efigia lui Aman pe o cruce". După Porfirie *(De Abstinentia, II, 54)*, la Rhodos, în timpul sărbătorii lui Cronos — *Croniile* —, un răufăcător, după ce era îmbătat, era sacrificat în cinstea lui Cronos, care jertfise pe fiul său Ieud.

— *Saturnaliile* se celebrau în ultima lună a anului roman în cinstea lui Saturn, zeul semănăturilor şi al plantaţiilor ; mitul făcea din el zeul epocii de aur. Din *Saturnalii* provine carnavalul nostru.

ADNOTĂRI

VEDE (în sanscrită, literal : *cunoaştere)* — monument al literaturii şi al religiei indiene antice, culegere de opere scrise în diferite perioade, dar nu mai tîrziu de secolul al VI-lea î.e.n. (înainte de apariţia budismului). Există patru culegeri de *Vede :* 1. *Rigveda* (imnuri) ; 2. *Samaveda* (cîntece) ; 3. *Iadjurveda* (rugăciuni şi reguli de aducere a jertfelor) ; 4. *Atharvaveda* (formule magice şi de rugăciuni). Religia popoarelor antice din India de nord, consemnată în *Vede,* este un politeism tipic, în care poate fi urmărită evoluţia figurilor zeităţilor, care oglindeau în mod fantastic, la început, fenomenele oarbe ale naturii, iar mai tîrziu forţele sociale. *Sôma,* menţionată în *Vede,* este o băutură „divină" care simbolizează focul ceresc. În *sôma* era dumnezeită o băutură narcotică rituală, care se extrăgea dintr-o plantă din familia asclepiadaceelor.

AVESTA — culegere de texte mitologice, de cult religios, ale popoarelor est-iraniene antice, alcătuită din numeroase stratificări (mileniul I î.e.n. — secolul al III-lea e.n.). În primele secole ale erei noastre a fost canonizată ca o carte sfîntă a religiei zoroastrismului. Din cele 21 de cărţi ale *Avestei* nu ne-a mai parvenit decît una singură — „verdidat" („legea împotriva devilor") — şi unele părţi din alte cărţi. *Haoma,* descrisă în *Avesta,* este o băutură „divină", asemănătoare *sômei.*

BUDDHA — întemeietorul mitic al religiei budiste. Potrivit legendei, prinţul Siddhartha Gauthama, care a trăit în India de nord-est în secolele VI—V î.e.n., a abdicat la vîrsta de 29 de ani şi a început să propovăduiască o nouă religie ; de atunci a început să fie numit Buddha, precum şi Sakia Muni — „pustnicul din neamul Sakia".

BUDISM — religia apărută în secolele VI—V î.e.n. în India de nord, ca oglindire a nemulţumirii maselor populare, înainte libere, care erau ruinate şi înrobite de sistemul castelor şi de dominaţia preoţimii. În secolul al III-lea e.n., Aşoka, regele Mahgadei, care a unit sub autoritatea sa cea mai mare parte a Indiei, a adoptat budismul ca religie de stat şi a contribuit la larga lui răspîndire. De la începutul secolului al X-lea, în India, budismul a cedat locul induismului, dar a pătruns în Asia centrală şi răsăriteană. În prezent, budismul, care a îmbrăcat forme diverse în diferite ţări, este răspîndit alături de alte culte în Japonia, în Tailanda şi în Birmania ; el a căpătat de asemenea o oarecare răspîndire în China şi Mongolia (în ultimele două ţări, în special sub forma lamaismului ; vezi adnotarea următoare).

LAMAISM — una dintre formele budismului ; a luat naştere în Tibet, în a doua jumătate a secolului al VIII-lea, prin apropierea budismului de credinţele şi riturile locale şamaniene. În dogmatica lui, rolul principal îl joacă credinţa în întruparea permanentă a budiştilor cereşti în doi lama, care sunt desemnaţi prin tragere la sorţi, dar care, de fapt, erau aleşi întotdeauna în aşa fel, încît grupul cîrmuitor al feudalilor clericali şi clerul parazitar să poată ţine puterea în mîinile lor. Odată cu realipirea Tibetului la China, clerul lamaist şi-a pierdut situaţia de pătură dominantă în ţară.

TABU (polinez, literal : *însemnat în mod special)* — termen adoptat în ştiinţă pentru a desemna interdicţia răspîndită în societăţile primitive de a săvîrşi anumite acţiuni sau de a folosi unele obiecte ; în concepţia credincioşilor, încălcarea tabuului atrage după sine pedeapsa inevitabilă din partea puterilor supranaturale. La polinezienii la care s-a format deja societatea împărţită în clase, tabuul este legat de ideea împărţirii lumii care înconjoară pe oameni în două categorii : *moa (sacru)* şi *noa (simplu)*. Tot ce se referă la *moa* este considerat ca aparţinînd zeilor, regilor, nobilimii şi preoţilor şi de aceea este declarat interzis pentru oamenii simpli, adică este tabu. Date interesante care ilustrează această teză conţine descrierea Insulei Nuka-Hiva (Polinezia) făcută de exploratorul rus I. F. Liseanski, care a întreprins o călătorie în jurul lumii în anii 1803—1806 : „Atîta timp cît acest rit (tăierea cordonului ombilical la noul-născut — n.n.) nu este încă îndeplinit, nimeni nu are voie să intre în casa în care s-a născut copilul, nici să iasă din ea. Această interdicţie se numeşte aici tabu. Din cîte am putut observa, există două asemenea interdicţii. Una este preoţească, cealaltă regească. Prima este impusă de preoţi, iar ultima de rege" (I. F. Liseanski, *O călătorie în jurul lumii cu corabia „Neva" între 1803 şi 1806*, Editura de stat pentru literatură geografică, Moscova, 1947, p. 100).

TOTEM — termen provenit din limba indienilor *ojiway* (America de Nord) de la cuvintele : *totem, todaim, dodaim, ododam*, care înseamnă, literal, *ginta lui*, adică specia de animale sau de plante al căror nume îl poartă un grup de oameni (ginta, fratria) şi de care acest grup se consideră legat prin legături de rudenie, de sînge.

— Religia iudaică cere ca vitele şi păsările a căror carne este folosită ca hrană de către credincioşi să fie tăiate după un anumit ritual de către hahami speciali, aparţinînd categoriei inferioare a slujitorilor bisericeşti. Metodele de preparare a cărnii cuşer urmăresc să înlăture cît mai mult sîngele din corpul sacrificat; întregul ritual a păstrat rămăşiţe ale unui cult magic primitiv, precum şi ale unui cult al jertfei ; paralel cu rugăciunile, se rostesc vrăji ; se interzice să se consume partea dinapoi, adică cea mai grasă, pe care, înainte, şi-o luau preoţii.

PAŞTE — (varianta arameană a cuvîntului ebraic *pesah*) — sărbătoare a religiei iudaice şi creştine datînd din perioada orînduirii gentilice a comunei primitive și a vieții nomade a vechilor evrei, cînd conținutul ei principal era mîncarea rituală a cărnii unui animal sacrificat care întruchipa, după concepția credincioșilor, divinitatea. Aceste rituri, care țin de riturile și mai vechi ale *inticiumei* totemice, erau larg răspîndite la popoarele din lumea întreagă, în stadiul orînduirii gentilice, și s-au păstrat pînă în ziua de astăzi, de pildă la tribul samaritenilor din Palestina. Mitul că Paștele iudaic e legat de ieșirea din Egipt a fost născocit de preoțime. În timpurile moderne el a început să slujească unor scopuri reacționare, abătînd masele populare de la lupta de clasă pentru interesele lor.

Moștenind de la iudaism sărbătoarea Paștelui, creștinii i-au dat un conținut nou. Locul animalului jertfit l-a luat miticul Iisus Christos, „mielul lui Dumnezeu“, care a primit de bunăvoie moartea pentru păcatele oamenilor și a înviat. Cuvîntul *paște* a început să fie apropiat de cuvîntul grecesc : *pashein* = *a suferi.* Paștele creștin a împrumutat elemente din misterele eleniste, în special din misterele zeilor Attis și Adonis, care mor și înviază, dar a căpătat o nouă esență de clasă : imaginea lui Christos, care a primit de bunăvoie o moarte rușinoasă, îndeamnă masele populare să îndure cu resemnare suferințele și mizeria.

BIBLIE (în greaca veche — *cărți*) — culegere de cărți ale religiei iudaice și ale celei creștine. *Biblia* se compune din două părți, care în teologia creștină se numesc *Vechiul Testament* și *Noul Testament* (vezi următoarele două adnotări). Învățăturile religiei iudaice și ale religiei creștine despre originea revelată a *Sfintei Scripturi,* despre faptul că *Biblia* a fost scrisă de Moise și de ucenicii lui Christos au provocat îndoieli încă din antichitate și au fost infirmate de critica științifică, care, în cursul secolelor, mai ales începînd din epoca revoluțiilor burgheze, a supus analizei ambele părți ale *Bibliei.* Dovedind caracterul mitic al lui Moise și al lui Iisus Christos, critica științifică a stabilit momentele principale ale formării *Bibliei,* care s-a născut din opere cu caracter folcloric-religios, scrise de persoane diferite și în epoci diferite (din secolul al XIII-lea î.e.n. pînă în secolul al II-lea e.n.). Clericii au făcut din *Biblie* unul dintre cele mai puternice instrumente de influență religioasă asupra maselor populare, de înrobire spirituală a oamenilor muncii în interesul claselor dominante.

VECHIUL TESTAMENT — prima parte a *Bibliei, Sfînta Scriptură* a iudaiștilor, cuprinde opere ale literaturii religioase, istorice și epice a vechilor iudei, prelucrate de preoțime și canonizate în jurul anului 100 ; a fost scris în limba ebraică, iar o mică parte în limba arameană. Se împarte în trei secțiuni : *Pentateucul* (așa-numita *thora* = *lege);* apoi așa-numitele cărți istorice : a Judecătorilor, a lui Samuil, a Regilor și a Cronicilor și, în sfîrșit, așa-numitele *Cărți ale prorocilor.* Diferitele părți ale *Vechiului Testament* au fost întocmite în epoci diferite, în decursul unei perioade îndelungate, începînd din secolul al XIII-lea î.e.n. pînă în secolul al II-lea e.n. În ciuda afirmațiilor teologilor iudei și creștini precum și ale savanților burghezi cercetători ai *Bibliei*, *Vechiul Testament* nu exprimă nicidecum o concepție religioasă unitară asupra lumii, un monoteism și, cu atît mai mult, nu reprezintă o istorie a poporului ebraic din vechime. „Așa-numita «sfîntă scriptură» iudaică nu este altceva — scria Engels — decît o înregistrare a unor tradiții religioase și tribale arabe, modificate oarecum prin separarea în vechime a iudeilor de vecinii lor din același trib, dar încă nomazi. Conținutul principal avea un caracter arab sau exact semitic" (K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. *XXV*, p. 484). Cercetătorii sovietici au descoperit în *Vechiul Testament* un strat de politeism, caracteristic pentru epoca descompunerii perioadei gentilice a comunei primitive, și au dezvăluit că legendele istorico-mitice au fost prelucrate în interesul claselor dominante (vezi A. Ranovici, *Studiu asupra istoriei religiei iudaice antice*, cu o prefață de acad. N. M. Nikolski, Moscova, Editura de stat pentru literatură antireligioasă, 1937, p. 117).

NOUL TESTAMENT — culegere de scrieri creștine din primele timpuri, canonizate de biserică în jurul anului 350; conține cele patru *Evanghelii*, *Faptele apostolilor*, *Epistolele* lui Iacob, Petru, Iuda, Pavel și *Revelația* lui Ioan Teologul *(Apocalipsul)*. Cărțile *Noului Testament* nu ne-au parvenit decît într-o redactare mai tîrzie; redactarea inițială și izvoarele nu pot fi stabilite în prezent, deoarece manuscrisele cele mai vechi nu datează decît cel mult de la mijlocul secolului al II-lea. Se știe numai că, în jurul anului 200, *Noul Testament* avea un volum mai mare decît acum. Acest lucru a fost stabilit după așa-numita listă a lui Murator, publicată către mijlocul secolului al XVIII-lea, care cuprinde și unele lucrări considerate mai tîrziu de biserică drept eretice: *Păstorul* lui Herma și o serie de scrieri gnostice.

STATUL INCAȘILOR se numea *Tahuatin-suyu* (literal: *cele patru regiuni unite)*; el se întindea din partea de sud a Ecuadorului de astăzi pînă în partea de nord a statului Chile, incluzînd teritoriul statelor Peru și Bolivia, cu capitala Cuzco. Populația era compusă din triburi aparținînd grupurilor lingvistice: *quichua*, *aymaras*, *mochico* și multor altora. Acest mare stat, numit de autorii spanioli din secolele XVI—XVII „imperiu", s-a constituit la mijlocul secolului al XV-lea, după ce tribul incașilor așezat în valea rîului Cuzco (Peru) a supus multe triburi vecine (şi nu „clanuri“, ca la Hainchelin, pentru că cuvîntul scoţian *clan* înseamnă *gintă ;* la triburile din valea rîului Cuzco, în perioada formării statului, obştea gentilică se transformase în obşte sătească vicinală, aşa-numitul „ailiu“). Caracteristice pentru producţia socială a incaşilor erau dezvoltarea agriculturii irigate, diferenţierea crescătorilor de vite care creşteau turme de lame, metalurgia metalelor neferoase (cupru, aur, bronz). Orînduirea socială era sclavagistă — societatea era împărţită în : membri de rînd ai obştilor (membrii obştilor săteşti), sclavi („plebea“ — *ianacuni)* şi nobilime (militari, funcţionari, preoţi). Ca şi în Orientul antic, obştea sătească determina forma despotică a statului incaşilor al cărui cap — „Marele Inca“, regele — era considerat „Fiul Soarelui“, adică Dumnezeu.

Istoricul peruvian Garcilaso de la Vega arată în lucrarea sa *Comentarii regale (Comentarios reales que tratan del origen de los incas, reyes que fueron del Peru)* că vechile triburi peruviene adorau, ca sfinţi, peştii, vigoniile şi alte animale, precum şi păsările. Aşadar, Vega a descoperit un fenomen religios pe care ştiinţa contemporană il defineşte ca totemism. Paralel cu aceasta, Vega descrie cultul strămoşilor gintii — *uaca.* În statul incaşilor aceste culte nu s-au păstrat numai sub forma unor rămăşiţe ; oglindirea în religie a procesului de apariţie a claselor, a monarhiei, a constituit-o tocmai formarea unui panteon politeist, în care au intrat nu numai zeităţile incaşilor, ci şi cele ale triburilor supuse de ei.

FRĂŢIA ARVARILOR — în Roma antică, colegiu format din doisprezece preoţi ai cultului zeiţei Dea ; lor le aparţine o pădurice sacră în care primăvara aduceau ca jertfă un miel şi un purcel, „pentru ca organele să aducă rod“.

FRĂŢIA LUPERCILOR — colegiul preoţilor zeului Faun Lupercus, în Roma antică. În timpul sărbătorii *Lupercalelor,* lupercii colindau centrul oraşului Roma şi loveau cu curelele femeile sterpe pe care le intîlneau, „pentru ca acestea să devină fecunde“.

FRĂŢIA SALIENILOR — două colegii de preoţi: ai cultului lui Marte şi ai cultului lui Quirinus ; principalul lor ritual era sfinţirea armelor şi a scuturilor.

EVANGHELII (în greaca veche, literal : *veste bună)* — cărţi sfinte ale religiei creştine, care fac parte din *Noul Testament* şi conţin mitul lui Iisus Christos şi dogmatica creştină. Iniţial, au fost întocmite multe *Evanghelii:* aproape fiecare sectă sau curent a avut asemenea cărţi. La sinodul de la Niceea (325) au fost considerate canonice patru *Evanghelii,* desemnate cu numele ucenicilor mitici ai lui Christos (Matei, Marcu, Luca şi Ioan) ; înaintea acestor nume stă de obicei *de la* (traducerea inexactă a cuvîntului grecesc, care înseamnă mai curînd *după*), ceea ce trebue să arate că ele ar fi fost scrise după cuvintele evangheliştilor. Pe baza cercetării *Evangheliilor* s-a constatat că ele au fost întocmite de numeroşi autori prin selecţionarea şi prelucrarea diferitelor izvoare. S-a stabilit că *Evangheliile* din *Noul Testament* n-au putut fi scrise înainte de mijlocul secolului al II-lea.

FARISEI (în ebraică, *peruşim* = *separaţi, izolaţi)* — partid religios-politic din Iudeea antică (secolul I), format din proprietari de sclavi, bogaţi, din clerul superior. Fariseii duceau o politică de adaptare la asuprirea romană, a cărei povară o treceau pe umerii sclavilor, ei personal trăgînd din ea foloase. Doctrina religioasă a fariseilor era caracterizată prin credinţa în nemurirea sufletului şi în răsplata de dincolo de mormînt, precum şi prin ideea îngrădirii libertăţii voinţei omeneşti. Fariseii provocau ura maselor populare nu numai ca partid al clasei exploatatoare, dar şi pentru că se considerau reprezentanţii unici ai poporului „ales", dispreţuind pe oamenii simpli ca necuraţi.

SADUCHEI — partid religios-politic din Iudeea antică din secolele II—I î.e.n. ; ideologi ai aristocraţiei, cămătărimii. Apartenenţa la clasa parazitară îi unea pe saduchei cu fariseii într-un singur lagăr politic al partizanilor stăpînirii romane. Pe saduchei îi separau de farisei deosebiri în ceea ce priveşte doctrina religioasă : credinţa în libertatea voinţei omului, necesitatea respectării stricte a legii scrise.

THORA (în ebraică, *lege)* — o parte a *Vechiului Testament. Pentateucul (Facerea, Ieşirea, Numerii, Leviticul* şi *Deuteronomul)* precum şi cartea lui Josua sunt o culegere de opere folclorice şi religioase consemnate de mulţi autori în epoci diferite. Paternitatea lui Moise este tot atît de mitică ca însăşi persoana lui.

ORFISM — doctrină mistică din Grecia antică, apropiată de doctrinele filosofice idealiste ale lui Platon şi Pythagoras. Creştinismul a împrumutat de la orfism unele trăsături ale cultului şi figura eroului binefăcător mitic.

LEVIATHAN — figură din mitologia ebraică menţionată în *Vechiul Testament*. Este închipuit cînd sub forma unui monstru marin uriaş *(Psalt. C., III, 26)*, cînd sub forma unui balaur ceresc care înghite soarele şi luna şi provoacă o eclipsă. Ca nume comun al unui monstru uriaş care înghite totul, Leviathanul simbolizează într-o operă a filosofului englez Hobbes (1588—1679) statul monarhic.

SINEDRIU — senat şi tribunal suprem în Iudeea antică, instituţie care, datorită caracterului teocratic al statului iudeu, avea atît autoritate laică, cît şi autoritate bisericească.

— „O artă colectivă ar continua în România arta bizantină" (Blaga, într-un interviu dat lui Aderca).

— „Lucrările noastre nu trebue socotite definitive decît în ziua morţii autorului, zi care e adevărata onomastică a unui scriitor" (Rebreanu).

Din *Figuri şi forme literare* de Tudor Vianu :

— Paul Bourget şi Anatole France, doi scriitori de mare popularitate în timpul vieţii, dar desueţi odată cu trecerea timpului.

— Ronsard — impus după 200 de ani de Sainte-Beuve.

— „Flaubert spunea că marile opere ne fac să credem că autorii lor n-au existat."

— Direcția nouă în arte : autenticitate, nu perfecțiune.

— „Dacă vreți să vă pictez zeițe, arătați-mi unde le pot găsi !" (Courbet).

— „Clasicismul ținTea către exaltarea tipului uman, realismul către coborîrea lui."

Reflecție pe marginea *Unui om sfîrșit* de Papini : „Latinii nu pot fi profunzi. Îi împiedică soarele". Profund decepționat de cartea care a făcut vîlvă la 1920. După evocarea copilăriei autorului, sobră și sumbră (primul adjectiv aparține stilului), dealtfel singurul lucru lizibil, se cade într-o enunțare de teribilisme care azi par ale unui învățător de țară. Rețin aforismul unic al cărții, și el dubios : „Cînd oamenii nu sunt imbecili, sunt canalii".

— „Omul e o trestie care gîndește" (Pascal).

— Romain Rolland către Barbusse : „Cu ce drept decretezi că cine nu gîndește ca tine e în afară de revoluție ? Revoluția e casa tuturor acelora care doresc o omenire mai fericită și mai bună. Ea este deci și casa mea, dar atmosfera ei nu poate fi viciată. De aceea deschid fereastra : la nevoie sunt gata să sparg geamul ca să respir. Căci suntem cîțiva care avem datoria să rămînem în domeniul Revoluției, dar să rămînem ca oameni liberi. Aici nu e vorba de privilegii, ci de dreptul pe care-l are fiecare de a-și păstra libertatea neștirbită.

După fiecare legătură căzută se ivesc altele, după legăturile vechii Sorbone clericale și regaliste, iată legăturile universității laice, republicane, după lanțurile vechiului regim, lanțurile Revoluției franceze".

— „Numesc cultivată și umanizată ființa care nu recurge niciodată la violență ; ea nu ascultă de relele impulsiuni interne, nici de dogmele crude sau de acele animale inferioare numite, cu o ironie prea ades inconștientă, șefi sau superiori. Au fost și sunt cîțiva oameni superiori, dar nici o țară nu-i capabilă încă de omenie" (Han Ryner).

— „Arta e asocială, amorală, apolitică, ea respinge compromisul popular și dictatura unei clase. Dar ea acceptă individualismul, sfîntul egoism creator" (Banville d'Hostel).

— Obiceiurile populare la români arată originea noastră latină : Armindenul, banul din degetele mortului, dansurile *Călușarilor*, care ar reprezenta de fapt *răpirea Sabinelor*. Ele s-au pierdut la alte popoare neolatine (Roberto Fava). Un alt călător, de Martonne, e izbit de firea predispusă să dea spectacol a românului. Nunțile românești sunt de fapt niște spectacole. Avem conștiința superiorității noastre, o oarecare măreție. Suntem un popor prolific. Poporul român e chiar mai dîrz decît evreii : vezi minunea supraviețuirii istorice. Pontus Euxinus — de la grecescul *euxenos*, care e egal cu *iubitor de...* Se citează des de către streini obiceiul românilor din Transilvania care lasă sub copaci ulcioare cu apă pentru streini. „Țăranul nostru este singurul senior autentic din România !" (Un român despre români.) E de asemenea adevărat că țăranul român vede în Dumnezeu un fel de boer. Românii sunt lipsiți de simț practic și de misticism. „Fanatismul este un produs al raselor omogene. Poporul român e format din prea multe rase ca să poată fi fanatic“ (A. Ballessart).

— Oltenia este un pămînt clasic. În România sunt cele mai multe sărbători. Toți streinii spun despre români că sunt oameni frumoși. Edgar Quinet a fost căsătorit cu o româncă. Orice franțuzoaică are în viața ei un moldo-valah (despre vechi succese sentimentale ale românilor bogați de la Paris).

— Românul nu are nimic monstruos sau naiv.

— Nevoia de spațiu a românului (vezi felul cum sunt întocmite ogrăzile).

— Avem mai mult tipul dac. Ceva din iranieni.

— Trecerea de la bucurie la tristețe — egal — bucuria amară a românului.

— Românii n-au sfinți naționali. Dumitru Basarabov e un sfînt bulgar dat cadou de un general rus.

— Despre interzicerea de a se ridica moschei pe teritoriul Moldovei și Munteniei pentru stăvilirea imperialismului turcesc. În schimb s-a permis ridicarea sinagogilor.

— Evreii au căpătat drepturi politice și de cetățenie abia prin tratatul de la Versailles.

— Ospitalitatea elvețiană e de natură comercială, la francez ea e dirijată de stat. Francezul, individual, nu e ospitalier. (Din *Sufletul românesc* de Ion F. Buricescu.)

Din : *Portrete lirice* de Ion Pillat :

— „*Don Quijote* e primul roman modern, el e în același timp roman de caracter, de aventuri, de moravuri, de idei, psihologic etc. E romanul iluziei, al idealului în luptă cu materialitatea vieții. *Don Quijote* e simbolul credinței. E romanul Spaniei care visase imperiul mondial catolic pe care nu-l dobîndise. E și romanul lui Cervantes care se visase și om politic, al celui care luptase eroic la Lepanto, unde creștinismul a învins islamismul, în lupta pentru supremație în Mediterană.

— „Cervantes a fost închis pentru o gestiune frauduloasă.“

— „Don Quijote simbolizează : credință, idealism, utopie, liberalism, stînga. Panza : lașitate, scepticism, realism, simț practic, reacțiune, dreapta.“

Din *Principii de estetică* de G. Călinescu :

— „Națiile care cultivă Estetica sunt și acelea mai lipsite de simț artistic. Germania are esteticieni, Franța are critici. Italia are și ea mai mult esteticieni, dar aceasta e o urmare a unei confuzii ieșite din excesiva experiență artistică ajunsă la sațiu. Chiar Franța începe să piardă criticii și să capete esteticieni.“

— Nu există capodoperă. „Ceea ce e pentru unul capodoperă pentru altul reprezintă un scandal.“

— Poezia devenită în totalitatea ei capodoperă ar fi o industrie.

— „Estetica este o știință care nu există.“

— „Poezia nu se poate defini.“

— „Nu există poezie acolo unde nu este nici o organizațiune, nici o structură, într-un cuvînt, nici o idee poetică.“

— Apariţia futurismului în Italia (Marinetti) : „Poezia italiană degenerase într-adevăr prin D'Annunzio într-o declamaţie convenţională fără lirism şi într-un formalism estetizant. D'Annunzio e cel mai tipic cultivator al atitudinii estetice în sine şi al cuvîntului artistic în sine, indiferent de valoarea de creaţiune“. Futuriştii au devenit fascişti. Futurismul combate retoricul, periodul ciceronian, notează telegrafic totul. Marinetti : „Antimuzeu. Anticultură. Antiacademie. Antigraţios. Antisentimental... Modernolatrie. Religia noutăţii. Originalitate. Velocitate. Inegalism. Intuiţie şi inconştienţă creatoare. Splendoare geometrică. Estetica maşinei etc.“.

— „Un roman nu e un jurnal, o colecţie de fapte, ci o suprarealitate a cărei cheie se află în spiritul autorului. Poezia nu e o serie de exclamaţii şi de viziuni, ci o organizare ce depăşeşte părţile. Prea multă sinceritate în artă, prea multă viaţă sunt contrare spiritului creaţiei. Poezia e o liturghie, un ceremonial introdus în viaţă fără a se confunda cu ea.“

— „În forma poeziei nu intră forma plastică a literelor şi nici măcar sensul cuvintelor, ci numai sensul interior al noţiunilor. O poezie există pentru noi cînd o gîndim.“

— „Arta nu redă nimic, ci dă ceva care e din natură numai, întrucît poezia însăşi şi arta însăşi sunt şi ele fenomenologic aspecte ale naturii în accepţiunea cea mai largă.“

— „Poezia e o activitate fără finalitate, întrucît nu ne dă nici o imagine a realităţii şi nu ne previne. În

termeni obişnuiţi, poezia nu ne învaţă, deci nu se cade să fie didactică, şi nu ne arată ce e bine şi ce e rău, deci nu trebue să fie morală. Poezia nu instruieşte şi nu educă, ea e un pur exerciţiu spiritual."

— Impreciziunea, clar-obsourul, lacuna, acestea creează poezia (Valéry).

— „Tăcerea, absconsitatea sunt cele mai nimerite mijloace de a trezi predispoziţia ceremonială, caracteristică poeziei, şi de a da impresia de gratuitate fără sentimentul vidului. Căci atunci cînd ascunzi, pari a spune ceva mai adînc decît cînd spui totul. A spune tot înseamnă a fi discursiv, şi din cursivitate e retorică. Toţi poeţii moderni au veştejit retorismul."

— „Muzica pare sforţarea disperată a unui mut de a comunica prin tonuri nearticulate un adevăr ce va rămîne mereu obscur."

Din *Aspecte şi atitudini ideologice* (1929) de Al. Dima :

— „Prin civilizaţie, cultura europeană îşi continuă de fapt vechiul ei spirit de creaţie, uşurînd viaţa materială, face posibilă o înfloritoare viaţă spirituală".

— „După Massis, criza culturii occidentale se datoreşte atacului germanilor, slavilor şi asiaticilor. Aceştia, profitînd de recenta dezordine a conştiinţei europene, se ridică împotriva principiilor constitutive ale culturii europene care se pot reduce la conceptul esenţial de *formă*. Occidentul îşi cristalizează spiritualitatea în forme artistice, ştiinţifice, etice, religioase, cerînd înlăturarea acestui concept pe motivul că *viaţa*, adică afectivitatea, instinctul, iraţionalismul sunt mai puternice şi mai reale. Tot ceea ce derivă din formă, adică unitatea, stabilitatea, autoritatea, personalitatea, continuitatea, care sunt adevăraţii stîlpi ai culturii europene, se cer înlăturaţi în numele acestei vieţi a germanilor, slavilor sau asiaticilor. Odată această operă distructivă produsă, răsăritul ne oferă ca mîntuire misticismul său, ale cărui caracteristici — după cum se ştie — se confundă cu pierderea de sine a personalităţii, cu pasivitatea, cu preţuirea gîndirii vagi şi difuze, cu valorificarea afectivităţii împotriva raţiunii, cu eliminarea oricărei ordini intelectuale şi cu înlocuirea ei cu anarhismul şi relativismul fără limite."

— „Massis cerea restaurarea integrală a principiilor culturii greco-latine şi ale catolicismului, întrucît, după el, cultura occidentală se identifică cu mişcarea catolică."

— „Vîrsta unei civilizaţii trebue să se măsoare prin numărul contradicţiilor pe care le acumulează, prin numărul deprinderilor şi credinţelor incompatibile care se întîlnesc în cuprinsul ei, se temperează una pe alta, prin pluralitatea filosofiilor şi esteticilor care coexistă şi conlocuiesc adesea în acelaşi cap."

— „Misticismul — o formă de primitivitate spirituală."

— „Satul românesc este rezumat în balada *Mioriţa* (destinul dacic). Tot la români găsim însă şi balada *Toma Alimoş*, care tratează tema răzbunării."

— „După E. Lovinescu, civilizaţia română e opera unei imitaţii integrale a Apusului, fără nici o atitudine a specificului naţional, inexistent în prima fază civilizatorie, tocmai din pricina lipsei unei tradiții puternice."

Din *Arta și frumosul* de Tudor Vianu :

— „Arta și frumosul sunt două noțiuni care se acoperă numai pe porțiuni restrînse."

— „Arta se apără organizînd viața în forme."

— „Numeroși sunt criticii literari sau de teatru care iartă însă autorilor pe care-i cercetează defectele intime ale operelor lor, pentru meritul de a fi respectat o formă distinsă, elegantă sau pură. Această grosolană ipocrizie perpetuează vederea coborîtoare din Renaștere că forma este un veșmînt obiectiv și general pe care-l poate îmbrăca orice fel de conținut."

— „Forma este eternă în artă."

— „Originalitatea e rară la tinerețe."

— „Leonardo da Vinci afirma superioritatea muzicii și a picturii asupra poeziei."

— „Natura a început să semene de la o vreme cu pînzele domnului Whistler" (Oscar Wilde).

— „Arta este o varietate a jocului" (K. Groos).

Din *Imagini și cărți din Franța* de B. Fundoianu :

— „Iorga spusese că am fost franțuziți cu logofătul Conachi, lamartinieni cu Bolintineanu, hugolatri cu Alecsandri. Lista poate continua. Bălcescu nu l-a uitat pe Lamennais, cum nu l-a uitat Costache Negruzzi pe Mérimée. Macedonski a început cu Musset și a sfîrșit cu Mallarmé. De la 1900 pînă azi, peisagiul literar își datorește orientarea și substanța lui Baudelaire și lui Verlaine cît și lui Laforgue. De două ori a încercat literatura noastră să scape de coitul acesta prea excesiv ; odată cu Filimon, care aducea în bagajul său literar romantismul german, și a doua oară cu Eminescu."

— „Baudelaire moare în 1867 paralitic."

— Frații Goncourt îl găseau pe Wilde un om onest și pe Anatole France, unul comun.

— Leon Blum spunea undeva că originea literaturii dinadins pornografice stă în formula economică : criza de librărie.

— Huysmans, subșef de birou în Ministerul de Interne, a început prin a fi naturalist.

— Fundoianu despre Charhaix, clopotarul lui Huysmans : dezmierda pielea clopotelor, le ucenicea, le păduchea, le cultiva bucuria și doliul.

— Renan, căruia un prieten îi pusese o pagină din *La vie de Jesus* pe muzică, era amărît pentru că bănuise că o făcuse el însuși.

— Charles Maurras iubea clasicismul și propunea catolicismul. Cerea monarhia. Obiecția lui Fundoianu : „Maurras găsește epoca noastră burgheză situată politicește în haos. Socialiștii îi opun o realitate în devenire. Maurras îi propune tradiția, adică un lucru mort, o realitate din cărți, istorică".

— „Civilizațiile, ca și clasicismele, ca și oamenii, au o vîrstă specială, și funcțiunile creatoare, se știe de la Claude Bernard, se uzează în însăși funcțiunea. O civilizație trăiește atît cît împlinește ambele funcțiuni vitale pe care Felix le Dantec le crede esențiale vieții organice : asimilarea și dezasimilarea. Homer, știe bine Maurras, conține deja elemente siriene în scris. Elementele streine geniului grecesc, Homer le-a dezasimilat, și arta lui e pură."

— „Odată cu elenismul pur, romanii au primit însă și microbul lui: iudaismul, cum primești, odată cu nutriția peștelui, inelul teniei. De ce n-au deosebit romanii pe elenul pur de cel «contaminat de Asia» ? De ce n-au pus la frontiera lor carantina pentru ideologie musafirilor sosiți în Roma ? Triajul, da, triajul grecilor ar fi salvat omenirea, ar fi salvat Roma, ar fi salvat monarhia Franței."

— Catherine de Médicis a înțeles pericolul Reformei. Dovadă — noaptea Sfîntului Bartolomeu.

— Maurras ne face să urîm antichitatea greacă.

— „Republica este absența regelui" (Anatole France).

— „Regele, monarhia, ordinea și unitatea nu se pot păstra fără o clasă de oameni crescută exclusiv pentru interesele statului, la care politica să fie, din tradiție, un obicei și o meserie : aristocrația" (Maurras).

— Maurras se declară pentru un catolicism social.

— Maurras crede că democrațiile sunt o epocă de consumație a tuturor rezervelor moștenite din epoca producțiilor clasice.

— Francezii și atenienii nu pot merge mai departe de democrație — sau — cum spune Maurras — suspendînd-o, o stare de spirit democratică.

— Wilde spunea că istoria se realizează din utopie în utopie.

— Platon spunea că o democrație, cu puterile împrăștiate în prea multe mîini, nu poate face nici un rău și nici un bine. E dealtfel și părerea lui Anatole France.

— Tradiția nu se respectă imitînd, ci inovînd. A imita e a uza, e a vulgariza. O copiere a unui lucru mort, nu o continuare.

— Nietzsche scria în *Originea tragediei* că lumea nu se poate justifica decît ca un fenomen estetic.

— Selecția naturală e aproape definiția aristocrației.

— Ceea ce nu admite Gourmont e morala iudaică, întemeiată pe disprețul bogăției și al forței. Ceea ce nu admite Gourmont e apologia celor slabi, umilința crescută virtute, prostia crescută merit, slăbiciunea crescută valoare. Coaliția celor slabi, iată pentru Gourmont definiția democrației, exprimată prin sufragiul universal.

— „Adevărurile sunt erori care au biruit."

— Sainte-Beuve a fost teoreticianul romantismului, Gourmont, al simbolismului.

— Gourmont, sărind peste Taine și peste Brunetière, a introdus în critica literară filosofia idealistă.

— „A reînnoi lucrurile cunoscute și a vulgariza lucrurile noi : iată un bun program pentru un critic" (Sainte-Beuve).

— Cu Gourmont, metafizica intră în critica literară în locul mediului. El a început prin a disocia idealismul. Cuvîntul idealism are două rădăcini : idee şi ideal. Confuzia între aceste două sensuri se face pe scară neînchipuit de mare. Gourmont ar fi vrut ca sistemul acesta de metafizică să se numească ideismul. Idealul e comun şi ideea individuală.

— Gourmont spune că opera de artă reprezintă nu numai personalitatea, ci şi reflexul mărit al ei. De aici dezacordul dintre operă şi autor. Originalitatea nu e toată estetica, dar e principiul de temelie. Opera de artă e necesarmente idealistă. Criticul trebue să practice însă conştient idealismul, iar artistul trebue să-l practice fără ştiinţă.

— Ideea ipocriziei e o atitudine nouă, o atitudine pe care Gide o propune artistului ca singura realitate. Ipocrizia e o atitudine creştină.

— La greci, spune Gide, masca se află în scenă. Fiindcă grecii trăiau pe faţă realitatea, tragedia o ocolea. Sunt epoci, spune Gide, cînd ipocrizia constituie înseşi moravurile. El spunea în notele din *Le Prométhée mal enchaîné* că, în veşnica ei curgere, opera de artă este singurul echilibru în afară de timp, sănătatea artificială. Ipocrizia este una din condiţiile artei. Datoria publicului e să constrîngă pe artist la ipocrizie. Gide nu cere politiceşte monarhia, aristocraţia i se pare totuşi singurul public în artă. Nu pentru că pricepe mai mult din artă, dar pentru că are mai multă necesitate de dînsa.

— „Urăsc gloata, să nu vedeţi orgoliu în vorbele mele, cînd sunt în gloată, fac parte dintr-însa, şi fiindcă ştiu ce devin, o urăsc“ (Gide).

— La Bruyère afirma sceptic că totul e spus.

— Gide a observat eclectismul epocii noastre. În muzee izbutim să cohabităm laolaltă cu Poussin, cu Velasquez, cu Rubens. Îl gustăm pe Cranach şi pe Dürer, dar şi pe Delacroix şi Goya. Într-o sală de concert îl aplaudăm pe Mozart şi după el o cavalcadă din *Walkiria.*

— Verhaeren a murit călcat de tren pe cînd voia să plece la Paris.

— „Ah, domnule, cît e de greu pentru o epocă să se lipsească de aristocraţi !“ (Renan)

— Amiel, cum denunţă Renan, ucidea sistematic plăcerea. El n-a putut fi artist. Avea „o carne tristă“.

Din *Fenomenul românesc sub noi priviri critice* de Al. Dima :

— „Dacă în civilizaţia materială, imitaţia e o necesitate, în cultură ea înseamnă moartea spirituală a unui neam“ (Crainic).

— Civilizaţia actuală se poate prea bine lipsi de toată arta populară mai mult sau mai puţin cunoscută a atîtor popoare, dar nu se poate lipsi de operele celor iniţiaţi.

— „Sufletul unui scriitor mare este sinteza sufletească a unui popor la un moment dat. Nu tradiţiile sunt sufletul unui popor, ci scriitorii, gînditorii şi artiştii lui, oricum ar fi ei, cu condiţia să fie mari“ (Camil Petrescu, *Teze şi antiteze).*

— Abatele Bremond despre impurităţile poeziei : „Este impur tot ceea ce poetul a vrut să exprime şi a exprimat în adevăr, e subiectul sau anecdota poetului, dar, de asemenea, sensul fiecărei fraze, înşirarea logică a ideilor, progresul povestirii, detaliul descripţiilor, pînă şi emoţiile direct excitate“.

Din *Renaşterea şi reforma* de Andrei Oţetea :

— „Renaşterea a dat viaţă nouă antichităţii clasice. Ea a fost profund areligioasă. Ea e individualistă, promovează personalitatea, cultura umanistă şi simţul critic. Capitalismul burghez a lichidat orînduirea feudală pe plan economic. El a fost un factor de progres cultural."

— Machiavelli enunţă maxima că profeţii înarmaţi au triumfat, iar cei dezarmaţi au fost înfrînţi.

— Monumentele Florenţei sunt monumentele mîndriei burgheze.

— Nudul, ca şi moartea, e democratic.

Din *Nord-Sud* de Mihail Ralea:

— Ralea nu poate înţelege spiritul catolic, fanatismul, şi mai ales acel ceva cu totul european, care s-a refugiat în Spania. Spiritul european e ameninţat de două curente de viaţă: cel american şi cel rus — amîndouă tinere şi materialiste. Peste o sută de ani Europa nu va mai fi un ţinut al contemplaţiei şi al odihnei spirituale. Macaralele vor urui mai tare decît simfoniile, manualele tehnice vor lua locul cărţilor de poezie. Oamenii vor deveni frenetici şi nu vor mai putea contempla. Viaţa senzual-leneşă a Italiei, cafenelele ei vor dispărea. Oamenii vor visa foarte puţin sau deloc. Ei devin cu fiecare zi care trece numere care produc cantităţi de produse.

— Egiptul îi apare lui Ralea un larg cimitir. Prea multe sarcofage, prea mult Orient. Aici înţelege domnia-sa foarte bine cuvintele unui filosof care spunea : „Tot ce nu e etern e zadarnic. Nimic nu e etern". Cauza decăderii Orientului, crede autorul, este neputinţa de a crea vreo formă raţionalistă de gîndire. Occidentul a progresat pentru că l-a dat pe Descartes. Orientul n-a progresat pentru că l-a dat pe Buddha şi pe Mahomed. Extazul şi lepra sunt surori bune aici. Toată viaţa Egiptului e numai o familiarizare cu moartea. Piramidele nu dau nici un fior de artă. Ele par integrate naturii. Călătorul pleacă dezgustat : prea mult soare, prea mulţi şerpi, totul trivial prin abundenţă.

— Olanda e prea liniştită, Rembrandt poate fi înţeles prin linişte. Expresia, linia, culoarea erau un scandal. Pictura lui Rembrandt e un limbaj interior. Discreţie, interiorizare şi poate şi ipocrizie puritană.

— Popoarele din Nord au o copilărie tîrzie. Femeile tinere au o expresie bovină. La meridionali, care trăiesc repede, bătrînii sunt hidoşi. Acolo numai tinereţea e frumoasă. Nordicii sunt frumoşi la bătrîneţe. Olanda e o ţară fericită unde se simte opulenţa. Ei au dat (olandezii, n.n.) o pictură realistă. Nordicul simte, din pricina climei, nevoia căminului, a intimităţii familiei. El e tăcut, sobru. Sudicul trăieşte afară, e exuberant, vesel, uşuratic.

— Despre Anglia :

Sobrietatea engleză, morga englezilor jenează pe călător. A apărut deja ipocrizia generală, care este o calitate, cred eu, o calitate a popoarelor vechi, cu istorie. Barbarii sunt naivi, sunt buni şi cruzi, inflexibili, principiali. Omul de Occident e şiret, mlădios, tactician, ipocrit, egoist. Numai ruşii şi americanii sunt generoşi pentru că sunt tineri. Englezii sunt

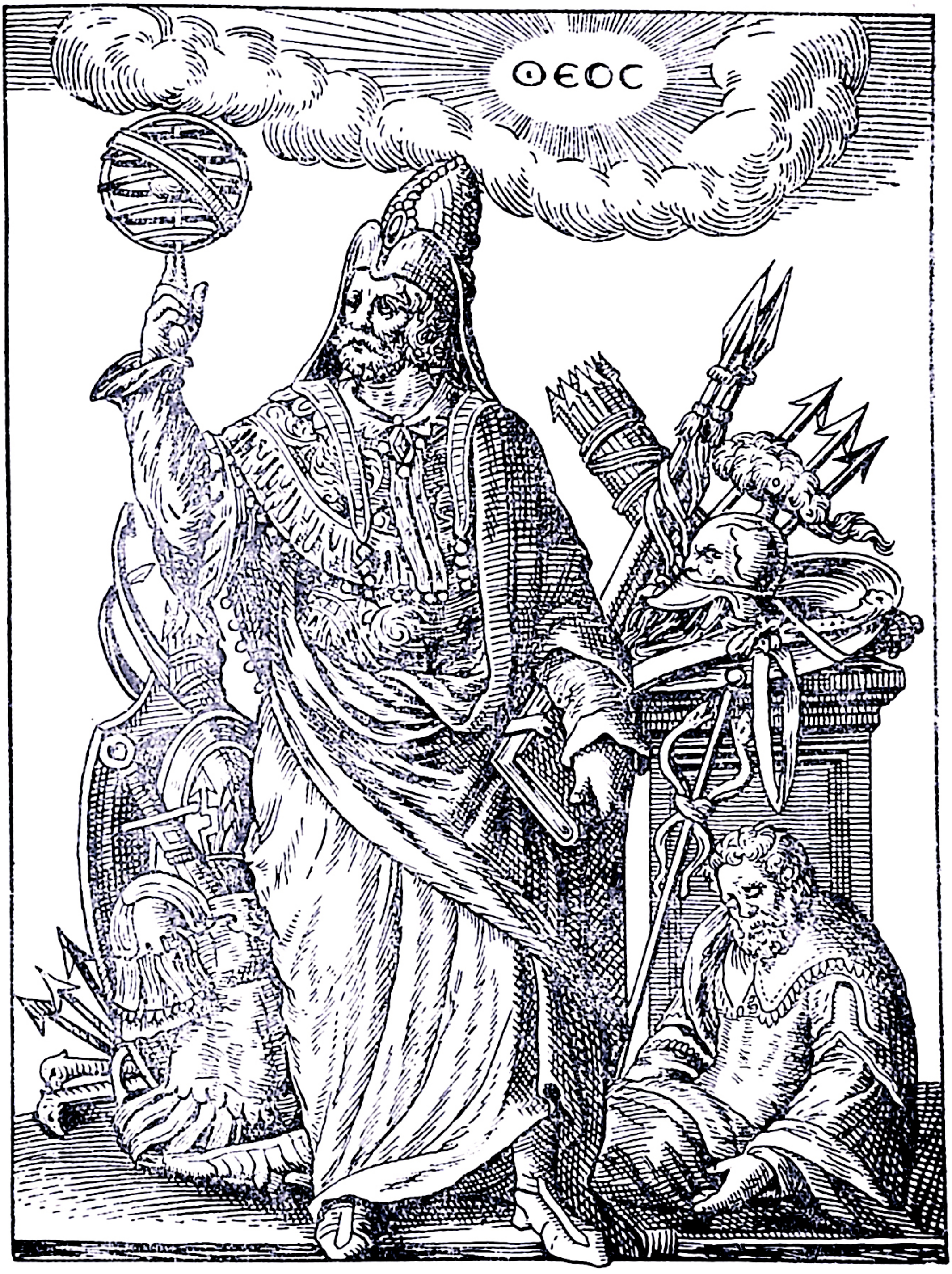
ΘΕΟC

realişti, deşi au simţul tradiţiei. Ei trăiesc empiric. Englezii au ajuns la punctul în care întreg poporul se transformă într-o aristocraţie. Onoarea, calmul, echitatea sunt vechi virtuţi engleze pe cale de dispariţie. Prosperitatea morală are o bază materială. Popoarele sărace sau sărăcite n-au cum să aibă o etică. De la o anumită sumă poţi emite principii morale. Ca orice popor mare, poporul englez e dublu : progresist şi conservator, idealist şi practic, tolerant şi feroce, democrat şi aristocrat, iubitor de libertate şi tiranic. Englezii citesc mult romane poliţiste. Femeile au oroare de sexualitate. Ele sunt de profesie mătuşe şi au, în majoritate, înfăţişare de guvernante. Englezii sunt absenteişti. Ei nu intervin în chestii de persoane, ci de principii. În politică sunt pentru compromis. Ei au un suflet naiv, pentru că iau totul în serios. Prea multe societăţi bizare. Unele combat gîndacii, altele alcoolul etc. În Anglia egalitară, în unele gări există locuri de aşteptare, destinate numai servitorilor. Politeţea engleză e numai o abilă inamiciţie.

— Despre Spania :

Călătoria pe apă sugera lui Ralea ideea că marea n-are mister. Ea e mecanică, egală cu ea însăşi, ca universul misticilor. Ea are un farmec al planelor, nu al adîncurilor. Bosforul e feeric, nu are graţia de carton a Veneţiei. Turcii au fost răpuşi de voluptatea culorilor mării, de dulcele aer al Mediteranei, de călduţele nopţi de aici.

„Frumosul e reacţionar.“ Capri e prea perfect în frumuseţea lui. E ilogic, i-ar trebui şi ceva urît.

O caracterizare a popoarelor după vinuri : francezii — egal — şampanie, spaniolii — egal — fierbintele Xeres sau Malaga, nemţii — egal — berea.

— Amabilitatea spaniolă e falsă, majestuoasă. Are ceva catolic în ea. Spaniolii sunt grandomani. Armata spaniolă are numai generali şi ofiţeri. Femeile sunt urîte. Mînăstirea din Montserrat dă măsura misticismului spaniol, stîncă şi orgă. Resemnare, credinţă fierbinte ca soarele arzător. Spaniolii au pierdut demult libertatea prin succesiunea dictatorilor. Ei vorbesc mereu, totuşi, despre ea. Voluptate şi remuşcare ! iată dimensiunile sufletului spaniol. Goya nu-i place lui Ralea. E caricatural, răutăcios. Pictează gîndit. E prea literar. Velasquez îi place mai mult prin echilibru, prin lipsa de reputaţie. „Velasquez e aproape de Goethe, de Beethoven, Greco de Dostoievski şi de Nietzsche.“

— Interesantă descrierea *coridei.*

— Toledo : a doua patrie a lui Greco, prea multă piatră, totul arzător.

— Drumul spre Cordoba, ţinutul dezolant al Manchei, patria lui Don Quijote. Domină linia orizontală. Don Quijote nu putea fi decît vertical ca în Daumier. Se face elogiul maurilor care au fost toleranţi, igienici (apeducte etc.). Au avut o artă fină, superbă, vezi Alhambra.

Din *Din problemele culturii europene* de N. Bagdasar :

— Dogmatismul şi scepticismul sunt cele două aspecte ale gîndirii franceze.

— Gîndirea engleză se zbate numai în limitele experienței. Lumea transcendentă nu exercită nici o atracție pentru spiritul englez. Există, de asemenea, în această gîndire o tendință conservatoare.

— În gîndirea germană e caracteristică setea de misticism. Intuiția și misticismul ; datoria — iată imperativul ei categoric. Germanii sunt idealiști.

— Elementele constituante ale culturii europene : adevărul științific, normele morale, principiile estetice, dogmele religioase. Cultura europeană a stabilit că omul nu numai că e liber, dar că e și responsabil. Libertatea, responsabilitatea sunt categoriile de seamă ale eticii europene. În cultura asiatică, Dumnezeu este apropiat prin extaz. În cultura europeană, Dumnezeu e transcendent, în afara lumii noastre. Panteismul aparține Asiei.

— H. Massis vede originile decadenței culturii europene în misticismul ei. El vine din Asia. Massis acuză Germania de a fi încurajat acest misticism. Cultura Evului Mediu era după el foarte utilă pentru că făcuse din Europa un singur popor. Ea era dominată de un adevăr comun, oferea umanității garanțiile de stabilitate, de ordine și de armonie socială. El recomandă întoarcerea la principiile culturii greco-romane și ale catolicismului. Numai catolicismul pur va reuși să facă aceasta. Massis crede că descoperă în idealismul kantian — Dignana ; principiile lui Auguste Comte în Sakia-Muni ; în sistemul lui Schelling pe Lao-Ceu ; în „monismul evoluționist“ al lui Hegel, Spencer și Haeckel — doctrina taoistă ; în bergsonism — doctrina yogistă. Cartesianismul însuși, după el, își are originea în *Upanishade*.

— Berdiaeff în *Un nouveau Moyen Âge* vorbește despre contradicțiile culturii moderne și profetizează un nou Ev Mediu. După el, criza spirituală a lumii moderne e provocată de individualism și umanism, de liberalism și democratism, de naționalismul monarhic, de imperialismul politic, de industrialism și capitalism. Originea răului stă în insuși principiul culturii moderne, în umanismul Renașterii care a distrus pe Dumnezeu și a făcut din om singurul ordonator al vieții, disprețuitor al sancțiunilor divine și al valorilor transcendente. Noul Ev Mediu, universal creștin, va fi o repetare a vechiului Ev Mediu. El va fi la fel de barbar într-un fel, va fi însoțit de sclavaj, de violență și cruzime, teroare religioasă și lipsă de cunoștințe pozitive. Dar el va relua tot ce era etern în vechiul Ev Mediu : nostalgia pentru transcendent, orientarea către scolastică și mistică, îndreptarea către interiorul personalității, preocupările universaliste. Va fi o reînnoire totală a credinței.

— Spengler spunea că între cultura antică și cea modernă nu există mijloace de comunicare. Sufletele s-au schimbat. Ne-ar trebui un suflet antic ca să înțelegem cultura antică. Culturile, după el, își au declinul în faza cînd devin civilizații. Nevoile sufletești din faza culturii fac loc preocupărilor utilitariste, imediate, din faza de civilizație. „Civilizația nu este decît cultura în faza ei morbidă și decadentă, în perioada ei fatală de disoluție. Cultura este corpul plin de viață al unui suflet, iar civilizația, mumia lui. Cultura este un organism născut din peisaj, iar civilizația, mecanismul ieșit din înțelepciunea lui." Personalități morale nu mai apar. Dintr-o nestingherită și dezinteresată a binelui, morala s-a transformat în știința lui. Enorma dezvoltare a științelor, după Spengler, este un fenomen morbid. Cultura noastră faustică va lua sfîrșit inevitabil în anul 2 000. El crede că locul culturii europene va fi luat de cultura rusă și cea asiatică. Culturile, însă, crede autorul, se influențează reciproc. Karl Joël crede că culturile se pot îmbunătăți ca și plantele prin altoire.

— După Tagore, răul de care suferă cultura europeană e naționalismul ei. Cultura perfectează pe om, civilizația îl degradează.

— Nietzsche vedea la baza artei două instincte : unul apolinic și unul dionisiac. Primul, al visului, al doilea, în lumea amețelii. Apollo, zeul facultăților plastice și al luminii, zeul care prezicea viitorul. El simbolizează linia continuă și gingașă, delimitarea plină de măsură, libertatea de emoții violente, liniștea susținută de înțelepciune. Instinctul apolinic e singular, cel dionisiac e colectiv.

— După Spengler, cultura veche elină e apolinică, cea modernă este faustică. Cultura veche era statică-mecanică, cea modernă este dinamică-mecanică. Ea explică totul fizic-științific. Geometria veche era euclidiană-somatică, pe cînd geometria faustică neagă postulatele geometriei euclidiene. La greci, numărul era ceva perceptibil intuitiv. O era un număr. Modernul nu vede numere, *mărimi pure,* ci *raporturi pure.*

— Pictura antică delimita corpurile prin linii ascuțite. Pictura modernă se folosește de lumini și umbre. În poezie, spațiul, infinitul, singurătatea primordială sunt elementele spiritului faustic (în pictură un peisaj de Lovain e numai *spațiu).*

— Muzica e prototipul spiritului faustic, ea vorbește despre o lume atemporală, supraterestră.

— Morala faustică se caracterizează prin energie și hotărîre, prin voința neclintită de a învinge obstacolele. Eroismul moral faustic e un eroism al faptei, în opoziție cu eroismul antic, care e un eroism al suferinței și al ascezei.

— Spiritul apolinic este ceva aproape de realitate, care poate fi delimitat. Zeii puteau fi înfățișați cu chip omenesc. Spiritul faustic reprezintă infinitul și mai ales în muzica contrapunctică se simte aceasta.

— Cultura modernă este expresia vibrantă și tragică totodată a intuiției unui spațiu infinit ; toate ramurile ei manifestă tendința puternică de a domina depărtările, de a birui distanțele, de a poseda necuprinsul. La baza culturii moderne stă voința demonică de a pune problemele cele mai grele, de a nu se lăsa descurajată de nici un eșec.

— „Natura nu recunoaște dreptatea, ci numai puterea."

— „Atunci simți cîtă strășnicie era în acela : a nu fi ca ceilalți, dar a fi totuși om."

— „Femeia nu vede nici divinitatea cînd între ea și divinitate se așază un bărbat."

— „Lucrurile au forma pe care le-o dă sufletul nostru."

— „Femeia are instinctul sexului, dar nu şi pe acela al prieteniei" (Iovan Ducici, *Legende albastre*).

Din *Grădina lui Epikuros* de Anatole France :

— „Arta nu are ca obiect adevărul. Adevărul trebue să-l cerem ştiinţelor, fiindcă acesta e obiectul lor, nu trebue să-l cerem literaturii, care nu are şi nu poate avea alt ţel decît frumosul."

— „Un singur vers frumos totuşi a făcut mai mult bine omenirii decît toate capodoperele metalurgiei."

— „Nimic nu e de-o mai copilărească naivitate ca faimosul «cunoaşte-te pe tine însuţi» al filosofiei elene. Adevărul e că n-o să ne cunoaştem niciodată pe noi şi nici pe alţii. E de o mie de ori poate mai uşor să creezi lumea decît s-o înţelegi."

— „Umilinţa, rară printre cărturari, e şi mai rară încă printre ignoranţi."

— „Singurele opere durabile sunt operele de circumstanţă" (Goethe).

— „Sîngele vărsat intră pe jumătate în poezia lumii."

— „În iubire bărbaţii au nevoie de forme şi culori, ei vor imagini. Femeile nu vor decît senzaţii. Femeile iubesc mai bine decît noi pentru că sunt oarbe."

— „Operele pe care toată lumea le admiră sunt acelea pe care nimeni nu le citeşte."

Din *Înţelesuri* de Mihail Ralea :

— Despre Arghezi :

„Un amestec de sublim şi stîngăcie, de măreţie şi mizerabil, de perfecţie şi ratare. Imaginaţie grandioasă atingînd aici simbolul sau mirajul, aici delicată şi miniaturistă, nuanţată pînă la vecinătatea subtilităţii, epitete viguroase... şi pe urmă numaidecît un fel de silnicie a versului, căutări îndelungate şi nimerite alături..., o neputinţă de realizări, uneori o facilitate excesivă... Revoltat contra tuturor, Arghezi nu atacă decît ca să desfiinţeze... Ca şi O. Mirbeau, aceeaşi greaţă decisivă, metafizică pentru animalul-om, aceeaşi radicală mizantropie..., o nevoie de pîngărire... Poezia lui Arghezi, ca în ştiinţă, ne înfăţişează o serie de raporturi... Gusturi de alchimist, are o viziune religioasă... În Evul Mediu ar fi fost ars de viu... Simbolist — şi simbolismul a fost o şcoală literară exclusiv preocupată de tehnică. Gide a observat foarte bine că ceea ce îi lipseşte e mai ales *etica*. Tudor Arghezi e cel mai mare poet al nostru de la Eminescu".

— Despre Sadoveanu :

„Spirit oltean, înclinat spre epopee. Nimeni, poate, în literatura universală, n-a redat mai poetic taina începuturilor în care omul se zbate să se recunoască, să se definească, să se rupă de la izvorul care l-a creat. Sadoveanu are pagini de metafizică grandioasă. Începe prin a evoca viaţa haiducilor, terminînd în evocarea vieţii de provincie sau a funcţionarilor".

— „Există în viaţa aristocraţilor un principiu curios : ca să se conserve, ei trebue să evolueze. Nobleţea englezească şi-a schimbat funcţiile sociale ori de cîte ori a trebuit. A fost latifundiară, comerciantă, industriaşă, după cerinţele momentului istoric. Cu alte cuvinte, ca să trăiască, nobleţea trebue să se îmburghezească“ (pentru *Frica*).

— „Ceea ce face eleganţa şi superioritatea nobleţei e că ea n-are datorii, pe cînd celelalte clase pot avea şi drepturi“ (Joseph de Maistre).

— Despre Ibrăileanu :

„Neînduplecat în dreptate. Emotiv, febril“.

— „Celor pe care-i stimezi, adu-le omagiul de a nu le ceda nimic din opiniile tale. Celorlalţi nu le face onoarea intransigenţei tale“ (Ibrăileanu).

— „Anumiţi oameni sunt mai mult decît indivizi, sunt umanităţi.“

— „Ca şi Taine, Ibrăileanu vedea în orice om o gorilă agresivă. Un capitol din *Descendenţa omului* a lui Darwin sau manejele rafinate dintr-un roman de Bourget, spunea el, duc tot acolo.“

— „Fără îndoială, acel care are de spus ceva nou, mai ales acela care vrea să înfăptuiască o idee, iniţiatorul de şcoală ori de curente nu poate fi decît sectar. Noutatea şi reforma sunt mediocrizate dacă se amestecă cu prea multă toleranţă. Cine afirmă trebue să se apere.“

— „Gustul pentru autoobservaţie, adică pentru introspecţiune, e, din punct de vedere biologic, un fruct pervers, caracteristic culturilor tardive, în epoca de apogeu sau chiar de început de declin“ (pentru *Note despre Grecia*).

— „Psihologia concretă în maxime a apărut în saloane, în conversaţii perfide, şoptite într-un colţ, unde aproapele era descusut şi forfecat fără milă. Defectele, capriciile, ridicolul erau pîndite de ochi ageri şi transmise prin practica convorbirilor de la un grup la celălalt. Psihologia care începe, evident în lumea elegantă, e un fel de mahalagism superior al societăţilor rafinate şi închise. Proust a remarcat-o pentru foburgul Saint-Germain, cu toată dreptatea. Dar Saint-Simon făcuse acelaşi lucru cu mult înainte. Conversaţia este originea psihologiei. Nu conversează însă decît popoarele foarte fericite“ (pentru *Frica*).

— „Doi poli ai tuturor tendinţelor omeneşti : amorul-propriu şi impulsiunea sexuală.“

— „Morala presupune, afară de cazurile eroice, două condiţii : o senzualitate minimă şi o intelectualitate redusă, naivă, sau cel puţin lipsită de ascuţime critică. Problema moralităţii se complică atunci cînd e vorba de un cap lucid, care a analizat şi cîntărit totul, care e perfect conştient de mecanismul ascuns şi adesea trivial al vieţii, care a epuizat, rînd pe rînd, toate iluziile, le-a văzut deşertăciunea şi vanitatea, care a băut adînc din toate cupele amărăciunilor.“

— „Scepticismul nu distruge moralitatea. Cîteodată o întărește.“

— „Mai frică îmi este de spiritele mistice, sublime, ca acel erou al lui Dostoievski, care, pe pragul sinuciderii, într-un elan de umilință, după ce s-a tîrît torturat de remușcări la picioarele unui om căruia îi făcuse rău și i-a cerut să-l calce, neuitînd totuși cînd a plecat să-i fure iarăși tabachera“ (pentru *Frica)*.

— „Bergson, filosoful vieții și al tinereții, combate undeva ipoteza biologică, spencerismul, după care evoluția vieții s-ar fi făcut unilinear : o speță s-a transformat în alta și așa mai departe. După el transformarea s-a făcut altfel.

A existat inițial un elan de viață așa de impetuos, încît a explodat în mii de direcții, ca gloanțele unui șrapnel. Speciile au pornit exploziv, toate, deodată. Omul, insecta, reptila și planta reprezintă un sens al exploziei.

Nu știu dacă în biologie lucrurile s-au petrecut exact așa și dacă felul acesta de transformism e singurul. Mai probabil că ambele feluri de evoluție sunt posibile.“

— Despre romanele lui Teodoreanu :

„Prea mulți zarzări, hulubi, parfum de gutui, e prea bogat, prea plin, obez, baroc“.

— „Dragostea adevărată e totdeauna suprasexuală.“

— „Arta modernă în toate manifestările ei e sintetică. În pictură ansamblul nu se mai recompune din detalii insistate, așa cum proceda altădată Claude Monet. Expresionismul modern se reduce la cîteva linii esențiale.“

— Despre Paul Zarifopol :

„A fost o figură autentică de intelectual într-o țară care nu cunoaște o asemenea speță. Se numește intelectual un om care gîndește liber, fără prejudecăți, fără filistinism“.

— „Gustul pentru simplitate e o achiziție de tîrzie civilizație.“

— „Primatul inteligenței formează temelia bunului gust al burgheziei și noblețea spiritului ei specific“ (Paul Zarifopol).

— „De cele mai multe ori oamenii serioși sunt nedrepți cu moda. Se uită că moda nu presupune numai imitație. Cine nu vede că ea se prezintă în același timp și ca o contradicție, ca o nesocotire sfidătoare a tradiției ?“

— „Arta are o pedanterie a ei, ca și știința.“

— „Viața ar fi suportabilă dacă n-ar exista plăcerile !“ (Lord Palmerstone)

— „O prejudecată foarte răspîndită afirmă adeseori că omul simplu e mai fericit decît omul complex. Noțiunea de fericire nici nu are cum exista la omul simplu, care n-are canavaua de contrast pe care se pot broda mulțumirile. Lipsa sensibilității face imposibilă orice comparație între două măsuri afective. O viață vegetativă, vagă și obscură, fără suișuri și coborîșuri, nu merită numele de fericire.

Există două feluri de a fi împăcat cu viața : fericirea-securitate, un fel de sinucidere lentă, și fericirea-risc, sau fericirea burghezului și fericirea aventurierului.“

— Despre Balzac :

„Critica franceză actuală, sub influența lui Gide și a lui Proust, formulează grave obiecțiuni operei lui

Balzac. E zguduită mai ales psihologia balzaciană. I se reproşează o concepţie prea geometrică, excesiv desenată, a caracterului omenesc. Caracterul nostru nu e aşa de unitar, de consolidat, cum se crede. Se zbat în noi în permanenţă tendinţe contradictorii, aspiraţii opuse. E în noi mai multă anarhie, mai multă incoerenţă, vreau să zic mai multă libertate în alegere, ori în posibilităţi.

Bergson ne face să fim înclinaţi către concepţia dinamică a sufletului. Ne schimbăm de la ceas la ceas, de la zi la zi. Dostoievski e maestrul venerat al criticii actuale.

Dacă e vorba, de pildă, de un hoţ, atunci individul descris de Balzac va fi o capodoperă de hoţ. Nu se va dezminţi măcar o singură dată ca o fiinţă cinstită. Din contră, el va trebui să fure chiar din leagăn. Reţetă mecanică în care viaţa e angajată pe compartimente, în rafturi de importanţă ierarhică : iată la ce se reduc cu adevărat multe din romanele lui Balzac. Eroii săi au simplismul viţiului ori al virtuţii. Oamenii săi nu sunt amestecaţi ca aceia ai lui Dostoievski".

— Despre G. Sorel :

„Ceea ce urăşte el e tendinţa antieroică, comoditatea laşă, spiritul de compromis pe care-l închide în ea *«la populace et la petite boutique»*. Pe această clasă mediocră o dispreţuieşte. Astfel, în ultima fază a vieţii sale, deşi admira revoluţia rusă şi făcea apologia lui Lenin, se apropiase sufleteşte de Ch. Maurras şi de mişcarea reacţionară de la *Action française*. Astfel a putut fi şi inspiratorul teoretic al fascismului italian".

— „Măreţia unui popor se măsoară şi după pudoarea femeilor sale."

— „Gîndindu-ne bine, un realist nu poate fi un suflet distins."

— „Cînd ajungi să iubeşti tot ce te inconjoară, cu frenezie, Dumnezeu e creat" (William James).

— „Nu ştiu cine spunea : E greu să fii drept fără o excelentă digestie. Adevăr de maestru de gimnastică, totuşi adevăr."

— „Dacă ne gîndim o clipă la sensul în care a evoluat omenirea, o concluzie firească ne apare : mersul omului e contra biologiei, am zice, aproape în contra vieţii. Intelectualitatea, morala, religia, iubirea sunt capitole care n-au nimic de-a face cu instinctul de conservare. Toate sunt victorii ale absurdului asupra logicului. A gîndi în loc de a lucra, a ierta în loc de a urî, a te închina idolilor şi a-ţi jertfi viaţa pentru fictiva lor plăcere, iată conduita pe care logica directă, rapidă, a filosofiei animale, nu o cunoaşte. Gloria omului e de a se cheltui pentru nimic."

— Despre Anatole France :

„Te înfricoşează atîta măsură. Figura sa nu are nimic omenesc, fiindcă nu conţine într-însa ridicolul... Poate chiar o uşoară ranchiună a plutit în jurul său ca în jurul zeilor lui Homer, nutrită de aceia pe care i-a ofensat perfecţiunea sa".

— „Îngăduinţa şi iertarea totală nu sunt posibile însă nici în lumea divină. Clădită după modelul claselor sociale, divinitatea trebue să pedepsească ori măcar să judece."

— „Emerson, mi se pare, compara sufletul cu un palimpsest pe care s-au scris succesiv şi s-au şters apoi cu reactive, ca să facă loc altora, diferitele caligrafii."

— „Se poate ușor deosebi un romantic francez de unul german. Cel dintîi e exuberant, activ, expansiv. Se revarsă în imaginație, oratorie și entuziasm. Cel de-al doilea e intim, pasiv, reținut. E plin de nostalgie și mister."

— „Germania gîndește, Anglia lucrează, Italia simte, Franța vorbește, vorbește..." (Amiel).

— Despre Gide :

„Puritan și voluptos. Teoretician ce afirmă că opera de artă e perfect inutilă. Facultățile sufletești ale lui Gide sunt duble : cuprind în ele în orice moment teza și antiteza. Creștin și păgîn, catolic și protestant, cast și voluptos, naționalist și internaționalist, orgolios și umil.

N-a făcut niciodată parte din vreun partid ori clică. N-a apărat constant nici o dogmă. Massis îl definește : *«l'homme qui se refuse»*".

— „Mi-e frică să nu mă compromit, vreau să spun, să nu limitez, prin ceea ce fac, ceea ce aș putea face, mi-e frică să mă gîndesc că, fiindcă fac lucrul acesta, nu voi putea face pe celălalt" (Gide).

— „De aceea declară că iubește mai mult foamea decît mîncarea, că în loc să facă singur o acțiune, preferă să împingă pe alții s-o facă."

— „Spiritele fecunde au la bază o structură simplă și unificată. Dar Gide n-are tocmai aceasta. De aici sterilitatea sa literară. Caută aspecte rare — se poate vorbi despre aspirația lui către sinceritate (după el înseamnă a gîndi și a simți orice, chiar și gînduri stigmatizate ca criminale). De aici o profundă toleranță nu numai față de pasiuni, dar și de vicii, și încă o indulgență totală. Mi se pare chiar o atracțiune către decădere. În fond, Gide face parte din marea familie de reformatori ai individualismului, oferită de protestantism : Luther și Rousseau. Un critic german îl consideră ca un revoluționar. El însă nu ne dă o morală nouă."

— „O morală care admite totul, implicit, suprimă totul."

— „Numai despre un om cu experiență, ros de viață și de grozăviile ei, se poate spune că e moral. Candoarea e nesigură, fiindcă conține în ea atîtea posibilități misterioase despre care nu putem ști niciodată unde vor duce.

O femeie de 30 de ani pocăită e mai morală ca o fată de 18 ani care n-a avut ocazia să păcătuiască."

— Două tăceri :

Proust, de la prima carte la a doua — 17 ani.

Paul Valéry — 27 de ani pînă la *Jeune Parque*.

— „Exprimarea ideală a aristocrației pure nu poate fi realizată decît prin matematici."

— „Singură matematica se satisface pe ea singură, neîmprumutînd nimic de nicăieri."

— Despre Valéry :

„Poezia e și ea o formă a cunoașterii. Legile ei vor fi atunci tot matematice. Paul Valéry a construit conceptul poeziei pure, adică al poeziei perfect inutile, fără filosofie, dar mai ales fără sentimente. Acestea din urmă degradează, umilesc, expun la frecventări comune.

Ceea ce se numește de obicei inspirație spontană nu e decît o formă primitivă, vulgară, a producției poetice. Asemenea efuziuni de gust comun repugnă aristocratului. Măsura severă, eticheta de fier dau singure ținuta aceea impecabilă, puritatea desăvîrşită, fără de care o operă de artă nu e decît un conglomerat amorf de o josnică materie. Cel care a scris că sentimentalismul e frate de cruce cu pornografia va dispreţui orice neglijenţă şi orice familiaritate a sufletului cu lumea exterioară şi cu el însuşi."

— „Plinius, îndărătnicit să-şi termine ultimele pagini ale *Geografiei* sale sub groaznica ameninţare a lavei Vezuviului."

— „Ceea ce ţine strîns legaţi între ei indivizii e diviziunea travaliului social."

— „Societatea e ceva mai mult decît suma indivizilor ce o compun."

— „Viaţa economică e mai degrabă un efect decît o cauză a vieţii sociale" (Ralea pînă aici).

Wagner avea ambiţii politice din pricina soţiei sale, Cosima. Din pricina lui, Münchenul era să sufere de cîteva ori revoluţii (după o relatare a lui Aldo Oberdorfer).

Din *Valori* de Mihail Ralea :

— „Contele Keyserling ne spune că a pornit în călătorie pentru că începuse să devină personalitate, adică să se contureze definitiv."

— „O hartă e un motiv de deznădejde ca şi o femeie frumoasă şi inaccesibilă."

— „Fără să scădem prea mult acest sublim, am zice despre curaj că e o neglijenţă. Iată de ce intelectualii lucizi ori imaginativi sunt laşi. Între bravură şi luciditate nu există acord posibil."

— „Bergson e duşman al mecanicismului, al determinismului cartezian. El cere să domnească în toate individualul, specificul, caracteristicul."

— „Adevăratul nobil nu cunoaşte furia."

— „Şi dacă am şti toate încercările penibile, ştersăturile, corecturile meschine, revenirile plictisitoare, chinul acela monoton, dizgraţios, al creaţiei, poate că nu ne-ar plăcea atît o operă pe care o gustăm tocmai pentru că ni se pare făcută parcă spontan, dintr-un singur gest."

— „Cultura — egal — inteligenţa altora."

— „Omul inteligent e acela care nu confundă niciodată punctele de vedere. Inteligenţa adevărată este o descentralizare a gîndirii."

— „Îndoiţi-vă de imoralitatea ori egoismul epicurienilor : riscaţi să găsiţi la ei caractere prea devotate !"

— „Dezinteresarea se poate învăţa."

— „Artistul cel mare trebuie să menţină, faţă de personagiile sale, aceeaşi ţinută, aceeaşi perfectă politeţe ca şi faţă de persoanele din societatea sa. Trebue să le respecte, dacă sunt stimabile, dar mai ales să nu-şi permită, pentru motivul că sunt create de el, că sunt ale sale, o anumită familiaritate cu ele. Sunt romancieri indiscreţi, acesta a fost poate unul din cele mai grave defecte ale naturalismului."

— „Recunoştinţa e sentimentul avantajelor pe care le aştepţi" (Swift).

— „Un statistician, Quetelet, şi-a închipuit, printr-o abstracţie matematică, un *«homme moyen»*, medie a tuturor oamenilor. Acesta e omul lui Cehov. Fireşte, el se plictiseşte.

Ne plictisim și pe urmă murim, iată bilanțul ! Se zice că arta e realizarea specificului. Cehov contrazice estetica : nimic specific decît doar specificul neutralizării, dacă există și acela. Cehov are perversitatea insignifianței. Nu știu însă dacă tocmai în aceasta nu se ascunde cel mai înalt pisc al rafinării.“

— „E greu de conceput pesimismul la un spirit simplu. Acesta nu e altceva decît conștiința insecurității. Omul complex întrezărește infinitatea posibilităților și îi e veșnic frică.“

— „Intimitatea mărește dragostea, familiaritatea o ucide.“

— „Morala e o lingușeală. Ea nu se poate concepe într-o clasă dominantă, fiindcă aceasta nu are de dat socoteală nimănui și nu are de cîștigat pe nimeni.“

— „Femeile superioare se deosebesc încă prin aceea că au sexualitatea derivată.“

— „Pofta de viață imediată nu e în psihologia ambițioșilor.“

— „Cînd desfrînarea sexuală a ajuns la maximum in lumea romană, s-a inventat creștinismul care a oprit comerțul între sexe. Cînd plăcerea pentru avere devine formidabilă, apare comunismul.“

— „Revenim astăzi, încetul cu încetul, la banal ca la suprema eleganță. Gustul pentru insignifiant e semn de profundă reținere. După cum observă Valéry, nici unul din oamenii mari, de la Leonardo la Goethe, n-a fost original.“

— „Triumful vieții colective l-a desăvîrșit războiul. El a fost primul și marele socializator.“

— „Capitalismul care, în prima lui fază, conservase virtuțile patriarhale ale vechii noblețe, în partea ultimă a dezvoltării sale, a desființat cu totul simțul de permanență și, prin aceasta, și atașamentul față de lucruri și oameni.“

— „Am învățat că însăși matematica, această matematică euclidiană pe care o utilizăm, e numai una din o mie posibile.“

— „Noua civilizație va fi o civilizație de mase, o civilizație colectivă. Vom asista la domnia grupului. Uniformizarea și omogenizarea vor preface societatea într-o suprafață lucie, fără relief, ca marea liniștită, fără valuri. Un conformism impecabil va deveni normă de viață. Orice originalitate sau veleitate de independență apare nu numai periculoasă, dar și urîtă. Va răsări, cu siguranță, o estetică a anonimatului.

Cultul eroilor va dispare, iar însăși pretenția de eroism va apare de prost gust și chiar grotescă. Virtuțile psihice necesare afirmării individuale, adică ambiția, emulația, orgoliul, vor pieri. O civilizație de numere, repauzată.“

— „Arta trebue dezumanizată pentru că e un lux.“

— „Bunul gust desăvîrșit, tocmai fiindcă se cheamă așa, trebue să fie caritabil. Gustul mediocru e riguros, inchizitorial.“

— „Protestantismul ? Semnificația lui e profund democratică. Individualismul moral și politic, cultura reală și, dacă trebue să credem pe Max Weber, începuturile capitalismului lui le datorăm. El a creat o bună parte din civilizația modernă, bazată pe toleranță și respectul altora.“

— „Primitivii nu pot trăi fără religie : aceasta le ține loc de metafi-

zică, de morală, de viață juridică și economică. Abia mai tirziu, politica și dreptul se desprind și ele din religie.“

— „Religia pe care o mai păstrează țăranul nostru, azi, e cea primitivă, fetișistă ori naturală. El e superstițios, dar ateu. Luați seama la înjurăturile noastre naționale. E greu de găsit alt popor care să profaneze parcă cu voluptate ceea ce trebue considerat sacru cum o fac unele din păturile noastre sociale, atunci cînd proferează o înjurătură...

Absența oricărei educații religioase a dat neamului acesta o structură sufletească pesimistă. Lipsit de idealismul naiv care face măreția și puterea popoarelor, românul e prea lucid, prea deștept, prea abil.“

— „Sunt convins că multe din nenorocirile popoarelor acestea se datoresc insuficienței sentimentului religios.“

— „După cum a observat Ernst Robert Curtius, în Franța, literatura e o instituție, e instituția națională prin excelență. Acolo, nimeni, în nici o profesie, nu reușește complet, dacă nu e și puțin literat. În Franța, chiar în tratările de comerț sau de bursă, interlocutorii se acordă sau se combat cu ajutorul unui vers de Racine ori de Victor Hugo.“

— „Am văzut adeseori în zilele de vacanță, în Anglia sau în Germania, mari savanți care se jucau cu tineretul «de-a baba oarba». Acolo simplitatea e o calitate. La noi, un defect. Idealul românului este să fie mereu lucid, malițios, critic, bătrîn. El nu are abandonări, uitări de sine, cufundări nevinovate în epoci de fericire, de mult trecute. E mereu la pîndă, șiret și ironic."

— „Spiritul hegelian e antirealist."

— „Ridicați fruntariile, și concurența liberă, adică selecționarea după merit, își va juca rolul său firesc."

— „Subiectul nu importă în artă. Acolo tratarea, tehnica e totul. Din contră, în morală, mijloacele nu importă : scopul, adică tema, subiectul e totul."

— „Clasificarea muzicală a sistemelor filosofice :

Kant-Bach
Renouvier-César Franck
Guyau-Bizet
Nietzsche-Wagner
Schopenhauer-Berlioz
Rousseau-Schubert
Goethe-Beethoven
Hegel-Brahms
Bergson-Richard Strauss."

Din *Memorial* de Mihail Ralea :

— „Imperialismul presupune mari sacrificii și mari renunțări din fericirea individuală în favoarea elanurilor colective."

— „În Spania nu există clasa a II-a. Numai I și a III-a. Clasa a III-a e goală aproape totdeauna, în timp ce la clasa I se călătorește și pe coridoare. Bărbații se dau jos la fiecare stație și cumpără femeilor flori sau bomboane. La teatre, galeria e goală."

— „Pîndesc de o săptămînă o femeie frumoasă pe străzile Barcelonei. Andaluzele sunt mici, grase, fără feminitate, mustăcioase."

— „Spania și Rusia sunt mistice, religioase și ca rezultat al unei comprimări puternice, a unei formidabile energii native."

Din *Estetica* de Benedetto Croce :

— Arta e viziune sau intuiție.

— Arta nu e un fapt fizic.

— Arta nu poate fi un act utilitar.

— Arta, considerată în însăși natura ei, nu are nimic a face cu utilul, cu plăcerea și cu durerea ca atare.

— Arta nu e ceea ce place în genere, ci o formă particulară a plăcerii.

— Arta nu e un act moral.

— Oricine s-ar întreba în fața unei opere de artă, dacă ceea ce reprezintă artistul este adevărat sau fals din punct de vedere metafizic și istoric, pune o întrebare lipsită de înțeles și cade într-o eroare.

— Idealitatea (acest caracter care distinge intuiția de noțiune, arta de filosofie și de istorie, de afirmația universalului și de perceperea sau povestirea întîmplării) este virtutea intimă a artei.

— Artei, pentru ca să fie mit și religie, îi lipsesc tocmai gîndirea și credința care nasc dintr-însa : artistul nu crede și nu se îndoiește de imaginea sa — o produce. Și din mai multe cauze, concepția artei ca intuiție exclude totodată și concepția artei ca producere de clase, tipuri, specii și genuri, sau (după cum un mare matematician și filosof a spus despre muzică) ca un exercițiu de aritmetică inconștientă, adică distinge arta de științele pozitive și de matematici, fiindcă în amîndouă apare forma concepționistă, cu toate că lipsită de caracterul realist, ca simplă reprezentare generală sau simplă abstracție.

— E limpede că nici un critic nu poate face artist pe cine nu e și tot astfel nici un critic nu poate, prin imposibilitate metafizică, să nimicească, să dărîme și nici să zgîrie cît de ușor pe un artist care ar fi într-adevăr artist.

— Critica e arta care învață cititul.

„Numesc eroi nu pe aceia care au triumfat prin gîndire sau prin forță. Numesc eroi numai pe aceia care au fost mari prin inima lor“ (Romain Rolland).

„Mai mult decît frumusețea, tinerețea mă atrage cu o putere irezistibilă. Cred că în ea e adevărul“ (Gide).

„Îmi place tot ceea ce îndeamnă pe om să fie mare sau să piară“ (Gide).

Călinescu : *Opera lui Eminescu* (făcînd operei lui Eminescu ceea ce dorea Sainte-Beuve, adică „fiziologia operei“, istoria ei naturală, o disecție totală, înceată și fără zgomot).

Cultura lui Eminescu :

Avusese la Berlin profesori pe Vogt, Rappaport, Zimmermann ; citise pe Schopenhauer, Dühring, Zeller, Althaus, Bonitz, Kant, Platon (pomenea de statul ideal al lui Platon), Fichte, Schelling, Spinoza, Hegel. „Doctrina politică a lui Eminescu are o nuanță de materialism istoric (vezi *Împărat și proletar*). Poetul fusese slab la matematici în timpul școlii. Aproape de nebunie — atras de studiul matematicii, dar exercițiile lăsate sunt elementare. Se ocupase și de științele fizico-naturale. A lăsat un caiet întreg de notițe. Cunoștințele filologice sunt tot elementare. Latina o cunoștea mai mult din locuțiuni. Îi plăcuse mult Horatius, ritmul acestuia, împrumutîndu-l la *Oda (în metru antic)*. Știa puțin franceza (vezi o scrisoare aproape ridicolă în această limbă, trimisă Veronicăi Micle). E înrîurit de Goethe : *Îl vede azi, îl vede mîni...* care e cam la fel cu *Ich seh'sie dort, ich seh'sie hier*. În poezia *Floare albastră* e influențat de Novalis. În *Cugetările sărmanului Dionis* amintește („heinizînd duios la lună...“) că-l știa pe Heine. Influența acestuia a fost exagerată de unii critici. Îi știa, desigur, pe Lenau, Fr. Hebbel (un dramaturg) și Grillparzer. Încă de la *Geniu pustiu*, lucrare de tinerețe, amintește de Shakespeare. Începuse chiar traducerea la *Timon atenianul, Lear, Hamlet*. Tradusese din Edgar Poe *(Morelle)*. Cunoștea pe Bret Harte și pe Mark Twain, pe poetul danez Holberg și pe norvegianul Björnson, pe Petőfi, Jókai Mór, Gogol, Saadi, Hafiz. Cunoștea *Vedele* și budismul. În timpul bolii se apucase să învețe sanscrita. Știa cîte ceva din zendism și Confucius și, bineînțeles, toată literatura noastră arhaică. Poetul n-a fost un *monstrum eruditionis*, dar e fără îndoială cel mai cult poet al nostru. Pentru 33 de ani cîți a trăit conștient, Eminescu e colosal și ca operă și ca erudiție (Călinescu a evitat cuvîntul *cultură*). Există la Eminescu un uranism. El a avut o viziune titanică în toată opera, începînd chiar cu poemul *Mureşan*, puţin cunoscut, şi chiar pînă la *Cezara*. Mulţi nu ştiu că Eminescu a fost şi autor dramatic. Există o dramă *DECEBAL* (mai mult o epopee în cînturi), *GRUE-SINGER*, un proiect de tragedie, *DODECAMERON DRAMATIC* — despre neamul Muşatinilor. Începuse *MIRA*, tot o dramă istorică. *CEL DIN URMĂ MUŞATIN*, alt proiect. Aci găsim un Eminescu fastuos, ciudat, shakespearian. Alt proiect : *MIHAI CEL MARE*, apoi *MARCU-VODĂ*, *ANA MOVILĂ*. *CENUŞOTCA*, un proiect de alai voievodal, cuprinzînd povestea Cenuşăresei. O comedie : *VĂDUVA DIN EPHESOS* şi, în sfîrşit, *JUNEŢEA LUI MIRABEAU*, dramă în 4 acte.

„Somnolenţa e starea cea mai stăruitoare a spiritului în lirica lui Eminescu.“ El rămîne un poet al naşterii şi al morţii. În dragostea Cezarei nu e nimic spiritual. Ea caută plăcerea cu o pregătire deplină a simţurilor, adică cu sentimentul drepturilor naturii. Din opera lui Eminescu lipseşte spiritualitatea propriu-zisă, adică simbolizarea în femeie a ideii de mîntuire, iar nota stăpînitoare e senzualitatea. Amorul eminescian este religios şi mecanic, lipsit de curiozitate psihologică, înăbuşit pînă la uitarea de sine de factorul natural. Eminescu aduce temperament ţărănesc în erotica lui, e lipsit de intimismul rafinat, dragostea lui e de tip primar, fiind, spre a vorbi mai limpede, o reprezentare a modului originar de apropiere sexuală. Intelectualismul şi sentimentalismul, iată ceea ce lipseşte din erotica eminesciană, în fundamentul ei genitală. Femeia „rece“ a lui Eminescu nu trebue niciodată confundată cu aceea de tip Cezara. Întîia e Dalila, cu instinctul pervertit, care se joacă cu bărbatul şi faţă de care poetul are o atitudine satirică sau măcar amară. Cea de-a doua e neprefăcută ca natura însăşi, iar şiretenia ei nu e altceva decît viclenia instinctului. La Eminescu uimeşte adînca gravitate erotică, religiozitatea sexuală. Eminescu nu e nici măcar descriptiv. Toate imaginile lui, puse laolaltă, ne dau mai degrabă o natură săracă. Antiintelectualismul lui Eminescu este adînc românesc.

Din *Inchiziţia* de A. Hiatt-Verrill :

— Inchiziţia n-a fost, cum se crede, o instituţie exclusiv religioasă. Ea a făcut servicii creştinismului, dar a întîrziat răspîndirea ştiinţei şi înaintarea civilizaţiei.

— Cei mai mulţi papi erau de origine joasă. Alexandru al V-lea fusese cerşetor, Grigore al VII-lea, fiu de tîmplar, Benoît al XII-lea, fiul unui brutar.

— Au fost două Inchiziţii : prima, începînd de la sfîrşitul secolului al XII-lea, a doua, Inchiziţia spaniolă, instituită de regele Ferdinand şi regina Elisabeta.

Din *Comentarii şi sugestii*, *Atitudini*, *Între două lumi*, *Explicarea omului* de Mihail Ralea :

— „Turgheniev, european convins şi antipanslavist, spunea că singurul lucru pe care l-a inventat Rusia şi nu-l cunoaşte Europa e samovarul.“

— „Pierre Louÿs a spus că n-avem în plus ca voluptate față de antichitate decît fumatul. A. Thibaudet a mai adăugat cititul."

— „Europa e un cap prelungit al continentului asiatic", după expresia lui Valéry.

— Rabindranath Tagore : „Legăturile vii ale societății europene sunt rupte și înlocuite printr-o organizație mecanică. Mecanismul producător de prosperitate se dezvoltă fără încetare în afară de orice proporție cu celelalte trebuințe ale societății și omul e strivit de greutatea sa. Omul moral, omul complet, face loc omului politic și comercial, adică omului cu intenții limitate. În timp ce spiritul Occidentului merge către libertate, națiunile Occidentului preferă lanțurile cele mai barbare pe care le-a fabricat vreodată istoria."

— G. Simmel susține că invenția monedei a adus omului și libertatea, pentru că l-a dezrobit de dependența aceea strictă a trocului, care te lega de o anumită persoană.

— Paul Zarifopol : „Don Juanul modern este bancherul."

— Pierderea gustului artistic e un fenomen normal în timpul nostru.

— Odată cu dezinteresarea a decăzut și morala, adică credința, în același timp absurdă și fecundă, într-o inhibiție liber-voită a animalității noastre. În majoritatea țărilor civilizate, raționalismul excesiv a eliberat omul de toate prejudecățile, întorcîndu-l brusc cu fața la biologie... Misterul dispare pe nesimțite din lumea contemporană. Cetățean în loc de revoluționar, femelă în loc de amantă, meseriaș în loc de artist, omul modern e prea cuminte ca să se mai aventureze, cavaler de legendă, către cucerirea necunoscutului.

— Benedetto Croce e printre primii care a căutat să așeze arta în cadrul facultăților noastre de cunoaștere, să facă din ea un mod de a percepe lumea exterioară.

— Originalitatea e suprema valoare în artă. În știință, unde domină generalul, această problemă nici nu se pune.

— Nu există scriitor mare fără o cunoaștere adîncă a limbii, după cum nu există pictor mare fără o mînuire a culorii.

— Berthelot : „Bergson este un romantic utilitarist".

— Ne trebue barbari în literatură, spunea Gide, ori Charles Louis Philippe.

— Fr. Schlegel scria : „Nu există decît două legi pentru arta poetică. Și amîndouă se reduc la aceleași lucruri : diversitatea trebue în mod necesar să fie legată de o unitate interioară."

— Rareori un om de mare și exactă memorie e un om cu adevărat cult. Studenții negri reproduc enorm și exact. O memorie fidelă este dușmana culturii. Ea împiedică prefacerea acelei *attitude du moi* în fața spectacolului existenței.

— Cultura înseamnă transformarea ideilor în sentimente.

— Ch. Péguy deosebea două aspecte ale istoriei : perioadele și epocile. Primele sunt clasice, liniștite, stabilite. Cele din urmă sunt eroice, zbuciumate, înfiorate de o liniște în căutare de noi orizonturi. Împărțind istoria în „epoci organice" și apoi în „epoci critice", Saint-Simon se gîndea la același criteriu.

— Un entuziast nu e mistic. Misticismul este o problemă de cunoaştere, şi anume cunoaşterea prin funcţiunile inconştiente.

— Modele nu sunt cu totul absurde. Sunt stări de opinie, indicii de diagnoze sociale.

— „Ne trebue adulţi !"

— O barbarie odioasă se ridică de pretutindeni în tineret. Tot ce conţine preţul civilizaţiei : blîndeţe, obiectivitate, politeţe, cuviinţă, reflecţie, e denunţat ori ca învechit, ori ca impotent.

— „Ne trebue cîţiva oameni de caracter şi cîteva mii de *water-closete* sistematice."

— Ca să justifici subiectivismul trebue să fii geniu. Şi aceasta nu e dat oricărui student ori autodidact care a mirosit aroma a două-trei cărţi subţiri.

— „Vi se pare că poporul nostru e nărăvit în şiretenie şi pehlivănie, că e adînc materialist în aspiraţii ? Rămîne lupta pe cale etică. Acolo trebue forţe de afectivitate şi simpatie, tinereţe şi luptă. Acolo avem nevoie de mult, mult martiraj moral. Dezastrul e că fiecare îşi zice : *à qui le premier ?* Fiecare aşteaptă să înceapă camaradul său. În domeniul moral, aplicaţi toate învăţăturile antipozitiviste, mistice, afectiviste! Dar acolo, ştiu bine, e mult mai greu. E mai uşor să combaţi raţiunea, luciditatea, spiritul critic în violente articole de superbă teorie filosofică. Dar e infinit mai greu să te expui în domeniul practic. Atîţia tineri sublimi de adoraţie pentru elanul vital n-ar risca o iotă din comoditatea lor ca să protesteze contra unei nedreptăţi, contra unei persecuţii, contra unei favori, ori contra unei inegalităţi. Din contra, de cele mai multe ori ei se fac soldaţii tuturor exploatatorilor şi închid ochii, distraţi la evidente şi strigătoare nedreptăţi.

Generaţia noastră dacă îşi simte vreo chemare va trebui să dea lupta pe terenul etic, va trebui să combată cu disperare bizantinismul, fanariotismul, şiretenia, pehlivănia, scepticismul trivial şi jovialitatea zeflemistă cu care românul trece uşor peste cele mai tragice situaţii. Revendicăm, pentru onoarea acestui popor, puţin sentiment tragic al existenţei şi puţină amărăciune conştientă în locul operetei sinistre care ne macină energiile cu veselă indiferenţă şi nesimţită inconştienţă. Cu alte cuvinte, să creăm o etică românească."

— Ideea de ordine se poate satisface în două feluri : prin dictatură, ori prin cooperaţie democratică.

— „Realizarea ideii de ordine prin dictatură mi se pare imposibilă atunci cînd dictatura nu e adusă cu asentimentul majorităţii poporului, adică după o revoluţie. O dictatură care se impune de sus în jos nu poate fi decît o exploatare de clasă. Şi, ceea ce e mai grav, se confundă foarte des, mai ales la noi, ideea de ordine cu ideea de oprimare.

Dictatura e de cele mai multe ori, după expresia fericită a unui om politic al nostru, «anarhie tiranică»."

— Ordinea nu poate fi o constrîngere. Ca să fie definitivă şi durabilă, ea trebue să fie o adeziune.

— Numai insuficienţele devin probleme. Nimeni nu se preocupă decît de ceea ce îi lipseşte.

— Flaubert în *Corespondenţă* consideră că arta e o funcţie unică care se poate satisface complet pe ea însăşi. Ea n-are nimic a face cu religia, cu morala, cu ideologia, cu filosofia, nu depinde de mediu, nici de momentul istoric, nici de opiniile şi credinţele oamenilor. Ea se prezintă ca o comportare specială, disociată cu totul de orice fel de alt aspect al vieţii sociale. În această primă fază a atitudinii esteticii, arta trebue ferită mai ales de amestecul cu morala.

— În *Jurnalul de călătorie a unui filosof*, contele Keyserling, ca şi Nietzsche, ajunge la concluzia că un popor e o unitate de stil.

— Eroul francez e catedrala.

— Numai ce e general trăieşte.

— Vechea antinomie individ-societate, fruct al mentalităţii liberale manchesteriene, e lipsită azi de rost. Individul nu mai poate fi considerat ca o entitate metafizică, ca o valoare în sine de care nimeni nu mai poate să se atingă. Proporţiile valorii lui au fost reduse la relativismul istoric. Au existat societăţi care n-au cunoscut individul.

În unele triburi indivizii n-au nici un nume specific — ei poartă numele ginţii : *nomen gentilicum*.

Azi societatea şi-a retras concesiile. Individul a fost socializat din nou.

Înainte de război producţia era calitativă, azi e standardizată.

În ordinea socială dezvoltarea imensă a opiniei publice face ca individul să trăiască aproape mereu în stare de mulţime. Mitinguri, asociaţii, adunări, crize de panică sau procesiuni de tot felul acaparează sufletul cetăţeanului, îl nivelează şi-l adaptează mereu numai la elanul colectiv.

Totul se efectuează în grup. Viaţa noastră azi e ca a albinelor ori a termitelor. Locuim în case enorme, în buildinguri care pot adăposti mii de oameni şi care amintesc falansterele bietului Fourier ; nu mai mîncăm patriarhal la masa căminului familial, ci din ce în ce mai mult în restaurante (în America şi Germania unele restaurante pot hrăni deodată cîteva mii de persoane).

— Cum voia Spinoza pentru filosofie, întreaga viaţă a devenit o meditaţie a morţii. În această privinţă am întrecut Evul Mediu. Atunci ipohondria era morală, *acedia* era pedepsită. Dante în *Infernul* său rezervase pesimiştilor *avedioss,* un compartiment în Iad, unde îi punea să înoate într-o groapă cu noroi. Misticii medievali considerau suferinţa benevolă ca venind de la diavol.

— Evul Mediu, ca şi noi, n-a putut, n-a ştiut să rîdă.

— Secolul trecut a avut dispreţul, aproape oroarea naivităţii de o parte, a gravităţii pedante pe de alta. El a fost una din cele mai ateiste epoci, fiindcă îşi bătea joc de orice, fiindcă desfiinţa funcţia respectului, adică esenţa oricărei religii : diferenţe între sacru şi profan.

— Comicul presupune diferenţieri de ordine socială şi culturală care permit ca unii să ironizeze sau să batjocorească pe alţii. Într-o societate ai cărei membri ar reprezenta valori egale, comicul n-ar fi posibil.

— „Opţiunea e lucrul care seamănă cel mai mult cu o sinucidere“ (W. Iankelevitch).

— Cel mai puternic e acela care poate să se răzbune şi nu se răzbună, care poate iubi şi nu iubeşte.

— S-a observat că se sinucid oamenii care fac parte din grupuri prea disciplinate sau cei singuratici : celibatarii, negustorii izolați, silvioultorii, marinarii.

— Eroismul nu poate fi o stare endemică, normală, a unei societăți. El lucrează intermitent, prin accese. Nu poate fi erou cine vrea.

— Rîsul, după unii antropologi, e semnul distinctiv al omului față de animal.

— Pentru un grup de gînditori, de la Kant încoace, semnul distinctiv și grija supremă a culturii europene au fost dezrobirea și triumful persoanei umane. Desăvîrșind tradiția greco-latină, care a pus pentru prima oară problema individualismului, cultura europeană n-a făcut altceva decît să creeze concepția personalității care stă la baza alcătuirii vieții juridice, politice, morale și artistice a Europei din ultimul mileniu.

— Individualismul a fost unul din aspectele tipului cultural european, în timp ce majoritatea culturilor orientale și asiatice au fost universaliste și colectiviste.

— Europeanul a introdus de secole o serie de atribute necunosoute lumii vechi. În locul unei stări de spirit senină, apolinică și echilibrată *(ataraxia)*, cultura europeană instaurează o alta, febrilă, dinamică, vibrantă, în locul dimensiunilor de precizie și limită se substituie perspectiva de infinit spațial, de devenire istorică neobosită...

În locul spațiului limitat, matematicile occidentale introduc infinitul. Științele istorice introduc categoria timpului. Catedrala gotică e simbolul acestui nou suflet plin de incertitudine.

— Se pot concepe trei tipuri de cultură : una *eleată*. Ea pleacă de la ideea de simultaneitate, totul e dat de la început sub semnul eternității și al unității absolute. Cultura iudaică, de pildă, e de acest tip imanent. (Vezi Julien Benda.) Alt tip e cel al culturii *heraclitice*. Aci totul curge, se transformă, viața și formele se perindă la infinit în aspecte niciodată repetate. Durata naște creațiuni mereu inedite. Repetiția și ciclul nu sunt posibile. Pluralismul devine fără limite. Cultura *europeană* se așază într-un al treilea tip. Plămădită sub influența platonicismului, ea pleacă de la o serie de concepte, de idei oarecum imuabile și apriorice : *universalia ante rem.*

— Metoda europeană prin excelență e sinteza, adică combinația relativ nouă între elemente vechi. Descartes prin dualismul său, Hegel și Kant prin spiritul de compromis sintetic, sunt filosofii europeni prin excelență. Gîndirea europeană se găsește astfel închisă fatal în cîmpul alternativei.

— José Ortega y Gasset a observat că elitele au dispărut, individualitățile s-au transformat în *oameni mase*, în unități umane egale și standardizate. Nimeni nu se mai îndoiește de ruina totală a individualismului.

— Găsim adeseori mai multe puncte comune între popoare diferite dar contemporane, decît între momentele depărtate în timp din viața aceluiași popor. Aci stă eroarea tradiționaliștilor. Sufletul etnic se preface mereu. Nu există un singur și același suflet etnic.

— Unele națiuni trăiesc febril și repede. Misiunea lor istorică e iute secătuită (Spania).

— Există la orice popor o nevoie de descentralizare sufletească locală, un suflet regional.

— Despre români :

„Sufletul nostru e greu de indicat din cauza diferențelor sociale prea mari din trecutul nostru, diferențe care au creat cel puțin două suflete în loc de unul. La noi, prin proporțiile reduse ale burgheziei, care putea să facă legătura, noblețea și țărănimea au trăit una în fața celeilalte, secole de-a rîndul, ca două popoare deosebite și vrăjmașe. În toate luptele pe care le duce, românul preferă spiritul tranzacțional. Perfect just : suntem Belgia Orientului. Românul e înainte de toate inteligent. O asemenea inteligență exclude mai ales naivitatea. Nimeni nu e mai puțin naiv. Românul nu e candid niciodată. Luciditatea sa, spiritul său critic, bunul său simț, sentimentul de actualitate nu-i permit. Românul nu crede în bunătatea oamenilor, n-are o concepție idilică și sentimentală a vieții. El nu e fantast, el nu-și închipuie visuri absurde, nu transformă viața după plăsmuiri. De asemenea îi lipsesc viața interioară, dedublarea și turmentarea de conștiință, remușcarea îndelungă, intimitatea gîndului și a acțiunii. Există în viața unor animale un instinct foarte curios care se numește *simularea morții*. Cînd e atacat, animalul capătă o rigiditate care imită moartea. Cum sunt multe animale care nu mănîncă decît organisme vii, el scapă astfel de a fi devorat. Cînd te gîndești la istoria noastră, îți vine în minte că n-am scăpat decît datorită acestui instinct. Adaptabilitatea noastră a fost cîteodată, în momentele cele mai grele, aproape echivalentă cu o simulare a morții. Caracterul nostru ne-a salvat. Dar cel care se poate adapta înseamnă că poate trăi. Adaptarea e semnul vitalității noastre".

Note : Elveția a redus în 1877 ziua de lucru la 11 ore. Austria, în 1885, Germania, în 1891, Franța, în 1892.

— Gide în prefața la *Paludes* spune textual că așteaptă ca volumul să-i fie explicat și tălmăcit de cititorii săi.

— Dacă opera de artă n-ar cuprinde decît o singură idee, o singură intenție, ea ar muri repede.

— Societățile nedezvoltate n-au indivizi, ci numai mase.

— Secole întregi omenirea întreagă a luat veșnic fără să dea nimic Franței.

— Dacă raționalismul domină inteligența franceză, senzualitatea îi determină sufletul. Sentimentalismul se găsește rar în Franța. Revoluțiile franceze sunt revoluții pentru idei, pentru justiție și libertate.

— Nicăieri nu e mai puțin mahalagism ca în Franța.

— Nimic nu e mai francez decît spiritul de discriminare.

— „Franța e marea școală de desen a Europei, a lumii întregi" (Gide).

— Spiritul e modul de a exprima caracteristic lucruri banale.

— Urîtul e și el o invenție creștină.

— Toate lucrurile frumoase se aseamănă între ele. Prin origine și prin funcția sa, frumosul e comun.

— Orice operă de artă în adevăr originală nu e decît o pledoarie în favoarea încetățenirii urîtului.

— Orice umanism conține în el o sămînță de ateism. Interesul pentru treburile omenești înseamnă laicism.

— Țările de intens misticism, ca Spania de pildă, n-au avut ceea ce s-a numit în alte țări Renaștere.

— W. Sombart : „Omul e un animal capabil de obiectivitate. El are trei aptitudini : a) capacitatea obiectivării lumii exterioare ; b) capacitatea obiectivării de sine însuși ; c) capacitatea abstracției, adică a creării de concepte".

— Toată tabla de valori pe care omenirea a alcătuit-o în deplin acord cu succesul ascensiunii vitale a fost sistematic și metodic combătută de creștinism. Niciodată nu s-a înregistrat în istoria civilizației o mai mare victorie contra imboldului către viață. Nici o religie n-a combătut mai ridicol instinctul de conservare și n-a însemnat un mai mare triumf contra voinței de a trăi. Și nici un fondator de religii n-a fost considerat totuși mai uman ca Christos. Din punct de vedere biologic, creștinismul a însemnat maximum de absurditate.

— Antichitatea a fost o formă de existență urbană. Civilizațiile vechi aveau toate avantajele traiului orășenesc, densitate mare de populație, comerț întins, arte dezvoltate, confort tehnic. Din cînd în cînd s-au ridicat și atunci voci de protest contra acestei vieți complexe și obositoare și invitația la revenirea spre natura simplă și animalică. Tot sensul cinismului antic și al reprezentantului său, Diogenes, în această direcție trebue găsit. A urmat apoi Evul Mediu cu feudalismul său, formă de viață exclusiv rurală, după cum a arătat H. Pirenne, în care existența urbană decade ca să facă loc traiului rustic pe întinsul moșiilor senioriale, în jurul castelului fortificat. Renașterea modernă începe în Italia și apoi în tot Occidentul cu reînvierea vieții orășenești, cu concursul științelor și tehnicii descoperirilor, cu triumful clasei urbane prin excelență burgheză.

— K. Marx a arătat că orice revenire la natură e profund reacționară, că lumea, ca și ucenicul lui Goethe, e sclava propriilor sale descoperiri și că mersul istoriei nu poate fi reversibil.

— O violență prelungită stoarce toată vlaga unei societăți. Nenumărate cazuri de degenerare a triburilor e înfățișată de etnografi ca fiind datorate războaielor continue.

— Urîtul, dizgrația au fost totdeauna mai simpatice tuturor moralelor. Ele aduceau sentimentul de securitate și liniște.

— Arta e oarecum o tehnică ce și-a uitat scopul.

— „Nu există decît un singur fel de frumos : acela creat de construcția artificial omenească, frumosul realizat prin artă. Cînd judecăm totuși un aspect frumos al naturii, noi împrumutăm elemente din educația noastră artistică pe care le aplicăm naturii. Categoria de frumos n-ar fi existat dacă n-ar fi existat arta. Primitivii, oamenii simpli, needucați, n-au nici un fel de admirație pentru peisagiile fermecătoare ale naturii. Punctul de vedere primitiv e ori utilitar, ori mistic. E de adîncă semnificație butada, în aparență paradoxală, a lui Oscar Wilde, care pretinde că natura copiază arta și nu invers. Frumusețea naturală înseamnă prosperitate fizică."

— Croce are dreptate cînd spune că singura formă de urît de care are a se ocupa arta e inexpresivul, adică ratarea unei opere.

— Thomas Mann : „Artistul e pierdut cînd devine om și începe să simtă".

— Bergson : „Spectacolul a ceea ce au fost religiile și a ceea ce mai sunt unele e foarte umilitor pentru inteligența umană".

— Legea primordială a fiecărei aristocrații e izolarea.

— Spiritul e absurd prin ceea ce caută, e mare prin ceea ce găsește.

— „Poți înghiți biblioteci întregi, nu vei găsi mai mult de trei sau patru autori care merită a fi citiți și recitiți. Proeminențele genului sunt niște analfabeți geniali, care trebue admirați și la nevoie învățați, dar care, în fond, nu ne spun nimic."

— „Atît bucuria cît și veselia înviorează, dar una spiritul și alta simțurile. A vorbit cineva de veselie în mistică ? S-a auzit vreodată de vreun sfînt vesel ?"

— „Vulpile au vizuini și păsările cerului au cuiburi, dar Fiul omului n-are unde-și odihni capul". (Luca, *9—10*).

— „Un om plictisitor este un om incapabil de plictiseală."

— „Parfumul e istoria unei flori, precum spiritul a unui individ. Popoarele care nu se ofilesc n-au trăit niciodată."

— „Lenea e un scepticism al cărnii."

— „În secolul al XVIII-lea francez nu s-a spus nici o banalitate. Franța a considerat, dealtfel, totdeauna prostia ca un viciu, lipsa de spirit ca o imoralitate. O țară în care nu poți crede, în care nu poți fi decît nihilist. Saloanele au fost grădini de îndoieli. Și femeile, bolnave de deșteptăciune, suspinînd în săruturi sceptice. Cine va înțelege paradoxul acestui popor care, abuzînd de luciditate, nu s-a săturat de dragoste ?"

— „Shakespeare e mare fiindcă în el nu triumfă nici o idee : numai viața și moartea. Cine «crede» în ceva n-are simț pentru tragic."

NOTE :

— Egiptenii au stat două sute de ani sub robia hicsoșilor.

— Evreii sub conducerea lui Josua au coborît din Muntele Sinai (Moise murise) și au cucerit Cananul. După cucerirea cetății Ierichon, evreii se arătară foarte cruzi.

— Perșii, după Herodotos, nu învățau pe copiii lor decît trei lucruri : să călărească, să tragă cu arcul și să spună adevărul.

— Tactica de a retrage trupele dinaintea dușmanului, pîrjolind pămîntul, e o veche tactică a sciților (vezi luptele cu perșii).

— Chinezii au avut o aristocrație a meritului. Mandarinii erau niște intelectuali ce dobîndiseră rolul lor de conducători prin merite excepționale (trebuia dat un examen). Această calitate nu se moștenea.

— Revoluții : Hilon (612 î.e.n., la Athena). A făgăduit împărțirea pămînturilor. Eupatrizii l-au înconjurat pe el și pe partizanii săi, pe Akropolis, și l-au masacrat, nerespectînd azilul sacru.

— Reformele începute de Aristides la Athena au fost continuate de Perikles. Bogații nu mai aveau nici un privilegiu.

— Odată cu moartea lui Perikles, demagogii, reprezentanții poporului de jos luară conducerea. Tăbăcarul Cleon a fost cel mai însemnat demagog.

— Sycopanții inventau capete de acuzare, tîrînd în fața justiției nevinovați.

— Revoluții : în 194 î.e.n., retragerea plebeilor din Roma. Bogații exagerau cu executarea datornicilor. Plebeii au obținut să aibă doi tribuni în Senat.

— Doi mari reformatori sociali : frații Gracchi. Ei au făcut legi agrare prin care pămîntul acaparat de marii bogătași să fie restituit țăranilor.

— După moartea fraților Gracchi, Partidul Popularilor, condus de Saturnius și Glaucia (ce susțineau pe Marius), obține noi avantaje pentru popor.

— Revoluții : 73 î.e.n., Spartacus, șeful gladiatorilor sclavi se răscoală. El a bătut de trei ori oștile romane. Fu învins de Crassus, cel mai bogat om din lume.

— Sertorius, un plebeu, ajunge consul prin talentul său.

— Dictatori mari : Octavianus. A stăpînit patruzeci de ani. El n-a luat nici titlul de dictator, nici pe cel de rege. Vota ca un simplu senator. Venea la tribunal ca simplu martor. Era înjurat de avocați. Ieșea fără escortă.

— Moartea teatrală a lui Octavianus — a cerut o oglindă, întrebînd : „Am jucat bine rolul meu ? Comedia e sfîrșită !"

— Împăratul Commodus lupta în circ ca gladiator.

— Mahomed a fost analfabet. *Coranul* e o culegere a sfaturilor sale.

— 732, Poitiers. Arabii învinși de Carol Martel. Fără această înfrîngere Europa ar fi fost islamizată.

— *Allodiul* — dreptul de stăpînire deplină pe un pămînt a făcut din germani mari cuceritori.

— Împăratul Leon al III-lea al Bizanțului opri adorarea exagerată a icoanelor. Teodora, la 843, prin decret, restabili cultul icoanelor.

— *Marele interregn* — feudalii au uzurpat dreptul regilor ajungînd stăpîni absoluți. Germania se împarte în patru sute de stătulețe.

— Anglia : Wilhelm Cuceritorul ucise nobilii, le luă pămînturile și din soldații lui făcu baroni și seniori care se căsătoriră cu văduve ilustre.

— Sub Ioan cel Bun în Franța o revoluție : Jacqueria, răscoala țăranilor.

— Sub Carol al VI-lea, Anglia a fost zguduită de revoluții țărănești.

— *Marea Schismă din Apus* durează șaptezeci de ani. Europa se împarte în două din punct de vedere religios. Un papă ședea la Avignon, altul la Roma.

— Ereziile : Wiclef (Anglia) cerea desființarea puterii papale, simplificarea cultului și a limbii engleze în timpul serviciului divin.

— Huss, la Praga, cerea secularizarea, limba națională în biserică și altele. De la Luther, nimeni n-a fost mai popular.

— Luther predică țăranilor și cînd aceștia se răscoală, tot el cere exterminarea.

— Mari regi : Henric al IV-lea (1589—1610), întemeietorul dinastiei Bourbonilor.

— Prin Edictul de la Nantes (1598) se acordă hughenoților libertatea cultului. Pentru prima dată în Europa există libertatea religioasă.

— *Huigs (wighs* — tîlhari scoțieni) — liberali.

— *Tory (tories* — bandiți irlandezi) — conservatori.

Sunt cele două partide formate odată cu punerea chestiunii : cine să urmeze la tronul lui Carol al II-lea.

— Marea revoluție engleză : 1688.

Alungarea lui Iacob al II-lea și venirea lui Wilhelm de Orania, care întemeie guvernul monarhic, parlamentar. A fost o revoluție pașnică.

— John Locke (1632—1704), teoreticianul acestei revoluții.

— Sub George I se stabilește formula : *Regele domnește, nu guvernează.*

— Sistemul guvernului parlamentar : regele numește miniștri din partidul politic cu majoritate în Parlament. Un vot de blam dat unui ministru din guvern duce la căderea celorlalți. Regele nu poate lua nici o hotărîre fără iscălitura vreunui ministru. Regele e neresponsabil. Legea votată în Parlament trebuia sancționată de rege. Cînd guvernul intră în conflict cu Parlamentul, guvernul demisionează ori se dizolvă Parlamentul. Se efectuează noi alegeri. Dacă aceste alegeri sunt defavorabile guvernului, acesta pleacă. Parlamentul se compune din *Camera Lorzilor* (numiți de rege, ereditari) și *Camera Comunelor,* cu membri aleși.

— Pacea de la Karlowitz marchează decăderea definitivă a Turciei.

— Pacea de la Pasarowitz : 1717. Turcia cedează lui Carol al VI-lea Banatul și Oltenia noastră, cu o parte a Serbiei.

— Rușii au stat pînă în veacul al XV-lea sub tătari. Sunt salvați de

Ivan al III-lea, cuscrul lui Ştefan cel Mare.

— Regi mari : Iosif al II-lea (1780—1790), fiul Mariei Theresa. Acordă libertatea cultului şi face din o mie de mînăstiri ateliere industriale, cazărmi şi aziluri, desfiinţează iobăgia.

— Prima împărţire a Poloniei : 1772.

Ecaterina cea Mare şi Frederic cel Mare, prin Stanislas Poniatowski. Au participat : Austria, Prusia, Rusia. Voltaire scria Ecaterinei şi lui Frederic, aprobînd această crimă.

— A doua împărţire a Poloniei : 1774.

— La 1795, Suvorov distruge ultima rezistenţă a Poloniei.

— Pacea de la Kainargi (ţinuse cincisprezece ani) ; urmează războiul cu turcii. Potemkin cuprinde Crimeea, 1783. Se fundează oraşele Kerson şi Odessa.

— Pacea de la Siştov : 1791. Pacea de la Iaşi (1792) ia teritoriul dintre Nipru şi Nistru.

— Oltenia a stat douăzeci şi unu de ani sub stăpînire nemţească, adică pînă la pacea de la Belgrad, cînd austriecii au dat-o turcilor.

— După revoluţia franceză, poporul deprinde tehnica revoluţiilor. Se fac la repezeală baricade pe străzi.

— Revoluţia grecilor : 1821, contra turcilor. Poeţi numeroşi, ca Riga Fereos, Odiseu Andrutos, Athanase etc., participă la ea. Byron moare la Missolonghi.

— Abia în 1890 comerţul cu sclavi e abolit.

— Ludovic al XIV-lea, totuşi un mare rege, a fost condus la groapă de huiduielile şi pietrele mulţimii.

— Petru cel Mare, prima călătorie în Europa : 1717. El a luat vălul de pe feţele femeilor, maică-sa dînd primul exemplu.

Din *Istoria omenirii* de Van Loon :

— Evreii, după rătăcirile lor, au fost primiţi în Egipt unde au trăit cinci sute de ani. Cînd ţara a fost supusă de hicsoşi, au colaborat cu aceştia şi după eliberarea ţării de către elementele autohtone, egiptenii i-au coborît la starea de sclavie. Au ridicat şosele şi piramide.

— Creştinii au fost defetişti. Povăţuiau lumea romană să nu ducă războaie.

— „Renaşterea n-a fost o mişcare religioasă sau politică. A fost o stare sufletească.“

— Evul Mediu gîndea internaţional. În toate ţările se vorbea limba latină. Aceasta ajuta la promovarea ideilor umaniste.

— „O naţiune se compune dintr-un număr de oameni care rareori gîndesc la fel. Experienţa ne învaţă că e cît se poate de bine aşa. Un guvern care guvernează prin şi pentru o singură parte din naţiune nu poate să dureze.“

Din *Germanii* de E. Ludwig :

— Primul german : Ariovist, despre care scrie Caesar. Tacitus pomenise înainte în cărţile sale despre cimbri şi teutoni. În jurul anului 500, Clovis, unind pe germani cu gali, pune bazele imperiului carolingian.

— Toată istoria Germaniei este un divorţ între Stat şi Spirit.

— Comorile culturii germane au fost create de burghezie, războaiele au fost făcute de către prinți și nobilime.

— Ariovist (în lupta cu Caesar) își părăsi cele două femei și pe soră-sa în miinile dușmanului pentru a se salva pe sine. Trecu Rinul cu o barcă și se făcu necunoscut în întuneric. Nimeni nu știe cum și-a terminat viața.

— Cruzimile născocite de germani : în timpul asediului Cremonei, în 1160, Barbarossa dete poruncă să fie așezate în turnurile de asalt, care erau împinse împotriva meterezelor, coșuri conținînd ostatici ce erau siliți să poarte făclii în timpul nopții.

— Cruciadele. Predicînd că trebuiau să fie distruși dușmanii lui Christos, Godefroi de Bouillon asmuți fanatismul și susținu că din punct de vedere moral e bine să fie despuiați de averi evreii.

— Procentul dobînzilor pe care antichitatea îl văzuse ridicîndu-se pînă la 50% se ridica acum la 60%. Evreii aveau însă totdeauna riscul ca episcopul să-l ierte pe debitor de a-și mai plăti datoria. De aceea preferau să împrumute pe ipotecă.

Stafide :

— În timpul lui Mircea cel Bătrîn, monahul Filotei scrie un *Polieleu* (imn religios).

— În *Codex Sturdzanus* se găsesc legende apocaliptice și legende hieroglifice (despre sfinți). Între ultimele se găsește și *Rugăciunea Sfîntului Sisimie.*

— La mînăstirea Probota se găsea un *Pomelnic* scris pe perete.

— Domnia lui Mihai Viteazul a fost cîntată în versuri grecești de Stavrinos și Palamedes.

— Gavril Protul a scris despre viața Patriarhului Nifon (începutul secolului al XVI-lea).

— Primul document în limba română e *Scrisoarea* lui Neacșu din Cîmpulung către Hanăș Bengner, judele Brașovului.

— Cărți de prevestire : *Rojdanicul* (de la *a naște), Gromovnicul* (de la *grom—tunet*), *Trepetnicul* (de la *trepet — tremurătură*). Toate, egal literatură astrologică.

— Dosoftei scrie *Parimiile,* dedicate lui Ioachim al Moscovei.

— Romane populare : *Povestea despre Sindipa* și *Povestea lui Archirie Înțeleptul.*

— Proverbe din cronicari : „Calul riios găsește copacul scorțos". Despre Alexandru Ilieș. „Pe din afară pom înflorit, pe dinăuntru lac împuțit". Alta : „Petru Șchiopu era blînd ca o matcă fără ac".

— *Mineele* lui Chezarie de la Rîmnic, în douăsprezece volume.

— Iacov Putneanul scrie *Cerească floare* sau *Cărțulie.*

— Traduceri din rusește : *Sinopsisul* lui Inocenție Ghizel *despre începutul poporului slovenesc* (secolul al XVIII-lea).

— *Predicile* lui Dimitrie Tutalo din Rostov. Ioanichie Galeatovschi : *Kiriacorderomionul cu cinci cazanii pascale.*

— Arhimandritul Leon Asachi traduce *Bordeiul indienesc* de Bernardin de Saint-Pierre.

— Stolnicul Dumitrache traduce *Cugetările* comitelui de Oxenstieren.

— Protosinghelul Naum Rîmniceanu.

— Axinte Uricariul, Niculae Chiparissa, Niculae Muste, Alexandru Amiras, Ioniță Canta (cronicari moldoveni, secolul al XVIII-lea).

— Gheorgachi Vtori scrie o *Condică a ceremonialului.*

— Romanul de dragoste : *Aetiopica, Erotocritul, Filerot și Antuza.* Se retipăresc în secolul al XVIII-lea *Floarea darurilor, Fisiologul* și *Parencticele* lui Agafet.

— O povestire cu elemente folclorice : *Țircalamul firei* (Circuitul firei). Superbe țircalamuri ale rachetei cosmice înscrie în cosmos (omul desenează în cosmos) Cantemir !

— În *Istoria ieroglifică,* Cantemir descrie Cetatea Lăcomiei — Cetatea Eptimi. Zeița Lenei — Boaza Pleonexii.

— Asachi, în 1835, la Academia Vasiliană înființează *clasul de zugrăvie.*

— Începuturile arhitecturii în Moldova : arhitectul rus Sungurov.

— Primul sculptor român, ardeleanul Ioan Costande.

— Primele piese jucate. În Moldova : *Myrthil și Hloe* de Gessner și Florian, tradusă de Asachi la 1816. În București, pe scena de la Cișmeaua Roșie, *Ecuba,* tradusă de Iancu Văcărescu. În rolul Ecubei, Heliade Rădulescu. C. A. Rosetti a jucat în rolul lui Egist cu o ferocitate care a speriat partenerii.

— Suplimentul literar al *Albinei românești* se numea *Alăuta românească* (înființat de Asachi).

— *Trompeta Carpaților* (fostă *Buciumul)* — ziarul lui Bolliac.

— Bolliac, autorul *Mariei din Bezdat.*

— Negruzzi scrie *Zoe, O alergare de cai.*

— Alecsandri, *Buchetiera de la Florența.*

— Alecu Russo a fost surghiunit la Soveja din cauza pieselor *Jignicerul Vadră sau provincialul la Teatrul Național* și *Băcălia ambițioasă* (bacal, un fel de negustor).

— Gr. Alexandrescu, primul volum : *Eliezer și Neftali,* tradus după Florian.

— Filimon : *Nenorocirile unui slujnicar sau gentilomii de mahala,* cu Mitică Rîmătorian și Găinescu. Mai are basmul *Omul de flori cu barba de mătasă.*

„Iudaismul este în fața existenței o poziție tragică. Nu prin istoria lui zbuciumată, ci prin lumina pe care o proiectează asupra acestei istorii, prin rezonanța pe care i-o dă. Mă întreb dacă, pe umerii altui popor, aceeași istorie de masacre și incendii n-ar fi cîntărit mai ușor. E în iudaism o tensiune în stare să dea celui din urmă fapt un sens dramatic. Conștiința iudaică închide în sine o antiteză pe care nu o va rezolva vreodată, pe care în nici un caz, pînă azi, n-a rezolvat-o. Ea întrunește, într-un paradox fără soluție, inteligența în formele ei cele mai reci și pasiunea în formele ei cele mai despletite. Cerebral și patetic, iudaismul oscilează între luciditate și febra lui, una exasperată de vecinătatea celeilalte, una încercînd s-o anuleze pe cealaltă, amîndouă prinse într-o luptă care nici nu le suprimă, nici nu le împacă. E un popor de critici și de vizionari. Contrazicerea acestei vocații neliniștește întreaga lor viață, întreaga lor cultură. Critici prin facul-

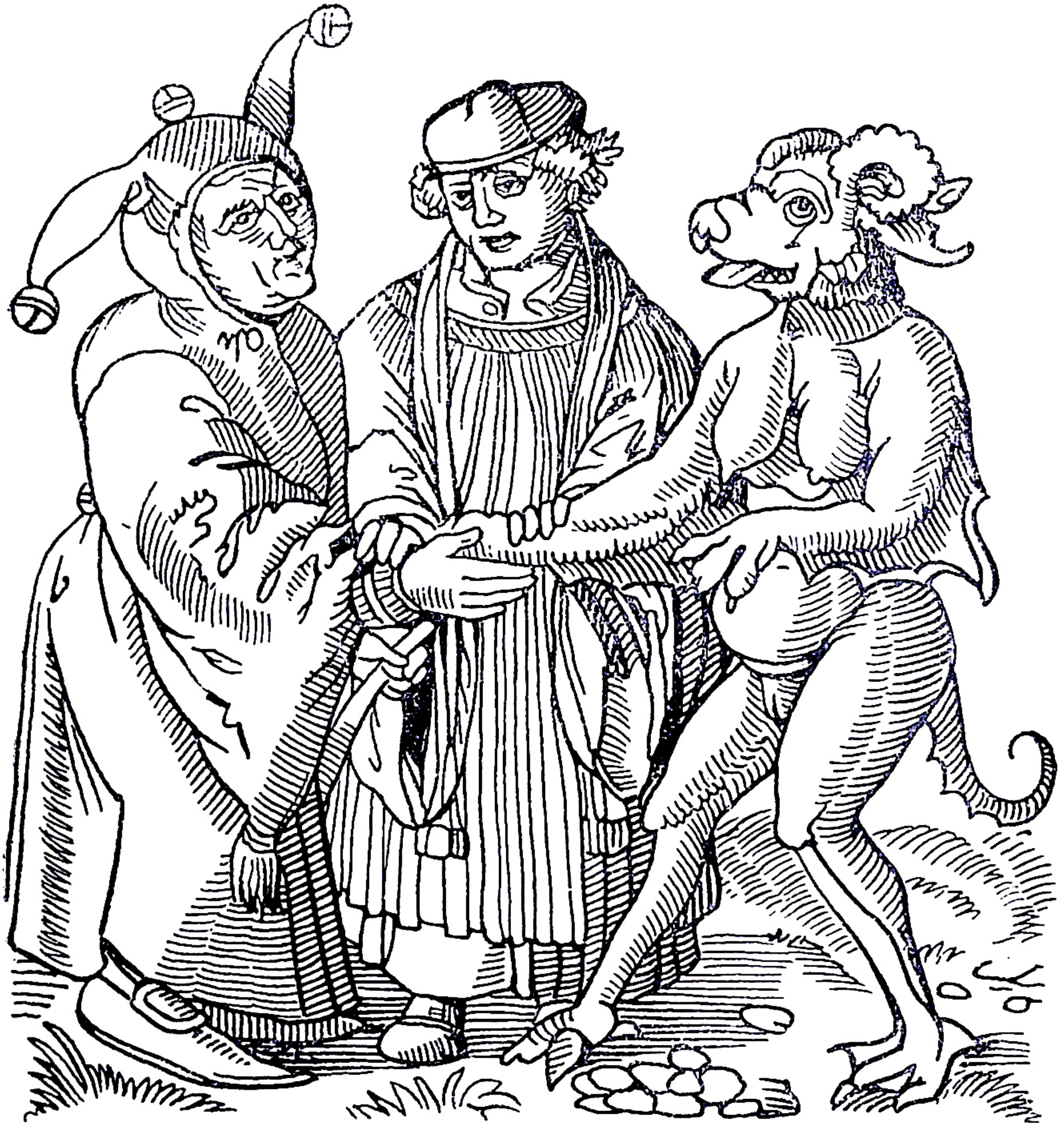

tatea lor excepțională de abstracție, vizionari printr-un simț direct al misterului. Tot ce se spune despre evrei este contradictoriu, pentru că se referă cînd la un pol, cînd la altul al structurilor. Sunt evreii sceptici ? Sunt, desigur. Sunt ei misionari și profetici ? Nici vorbă. O spune toată lumea. Cum se împacă atunci profunda lor îndoială cu arzătoarea lor credință ? E un val de profetism care străbate istoria iudaismului proiectînd mari umbre fantastice de-a lungul ei și e, în același timp, în sens opus, o continuă rezistență raționalistă și abstractă. Această permanentă tensiune între o sensibilitate tumultuoasă și un simț critic neîndurător este rana vie a iudaismului, e nervul său tragic. Sinagoga însăși crește deasupra acestei contraziceri violente, sinagoga mistică și talmudică, bătută de mari vînturi interioare și înclinată spre severe exerciții logice. Sunt evreii un neam orgolios ? Evident. Antisemiții o spun și evreii o confirmă. Sunt într-adevăr orgolioși. Și totuși nici un popor nu s-a biciuit pe sine însuși cu mai multă sălbăticie, nici un popor nu și-a mărturisit cu mai multă cruzime păcatele reale sau imaginare, nimeni nu s-a pîndit mai aspru și nu s-a pedepsit mai rău. Profeții biblici sunt cele mai năprasnice voci care au răsunat vreodată în lume. Prin ce efort de umilință un popor orgolios suportă asemenea flagelări ?

Și nu e asta ultima contradicție a spiritului iudeu. Abstract și pasionat, mistic și sceptic, orgolios și umil, el cunoaște o altă dramă, la fel de ascuțită, a singurătății. Se vorbește mereu de solidaritatea evreiască. E o realitate. Se vorbește în același timp de individualismul evreiesc. E și aceasta o realitate. Dar cum trăiesc ele împreună ? Ce punte leagă și face posibilă existența simultană a două direcții sufletești așa de ostile ? Evreul e un om singur. Îl duce spre singurătate orgoliul lui, luciditatea, îndoiala și totuși e în el un sentiment de participare la forțele colective, sentiment ce animează toată istoria evreilor. Un om, unul singur, este un întreg univers. Și pe urmă, în același moment, un om singur nu este nimic. Mă gîndesc la alarma cu care se așteaptă seara în sinagogile din provincie strîngerea unui grup de zece evrei pentru rugăciune. Trebue neapărat zece, cel puțin zece. Lipsește unul singur și ceilalți nouă sunt neputincioși, dezarmați. Dumnezeu nu-i ascultă. Dar cînd sunt zece, e tot poporul acolo. Pretutindeni în iudaism bănuiesc efortul de a trece de la *eu* la *noi* și drama de a nu putea niciodată realiza deplin această trecere. Iată, acestea sunt antinomiile spiritului iudeu. Pe adversitatea lor, pe violența lor interioară, iudaismul trebue să existe, să creeze, să sufere. Întreaga lui istorie nu e poate decît o încercare disperată de a găsi linia de mijloc între pasiune și inteligență, între mistică și îndoială, între orgoliu și umilință, între solitudine și colectivitate. E posibilă această linie de mijloc ? E posibil acordul acestor linii contrarii ? Nu știu. Ceea ce știu însă e că în mai multe mii de ani, nu în două mii, ci în toate miile de ani ale existenței sale, iudaismul n-a reușit să facă pace între marile sale adversități interioare. Dacă ele sunt ireductibile, Iuda va suferi. Iuda trebue să sufere. Are antisemitismul vreun raport cu această tragedie ? Poate da. Dar un raport cu totul exterior și neesențial. Este un fel de lege a celei mai mici rezistențe care centralizează spre evrei diversiunile de ură ale organismelor în criză. Rînd pe rînd, biserica, feudalismul, burghezia, în ceasurile lor de descompunere, au îndreptat momentan spre evrei forțele latente ce le subminau“ (Sebastian).

Istoria plagiatului
(ca amuzament intelectual)

CESARE PAVESE

Meseria de poet (à propos de Lavorare stanca — Munca obosește)

„Și aici mă salvă o anumită tăcere și un interes pentru celelalte lucruri care priveau spiritul vieții, care și ele îmi aduseră contribuția lor, încît îmi permiseră să meditez *ex nuovo* la dificultate, distrăgîndu-mă zelului feroce cu care-mi depășeam orice veleitate inventivă a exigenței *virilității obiective* în povestire.

Pentru a mai rămîne în bibliotecă, o nouă revelație fu supărătoarea pasiune pentru Shakespeare și alți elizabetani lecturați cu toții și utilizați în textul meu..."

Din prefața lui Massimo Milla : „Cine i-a fost coleg știe cîtă importanță a avut pentru Pavese cartea lui Luigi Foscolo Benedetto *L'Architecture des «Fleurs du Mal»*, pe care un alt maestru, Ferdinando Neri, o adaptase în cursurile sale de literatură franceză ale Universității din Torino."

...„Există în Piemont, ca și în Italia superioară, o poezie istorică, narativă, tradițională, care are ca obiectiv să reamintească fapte din istoria patriei, fiind astfel realmente indigenă și națională... Existența în Piemont și în alte zone ale Italiei superioare a unei poezii istorico-narative, naționale și populare, ea lipsind sub această formă Italiei inferioare, nu este rezultatul unor circumstanțe speciale, accidentale și străine. Este vorba de un fapt etnic. Poezia epico-narativă, cum am arătat deja, repugnă geniului latin, dar fu predilectă dintotdeauna temperamentului celților, singurii capabili să convertească istoria în legendă, mai mult, ei neavînd altă istorie decît legendele tradiționale versificate, recitate sau cîntate. Iată fundamentul poeziei epico-narative din *Lavorare stanca — Munca obosește*" (Massimo Milla).

„Semnificativă este și utilizarea unei cărți foarte rare a lui Constantino Nigra *(Cîntecele populare ale Piemontului)*."

MOLIÈRE
Opere, I, E.S.P.L.A., 1955

(p. 15) „...Astfel, autori comici latini — gustați încă de pe băncile colegiului — i-au procurat uneori lui Molière teme și situații : *Avarul* și *Amphitryon* reiau subiecte tratate de Plaut ; subiectul *Școlii bărbaților* își are punctul de plecare în *Adelfi* a lui Terentius. Mult mai însemnată e influența italiană, fie aceea a comediei literare a lui Secchi, Barbieri, Cicognini — fie mai ales aceea a *commediei dell'arte*, ale cărei procedee au înrîurit puternic creația clasicului francez."

„...Larrivey, un italian francizat din secolul al XVI-lea, i-a transmis prin piesa *Spiritele* unele elemente ale comediei literare din Italia, pe care Molière le-a utilizat în *Avarul*."

(p. 16) „...În schimb, emulii și discipolii lui Corneille în genul comic au transmis unele tipuri și situații operei lui Molière. O maniacă din *Vizionarele* lui Desmarets de Saint-Sorlin (1637) prevestește pe Belise *Eugen Serbu*

din *Femeile savante*. Scarron și Boisrobert sugerează episoade din *Prețioasele ridicole* și din *Avarul*. Galeria care stîrnește hohote de rîs în *Vicleniile lui Scapin* plutise mai înainte pe Sena în *Pedantul păcălit*, o comedie a lui Cyrano de Bergerac."

(p. 17) „...Portretele acestea care te fac să presimți *Mizantropul* și, pe alocuri, tipurile lui La Bruyère, constituie un pas hotărît în afirmarea metodei realiste a lui Molière."
(Prefață : N.N. Condeescu și Valentin Lipatti)

GUSTAVE FLAUBERT de Henri Zalis

(p. 165) „... Guy de Maupassant scrie *Les Dimanches d'un bourgeois de Paris*, iar Proust îi transplantează pe cei doi prieteni într-un cadru monden și meloman."

(p. 166) „...Punctul de plecare inspirator, așa cum l-au stabilit René Dumesnil și René Des Charmes, pare să fi fost oferit de povestirea *Cei doi grefieri* a lui Maurice Barthélemy, publicată la 14 aprilie 1841 în *Gazeta tribunalelor* și reprodusă la 7 februarie 1858 în *Audiența*, revistă pe care Flaubert avea motive s-o citească, fiindcă numele său e pomenit în coloanele ei în cîteva rînduri, fie singur, fie alături de Bouilhet. Tot aici, Antony Meray semna foiletoane în care, sub titulatura *Revista literară*, scrierile lui Flaubert serveau, cu o respectuoasă periodicitate, drept puncte de referință."

(p. 167) „...Se mai știe că Alphonse Daudet a fost primul care i-a semnalat lui Flaubert nuvela *Cei doi grefieri*. Între lucrarea lui Barthélemy și *Bouvard și Pecuchet* e de semnalat un paralelism net într-o serie de elemente nu totdeauna periferice. Grefierii Andreas și Robert încearcă aceleași sentimente, nutresc planuri identice, comunică manii și exemplifică preferințele lor ca și eroii flaubertieni."

„...La început, adică prin 1852, cînd ideea e în fașă, Flaubert intenționa o «farsă enciclopedică», apoi, prin 1872, deci cam pe cînd se pregătea să intre «în materie», Juliette Lamber pomenește în amintirile ei *(Mes angoises et nos luttes — Frămîntările mele și luptele noastre)* despre titlul care îl atrăgea : *Istoria unor gîndaci*. Cei doi «gîndaci» se numeau Dubillard (devenit Bouvard) și Manichett (devenit Pecuchet)."

GUSTAVE FLAUBERT
Salammbô, prefață de Vera Călin

(p. 9) „...Lecturile în vederea elaborării romanului, începute încă înaintea călătoriei de documentare, îl copleșesc : Herodotos, Plinius, Xenophon. Reactualizarea cîtorva pagini citite în adolescență din *Istoria romană* a lui Michelet, Eusebios, Diodor, Amiannus Marcelinus și mulți alții îi oferă hrană istorică. Nenumărate alte pagini îi furnizează detalii privind tactica și strategia războaielor în vechime, stadiul de dezvoltare al uneltelor în vechea Carthagină, riturile păgîne, calitățile magice atribuite de cartaginezi pietrelor prețioase. Sunt cărți și tratate amintite de Flaubert în scrisoarea justificativă adresată lui Sainte-Beuve, care îi reproșa într-o suită de trei articole

că ar fi scris un roman arheologic. O teză a unui medic îi oferă amănunte asupra efectelor foametei și setei, necesare scriitorului pentru capitolul *Valea Securii ;* o anecdotă din *Șireteniile războiului* a lui Polyen îi sugerează o idee pentru episodul apeductului etc., etc."

„...Lui Sainte-Beuve, mai ales lui Froehner, care-l șicanează pentru erori de arheologie, Flaubert îi răspunde iritat că romanul lui cartaginez nu pretinde a fi un roman arheologic. Și, totuși, chiar dacă în lumina cuceririlor arheologice de atunci și cu atît mai mult în lumina celor de astăzi, romanul suferă de numeroase lacune, există în *Salammbô* o intenție de restituire arheologică evidentă în anumite perspective, în plăcerea cu care sunt reconstituite palate, temple, obiecte de cult, fortificații, mașini de război, în grija pentru amănuntul tehnic, arhitectonic, inginerese. Unele peisaje amintesc de o hartă mai degrabă decît de un tablou."

STENDHAL

Roșu și negru, E.S.P.L.A., studiu introductiv de Silvian Iosifescu

(p. XIII) „... În anii milanezi, autorul de încercări de manuscrise devine autor de cărți. Trecerea se face pe drumul ciudat al compilațiilor. Stendhal publică sub diferite pseudonime scrieri de călătorie și istorie a artelor plastice sau muzicale ; abia mai tîrziu se va fixa la pseudonimul de Stendhal. În 1814 apar *Viețile* lui Haydn, Mozart și Metastasio ; în 1817, *Istoria picturii în Italia ; Roma, Napoli, Florența.* Împrumuturile din diferiți autori sunt copioase. Carpani, unul dintre cei deposedați, a protestat în presă. Astăzi, însă, ceea ce interesează în aceste volume nu sunt informațiile, adesea depășite, împrumutate de la Carpani sau de la alții, ci comentariile și observațiile care-l prevestesc pe Stendhal."

(p. XVI) „...Trei ani despart *Armance* de *Roșu și negru.* Dar prima idee s-a înfiripat încă din 1827. Atunci a întîlnit Stendhal în *Gazeta tribunalelor* cazul seminaristului Antoine Berthet, care, abandonîndu-și studiile, devenise profesor într-o familie burgheză, apoi în una aristocratică. În prima familie începuse o legătură cu mama elevilor săi, în a doua o sedusese pe fiica patronului. Concediat, încercase s-o împuște într-o biserică pe prima lui amantă, fusese condamnat la moarte și executat la douăzeci și cinci de ani."

„...Pentru *Roșu și negru* s-au mai descoperit și alte surse, între care escapada sentimentală a unei tinere aristocrate."

T. S. ELIOT

H. S. Davies, Felow at St. John's College, Cambridge, England, din *Mistah Kurtz — He Dead,* în volumul omagial T.S. Eliot, *The Man and His Work,* ed. by Allen Tate, Chatto & Windus, London, 1967, p. 362.

„Odată cu noul său prestigiu public, întrevederile noastre s-au rărit foarte mult, deși ne-am mai întîlnit de cîteva ori pînă să se termine războiul. Am observat, într-unul din corurile care apăreau în *Murder in the Cathedral,* o țesătură meșteșugită de cîteva rînduri scoase dintr-un episod cu Sherlock Holmes. I-am comunicat. A fost încîntat, profitînd de ocazie pentru a-mi împărtăşi constatarea că printre cititorii lui erau prea puţini aceia care cunoşteau cum se cuvine episoadele cu Sherlock Holmes. Mai adaugă apoi că, de cînd renunţase să-şi însoţească poemele cu note, mulţi aveau impresia că abandonase procedeul de a încorpora în ele fragmente din alţi autori. După care mi-a spus că mi-ar fi îndatorat dacă aş atrage atenţia şi altora asupra acestei grefe, ori de cîte ori s-ar ivi prilejul. O fac cu mare plăcere — şi pentru folosul acelora care cunosc piesa mai bine decît textele *Sherlock Holmes* adaug că rîndurile se găsesc în *Ritualul Musgrave (Musgrave Ritual)* din povestirea cu acelaşi nume."

Traducere : Mircea Bucurescu

DOSTOIEVSKI
Ion Ianoşi, *„Tragedia subteranei"*

(p. 60) „... Aceasta este istoria naşterii lui Raskolnikov... O însemnare a romancierului îl invocă drept prototip literar al eroului său pe Aleko, criminalul năpăstuit din *Ţiganii* lui Puşkin. Tema «napoleoniană» a jucat un rol de seamă în creaţia poetului, dovadă oda adresată în 1821 împăratului sau referirile — pentru înţelegerea genezei lui Raskolnikov deosebit de importante — din romanul versificat *Evgheni Oneghin...*"

(p. 61) „... Dar nu se numără printre precursorii lui Rodion alături de Evgheni şi Hermann, o mulţime de revoltaţi ai romantismului, puternici sau neputincioşi, însinguraţii lui Lermontov — Vadim, Demonul şi, cu deosebire, Peciorin ? !"

(p. 62) „...Mărturie acestui interes stă încă o carte apărută în anul respectiv, *Istoria lui Julius Caesar*, scrisă de Napoleon al III-lea. ...Să nu o desluşim însă înainte de a întregi sistemul «relaţiilor» exterioare, în al căror focar se situează *Crimă şi pedeapsă*. Mult mai tîrziu, scriitorul va deconspira o altă «sursă» literară a romanului său, în afara celor amintite. Este vorba de *Moş Goriot*, de înrudirea dintre Raskolnikov şi Rastignac. Interesantă sub acest raport nu e doar paralela de ansamblu a caracterelor şi situaţiilor, amplu comentată în istoriile literare, ci şi o scenă concretă din Balzac, anume discuţia lui Eugène cu prietenul său Bianchon din Grădina Luxemburg. Ipoteza absolvirii unei crime «mici» prin considerente umanitare «majore» se conturează tot atît de limpede cu acest prilej, ca şi ideea drepturilor efectiv diferite de care se bucură, în această privinţă, personalitatea conducătoare şi omul de rînd. Referindu-se la Rousseau, Rastignac îşi întreabă prietenul : *«Îţi aminteşti de pasajul în care-l întreabă pe cititor ce-ar face dacă ar putea să se îmbogăţească ucigînd pe un mandarin din China, printr-un simplu act de voinţă, fără măcar să se clintească din Paris ?»* Bianchon îi răspunde : *«Dar tu pui o problemă de care se loveşte oricine cînd intră în viaţă şi vrei să tai nodul gordian cu sabia. Pentru asta, dragul meu, ori eşti Alexandru Macedon, ori sfîrşeşti în puşcărie».*

Bianchon alege viaţa umilă şi lipsită de furtuni, deoarece «Napoleon nu mînca seara de două ori şi nici nu putea să aibă mai multe amante decît un simplu student în medicină cînd ajunge intern în spitalul Capuţinilor. Fericirea fiecăruia, dragul meu, se va mărgini totdeauna între talpa piciorului şi occiput ; şi, fie că ne va costa un milion pe un an sau numai o sută de ludovici, percepţia intrinsecă a acestei fericiri va fi aceeaşi în străfundurile fiinţei noastre. Iată de ce conchid să nu-l ucidem pe chinezul tău».“

Alte surse :

(p. 63) „...Lacener a fost şi el folosit în modelarea lui Raskolnikov şi a «criminalului teoretician» în genere.“

(p. 64) „... Studentul moscovit D. Danilov a ucis-o pe cămătăreasa Popova.“

(p. 105) „«Eu vă învăţ Supraomul», exclamă Zarathustra, omul e o furie înnodată între animal şi supraom, «sinteză a *subomului* şi *supraomului*», «*subanimalului* şi *supraanimalului*». Totul în această învăţătură este opus convingerilor lui Dostoievski : ideea cezarismului, culminînd în glorificarea lui Napoleon, apologia «individului suveran», stăpîn al voinţei libere, ditirambele la adresa «individualismului», «egoismului», «imoralităţii», identificarea «supraomului» şi a «criminalului»“.

„«Eu cred însă în ideea mea, şi anume că oamenii, prin însăşi firea legii, se împart în două categorii : în inferiori (oameni obişnuiţi), material uman pentru procreare, şi în oameni în adevăratul înţeles al cuvîntului, cei care au darul sau talentul de a spune în mediul lor *un cuvînt nou*».“

(p. 107) „«Dar iată, prieteni, că vă dezvălui cu totul inima mea : *dacă* ar exista dumnezei, oare cum aş putea eu suporta să nu fiu unul dintre ei ! *Prin urmare,* nu există nici un fel de dumnezei».“ „«Morţi sunt toţi dumnezeii : a venit timpul să vrem ca supraomul să trăiască».“ „Raţionamentul este identic cu al inginerului Kirillov, dar ceea ce în *Demonii* apare drept cel mai adînc şi mai înfricoşător simptom al crizei devine aici premisa sigură a tuturor împlinirilor (vezi Nietzsche).“

(p. 107 subsol) „«Priveşte-i pe cei buni şi drepţi ! Pe cine urăsc ei cel mai aprig ? Pe acel care le sparge tablele valorilor, pe spărgător, pe infractor : — acesta este însă cel care creează. Priveşte-i pe credincioşii tuturor credinţelor ! Pe cine urăsc ei cel mai aprig ? Pe acel care le sparge tablele valorilor, pe spărgător, pe infractor : — acesta este însă cel care creează *(VI, 27—28)*».“ „Zarathustra — leul sfarmă tablele legii.“

(p. 107) „... Pe micul Feodor Mihailovici «lupul» îl speriase îngrozitor, «copilul» lui Zarathustra se încrede întru totul în acţiunile «leului». Multe pagini ale celebrei cărţi, tălmăcite şi răstălmăcite în fel şi chip, sunt evident înscrise în zodia necruţătorului *animal de pradă,* căruia Nietzsche îi încredinţează misiunea de a înlătura toate obstacolele din calea ce duce spre supraom.“

(p. 115) „...Romancierul, ale cărui porniri idilice viaţa le frînase de timpuriu, era capabil tocmai din acest motiv să admire pînza lui Claude Lorrain *Acis şi Galateea,* tabloul din care se vor inspira Stavroghin, «rusul european» Versilov şi «omul ridicol», în poetica lor viziune asupra veacului de aur.“

„Revelaţia artistică fundamentală a acestor aventuri muzeografice rămîne însă pictura Renașterii pe teme biblice; Dostoievski este un pasionat al ideii, plastica îl atrage prin prisma acelorași preocupări morale, religioase, filosofice."

(p. 116) „... Toate pînzele lui Rafael admirate prin muzeele italiene nu au putut eclipsa impresia copleșitoare și durabilă produsă în Zwinger asupra lui Dostoievski de *Madona Sixtină.* Întreținîndu-se mulți ani mai tîrziu cu contesa Sofia Tolstoi despre galeria din Dresda, romancierul va așeza *Madona Sixtină* mai presus de toate capodoperele picturii, exprimîndu-și regretul de a nu fi procurat în străinătate o bună copie a tabloului. Interlocutoarea reține dorința și de ziua nașterii romancierului, 30 octombrie 1879, îi dăruiește reproducerea dorită, în fața căreia Anna Grigorievna avea să-l surprindă adesea, extaziat, în ultimul său an de viață."

(p. 117) „... Este firesc ca tabloul să-i placă anume lui Rogojin și destăinuirea sa să-l îngrozească pe prinț («Păi, eu cred că privind tabloul acesta, unii ar putea mai degrabă să-și piardă credința decît să se întărească în ea!», *Idiotul, V, IV);* perfect justificată psihologic este reapariția motivului pentru o clipă în mintea turburată a lui Mîșkin («Și ce curios e totuși tabloul acela al lui Holbein!», *II, V),* pornit în căutarea ascunzătoarei Nastasiei Filippovna, și urmărit îndeaproape de «ochii aceia», ochii lui Parfion, care i se arată de trei ori înainte ca «boala rea» să-l scape de lovitura de pumnal a acestuia; în fine este în cel mai înalt grad caracteristic amplul comentariu «negativ» la același tablou făcut de Ippolit în confesiunea sa *(III, VI).* Cadavrul omului lovit, schingiuit, torturat, sfîrșit în cazne groaznice, și pe care artistul l-a zugrăvit cu un «realism neîndurător», reprezintă în ochii lui Ippolit cea mai elocventă dovadă a absurdității existenței umane și a imposibilității vreunui ideal."

(p. 118) „... Din *Colonia penitenciară,* forța aceasta întunecată, surdă, oarbă și mută, luînd înfățișarea unui păianjen enorm și respingător, pentru a-și bate joc de indignarea victimelor sale, din *Procesul* sau *Castelul* (cu excepția titlurilor kafkiene, totul în această caracterizare continuă să fie scrupulos extras din diagnosticul lui Ippolit!)."

(p. 135) „Paralela cu Don Quijote, anume cu un Don Quijote «grav», nu «comic», ale cărui isprăvi cavalerești și le imaginase Pușkin într-una din poeziile sale neterminate, prefigurînd destinul lui Mîșkin, devine în roman pe deplin edificatoare: «*Reîntors din bătălie / În castelul său străbun, / Trist, cu inimă pustie / Se sfîrși, curînd, nebun*»."

(p. 207) „Păianjenul uriaș e simbolul lui Svidrigailov..."

(p. 209 subsol) „...Cu puțin timp înainte, Kirillov îi spusese lui Nikolai că iubește copiii și că oamenii nu sunt buni «pentru că nu știu că sunt buni. Cînd vor afla, nu vor mai silui fetițe» *(II, I, 5).*"

(p. 248) „Umbra lui Ivan Karamazov și a lui Nikolai Stavroghin plutesc deasupra a tot ce a gîndit și a scris Camus, dovadă a inseparabilității aportului propriu cu tradiția."

„În cele două eseuri ale sale, Albert Camus a dat o amplă interpretare nihilismului dostoievskian, i-a stabilit antecedentele și posteritatea, l-a integrat în propria sa viziune despre absurd și revoltă, libertate și servitute, «exil» și «regat», l-a corelat opțiunii eroului modern și dificultăților acestor opțiuni între a fi «solitar» și «solidar».“

(p. 249) „Al doilea capitol al eseului *Omul absurd* poartă drept motto memorabila caracterizare făcută învățătorului său de către Kirillov: «Dacă Stavroghin crede, atunci nu crede că crede. Dacă nu crede, nu crede că nu crede».“

(subsol): „Un fragment pregătitor al *Mitului* sună astfel: «Singura libertate posibilă este o libertate în raport cu moartea. Omul cu adevărat liber este acela care, acceptînd moartea ca atare, îi acceptă totodată consecințele — cu alte cuvinte, răsturnarea tuturor valorilor tradiționale ale vieții. *Totul este permis* al lui Ivan Karamazov este singura expresie a unei libertăți concrete. Trebue însă pătruns în esența formulei».“ (Camus, *Carnets, I, 118—119.)*

(p. 255) „Sisif este Kirillov care nu se sinucide...“

„...Cvadratura cercului urmărită de Camus este credința fără credință, idealul fără ideal, soarele nopții, victoria infrîngerii...“

(p. 259 subsol) „Povestindu-și viața de prostituată, Temple, din dramatizarea *Recviem pentru o călugăriță*, conchide prin același dostoievskian «totul îmi era egal!».“

(p. 412 subsol) „Interesantă este opinia că ideea lui Nietzsche despre «veșnica revenire» se întîlnește în discuția lui Ivan Karamazov cu diavolul; «în timp ce în cazul supraomului cred că există o coincidență a frăției spirituale, sunt înclinat să consider *veșnica reîntoarcere* un rod al lecturii, o inconștientă euforie — colorată aducere-aminte de Dostoievski», imposibilă totuși cronologic, cum autorul însuși pare a recunoaște *(W. X., 626—627).“*

(p. 413) „...În *Romanul unui roman*, Thomas Mann însuși vorbește de «citatele din *Ecce homo* puse în gura diavolului — citate pe care e greu să le remarce vreun cititor».“ *(D. F., 620.)*

(urmează la subsol) „«Cine mai știe astăzi, cine mai știa chiar în evul clasic ce-i aceea inspirație, ce-i autenticul, străvechiul, primitivul entuziasm nevătămat de nici o critică, de nici o chibzuire moralizantă, de nici un control ucigător al acțiunii, cine mai știe ce-i aia *divinul extaz?*»“ *(D. F., 297)* — se întreabă prin celebra formulă din *Ecce homo.* «Viața — îl învață nietzscheanul diavol pe Adrian Leverkühn — nu-i mofturoasă și pe morală nu dă nici doi bani. Ea pune mîna pe rodul temerar al bolii, îl înghite, îl digeră și, pe măsură ce-l asimilează, îl preface în sănătate. Sub acțiunea vieții, dragul meu, orice deosebire între boală și sănătate se spulberă. O întreagă gloată, o generație de tineret receptivă și sănătoasă tun se aruncă asupra operei genialului bolnav, a celui pe care boala l-a genializat, îl admiră, îl laudă, îl înalță-n slavă, îl asimilează, îl transformă, îl lasă moștenire culturii, care nu se hrănește numai cu pîine de casă, ci în aceeași măsură și cu daruri și otrăvuri de-ale farmaciei *La Sfîntul Arhanghel.* Asta ți-o spune Sammael pe numele lui adevărat, neîndreptat, nebalhornizat».“ *(D. F., 303.)*

(p. 417) „Din *Moartea la Veneția* nu putea lipsi Mefisto, *Muntele vră-*

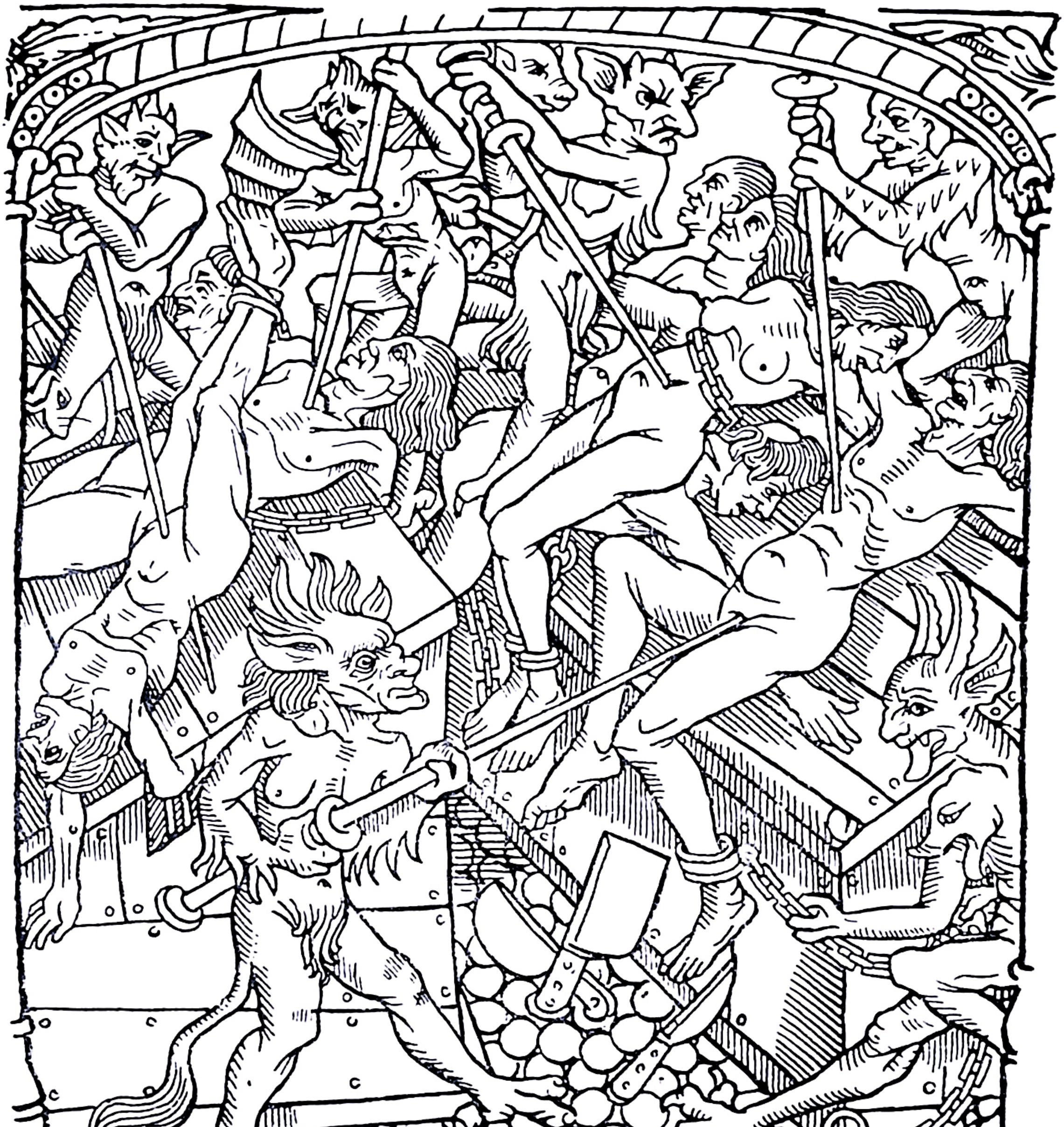

jit nu se putea împlini fără «noaptea Valpurgiei», situată la mijlocul romanului, ca și întrevederea lui Adrian Leverkühn cu diavolul din *Doctor Faustus*.“

(p. 420) „Înrudirea teribilului Faustus contemporan cu lumea lui Nietzsche, a lui Kierkegaard, a lui Dostoievski merită explorată în monografii de sine stătătoare. Nu remarcăm oare o filiație clară între spiritualitatea mistic-dizolvată din Kaisersaschern sau Halle și escatologia lui Lebedev din *Idiotul*, presărată cu groaznice pilde medievale ; sau între suferințele copiilor relatate cu prilejul «răzvrătirii» lui Ivan și convulsiunile micului Nepomuk Schneidewein ; între uciderea sa și a violonistului Rudi Schwerdtfeger de către diabolicul *alter ego* al lui Adrian și uciderea indirectă a lui Feodor Karamazov prin ideea *totul este permis*, prin încuviințarea dată lacheului Smerdeakov (instrument al lui Mefisto, ca și Ines Rodde) ; între claustrarea lui Adrian și a lui Kirillov, bolile care-i macină pe amîndoi și le potențează imaginația, fanatismul cu care își slujesc amîndoi «ideea» ; între păgubitorul «rîs» sau orgoliul distant și misterios al lui Stavroghin și felul de a fi al lui Adrian, provocînd unul pierderea Lizei și celălalt a Mariei Godeau ; între amestecul de moralitate înaltă și de imoralism, de grotesc și tragic în caracterul compozitorului și al aceluiași Ivan ; între, mai cu seamă, atitudinea celor doi romancieri de simpatie, compasiune, durere în fața autenticelor tragedii trăite de eroii lor, dar și de o luciditate neiertătoare, împlinind pierzania «subteranei» ?“

THOMAS MANN
Doctor Faustus, prefață de Ion Ianoși

(p. 15) „Ivan Feodorovici întîlnește un diavol rus, asemănător propriului său părinte, Feodor Pavlovici ; Thomas Mann nu putea reincarna decît un Mefisto german — în urma celor petrecute în ultimele decenii, mai german chiar decît modelul goethean.“

„Reîntîlnim aici motive cunoscute din Dostoievski, dar, în ciuda unor asemenea reminiscențe sau citate, ne îndepărtăm treptat și în mod esențial de predecesor.“

(p. 16) „...Thomas Mann transpune conștient atmosfera lagărelor fasciste de exterminare, Mefisto comportîndu-se întocmai ca un șef de Gestapo în travesti.“

„Paralelismul este atestat și de două fundamentale studii scrise de Thomas Mann în acești ani : *Dostoievski cu măsură* (1946) și *Filosofia lui Nietzsche în lumina experienței noastre* (1947).“

(p. 18) „Din punct de vedere muzical, concluziile diavolului sunt pregătite mai ales în două capitole ale romanului, ambele revelatoare : al VIII-lea, consacrat lecțiilor Wendell Kretzschmar, și al XXII-lea, în care o discuție între Adrian și Serenus reformulează *teoria dodecafonismului*.“

(p. 28) „Povestea triunghiului Adrian — Marie Godeau — Rudi Schwerdtfeger reproduce întîmplări asemănătoare din viața lui Nietzsche, dar relevă îndeosebi motivul „pețirii necredincioase» din mai multe piese shakespeareene.“

(p. 28) „Pentru prelucrarea acestui motiv — înrudit cu motivul sacrificării lui Isaac sau chiar cu legenda meşterului Manole — Thomas Mann transfigurează date autobiografice...“

„...Completînd referirile shakespeareene, pînă atunci de o tonalitate ironică sau chiar batjocoritoare, cu feerica imagine a lui Ariel din *Furtuna*.“

(p. 31) „Scopul originalei tehnici a montajului, explicat în *Romanul unui roman*, este prin excelenţă muzical.“

(p. 32) „Peste istoria suferinţelor lui pluteşte, ca o tîrzie izbăvire, răscolitoarea melodie finală: «Dar, prieteni, oricît de păcătos am fost, ucigaş, duşman al omului şi dedat la desfătări cu diavolul, de muncit întotdeauna am muncit, fără să ţin seama de nimic, am creat fără hodină (...), fără somn, am trudit ca să înfăptuiesc opere grele, după cuvîntul Apostolului : CELUI CARE LUCRURI GRELE CAUTĂ GREU ÎI VA VENI !».“

THOMAS MANN
Doctor Faustus
(Cum am scris Doctor Faustus — Romanul unui roman, 1949)

„Cred că nu e inutil să informez pe cititor că genul de compoziţie expus în capitolul al XXII-lea, numit dodecafonic sau serial, este în realitate proprietatea spirituală a unui compozitor şi teoretician contemporan, Arnold Schönberg, şi a fost atribuit de mine, într-un context ideal, unui personaj fictiv, eroul tragic al romanului meu. De fapt, pasajele din această carte, cuprinzînd teorie muzicală, datorează numeroase amănunte lucrării *Tratat de armonie* a lui Schönberg“.

(p. 611) „...Cer să mi se împrumute legenda populară a lui *Faust* şi... scrisorile lui Hugo Wolf.“

(p. 615) „La *Muntele vrăjit,* acestea (personajele, *n.n.)* mi-erau puse la dispoziţie de personalul sanatoriului...“

(p. 617) „Se adunase un dosar impresionant de note, dovedind complexitatea proiectului ; vreo două sute de jumătăţi de coală, mărime oficială, pe care, în dezordine, erau grifonate, încadrate cu sublinieri de la un cap la altul, înghesuite, o grămadă pestriţă de amănunte din tot felul de domenii : lingvistic, geografic, social-politic, teologic, medical, biologic, istoric, muzical.“

(p. 618) „Piesa lui Shakespeare face parte din *CHESTIE*...“ *„Studiul instrumentelor* de Volbach...“

„Note despre situaţia de moment a fascismului. Invitaţie la Werfeli cu soţii Schönberg. Am aflat multe de la el despre muzică şi felul de viaţă al compozitorilor, şi s-a nimerit bine, pentru că el însuşi stăruie în vederea strîngerii relaţiilor între familiile noastre...“

(p. 620—622) „Iată, de pildă, împletirea tragediei lui Leverkühn cu aceea a lui Nietzsche, al cărui nume nu apare nicăieri în carte, tocmai pentru că euforicul muzician e pus în locul lui, aşa că nici nu mai trebue să existe ; sau înglobarea cuvînt cu cuvînt a aventurii lui Nietzsche într-un bordel din Köln şi simptomele bolii lui, sau citatele din *Ecce homo* puse în gura diavolului — citate pe care e greu să le remarce vreun cititor — sau citatul parţial

dintr-un menu de regim găsit într-o scrisoare a lui Nietzsche de la Nisa, sau, de asemenea, citatul greu de observat la ultima vizită pe care Deussen o face cu buchetul de flori filosofului cu spiritul cufundat în tenebre. Citatul în sine are ceva specific muzical, în pofida aspectului său mecanic care-l caracterizează, dar, în afară de asta, e o realitate transformată în ficțiune, ficțiune ce absoarbe realitatea, un straniu, himeric, fermecător amestec de sfere. Citat e, nu mai este nevoie s-o spun, introducerea prietenei invizibile a lui Ceaikovski, cu doamna von Meck, sub numele madame de Tolna. Citat e și povestea cu pețitul, imprudența, dar aici camuflată într-o deloc «imprudentă» misiune matrimonială a prietenului la iubită. Cum însă în roman e atît de mult «Nietzsche», atît de mult încît i s-a spus din cauza asta că e un roman Nietzsche, e natural să se presupună că triunghiul Adrian — Marie Godeau — Rudi Schwerdtfeger e o aluzie la cererile indirecte în căsătorie ale lui Nietzsche către Lou Andreas, prin Rée, și către Fräulein Trampedach prin Hugo von Senger (care era aproape logodit cu ea). E mai curînd — și chiar Leverkühn însuși așa o vede — o reminiscență din Shakespeare, luată din *Sonete*, pe care Adrian le poartă totdeauna la el și a căror «acțiune» — raporturile poet-iubită-prieten, motivul pețirii perfide — o regăsim în mai multe din dramele sale.

Acestora li se spune pe nume cînd e vorba de cărți aflate pe masa de lucru a muzicianului : *Cum vă place ?, Mult zgomot pentru nimic* și *Doi tineri din Verona ;* și Adrian simte o plăcere sinistră, atunci cînd stă de vorbă cu Zeitblom, să presară în spusele sale citate din piese, fără ca acesta să bage de seamă, cum nu bagă de seamă nici cititorul. Chiar și expresia ceremonioasă a lui Leverkühn : «Ai putea acum să mă îndatorezi foarte» e un citat, și anume din *Mult zgomot pentru nimic,* în scena în care Claudio îi destăinuiește prințului dragostea sa pentru Hero. Mai tirziu, Adrian rostește acel amar «*Așa sunt azi prietenii*» din *Doi tineri din Verona* și reproduce aproape textual versurile : «*În cine să te-ncrezi cînd dreapta noastră / Împotriva inimii se răzvrătește ?*». ...Și în scena persuasiunii, între el și Rudi, la Pfeifferind, una dintre cele mai dragi mie din toată cartea, el își întemeiază fatala rugăminte cu cuvinte din *Cum vă place ? : «Ea mai ușor va asculta de tinerețea ta / Decît de-un crainic grav și serios».*

Iar după aceea, lăsînd impresia că-și deplînge nerozia, folosește, tot din *Mult zgomot pentru nimic,* ca să i-o spună lui Zeitblom, imaginea cu *școlarul prostănac.*

...Să citez tot ca pildă a unui astfel de eșafodaj, tot ca furt din realitate, și atribuirea conceptului de muzică *dodecafonică* și *serială* a lui Schönberg lui Adrian Leverkühn, fapt pe care unii l-au criticat ? Trebue, fără îndoială ; iar în viitor, la dorința lui Schönberg, cartea va purta un post-scriptum care să clarifice *pentru neinițiați* dreptul de *proprietate individuală... (s. n.).*

Nu atît pentru că această clarificare deschide o mică breșă în coeziunea sferică a universului romanului meu, cît pentru că ideea tehnicii dodecafonice îmbracă, în sfera cărții, a acestei lumi a pactului cu diavolul și a *magiei negre (s.n.)*, o coloratură, un caracter pe care ea — nu-i așa ? — în realitate nu le are, și care fac, într-o anumită măsură, ca ea să fie într-adevăr proprietatea mea personală, adică a cărții. Gîndirea lui Schönberg și versiunea *ad hoc* pe care o dau eu sunt atît de depărtate între ele, încît, lăsînd la o parte faptul că ar fi fost o lipsă de ținută, în ochii mei ar fi însemnat aproape o jignire să fi pomenit în carte numele său."

(p. 625) „Ajutorul, consilierul, instructorul plin de simpatie a fost găsit — prin competența sa excepțională în materie și prin nivelul său spiritual era exact ce-mi trebuia. «Cartea *Inspirația în creația muzicală*, de Bahle», stă scris la o dată pe la începutul lui iulie 1943."

(p. 626) „Aici, într-adevăr, era ceva «important». Am găsit o critică a situației artistice și sociale de pe o poziție foarte evoluată, de o mare finețe și profunzime, și care prezenta una dintre cele mai uluitoare afinități cu ideea operei mele, cu «compoziția» în care trăiam, la care lucram. M-am hotărît : «Ăsta-i omul meu !»."

(p. 627) „Manuscrisul pe care mi l-a adus atunci și a cărui competență, a cărui frapantă integrare în sfera romanului meu mi-a trezit imediat atenția, avea ca obiect mai ales pe Schönberg, școala lui și tehnica dodecafonică."

„Și aceste idei din manuscrisul lui Adorno mi s-au părut «uluitor» de familiare și — ce cuvînt să aleg ? — față de seninătatea cu care, cu mici variații, le-am pus în gura bîlbîitului meu, n-am de spus decît următoarele : după o îndelungată activitate spirituală, se întîmplă foarte des ca lucruri semănate în vînt pe vremuri, prinse și replăsmuite de mîini străine și prezentate în altă lumină, să se întoarcă la cel care le-a semănat..."

(p. 631) „Cam pe atunci mi-a trimis Schönberg *Tratatul de armonie*, împreună cu libretul la oratoriul său *Scara lui Iacob*..."

„Am citit *Faust* al lui Marlowe și o carte germană despre Riemenschneider în războiul țărănesc.

...Pentru că ceea ce aș fi vrut eu să împrumut de la el, să-mi însușesc în descrierea crizei culturii în general, și a muzicii în special, constituia însuși motivul fundamental al cărții mele : iminența *sterilității*, disperarea înnăscută care predispune la pactizarea cu diavolul."

(p. 645) „Am mers mai departe cu motivul pețitului la Shakespeare, am citit *Măsură pentru măsură*, apoi *Saint-Antoine* al lui Flaubert — uimit de nihilismul poliistoric al acestei opere extraordinare, care, în fond, nu e decît un fantastic catalog al tuturor neroziilor omenești."

(p. 647) „Capitolul al XVI-lea, cel cu scrisoarea lui Adrian de la Leipzig, în care e inserată aventura lui Nietzsche în bordelul din Köln, și al XVII-lea, cu analiza acestei scrisori făcută de îngrijitorul destinatar, urmează repede unul după altul."

(p. 654) „Note la dialogul cu diavolul. Scris la capitolul al XXII-lea (tehnica dodecafonică). Încîntătoare senzație să integrezi elemente studiate și asimilate în atmosfera și contextul cărții !"

(p. 655) „Indiscutabil că luase (Leonhard Frank, *n.n.*) multe din *Faustus* — *impresii și idei (s.n.)*, care,

dealtfel, erau tot atît de mult ale lui cît și ale mele.“

(p. 661) „Cam pe-atunci mi-a căzut în mînă *Sau—sau* de Kierkegaard și am citit-o c-o profundă atenție. Pasiunea lui nebună pentru *Don Juanul* lui Mozart. Senzualitatea, descoperită de creștinism odată cu spiritualitatea. Muzica, sferă diabolică, înrudirea romanului meu cu lumea ideilor lui Kierkegaard, fără să fi avut nici o cunoștință despre ea...“

(p. 681) „Primisem atunci o carte veche : *Legenda lui Faust. Cărți populare, teatru popular, teatru de păpuși, vrăjile iadului și cărți de vrăjitorie* de J. Schleible, Stuttgart, 1847, în editura autorului.“

(p. 688) „...I-am scris o scrisoare de zece pagini în care mă scuzam, pe cît se putea scuza așa ceva, de toate *«împrumuturile»* ce le făcusem *«cu scrupul și fără scrupul»* din filosofia sa muzicală ; le făcusem, îi scriam, cu convingerea că cele însușite, învățate de la el, puteau să îndeplinească foarte bine o funcțiune independentă în construcția mea, să-și cîștige o viață proprie simbolică, rămînînd în același timp intacte la locul lor de origine.“

(p. 710) „...Scrierile lui Agrippa von Nettesheim — o atenție de mare preț ! Pentru că am găsit acolo, imediat, un capitol abracadabrant și fulminant despre invocarea diavolului, despre magia neagră și mai mult încă : unul despre muzică sau, mai bine zis, împotriva ei, plin de invective moraliste.“

(p. 712) „*Heinrich cel Verde*, care prin Goethe se înrudește și cu *Vară tîrzie* (a lui Stifter), mă mai preocupa încă !“

(p. 713) „Eroarea n-avea să scape neplătită. În *Times Literary Supplement* apăru un articol care dovedea că Shawcross nu-l citase pe Goethe, ci romanul meu — ceea ce provocă o oarecare perplexitate în cercurile oficiale din Londra.

...În răspunsul meu, recunoșteam că *Times* avusese dreptate, că era vorba de o mistificare bine intenționată din partea autorilor. Cu toate acestea, mă puneam garant că, deși Goethe nu rostise într-adevăr cuvintele pe care i le atribuise procurorul, ar fi putut totuși foarte bine să le fi rostit și că, în consecință, citatele lui Sir Hartley, într-o accepțiune superioară, se întîmplă să fie *corecte*...“

(p. 727) „Pentru rugăciunile de seară ale lui Echo, despre care nimeni nu știe de unde le-am luat, am folosit sentințe din *Înțelepciunea lui Freidank* (secolul al XIII-lea). pe care, de cele mai multe ori, le transformam în rugăciuni, modificînd versurile 3 și 4.“

(p. 728) „...*Lamentarea doctorului Faustus ;* iar în jurnal e însemnat : «Extrase de idei din legenda populară pentru *Oratoriul Faustus*. Întregul sub formă corală, întemeiat din punct de vedere istoric pe *lamento*-ul secolului al XVII-lea, răzbirea de la construcție la expresie».“

UN PLAGIAT ?

În 1841, Charles Dickens scria un roman despre turburările sociale din 1780. Eroul, care dă și titlul romanului, este Barnaby Rudge, proprietarul și prietenul unui corb de care nu se desparte sub nici un motiv. Îi întîlnim pe amîndoi încă de la încep-

Eugen Barbu

putul cărții — un cuplu destul de ciudat.

„Vorbitorul, care îl făcuse pe lăcătuș să tresară ca și cînd ar fi văzut ceva supranatural, era un corb uriaș care, nevăzut nici de el și nici de Edward, se urcase pe un fotoliu ascultînd cu atenție politicoasă și cu o înfățișare care dovedea neîndoielnic că înțelege orice cuvînt."

În cele mai diverse ocazii corbul repeta la nesfîrșit : „Sunt un diavol !"

Într-o seară de toamnă mama îi aștepta în compania unui „oaspete" întîrziat și nepoftit ; focul din cămin desena umbre fantastice pe dușumea ; văduva mărturisește că „groaza acelei ore a urmărit-o o viață întreagă". „Am auzit un pas hotărît afară... Ascultă la acel picior care calcă pămîntul ! Nu tremuri cînd îl auzi ?" Și, în timp ce spunea aceasta, „se auzi o bătaie straşnică în ușă". Cum ușa nu i se deschide, musafirul zgîlțiie obloanele și bate în geam. Obloanele sunt aruncate în lături, geamul e deschis și corbul pătrunde în cameră. Corbul și Barnaby.

Numele corbului este Grip. Grip, pe care nu-l interesează nimic în afară de stăpînul său. Grip, care îl păzește cînd doarme. „Grip cel inteligent, Grip cel rău, Grip atotștiutorul." Cînd i se dă drumul, Grip pășește țanțoș, „asemenea unui cavaler", cînd i se dă de mîncare : *„Move ! Move ! Move !"*, iar cînd prietenul i se află în încurcătură îl auzim filosofînd : *„Never say die"*. (Niciodată să nu spui că mori.) Spre sfîrșitul romanului, Barnaby este nevoit să-l părăsească, și răspunsul corbului la întrebarea „cine va mai avea grijă de el" este *„Nobody !"*. *„Never !"*, *„Move !"*, *„Nobody !"* ; un şir de negaţii şi afirmaţii rostite cu autoritatea şi stricteţea unui corb uriaş „care a continuat, probabil, să vorbească pînă în zilele de astăzi".

În 1845 apare *Corbul* lui Poe, poem atît de cunoscut, încît e nevoie de numai cîteva pasaje pentru a ni-l aminti în întregime. Poetul, moțăind, aude o bătaie în uşa camerei în care se afla. Noapte mohorîtă de decembrie, „fiecare cărbune, gata să se stingă, își desenează fantoma pe dușumea", orice mişcare a perdelelor purpurii îl înfioară, îl umple de o groază fantastică, pe care nu o mai simțise pînă atunci. Bătaia se aude apoi în geam, adoratorul pierdutei Lenore deschide obloanele şi în cameră pătrunde „oaspetele întîrziat" — un corb uriaş care, cu alura unui adevărat lord, se urcă deasupra uşii, pe bustul zeiţei înţelepciunii. „Profet", „întruchipare a răului", „pasăre sau demon", corbul, a cărui umbră e proiectată pe duşumea de lumina lămpii şi-l acoperă pe îndrăgostit, răspunde numai prin *„Nevermore"* la orice întrebare a celui căruia i-a răpit lumina. *„Nevermore !"* Fără să se mişte, corbul „...mai stă încă şi acuma" deasupra uşii, pe capul lui Pallas.

Edgar Allan Poe cunoscuse foarte bine romanul lui Dickens, fiindcă, în 1841, cînd *Barnaby Rudge* apărea sub formă de foileton, scriitorul american publicase un studiu în care descoperea criminalul înainte ca Dickens să-l fi dezvăluit cititorilor. Bazîndu-şi demonstraţia pe acest fapt, cît şi pe asemănarea de subiecte şi vocabular, Chivers avea să-l acuze mai tîrziu pe E. A. Poe de plagiat.

În 1846, în *Graham Magazine* apare capodopera creației critice a lui Poe, *Filosofia compoziției,* în care e arătat procesul de creare a poemului. Încă de la început, referindu-se la versificație, autorul mărturisește : „Primul meu scop a fost (ca de obicei) originalitatea“.

Etapele parcurse de poet sunt foarte numeroase : stabilirea celei mai potrivite lungimi a poemului (aproximativ o sută de versuri), alegerea frumosului drept criteriu și scop unic, selectarea tonului adecvat (trist, melancolic), fixarea pivotului (refrenul) care trebuia să fie scurt și plin de sonoritate (închizînd neapărat sunetele *o* și *n),* descoperirea celui care să-l pronunțe (mai întîi un bărbat, apoi un papagal, dar se oprește în cele din urmă la corb), inventarea motivului (moartea unei ființe iubite) etc. Poe prezintă cu multă exactitate motivele care l-au determinat să aleagă una din două sau mai multe posibilități în fiecare etapă și raționamentele făcute pentru a ajunge la soluția cea mai bună.

Dickens nu se explică nicăieri în privința introducerii simbolicului corb în romanul său. Doi mari scriitori tratează aproape același subiect într-un mod foarte asemănător, și Chivers acuză de plagiat. Oricum, Dickens nu a făcut-o.

(Dintr-o revistă.)

GR. H. GRANDEA și E. SUE de P. Țugui

În proza lui Gr. H. Grandea un loc aparte îl ocupă „romanul istoric“ neterminat *Misterele românilor,* apărut în cele zece numere ale ziarului literar săptămînal *Bucegiu,* editat de scriitor în anul 1879.

Romanul lui Grandea, fapt nesemnalat încă, este o narațiune a cărei idee pornește de la episoadele istorice ale lui Sue, intitulate *Les Mystères du peuple ou histoire d'une famille de prolétaires à travers les âges.* Grandea mărturisește modelul său în *Precuvîntare* la *Misterele românilor* din *Bucegiu.* Subliniază că n-are „presumția“ de a se întrece cu Sue, deoarece își cunoaște slăbiciunea de talent și sărăcia de documente istorice de care trebue să se ajute în compunerea „romanțului“ său.

Opera lui E. Sue, *Misterele poporului,* este un roman popular apărut în șaisprezece volume cartonate, format mic, între anii 1848—1857, la Bruxelles și Leipzig (Meline, Cons. et Compagnie Livourne, Même Maison) ; ediția a doua a apărut tot la Bruxelles, Leipzig (A. Lacroix, Verboecknoven et C-ie, éditeurs Rue Royale, 8), în anul 1865, în douăsprezece volume cartonate, format mare.

Grandea a cunoscut probabil această ultimă ediție în perioada anilor 1866—1867, cînd urma cursurile Universității din Liège.

Întinsa scriere *Misterele poporului* vehiculează numeroase idei sociale, istorice, politice și morale, cu caracter democratic și revoluționar, ceea ce a determinat justiția franceză s-o condamne printr-o hotărîre din 25 septembrie 1857 pentru incitare „la arborarea drapelului roșu“, pentru propagarea ideii că proprietatea este „o uzurpare“ și pentru că la „fiecare pagină se găsește negarea sau răsturnarea tuturor principiilor pe care se sprijină religia, morala și societatea“.

Spre deosebire de *Misterele Parisului,* în care Sue denunța plăgile și viciile societății contemporane lui, *Misterele poporului* încearcă să contureze, într-o viziune panoramică, social-istorică, evenimente din trecutul poporului francez, în succesiunea lor, conform ideologiei revoluției din 1848. Narațiunea are o structură originală, începe cu o introducere scurtă, un fel de prolog, în care se schițează cadrul de prezentare a subiectului. Este înfățișată familia pariziană a negustorului Marik Lebrenn care în 1848 avea pe strada Saint-Denis o prăvălie de pînzeturi, denumită *À l'Épée de Brennus.* Pe firmă se vede o pictură reprezentînd scena istorică, dinainte de două mii de ani, cînd șeful galilor, Brennus, aruncă sabia pe un platou al balanței... M. Lebrenn era „cel mai bun om din lume", născut în Bretagne, bun soț și tată de familie. Pe fiică o chema Jeanike, iar pe fiu Sacrovir. Negustorul povestește că a luat asemenea emblemă pentru magazin, deoarece bunicul său i-a vorbit despre strămoșii gali, despre timpuri imemoriale, cînd țara se numea Gallia și era o „republică glorioasă, puternică", mai fericită și de două ori mai mare decît Franța din timpul imperiului. Dar după aceea ea a fost cucerită de romani, au venit apoi francii etc. Lebrenn declară că familia sa trebue să cultive vrednicia strămoșilor, să fie la înălțimea timpului, luptînd pentru republică, pentru suveranitatea și libertatea poporului.

În contrast cu plebea, Sue înfățișează aristocrația franceză. Colonelul de dragoni Gontran de Plouernel, de 38 de ani, are fizionomie germanică, căci Sue, conform cunoscutei teorii a lui A. Thierry, consideră pe nobilii francezi descendenți din clasa feudalilor, formată numai din cuceritorii franci. El a făcut o comandă de furnituri la magazinul lui Lebrenn. Negustorul îi face colonelului o vizită acasă, prilej pentru scriitor să descrie locuința și viața aristocratică pariziană.

Lebrenn conspiră pentru revoluție și, în februarie, familia sa se arată demnă, ridică baricade și luptă vitejește împotriva forțelor reacționare. În timpul unei șarje a trupelor de dragoni, conduse de colonelul Plouernel, Lebrenn dovedește generozitate și spirit uman. Spre uimirea revoluționarilor, negustorul salvează de la moarte pe colonel, care era reacționar și primejduia castitatea fiicei sale, Jeanike.

Înfrînți, revoluționarii sunt arestați. Lebrenn e încarcerat. Plouernel se achită însă de datoria sa : el ajută pe negustor să scape din temniță și să se întoarcă în mijlocul familiei. În ziua aniversării majoratului fiului său, Lebrenn adună familia în salon și anunță că va deschide „camera misterioasă", spre a iniția pe Sacrovir în misterele familiei. În cuvinte patetice, Lebrenn legitimează idealurile republicane și glorifică lupta muncitorilor și a republicanilor socialiști, ideea suveranității poporului și apoi cere tuturor să-l urmeze în camera *aux volets fermés.*

Încăperea bizară este un sanctuar ce cuprinde o bogată colecție de obiecte, care au îndeplinit un rol hotărîtor în istoria diferitelor generații ale familiei, succedate din antichitate pînă la revoluție, inclusiv casca lui Plouernel și un inel de fier din lan-

ţul cu care a fost legat Lebrenn în temniţă. Fiecare obiect e un simbol şi reprezintă o amintire, fiind însoţit de un manuscris care relevă copiilor istoria familiei lor plebeene din timpul preoţilor celţi, druizi, pînă la lovitura de stat a lui Louis Napoleon. Primul obiect prezentat de Lebrenn este *la faucille d'or*, emblemă druidică, purtată de Hêna, fiica tînără şi frumoasă a lui Joel, şeful unui trib celtic din anul 57 î.e.n., şi una din cele nouă păstoriţe de pe Insula Sên. Apoi, seară de seară, negustorul citeşte manuscrisele misterioase. Fiecare episod din roman poartă un titlu heraldic, de la obiectele din colecţie, secondat de numele unei întîmplări sau al unui personaj central. Apoi se indică şi epoca respectivă : *La Faucille d'or ou Hêna, la vierge de l'île de Sên* (anii 57—40 î.e.n.) ; *Le Collier de fer ou Faustine et Siomara* (40—10 î.e.n.) ; *L'Alouette du casque ou Victoria, la mère de camps ; La garde de poignard ou Karadeux ; La Bible de poche ou La Famille de Christian l'imprimeur ; Le Marteau de forgeron ou Le Code paysan* etc., etc. Ultimele două volume sunt intitulate : *Le Sabre d'honneur ou Fondation de la République française* (1715—1851). Romanul se sfîrşeşte la 1 decembrie 1851, cînd s-a terminat lectura istoriei familiei proletare. Lebrenn primeşte vizita neanunţată a lui Rodolphe de Gerolstein, care se introduce în familia negustorului. Apoi Lebrenn şi fiul său Sacrovir iau preţioasa casetă cu relicvele şi legendele familiei şi pleacă cu trăsura, însoţiţi de Rodolphe. Ce au devenit cele trei personaje, ca şi ceilalţi membri ai familiei Lebrenn, rămîne o enigmă. Autorul zice că cititorii vor afla dintr-un alt roman, intitulat *Les Mystères du monde*, dar, după cum se ştie, acesta n-a mai fost scris.

Naraţiunea lui Grandea, *Misterele românilor*, păstrează, cu unele retuşuri, ideea generală de *mise en scène* a subiectului. Scriitorul nostru imaginează un şir de fapte şi personaje din viaţa contemporană, prezentate într-un prolog destul de lung, ca, după aceea, să se citească manuscrisele Dochiei şi ale fiului ei, care ne transportă în epoca cuceririi Daciei de către romani şi a genezei românilor. Elementele compoziţionale, precum şi modalitatea de narare se deosebesc mult de cele din romanul lui Sue. La Grandea acţiunea este declanşată de o scrisoare primită de autor de la un amic, căpitan de miliţie, care şi-a pierdut un picior la Plevna, fiind salvat din ghearele morţii de un sergent, Deciu Longin, din satul Labarul, din creierii Bucegilor. Căpitanul de miliție scrie că l-a revăzut pe Deciu în spitalul de la Turnu-Măgurele. Pentru bărbăția și eroismul de pe front a fost avansat sublocotenent și decorat, dar căpitanul mărturisește că acest om este un mister, un geniu, un strigoi și de aceea ar fi bine ca autorul să-l aștepte în gara București, ca să-l cunoască și el pe Deciu. Scrisoarea stîrnește curiozitatea autorului, mai ales că-l știa pe amicul său un sceptic „îmbuibat de Büchner și Darwin“. Este evidentă intenția lui Grandea de a estompa „pozitivismul“ din scrierea lui Sue, cultivînd în schimb mitologicul și fantasticul. Observația realistă, critica socială și antirăzboinică sunt marcate la Grandea în tabloul din gara București, într-o zi geroasă din 1877. În linii abrupte, cu note de macabru, se succed imaginile crude ale anilor războiului, epidemiile, convoaiele de prizonieri turci flămînzi și goi etc., peste toate plutind, sinistru, stoluri de corbi. Acest cadru sumbru, plin de suferință, este în contrast profund cu grupul doamnelor elegante, din clasa de sus, care întind răniților mîini acoperite de mănuși parfumate cu cîte o țigaretă havana, cu un păhăruț de lichior sau cu o ceașcă de zeamă rece! Urale, gemete și suspine! „Parodia filantropiei — scrie autorul — începea să se joace cu tot decorul ei.“ Ironia și sarcasmul la adresa gesticulației filantropice reliefează umanismul sincer al scriitorului.

Deciu îi apare ca o figură romantică, un strigoi, palid, înalt, cu ochi adînci și priviri de foc, o fantasmă, care-i oferă o mînă rece ca de mort, ce-l înfioară. Aflînd cîte ceva despre destinul lui Deciu, scriitorul rămîne uluit de voința și forța lui morală, care-i dau tot farmecul. Scriitorul are o tresărire interioară că-l „cunoaște“ de mult. De fapt, se convinge că exprimase credința lui Pythagoras „că sufletele după moarte trec în alte corpuri“, iar „fluidul magnetic“ din Deciu „era un suflet ce străbătuse secolii, schimbîndu-și lutul din cînd în cînd, după întîmplarea sau legea existenței noastre, care cere ca la un termen să întoarcem pămîntului ceea ce este al său“.

Principiul metempsihozei stă la baza romanului lui Sue, și este formulat limpede în final, cînd Lebrenn notează în „manuscrisul“ său că strămoșii au conservat pînă la sfîrșit „sufletul ireproșabil“. Ei s-au dus într-o lume misterioasă, dar sufletul și corpul trăiesc prin generații, continuînd existența eternă a familiei.

G. Călinescu, în studiul său despre Grandea, arată că ideea metempsihozei apare prima dată în romanul *Fulga sau ideal și real* (1872), fiind reluată apoi de scriitor în *Misterele românilor*. Spre deosebire de Sue, care doar enunță principiul, Grandea furnizează și mărturiile istorice ale metempsihozei, făcînd aluzii la filosofia antică indiană, la Pythagoras și la mitologia germană.

Autohtonizarea subiectului și tratarea lui în viziune romantică se realizează cu mijloace originale și cu inventivitate. În locul burghezilor și proletarilor lui Sue, scriitorul nostru evocă familia țăranului român din-tr-un sat din inima Carpaților. La invitația lui Deciu, autorul pleacă în satul Labarul. Aici asistă la sărbătorirea vîrstei de 30 de ani a lui Deciu, cînd, conform tradiției, el se desparte de familia părinților, încropindu-și o gospodărie proprie. Autorul evadează din mediul citadin apăsător într-o lume de basm și mituri. Condus de doi flăcăi munteni, după peripeții alpestre, autorul se trezește pe vîrful munților, avînd înaintea ochilor „un amfiteatru de stînci cari străluceau la soare ca niște palate feerice“, păduri, livezi, turme de oi, cirezi de vaci, herghelii de cai, ape învolburate ce învîrteau mori și ferăstraie și... un sat cu vreo sută de case albe. Peisajul geologic și pastoral capătă viață prin cromatica costumelor originale ale oamenilor ce trec peste o apă dintre munți, pe niște plute, care amintesc scena cu luntrele încărcate de suflete de pe rîul „Stige“.

Tabloul etnografic și arheologic se îmbogățește cu elemente istorice și mitologice. În casa unde este găzduit autorul, pereții și mobila au incrustate scene din mitologia populară. Pe pereți erau doi idoli și portretele lui T. Vladimirescu, Al. I. Cuza și N. Bălcescu, înconjurate de coroane de flori uscate ; mai atîrnau, înrămate, proclamația lui Tudor și legea împroprietăririi a lui Cuza, iar pe masă se vedeau scrierile lui Bălcescu, Bolintineanu, Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Horatius și Tacitus.

Sue este adeptul teoriilor liberale ale lui Augustin Thierry și Edgar Quinet. Lectura *Misterelor poporului* arată că autorul a receptat idei și din gîndirea reprezentanților școlii saint-simoniste (Armand Bazard și Barthélemy Prosper Enfantin). Sub influența acestor istorici și filosofi, E. Sue respinge istoria regilor și a curților acestora, a bătăliilor ca înfăptuiri ale unor comandanți etc., și susține necesitatea unei istorii a burghezilor și proletarilor, considerați ca o clasă unitară în societatea modernă, căreia îi aparține viitorul — teză saint-simonistă.

Programul ideologic al scrierii lui Grandea se întemeiază pe ideile naționale și sociale ale pașoptiștilor români, completate cu ideologia sa. Vigoarea, sănătatea și puritatea neamului, virtuțile lui nobile sălășluiesc în satul carpatin — la Grandea, „cuib de vulturi“. Grandea se alătură pe plan social și național viziunii eminesciene despre țărănime. La scriitorul nostru apar, în prim plan, ideile de unitate națională, de continuitate a românilor pe meleagurile din nordul Dunării, despre originea lor daco-romană și dragostea de țară a poporului de țărani de la gurile Dunării. „Matusalemul Carpaților“, Aldea Longin, vorbește tinerilor din jurul său despre soarta românilor ardeleni și moldoveni, evocă figura lui Ștefan cel Mare, care „și-ar smulge părul văzînd cine domnește țara unde era scaunul lui, pămîntul unde zac oasele lui“, și, la sfîrșit, oftînd, izbucnește în violente imprecații la adresa contemporanilor.

Dar amintirea proaspătă a eroismului ostașilor români pe cîmpiile Bulgariei îl reconfortează pe bătrîn, nădejdea în viitorul poporului român risipind norii scepticismului. În contact direct cu locurile, Grandea amplifică tabloul arheologic. Biserica din sat seamănă mai mult cu un templu păgîn, în care se află inscripții latine. Se vede locul unde se făceau sacrificiile de sînge, iar alături urmele statuiei lui Zamolxis. Elementele creştineşti din ctitorie sunt „negrite şi roase de seculi“.

După ceremonia cu sătenii, în miez de noapte, Aldea, împreună cu tinerii de 30 de ani, pleacă la muntele unde se aflau, ascunse într-o încăpere de sub o apă, „misterele“ românilor. Calea pînă la „mistere“ este o adevărată aventură în tainele subterane. Sicriul cu manuscrise este scos din tainiţă şi, în cadrul unei ceremonii speciale, începe lectura lor, în biserica satului. Manuscrisele Dochiei, fiica lui Decebal, şi ale fiului său Longin, povestesc despre cucerirea Daciei de către romani şi naşterea poporului român, precum şi lupta lui împotriva populaţiilor năvălitoare. În centrul naraţiunii se află mitul despre dragostea Dochiei pentru generalul roman Longin, luptele lui Decebal cu romanii, sfîrşitul lui şi plecarea Dochiei împreună cu fiul şi prietenii săi în munţi, spre a păstra neamul românesc. Manuscrisul junelui Longin povesteşte despre viaţa mamei sale şi jurămîntul pe care el l-a rostit la căpătîiul ei : să lupte pentru unirea dacilor cu romanii, să apere ţara de cotropitorii streini, iar idealurile acestea să le transmită şi urmaşilor săi.

Paginile romanului lui E. Sue conţin, în subsol, numeroase note cu caracter istoric şi lungi citate din scrieri de specialitate, care se refereau la epocile respective. Sunt reproduse capitole întregi din lucrările : *L'Histoire de Gaulois, Lettres sur l'histoire de France, Récits des temps mérovingiens* de A. Thierry precum şi din alţi istorici francezi cultivaţi de autor.

Naraţiunea lui Grandea se întemeiază pe tradiţia istorică, amplificată cu elemente de mitologie populară, împrumutate din scrierile lui Gh. Asachi, toate transfigurate şi de fantezia şi inventivitatea autorului. Tablourile evocate de manuscrisele Dochiei conţin şi cîteva episoade despre vandalii de pe Vistula şi ducele lor Armin, pretendent la mîna fiicei lui Decebal. Aceste episoade îmbogăţesc structura naraţiunii cu atmosfera halucinantă a mitologiei popoarelor nordice, fatalismul forţei şi amintesc de epopeile niebelungice.

E. Sue a intenţionat să realizeze în romanul său o frescă social-istorică vastă şi elocventă. Dar bogăţia de fapte reale şi imaginate rămîne deseori disparată, nesudată într-o unitate artistică convingătoare, de unde şi senzaţia de prolixitate şi de lirism declamatoriu. Apoi autorul n-are vocaţie stilistică şi nu izbuteşte să obţină concentrarea materialului istoric într-o naraţiune unitară.

Gr. H. Grandea, pornind de la romanul lui Sue, a încercat să evite prolixitatea prin folosirea unor procedee artistice noi. El acordă mai mare extindere contemporaneităţii şi, ceea ce pare remarcabil, evită „documentarea istorică“, încît scrierea devine o naraţiune fantastică a etnogenezei. Autorul preferă simbolurile, ca elemente de sugestie a generaţiilor ce au păstrat prin metempsihoză alesele virtuţi strămoşeşti, revelate plenar în conştiinţele şi inimile eroilor de pe cîmpiile Plevnei. În afară de portretele celor doi protagonişti ai naraţiunii, Deciu Longin şi strămoşul său Aldea, de 110 ani, în care straniul şi sublimul îmbracă uneori nuanțe de mit, narațiunea impresionează prin decorul natural fastuos, prin înscenările peisagistice grandioase, impregnate de elemente alpestre și selenare, topite în materie cosmică, încărcată de senzualitate.

G. Călinescu scrie că acest „roman neterminat făgăduia să fie o excelentă narațiune de formulă arheologică și senzațională“. Inițiativa lui Grandea de a nara, prin mijlocirea unor procedee originale, istoria milenară a românilor n-a putut fi împlinită. Peste zece ani, în 1889, scriitorul a revăzut capitolele tipărite la *Bucegiu* și, adăugînd în final două noi capitole, lucru nesemnalat pînă acum, le-a publicat în forma unei compuneri terminate în *Universul literar* sub titlul : *Din altă lume, Amintiri din războiul turco-român.* În această formă, care conține unele modificări față de prima variantă, narațiunea rămîne o nuvelă fantastică a etnogenezei. În final, Aldea Longin citește manuscrisele fiului Dochiei și cîteva fragmente din cele ale urmașilor acestuia. Dar manuscrisele nu mai pot fi citite. Aldea îndeamnă pe nepotul său să scrie despre faptele din războiul cu turcii și-i încredințează sicriul cu mistere. Sărută apoi pe frunte pe cei de față, iese în pragul bisericii, privește lung și trist tabloul măreț al naturii alpestre și-și dă sufletul în brațele tinerilor. Rămășițele i-au fost înhumate la rădăcina unui paltin.

A treia zi, autorul părăsește Munții Bucegi cu lacrimi în ochi, turburat de sentimentul că „vine din altă lume, o lume înmormîntată de atîția secoli !“

(Dintr-o revistă.)

Din *Le Livre des plagiats* de Georges Maurevent :

După acest autor, nici un mare scriitor nu a scăpat neplagiat și nici unul, la rîndu-i, nu a scăpat fără să fi plagiat ceva în cariera lui literară (cam pesimist !). (Pînă și această idee s-ar zice că nu e originală, zice anticarul S. care îmi comunică aceste rînduri.) Astfel, celebra sentință a lui Descartes *Cogito ergo sum* nu ar fi decît *Vivere est cogitare* a lui Cicero. La Shakespeare, ca în toate cazurile, se procedează statistic : Titanul a zămislit *6 043* de versuri, din care *1 171* au fost copiate direct, iar *2 573* prelucrate. Abia dacă rămîn o treime *(1 899)* originale ! Desigur, identificarea poate fi pusă sub multe semne de întrebare, există însă și destule exemple convingătoare. Dar cine poate îndrăzni să afirme despre genialul englez că a fost un plagiator ? Mai departe. Opera lui La Rochefoucauld este, după autor, o antologie de plagiate. Au fost folosiți Epiktetos, Aristoteles, Montaigne, Balthasar Gracián. Acesta din urmă a fost furat de urmași înspăimîntător, cum marii fabuliști ai antichității, cu Esop în frunte, au furnizat prilej atîtor urmași să-i pună adesea la contribuție. Pentru asta poți să-i spui hoț lui La Fontaine ? Maurevert a identificat 3/5 din maximele lui La Rochefoucauld (300 din 504) la alții. Pe Molière autorul cărții îl numește *regele plagiatelor.* Nici o operă a sa nu e originală. Sunt puși sub acuzare, de asemenea, Voltaire și Chateaubriand. Balzac s-a înfruptat din Théophile Gautier, cît despre romanele sale istorice, scrise cu picioarele în apă rece, după un trai zilnic riguros respectat, îi este greu oricărui admirator să afirme că sunt altceva decît plagiate ordinare. Dar cine a rivalizat ca Balzac cu ofiţerul stării civile ? Pentru Stendhal nu există, între fideli, avocat căruia să nu i se închidă gura încă din capul locului. *Viaţa lui Haydn* urmează aproape cuvînt cu cuvînt modelul italian al lui Carpani, scris cu doi ani înainte (1812) la Milano, aceea a lui Mozart nu este altceva decît o reeditare a lui Winkler, iar *Viaţa lui Metastasio* este aidoma la Stendhal ca la Barette, numai că cel din urmă a scris-o înainte. Pentru Musset sunt citaţi ca inspiratori Goethe şi Schiller, Voltaire şi Rousseau, Byron şi Hugo, Shakespeare şi Michelet. Cine are pentru asta ideea de a-l scoate pe marele Musset dintre cei trei sau patru aşi ai romantismului ? Unde mai pui că George Sand, amica lui, i-a furnizat inspiraţia pentru *Lorenzaccio ?* Despre Anatole France, autorul spune că ia de unde poate, iar Dumas care a făcut deliciul tinereţii noastre nu e decît un colecţionar cu şaptezeci şi cinci de colaboratori. Ce să mai vorbim despre Scribe ? În *Les Soirées de Saint-Pétersbourg* a lui Joseph de Maistre se găseşte aidoma o cugetare care l-a făcut celebru pe generalul Foch : *A fi învins înseamnă a te crede învins !*

Dar unde acuzaţia de plagiat e cel mai uşor de lansat este în domeniul epigramei. Exemplul cel mai răsunător este al lui Cincinat care ciupea de la fratele său Ionel, plasînd vorbele de duh ale acestuia în vreun catren. Acesta a răbufnit într-o epigramă celebră :

De vrei ca lumea să petreacă
Din al meu spirit, ia din nou,
Izvorul limpede nu seacă
Oricît s-ar adăpa un bou !

Eminescu, Coşbuc, Caragiale, Cezar Petrescu au fost acuzaţi la rîndul lor de plagiat. Ar mai fi de amintit *împrumuturile* lui Vergilius din Ennius ; Corneille şi Racine, care au luat din tragediile antice greceşti şi latine teme, situaţii, personaje. Dumas poate fi pus pe două coloane cu Schiller şi Walter Scott. Aretino a publicat pe numele său o *Istorie a goţilor*, un manuscris al istoricului grec Procopios din care nu făcuse altceva decît să traducă. *Nouveau Larousse illustré,* de unde au fost luate exemplele de mai sus, spune că „trebue rezervat calificativul de plagiat celor care nu s-au străduit măcar să utilizeze un document necunoscut, imprimîndu-i pecetea talentului lor, ci s-au mulţumit doar să-şi pună semnătura sub opera altuia".

Ar mai fi de spus ceva despre Cervantes şi scriitorii picareşti. Despre Shakespeare şi Marlowe. Vezi Racine, vezi Feuchtwanger, vezi Valéry care pomeneşte despre *leul care se hrăneşte cu berbeci,* vezi muzica în care există *legea primelor trei note.* În Debussy, să zicem, găseşti destul Wagner, ca şi în Mussorgski. Şi ca să venim mai încoace, ce a făcut Brecht cu *songurile* lui Alfred Kerr (vezi procesele celebre), ba chiar Villon în traducerea lui Ammer. În astronomie unul dintre cele mai vechi plagiate : hinduşii au luat *staţiile lunare* de la babilonieni. Literatura lor astronomică, cunoscută sub numele de *Siddhanta.* Unul dintre autori, Aryabhata, a divizat *Zodiacul* în douăsprezece semne. Semnele erau reprezentate prin aceeaşi procesiune de animale ca în *Zodiacul* grec. Simple coincidențe, sau aceleaşi lucruri reluate ? Chiar denumirile sunt în cazul acesta traduceri ale cuvintelor greceşti. Învățatul hindus Varahamihira (505—587 e.n.) recunoaşte că ştiința astronomiei a fost stabilită printre barbarii *yavanas*. Albategnius (astronom arab) a reeditat *Catalogul stelelor*, care aveau nume arabe, dar în realitate sunt traduceri de nume greceşti. *Sfera* lui Johannes de Sacro-Bosco are sursele în Ptolemaios, în unele scrieri ale lui Alfraganus şi Albategnius. *Sfera* e declarată o compilație. *De Sphaera* de Robert Grosseteste (primul rector la Oxford în 1224) e influențată de Sacro-Bosco. Conrad de Monte Puellarum (Konrad von Megenberg) în *Problemele* sale în 1349 traduce pe Sacro-Bosco în opera *Sphaera deutsch.* Iată *Introducerea* în versuri :

Magistrul Johannes de Sacro-Bosco
Ți-a trimis această carte.
Ea e scrisă în latină
Acum eu, magistrul Konrad
Din Megenberg,
Am pus-o în măsură germană.

Henrich von Langenstein, matematician care s-a inspirat din Sacro-Bosco. Johannes von Gmunden făcea *Cursul de astronomie* după Ptolemaios. Unele opere ale sale erau o revizuire a *Tabelelor alfonsiene*. Se spune că Amerigo Vespucci, care numea *Crucea Sudului — Rombul*, a fost primul care a identificat cele *quattro stelle* ale lui Dante, dar cineva şi-a dat seama că *Purgatoriul* fusese scris în 1318, deci înainte ca vreun navigator să poată vedea *Constelația Sudică.* Ley (vezi *Observatorii cerului*, de unde sunt luate toate aceste exemple) constată că cel puțin unele din stelele Sudului se pot găsi în *Camerele sudice* ale *Cărții lui Iov.* Sursa lui Dante este arabă. Iată-l şi pe Kepler smulgîndu-i penele lui Galileo Galilei (demascat de Kepler, după părerea lui Georg Gugger, ambasador imperial la Veneția). Şi exemplele continuă : Antoine Mizauld (1544), cu *Cometografia*, compilată după *Lista de astre* a lui Paracelsus şi Ferrerior ; Ludwig Lavater, *Commentarium omnium fere catalogus*, Zürich, 1566 ; John Williams a compilat observațiile chineze asupra cometelor şi a publicat în 1871 un volum cu titlul *Observații de comete de la 611 î.e.n. pînă în 1640.* Lista conținea 372 de apariții de comete (față de cele trei stele nenorocite din *Princepele !).* Charles Messier a compilat faimosul său *Catalog de nebulozități* (1771). Iată-l şi pe Sorescu care a luat din Empedocles această cugetare : *Pentru sufletul care vine din cer, naşterea e o moarte !* Dante (că facem ce facem şi ajungem la acest compilator) în *Paradisul* său *(cîntul al II-lea)* vorbeşte despre *petele din lună* ca în *Figura în lună* a lui Plutarch, care pune asta în gura lui Lucius. Voltaire a luat în *Micromegas* cele *două luni ale lui Marte* de la Swift, care, în *Călătorie spre Laputa*, vorbeşte de aşa ceva. A mai existat o polemică Galilei-Simon Marius. Galilei în *Siderus Nuncius* scrie despre cei patru sateliți mari ai lui Jupiter. Simon Marius în *Practica auf 1612*, apoi în *Mundus jovialis anno 1609 detectus*, tipărită la Nürnberg, dă *tabelele mişcărilor celor patru sateliți* şi valorile perioadelor

lor de revoluție. Folosea material din *Siderus Nuncius* fără a indica sursa. Autorul e acuzat de Galilei în *Discorsi.* Mai departe : Ariosto în *Orlando furioso* (1516) descria o vale locuită pe Lună, ca și Lucian în 160, ca și Plutarch care credea că *Luna e sălașul morților.* Prin 1930, *Carnavalul,* o mișcare a oamenilor de știință germani, dădea de pildă teoria *glaciației universale,* în care cuvîntul *Roheis (gheață brută)* deveni *Eisling,* cu sens mitologic, și care însemna tot *gheață* în limbajul *Edda.* Pierre Gassendi (secolul al XVII-lea) pune la temelia *Fizicii* sale tema *pluralității lumilor* (vezi fizica mecanico-atomistă și etica epicuriană).

Dar asupra cărții lui Ley trebue revenit...

Pentru *Săptămîna nebunilor,* ca fundal de discuții la Academia grecească sau în lumea grămăticilor, cărțile : *Simbolul apostolic* și *Învățătura celor 12 Apostoli* sau *Didahia.* Cum subiecte ar fi *scrierile antieretice* sau *despre montanism* (noua profeție) care au prilejuit mari polemici în sînul scriitorilor bisericii. Pe urmă *Apocrifele Noului Testament,* de pildă, ar fi un subiect. Din *Patristică* s-ar mai lua *Operele părinților apostolici* adunate sub numele de *Patres aevi apostolici* de către J. B. Cotelier în 1672, unde ar fi adunate ceea ce trece drept texte de Barnaba, Clement al Romei, Ignatie al Antiochiei, Policarp al Smyrnei și Herma. Pe urmă s-ar mai adăuga *fragmentele* lui Papias din Hierapolis și *Scrisoarea anonimă către Diognet* (operă apologetică), *Păstorul* lui Herma fiind o operă penitențială sub formă apocaliptică.

„N-ar trebui să vrei decît un singur lucru și să-l vrei fără încetare. Ești sigur atunci că-l vei obține, însă eu, eu doresc totul, de aceea nu obțin nimic și descopăr totdeauna și prea tîrziu că dobîndesc un lucru în timp ce alerg după altul“ (Gide).

Denis, tiranul Siracuzei, care a putrezit de viu cu sfincterele rupte (ca pedeapsă pentru Messer).

Jurnal de la Poiana

Catastrofele :

Diluviile, revărsarea Prahovei care ia toată lunca și podurile. Aceste mari întîmplări ale verii se repetă în fiecare an. Întîi au fost naufragiați niște idealiști care stăteau pe timpul marilor revărsări de ape în mijlocul deltei Prahovei din fața vilei și nu cereau ajutor. A trebuit să chem eu pompierii pentru a-i scoate de acolo tocmai cînd situația devenise critică. Asemenea lipsă de spirit de conservare mi-a fost greu să văd. Erau un bărbat și o femeie care locuiau de trei nopți pe palma de pămînt. Nu îi alerta deloc venirea viiturilor. Au ieșit cu bagajele în spinare și cu cortul lor portocaliu ca un semnal de alarmă abia cînd au fost trași cu niște scări de acolo, din nămolul ce începea să crească. Păreau amuzați. Mai curînd nu li se părea probabil ca tocmai lor să li se întîmple un asemenea lucru. Curgeau la vale bușteni și animale moarte, rupturi de case și poduri luate la vale. Ciudat cum un rîu atît de moale și insignifiant devenea fluviu numai în cîțiva kilometri de la cumpăna apei care e la Predeal! Ploua oare atît de puternic încît cantitățile de apă sporeau atît de repede și de mult? Cine naiba mai știe?

La capitolul catastrofe ar mai intra și vînturile care sunt de fapt niște uragane care mătură tot, scot copacii din grădină. Livada mea e ancorată ca vapoarele cu sîrmă. Vîntul bate dinspre Bușteni și aduce mai ales toamna mari cantități de frunze care fac valea asta feerică. Ninsorile sunt spectaculoase, de asemenea. Par mari herghelii albe plecînd spre Sinaia, mai ales dimineața. Și, deodată, munții se îmbracă în mari hlamide strălucind apoi în soare, orbitor. Atunci se face o mare liniște și catastrofele se transformă în ceva care te împinge spre Paradisul hibernal. Despre ninsorile calme nu scriu acum, pentru că ele nu intră în acest capitol...

Valéry: un poem trebue să fie o serbare a intelectului...

Breton: Un poem trebue să fie prăbușirea intelectului...

Nobilimea bizantină:

Synkletikoi — un fel de *clarissimi* din vechiul Imperiu roman. Avea optsprezece clase. Cel mai înalt: acela de *magistros*. Urmau: *proconsul, patriciu, protspătar*. Toate aveau insemne *(brabeia)*. Elita se numea *arhontestes synklethou*. Împăratul dădea decrete: *dia logon* prin care se numeau cei șaizeci de înalți funcționari. Administrația bizantină: patru logofeți; *logofătul dromului* (al comunicațiilor) devine un fel de ministru al afacerilor externe, cu timpul. În secolul al XII-lea se numește *Mare logofăt* (prim ministru); logofătul *tezaurului public (ton genikon)* conducea finanțele; mai exista un logofăt militar *(ton stratiotikon)*, marele vistiernic al armatei; logofătul turmelor *(ton aghelon)* care administra hergheliile și domeniile.

Administrația financiară:

Chartularul sakelionului (se ocupa de patrimoniul și de averea împăratului); *eidikosul* (cu manufacturile și arsenalele); *sacelarul* (controlul asupra birourilor administrației); *șeful școlii* (șeful armatei); *marele drongar* (ministrul marinei); *eparcul* (primarul capitalei). Existau și *birouri secrete* sau *logothesia*. Funcționarii acestuia se numeau *sehretikoi*. Șeful militar era *exarhul*.

În secolul al VII-lea exista *regimul themelor*, împărțirea militară era făcută în *theme* (un fel de regimente), conduse de *strategi*. *Thema* se împărțea în circumscripții numite *tourmes* (conduse de ofițeri numiți *tourmarc*). *Tourma* cuprindea numeroase *banda*, sau *topoteresiai* administrate de ofițeri numiți *conți* sau *tribuni*. Titluri: *conte în Opsikion; catapan în Italia; duce în Antiochia; pronoet în Bulgaria*. Anchetatorii trimiși în *theme* se numeau *missi dominici*. Împăratul bizantin se considera *suveranul pămîntului locuit (e oikumene)*. La Bizanț exista *biroul barbarilor* (se plăteau bani pentru subvenționarea barbarilor). Principii barbari căpătau titluri bizantine. Împăratul era numit *Zeus Europos* (cel care vede foarte departe). Ce se lăuda la asemenea ființe? Prudența *(promotheia)*, justețea vederilor *(euboulia)*, finețea *(to enhinon)*. Ca terminologie : un semigrec se numea *hemiargos*, episcopatele în parte necredincioase — *in partibus infedelium*. Împărații, ca ocupații paralele : Leon filosoful era și matematician ; prințul din Vaspurasan, strateg al Sebasteei Nume.

Mîşkin e un Iisus printre cupe de şampanie (Călinescu).

Descrierea instrumentelor şi a corespondențelor lor pentru *Janus* : *flautul mic (piccolo)* are sunet dur pentru efecte, e strălucitor ; *contrafagotul* e grav ; *tuba* e solemnă ; *viola* exprimă extazul sfîşietor ; *harfa* are căderi ca de apă şi talazuri marine (un poet al pianului, Virgil Gheorghiu).

Ce a pierdut Occidentul ? Comunicarea cu lumea. Creştinul era legat de anotimpuri, de arbori, de animale pentru că era legat de toate făpturile lui Dumnezeu. Omul civilizației citadine e izolat *(Convorbirile cu Nehru* ale lui Malraux).

Mişcările şi echivalențele banilor în epocă (pentru *Princepele) :*

Galbinul cîrmez în 1822 era egal cu 14 taleri şi 30 de parale.

Galbinul împărătesc (austriac)

1774 : 4 lei şi 8 parale
1794 : 263 de parale, egal 6 taleri şi 23 de parale
1808 : 10 taleri şi 35 parale
1813 : 13 florini şi jumătate
1820 : 15 taleri şi 60 de bani
1821 : 17 taleri sau groşi

Galbinul olandez (sau, simplu, *olandezul* sau *techiu olandez)*

1774 : 4 lei şi 15 parale
1808 : 10 taleri sau lei turceşti
1810 : 10 taleri sau groşi
1816 : 14 groşi
1822 : 15 groşi

Galbinul stamboliu (sau *stambol* de Istanbul)

1815 : 8 lei
1822 : 8 taleri
1825 : 8 taleri şi 20 de parale

Gripsorul (zgripsorul) de aur

1818 : 6 taleri
1820 : 7 taleri
1825 : 7 taleri şi 25 de parale

Groşița (ban austriac)

După 1774 : 2 parale sau 6 bani
1815 : 4 parale

Ichilicul (monedă de aur)

1816 : 110 parale, egal 2 taleri şi 30 parale
1818 : 3 taleri
1820 : 3 taleri şi 60 de bani
1822 : 2 taleri

Icusarul (ermilicul), egal 45 de bani, egal jumătate din zlotul turcesc, era o monedă de argint.

În 1799 : 20 de parale sau jumătate de taler.

Iuc sau *pungă*, egal 500 de taleri, sau, la 1774, egal 100 000 de aspri.

Iuzbucul

1816 : 3 taleri şi jumătate
1818 : 3 taleri şi 20 de parale
1820 : 4 taleri
1825 : 4 taleri şi 5 parale

Leul turcesc nou

1815 : 50 de parale (era mai mare decît cel vechi)

Mahmudeaua (monedă mare de aur). Existau și jumătăți și sferturi de *mahmudea*.

1818 : 25 de taleri
1822 : 25 de taleri
1823 : 25 de taleri
1826 : 26 de taleri

Misirul (monedă de aur) se mai numea *misirul* sau *galbinul* turcesc.

1815 : 7 lei
1816 : 7 groși sau taleri
1818 : 7 taleri
1822 : 7 taleri

Ortul era un sfert dintr-un *taler* (monedă mică).

1819 : 10 parale

Paraua, egal 3 bani *(creițari)*, monedă de aramă. *Talerul* făcea 40 de parale. La 1826 existau și monede de 12 parale (ca în Anglia cu *pencele)*.

Rialul (cu *pajură*, cu *stîlp* și cu *cruce)*.

1822 : 6 taleri și 20 de parale

Beșlicul

1816 : 5 taleri
1818 : 5 taleri
1822 : 5 taleri
1825 : 5 taleri și 10 parale

Caragrosul, egal 100 de parale, era mai mare decît talerul de două ori și jumătate, monedă de argint austriacă.

1774 : 2 lei (se numea și taler)
1804 : 2 taleri și 15 parale
1815 : 2 lei și 25 de parale

Diricliul de aur

1818 : 6 taleri și 10 parale
1820 : 7 taleri și 30 de bani

Crontalerul (monedă mare de argint)

1791 : 102 parale, egal 2 taleri și 22 de parale
1815 : 6 lei
1818 : 6 taleri
1820 : 7 taleri și 60 de bani
1825 : 8 taleri

Veneticul (galbin) sau *țechinul de Veneția*

1774 : 4 lei și 20 de parale
1808 : 10 taleri și 10 parale
1810 : 15 taleri și 10 parale

Rubla rusească de argint :

1810 : 3 taleri
1828 : 108 parale turcești, egal 2 taleri și 28 de parale

Rubiaua de stamboliu

1822 : 2 taleri și 20 de parale

Rubiaua de funduc

1822 : 3 taleri
1823 : 3 lei
1825 : 3 taleri

Zlotul turcesc : egal 30 de parale, egal 90 de bani, egal două treimi din *taler* sau *leu* (monedă de argint). În Transilvania, egal 30 de *creițari*.

Talerul leonin sau *leul*, egal *grosul* sau *gurușul* (monedă de argint). Egal 120 de bani, egal 40 de parale.

1815 : 2 lei și 10 parale
După 1815 : 5 lei și un zlot

Tarabolul (monedă de aur)

1822 : 12 taleri

Sfanțihul (monedă de argint austriacă)

1774 : 13 și jumătate parale (mai mic ca *talerul)*
1815 : 1 leu
1820 : 1 taler și 12 bani
1829 : 2 taleri și 10 parale

Florinul

1792 : 48 parale, egal 1 taler și 8 parale
1804 : 70 parale egal 1 taler și 30 parale

Funducul (funducliul, galbin funduc turcesc)

1740 : 4 lei

1775 : 4 taleri
1815 : 11 lei
1818 : 11 florini
1822 : 11 taleri

Ca sume orientative :

— *peşcheşul bairamului* era de 90 000 de piaştri.

— *peşcheşul de Anul nou către musulman (rikiabie)* era de 40 000 de piaştri.

— *mucarerul mare* (confirmarea pe trei ani), *mucarerul mic* (confirmarea pe un an) erau cu mult mai mari.

— *cumpărarea domniei* era un milion pînă la 3 milioane de piaştri. Veniturile unui domnitor ajungeau la 4 milioane piaştri, din care jumătate se dădea pentru prelungirea domniei.

— *haraciul,* fixat la 1774, era de 309 500 de taleri sau 619 pungi de aur. În 1739, 580 de pungi (comunicate de N. Stoicescu).

Doctorul Bultman afirmă recent : creştinismul este existenţialism plus un *mixtum compositum* de mituri gnostice orientale...

Ciudat : adun în fiecare zi ştiri despre lume. Ele sunt foarte actuale (ca acelea despre cruzimile din Vietnam sau chiar despre cruzimile care mi se adresează mie, toate de ordin moral, şi pe care nu le consemnez pentru că nu vreau să dau acestui *Jurnal de lectură* un caracter melodramatic şi mai ales deloc intim, indiscreţiile de ici şi colo au cochetăria celui care ştie că trăieşte abstras de la fleacurile curente ale vieţii, ce nici măcar nu trebue consemnate), sau despre lucruri care s-au petrecut de mult şi sunt la fel de fascinante. Ce diferenţă este între o exterminare petrecută în cine ştie ce colţ al lumii sau o execuţie colectivă a unui grup de duşmani politici din Congo şi această relatare a sfîrşitului unei bande de *maraudeurs,* a cronicarului Pierre de Fenin *(et faisait on grantrisée pour ce que c'estoient tous gens de pauvre estat),* sau evenimentul că la Paris se ţinea în 1425 un *esbatement* cu patru orbi înzăuaţi care luptă între ei pentru un purceluş. Huizinga adună încîntat aceste mici poveşti care, puse în paralel, au un gust al cruzimii, al ridicolului, al barocului existenţei omenirii : *madame* d'Or, o liliputană, cu păr blond, auriu, aparţinînd lui Filip al Burgundiei, era pusă să lupte cu acrobatul Hans în cadrul unor *entretements*-uri ale Curţii. Ce-mi aminteşte mie asta ? La serbările pricinuite de nunta lui Carol Temerarul cu Margareta de York, în 1468, intră *madame* de Beaugrant, *la naine de mademoiselle* de Bourgogne, îmbrăcată în păstoriţă, călare pe un leu de aur, mai mare decît un cal. Leul închide şi deschide gura cîntînd o arie de bun venit.

Thomas d'Aquino : Orice frumuseţe a trupului este o potrivire a părţilor.

Dante : Omul pare frumos atunci cînd membrele sale sunt îmbinate armonios.

Sau *Pythagoras :* În prietenie, din mai mulţi se face unul.

Dante : Prietenii sunt ca părțile unui întreg pentru că au, cu toții, una și aceeași voință *(Convivio).*

Thomas d'Aquino : Se spune că doi prieteni au un singur suflet și că cele ale prietenilor sunt comune *(Comentarii la Etica).*

Aristoteles (Retorica) : Sunt prieteni care gîndesc la fel despre bine și rău, care iubesc și urăsc aceleași persoane, căci în mod necesar voința lor e aceeași...

(Jocuri răutăcioase) (Istoria plagiatului)

Jurnal de la Poiana

M. îmi relatează că fratele lui, „*Castelul pălărierului*" (profesorul de la Piatra Neamț), s-a instalat sus, pe Zamora, lîngă țigani și își construiește o casă ca acelea lacustre, pe piloni. E un fel de hidalgo îndrăgostit de aceste locuri. A dormit două nopți în ploaie, pe urmă a cerut azil la madam Sîrbu (cea cu flori și cu căpșuni) care l-a adăpostit. Era ud pînă la piele. Nu are bani, dar a dat 300 de lei pentru instalarea electricii pe acest deal. Stîlpii pe care se ridică viitoarea casă sunt subțiri de parcă ar trebui ca locuința să adăpostească furnici. Dar aici orice știre de acest fel este un eveniment.

Breton : Perfecțiunea e trîndăvie.

Cronograful Țerei Rumânești de Dionisie Eclisiarhul în redactarea lui Nicolescu Plopșor în 1934 îmi descoperă un teribil scriitor oltean, cunoscut de Hasdeu, și autor între altele și al *Condicei Bistriței,* în trei tomuri mari, cum mai a scris : *Condica Tismanei,* în două foliante groase, *Condica Mînăstirii Obedeanul, Condica Mînăstirii Jitian, Condica Govorei* etc. Dascălul slovenesc mărturisește cu dulceață că *este ocreșcum a povesti cineva și de patria sa și a istoriei de cele ce s-au întîmplat neamului său.* El nu are numai rîvnă, cum declară, are un fel de drac în condei, pentru că nimeni nu a povestit cu atîta haz niște întîmplări de demult. *Poveste,* pentru că *Cronograful* său este o adevărată poveste de Orient, aducînd în scenă mulți domnitori scoși cu alai din Stambul și iute scurtați la cap, persoane cunoscute de cei ce au urmărit cît de cît evenimentele legate de o istorie la urma urmelor nici atît de depărtată (1764 pînă la 1815). Nu-l citesc ca pe un istoric, pentru mine el este un izvor de limbă, un nabab al cuvintelor rare pe care le caut cu dulceață. Aflăm astfel că, în 1764, *Șlahtii cei mari, zemislind neunire* între dînșii, dau naștere la zorbală între ei, întrucît unii țineau cu nemții, alții cu muscalii. Deci, *așa învăluindu-se și întărîtîndu-se unii asupra altora, au ridicat oști protivnice.* Începe *un groaznic și înfricoșat război* care angrenează și pe turci și *se fac loviri* de amîndouă părțile, muscalii *spărgînd cetăți și casteluri.* Se ivește și o *comită* mare, cu coadă. Ca totdeauna la asemenea vremuri, se arată colaboraționiști pe care cronicarul îi pedepsește cu pana sa. Ce făceau aceștia sub stăpînirea turcului ? *Tăiau barbele, jefuiau,* iată de ce venirea muscalilor este o binecuvîntare pentru lumea creştină care este batjocorită de turci şi de *prietinii lor*. Un arhimandrit şi un egumen (Vieroşianu) se duc să *fie povaţă* celor de ajutor. Deci intrînd noaptea în oraş cu *mare zgomot şi strigare şi cu oareşcare sunet*, aliaţii îi sperie pe turci, *care dau dosul*. Starea armatelor nu era din cele mai bune : *stupaii erau nişte găinari cu arme*, pentru că turcii află că *aveau pusci ruginite, pistoalele n-aveau oţele şi erau ţinute la brîu* (observaţie colosală a cronicarului) *ca nişte picioare de porc*. Vin însă trupe multe şi păgînul e învins. Şapte ani va fi de aici înainte linişte, numai că turcilor *li s-a luat omul din scaon, stricîndu-le toate ceflicurile*. Atunci păgînul *umblă iar la războaie* (superb), numai că sunt siliţi să *întoarcă spatele la tunuri, apucîndu-se să fugă*. Pier în luptă *mulţi stupai şi cătane de ţară*. A fost o *mare lovire*, dar turcii sunt măturaţi din ţară. În acelaşi timp Galiţin, *feldmarşar, făcea mare biruinţă cu corăbiile pe mare şi cuprindea ostroave şi cetăţi*. Văzînd deci turcul că e groasă, *trimite soli la craiul Svediei cu multă sumă de aur* şi rugăciuni că se află la mare strîmtoare. Svedul se bucură şi *vine cu hrăborie mare* şi *întărîtat tare* asupra Rusiei. Înţeleapta împărătească a Rusiei *dă cumplit război asupra Svedului*, deşi a dat *poronci* de pace cu turcul, *biruind minunat şi spîrgîndu-i puterea oştilor*. *Feldmarşarii* sunt chemaţi la ordine. Se face pace şi în Moldova Grigorie-Vodă îşi pierde capul pentru că, asemenea unui *hain ce era*, a fugit la muscali. În 1775 vine la domnie în Ţara Rumânească Ipsilant Voevod. Acesta aduce o oarecare prosperitate pentru că de la turci *nu era nici o supărare, boerimea sporea întru slujbele lor, neguţitorii se lăţia cu alişverişurile lor la cîştig, meşteşugareţii sporia în lucrarea sa, eftinătate era la mărfuri şi la dobitoace : boii, caprele, vacile cu puţin preţ se vindeau, bucatele şi cu mai puţin*. Şi ca un economist sau mai curînd ca un reporter, Dionisie Eclisiarhul dă preţurile : *un bou de jug — 10 lei ; vaca — 6 lei, cu lapte ; cîrlanul — 8 lei ; calul bun de călărime — 20 lei ; telegarul boeresc — 40 lei ; oaia şi mielul — 1 leu ; capra cu ied — un slot ; carnea cu ocaua — o para ; vinu era vadra 10 parale pe ales, la cîrciume, două parale ; găina — 2 sau 3 parale ; puiu — unu sau două parale; ouă — zece la o para ; gîsca — 6, 7, 8 parale ; curca — 10 parale ; curcanul — 15 ; făina de grîu — o para ; un veac fericit era ; peştele, berechet ; morunu proaspăt la Dunăre — 8 parale oca ; crapu, somnu — 5 parale ; raci —20 de o para ; icre tescuite de morun — 30 parale oca ; fasolea, lintea, mazerea — una, două parale ocaua ; zaharu — ocaua 2 lei, de cel bun ; cel prost —doi sloţi ; cafeaua — doi sloţi ; untu de lemn — 20 de parale oca ; tămîia — 50 parale ocaua. Postavul de Eclitera bun* (citeşte Englitera) *se vindea cu 8 lei cotu ; saita — 7 lei cotu ; şaiu — 4 şi juma ; tropaoru — 2 lei jumate ; postavu mai de gios — 2 sloţi cotu ; siamalagioa de cele bune — 10 sau 12 lei ; ghermesitu — un leu cotu ; nefelele de vulpi, perechea — 22 lei, pe ales ; vulpile erau una de un leu*, şi aşa mai departe, după care urmează situaţia monetară, redată foarte fidel cu echivalenţe ca la Bursă. Existau *orţi, leiţe, zloţi, lei, caragroşi* de doi zloţi, *groşi, petaci (monede nemţeşti* deci), *mariaşi, zfintaci, parale* şi *jumate de zfintaci* (zeneri), *taleri, ruble, galbini împărăteşti, creiţari, venetici.* Domnul cere să se caute comori în pămînt, şi cine va găsi va primi o parte. S-au răsturnat deci ziduri şi s-a mai găsit cîte ceva. Pe urmă vine mazilul şi domnul se duce. Ajungem la interesanta domnie a lui Mavrogheni, sosit în ţară la 1786. El intră în Bucureşti *cu mare pompă şi străjnicie,* are cucă împărătească şi două tuiuri. *Este cirac al unui căpitan paşa* al oştilor de pe mări turceşti, *om gătit cu mare putere de galioane pe mări.* I se citeşte *Molitva* de către Mitropolit la Biserica domnească şi dascălul *face logos, adecă cuvînt* despre el. Domnul cel nou e urmat de doi *gelaţi în zale.* Nobilul bărbat *e om înalt şi uscăţiv la obraz, tare strajnic.* După ce dă o masă boerească boerilor şi-i îmbracă în haine bogate, îi ospătează şi le dă slujbe, a patra zi pune *sataraua de bani.* Începe cu Mitropolitul şi cu episcopii, cu boerii şi cu neguţitorii cei mari. Care 60, care 50, care 40 de pungi de bani. Face judecăţi şi *bate greu la scară* pe vinovaţi. Dă poruncă în Bucuresci ca nimeni să nu-şi închidă porţile casei, nici noaptea, că, dacă dispare ceva, el plăteşte din vistieria lui. Umblă pe jos din casă în casă şi cercetează, urmat de arnăuţi. Îi pune la încercări pe cei ce vindeau pîne şi alte bucate pe la băcănii şi pe care-l găsea cu vînzare rea greu îl pedepsea. Pe furi îi spînzură în uliţă *făcînd mare frică tuturor.* Mavrogheni mai îmbracă cîteodată şi haine popeşti, merge pe la biserici şi ascultă dacă nu se dă rasol la slujbă. Uşile sfintelor lăcaşe erau deschise ziua şi noaptea, care popă nu era la slujbă, vai de mama lui! Dragostea de Dumnezeu nu creşte că oamenii vin aici să se închine, nu de credinţă, ci de porunca cea grea. Trimite patru boeri mari din Craiova să judece în ţară. Dacă *vor face mîncătorie* să ştie că în ocnă vor putrezi. Se pun stîlpi de reclamaţii în faţa bisericilor. Acolo se pot scrie plîngeri dacă părinţii nu sunt respectaţi, dacă preuţii sunt înjuraţi şi aşa mai departe. Se face pace, dispar certurile, şi hoţii trebue să-şi găsească alte meserii. Dar iată că începe iar răzmeriţa dintre muscali şi turci. Ecaterina după ce ia Crîmul de la turci, adică ţara tătărească, jumate cu război, *jumate cu ponturile păcii,* îl cheamă la ea pe fratele sultanului deposedat şi-i oferă milioane de ruble, dîndu-i şi o cetate să locuiască acolo, cu seraiuri, plus *un generar,* cu ostaşi şi *călăreţi dragoni, husari cu ofiţirii lor, cu tot felul de musice şi mustrele ostăşeşti şi cu ţeremonii împărăteşti.* Deci sultanul s-a amăgit la această înaltă politică şi a primit *simfonindu-se,* făcînd şi un zapis de înţelegere... Aşadar, ca să nu simtă sultanul că e luat în robie, *e trimis un generar mare chibzuit la oştire cu o sumă de oşti şi, încongiurînd seraiurile sultanului noaptea cu mare cumpătare şi fără veste, i-a lovit pe mîrzacii sultanului* şi l-a luat pe acesta la *Petruburg,* dîndu-i de toate, conform zapisului : bani şi trupe, dar acela tînjea după libertate. Scrie deci la Ţarigrad, la sfaturile împărătesei, ca să i se mai dea ceva ţinuturi, dar sultanul de acolo îl cheamă uşurel la matcă şi-i taie capul pentru tîmpenie. Iată cum se face că se iscălește *titulușul* prin care Caterina devine împărăteasa Crîmului. Se face *încorunație*, și de aici mînia sultanului. Caterina *pune trebile țării la stare bună* și ceilalți împărați care au participat la serbări *se întorc careși la scaonul lor.* Împăratul nemțesc se aliază cu Caterina și *deschide război turcului.* Începe bătălia. Apar *tunuri înfricoșate, oști alese cu lefea.* Căpitan-pașa al turcilor, fiind *chitit și măestru la război și viteaz cu hraborie la lovire, intră cu năvală* pe la Giurgiu. Se fac *arzuri* și jafuri. Este *prăpăd asupra Crîmului,* se spune, cu mare îngrozire. Cele două oștiri se *îneacă una într-alta,* cum spune atît de plastic Dionisie Eclisiarhul, *se dă cu tunurile,* și *ianicerii se slobozesc.* Văzînd deci împărăteasa Rusiei că turcii în mare mulțime dau năvală să ia Crîmul cu mare grăbire, *a poruncit de a scos secreturile. Turcii tăbărîți într-o vale* aveau să cunoască aceste teribile arme care erau niște *tunuri foarte iute și cumplite,* pentru că *scoteau nește fumuri de cădeau vrăjmașii ca snopii numai ce miroseau acel fum.* În cele din urmă *se iau haznalele turcești și zaherelele și vitele* după care oștenii au avut voie *de au cotelit* (cuvînt mare) *pre cei morți, lăsîndu-i goi de piele, și trupurile le-au dat foc ca să nu se facă putoare.* După care teribilul cronicar deschide un capitol în care ne explică în ce stă *forța secreturilor.* Ar fi așadar vorba despre *nește tunuri cu gura nu prea mare, ca a somnului* (peștelui cu același nume), care adună însă în ghiulele și în rosturile țevii *otrăvuri foarte iuți și scumpe de pe la spițeriile din Franța, Hîndeia* (India), *Englitera i proci* (și altele), care otrăvuri sunt amestecate cu *pravuri iuți* și cu *materii veninoase, cine miroase acel barut* (asta ar fi soluția ce se naște din amestecături) *moare îndată de năpraznă și de putoare iute.* Pe Franțiozul care i-a făcut aceste tunuri minunate, adică *i-a învățat pre ai lui la umplutul secreturilor, i-a dat mare cinste și plată, l-a cinstit cu cavalerie și cu lefea mare și cheltuială împărătească, l-a ținut bine pînă la moartea sa, însă cu mare pază, nemailăsîndu-l nici de cum să fie singur, sau să iasă de la locul orînduit, nici să scrie cuiva ceva, ca nu care cumva să mai facă de acest feliu de tunuri și la alte împărății.* Secretul bombei atomice nu era mai bine păzit... Numai că rațiunea triumfă și aceste tunuri de mare capacitate sunt oprite pentru că erau primejdioase chiar pentru cei care le mînuiau. Cei ce le slobozeau, spune Dionisie Eclisiarhul, *erau legați la gură și la nas cînd le slobozeau și unii chiar spuneau că aveau bășici de cristal și băga capul în ele, încheindu-le cu meșteșug la gît.* Măști de gaze într-o formă primitivă ? Cine știe ! Dar ni se mai dă o știre : unii spuneau că, după *ce secretul Franțiozului este însușit, acestuia i se taie capul ca să nu mai facă astfel de tunuri și la altă împărăție.* Ca un mare povestitor ce este, cronicarul întoarce lentila spre tabăra turcească. Împăratul turcesc, auzind deci că *caii turcilor se duceau în lume sbirînd și turcii săi țipau aman! aman! iar corăbiile rămăseseră goale pe mare, unele înecîndu-se și altele sparte, foarte s-a scîrbit, foarte mult s-a nevoit și în tot chipul s-a silit să intre în hotarele Crîmului,* dar *vezi-*

rul său nu prea reușea. Atunci *cu suflare groaznică a poroncit* ca toată puterea sa împărătească *să bată război* cu vrăjmașii. Luptele reîncep fără rezultat pentru turci. Dar asta nu mai interesează deocamdată pentru că pe scena istoriei și-a mai făcut loc un domnitor : Vodă Mavrogheni care este adus de turci în țară cu *steaguri frumos* zugrăvite cu sfinți, însoțit de căpitani *îmbrăcați în capoduri domnești,* conducînd batalioanele de arnăuți și turci laolaltă, pentru ca măcar spatele Țerii Românești să fie asigurat în acest lung război. Vodă Mavrogheni, cum se instalează în tron, se arată *om de acție, pune* adică *satarua de 6 ani* pe boeri, *boerește cu sila pe cei ce au bani,* tocmai pentru a-i stoarce mai bine, *le trimite,* așadar, *caftane și cărți domnești cu ciohodarii, îi îmbracă și le ia banii,* cum spune el oltenește, *care nu primea îi ducea deci arnăuții la nazîr și la dervișaga, cari era caimacam, și-i punea la grosul vartei în putoare,* îi transforma în *forzandi.* Estimp, soarta războiului devine schimbăcioasă. Alianțele se fac și se desfac. Sunt amestecați rușii, nemții și turcii. Se fac *arzuri de case și de orașe,* se *lovesc orașe frumoase,* se pradă județe, se jefuiesc mînăstiri, *în lovirea războiului se face zapt, ordia turcească slăbește zi de zi.* Apare o călărime *îmbrăcată în fier, între oști doar ce-i desparte pe vrăjmași numai întunerecul* (mare imagine !). Dionisie Eclisiarhul, ca bun reporter ce este, nu scapă ocazia de a vîrî în text și personaje mari ale istoriei. Iată-l pe Potemkin, atotputernicul favorit al țarinei, *feldmarșar* și *ibovnic împărătesc,* sosind în *caretă împărătească foarte împodobită, trasă de 8 telegari, om frumos la chip și la stat,* pe care cronicarul îl și plînge în treacăt : *Dar ce folos dacă a fost om muritoriu, și toate au rămas de el și i-a fost viața ca un vis?* gîndindu-se desigur la ceea ce i s-a întîmplat la urma urmelor. Mătasea, harnașamentele feerice, *pietrele scumpe, mătăsăriile* nu înseamnă nimic față de întîmplările vieții. Dar din aceste războaie nesfîrșite țara se alege cu pagube. Turcii, pentru ca nemții să nu se mai adăpostească în mînăstiri în care se făceau adevărate fortărețe, trimit *sarahori cu ciocănași de la ocna din Măglaș ca să strice o parte a zidurilor.* Turcii, în loc de ce li se spune, *ard zidurile și clopotele, ard bisericile și jefuiesc vistieria Coziei. Sunt prădate argintăria i sfitele cele scumpe, evangheliile ferecate cu argint și crucile cele ferecate cu aur și cu mărgăritare, i pietri scumpe, plus alte multe odoare date de ctitori.* Turcii găsesc aici *fabuloase sîne de aur și de argint, ascunse în zid,* ba ceva și mai mult, sunt furate pînă și *porțile mînăstirii întărite cu fier,* fapte pentru care împăratul, lăudîndu-se că au *spart cuibul nemților,* le mai dă și *bacșiș,* adică *daruri.* Estimp, nemții, după ce s-au așezat la București și la Craiova, *se apucă de musici și de baluri, neducînd grigea de război, și se adună cu cele veselitoare.* Turcii, *gustînd popara* de a mînca bătaie, se pregătesc în taină a-i lovi. Orașul Craiova este teatrul unor schimbări de ocupanți. Turcii vin pe o ploaie mare, dar, *nefăcînd nimănui nici un rău,* pot să treacă Jiul, însă auzind clopotele orașului pe care tindeau să-l ocupe o iau la sănătoasa. Intră în

Bănie nemţii în frunte cu *ofiţirii* şi cu *pioata pedestrime, cu volintirii, sărutînd sfintele şi întîmpinaţi fiind de boerii schimbaţi de haine, gata* să asculte *axionu.* Nemţii se ţin de *tractir la baluri şi nu de război,* un atac turcesc este zdrobit. *Sarahorii* acestora sunt aruncaţi în Dunăre. În acest război, pentru că războaiele sunt cam dese, Mavrogheni se află în tabăra turcească. Vodă vine cu carîta la luptă ţinînd să le tragă chiulul şi să treacă la nemţi, dar nu reuşeşte să facă treaba asta, ba o mai ia, cum se zice, pe coajă pentru că otomanii îi impută *că a venit la război cu careta ca muierile, iar nu călare ca voinicii.* Războiul este desscris alert, cu pană înverşunată şi cu destul *parti pris. Obărster Crai, cu vreo trei svadroane de oaste şi cu cîteva tunuri pe Dunăre, merge la Turnu, nu departe de cetatea Dii, şi împregimurind cetatea cu oaste o ţine închisă* cîtăva vreme, *pînă ce turcii au mîncat zahareaua ce au avut-o într-însa.* Căderea cetăţilor una după alta, pornirea în locuri de scăpare a mulţimilor de oşti se face cu o mare imaginaţie : *care aveau cai mai slabi* (e vorba de turci) *se îneacă ca Faraotinenii în Marea Roşie.* Victoria ia capul celor învingători, nemţii, *fiind negrigiulivi la război şi zăbavnici, stau negătiţi de luptă, oştile se ţin de spală rufe şi curvesc cu cine pofteşte, că acest lucru este la nemţi fără nici o sfială,* nemţii avînd cu ei *capre, vaci cu lapte, unde mai pui că bea şi cafea şi aveau ghinerarii şi slujnice ţiitoare, adecă cei mari, turcii atîta aşteptau şi dau năvală în nemţi şi încep a-i secera care cu sabiile, care cu iataganele ca pe verze* (imagine mare !) *şi cumplit ii tăia în rînd.* Într-aceste imprudenţe se scrie ghinerarului rus Suvaro, care stătea pe lîngă Ismail. *Acesta găteşte iute un corpos cu tot tacîmul oştirii şi între alte tunuri ia şi douauă tunuri mari foarte în care ghiulele sunt băgate cu baniţa pentru că erau mai micşoare ca merele şi ca nucile, peste care se mai aruncă ca un gunoi şi fier vechiu : potcoave de cai şi frînturi de ghiulele sparte. În vărsat de zori ordiea vizirului e atacată* (lovită), zice Dionisie Eclisiarhul. *Trăsnet mare s-a făcut.* Nemţii vin şi ei cu un tun mare *care s-a noroti într-un loc mlăcos,* adică a intrat la apă. Tunurile ruseşti ale mari *erau trase de 40 de boi, şi roatele lor intrau de-o palmă pînă şi în pămînt uscat, darmite la noroaie de care le păzea.* Şi uite aşa, din bătălie în bătălie, moare şi împăratul turcesc, moare şi împăratul Iosif, iar pe Vodă Mavrogheni *îl taie vezirul cu ferman împărătesc.* Ni se descrie după aceea cucerirea Ismailului de către Suvaro care *aruncă cu cumbarale în cetate din havantopuri.* Trupele care se înfruntă sunt atît de numeroase, că *poezise ca furnigile,* zice cronicarul cu un mare cuvînt pe care-l semnalez. Ajungem cum e firesc la alte domnii : de pe vremea lui Moruzi Voevod (care era iscusit *strecurînd ţînţariul şi înghiţind cămila,* înţelegeţi dumneavoastră ce vrea să spună) se iveşte ciuma care ia 10 000 de vieţi, după care mai apar şi lăcustele, unde mai pui seceta ! *Domnul e cam strajnic cu boerii,* le ia banii şi ridică un spital la marginea Bucureştiului, speriat, se vede, de molimă. Tot el face fabrică de hîrtie la Afumaţi, se iveşte scumpete, iar *banii se suia,* dar el, ca om priceput, i-a topit pre cei buni, şi cînd *i-a venit mazilie* pleacă bogat din ţară.

O apariţie căreia i se consacră o bună parte din *Cronograf* este aceea a lui Vodă Hangerli al cărui sfîrşit tragic va fi folosit în finalul *Princepelui* (cuvînt cu cuvînt, deşi ca cruzime a morţii nu este cel mai impresionant lucru, după cum vom vedea mai încolo). Acesta este mare hapsîn, ia şi pielea de pe supuşi, şi moartea lui nu produce nici un fel de regret. De la început aflăm că Hangerli *era ciraca unui căpitan paşa a cărui cadînă era posadica împăratului turcesc,* adecă acesta, împăratul turcesc, *curvia cu dînsa,* ori, cerînd acest căpitan paşa să fie trimis Hangerli domn, treaba s-a făcut. Numai că ghinionul lui Hangerli este că în estimp o mare figură de brigand se iveşte în cetatea Diiului : Pazvantoglu, care luase această cetate şi *se hainise* de împărat, făcînd legi singur. Acela era *ostaş ziianţ, odobaşă,* şi era în *răsmiriţă nemţilor :* Toate încercările de a-l răpune pe acest căpitan şiret sunt sortite eşecului. Cu *viclinie* vin turcii *vezirului,* aflaţi numai *la un ceas mic* de cetatea sa, şi îl cheamă la petrecere, dar el soseşte întrarmat, şi încercarea de a-l captura eşuează. Se fac după aceea asedii în regulă, dîndu-se *tărie* împregiur de parmaci groşi şi *ridicîndu-se metereze,* dar totul e zadarnic. Pazvantoglu, *babalîc,* e şiret ca o lighioană, e invitat iar la plimbare, dar vine cu gardă personală ca un preşedinte al Americii şi atentatele cad în baltă. Paşa trimis să rezolve chestiunea rebelului scrie *pre sub cumpăt* împăratului că *ghinerarul s-a făcut hain.* Omul împărătesc care era Leu-Paşa încearcă toate abţibildurile. Estimp, Hangerli bagă *birul văcăritului,* care era afurisit de patriarhia din Constantinopol, şi ia *bani sîngeraţi* de la boeri şi supuşi. Împăratul află şi trimite un căpitan paşa ca să vadă ce-i la Bucureşti, dar Vodă e hoţ. El *face zeefeturi* în cinstea noului sosit şi, aducînd neşte *curve podărese pe care le dă drept boeroaice române, îl îmbată şi-l face de rîs,* acelea comportîndu-se fără perdea. Drept care căpitan paşa pleacă fericit aflînd că *bucureştencele sunt tare dornice de împreunări* şi merge şi la Leu-Paşa ca să mai vadă ce-i cu Pazvantoglu cu care nu se mai termină istoria. L-a chemat deci pe Leu-Paşa şi i-a spus : *Babalîc, ce să facem că nu mai isprăvim cu Diiul după poronca ce-o avem ?* Acela, drept răspuns, *cere lefile şi capătă* o sută de pungi după care începe lupta. Dar oştile turcilor sunt sfărîmate, şi Pazvantoglu mai face o mişcare genială. Scrie împăratului că Leu-Paşa nu-şi vede de treabă. Atunci mai-marele trimite şi el o misivă către căpitanul său invitîndu-l *să mai şează de vorbă şi să-l mai paragorisească cu slăvimea lui, să ne mai sfătuim,* zice, *babalîc, ia-ţi osteneală şi mai vino la mine, cu sănătate şi dragoste de la Mărimea-Mea. Iar de nu vei putea veni, vin eu spre tine.* Leu-Paşa citeşte *mehtupul slăvimei sale şi se amăgeşte.* E trimis un *capigiu* care vine spre Leu-Paşa, acesta îl primeşte bine, cu masă bogată, însoţit de *patru ianiciari cu armele grigite, după ospăţ.* Leu-Paşa e liniştit, *stă, se uită la ceasornicele sale englezeşti* şi dă să se culce. Dăduse căpitanului paşe *cafele, cebuc,* zaharicale, într-un cuvînt, *îi făcuse ospă-*

tare, era liniştit, dar iată că se aprind *neşte felinare,* şi *cei rînduiţi îi sar în spinare,* îl taie, îi mai dau şi cu pistoalele şi-l ciuruiesc. I-au tăiat capul, l-au umplut cu cîlţi, după obiceiul vremii, şi trupul i l-au aruncat în Dunăre, trimiţînd trofeul la Ţarigrad, după ce l-au jefuit de arme, ceasornice şi bani. Dar, estimp, la împărăţie se ticluieşte şi soarta Hangerliului, cît e el de crud şi de iscusit. E tocmit *un capigiu iscusit, măestru a tăia pe cei mari cu cumpătare* şi, la fel, cu şiretlicuri, cum este totul descris în celebrul capitol, Hangerli este sugrumat, tăiat şi aruncat la cîini. Vine Moruzi Voevod la a doua domnie care *face harzoval,* adecă *jalbă la împărăţie,* că nu e lăsat în pace de Pazvantoglu care *jăcuieşte ţara,* după ce se duc tratative. Vine şi un cutremur de *cad toate turlele* şi *clopotele din Bucureşti,* dar soseşte anul 1804 şi la domnie e Constantin Ipsilanti. Pazvantoglu îl salută ca pe un prieten. În domnia acestuia *ia foc o spiţerie care împute oraşul cu mirosuri, cu un duh foarte groaznic.* Ipsilanti *trage cam la ruşi şi vrea să scape cînd e mirosit, cu capu a mînă,* drept care îşi face calabalîcul şi fuge la Petruburg. E adus Vodă Şuţu care domneşte puţin, prilej pentru cronicar de a căina soarta domnilor : *O, lume deşartă şi înşelătoare, cum înalţi pe om cu slavă şi apoi îl laşi în deşert ! Adevărat este că pe lumea asta deşertăciunea deşertăciunilor este, precum zice Sfînta Scriptură.* Şi după ce se descrie fulgerătoarea carieră a lui Napoleon şi mai ales campania rusească terminată de acesta lamentabil, împăratul rămînînd cu *7 000 de trenţoşi şi goi,* după ce avusese 150 000 de ostaşi, rătăcind după fuga în trăsura unui ovrei polonez singur în *Fontenoble (s-a adăpat ca alţii la salepul morţii şi a murit), neajutat de spanioru şi scociorît de neunire cu craiul Ispaniei, făcîndu-se şi peste el uitare,* ni se înfăţişează cumplita moarte a lui Alexandru-Vodă Ipsilanti al cărui fiu, Constantin, fugise la muscal : şi care e luat *cu o mie sau două de ianiciari fără veste, i se pune laţul de gît şi la picior obeji de fier şi e tras la edicula.* Casa rămîne cu zidurile goale pentru că totul e jefuit. După care *e scos în privelişte* la Ţarigrad pe *meidan. Gelaţii îl taie la toate încheieturile* ca să sufere mai mult. De la degetele mîinii pînă la umere, *adecă 17 încheieturi la o mînă şi 17 la cealaltă. Iar la picioare la fel, unde sunt cîte 13 încheieturi la fiecare, în total, 60 de încheieturi,* notează scrupulos Dionisie Eclisiarhul, *după care i-au retezat şi capul ce mai trăia deasupra trupului în sînge.*

Scriitorul este magnific, are pastă, humor, un dinamism al portretului şi o extraordinară culoare. Dionisie Eclisiarhul mi se pare vitriolant, de un sarcasm nemaiîntîlnit, tatăl şi urmaşul vechilor pamfletari români de care nu am dus multă lipsă de-a lungul vremilor...

Un *jurnal intim* este interesant mai ales cînd găseşti notată în el naşterea ideilor sau a simţurilor ivite în jurul pubertăţii sau, în sfîrşit, cînd simţi că vei muri (Gide).

Jurnal de la Poiana

Cum se naşte progresul? Costea, vecinul meu, care e cam leneş, are un vecin foarte harnic, care face din nimic totul. Iată-l deci în ultimii doi ani acoperindu-şi casa cu ţiglă pentru că nu se cuvenea să rămînă aşa, cu carton pe ea. Banii i-au fost furnizaţi de micul său salariu cu care-i plătesc micile servicii. A apărut după aceea un fel de balcon ridicat pe o platformă de beton deasupra căruia va ridica un geamlîc cu ferestre, un mic vestibul. Dar luxul cel mare este acela că înainte de orice a pus nişte dale de beton prin grădină pînă la closetul-magazie, fără apă curentă, din fund. *Aleea împăratului,* cum îi spun eu, pentru că e magnifică. Pe margini, văzînd că am în grădină nişte mici tufe de tisă cu aspect coafat, a pus nişte flori care aduc cu tufele mele. Mi-a plăcut enorm. Acum are o mică peluză de iarbă care aduce cu Wembley-ul pe care pasc paşnic găinile şi vin din cînd în cînd şi păunii mei.

Kandinsky vorbind despre *Marele Real* şi *Marele Abstract.*

Babylonul lui Wolf Schneider:

— Cain e întemeietorul primului oraş din *Biblie* (Enoch).

— Ucigaşul e purtătorul noului. La originea agriculturii se află fratricidul (uite de-aia mor eu, de deştepţii ăştia care scriu asemenea enormităţi!).

— Oraşul e un spaţiu îngrădit. La romani locuitorii oraşului se numeau *intramurani.*

— Eobathana, după Herodotos, avea ziduri albe, negre, purpurii, albastre, portocalii, argintii, aurii. Unele cetăţi aveau creneluri de aur, ca semn al bogăţiei.

— Nume ale Troiei: Ilios, Ilion, Ilium.

— În secolul al V-lea î.e.n., Roma care era un sat-oraş în Latium nu avea istorie (sic!).

— La 2700 î.e.n., oraşul Uruk avea 900 de turnuri (aici trăia Ghilgameş, eroul epopeii babiloniene).

— Turnul Babel ar fi fost la origine un *zigurat.*

— *Mastabalele* (mausoleuri dreptunghiulare din cărămidă nearsă) protejau leşul care trebuia să rămînă nevătămat.

— Nunta din Susa (10 000 de mirese). Alexandru cel Mare a făcut tot atîtea căsătorii între greci şi persani (Occidentul se unea cu Orientul).

— Turnul în trepte — *Etemenanki* — egal Turnul Babel, piatra de temelie a cerului şi a pămîntului. Cele şapte trepte erau cele şapte planete...

— La Babylon toate femeile trebuiau să facă prostituţie cu un bărbat strein în templul Aphroditei. Bărbatul zvîrlea banii rostind: *Chem pentru tine pe zeiţa Mylitta* (Aphrodite). După asirieni, banii deveneau sfinţi. Sclavele sfinte (prostituatele sacre) se numeau *hierodule.*

— Prima metropolă a Europei e Athena. Cnossos rămînînd cel mai vechi oraş al continentului.

— Versailles — egal 10 000 de vieţi la temelie (morţi adică la lucrări). Între 1661—1690 au fost aici 36 000 de lucrători.

— Platon pleacă în Sicilia la 37 de ani deoarece Athena îl dizgraţiase pentru că criticase politicianismul. Tiranul Dionysos l-a vîndut ca sclav la Sparta. E răscumpărat de un amic. În 367 î.e.n., Dionysos al II-lea îl cheamă iar la Siracuza.

— Alexandru face din Alexandria citadela celor 10 000 de evrei cu drepturi egale cu grecii.

— Museionul ca lăcaş al muzelor.

— *Laitmotivul* faimos al lui Marcus Porcius Cato : *Ceterum censeo Carthaginem esse delendam (Încolo, socot că trebue distrusă Carthagina).*

— Cicero făcînd speculaţii cu terenuri de case.

— *Banchetul lui Trimalchio,* un sclav liberat, nespus de bogat. Stă călare pe un măgar de bronz de Corinth, marcat cu o ştampilă care să-i certifice valoarea. La masă are iepuri împăiaţi, semănînd cu Pegasus. Descrierea lui Petronius vorbeşte despre mistreţi puşi pe masă, de colţii lor atîrnă coşuleţe cu palmieri (frunze), curmale de Caria şi de Theba. Din coapsa mistreţului zboară sturzi. Păsărarii cu vergi încleiate îi prind în tricliniu. Vinul are o vechime de un veac. Statuia lui Trimalchio e sărutată de oaspeţi. Cu o balanţă acesta îşi cîntăreşte aurul nevestei.

— *Istoria secretă* a mongolilor, scrisă la porunca fiului lui Gengis Han-Ughedei, Ogadai sau Ughetei. El e întemeietorul oraşelor nomade (corturi, case de lemn, colibe, metereze de pămînt).

— Samarkandul distrus de Alexandru cel Mare apoi de Gengis.

— Timur Lenk ardea bibliotecile, dar păstra cărţile pentru a le duce la Samarkand.

— Ce citea Casanova în 1775 în temniţele Veneţiei ? Gazeta *Leidener Zeitung* (gazeta din Leiden), datînd din 1680.

— *Bönhasen* — meseriaşi care lucrau clandestin, urmăriţi de spionii breslei.

— Ciumele lui Thukydides, Manzoni (ciuma din Milano, 1661), Defoe (1665), Camus (de citit pentru *Princepele).*

— Florenţa, ca oraş al mişcării perpetue. Veneţia, al imobilităţii aparente şi al tăcerii politice (splendid !) (Burckhardt).

— La Paris dragostea se naşte din romane (din şampanie, domnilor, nu exageraţi !).

— *Fiacru* — trăsură, de la piaţa Saint-Fiacre.

— *Litiera* la Babylon şi la Roma.

— Istoria este istoria oraşelor. Capitalele suferă între altele de cezarism (Spengler).

— Cortez, cu 15 cavaleri, 400 de infanterişti, 6 tunuri, urcă spre Tenochtitlan (cel mai frumos oraş din lume), pe care-l distruge în 93 de zile (1521).

— 168 de aventurieri spanioli în frunte cu fostul porcar Pisaro (55 de ani) cuceresc Cajamarca.

— 1830, Chicago avea 70 de locuitori. Aici au fost inventate banda rulantă şi zgîrie-norul.

Sfîrşitul volumului trei

Lector : Adriana Diaconescu
Tehnoredactor : Ion Tudor

Apărut 1973. Tiraj 6 400 broşate. Coli tipar 26,50.

Tiparul executat sub cd. 541 la I. P. Filaret,
str. Fabrica de Chibrituri nr. 9—11, Bucureşti
Republica Socialistă România